నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

దీఘనికాయే

మహావగ్గట్ఠకథా

౧. మహాపదానసుత్తవణ్ణనా

పుబ్బేనివాసపటిసంయుత్తకథా

౧. ఏవం మే సుతం…పే.… కరేరికుటికాయన్తి మహాపదానసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా – **కరేరికుటికాయ**న్తి కరేరీతి వరుణరుక్ఖస్స నామం, కరేరిమణ్డపో తస్సా కుటికాయ ద్వారే ఠితో, తస్మా ‘‘కరేరికుటికా’’తి వుచ్చతి, యథా కోసమ్బరుక్ఖస్స ద్వారే ఠితత్తా ‘‘కోసమ్బకుటికా’’తి. అన్తోజేతవనే కిర కరేరికుటి కోసమ్బకుటి గన్ధకుటి సలళాగారన్తి చత్తారి మహాగేహాని, ఏకేకం సతసహస్సపరిచ్చాగేన నిప్ఫన్నం. తేసు సలళాగారం రఞ్ఞా పసేనదినా కారితం, సేసాని అనాథపిణ్డికేన కారితాని. ఇతి భగవా అనాథపిణ్డికేన గహపతినా థమ్భానం ఉపరి కారితాయ దేవవిమానకప్పాయ కరేరికుటికాయం విహరతి . **పచ్ఛాభత్త**న్తి ఏకాసనికఖలుపచ్ఛాభత్తికానం పాతోవ భుత్తానం అన్తోమజ్ఝన్హికేపి పచ్ఛాభత్తమేవ. ఇధ పన పకతిభత్తస్స పచ్ఛతో ‘‘పచ్ఛాభత్త’’న్తి అధిప్పేతం. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తాన**న్తి పిణ్డపాతతో పటిక్కన్తానం, భత్తకిచ్చం నిట్ఠపేత్వా ఉట్ఠితానన్తి అత్థో.

కరేరిమణ్డలమాళేతి తస్సేవ కరేరిమణ్డపస్స అవిదూరే కతాయ నిసీదనసాలాయ. సో కిర కరేరిమణ్డపో గన్ధకుటికాయ చ సాలాయ చ అన్తరే హోతి, తస్మా గన్ధకుటిపి కరేరికుటికాపి సాలాపి – ‘‘కరేరిమణ్డలమాళో’’తి వుచ్చతి. **పుబ్బేనివాసపటిసంయుత్తా**తి ‘‘ఏకమ్పి జాతిం, ద్వేపి జాతియో’’తి ఏవం విభత్తేన పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధసన్తానసఙ్ఖాతేన పుబ్బేనివాసేన సద్ధిం యోజేత్వా పవత్తితా. **ధమ్మీ**తి ధమ్మసంయుత్తా.

ఉదపాదీతి అహో అచ్ఛరియం దసబలస్స పుబ్బేనివాసఞాణం , **పుబ్బేనివాసం** నామ కే అనుస్సరన్తి, కే నానుస్సరన్తీతి. తిత్థియా అనుస్సరన్తి, సావకా చ పచ్చేకబుద్ధా చ బుద్ధా చ అనుస్సరన్తి. కతరతిత్థియా అనుస్సరన్తి? యే అగ్గప్పత్తకమ్మవాదినో, తేపి చత్తాలీసంయేవ కప్పే అనుస్సరన్తి, న తతో పరం. సావకా కప్పసతసహస్సం అనుస్సరన్తి. ద్వే అగ్గసావకా అసఙ్ఖ్యేయ్యఞ్చేవ కప్పసతసహస్సఞ్చ. పచ్చేకబుద్ధా ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ. బుద్ధానం పన ఏత్తకన్తి పరిచ్ఛేదో నత్థి, యావతకం ఆకఙ్ఖన్తి, తావతకం అనుస్సరన్తి.

తిత్థియా ఖన్ధపటిపాటియా అనుస్సరన్తి, పటిపాటిం ముఞ్చిత్వా న సక్కోన్తి. పటిపాటియా అనుస్సరన్తాపి అసఞ్ఞభవం పత్వా ఖన్ధప్పవత్తిం న పస్సన్తి, జాలే పతితా కుణ్ఠా వియ, కూపే పతితా పఙ్గుళా వియ చ హోన్తి. తే తత్థ ఠత్వా ‘‘ఏత్తకమేవ, ఇతో పరం నత్థీ’’తి దిట్ఠిం గణ్హన్తి. ఇతి తిత్థియానం పుబ్బేనివాసానుస్సరణం అన్ధానం యట్ఠికోటిగమనం వియ హోతి. యథా

హి అన్ధా యట్ఠికోటిగ్గాహకే సతియేవ గచ్ఛన్తి, అసతి తత్థేవ నిసీదన్తి, ఏవమేవ తిత్థియా ఖన్ధపటిపాటియావ అనుస్సరితుం సక్కోన్తి, పటిపాటిం విస్సజ్జేత్వా న సక్కోన్తి.

సావకాపి ఖన్ధపటిపాటియావ అనుస్సరన్తి, అసఞ్ఞభవం పత్వా ఖన్ధప్పవత్తిం న పస్సన్తి. ఏవం సన్తేపి తే వట్టే సంసరణకసత్తానం ఖన్ధానం అభావకాలో నామ నత్థి. అసఞ్ఞభవే పన పఞ్చకప్పసతాని పవత్తన్తీతి తత్తకం కాలం అతిక్కమిత్వా బుద్ధేహి దిన్ననయే ఠత్వా పరతో అనుస్సరన్తి; సేయ్యథాపి ఆయస్మా సోభితో. ద్వే అగ్గసావకా పన పచ్చేకబుద్ధా చ చుతిపటిసన్ధిం ఓలోకేత్వా అనుస్సరన్తి. బుద్ధానం చుతిపటిసన్ధికిచ్చం నత్థి, యం యం ఠానం పస్సితుకామా హోన్తి, తం తదేవ పస్సన్తి.

తిత్థియా చ పుబ్బేనివాసం అనుస్సరమానా అత్తనా దిట్ఠకతసుతమేవ అనుస్సరన్తి. తథా సావకా చ పచ్చేకబుద్ధా చ. బుద్ధా పన అత్తనా వా పరేహి వా దిట్ఠకతసుతం సబ్బమేవ అనుస్సరన్తి.

తిత్థియానం పుబ్బేనివాసఞాణం ఖజ్జోపనకఓభాససదిసం, సావకానం పదీపోభాససదిసం, అగ్గసావకానం ఓసధితారకోభాససదిసం, పచ్చేకబుద్ధానం చన్దోభాససదిసం, బుద్ధానం సరదసూరియమణ్డలోభాససదిసం. తస్స ఏత్తకాని జాతిసతాని జాతిసహస్సాని జాతిసతసహస్సానీతి వా ఏత్తకాని కప్పసతాని కప్పసహస్సాని కప్పసతసహస్సానీతి వా నత్థి, యం కిఞ్చి అనుస్సరన్తస్స నేవ ఖలితం, న పటిఘాతం హోతి, ఆవజ్జనపటిబద్ధమేవ ఆకఙ్ఖమనసికారచిత్తుప్పాదపటిబద్ధమేవ హోతి. దుబ్బలపత్తపుటే వేగక్ఖిత్తనారాచో వియ, సినేరుకూటే విస్సట్ఠఇన్దవజిరం వియ చ అసజ్జమానమేవ గచ్ఛతి. "అహో మహన్తం భగవతో పుబ్బేనివాసఞాణ"న్తి ఏవం భగవన్తంయేవ ఆరబ్భ కథా ఉప్పన్నా, జాతా పవత్తాతి అత్థో. తం సబ్బమ్పి సఙ్ఖేపతో దస్సేతుం "ఇతిపి పుబ్బేనివాసో, ఇతిపి పుబ్బేనివాసో"తి ఏత్తకమేవ పాళియం వుత్తం. తత్థ **ఇతిపీ**తి ఏవమ్పి.

౨-౩. అస్సోసి ఖో…పే.… అథ భగవా అనుప్పత్తోతి ఏత్థ యం వత్తబ్బం, తం **బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనాయం** వుత్తమేవ. అయమేవ హి విసేసో – తత్థ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన అస్సోసి, ఇధ దిబ్బసోతేన. తత్థ చ వణ్ణావణ్ణకథా విప్పకతా, ఇధ పుబ్బేనివాసకథా. తస్మా భగవా – "ఇమే భిక్ఖూ మమ పుబ్బేనివాసఞాణం ఆరబ్భ గుణం థోమేన్తి, పుబ్బేనివాసఞాణస్స పన మే నిప్ఫత్తిం న జానన్తి; హన్ద నేసం తస్స నిప్ఫత్తిం కథేత్వా దస్సామీ"తి ఆగన్త్వా పకతియాపి బుద్ధానం నిసీదిత్వా ధమ్మదేసనత్థమేవ ఠపితే తఙ్ఖణే భిక్ఖూహి పప్ఫోటేత్వా దిన్నే వరబుద్ధాసనే నిసీదిత్వా "కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే"తి పుచ్ఛాయ చ "ఇధ , భన్తే"తిఆదిపటివచనస్స చ పరియోసానే తేసం పుబ్బేనివాసపటిసంయుత్తం ధమ్మిం కథం కథేతుకామో **ఇచ్ఛేయ్యాథ నో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇచ్ఛేయ్యాథ నో**తి ఇచ్ఛేయ్యాథ ను. అథ నం పహట్ఠమానసా భిక్ఖూ యాచమానా **ఏతస్స భగవా**తిఆదిమాహంసు. తత్థ **ఏతస్సా**తి ఏతస్స ధమ్మికథాకరణస్స.

౪. అథ భగవా తేసం యాచనం గహేత్వా కథేతుకామో "తేన హి, భిక్ఖవే, సుణాథా"తి తే సోతావధారణసాధుకమనసికారేసు నియోజేత్వా అఞ్ఞేసం అసాధారణం ఛిన్నవటుమకానుస్సరణం పకాసేతుకామో **ఇతో సో, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **యం విపస్సీ**తి యస్మిం కప్పే విపస్సీ. అయఞ్హి 'య'న్తి సద్దో "యం మే, భన్తే, దేవానం తావతింసానం సమ్ముఖా సుతం సమ్ముఖా పటిగ్గహితం, ఆరోచేమి తం, భగవతో"తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౨౦౩) పచ్చత్తవచనే దిస్సతి. "యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నో, అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహీ"తిఆదీసు (సు. ని. ౮౮౧)

ఉపయోగవచనే. “అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం ఏకిస్సా లోకధాతుయా”తిఆదీసు (అం. ని. ౧.౨౭౭) కరణవచనే. ఇధ పన భుమ్మత్థేతి దట్ఠబ్బో. తేన వుత్తం – “యస్మిం కప్పే”తి. **ఉదపాదీ**తి దససహస్సిలోకధాతుం ఉన్నాదేన్తో ఉప్పజ్జి.

భద్దకప్పేతి పఞ్చబుద్ధుప్పాదపటిమణ్డితత్తా సున్దరకప్పే సారకప్పేతి భగవా ఇమం కప్పం థోమేన్తో ఏవమాహ. యతో పట్ఠాయ కిర అమ్హాకం భగవతా అభినీహారో కతో, ఏతస్మిం అన్తరే ఏకకప్పేపి పఞ్చ బుద్ధా నిబ్బత్తా నామ నత్థి. అమ్హాకం భగవతో అభినీహారస్స పురతో పన తణ్హఙ్కరో, మేధఙ్కరో, సరణఙ్కరో, దీపఙ్కరోతి చత్తారో బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే నిబ్బత్తింసు. తేసం ఓరభాగే ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం బుద్ధసుఞ్ఞమేవ అహోసి.

అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పపరియోసానే పన కోణ్డఞ్ఞో నామ బుద్ధో ఏకోవ ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నో. తతోపి అసఙ్ఖ్యేయ్యం బుద్ధసుఞ్ఞమేవ అహోసి. అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పపరియోసానే మఙ్గలో, సుమనో, రేవతో, సోభితోతి చత్తారో బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నా . తతోపి అసఙ్ఖ్యేయ్యం బుద్ధసుఞ్ఞమేవ అహోసి. అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పపరియోసానే పన ఇతో కప్పసతసహస్సాధికస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యస్స ఉపరి అనోమదస్సీ, పదుమో, నారదోతి తయో బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నా. తతోపి అసఙ్ఖ్యేయ్యం బుద్ధసుఞ్ఞమేవ అహోసి. అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పపరియోసానే పన ఇతో కప్పసతసహస్సానం ఉపరి పదుముత్తరో భగవా ఏకోవ ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నో. తస్స ఓరభాగే ఇతో తింసకప్పసహస్సానం ఉపరి సుమేధో, సుజాతోతి ద్వే బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నా. తతో ఓరభాగే ఇతో అట్ఠారసన్నం కప్పసహస్సానం ఉపరి పియదస్సీ, అత్థదస్సీ, ధమ్మదస్సీతి తయో బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నా. అథ ఇతో చతునవుతికప్పే సిద్ధత్థో నామ బుద్ధో ఏకోవ ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నో. ఇతో ద్వేనవుతికప్పే తిస్సో, ఫుస్సోతి ద్వే బుద్ధా ఏకస్మిం కప్పే ఉప్పన్నా. ఇతో ఏకనవుతికప్పే విపస్సీ భగవా ఉప్పన్నో. ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖీ, వేస్సభూతి ద్వే బుద్ధా ఉప్పన్నా. ఇమస్మిం భద్దకప్పే కకుసన్ధో, కోణాగమనో, కస్సపో, గోతమో అమ్హాకం సమ్మాసమ్బుద్ధోతి చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా, మేత్తేయ్యో ఉప్పజ్జిస్సతి. ఏవమయం కప్పో పఞ్చబుద్ధుప్పాదపటిమణ్డితత్తా సున్దరకప్పో సారకప్పోతి భగవా ఇమం కప్పం థోమేన్తో ఏవమాహ.

కిం పనేతం బుద్ధానంయేవ పాకటం హోతి – “ఇమస్మిం కప్పే ఏత్తకా బుద్ధా ఉప్పన్నా వా ఉప్పజ్జిస్సన్తీతి వా”తి, ఉదాహు అఞ్ఞేసమ్పి పాకటం హోతీతి? అఞ్ఞేసమ్పి పాకటం హోతి. కేసం? సుద్ధావాసబ్రహ్మానం. కప్పసణ్ఠానకాలస్మిఞ్హి ఏకమసఙ్ఖ్యేయ్యం ఏకఙ్గణం హుత్వా ఠితే లోకసన్నివాసే లోకస్స సణ్ఠానత్థాయ దేవో వస్సితుం ఆరభతి. ఆదితోవ అన్తరట్ఠకే హిమపాతో వియ హోతి. తతో తిలమత్తా కణమత్తా తణ్డులమత్తా ముగ్గ-మాస-బదర-ఆమలక-ఏళాలుక-కుమ్భణ్డ-అలాబుమత్తా ఉదకధారా హుత్వా అనుక్కమేన

ఉసభద్వేఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతద్వేగావుతఅడ్ఢయోజనయోజనద్వియోజన...పే....
యోజనసతయోజనసహస్సయోజనసతసహస్సమత్తా హుత్వా కోటిసతసహస్సచక్కవాళబ్భన్తరే యావ అవినట్ఠబ్రహ్మలోకా పూరేత్వా తిట్ఠన్తి. అథ తం ఉదకం అనుపుబ్బేన భస్సతి, భస్సన్తే ఉదకే పకతిదేవలోకట్ఠానేసు దేవలోకా సణ్ఠహన్తి, తేసం సణ్ఠహనవిధానం **విసుద్ధిమగ్గే** పుబ్బేనివాసకథాయం వుత్తమేవ.

మనుస్సలోకసణ్ఠహనట్ఠానం పన పత్తే ఉదకే ధమకరణముఖే పిహితే వియ వాతవసేన తం ఉదకం సన్తిట్ఠతి, ఉదకపిట్ఠే ఉప్పలినిపణ్ణం వియ పథవీ సణ్ఠహతి. మహాబోధిపల్లఙ్కో వినస్సమానే లోకే పచ్ఛా వినస్సతి, సణ్ఠహమానే పఠమం సణ్ఠహతి. తత్థ పుబ్బనిమిత్తం హుత్వా ఏకో పదుమినిగచ్ఛో ఉప్పజ్జతి, తస్స సచే తస్మిం కప్పే బుద్ధో నిబ్బత్తిస్సతి, పుప్ఫం ఉప్పజ్జతి. నో చే, నుప్పజ్జతి. ఉప్పజ్జమానఞ్చ సచే ఏకో బుద్ధో నిబ్బత్తిస్సతి, ఏకం ఉప్పజ్జతి. సచే ద్వే, తయో, చత్తారో,

పఞ్చ బుద్ధా నిబ్బత్తిస్సన్తి, పఞ్చ ఉప్పజ్జన్తి. తాని చ ఖో ఏకస్మింయేవ నాళే కణ్ణికాబద్ధాని హుత్వా. సుద్ధావాసబ్రహ్మానో "ఆయామ , మయం మారిసా, పుబ్బనిమిత్తం పస్సిస్సామా"తి మహాబోధిపల్లఙ్కట్ఠానం ఆగచ్ఛన్తి, బుద్ధానం అనిబ్బత్తనకప్పే పుప్ఫం న హోతి. తే పన అపుప్ఫితగచ్ఛం దిస్వా – "అన్ధకారో వత భో లోకో భవిస్సతి, మతా మతా సత్తా అపాయే పూరేస్సన్తి, ఛ దేవలోకా నవ బ్రహ్మలోకా సుఞ్ఞా భవిస్సన్తీ"తి అనత్తమనా హోన్తి. పుప్ఫితకాలే పన పుప్ఫం దిస్వా – "సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తేసు మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమన్తేసు నిక్ఖమన్తేసు సమ్బుజ్ఝన్తేసు ధమ్మచక్కం పవత్తేన్తేసు యమకపాటిహారియం కరోన్తేసు దేవోరోహనం కరోన్తేసు ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజ్జన్తేసు పరినిబ్బాయన్తేసు దససహస్సచక్కవాళకమ్పనాదీని పాటిహారియాని దక్ఖిస్సామా"తి చ "చత్తారో అపాయా పరిహాయిస్సన్తి, ఛ దేవలోకా నవ బ్రహ్మలోకా పరిపూరేస్సన్తీ"తి చ అత్తమనా ఉదానం ఉదానేన్తా అత్తనో అత్తనో బ్రహ్మలోకం గచ్ఛన్తి. ఇమస్మిం భద్దకప్పే పఞ్చ పదుమాని ఉప్పజ్జింసు. తేసం నిమిత్తానం ఆనుభావేన చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా, పఞ్చమో ఉప్పజ్జిస్సతి. సుద్ధావాసబ్రహ్మానోపి తాని పదుమాని దిస్వా ఇమమత్థం జానింసు. తేన వుత్తం – "అఞ్ఞేసమ్పి పాకటం హోతీ"తి.

ఆయుపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

౫-౬. ఇతి భగవా – "ఇతో సో, భిక్ఖవే"తిఆదినా నయేన కప్పపరిచ్ఛేదవసేన పుబ్బేనివాసం దస్సేత్వా ఇదాని తేసం బుద్ధానం జాతిపరిచ్ఛేదాదివసేన దస్సేతుం **విపస్సీ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ ఆయుపరిచ్ఛేదే **పరిత్తం లహుక**న్తి ఉభయమేతం అప్పకస్సేవ వేవచనం. యఞ్హి అప్పకం, తం పరిత్తఞ్చేవ లహుకఞ్చ హోతి.

అప్పం వా భియ్యోతి వస్ససతతో వా ఉపరి అప్పం, అఞ్ఞం వస్ససతం అపత్వా వీసం వా తింసం వా చత్తాలీసం వా పణ్ణాసం వా సట్ఠి వా వస్సాని జీవతి. ఏవం దీఘాయుకో పన అతిదుల్లభో, అసుకో కిర ఏవం చిరం జీవతీతి తత్థ తత్థ గన్త్వా దట్ఠబ్బో హోతి. తత్థ విసాఖా ఉపాసికా వీసవస్ససతం జీవతి, తథా పోక్ఖరసాతి బ్రాహ్మణో, బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణో, సేలో బ్రాహ్మణో, బావరియబ్రాహ్మణో, ఆనన్దత్థేరో, మహాకస్సపత్థేరోతి. అనురుద్ధత్థేరో పన వస్ససతఞ్చేవ పణ్ణాసఞ్చ వస్సాని, బాకులత్థేరో వస్ససతఞ్చేవ సట్ఠి చ వస్సాని. అయం సబ్బదీఘాయుకో. సోపి ద్వే వస్ససతాని న జీవతి.

విపస్సీఆదయో పన సబ్బేపి బోధిసత్తా మేత్తాపుబ్బభాగేన సోమనస్ససహగతఞాణసమ్పయుత్తఅసఙ్ఖారికచిత్తేన మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హింసు. తేన చిత్తేన గహితాయ పటిసన్ధియా అసఙ్ఖ్యేయ్యం ఆయు, ఇతి సబ్బే బుద్ధా అసఙ్ఖ్యేయ్యాయుకా. తే కస్మా అసఙ్ఖ్యేయ్యం న అట్ఠంసు? ఉతుభోజనవిపత్తియా. ఉతుభోజనవసేన హి ఆయు హాయతిపి వడ్ఢతిపి.

తత్థ యదా రాజానో అధమ్మికా హోన్తి, తదా ఉపరాజానో, సేనాపతి, సేట్ఠి, సకలనగరం, సకలరట్ఠం అధమ్మికమేవ హోతి; అథ తేసం ఆరక్ఖదేవతా, తాసం దేవతానం మిత్తా భూమట్ఠదేవతా, తాసం దేవతానం మిత్తా ఆకాసట్ఠకదేవతా, ఆకాసట్ఠకదేవతానం మిత్తా ఉణ్హవలాహకా దేవతా, తాసం మిత్తా అబ్భవలాహకా దేవతా, తాసం మిత్తా సీతవలాహకా దేవతా, తాసం మిత్తా వస్సవలాహకా దేవతా, తాసం మిత్తా చాతుమహారాజికా దేవతా, తాసం మిత్తా తావతింసా దేవతా, తాసం మిత్తా యామా దేవతాతి ఏవమాది. ఏవం యావ భవగ్గా ఠపేత్వా అరియసావకే సబ్బా దేవబ్రహ్మపరిసాపి అధమ్మికావ హోన్తి. తాసం అధమ్మికతాయ విసమం చన్దిమసూరియా పరిహరన్తి, వాతో యథామగ్గేన న వాయతి, అయథామగ్గేన వాయన్తో ఆకాసట్ఠకవిమానాని ఖోభేతి, విమానేసు ఖోభితేసు దేవతానం కీళనత్థాయ చిత్తాని న నమన్తి,

దేవతానం కీళనత్థాయ చిత్తేసు అనమన్తేసు సీతుణ్హభేదో ఉతు యథాకాలేన న సమ్పజ్జతి, తస్మిం అసమ్పజ్జన్తే న సమ్మా దేవో వస్సతి, కదాచి వస్సతి, కదాచి న వస్సతి; కత్థచి వస్సతి, కత్థచి న వస్సతి, వస్సన్తోపి వప్పకాలే అఙ్కురకాలే నాళకాలే పుప్ఫకాలే ఖీరగ్గహణాదికాలేసు యథా యథా సస్సానం ఉపకారో న హోతి, తథా తథా వస్సతి చ విగచ్ఛతి చ, తేన సస్సాని విసమపాకాని హోన్తి, విగతగన్ధవణ్ణరసాదిసమ్పన్నాని. ఏకభాజనే పక్ఖిత్తతణ్డులేసుపి ఏకస్మిం పదేసే భత్తం ఉత్తణ్డులం హోతి, ఏకస్మిం అతికిలిన్నం, ఏకస్మిం సమపాకం. తం పరిభుత్తం కుచ్ఛియమ్పి తీహాకారేహి పచ్చతి. తేన సత్తా బహ్వాబాధా చేవ హోన్తి, అప్పాయుకా చ. ఏవం తావ ఉతుభోజనవసేన ఆయు హాయతి.

యదా పన రాజానో ధమ్మికా హోన్తి, తదా ఉపరాజానోపి ధమ్మికా హోన్తీతి పురిమనయేనేవ యావ బ్రహ్మలోకా సబ్బేపి ధమ్మికా హోన్తి. తేసం ధమ్మికత్తా సమం చన్దిమసూరియా పరిహరన్తి, యథామగ్గేన వాతో వాయతి, యథామగ్గేన వాయన్తో ఆకాసట్ఠకవిమానాని న ఖోభేతి, తేసం అఖోభా దేవతానం కీళనత్థాయ చిత్తాని నమన్తి. ఏవం కాలేన ఉతు సమ్పజ్జతి, దేవో సమ్మా వస్సతి, వప్పకాలతో పట్ఠాయ సస్సానం ఉపకారం కరోన్తో కాలే వస్సతి, కాలే విగచ్ఛతి, తేన సస్సాని సమపాకాని సుగన్ధాని సువణ్ణాని సురసాని ఓజవన్తాని హోన్తి, తేహి సమ్పాదితం భోజనం పరిభుత్తమ్పి సమ్మా పరిపాకం గచ్ఛతి , తేన సత్తా అరోగా దీఘాయుకా హోన్తి. ఏవం ఉతుభోజనవసేన ఆయు వడ్ఢతి.

తత్థ విపస్సీ భగవా అసీతివస్ససహస్సాయుకకాలే నిబ్బత్తో, సిఖీ సత్తతివస్ససహస్సాయుకకాలేతి ఇదం అనుపుబ్బేన పరిహీనసదిసం కతం, న పన ఏవం పరిహీనం, వడ్ఢిత్వా వడ్ఢిత్వా పరిహీనన్తి వేదితబ్బం. కథం? ఇమస్మిం తావ కప్పే కకుసన్ధో భగవా చత్తాలీసవస్ససహస్సాయుకకాలే నిబ్బత్తో, ఆయుప్పమాణం పఞ్చ కోట్ఠాసే కత్వా చత్తారి ఠత్వా పఞ్చమే విజ్జమానేయేవ పరినిబ్బుతో. తం ఆయు పరిహాయమానం దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖ్యేయ్యం హుత్వా తతో పరిహాయమానం తింసవస్ససహస్సకాలే ఠితం; తదా కోణాగమనో భగవా నిబ్బత్తో. తస్మిమ్పి తథేవ పరినిబ్బుతే తం ఆయు దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖ్యేయ్యం హుత్వా పరిహాయిత్వా వీసతివస్ససహస్సకాలే ఠితం; తదా కస్సపో భగవా నిబ్బత్తో. తస్మిమ్పి తథేవ పరినిబ్బుతే తం ఆయు దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖ్యేయ్యం హుత్వా పరిహాయిత్వా వస్ససతకాలం పత్తం, అథ అమ్హాకం సమ్మాసమ్బుద్ధో నిబ్బత్తో. ఏవం అనుపుబ్బేన పరిహాయిత్వా పరిహాయిత్వా వడ్ఢిత్వా వడ్ఢిత్వా పరిహీనన్తి వేదితబ్బం. తత్థ యం యం ఆయుపరిమాణేసు మనుస్సేసు బుద్ధా నిబ్బత్తన్తి, తేసమ్పి తం తదేవ ఆయుపరిమాణం హోతీతి వేదితబ్బం.

ఆయుపరిచ్ఛేదవణ్ణనా నిట్ఠితా.

బోధిపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

౮. బోధిపరిచ్ఛేదే పన **పాటలియా మూలేతి** పాటలిరుక్ఖస్స హేట్ఠా. తస్సా పన పాటలియా ఖన్ధో తం దివసం పణ్ణాసరతనో హుత్వా అబ్భుగ్గతో, సాఖా పణ్ణాసరతనాతి ఉబ్బేధేన రతనసతం అహోసి. తం దివసఞ్చ సా పాటలి కణ్ణికాబద్ధేహి వియ పుప్ఫేహి మూలతో పట్ఠాయ ఏకసఞ్ఛన్నా అహోసి, దిబ్బగన్ధం వాయతి. న కేవలఞ్చ తదా అయమేవ పుప్ఫితా, దససహస్సచక్కవాళే సబ్బపాటలియో పుప్ఫితా. న కేవలఞ్చ పాటలియో, దససహస్సచక్కవాళే సబ్బరుక్ఖానం ఖన్ధేసు ఖన్ధపదుమాని, సాఖాసు సాఖాపదుమాని, లతాసు లతాపదుమాని, ఆకాసే ఆకాసపదుమాని పుప్ఫితాని, పథవితలం భిన్దిత్వాపి మహాపదుమాని ఉట్ఠితాని. మహాసముద్దోపి పఞ్చవణ్ణేహి పదుమేహి నీలుప్పలరత్తుప్పలేహి చ

సఞ్ఛన్నో అహోసి. సకలదససహస్సచక్కవాళం ధజమాలాకులం తత్థ తత్థ నిబద్ధపుప్ఫదామవిస్సట్ఠమాలాగుళవిప్పకిణ్ణం నానావణ్ణకుసుమసముజ్జలం నన్దనవనచిత్తలతావనమిస్సకవనఫారుసకవనసదిసం అహోసి. పురత్థిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఉస్సితద్ధజా పచ్ఛిమచక్కవాళముఖవట్టిం అభిహనన్తి. పచ్ఛిమదక్ఖిణఉత్తరచక్కవాళముఖవట్టియం ఉస్సితద్ధజా దక్ఖిణచక్కవాళముఖవట్టిం అభిహనన్తి. ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞసిరీసమ్పత్తాని చక్కవాళాని అహేసుం. **అభిసమ్బుద్ధో**తి సకలం బుద్ధగుణవిభవసిరిం పటివిజ్ఝమానో చత్తారి సచ్చాని అభిసమ్బుద్ధో.

“సిఖీ, భిక్ఖవే, భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో పుణ్డరీకస్స మూలే అభిసమ్బుద్ధో”తిఆదీసుపి ఇమినావ నయేన పదవణ్ణనా వేదితబ్బా. ఏత్థ పన **పుణ్డరీకో**తి సేతమ్బరుక్ఖో. తస్సాపి తదేవ పరిమాణం. తం దివసఞ్చ సోపి దిబ్బగన్ధేహి పుప్ఫేహి సుసఞ్ఛన్నో అహోసి. న కేవలఞ్చ పుప్ఫేహి, ఫలేహిపి సఞ్ఛన్నో అహోసి. తస్స ఏకతో తరుణాని ఫలాని, ఏకతో మజ్ఝిమాని ఫలాని, ఏకతో నాతిపక్కాని ఫలాని, ఏకతో సుపక్కాని పక్ఖిత్తదిబ్బోజాని వియ సురసాని ఓలమ్బన్తి. యథా సో, ఏవం సకలదససహస్సచక్కవాళేసు పుప్ఫూపగరుక్ఖా పుప్ఫేహి, ఫలూపగరుక్ఖా ఫలేహి పటిమణ్డితా అహేసుం.

సాలోతి సాలరుక్ఖో. తస్సాపి తదేవ పరిమాణం, తథేవ పుప్ఫసిరీవిభవో వేదితబ్బో. సిరీసరుక్ఖేపి ఏసేవ నయో. ఉదుమ్బరరుక్ఖే పుప్ఫాని నాహేసుం, ఫలవిభూతి పనేత్థ అమ్బే వుత్తనయావ, తథా నిగ్రోధే, తథా అస్సత్థే. ఇతి సబ్బబుద్ధానం ఏకోవ పల్లఙ్కో, రుక్ఖా పన అఞ్ఞేపి హోన్తి. తేసు యస్స యస్స రుక్ఖస్స మూలే చతుమగ్గఞాణసఙ్ఖాతబోధిం బుద్ధా పటివిజ్ఝన్తి, సో సో **బోధీ**తి వుచ్చతి. అయం బోధిపరిచ్ఛేదో నామ.

సావకయుగపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

౬. సావకయుగపరిచ్ఛేదే పన **ఖణ్డతిస్స**న్తి ఖణ్డో చ తిస్సో చ. తేసు ఖణ్డో ఏకపితికో కనిట్ఠభాతా, తిస్సో పురోహితపుత్తో . ఖణ్డో పఞ్ఞాపారమియా మత్థకం పత్తో, తిస్సో సమాధిపారమియా మత్థకం పత్తో. **అగ్గ**న్తి ఠపేత్వా విపస్సిం భగవన్తం అవసేసేహి సద్ధిం అసదిసగుణతాయ ఉత్తమం. **భద్దయుగ**న్తి అగ్గత్తాయేవ భద్దయుగం. **అభిభూసమ్భవ**న్తి అభిభూ చ సమ్భవో చ. తేసు అభిభూ పఞ్ఞాపారమియా మత్థకం పత్తో. సిఖినా భగవతా సద్ధిం అరుణవతితో బ్రహ్మలోకం గన్త్వా బ్రహ్మపరిసాయ వివిధాని పాటిహారియాని దస్సేన్తో ధమ్మం దేసేత్వా దససహస్సిలోకధాతుం అన్ధకారేన ఫరిత్వా – “కిం ఇద”న్తి సఞ్జాతసంవేగానం ఓభాసం ఫరిత్వా – “సబ్బే మే రూపఞ్చ పస్సన్తు, సద్దఞ్చ సుణన్తూ”తి అధిట్ఠహిత్వా – “ఆరమ్భథా”తి గాథాద్వయం (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫) భణన్తో సద్దం సావేసి. సమ్భవో సమాధిపారమియా మత్థకం పత్తో అహోసి.

సోణుత్తరన్తి సోణో చ ఉత్తరో చ. తేసుపి సోణో పఞ్ఞాపారమిం పత్తో, ఉత్తరో సమాధిపారమిం పత్తో అహోసి. **విధురసఞ్జీవ**న్తి విధురో చ సఞ్జీవో చ. తేసు విధురో పఞ్ఞాపారమిం పత్తో అహోసి, సఞ్జీవో సమాధిపారమిం పత్తో. సమాపజ్జనబహులో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానకుటిలేణమణ్డపాదీసు సమాపత్తిబలేన ఝాయన్తో ఏకదివసం అరఞ్ఞే నిరోధం సమాపజ్జి, అథ నం వనకమ్మికాదయో “మతో”తి సల్లక్ఖేత్వా ఝాపేసుం. సో యథాపరిచ్ఛేదేన సమాపత్తితో ఉట్ఠాయ చీవరాని పప్ఫోటేత్వా గామం పిణ్డాయ పావిసి. తదుపాదాయేవ చ నం “సఞ్జీవో”తి సఞ్జానింసు. **భియ్యోసుత్తర**న్తి భియ్యోసో చ ఉత్తరో చ. తేసు భియ్యోసో పఞ్ఞాయ ఉత్తరో, ఉత్తరో సమాధినా అగ్గో అహోసి. **తిస్సభారద్వాజ**న్తి తిస్సో చ భారద్వాజో చ .

తేసు తిస్సో పఞ్ఞాపారమిం పత్తో, భారద్వాజో సమాధిపారమిం పత్తో అహోసి . **సారిపుత్తమోగ్గల్లానన్తి** సారిపుత్తో చ మోగ్గల్లానో చ. తేసు సారిపుత్తో పఞ్ఞావిసయే, మోగ్గల్లానో సమాధివిసయే అగ్గో అహోసి. అయం సావకయుగపరిచ్ఛేదో నామ.

సావకసన్నిపాతపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

౧౦. సావకసన్నిపాతపరిచ్ఛేదే విపస్సిస్స భగవతో పఠమసన్నిపాతో చతురఙ్గికో అహోసి, సబ్బే ఏహిభిక్ఖూ, సబ్బే ఇద్ధియా నిబ్బత్తపత్తచీవరా, సబ్బే అనామన్తితావ ఆగతా, ఇతి తే చ ఖో పన్నరసే ఉపోసథదివసే. అథ సత్థా బీజనిం గహేత్వా నిసిన్నో ఉపోసథం ఓసారేసి. దుతియతతియేసుపి ఏసేవ నయో. తథా సేసబుద్ధానం సబ్బసన్నిపాతేసు. యస్మా పన అమ్హాకం భగవతో పఠమబోధియావ సన్నిపాతో అహోసి, ఇదఞ్చ సుత్తం అపరభాగే వుత్తం, తస్మా “మయ్హం, భిక్ఖవే, ఏతరహి ఏకో సావకానం సన్నిపాతో”తి అనిట్ఠపేత్వా “అహోసీ”తి వుత్తం.

తత్థ **అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసతానీ**తి పురాణజటిలానం సహస్సం, ద్విన్నం అగ్గసావకానం పరివారాని అడ్ఢతేయ్యసతానీతి అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసతాని. తత్థ ద్విన్నం అగ్గసావకానం అభినీహారతో పట్ఠాయ వత్థుం కథేత్వా పబ్బజ్జా దీపేతబ్బా. పబ్బజితానం పన తేసం మహామోగ్గల్లానో సత్తమే దివసే అరహత్తం పత్తో. ధమ్మసేనాపతి పన్నరసమే దివసే గిజ్ఝకూటపబ్బతమజ్ఝే సూకరఖతలేణపబ్భారే భాగినేయ్యస్స దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స సజ్జితే ధమ్మయాగే వేదనాపరిగ్గహసుత్తన్తే (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౧) దేసియమానే దేసనం అనుబుజ్ఝమానం ఞాణం పేసేత్వా సావకపారమిఞాణం పత్తో. భగవా థేరస్స అరహత్తప్పత్తిం ఞత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా వేళువనేయేవ పచ్చుట్ఠాసి. థేరో – “కుహిం ను ఖో భగవా గతో”తి ఆవజ్జన్తో వేళువనే పతిట్ఠితభావం ఞత్వా సయమ్పి వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా వేళువనేయేవ పచ్చుట్ఠాసి. అథ భగవా పాతిమోక్ఖం ఓసారేసి. తం సన్నిపాతం సన్ధాయ భగవా – “అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసతానీ”తి ఆహ. అయం సావకసన్నిపాతపరిచ్ఛేదో నామ.

ఉపట్ఠాకపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

౧౧. ఉపట్ఠాకపరిచ్ఛేదే పన **ఆనన్దో**తి నిబద్ధుపట్ఠాకభావం సన్ధాయ వుత్తం. భగవతో హి పఠమబోధియం అనిబద్ధా ఉపట్ఠాకా అహేసుం. ఏకదా నాగసమాలో పత్తచీవరం గహేత్వా విచరి, ఏకదా నాగితో, ఏకదా ఉపవానో, ఏకదా సునక్ఖత్తో, ఏకదా చున్దో సమణుద్దేసో, ఏకదా సాగతో , ఏకదా మేఘియో. తత్థ ఏకదా భగవా నాగసమాలత్థేరేన సద్ధిం అద్ధానమగ్గపటిపన్నో ద్వేధాపథం పత్తో. థేరో మగ్గా ఓక్కమ్మ – “భగవా, అహం ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామీ”తి ఆహ. అథ నం భగవా – “ఏహి భిక్ఖు, ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామా”తి ఆహ. సో – “హన్ద, భగవా, తుమ్హాకం పత్తచీవరం గణ్హథ, అహం ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామీ”తి వత్వా పత్తచీవరం ఛమాయం ఠపేతుం ఆరద్ధో. అథ నం భగవా – “ఆహర, భిక్ఖూ”తి వత్వా పత్తచీవరం గహేత్వా గతో. తస్సపి భిక్ఖునో ఇతరేన మగ్గేన గచ్ఛతో చోరా పత్తచీవరఞ్చేవ హరింసు, సీసఞ్చ భిన్దింసు. సో – “భగవా ఇదాని మే పటిసరణం, న అఞ్ఞో”తి చిన్తేత్వా లోహితేన గళితేన భగవతో సన్తికం అగమాసి. “కిమిదం భిక్ఖూ”తి చ వుత్తే తం పవత్తిం ఆరోచేసి. అథ నం భగవా – “మా చిన్తయి, భిక్ఖు, ఏతంయేవ తే కారణం సల్లక్ఖేత్వా నివారయిమ్హా”తి వత్వా నం సమస్సాసేసి.

ఏకదా పన భగవా మేఘియత్థేరేన సద్ధిం పాచీనవంసమిగదాయే జన్తుగామం అగమాసి. తత్రాపి మేఘియో జన్తుగామే పిణ్డాయ చరిత్వా నదీతీరే పాసాదికం అమ్బవనం దిస్వా – “భగవా, తుమ్హాకం పత్తచీవరం గణ్హథ, అహం తస్మిం అమ్బవనే సమణధమ్మం కరోమీ”తి వత్వా భగవతా తిక్ఖత్తుం నివారియమానోపి గన్త్వా అకుసలవితక్కేహి ఉపద్దుతో అన్వాసత్తో (అం. ని. ౯.౩; ఉదాన పరిచ్ఛేదో ౩౧ దట్ఠబ్బో). పచ్చాగన్త్వా తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తమ్పి భగవా – “ఇదమేవ తే కారణం సల్లక్ఖేత్వా నివారయిమ్హా”తి వత్వా అనుపుబ్బేన సావత్థిం అగమాసి. తత్థ గన్ధకుటిపరివేణే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “భిక్ఖవే, ఇదానిమ్హి మహల్లకో, ‘ఏకచ్చే భిక్ఖూ ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామా’తి వుత్తే అఞ్ఞేన గచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే మయ్హం పత్తచీవరం నిక్ఖిపన్తి, మయ్హం నిబద్ధుపట్ఠాకం ఏకం భిక్ఖుం జానాథా”తి. భిక్ఖూనం ధమ్మసంవేగో ఉదపాది. అథాయస్మా సారిపుత్తో ఉట్ఠాయాసనా భగవన్తం వన్దిత్వా – “అహం , భన్తే, తుమ్హేయేవ పత్థయమానో సతసహస్సకప్పాధికం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పారమియో పూరయిం, నను మాదిసో మహాపఞ్ఞో ఉపట్ఠాకో నామ వట్టతి, అహం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి ఆహ. తం భగవా – “అలం సారిపుత్త, యస్సం దిసాయం త్వం విహరసి, అసుఞ్ఞాయేవ మే సా దిసా, తవ ఓవాదో బుద్ధానం ఓవాదసదిసో, న మే తయా ఉపట్ఠాకకిచ్చం అత్థీ”తి పటిక్ఖిపి. ఏతేనేవుపాయేన మహామోగ్గల్లానం ఆదిం కత్వా అసీతిమహాసావకా ఉట్ఠహింసు. తే సబ్బేపి భగవా పటిక్ఖిపి.

ఆనన్దత్థేరో పన తుణ్హీయేవ నిసీది. అథ నం భిక్ఖూ ఏవమాహంసు – “ఆవుసో, ఆనన్ద, భిక్ఖుసఙ్ఘో ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచతి, త్వమ్పి యాచాహీ”తి. సో ఆహ – “యాచిత్వా లద్ధుపట్ఠానం నామ ఆవుసో కీదిసం హోతి, కిం మం సత్థా న పస్సతి, సచే రోచిస్సతి, ఆనన్దో మం ఉపట్ఠాతూతి వక్ఖతీ”తి. అథ భగవా – “న, భిక్ఖవే, ఆనన్దో అఞ్ఞేన ఉస్సాహేతబ్బో, సయమేవ జానిత్వా మం ఉపట్ఠహిస్సతీ”తి ఆహ. తతో భిక్ఖూ – “ఉట్ఠేహి, ఆవుసో ఆనన్ద, ఉట్ఠేహి ఆవుసో ఆనన్ద, దసబలం ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచాహీ”తి ఆహంసు. థేరో ఉట్ఠహిత్వా చత్తారో పటిక్ఖేపే, చతస్సో చ ఆయాచనాతి అట్ఠ వరే యాచి.

చత్తారో పటిక్ఖేపా నామ – “సచే మే, భన్తే, భగవా అత్తనా లద్ధం పణీతం చీవరం న దస్సతి, పిణ్డపాతం న దస్సతి, ఏకగన్ధకుటియం వసితుం న దస్సతి, నిమన్తనం గహేత్వా న గమిస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి వత్వా – “కిం పనేత్థ, ఆనన్ద, ఆదీనవం పస్ససీ”తి వుత్తే – “సచాహం, భన్తే, ఇమాని వత్థూని లభిస్సామి, భవిస్సన్తి వత్తారో – ‘ఆనన్దో దసబలేన లద్ధం పణీతం చీవరం పరిభుఞ్జతి, పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జతి, ఏకగన్ధకుటియం వసతి, ఏకతో నిమన్తనం గచ్ఛతి, ఏతం లాభం లభన్తో తథాగతం ఉపట్ఠాతి, కో ఏవం ఉపట్ఠహతో భారో’తి” ఇమే చత్తారో పటిక్ఖేపే యాచి.

చతస్సో ఆయాచనా నామ – “సచే, భన్తే, భగవా మయా గహితనిమన్తనం గమిస్సతి, సచాహం తిరోరట్ఠా తిరోజనపదా భగవన్తం దట్ఠుం ఆగతం పరిసం ఆగతక్ఖణే ఏవ భగవన్తం దస్సేతుం లచ్ఛామి, యదా మే కఙ్ఖా ఉప్పజ్జతి, తస్మింయేవ ఖణే భగవన్తం ఉపసఙ్కమితుం లచ్ఛామి, యం భగవా మయ్హం పరమ్ముఖా ధమ్మం దేసేతి, తం ఆగన్త్వా మయ్హం కథేస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి వత్వా – “కం పనేత్థ, ఆనన్ద, ఆనిసంసం పస్ససీ”తి వుత్తే – “ఇధ, భన్తే, సద్ధా కులపుత్తా భగవతో ఓకాసం అలభన్తా మం ఏవం వదన్తి – ‘స్వే, భన్తే ఆనన్ద, భగవతా సద్ధిం అమ్హాకం ఘరే భిక్ఖం గణ్హేయ్యాథా’తి, సచే భన్తే భగవా తత్థ న గమిస్సతి, ఇచ్ఛితక్ఖణేయేవ పరిసం దస్సేతుం, కఙ్ఖఞ్చ వినోదేతుం ఓకాసం న లచ్ఛామి, భవిస్సన్తి వత్తారో – ‘కిం ఆనన్దో దసబలం ఉపట్ఠాతి, ఏత్తకమ్పిస్స అనుగ్గహం భగవా న కరోతీ’తి. భగవతో చ పరమ్ముఖా మం పుచ్ఛిస్సన్తి – ‘అయం, ఆవుసో ఆనన్ద, గాథా, ఇదం సుత్తం, ఇదం జాతకం, కత్థ దేసిత’న్తి. సచాహం తం న సమ్పాదయిస్సామి, భవిస్సన్తి వత్తారో – ‘ఏత్తకమ్పి, ఆవుసో, న జానాసి, కస్మా త్వం ఛాయా వియ భగవన్తం అవిజహన్తో

దీఘరత్తం విచరసీ'తి. తేనాహం పరమ్ముఖా దేసితస్సపి ధమ్మస్స పున కథనం ఇచ్ఛామీ"తి ఇమా చతస్సో ఆయాచనా యాచి. భగవాపిస్స అదాసి.

ఏవం ఇమే అట్ఠ వరే గహేత్వా నిబద్ధుపట్ఠాకో అహోసి. తస్సేవ ఠానన్తరస్సత్థాయ కప్పసతసహస్సం పూరితానం పారమీనం ఫలం పాపుణీతి ఇమస్స నిబద్ధుపట్ఠాకభావం సన్ధాయ – "మయ్హం, భిక్ఖవే, ఏతరహి ఆనన్దో భిక్ఖు ఉపట్ఠాకో అగ్గుపట్ఠాకో"తి ఆహ. అయం ఉపట్ఠాకపరిచ్ఛేదో నామ.

౧౨. పితిపరిచ్ఛేదో ఉత్తానత్థోయేవ.

విహారం పావిసీతి కస్మా విహారం పావిసి? భగవా కిర ఏత్తకం కథేత్వా చిన్తేసి – "న తావ మయా సత్తన్నం బుద్ధానం వంసో నిరన్తరం మత్థకం పాపేత్వా కథితో, అజ్జ మయి పన విహారం పవిట్ఠే ఇమే భిక్ఖూ భియ్యోసో మత్తాయ పుబ్బేనివాసఞాణం ఆరబ్భ వణ్ణం కథయిస్సన్తి. అథాహం ఆగన్త్వా నిరన్తరం బుద్ధవంసం కథేత్వా మత్థకం పాపేత్వా దస్సామీ"తి భిక్ఖూనం కథావారస్స ఓకాసం దత్వా ఉట్ఠాయాసనా విహారం పావిసి.

యఞ్చేతం భగవా తన్తిం కథేసి, తత్థ కప్పపరిచ్ఛేదో, జాతిపరిచ్ఛేదో, గోత్తపరిచ్ఛేదో, ఆయుపరిచ్ఛేదో, బోధిపరిచ్ఛేదో, సావకయుగపరిచ్ఛేదో, సావకసన్నిపాతపరిచ్ఛేదో, ఉపట్ఠాకపరిచ్ఛేదో, పితిపరిచ్ఛేదోతి నవిమే వారా ఆగతా, సమ్బహులవారో అనాగతో, ఆనేత్వా పన దీపేతబ్బో.

సమ్బహులవారకథావణ్ణనా

సబ్బబోధిసత్తానఞ్హి ఏకస్మిం కులవంసానురూపే పుత్తే జాతే నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితబ్బన్తి అయమేవ వంసో, అయం పవేణీ. కస్మా? సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానఞ్హి మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమనతో పట్ఠాయ పుబ్బే వుత్తప్పకారాని అనేకాని పాటిహారియాని హోన్తి, తత్ర నేసం యది నేవ జాతనగరం, న పితా, న మాతా, న భరియా, న పుత్తో పఞ్ఞాయేయ్య, "ఇమస్స నేవ జాతనగరం, న పితా, న భరియా, న పుత్తో పఞ్ఞాయతి, దేవో వా సక్కో వా మారో వా బ్రహ్మా వా ఏస మఞ్ఞే, దేవానఞ్చ ఈదిసం పాటిహారియం అనచ్ఛరియ"న్తి మఞ్ఞమానో జనో నేవ సోతబ్బం, న సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞేయ్య. తతో అభిసమయో న భవేయ్య, అభిసమయే అసతి నిరత్థకోవ బుద్ధుప్పాదో, అనియ్యానికం సాసనం హోతి. తస్మా సబ్బబోధిసత్తానం – "ఏకస్మిం కులవంసానురూపే పుత్తే జాతే నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితబ్బ"న్తి అయమేవ వంసో అయం పవేణీ. తస్మా పుత్తాదీనం వసేన సమ్బహులవారో ఆనేత్వా దీపేతబ్బో.

సమ్బహులపరిచ్ఛేదవణ్ణనా

తత్థ –

సమవత్తక్ఖన్ధో అతులో, సుప్పబుద్ధో చ ఉత్తరో;
సత్థవాహో విజితసేనో, రాహులో భవతి సత్తమోతి.

ఏతే తావ సత్తన్నమ్పి బోధిసత్తానం అనుక్కమేనేవ సత్త పుత్తా వేదితబ్బా.

తత్థ రాహులభద్దే తావ జాతే పణ్ణం ఆహరిత్వా మహాపురిసస్స హత్థే ఠపయింసు. అథస్స తావదేవ సకలసరీరం ఖోభేత్వా పుత్తసినేహో అట్ఠాసి. సో చిన్తేసి – "ఏకస్మిం తావ జాతే ఏవరూపో పుత్తసినేహో, పరోసహస్సం కిర మే పుత్తా భవిస్సన్తి, తేసు ఏకేకస్మిం జాతే ఇదం సినేహబన్ధనం ఏవం వడ్ఢన్తం దుబ్భేజ్జం భవిస్సతి, రాహు జాతో, బన్ధనం జాత"న్తి ఆహ. తం దివసమేవ చ రజ్జం పహాయ నిక్ఖన్తో. ఏస నయో సబ్బేసం పుత్తుప్పత్తియన్తి. అయం పుత్తపరిచ్ఛేదో.

సుతనా సబ్బకామా చ, సుచిత్తా అథ రోచినీ;
రుచగ్గతీ సునన్దా చ, బిమ్బా భవతి సత్తమాతి.

ఏతా తేసం సత్తన్నమ్పి పుత్తానం మాతరో అహేసుం. బిమ్బాదేవీ పన రాహులకుమారే జాతే రాహులమాతాతి పఞ్ఞాయిత్థ. అయం భరియపరిచ్ఛేదో.

విపస్సీ కకుసన్ధోతి ఇమే పన ద్వే బోధిసత్తా పయుత్తఆజఞ్ఞరథమారుయ్హ మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమింసు. సిఖీ కోణాగమనోతి ఇమే ద్వే హత్థిక్ఖన్ధవరగతా హుత్వా నిక్ఖమింసు. వేస్సభూ సువణ్ణసివికాయ నిసీదిత్వా నిక్ఖమి. కస్సపో ఉపరిపాసాదే మహాతలే నిసిన్నోవ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఝానా వుట్ఠాయ తం ఝానం పాదకం కత్వా – "పాసాదో ఉగ్గన్త్వా బోధిమణ్డే ఓతరతూ"తి అధిట్ఠాసి. పాసాదో ఆకాసేన గన్త్వా బోధిమణ్డే ఓతరి. మహాపురిసోపి తతో ఓతరిత్వా భూమియం ఠత్వా – "పాసాదో యథాఠానేయేవ పతిట్ఠాతూ"తి చిన్తేసి. సో యథాఠానే పతిట్ఠాసి. మహాపురిసోపి సత్త దివసాని పధానమనుయుఞ్జిత్వా బోధిపల్లఙ్కే నిసీదిత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పటివిజ్ఝి. అమ్హాకం పన బోధిసత్తో కణ్టకం అస్సవరమారుయ్హ నిక్ఖన్తోతి. అయం యానపరిచ్ఛేదో.

విపస్సిస్స పన భగవతో యోజనప్పమాణే పదేసే విహారో పతిట్ఠాసి, సిఖిస్స తిగావుతే, వేస్సభుస్స అడ్ఢయోజనే, కకుసన్ధస్స గావుతే, కోణాగమనస్స అడ్ఢగావుతే, కస్సపస్స వీసతిఉసభే. అమ్హాకం భగవతో పకతిమానేన సోళసకరీసే, రాజమానేన అట్ఠకరీసే పదేసే విహారో పతిట్ఠితోతి. అయం విహారపరిచ్ఛేదో.

విపస్సిస్స పన భగవతో ఏకరతనాయామా విదత్థివిత్థారా అట్ఠఙ్గులుబ్బేధా సువణ్ణిట్ఠకా కారేత్వా చూళంసేన ఛాదేత్వా విహారట్ఠానం కిణింసు. సిఖిస్స సువణ్ణయట్ఠిఫాలేహి ఛాదేత్వా కిణింసు. వేస్సభుస్స సువణ్ణహత్థిపాదాని కారేత్వా తేసం చూళంసేన ఛాదేత్వా కిణింసు. కకుసన్ధస్స వుత్తనయేనేవ సువణ్ణిట్ఠకాహి ఛాదేత్వా కిణింసు. కోణాగమనస్స వుత్తనయేనేవ సువణ్ణకచ్ఛపేహి ఛాదేత్వా కిణింసు. కస్సపస్స సువణ్ణకట్టీహియేవ ఛాదేత్వా కిణింసు. అమ్హాకం భగవతో సలక్ఖణానం కహాపణానం చూళంసేన ఛాదేత్వా కిణింసు. అయం విహారభూమిగ్గహణధనపరిచ్ఛేదో.

తత్థ విపస్సిస్స భగవతో తథా భూమిం కిణిత్వా విహారం కత్వా దిన్నుపట్ఠాకో **పునబ్బసుమిత్తో** నామ అహోసి, సిఖిస్స **సిరివడ్ఢనో** నామ, వేస్సభుస్స **సోత్థియో** నామ, కకుసన్ధస్స **అచ్చుతో** నామ, కోణాగమనస్స **ఉగ్గో** నామ, కస్సపస్స **సుమనో** నామ, అమ్హాకం భగవతో **సుదత్తో** నామ. సబ్బే చేతే గహపతిమహాసాలా సేట్ఠినో అహేసున్తి. అయం ఉపట్ఠాకపరిచ్ఛేదో నామ.

అపరాని చత్తారి అవిజహితట్ఠానాని నామ హోన్తి. సబ్బబుద్ధానఞ్హి బోధిపల్లఙ్కో అవిజహితో, ఏకస్మింయేవ ఠానే హోతి. ధమ్మచక్కప్పవత్తనం ఇసిపతనే మిగదాయే అవిజహితమేవ హోతి. దేవోరోహనకాలే సఙ్కస్సనగరద్వారే పఠమపదగణ్ఠికా అవిజహితావ హోతి. జేతవనే గన్ధకుటియా చత్తారి మఞ్చపాదట్ఠానాని అవిజహితానేవ హోన్తి. విహారో పన ఖుద్దకోపి

మహన్తోపి హోతి, విహారోపి న విజహితోయేవ, నగరం పన విజహతి. యదా నగరం పాచీనతో హోతి, తదా విహారో పచ్ఛిమతో; యదా నగరం దక్ఖిణతో, తదా విహారో ఉత్తరతో. యదా నగరం పచ్ఛిమతో, తదా విహారో పాచీనతో; యదా నగరం ఉత్తరతో, తదా విహారో దక్ఖిణతో. ఇదాని పన నగరం ఉత్తరతో, విహారో దక్ఖిణతో.

సబ్బబుద్ధానఞ్చ ఆయువేమత్తం, పమాణవేమత్తం, కులవేమత్తం, పధానవేమత్తం, రస్మివేమత్తన్తి పఞ్చ వేమత్తాని హోన్తి. **ఆయువేమత్తం** నామ కేచి దీఘాయుకా హోన్తి, కేచి అప్పాయుకా. తథా హి దీపఙ్కరస్స వస్ససతసహస్సం ఆయుప్పమాణం అహోసి, అమ్హాకం భగవతో వస్ససతం ఆయుప్పమాణం.

పమాణవేమత్తం నామ కేచి దీఘా హోన్తి కేచి రస్సా. తథా హి దీపఙ్కరో అసీతిహత్థో అహోసి, సుమనో నవుతిహత్థో, అమ్హాకం భగవా అట్ఠారసహత్థో.

కులవేమత్తం నామ కేచి ఖత్తియకులే నిబ్బత్తన్తి, కేచి బ్రాహ్మణకులే. **పధానవేమత్తం** నామ కేసఞ్చి పధానం ఇత్తరకాలమేవ హోతి, యథా కస్సపస్స భగవతో. కేసఞ్చి అద్ధనియం, యథా అమ్హాకం భగవతో.

రస్మివేమత్తం నామ మఙ్గలస్స భగవతో సరీరరస్మి దససహస్సిలోకధాతుప్పమాణా అహోసి. అమ్హాకం భగవతో సమన్తా బ్యామమత్తా . తత్ర రస్మివేమత్తం అజ్ఝాసయప్పటిబద్ధం, యో యత్తకం ఇచ్ఛతి, తస్స తత్తకం సరీరప్పభా ఫరతి. మఙ్గలస్స పన నిచ్చమ్పి దససహస్సిలోకధాతుం ఫరతూతి అజ్ఝాసయో అహోసి. పటివిద్ధగుణేసు పన కస్సచి వేమత్తం నామ నత్థి.

అపరం అమ్హాకంయేవ భగవతో సహజాతపరిచ్ఛేదఞ్చ నక్ఖత్తపరిచ్ఛేదఞ్చ దీపేసుం. సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తేన కిర సద్ధిం రాహులమాతా, ఆనన్దత్థేరో, ఛన్నో, కణ్టకో, నిధికుమ్భో, మహాబోధి, కాళుదాయీతి ఇమాని సత్త సహజాతాని. మహాపురిసో చ ఉత్తరాసాళ్హనక్ఖత్తేనేవ మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమి, మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమి, ధమ్మచక్కం పవత్తేసి, యమకపాటిహారియం అకాసి. విసాఖానక్ఖత్తేన జాతో చ అభిసమ్బుద్ధో చ పరినిబ్బుతో చ. మాఘనక్ఖత్తేనస్స సావకసన్నిపాతో చ అహోసి, ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనఞ్చ, అస్సయుజనక్ఖత్తేన దేవోరోహనన్తి ఏత్తకం ఆహరిత్వా దీపేతబ్బం. అయం సమ్బహులపరిచ్ఛేదో నామ.

౧౩. ఇదాని **అథ ఖో తేసం భిక్ఖూనన్తి**ఆదీసు తే భిక్ఖూ – "ఆవుసో, పుబ్బేనివాసస్స నామ అయం గతి, యదిదం చుతితో పట్ఠాయ పటిసన్ధిఆరోహనం. యం పన ఇదం పటిసన్ధితో పట్ఠాయ పచ్చాముఖం ఞాణం పేసేత్వా చుతి గన్తబ్బం, ఇదం అతిగరుకం. ఆకాసే పదం దస్సేన్తో వియ భగవా కథేసీ"తి అతివిమ్హయజాతా హుత్వా – "అచ్ఛరియం, ఆవుసో,"తిఆదీని వత్వా పున అపరమ్పి కారణం దస్సేన్తో – "యత్ర హి నామ తథాగతో"తిఆదిమాహంసు . తత్థ **యత్ర హి నామాతి** అచ్ఛరియత్థే నిపాతో, యో నామ తథాగతోతి అత్థో. **ఛిన్నపపఞ్చేతి** ఏత్థ పపఞ్చా నామ తణ్హా మానో దిట్ఠీతి ఇమే తయో కిలేసా. **ఛిన్నవటుమేతి** ఏత్థ **వటుమన్తి** కుసలాకుసలకమ్మవట్టం వుచ్చతి. **పరియాదిన్నవట్టేతి** తస్సేవ వేవచనం, పరియాదిన్నసబ్బకమ్మవట్టేతి అత్థో. **సబ్బదుక్ఖవీతివత్తేతి** సబ్బం విపాకవట్టసఙ్ఖాతం దుక్ఖం వీతివత్తే . **అనుస్సరిస్సతీతి** ఇదం **యత్రాతి** నిపాతవసేన అనాగతవచనం, అత్థో పనేత్థ అతీతవసేన వేదితబ్బో. భగవా హి తే బుద్ధే అనుస్సరి, న ఇదాని అనుస్సరిస్సతి. **ఏవంసీలాతి** మగ్గసీలేన ఫలసీలేన లోకియలోకుత్తరసీలేన ఏవంసీలా. **ఏవంధమ్మాతి** ఏత్థ సమాధిపక్ఖా ధమ్మా అధిప్పేతా, మగ్గసమాధినా ఫలసమాధినా లోకియలోకుత్తరసమాధినా, ఏవంసమాధయోతి అత్థో. **ఏవంపఞ్ఞాతి**

మగ్గపఞ్ఞాదివసేనేవ ఏవంపఞ్ఞా. **ఏవంవిహారీ**తి ఏత్థ పన హేట్ఠా సమాధిపక్ఖానం ధమ్మానం గహితత్తా విహారో గహితోవ పున కస్మా గహితమేవ గణ్హాతీతి చే; న ఇదం గహితమేవ, ఇదఞ్హి నిరోధసమాపత్తిదీపనత్థం వుత్తం. తస్మా ఏవం నిరోధసమాపత్తివిహారీ తే భగవన్తో అహేసున్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఏవంవిముత్తాతి ఏత్థ విక్ఖమ్భనవిముత్తి, తదఙ్గవిముత్తి, సముచ్ఛేదవిముత్తి, పటిప్పస్సద్ధివిముత్తి, నిస్సరణవిముత్తీతి పఞ్చవిధా విముత్తి. తత్థ అట్ఠ సమాపత్తియో సయం విక్ఖమ్భితేహి నీవరణాదీహి విముత్తత్తా **విక్ఖమ్భనవిముత్తీ**తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. అనిచ్చానుపస్సనాదికా సత్తానుపస్సనా సయం తస్స తస్స పచ్చనీకఙ్గవసేన పరిచ్చత్తాహి నిచ్చసఞ్ఞాదీహి విముత్తత్తా **తదఙ్గవిముత్తీ**తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. చత్తారో అరియమగ్గా సయం సముచ్ఛిన్నేహి కిలేసేహి విముత్తత్తా **సముచ్ఛేదవిముత్తీ**తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని మగ్గానుభావేన కిలేసానం పటిప్పస్సద్ధన్తే ఉప్పన్నత్తా **పటిప్పస్సద్ధివిముత్తీ**తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. నిబ్బానం సబ్బకిలేసేహి నిస్సటత్తా అపగతత్తా దూరే ఠితత్తా **నిస్సరణవిముత్తీ**తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. ఇతి ఇమాసం పఞ్చన్నం విముత్తీనం వసేన – "ఏవం విముత్తా"తి ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

౧౪. **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి ఏకీభావా వుట్ఠితో.

౧౬. "**ఇతో సో, భిక్ఖవే**"తి కో అనుసన్ధి? ఇదఞ్హి సుత్తం – "తథాగతస్సేవేసా, భిక్ఖవే, ధమ్మధాతు సుప్పటివిద్ధా"తి చ "దేవతాపి తథాగతస్స ఏతమత్థం ఆరోచేసు"న్తి చ ఇమేహి ద్వీహి పదేహి ఆబద్ధం. తత్థ దేవతారోచనపదం సుత్తన్తపరియోసానే దేవచారికకోలాహలం దస్సేన్తో విచారేస్సతి . ధమ్మధాతుపదానుసన్ధివసేన పన అయం దేసనా ఆరద్ధా. తత్థ **ఖత్తియో జాతియా**తిఆదీని ఏకాదసపదాని నిదానకణ్డే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

బోధిసత్తధమ్మతావణ్ణనా

౧౭. **అథ ఖో, భిక్ఖవే, విపస్సీ బోధిసత్తో**తిఆదీసు పన **విపస్సీ**తి తస్స నామం, తఞ్చ ఖో వివిధే అత్థే పస్సనకుసలతాయ లద్ధం. **బోధిసత్తో**తి పణ్డితసత్తో బుజ్ఝనకసత్తో. బోధిసఙ్ఖాతేసు వా చతూసు మగ్గేసు సత్తో ఆసత్తో లగ్గమానసోతి బోధిసత్తో. **సతో సమ్పజానో**తి ఏత్థ **సతో**తి సతియేవ. **సమ్పజానో**తి ఞాణం. సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమీతి అత్థో. **ఓక్కమీ**తి ఇమినా చస్స ఓక్కన్తభావో పాళియం దస్సితో, న ఓక్కమనక్కమో. సో పన యస్మా అట్ఠకథం ఆరూళ్హో, తస్మా ఏవం వేదితబ్బో –

సబ్బబోధిసత్తా హి సమతింస పారమియో పూరేత్వా, పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజిత్వా, ఞాతత్థచరియలోకత్థచరియబుద్ధచరియానం కోటిం పత్వా, వేస్సన్తరసదిసే తతియే అత్తభావే ఠత్వా, సత్త మహాదానాని దత్వా, సత్తక్ఖత్తుం పథవిం కమ్పేత్వా, కాలఙ్కత్వా, దుతియచిత్తవారే తుసితభవనే నిబ్బత్తన్తి. విపస్సీ బోధిసత్తోపి తథేవ కత్వా తుసితపురే నిబ్బత్తిత్వా సట్ఠిసతసహస్సాధికా సత్తపఞ్ఞాస వస్సకోటియో తత్థ అట్ఠాసి. అఞ్ఞదా పన దీఘాయుకదేవలోకే నిబ్బత్తా బోధిసత్తా న యావతాయుకం తిట్ఠన్తి. కస్మా? తత్థ పారమీనం దుప్పూరణీయత్తా. తే అధిముత్తికాలకిరియం కత్వా మనుస్సపథేయేవ నిబ్బత్తన్తి. పారమీనం పూరేన్తో పన యథా ఇదాని ఏకేన అత్తభావేన సబ్బఞ్ఞుతం ఉపనేతుం సక్కోన్తి, ఏవం సబ్బసో పూరితత్తా తదా విపస్సీ బోధిసత్తో తత్థ యావతాయుకం అట్ఠాసి.

దేవతానం పన – “మనుస్సానం గణనావసేన ఇదాని సత్తహి దివసేహి చుతి భవిస్సతీ”తి **పఞ్చ పుబ్బనిమిత్తాని** ఉప్పజ్జన్తి – మాలా మిలాయన్తి, వత్థాని కిలిస్సన్తి, కచ్ఛేహి సేదా ముచ్చన్తి, కాయే దుబ్బణ్ణియం ఓక్కమతి, దేవో దేవాసనే న సణ్ఠాతి. తత్థ **మాలా**తి పటిసన్ధిగ్గహణదివసే పిళన్ధనమాలా , తా కిర సట్ఠిసతసహస్సాధికా సత్తపణ్ణాస వస్సకోటియో అమిలాయిత్వా తదా మిలాయన్తి. వత్థేసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్తకం పన కాలం దేవానం నేవ సీతం న ఉణ్హం హోతి, తస్మిం కాలే సరీరా బిన్దుబిన్దువసేన సేదా ముచ్చన్తి. ఏత్తకఞ్చ కాలం తేసం సరీరే ఖణ్డిచ్చపాలిచ్చాదివసేన వివణ్ణతా న పఞ్ఞాయతి, దేవధీతా సోళసవస్సుద్దేసికా వియ ఖాయన్తి, దేవపుత్తా వీసతివస్సుద్దేసికా వియ ఖాయన్తి, మరణకాలే పన తేసం కిలన్తరూపో అత్తభావో హోతి. ఏత్తకఞ్చ తేసం కాలం దేవలోకే ఉక్కణ్ఠితా నామ నత్థి, మరణకాలే పన నిస్ససన్తి విజమ్భన్తి, సకే ఆసనే నాభిరమన్తి.

ఇమాని పన పుబ్బనిమిత్తాని యథా లోకే మహాపుఞ్ఞానం రాజరాజమహామత్తాదీనంయేవ ఉక్కాపాతభూమిచాలచన్దగ్గాహాదీని నిమిత్తాని పఞ్ఞాయన్తి, న సబ్బేసం; ఏవం మహేసక్ఖదేవతానంయేవ పఞ్ఞాయన్తి, న సబ్బేసం. యథా చ మనుస్సేసు పుబ్బనిమిత్తాని నక్ఖత్తపాఠకాదయోవ జానన్తి, న సబ్బే; ఏవం తానిపి న సబ్బదేవతా జానన్తి, పణ్డితా ఏవ పన జానన్తి. తత్థ యే మన్దేన కుసలకమ్మేన నిబ్బత్తా దేవపుత్తా, తే తేసు ఉప్పన్నేసు – “ఇదాని కో జానాతి, ‘కుహిం నిబ్బత్తిస్సామా’తి” భాయన్తి. యే మహాపుఞ్ఞా, తే “అమ్హేహి దిన్నం దానం, రక్ఖితం సీలం, భావితం భావనం ఆగమ్మ ఉపరి దేవలోకేసు సమ్పత్తిం అనుభవిస్సామా”తి న భాయన్తి. విపస్సీ బోధిసత్తోపి తాని పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా “ఇదాని అనన్తరే అత్తభావే బుద్ధో భవిస్సామీ”తి న భాయతి. అథస్స తేసు నిమిత్తేసు పాతుభూతేసు దససహస్సచక్కవాళదేవతా సన్నిపతిత్వా – “మారిస, తుమ్హేహి దస పారమియో పూరేన్తేహి న సక్కసమ్పత్తిం, న మారసమ్పత్తిం, న బ్రహ్మసమ్పత్తిం, న చక్కవత్తిసమ్పత్తిం పత్థేన్తేహి పూరితా, లోకనిత్థరణత్థాయ పన బుద్ధత్తం పత్థయమానేహి పూరితా. సో వో, ఇదాని కాలో, మారిస, బుద్ధత్తాయ, సమయో, మారిస, బుద్ధత్తాయా”తి యాచన్తి.

అథ మహాసత్తో తాసం దేవతానం పటిఞ్ఞం అదత్వావ కాలదీపదేసకులజనేత్తిఆయుపరిచ్ఛేదవసేన పఞ్చమహావిలోకనం నామ విలోకేసి. తత్థ “కాలో ను ఖో, న కాలో”తి పఠమం కాలం విలోకేసి. తత్థ వస్ససతసహస్సతో ఉద్ధం వడ్ఢితఆయుకాలో కాలో నామ న హోతి. కస్మా? తదా హి సత్తానం జాతిజరామరణాని న పఞ్ఞాయన్తి, బుద్ధానఞ్చ ధమ్మదేసనా నామ తిలక్ఖణముత్తా నత్థి. తే తేసం – “అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తా”తి కథేన్తానం – “కిం నామేతం కథేన్తీ”తి నేవ సోతుం, న సద్దహితుం మఞ్ఞన్తి, తతో అభిసమయో న హోతి, తస్మిం అసతి అనియ్యానికం సాసనం హోతి. తస్మా సో అకాలో. వస్ససతతో ఊనఆయుకాలోపి కాలో న హోతి. కస్మా? తదా హి సత్తా ఉస్సన్నకిలేసా హోన్తి, ఉస్సన్నకిలేసానఞ్చ దిన్నో ఓవాదో ఓవాదట్ఠానే న తిట్ఠతి, ఉదకే దణ్డరాజి వియ ఖిప్పం విగచ్ఛతి. తస్మా సోపి అకాలోవ. వస్ససతసహస్సతో పట్ఠాయ హేట్ఠా, వస్ససతతో పట్ఠాయ ఉద్ధం ఆయుకాలో కాలో నామ, తదా చ అసీతివస్ససహస్సాయుకా మనుస్సా. అథ మహాసత్తో – “నిబ్బత్తితబ్బకాలో”తి కాలం పస్సి.

తతో దీపం విలోకేన్తో సపరివారే చత్తారో దీపే ఓలోకేత్వా – “తీసు దీపేసు బుద్ధా న నిబ్బత్తన్తి, జమ్బుదీపేయేవ నిబ్బత్తన్తీ”తి దీపం పస్సి.

తతో – “జమ్బుదీపో నామ మహా, దసయోజనసహస్సపరిమాణో, కతరస్మిం ను ఖో పదేసే బుద్ధా నిబ్బత్తన్తీ”తి దేసం విలోకేన్తో మజ్ఝిమదేసం పస్సి. మజ్ఝిమదేసో నామ – “పురత్థిమాయ దిసాయ గజఙ్గలం నామ నిగమో”తిఆదినా (మహావ.

౨౦౯) నయేన వినయే వుత్తోవ. సో ఆయామతో తీణి యోజనసతాని, విత్థారతో అడ్ఢతేయ్యాని, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతానీతి. ఏతస్మిఞ్హి పదేసే బుద్ధా పచ్చేకబుద్ధా అగ్గసావకా అసీతి మహాసావకా చక్కవత్తిరాజానో అఞ్ఞే చ మహేసక్ఖా ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతిమహాసాలా ఉప్పజ్జన్తి. ఇదఞ్చేత్థ బన్ధుమతీ నామ నగరం, తత్థ మయా నిబ్బత్తితబ్బన్తి నిట్ఠం అగమాసి.

తతో కులం విలోకేన్తో – "బుద్ధా నామ లోకసమ్మతే కులే నిబ్బత్తన్తి. ఇదాని చ ఖత్తియకులం లోకసమ్మతం, తత్థ నిబ్బత్తిస్సామి, బన్ధుమా నామ మే రాజా పితా భవిస్సతీ"తి కులం పస్సి.

తతో మాతరం విలోకేన్తో – "బుద్ధమాతా నామ లోలా సురాధుత్తా న హోతి, కప్పసతసహస్సం పూరితపారమీ, జాతితో పట్ఠాయ అఖణ్డపఞ్చసీలా హోతి, అయఞ్చ బన్ధుమతీ నామ దేవీ ఈదిసా, అయం మే మాతా భవిస్సతి , "కిత్తకం పనస్సా ఆయూ"తి ఆవజ్జన్తో "దసన్నం మాసానం ఉపరి సత్త దివసానీ"తి పస్సి.

ఇతి ఇమం పఞ్చమహావిలోకనం విలోకేత్వా "కాలో, మే మారిసా, బుద్ధభావాయా"తి దేవతానం సఙ్గహం కరోన్తో పటిఞ్ఞం దత్వా – "గచ్ఛథ, తుమ్హే"తి తా దేవతా ఉయ్యోజేత్వా తుసితదేవతాహి పరివుతో తుసితపురే నన్దనవనం పావిసి. సబ్బదేవలోకేసు హి నన్దనవనం అత్థియేవ. తత్ర నం దేవతా ఇతో చుతో సుగతిం గచ్ఛాతి పుబ్బేకతకుసలకమ్మోకాసం సారయమానా విచరన్తి. సో ఏవం దేవతాహి కుసలం సారయమానాహి పరివుతో తత్థ విచరన్తోయేవ చవి.

ఏవం చుతో చ 'చవామీ'తి జానాతి, చుతిచిత్తం న జానాతి. పటిసన్ధిం గహేత్వాపి జానాతి, పటిసన్ధిచిత్తమేవ న జానాతి. "ఇమస్మిం మే ఠానే పటిసన్ధిం గహితా"తి ఏవం పన జానాతి. కేచి పన థేరా – "ఆవజ్జనపరియాయో నామ లద్ధుం వట్టతి, దుతియతతియచిత్తవారే ఏవ జానిస్సతీ"తి వదన్తి. తిపిటకమహాసీవత్థేరో పన ఆహ – "మహాసత్తానం పటిసన్ధి న అఞ్ఞేసం పటిసన్ధిసదిసా, కోటిప్పత్తం పన తేసం సతిసమ్పజఞ్ఞం. యస్మా పన తేనేవ చిత్తేన తం చిత్తం ఞాతుం న సక్కా, తస్మా చుతిచిత్తం న జానాతి. చుతిక్ఖణేపి 'చవామీ'తి జానాతి. పటిసన్ధిచిత్తం న జానాతి. 'అసుకస్మిం మే ఠానే పటిసన్ధి గహితా'తి జానాతి, తస్మిం కాలే దససహస్సిలోకధాతు కమ్పతీ"తి. ఏవం సతో సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమన్తో పన ఏకూనవీసతియా పటిసన్ధిచిత్తేసు మేత్తాపుబ్బభాగస్స సోమనస్ససహగతఞాణసమ్పయుత్తఅసఙ్ఖారికకుసలచిత్తస్స సదిసమహావిపాకచిత్తేన పటిసన్ధి గణ్హి. మహాసీవత్థేరో పన ఉపేక్ఖాసహగతేనాతి ఆహ. యథా చ అమ్హాకం భగవా, ఏవం సోపి ఆసాళ్హీపుణ్ణమాయం ఉత్తరాసాళ్హనక్ఖత్తేనేవ పటిసన్ధిం అగ్గహేసి.

తదా కిర పురే పుణ్ణమాయ సత్తమదివసతో పట్ఠాయ విగతసురాపానం మాలాగన్ధాదివిభూతిసమ్పన్నం నక్ఖత్తకీళం అనుభవమానా బోధిసత్తమాతా సత్తమే దివసే పాతో ఉట్ఠాయ గన్ధోదకేన నహాయిత్వా సబ్బాలఙ్కారవిభూసితా వరభోజనం భుఞ్జిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ సిరిగబ్భం పవిసిత్వా సిరిసయనే నిపన్నా నిద్దం ఓక్కమమానా ఇదం సుపినం అద్దస – "చత్తారో కిర నం మహారాజానో సయనేనేవ సద్ధిం ఉక్ఖిపిత్వా అనోతత్తదహం నేత్వా నహాపేత్వా దిబ్బవత్థం నివాసేత్వా దిబ్బగన్ధేహి విలిమ్పేత్వా దిబ్బపుప్ఫాని పిళన్ధిత్వా, తతో అవిదూరే రజతపబ్బతో, తస్స అన్తో కనకవిమానం అత్థి, తస్మిం పాచీనతో సీసం కత్వా నిపజ్జాపేసుం. అథ బోధిసత్తో సేతవరవారణో హుత్వా తతో అవిదూరే ఏకో సువణ్ణపబ్బతో, తత్థ చరిత్వా తతో ఓరుయ్హ రజతపబ్బతం అభిరుహిత్వా కనకవిమానం పవిసిత్వా మాతరం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణపస్సం ఫాలేత్వా కుచ్ఛిం పవిట్ఠసదిసో అహోసి".

అథ పబుద్ధా దేవీ తం సుపినం రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా విభాతాయ రత్తియా చతుసట్ఠిమత్తే బ్రాహ్మణపామోక్ఖే పక్కోసాపేత్వా హరితూపలిత్తాయ లాజాదీహి కతమఙ్గలసక్కారాయ భూమియా మహారహాని ఆసనాని పఞ్ఞపేత్వా తత్థ నిసిన్నానం బ్రాహ్మణానం సప్పిమధుసక్కరాభిసఙ్ఖతస్స వరపాయాసస్స సువణ్ణరజతపాతియో పూరేత్వా సువణ్ణరజతపాతీహేవ పటికుజ్జిత్వా అదాసి, అఞ్ఞేహి చ అహతవత్థకపిలగావీదానాదీహి నేసం సన్తప్పేసి. అథ నేసం సబ్బకామసన్తప్పితానం తం సుపినం ఆరోచేత్వా – “కిం భవిస్సతీ”తి పుచ్ఛి. బ్రాహ్మణా ఆహంసు – “మా చిన్తయి, మహారాజ, దేవియా తే కుచ్ఛిమ్హి గబ్భో పతిట్ఠితో, సో చ ఖో పురిసగబ్భో న ఇత్థిగబ్భో, పుత్తో తే భవిస్సతి. సో సచే అగారం అజ్ఝావసిస్సతి, రాజా భవిస్సతి చక్కవత్తీ. సచే అగారా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిస్సతి, బుద్ధో భవిస్సతి లోకే వివట్టచ్ఛదో”తి. అయం తావ – “మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమీ”తి ఏత్థ వణ్ణనాక్కమో.

అయమేత్థ ధమ్మతాతి అయం ఏత్థ మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనే ధమ్మతా, అయం సభావో, అయం నియామోతి వుత్తం హోతి. **నియామో** చ నామేస కమ్మనియామో, ఉతునియామో, బీజనియామో, చిత్తనియామో, ధమ్మనియామోతి పఞ్చవిధో (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౪౯౮).

తత్థ కుసలస్స ఇట్ఠవిపాకదానం, అకుసలస్స అనిట్ఠవిపాకదానన్తి అయం **కమ్మనియామో.** తస్స దీపనత్థం – “న అన్తలిక్ఖే”తి (ఖు॰ పా॰ ౧౨౭) గాథాయ వత్థూని వత్తబ్బాని. అపిచ ఏకా కిర ఇత్థీ సామికేన సద్ధిం భణ్డిత్వా ఉబ్బన్ధిత్వా మరితుకామా రజ్జుపాసే గీవం పవేసేసి. అఞ్ఞతరో పురిసో వాసిం నిసేన్తో తం ఇత్థికమ్మం దిస్వా రజ్జుం ఛిన్దితుకామో – “మా భాయి, మా భాయీ”తి తం సమస్సాసేన్తో ఉపధావి. రజ్జు ఆసీవిసో హుత్వా అట్ఠాసి. సో భీతో పలాయి. ఇతరా తత్థేవ మరి. ఏవమాదీని చేత్థ వత్థూని దస్సేతబ్బాని.

తేసు తేసు జనపదేసు తస్మిం తస్మిం కాలే ఏకప్పహారేనేవ రుక్ఖానం పుప్ఫఫలగహణాదీని, వాతస్స వాయనం అవాయనం, ఆతపస్స తిక్ఖతా మన్దతా, దేవస్స వస్సనం అవస్సనం, పదుమానం దివా వికసనం రత్తిం మిలాయనన్తి ఏవమాది **ఉతునియామో.**

యం పనేతం సాలిబీజతో సాలిఫలమేవ, మధురతో మధురసంయేవ, తిత్తతో తిత్తరసంయేవ ఫలం హోతి, అయం **బీజనియామో.**

పురిమా పురిమా చిత్తచేతసికా ధమ్మా పచ్ఛిమానం పచ్ఛిమానం చిత్తచేతసికానం ధమ్మానం ఉపనిస్సయపచ్చయేన పచ్చయోతి ఏవం యదేతం చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం అనన్తరా సమ్పటిచ్ఛనాదీనం నిబ్బత్తనం, అయం **చిత్తనియామో.**

యా పనేసా బోధిసత్తానం మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనాదీసు దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనాదీనం పవత్తి, అయం **ధమ్మనియామో** నామ. తేసు ఇధ ధమ్మనియామో అధిప్పేతో. తస్మా తమేవత్థం దస్సేన్తో **ధమ్మతా ఏసా భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ.

౧౮. తత్థ **కుచ్ఛిం ఓక్కమతీ**తి ఏత్థ కుచ్ఛిం ఓక్కన్తో హోతీతి అయమేవత్థో . ఓక్కన్తే హి తస్మిం ఏవం హోతి, న ఓక్కమమానే. **అప్పమాణో**తి వుడ్ఢిప్పమాణో, విపులోతి అత్థో. **ఉళారో**తి తస్సేవ వేవచనం. ఉళారాని ఉళారాని ఖాదనీయాని ఖాదన్తీతిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౯౯) హి మధురం ఉళారన్తి వుత్తం. ఉళారాయ ఖలు భవం వచ్ఛాయనో సమణం గోతమం

పసంసాయ పసంసతీతిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౮) సేట్ఠం ఉళారన్తి వుత్తం. ఇధ పన విపులం అధిప్పేతం. **దేవానం దేవానుభావన్తి** ఏత్థ దేవానం అయమానుభావో నివత్థవత్థస్స పభా ద్వాదసయోజనాని ఫరతి, తథా సరీరస్స, తథా అలఙ్కారస్స, తథా విమానస్స, తం అతిక్కమిత్వాతి అత్థో.

లోకన్తరికాతి తిణ్ణం తిణ్ణం చక్కవాళానం అన్తరా ఏకేకో లోకన్తరికో హోతి, తిణ్ణం సకటచక్కానం వా తిణ్ణం పత్తానం వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆహచ్చ ఠపితానం మజ్ఝే ఓకాసో వియ. సో పన లోకన్తరికనిరయో పరిమాణతో అట్ఠయోజనసహస్సో హోతి. **అఘాతి** నిచ్చవివటా. **అసంవుతాతి** హేట్ఠాపి అప్పతిట్ఠా. **అన్ధకారాతి** తమభూతా. **అన్ధకారతిమిసాతి** చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణతో అన్ధభావకరణతిమిసేన సమన్నాగతా. తత్థ కిర చక్ఖువిఞ్ఞాణం న జాయతి. **ఏవంమహిద్ధికాతి** చన్దిమసూరియా కిర ఏకప్పహారేనేవ తీసు దీపేసు పఞ్ఞాయన్తి, ఏవం మహిద్ధికా. ఏకేకాయ దిసాయ నవ నవ యోజనసతసహస్సాని అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేన్తి, **ఏవంమహానుభావా. ఆభాయ నానుభోన్తీతి** అత్తనో పభాయ నప్పహోన్తి. తే కిర చక్కవాళపబ్బతస్స వేమజ్ఝేన విచరన్తి, చక్కవాళపబ్బతఞ్చ అతిక్కమ్మ లోకన్తరికనిరయా. తస్మా తే తత్థ ఆభాయ నప్పహోన్తి.

యేపి తత్థ సత్తాతి యేపి తస్మిం లోకన్తరికమహానిరయే సత్తా ఉప్పన్నా. కిం పన కమ్మం కత్వా తత్థ ఉప్పజ్జన్తీతి. భారియం దారుణం మాతాపితూనం ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణానఞ్చ ఉపరి అపరాధం, అఞ్ఞఞ్చ దివసే దివసే పాణవధాదిసాహసికకమ్మం కత్వా ఉప్పజ్జన్తి, తమ్బపణ్ణిదీపే అభయచోరనాగచోరాదయో వియ. తేసం అత్తభావో తిగావుతికో హోతి, వగ్గులీనం వియ దీఘనఖా హోన్తి. తే రుక్ఖే వగ్గులియో వియ నఖేహి చక్కవాళపబ్బతే లగ్గన్తి. యదా సంసప్పన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాసం గతా హోన్తి, అథ "భక్ఖో నో లద్ధో"తి మఞ్ఞమానా తత్థ వావటా విపరివత్తిత్వా లోకసన్ధారకఉదకే పతన్తి, వాతే పహరన్తేపి మధుకఫలాని వియ ఛిజ్జిత్వా ఉదకే పతన్తి, పతితమత్తావ అచ్చన్తఖారే ఉదకే పిట్ఠపిణ్డి వియ విలీయన్తి.

అఞ్ఞేపి కిర భో సన్తి సత్తాతి భో యథా మయం మహాదుక్ఖం అనుభవామ, ఏవం అఞ్ఞే కిర సత్తాపి ఇమం దుక్ఖమనుభవనత్థాయ ఇధూపపన్నాతి తం దివసం పస్సన్తి. అయం పన ఓభాసో ఏకయాగుపానమత్తమ్పి న తిట్ఠతి, అచ్ఛరాసఙ్ఘాటమత్తమేవ విజ్జోభాసో వియ నిచ్ఛరిత్వా – "కిం ఇద"న్తి భణన్తానంయేవ అన్తరధాయతి. **సఙ్కమ్పతీతి** సమన్తతో కమ్పతి. ఇతరద్వయం పురిమపదస్సేవ వేవచనం. పున **అప్పమాణో చాతిఆది** నిగమనత్థం వుత్తం.

౧౯. **చత్తారో నం దేవపుత్తా చాతుద్దిసం రక్ఖాయ ఉపగచ్ఛన్తీతి** ఏత్థ **చత్తారోతి** చతున్నం మహారాజానం వసేన వుత్తం. దససహస్సచక్కవాళేసు పన చత్తారో చత్తారో కత్వా చత్తాలీససహస్సాని హోన్తి. తత్థ ఇమస్మిం చక్కవాళే మహారాజానో ఖగ్గహత్థా బోధిసత్తస్స ఆరక్ఖత్థాయ ఉపగన్త్వా సిరిగబ్భం పవిట్ఠా, ఇతరే గబ్భద్వారతో పట్ఠాయ అవరుద్ధకే పంసుపిసాచకాదియక్ఖగణే పటిక్కమాపేత్వా యావ చక్కవాళా ఆరక్ఖం గణ్హింసు.

కిమత్థాయ పనాయం రక్ఖా? నను పటిసన్ధిక్ఖణే కలలకాలతో పట్ఠాయ సచేపి కోటిసతసహస్సమారా కోటిసతసహస్ససినేరుం ఉక్ఖిపిత్వా బోధిసత్తస్స వా బోధిసత్తమాతుయా వా అన్తరాయకరణత్థం ఆగచ్ఛేయ్యుం, సబ్బే అన్తరావ అన్తరధాయేయ్యుం. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా రుహిరుప్పాదవత్థుస్మిం – "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం పరుపక్కమేన తథాగతం జీవితా వోరోపేయ్య. అనుపక్కమేన, భిక్ఖవే, తథాగతా పరినిబ్బాయన్తి. గచ్ఛథ, తుమ్హే భిక్ఖవే,

యథావిహారం, అరక్ఖియా, భిక్ఖవే తథాగతా"తి (చూళవ॰ ౩౪౧). ఏవమేవ, తేన పరుపక్కమేన న తేసం జీవితన్తరాయో అత్థి, సన్తి ఖో పన అమనుస్సా విరూపా దుద్దసికా భేరవరూపా మిగపక్ఖినో, యేసం రూపం వా దిస్వా సద్దం వా సుత్వా బోధిసత్తమాతు భయం వా సన్తాసో వా ఉప్పజ్జేయ్య, తేసం నివారణత్థాయ రక్ఖం అగ్గహేసుం. అపిచ బోధిసత్తస్స పుఞ్ఞతేజేన సఞ్జాతగారవా అత్తనో గారవచోదితాపి తే ఏవమకంసు.

కిం పన తే అన్తోగబ్భం పవిసిత్వా ఠితా చత్తారో మహారాజానో బోధిసత్తస్స మాతుయా అత్తానం దస్సేన్తి, న దస్సేన్తీతి? నహానమణ్డనభోజనాదిసరీరకిచ్చకాలే న దస్సేన్తి, సిరిగబ్భం పవిసిత్వా వరసయనే నిపన్నకాలే పన దస్సేన్తి. తత్థ కిఞ్చాపి అమనుస్సదస్సనం నామ మనుస్సానం సప్పటిభయం హోతి, బోధిసత్తస్స మాతా పన అత్తనో చేవ పుత్తస్స చ పుఞ్ఞానుభావేన తే దిస్వా న భాయతి, పకతిఅన్తేపురపాలకేసు వియ అస్సా ఏతేసు చిత్తం ఉప్పజ్జతి.

౨౦. పకతియా సీలవతీతి సభావేనేవ సీలసమ్పన్నా. అనుప్పన్నే కిర బుద్ధే మనుస్సా తాపసపరిబ్బాజకానం సన్తికే వన్దిత్వా ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా సీలం గణ్హన్తి. బోధిసత్తమాతాపి కాలదేవిలస్స ఇసినో సన్తికే సీలం గణ్హాతి. బోధిసత్తే పన కుచ్ఛిగతే అఞ్ఞస్స పాదమూలే నిసీదితుం నామ న సక్కా, సమానాసనే నిసీదిత్వా గహితసీలమ్పి అవజ్ఞాకరణమత్తం హోతి. తస్మా సయమేవ సీలం అగ్గహేసీతి వుత్తం హోతి.

౨౧. పురిసేసూతి బోధిసత్తస్స పితరం ఆదిం కత్వా కేసుచి మనుస్సేసు పురిసాధిప్పాయచిత్తం నుప్పజ్జతి. బోధిసత్తమాతురూపం పన కుసలా సిప్పికా పోత్థకమ్మాదీసుపి కాతుం న సక్కోన్తి. తం దిస్వా పురిసస్స రాగో నుప్పజ్జతీతి న సక్కా వత్తుం, సచే పన తం రత్తచిత్తో ఉపసఙ్కమితుకామో హోతి, పాదా న వహన్తి, దిబ్బసఙ్ఖలికా వియ బజ్ఝన్తి. తస్మా "అనతిక్కమనీయా"తిఆది వుత్తం.

౨౨. పఞ్చన్నం కామగుణానన్తి పుబ్బే కామగుణూపసఞ్హితన్తి ఇమినా పురిసాధిప్పాయవసేన వత్థుపటిక్ఖేపో కతో, ఇధ ఆరమ్మణప్పటిలాభో దస్సితో. తదా కిర దేవియా ఏవరూపో పుత్తో కుచ్ఛిం ఉపపన్నోతి సుత్వా సమన్తతో రాజానో మహగ్ఘఆభరణతూరియాదివసేన పఞ్చద్వారారమ్మణవత్థుభూతం పణ్ణాకారం పేసేన్తి. బోధిసత్తస్స చ బోధిసత్తమాతు చ కతకమ్మస్స ఉస్సన్నత్తా లాభసక్కారస్స పమాణపరిచ్ఛేదో నత్థి.

౨౩. అకిలన్తకాయాతి యథా అఞ్ఞా ఇత్థియో గబ్భభారేన కిలమన్తి హత్థపాదా ఉద్ధుమాతతాదీని పాపుణన్తి, ఏవం తస్సా కోచి కిలమథో నాహోసి. **తిరోకుచ్ఛిగత**న్తి అన్తోకుచ్ఛిగతం. **పస్సతీ**తి కలలాదికాలం అతిక్కమిత్వా సఞ్జాతఅఙ్గపచ్చఙ్గఅహీనిన్ద్రియభావం ఉపగతంయేవ పస్సతి. కిమత్థం పస్సతి? సుఖవాసత్థంయేవ. యథేవ హి మాతా పుత్తేన సద్ధిం నిపన్నా వా నిసిన్నా వా – "హత్థం వాస్స పాదం వా ఓలమ్బన్తం ఉక్ఖిపిత్వా సణ్ఠపేస్సామీ"తి సుఖవాసత్థం పుత్తం ఓలోకేతి, ఏవం బోధిసత్తమాతాపి యం తం మాతు ఉట్ఠానగమనపరివత్తననిసజ్జాదీసు ఉణ్హసీతలోణికతిత్తకకటుకాహారఅజ్ఝోహరణకాలేసు చ గబ్భస్స దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, "అత్థి ను ఖో మే తం పుత్తస్సా"తి సుఖవాసత్థం ఓలోకయమానా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నం బోధిసత్తం పస్సతి. యథా హి అఞ్ఞే అన్తోకుచ్ఛిగతా పక్కాసయం అవత్థరిత్వా ఆమాసయం ఉక్ఖిపిత్వా ఉదరపటలం పిట్ఠితో కత్వా పిట్ఠికణ్డకం నిస్సాయ ఉక్కుటికం ద్వీసు ముట్ఠీసు హనుకం ఠపేత్వా దేవే వస్సన్తే రుక్ఖసుసిరే మక్కటా వియ నిసీదన్తి, న ఏవం బోధిసత్తో, బోధిసత్తో పన పిట్ఠికణ్డకం పిట్ఠితో కత్వా ధమ్మాసనే ధమ్మకథికో వియ పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా పురత్థాభిముఖో నిసీదతి. పుబ్బేకతకమ్మం పనస్సా

వత్థుం సోధేతి, సుద్ధే వత్థుమ్హి సుఖుమచ్ఛవిలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. అథ నం కుచ్ఛితచో పటిచ్ఛాదేతుం న సక్కోతి, ఓలోకేన్తియా బహిరితో వియ పఞ్ఞాయతి. తమత్థం ఉపమాయ విభావేన్తో భగవా **సేయ్యథాపీ**తిఆదిమాహ. బోధిసత్తో పన అన్తోకుచ్ఛిగతో మాతరం న పస్సతి. న హి అన్తోకుచ్ఛియం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి.

౨౪. కాలఙ్కరోతీతి న విజాతభావపచ్చయా, ఆయుపరిక్ఖయేనేవ. బోధిసత్తేన వసితట్ఠానఞ్హి చేతియకుటిసదిసం హోతి, అఞ్ఞేసం అపరిభోగారహం, న చ సక్కా బోధిసత్తమాతరం అపనేత్వా అఞ్ఞం అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేతున్తి తత్తకంయేవ బోధిసత్తమాతు ఆయుప్పమాణం హోతి, తస్మా తదా కాలఙ్కరోతి. కతరస్మిం పన వయే కాలం కరోతీతి? మజ్ఝిమవయే. పఠమవయస్మిఞ్హి సత్తానం అత్తభావే ఛన్దరాగో బలవా హోతి, తేన తదా సఞ్జాతగబ్భా ఇత్థీ గబ్భం అనురక్ఖితుం న సక్కోతి, గబ్భో బహ్వాబాధో హోతి. మజ్ఝిమవయస్స పన ద్వే కోట్ఠాసే అతిక్కమ్మ తతియే కోట్ఠాసే వత్థు విసదం హోతి, విసదే వత్థుమ్హి నిబ్బత్తదారకా అరోగా హోన్తి, తస్మా బోధిసత్తమాతాపి పఠమవయే సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా మజ్ఝిమవయస్స తతియే కోట్ఠాసే విజాయిత్వా కాలం కరోతీతి అయమేత్థ ధమ్మతా.

౨౫. నవ వా దస వాతి ఏత్థ వా సద్దస్స వికప్పనవసేన సత్త వా అట్ఠ వా ఏకాదస వా ద్వాదస వాతి ఏవమాదీనం సఙ్గహో వేదితబ్బో. తత్థ సత్తమాసజాతో జీవతి, సీతుణ్హక్ఖమో పన న హోతి. అట్ఠమాసజాతో న జీవతి, అవసేసా జీవన్తి.

౨౬. దేవా పఠమం పటిగ్గణ్హన్తీతి ఖీణాసవా సుద్ధావాసబ్రహ్మానో పటిగ్గణ్హన్తి. కథం పటిగ్గణ్హన్తి? "సూతివేసం గణ్హిత్వా"తి ఏకే. తం పన పటిక్ఖిపిత్వా ఇదం వుత్తం – 'తదా బోధిసత్తమాతా సువణ్ణఖచితం వత్థం నివాసేత్వా మచ్ఛక్ఖిసదిసం దుకూలపటం యావ పాదన్తా పారుపిత్వా అట్ఠాసి. అథస్సా సల్లహుకగబ్భవుట్ఠానం అహోసి, ధమకరణతో ఉదకనిక్ఖమనసదిసం. అథ తే పకతిబ్రహ్మవేసేనేవ ఉపసఙ్కమిత్వా పఠమం సువణ్ణజాలేన పటిగ్గహేసుం. తేసం హత్థతో చత్తారో మహారాజానో అజినప్పవేణియా పటిగ్గహేసుం. తతో మనుస్సా దుకూలచుమ్బటకేన పటిగ్గహేసుం'. తేన వుత్తం – "దేవా పఠమం పటిగ్గణ్హన్తి, పచ్ఛా మనుస్సా"తి.

౨౭. చత్తారో నం దేవపుత్తాతి చత్తారో మహారాజానో. **పటిగ్గహేత్వా**తి అజినప్పవేణియా పటిగ్గహేత్వా. **మహేసక్ఖో**తి మహాతేజో మహాయసో లక్ఖణసమ్పన్నో.

౨౮. విసదోవ నిక్ఖమతీతి యథా అఞ్ఞే సత్తా యోనిమగ్గే లగ్గన్తా భగ్గవిభగ్గా నిక్ఖమన్తి, న ఏవం నిక్ఖమతి, అలగ్గో హుత్వా నిక్ఖమతీతి అత్థో **ఉదేనా**తి ఉదకేన. **కేనచి అసుచినా**తి యథా అఞ్ఞే సత్తా కమ్మజవాతేహి ఉద్ధంపాదా అధోసిరా యోనిమగ్గే పక్ఖిత్తా సతపోరిసం నరకపపాతం పతన్తా వియ, తాళచ్ఛిద్దేన నిక్కడ్ఢియమానా హత్థీ వియ మహాదుక్ఖం అనుభవన్తా నానాఅసుచిమక్ఖితావ నిక్ఖమన్తి, న ఏవం బోధిసత్తో. బోధిసత్తఞ్హి కమ్మజవాతా ఉద్ధపాదం అధోసిరం కాతుం న సక్కోన్తి. సో ధమ్మాసనతో ఓతరన్తో ధమ్మకథికో వియ, నిస్సేణితో ఓతరన్తో పురిసో వియ చ ద్వే హత్థే చ ద్వే పాదే చ పసారేత్వా ఠితకోవ మాతుకుచ్ఛిసమ్భవేన కేనచి అసుచినా అమక్ఖితోవ నిక్ఖమతి.

ఉదకస్స ధారాతి ఉదకవట్టియో. తాసు సీతా సువణ్ణకటాహే పతతి ఉణ్హా రజతకటాహే. ఇదఞ్చ పథవితలే కేనచి అసుచినా అసమ్మిస్సం తేసం పానీయపరిభోజనీయఉదకఞ్చేవ అఞ్ఞేహి అసాధారణం కీళాఉదకఞ్చ దస్సేతుం వుత్తం, అఞ్ఞస్స పన సువణ్ణరజతఘటేహి ఆహరియమానఉదకస్స చేవ హంసవట్టకాదిపోక్ఖరణీగతస్స చ ఉదకస్స పరిచ్ఛేదో నత్థి.

౩౧. **సమ్పతిజాతోతి** ముహుత్తజాతో. పాళియం పన మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తమత్తో వియ దస్సితో, న ఏవం దట్ఠబ్బం. నిక్ఖన్తమత్తఞ్హి నం పఠమం బ్రహ్మానో సువణ్ణజాలేన పటిగ్గణ్హింసు, తేసం హత్థతో చత్తారో మహారాజానో అజినప్పవేణియా, తేసం హత్థతో మనుస్సా దుకూలచుమ్బటకేన. మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పథవియం పతిట్ఠితో. **సేతమ్హి ఛత్తే అనుధారియమానేతి** దిబ్బసేతచ్ఛత్తే అనుధారియమానమ్హి. ఏత్థ చ ఛత్తస్స పరివారాని ఖగ్గాదీని పఞ్చ రాజకకుధభణ్డానిపి ఆగతానేవ. పాళియం పన రాజగమనే రాజా వియ ఛత్తమేవ వుత్తం. తేసు ఛత్తమేవ పఞ్ఞాయతి, న ఛత్తగ్గాహకో. తథా ఖగ్గతాలవణ్టమోరహత్థకవాళబీజనీఉణ్హీసమత్తాయేవ పఞ్ఞాయన్తి, న తేసం గాహకా. సబ్బాని కిర తాని అదిస్సమానరూపా దేవతా గణ్హింసు. వుత్తఞ్చేతం –

> “అనేకసాఖఞ్చ సహస్సమణ్డలం,
> ఛత్తం మరూ ధారయుమన్తలిక్ఖే;
> సువణ్ణదణ్డా విపతన్తి చామరా,
> న దిస్సరే చామరఛత్తగాహకా”తి. (సు॰ ని॰ ౬౯౩);

సబ్బా చ దిసాతి ఇదం సత్తపదవీతిహారూపరి ఠితస్స వియ సబ్బదిసానువిలోకనం వుత్తం, న ఖో పనేవం దట్ఠబ్బం. మహాసత్తో హి మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పథవియం పతిట్ఠితో పురత్థిమం దిసం ఓలోకేసి. అనేకాని చక్కవాళసహస్సాని ఏకఙ్గణాని అహేసుం. తత్థ దేవమనుస్సా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానా – “మహాపురిస, ఇధ తుమ్హేహి సదిసోపి నత్థి, కుతో ఉత్తరితరో”తి ఆహంసు. ఏవం చతస్సో దిసా, చతస్సో అనుదిసా, హేట్ఠా, ఉపరీతి దస దిసా అనువిలోకేత్వా అత్తనా సదిసం అదిస్వా – “అయం ఉత్తరా దిసా”తి ఉత్తరాభిముఖో సత్తపదవీతిహారేన అగమాసీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ఆసభిన్తి** ఉత్తమం. **అగ్గోతి** గుణేహి సబ్బపఠమో. ఇతరాని ద్వే పదాని ఏతస్సేవ వేవచనాని. **అయమన్తిమా జాతి, నత్థి దాని పునబ్భవోతి** పదద్వయేన ఇమస్మిం అత్తభావే పత్తబ్బం అరహత్తం బ్యాకాసి.

ఏత్థ చ సమేహి పాదేహి పథవియా పతిట్ఠానం చతురిద్ధిపాదపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, ఉత్తరాభిముఖభావో మహాజనం అజ్ఝోత్థరిత్వా అభిభవిత్వా గమనస్స పుబ్బనిమిత్తం, సత్తపదగమనం సత్తబోజ్ఝఙ్గరతనపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, దిబ్బసేతచ్ఛత్తధారణం విముత్తివరఛత్తపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, పఞ్చరాజకకుధభణ్డానం పటిలాభో పఞ్చహి విముత్తీహి విముచ్చనస్స పుబ్బనిమిత్తం, సబ్బదిసానువిలోకనం అనావరణఞాణపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, ఆసభివాచాభాసనం అప్పటివత్తియధమ్మచక్కప్పవత్తనస్స పుబ్బనిమిత్తం, “అయమన్తిమా జాతీ”తి సీహనాదో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బానస్స పుబ్బనిమిత్తన్తి వేదితబ్బం . ఇమే వారా పాళియం ఆగతా, సమ్బహులవారో పన నాగతో, ఆహరిత్వా దీపేతబ్బో.

మహాపురిసస్స హి జాతదివసే దససహస్సిలోకధాతు కమ్పి. దససహస్సిలోకధాతుమ్హి దేవతా ఏకచక్కవాళే సన్నిపతింసు. పఠమం దేవా పటిగ్గణ్హింసు, పచ్ఛా మనుస్సా. తన్తిబద్ధా వీణా చమ్మబద్ధా భేరియో చ కేనచి అవాదితా సయమేవ వజ్జింసు. మనుస్సానం అన్దుబన్ధనాదీని ఖణ్డాఖణ్డం ఛిజ్జింసు. సబ్బరోగా వూపసమింసు, అమ్బిలేన ధోతతమ్బమలం వియ విగచ్ఛింసు. జచ్చన్ధా రూపాని పస్సింసు. జచ్చబధిరా సద్దం సుణింసు. పీఠసప్పీ జవసమ్పన్నా అహేసుం. జాతిజళానమ్పి ఏళమూగానం సతి పతిట్ఠాసి. విదేసపక్ఖన్దా నావా సుపట్టనం పాపుణింసు. ఆకాసట్ఠకభూమట్ఠకరతనాని సకతేజోభాసితాని అహేసుం. వేరినో మేత్తచిత్తం పటిలభింసు. అవీచిమ్హి అగ్గి నిబ్బాయి.

లోకన్తరేసు ఆలోకో ఉదపాది. నదీసు జలం నప్పవత్తతి. మహాసముద్దే మధురసం ఉదకం అహోసి. వాతో న వాయి. ఆకాసపబ్బతరుక్ఖగతా సకుణా భస్సిత్వా పథవిగతా అహేసుం. చన్దో అతివిరోచి. సూరియో న ఉణ్హో, న సీతలో, నిమ్మలో ఉతుసమ్పన్నో అహోసి. దేవతా అత్తనో అత్తనో విమానద్వారే ఠత్వా అప్ఫోటనసేళనచేలుక్ఖేపాదీహి మహాకీళకం కీళింసు. చాతుద్దీపికమహామేఘో వస్సి. మహాజనం నేవ ఖుదా న పిపాసా పీళేసి. ద్వారకవాటాని సయమేవ వివరింసు. పుప్ఫూపగఫలూపగా రుక్ఖా పుప్ఫఫలాని గణ్హింసు. దససహస్సిలోకధాతు ఏకద్ధజమాలా అహోసి.

తత్రాపి దససహస్సిలోకధాతుకమ్పో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. దేవతానం ఏకచక్కవాళే సన్నిపాతో ధమ్మచక్కప్పవత్తనకాలే ఏకప్పహారేనేవ సన్నిపతిత్వా ధమ్మం పటిగ్గణ్హనస్స పుబ్బనిమిత్తం. పఠమం దేవతానం పటిగ్గహణం చతున్నం రూపావచరజ్ఝానానం పటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. పచ్ఛా మనుస్సానం పటిగ్గహణం చతున్నం అరూపావచరజ్ఝానానం పటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. తన్తిబద్ధవీణానం సయం వజ్జనం అనుపుబ్బవిహారపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. చమ్మబద్ధభేరీనం వజ్జనం మహతియా ధమ్మభేరియా అనుస్సావనస్స పుబ్బనిమిత్తం. అన్దుబన్ధనాదీనం ఛేదో అస్మిమానసముచ్ఛేదస్స పుబ్బనిమిత్తం. మహాజనస్స రోగవిగమో చతుసచ్చపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. జచ్చన్ధానం రూపదస్సనం దిబ్బచక్ఖుపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం . బధిరానం సద్దస్సవనం దిబ్బసోతధాతుపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. పీఠసప్పీనం జవసమ్పదా చతురిద్ధిపాదపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. జళానం సతిపతిట్ఠానం చతుసతిపట్ఠానపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. విదేసపక్ఖన్దనావానం సుపట్టనసమ్పాపుణనం చతుపటిసమ్భిదాధిగమస్స పుబ్బనిమిత్తం. రతనానం సకతేజోభాసితత్తం యం లోకస్స ధమ్మోభాసం దస్సేస్సతి, తస్స పుబ్బనిమిత్తం.

వేరీనం మేత్తచిత్తపటిలాభో చతుబ్రహ్మవిహారపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. అవీచిమ్హి అగ్గినిబ్బాయనం ఏకాదసఅగ్గినిబ్బాయనస్స పుబ్బనిమిత్తం. లోకన్తరికాలోకో అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా ఞాణాలోకదస్సనస్స పుబ్బనిమిత్తం. మహాసముద్దస్స మధురతా నిబ్బానరసేన ఏకరసభావస్స పుబ్బనిమిత్తం. వాతస్స అవాయనం ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతభిన్దనస్స పుబ్బనిమిత్తం. సకుణానం పథవిగమనం మహాజనస్స ఓవాదం సుత్వా పాణేహి సరణగమనస్స పుబ్బనిమిత్తం. చన్దస్స అతివిరోచనం బహుజనకన్తతాయ పుబ్బనిమిత్తం. సూరియస్స ఉణ్హసీతవివజ్జనఉతుసుఖతా కాయికచేతసికసుఖుప్పత్తియా పుబ్బనిమిత్తం. దేవతానం విమానద్వారేసు ఠత్వా అప్ఫోటనాదీహి కీళనం బుద్ధభావం పత్వా ఉదానం ఉదానస్స పుబ్బనిమిత్తం. చాతుద్దీపికమహామేఘవస్సనం మహతో ధమ్మమేఘవస్సనస్స పుబ్బనిమిత్తం. ఖుదాపీళనస్స అభావో కాయగతాసతిఅమతపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. పిపాసాపీళనస్స అభావో విముత్తిసుఖేన సుఖితభావస్స పుబ్బనిమిత్తం. ద్వారకవాటానం సయమేవ వివరణం అట్ఠఙ్గికమగ్గద్వారవివరణస్స పుబ్బనిమిత్తం. రుక్ఖానం పుప్ఫఫలగ్గహణం విముత్తిపుప్ఫేహి పుప్ఫితస్స చ సామఞ్ఞఫలభారభరితభావస్స చ పుబ్బనిమిత్తం. దససహస్సిలోకధాతుయా ఏకద్ధజమాలితా అరియద్ధజమాలమాలితాయ పుబ్బనిమిత్తన్తి వేదితబ్బం. అయం సమ్బహులవారో నామ.

ఏత్థ పఞ్హం పుచ్ఛన్తి – "యదా మహాపురిసో పథవియం పతిట్ఠహిత్వా ఉత్తరాభిముఖో పదసా గన్త్వా ఆసభిం వాచం అభాసి, తదా కిం పథవియా గతో, ఉదాహు ఆకాసేన; దిస్సమానో గతో, ఉదాహు అదిస్సమానో; అచేలకో గతో, ఉదాహు అలఙ్కతపటియత్తో; దహరో హుత్వా గతో , ఉదాహు మహల్లకో; పచ్ఛాపి కిం తాదిసోవ అహోసి, ఉదాహు పున బాలదారకో"తి? అయం పన పఞ్హో హేట్ఠాలోహపాసాదే సముట్ఠితో తిపిటకచూళాభయత్థేరేన విస్సజ్జితోవ. థేరో కిర ఏత్థ నియతిపుబ్బేకతకమ్మఇస్సరనిమ్మానవాదవసేన తం తం బహుం వత్వా అవసానే ఏవం బ్యాకరి – "మహాపురిసో

పథవియా గతో, మహాజనస్స పన ఆకాసేన గచ్ఛన్తో వియ అహోసి. దిస్సమానో గతో, మహాజనస్స పన అదిస్సమానో వియ అహోసి. అచేలకో గతో, మహాజనస్స పన అలఙ్కతపటియత్తో వియ ఉపట్ఠాసి. దహరోవ గతో, మహాజనస్స పన సోళసవస్సుద్దేసికో వియ అహోసి. పచ్ఛా పన బాలదారకోవ అహోసి, న తాదిసో"తి. పరిసా చస్స – "బుద్ధేన వియ హుత్వా భో థేరేన పఞ్హో కథితో"తి అత్తమనా అహోసి. లోకన్తరికవారో వుత్తనయో ఏవ.

ఇమా చ పన ఆదితో పట్ఠాయ కథితా సబ్బధమ్మతా సబ్బబోధిసత్తానం హోన్తీతి వేదితబ్బా.

ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవణ్ణనా

౩౩. **అద్దస ఖో**తి దుకూలచుమ్బటకే నిపజ్జాపేత్వా ఆనీతం అద్దస. **మహాపురిసస్సా**తి జాతిగోత్తకులపదేసాదివసేన మహన్తస్స పురిసస్స. **ద్వే గతియో**తి ద్వే నిట్ఠా, ద్వే నిప్ఫత్తియో. అయఞ్హి గతిసద్దో – "పఞ్చ ఖో ఇమా, సారిపుత్త, గతియో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౩) ఏత్థ నిరయాదిభేదాయ సత్తేహి గన్తబ్బగతియా వత్తతి. "ఇమేసం ఖో అహం భిక్ఖూనం సీలవన్తానం కల్యాణధమ్మానం నేవ జానామి ఆగతిం వా గతిం వా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౫౦౮) ఏత్థ అజ్ఝాసయే. "నిబ్బానం అరహతో గతీ"తి (పరి॰ ౩౩౯) ఏత్థ పటిస్సరణే. "అపి చ త్యాహం బ్రహ్మే గతిఞ్చ పజానామి, జుతిఞ్చ పజానామి ఏవంమహిద్ధికో బకో బ్రహ్మా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౫౦౩) ఏత్థ నిప్ఫత్తియం వత్తతి. స్వాయమిధాపి నిప్ఫత్తియం వత్తతీతి వేదితబ్బో. **అనఞ్ఞా**తి అఞ్ఞా గతి నిప్ఫత్తి నామ నత్థి.

ధమ్మికోతి దసకుసలధమ్మసమన్నాగతో అగతిగమనవిరహితో. **ధమ్మరాజా**తి ఇదం పురిమపదస్సేవ వేవచనం. ధమ్మేన వా లద్ధరజ్జత్తా ధమ్మరాజా. **చాతురన్తో**తి పురత్థిమసముద్దాదీనం చతున్నం సముద్దానం వసేన చతురన్తాయ పథవియా ఇస్సరో. **విజితావీ**తి విజితసఙ్గామో. జనపదో అస్మిం థావరియం థిరభావం పత్తోతి **జనపదత్థావరియప్పత్తో.** చణ్డస్స హి రఞ్ఞో బలిదణ్డాదీహి లోకం పీళయతో మనుస్సా మజ్ఝిమజనపదం ఛడ్డేత్వా పబ్బతసముద్దతీరాదీని నిస్సాయ పచ్చన్తే వాసం కప్పేన్తి. అతిముదుకస్స రఞ్ఞో చోరేహి సాహసికధనవిలోపపీళితా మనుస్సా పచ్చన్తం పహాయ జనపదమజ్ఝే వాసం కప్పేన్తి, ఇతి ఏవరూపే రాజిని జనపదో థిరభావం న పాపుణాతి. ఇమస్మిం పన కుమారే రజ్జం కారయమానే ఏతస్స జనపదో పాసాణపిట్ఠియం ఠపేత్వా అయోపట్టేన పరిక్ఖిత్తో వియ థిరో భవిస్సతీతి దస్సేన్తో – "జనపదత్థావరియప్పత్తో"తి ఆహంసు.

సత్తరతనసమన్నాగతోతి ఏత్థ రతిజననట్ఠేన **రతనం.** అపిచ –

> "చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతి".

చక్కరతనస్స చ నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ అఞ్ఞం దేవట్ఠానం నామ న హోతి, సబ్బే గన్ధపుప్ఫాదీహి తస్సేవ పూజఞ్చ అభివాదనాదీని చ కరోన్తీతి చిత్తీకతట్ఠేన రతనం. చక్కరతనస్స చ ఏత్తకం నామ ధనం అగ్ఘతీతి అగ్ఘో నత్థి, ఇతి మహగ్ఘట్ఠేనాపి రతనం. చక్కరతనఞ్చ అఞ్ఞేహి లోకే విజ్జమానరతనేహి అసదిసన్తి అతులట్ఠేనాపి రతనం. యస్మా చ పన యస్మిం కప్పే బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి, తస్మింయేవ చక్కవత్తినో ఉప్పజ్జన్తి, బుద్ధా చ కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జన్తి, తస్మా దుల్లభదస్సనట్ఠేనాపి

రతనం. తదేతం జాతిరూపకులఇస్సరియాదీహి అనోమస్స ఉళారసత్తస్సేవ ఉప్పజ్జతి, న అఞ్ఞస్సాతి అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేనాపి రతనం. యథా చక్కరతనం, ఏవం సేసానిపీతి. ఇమేహి సత్తహి రతనేహి పరివారభావేన చేవ సబ్బభోగూపకరణభావేన చ సమన్నాగతోతి సత్తరతనసమన్నాగతో.

ఇదాని తేసం సరూపతో దస్సనత్థం **తస్సిమానీ**తిఆది వుత్తం. తత్థ **చక్కరతన**న్తిఆదీసు అయం సఙ్ఖేపాధిప్పాయో – ద్వేసహస్సదీపపరివారానం చతున్నం మహాదీపానం సిరివిభవం గహేత్వా దాతుం సమత్థం చక్కరతనం పాతుభవతి. తథా పురేభత్తమేవ సాగరపరియన్తం పథవిం అనుసంయాయనసమత్థం వేహాసఙ్గమం **హత్థిరతనం,** తాదిసమేవ **అస్సరతనం,** చతురఙ్గసమన్నాగతే అన్ధకారే యోజనప్పమాణం అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకదస్సనసమత్థం **మణిరతనం,** ఛబ్బిధదోసవివజ్జితం మనాపచారి **ఇత్థిరతనం,** యోజనప్పమాణే అన్తోపథవిగతం నిధిం దస్సనసమత్థం **గహపతిరతనం,** అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తిత్వా సకలరజ్జమనుసాసనసమత్థం జేట్ఠపుత్తసఙ్ఖాతం **పరిణాయకరతనం** పాతుభవతి.

పరోసహస్సన్తి అతిరేకసహస్సం. **సూరా**తి అభీరుకా. **వీరఙ్గరూపా**తి వీరానం అఙ్గం వీరఙ్గం, వీరియస్సేతం నామం, వీరఙ్గం రూపమేతేసన్తి వీరఙ్గరూపా, వీరియజాతికా వీరియసభావా వీరియమయా అకిలాసునో అహేసుం. దివసమ్పి యుజ్ఝన్తా న కిలమన్తీతి వుత్తం హోతి. **సాగరపరియన్త**న్తి చక్కవాళపబ్బతం సీమం కత్వా ఠితసముద్దపరియన్తం. **అదణ్డేనా**తి యే కతాపరాధే సత్తే సతమ్పి సహస్సమ్పి గణ్హన్తి, తే ధనదణ్డేన రజ్జం కారేన్తి. యే ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసన్తి, తే సత్థదణ్డేన. అయం పన దువిధమ్పి దణ్డం పహాయ అదణ్డేన అజ్ఝావసతి. **అసత్థేనా**తి యే ఏకతోధారాదినా సత్థేన పరం విహేసన్తి, తే సత్థేన రజ్జం కారేన్తి నామ. అయం పన సత్థేన ఖుద్దమక్ఖికాయపి పివనమత్తం లోహితం కస్సచి అనుప్పాదేత్వా ధమ్మేనేవ – "ఏహి ఖో మహారాజా"తి ఏవం పటిరాజూహి సమ్పటిచ్ఛితాగమనో వుత్తప్పకారం పథవిం అభివిజినిత్వా అజ్ఝావసతి, అభిభవిత్వా సామీ హుత్వా వసతీతి అత్థో.

ఏవం ఏకం నిప్ఫత్తిం కథేత్వా దుతియం కథేతుం **సచే ఖో పనా**తిఆది వుత్తం. తత్థ రాగదోసమోహమానదిట్ఠికిలేసతణ్హాసఙ్ఖాతం ఛదనం ఆవరణం వివటం విద్ధంసితం వివటకం ఏతేనాతి **వివటచ్ఛదో.** "వివట్టచ్ఛదా"తిపి పాఠో, అయమేవ అత్థో.

౩౫. ఏవం దుతియం నిప్ఫత్తిం కథేత్వా తాసం నిమిత్తభూతాని లక్ఖణాని దస్సేతుం **అయఞ్హి, దేవ, కుమారో**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుప్పతిట్ఠితపాదో**తి యథా అఞ్ఞేసం భూమియం పాదం ఠపేన్తానం అగ్గపాదతలం వా పణ్హి వా పస్సం వా పఠమం ఫుసతి, వేమజ్ఝే వా పన ఛిద్దం హోతి, ఉక్ఖిపన్తానం అగ్గతలాదీసు ఏకకోట్ఠాసోవ పఠమం ఉట్ఠహతి, న ఏవమస్స. అస్స పన సువణ్ణపాదుకతలమివ ఏకప్పహారేనేవ సకలం పాదతలం భూమిం ఫుసతి, ఏకప్పహారేనేవ భూమితో ఉట్ఠహతి. తస్మా అయం సుప్పతిట్ఠితపాదో.

చక్కానీతి ద్వీసు పాదతలేసు ద్వే చక్కాని, తేసం అరా చ నేమి చ నాభి చ పాళియం వుత్తావ. **సబ్బాకారపరిపూరానీ**తి ఇమినా పన అయం విసేసో వేదితబ్బో, తేసం కిర చక్కానం పాదతలస్స మజ్ఝే నాభి దిస్సతి, నాభిపరిచ్ఛిన్నా వట్టలేఖా దిస్సతి, నాభిముఖపరిక్ఖేపపట్టో దిస్సతి, పనాళిముఖం దిస్సతి, అరా దిస్సన్తి, అరేసు వట్టిలేఖా దిస్సన్తి, నేమిమణికా దిస్సన్తి. ఇదం తావ పాళియం ఆగతమేవ. సమ్బహులవారో పన అనాగతో, సో ఏవం దట్ఠబ్బో – సత్తి, సిరివచ్ఛో, నన్ది, సోవత్తికో, వటంసకో, వడ్ఢమానకం, మచ్ఛయుగళం, భద్దపీఠం, అఙ్కుసకో, పాసాదో, తోరణం, సేతచ్ఛత్తం,

ఖగ్గో, తాలవణ్టం, మోరహత్థకో, వాళబీజనీ, ఉణ్హీసం, మణి, పత్తో, సుమనదామం, నీలుప్పలం, రత్తుప్పలం, సేతుప్పలం, పదుమం, పుణ్డరీకం, పుణ్ణఘటో , పుణ్ణపాతి, సముద్దో, చక్కవాళో, హిమవా, సినేరు, చన్దిమసూరియా, నక్ఖత్తాని, చత్తారో మహాదీపా, ద్విపరిత్తదీపసహస్సాని, అన్తమసో చక్కవత్తిరఞ్ఞో పరిసం ఉపాదాయ సబ్బో చక్కలక్ఖణస్సేవ పరివారో.

ఆయతపణ్హీతి దీఘపణ్హి, పరిపుణ్ణపణ్హీతి అత్థో. యథా హి అఞ్ఞేసం అగ్గపాదో దీఘో హోతి, పణ్హిమత్థకే జఙ్ఘా పతిట్ఠాతి, పణ్హిం తచ్ఛేత్వా ఠపితా వియ హోతి, న ఏవం మహాపురిసస్స. మహాపురిసస్స పన చతూసు కోట్ఠాసేసు ద్వే కోట్ఠాసా అగ్గపాదో హోతి, తతియే కోట్ఠాసే జఙ్ఘా పతిట్ఠాతి, చతుత్థకోట్ఠాసే ఆరగ్గేన వట్టేత్వా ఠపితా వియ రత్తకమ్బలగేణ్డుకసదిసా పణ్హి హోతి.

దీఘఙ్గులీతి యథా అఞ్ఞేసం కాచి అఙ్గులియో దీఘా హోన్తి, కాచి రస్సా, న ఏవం మహాపురిసస్స. మహాపురిసస్స పన మక్కటస్సేవ దీఘా హత్థపాదఙ్గులియో మూలే థూలా, అనుపుబ్బేన గన్త్వా అగ్గే తనుకా, నియ్యాసతేలేన మద్దిత్వా వట్టితహరితాలవట్టిసదిసా హోన్తి. తేన వుత్తం – “దీఘఙ్గులీ”తి.

ముదుతలునహత్థపాదోతి సప్పిమణ్డే ఓసారేత్వా ఠపితం సతవారవిహతకప్పాసపటలం వియ ముదు. యథా చ ఇదాని జాతమత్తస్స, ఏవం వుడ్ఢకాలేపి ముదుతలునాయేవ భవిస్సన్తి, ముదుతలునా హత్థపాదా ఏతస్సాతి ముదుతలునహత్థపాదో.

జాలహత్థపాదోతి న చమ్మేన పటిబద్ధఅఙ్గులన్తరో. ఏదిసో హి ఫణహత్థకో పురిసదోసేన ఉపహతో పబ్బజ్జం న పటిలభతి. మహాపురిసస్స పన చతస్సో హత్థఙ్గులియో పఞ్చపి పాదఙ్గులియో ఏకప్పమాణా హోన్తి, తాసం ఏకప్పమాణతాయ యవలక్ఖణం అఞ్ఞమఞ్ఞం పటివిజ్ఝిత్వా తిట్ఠతి. అథస్స హత్థపాదా కుసలేన వడ్ఢకినా యోజితజాలవాతపానసదిసా హోన్తి. తేన వుత్తం – “జాలహత్థపాదో”తి.

ఉద్ధం పతిట్ఠితగోప్ఫకత్తా ఉస్సఙ్ఖా పాదా అస్సాతి **ఉస్సఙ్ఖపాదో.** అఞ్ఞేసఞ్హి పిట్ఠిపాదే గోప్ఫకా హోన్తి, తేన తేసం పాదా ఆణిబద్ధా వియ బద్ధా హోన్తి, న యథాసుఖం పరివట్టన్తి, గచ్ఛన్తానం పాదతలానిపి న దిస్సన్తి. మహాపురిసస్స పన ఆరుహిత్వా ఉపరి గోప్ఫకా పతిట్ఠహన్తి, తేనస్స నాభితో పట్ఠాయ ఉపరిమకాయో నావాయ ఠపితసువణ్ణపటిమా వియ నిచ్చలో హోతి, అధోకాయోవ ఇఞ్జతి, సుఖేన పాదా పరివట్టన్తి, పురతోపి పచ్ఛతోపి ఉభయపస్సేసుపి ఠత్వా పస్సన్తానం పాదతలాని పఞ్ఞాయన్తి, న హత్థీనం వియ పచ్ఛతోయేవ.

ఏణిజఙ్ఘోతి ఏణిమిగసదిసజఙ్ఘో మంసుస్సదేన పరిపుణ్ణజఙ్ఘో, న ఏకతో బద్ధపిణ్డికమంసో , సమన్తతో సమసణ్ఠితేన మంసేన పరిక్ఖిత్తాహి సువట్టితాహి సాలిగబ్భయవగబ్భసదిసాహి జఙ్ఘాహి సమన్నాగతోతి అత్థో.

అనోనమన్తోతి అనమన్తో, ఏతేనస్స అఖుజ్జఅవామనభావో దీపితో. అవసేసజనా హి ఖుజ్జా వా హోన్తి వామనా వా. ఖుజ్జానం ఉపరిమకాయో అపరిపుణ్ణో హోతి, వామనానం హేట్ఠిమకాయో. తే అపరిపుణ్ణకాయత్తా న సక్కోన్తి అనోనమన్తా జణ్ణుకాని పరిమజ్జితుం. మహాపురిసో పన పరిపుణ్ణఉభయకాయత్తా సక్కోతి.

కోసోహితవత్థగుయ్హోతి ఉసభవారణాదీనం వియ సువణ్ణపదుమకణ్ణికసదిసేహి కోసేహి ఓహితం పటిచ్ఛన్నం వత్థగుయ్హం అస్సాతి కోసోహితవత్థగుయ్హో. **వత్థగుయ్హన్తి** వత్థేన గుహితబ్బం అఙ్గజాతం వుచ్చతి.

సువణ్ణవణ్ణోతి జాతిహిఙ్గులకేన మజ్జిత్వా దీపిదాఠాయ ఘంసిత్వా గేరుకపరికమ్మం కత్వా ఠపితఘనసువణ్ణరూపసదిసోతి అత్థో. ఏతేనస్స ఘనసినిద్ధసణ్హసరీరతం దస్సేత్వా ఛవివణ్ణదస్సనత్థం **కఞ్చనసన్నిభత్తచోతి** వుత్తం. పురిమస్స వా వేవచనమేతం.

రజోజల్లన్తి రజో వా మలం వా. **న ఉపలిమ్పతీతి** న లగ్గతి పదుమపలాసతో ఉదకబిన్దు వియ వివట్టతి. హత్థధోవనాదీని పన ఉతుగ్గహణత్థాయ చేవ దాయకానం పుఞ్ఞఫలత్థాయ చ బుద్ధా కరోన్తి, వత్తసీసేనాపి చ కరోన్తియేవ. సేనాసనం పవిసన్తేన హి భిక్ఖునా పాదే ధోవిత్వా పవిసితబ్బన్తి వుత్తమేతం.

ఉద్ధగ్గలోమోతి ఆవట్టపరియోసానే ఉద్ధగ్గాని హుత్వా ముఖసోభం ఉల్లోకయమానాని వియ ఠితాని లోమాని అస్సాతి ఉద్ధగ్గలోమో.

బ్రహ్ముజుగత్తోతి బ్రహ్మా వియ ఉజుగత్తో, ఉజుమేవ ఉగ్గతదీఘసరీరో భవిస్సతి. యేభుయ్యేన హి సత్తా ఖన్ధే కటియం జాణూసూతి తీసు ఠానేసు నమన్తి, తే కటియం నమన్తా పచ్ఛతో నమన్తి, ఇతరేసు ద్వీసు ఠానేసు పురతో. దీఘసరీరా పన ఏకే పస్సవఙ్కా హోన్తి, ఏకే ముఖం ఉన్నమేత్వా నక్ఖత్తాని గణయన్తా వియ చరన్తి, ఏకే అప్పమంసలోహితా సూలసదిసా హోన్తి, ఏకే పురతో పబ్భారా హోన్తి, పవేధమానా గచ్ఛన్తి. అయం పన ఉజుమేవ ఉగ్గన్త్వా దీఘప్పమాణో దేవనగరే ఉస్సితసువణ్ణతోరణం వియ భవిస్సతీతి దీపేన్తి. యథా చేతం, ఏవం యం యం జాతమత్తస్స సబ్బసో అపరిపుణ్ణం మహాపురిసలక్ఖణం హోతి, తం తం ఆయతిం తథాభావితం సన్ధాయ వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

సత్తుస్సదోతి ద్వే హత్థపిట్ఠియో ద్వే పాదపిట్ఠియో ద్వే అంసకూటాని ఖన్ధోతి ఇమేసు సత్తసు ఠానేసు పరిపుణ్ణో మంసుస్సదో అస్సాతి సత్తుస్సదో. అఞ్ఞేసం పన హత్థపాదపిట్ఠాదీసు సిరాజాలం పఞ్ఞాయతి, అంసకూటక్ఖన్ధేసు అట్ఠికోటియో. తే మనుస్సా పేతా వియ ఖాయన్తి, న తథా మహాపురిసో, మహాపురిసో పన సత్తసు ఠానేసు పరిపుణ్ణమంసుస్సదత్తా నిగూళ్హసిరాజాలేహి హత్థపిట్ఠాదీహి వట్టేత్వా సుట్ఠపితసువణ్ణాళిఙ్గసదిసేన ఖన్ధేన సిలారూపకం వియ ఖాయతి, చిత్తకమ్మరూపకం వియ చ ఖాయతి.

సీహస్స పుబ్బద్ధం వియ కాయో అస్సాతి **సీహపుబ్బద్ధకాయో**. సీహస్స హి పురత్థిమకాయోవ పరిపుణ్ణో హోతి, పచ్ఛిమకాయో అపరిపుణ్ణో. మహాపురిసస్స పన సీహస్స పుబ్బద్ధకాయో వియ సబ్బో కాయో పరిపుణ్ణో. సోపి సీహస్సేవ తత్థ తత్థ వినతున్నతాదివసేన దుస్సణ్ఠితవిసణ్ఠితో న హోతి, దీఘయుత్తట్ఠానే పన దీఘో, రస్సథూలకిసపుథులఅనువట్టితయుత్తట్ఠానేసు తథావిధోవ హోతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> “మనాపియేవ ఖో, భిక్ఖవే, కమ్మవిపాకే పచ్చుపట్ఠితే యేహి అఙ్గేహి దీఘేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని దీఘాని సణ్ఠన్తి. యేహి అఙ్గేహి రస్సేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని రస్సాని సణ్ఠన్తి. యేహి అఙ్గేహి థూలేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని థూలాని సణ్ఠన్తి. యేహి అఙ్గేహి కిసేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని కిసాని సణ్ఠన్తి. యేహి అఙ్గేహి పుథులేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని పుథులాని సణ్ఠన్తి. యేహి అఙ్గేహి వట్టేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని వట్టాని సణ్ఠన్తీ”తి.

ఇతి నానాచిత్తేన పుణ్ణచిత్తేన చిత్తితో దసహి పారమీహి సజ్జితో మహాపురిసస్స అత్తభావో, లోకే సబ్బసిప్పినో వా సబ్బఇద్ధిమన్తో వా పతిరూపకమ్పి కాతుం న సక్కోన్తి.

చితన్తరంసోతి అన్తరంసం వుచ్చతి ద్విన్నం కోట్టానం అన్తరం, తం చితం పరిపుణ్ణం అన్తరంసం అస్సాతి చితన్తరంసో. అఞ్ఞేసఞ్హి తం ఠానం నిన్నం హోతి, ద్వే పిట్ఠికోట్టా పాటియేక్కా పఞ్ఞాయన్తి. మహాపురిసస్స పన కటితో పట్ఠాయ మంసపటలం యావ ఖన్ధా ఉగ్గమ్మ సముస్సితసువణ్ణఫలకం వియ పిట్ఠిం ఛాదేత్వా పతిట్ఠితం.

నిగ్రోధపరిమణ్డలోతి నిగ్రోధో వియ పరిమణ్డలో. యథా పణ్ణాసహత్థతాయ వా సతహత్థతాయ వా సమక్ఖన్ధసాఖో నిగ్రోధో దీఘతోపి విత్థారతోపి ఏకప్పమాణోవ హోతి, ఏవం కాయతోపి బ్యామతోపి ఏకప్పమాణో. యథా అఞ్ఞేసం కాయో దీఘో వా హోతి బ్యామో వా, న ఏవం విసమప్పమాణోతి అత్థో. తేనేవ **యావతక్వస్స కాయో**తిఆది వుత్తం. తత్థ యావతకో అస్సాతి **యావతక్వస్స**.

సమవట్టక్ఖన్ధోతి సమవట్టితక్ఖన్ధో. యథా ఏకే కోఞ్చా వియ చ బకా వియ చ వరాహా వియ చ దీఘగలా వఙ్కగలా పుథులగలా చ హోన్తి , కథనకాలే సిరాజాలం పఞ్ఞాయతి, మన్దో సరో నిక్ఖమతి, న ఏవం మహాపురిసస్స. మహాపురిసస్స పన సువట్టితసువణ్ణాళిఙ్గసదిసో ఖన్ధో హోతి, కథనకాలే సిరాజాలం న పఞ్ఞాయతి, మేఘస్స వియ గజ్జితో సరో మహా హోతి.

రసగ్గసగ్గీతి ఏత్థ రసం గసన్తి హరన్తీతి రసగ్గసా. రసహరణీనమేతం అధివచనం, తా అగ్గా అస్సాతి రసగ్గసగ్గీ. మహాపురిసస్స కిర సత్తరసహరణీసహస్సాని ఉద్ధగ్గాని హుత్వా గీవాయమేవ పటిముక్కాని. తిలఫలమత్తోపి ఆహారో జివ్హగ్గే ఠపితో సబ్బకాయం అనుఫరతి. తేనేవ మహాపధానం పదహన్తస్స ఏకతణ్డులాదీహిపి కళాయయూసపసతమత్తేనాపి కాయస్స యాపనం అహోసి. అఞ్ఞేసం పన తథా అభావా న సకలం కాయం ఓజా ఫరతి. తేన తే బహ్వాబాధా హోన్తి.

సీహస్సేవ హను అస్సాతి **సీహహను.** తత్థ సీహస్స హేట్ఠిమహనుమేవ పరిపుణ్ణం హోతి, న ఉపరిమం. మహాపురిసస్స పన సీహస్స హేట్ఠిమం వియ ద్వేపి పరిపుణ్ణాని ద్వాదసియా పక్ఖస్స చన్దసదిసాని హోన్తి. అథ నేమిత్తకా హనుకపరియన్తం ఓలోకేన్తావ ఇమేసు హనుకేసు హేట్ఠిమే వీసతి ఉపరిమే వీసతీతి చత్తాలీసదన్తా సమా అవిరళా పతిట్ఠహిస్సన్తీతి సల్లక్ఖేత్వా **అయఞ్హి దేవ, కుమారో చత్తాలీసదన్తో హోతీ**తిఆదిమాహంసు. తత్రాయమత్థో, అఞ్ఞేసఞ్హి పరిపుణ్ణదన్తానమ్పి ద్వత్తింస దన్తా హోన్తి. ఇమస్స పన చత్తాలీసం భవిస్సన్తి. అఞ్ఞేసఞ్చ కేచి దన్తా ఉచ్చా, కేచి నీచాతి విసమా హోన్తి, ఇమస్స పన అయపట్టకేన ఛిన్నసఙ్ఖపటలం వియ సమా భవిస్సన్తి. అఞ్ఞేసం కుమ్భిలానం వియ దన్తా విరళా హోన్తి, మచ్ఛమంసాని ఖాదన్తానం దన్తన్తరం పూరేన్తి. ఇమస్స పన కనకఫలకాయం సముస్సితవజిరపన్తి వియ అవిరళా తూలికాయ దస్సితపరిచ్ఛేదా వియ దన్తా భవిస్సన్తి. అఞ్ఞేసఞ్చ పూతిదన్తా ఉట్ఠహన్తి. తేన కాచి దాఠా కాళాపి వివణ్ణాపి హోన్తి. అయం పన సుట్ఠు సుక్కదాఠో ఓసధితారకమ్పి అతిక్కమ్మ విరోచమానాయ పభాయ సమన్నాగతదాఠో భవిస్సతి.

పహూతజివ్హోతి పుథులజివ్హో. అఞ్ఞేసం జివ్హా థూలాపి హోన్తి కిసాపి రస్సాపి థద్ధాపి విసమాపి, మహాపురిసస్స పన జివ్హా ముదు దీఘా పుథులా వణ్ణసమ్పన్నా హోతి. సో హి ఏతం లక్ఖణం పరియేసితుం ఆగతానం కఙ్ఖావినోదనత్థం ముదుకత్తా తం జివ్హం కథినసూచిం వియ వట్టేత్వా ఉభో నాసికసోతాని పరామసతి, దీఘత్తా ఉభో కణ్ణసోతాని పరామసతి ,

పుథులత్తా కేసన్తపరియోసానం కేవలమ్పి నలాటం పటిచ్ఛాదేతి. ఏవమస్స ముదుదీఘపుథులభావం పకాసేన్తో తేసం కణ్ణం వినోదేతి. ఏవం తిలక్ఖణసమ్పన్నం జివ్హం సన్ధాయ "పహూతజివ్హో"తి వుత్తం.

బ్రహ్మస్సరోతి అఞ్ఞే ఛిన్నస్సరాపి భిన్నస్సరాపి కాకస్సరాపి హోన్తి, అయం పన మహాబ్రహ్మునో సరసదిసేన సరేన సమన్నాగతో భవిస్సతి, మహాబ్రహ్మునో హి పిత్తసేమ్హేహి అపలిబుద్ధత్తా సరో విసదో హోతి. మహాపురిసేనాపి కతకమ్మం తస్స వత్థుం సోధేతి. వత్థునో సుద్ధత్తా నాభితో పట్ఠాయ సముట్ఠహన్తో సరో విసదో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతోవ సముట్ఠాతి. కరవీకో వియ భణతీతి **కరవీకభాణీ,** మత్తకరవీకరుతమఞ్జుఘోసోతి అత్థో.

అభినీలనేత్తోతి న సకలనీలనేత్తో, నీలయుత్తట్ఠానే పనస్స ఉమాపుప్ఫసదిసేన అతివిసుద్ధేన నీలవణ్ణేన సమన్నాగతాని నేత్తాని హోన్తి, పీతయుత్తట్ఠానే కణికారపుప్ఫసదిసేన పీతవణ్ణేన, లోహితయుత్తట్ఠానే బన్ధుజీవకపుప్ఫసదిసేన లోహితవణ్ణేన, సేతయుత్తట్ఠానే ఓసధితారకసదిసేన సేతవణ్ణేన, కాళయుత్తట్ఠానే అద్దారిట్ఠకసదిసేన కాళవణ్ణేన సమన్నాగతాని. సువణ్ణవిమానే ఉగ్ఘాటితమణిసీహపఞ్జరసదిసాని ఖాయన్తి.

గోపఖుమోతి ఏత్థ పఖుమన్తి సకలచక్ఖుభణ్డం అధిప్పేతం, తం కాళవచ్ఛకస్స బహలధాతుకం హోతి, రత్తవచ్ఛకస్స విప్పసన్నం, తంముహుత్తజాతతరుణరత్తవచ్ఛకసదిసచక్ఖుభణ్డోతి అత్థో. అఞ్ఞేసఞ్హి చక్ఖుభణ్డా అపరిపుణ్ణా హోన్తి, హత్థిమూసికాదీనం అక్ఖిసదిసేహి వినిగ్గతేహిపి గమ్భీరేహిపి అక్ఖీహి సమన్నాగతా హోన్తి. మహాపురిసస్స పన ధోవిత్వా మజ్జిత్వా ఠపితమణిగుళికా వియ ముదుసినిద్ధనీలసుఖుమపఖుమాచితాని అక్ఖీని.

ఉణ్ణాతి ఉణ్ణలోమం. **భముకన్తరేతి** ద్విన్నం భముకానం వేమజ్ఝే నాసికమత్థకేయేవ జాతా, ఉగ్గన్త్వా పన నలాటవేమజ్ఝే జాతా. **ఓదాతాతి** పరిసుద్ధా, ఓసధితారకసమానవణ్ణా. **ముదూతి** సప్పిమణ్డే ఓసారేత్వా ఠపితసతవారవిహతకప్పాసపటలసదిసా. **తూలసన్నిభాతి** సిమ్బలితూలలతాతూలసమానా, అయమస్స ఓదాతతాయ ఉపమా. సా పనేసా కోటియం గహేత్వా ఆకడ్ఢియమానా ఉపడ్ఢబాహుప్పమాణా హోతి, విస్సట్ఠా దక్ఖిణావట్టవసేన ఆవట్టిత్వా ఉద్ధగ్గా హుత్వా సన్తిట్ఠతి. సువణ్ణఫలకమజ్ఝే ఠపితరజతపుబ్బుళకం వియ, సువణ్ణఘటతో నిక్ఖమమానా ఖీరధారా వియ, అరుణప్పభారఞ్జితే గగనప్పదేసే ఓసధితారకా వియ చ అతిమనోహరాయ సిరియా విరోచతి.

ఉణ్హీససీసోతి ఇదం పరిపుణ్ణనలాటతఞ్చ పరిపుణ్ణసీసతం చాతి ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ వుత్తం. మహాపురిసస్స హి దక్ఖిణకణ్ణచూళికతో పట్ఠాయ మంసపటలం ఉట్ఠహిత్వా సకలనలాటం ఛాదయమానం పూరయమానం గన్త్వా వామకణ్ణచూళికాయం పతిట్ఠితం, తం రఞ్ఞో బన్ధఉణ్హీసపట్టో వియ విరోచతి. మహాపురిసస్స కిర ఇమం లక్ఖణం దిస్వా రాజూనం ఉణ్హీసపట్టం అకంసు. అయం తావ ఏకో అత్థో. అఞ్ఞే పన జనా అపరిపుణ్ణసీసా హోన్తి, కేచి కపిసీసా, కేచి ఫలసీసా, కేచి అట్ఠిసీసా, కేచి హత్థిసీసా, కేచి తుమ్బసీసా, కేచి పబ్భారసీసా. మహాపురిసస్స పన ఆరగ్గేన వట్టేత్వా ఠపితం వియ సుపరిపుణ్ణం ఉదకపుబ్బుళసదిసం సీసం హోతి. తత్థ పురిమనయే ఉణ్హీసవేఠితసీసో వియాతి ఉణ్హీససీసో. దుతియనయే ఉణ్హీసం వియ సబ్బత్థ పరిమణ్డలసీసోతి ఉణ్హీససీసో.

విపస్సీసమఞ్ఞావణ్ణనా

౩౭. సబ్బకామేహీతి ఇదం లక్ఖణాని పరిగ్గణ్హాపేత్వా పచ్ఛా కతం వియ వుత్తం, న పనేవం దట్ఠబ్బం. పఠమఞ్హి తే నేమిత్తకే సన్తప్పేత్వా పచ్ఛా లక్ఖణపరిగ్గణ్హనం కతన్తి వేదితబ్బం. తస్స విత్థారో గబ్భోక్కన్తియం వుత్తోయేవ. **పాయేన్తీ**తి థఞ్ఞం పాయేన్తి. తస్స కిర నిద్దోసేన మధురేన ఖీరేన సమన్నాగతా సట్ఠి ధాతియో ఉపట్ఠాపేసి, తథా సేసాపి తేసు తేసు కమ్మేసు కుసలా సట్ఠిసట్ఠియేవ. తాసం పేసనకారకే సట్ఠి పురిసే, తస్స తస్స కతాకతభావం సల్లక్ఖణే సట్ఠి అమచ్చే ఉపట్ఠాపేసి. ఏవం చత్తారి సట్ఠియో ఇత్థీనం, ద్వే సట్ఠియో పురిసానన్తి ఛ సట్ఠియో ఉపట్ఠకానంయేవ అహేసుం. **సేతచ్ఛత్త**న్తి దిబ్బసేతచ్ఛత్తం. కులదత్తియం పన సిరిగబ్భేయేవ తిట్ఠతి. **మా నం సీతం వా**తిఆదీసు మా అభిభవీతి అత్థో వేదితబ్బో. **స్వాస్సుద**న్తి సో అస్సుదం. **అఙ్కేనేవ అఙ్క**న్తి అఞ్ఞస్స బాహునావ అఞ్ఞస్స బాహుం. అఞ్ఞస్స చ అంసకూటేనేవ అఞ్ఞస్స అంసకూటం. **పరిహరియతీ**తి నీయతి, సమ్పాపియతీతి అత్థో.

౩౮. మఞ్జుస్సరోతి అఖరస్సరో. **వగ్గుస్సరో**తి ఛేకనిపుణస్సరో. **మధురస్సరో**తి సాతస్సరో. **పేమనియస్సరో**తి పేమజనకస్సరో. తత్రిదం కరవీకానం మధురస్సరతాయ – కరవీకసకుణే కిర మధురరసం అమ్బపక్కం ముఖతుణ్డకేన పహరిత్వా పగ్ఘరితరసం పివిత్వా పక్ఖేన తాలం దత్వా వికూజమానే చతుప్పదా మత్తా వియ లళితుం ఆరభన్తి. గోచరపసుతాపి చతుప్పదా ముఖగతాని తిణాని ఛడ్డేత్వా తం సద్దం సుణన్తి. వాళమిగా ఖుద్దకమిగే అనుబన్ధమానా ఉక్ఖిత్తం పాదం అనిక్ఖిపిత్వావ తిట్ఠన్తి. అనుబద్ధమిగా చ మరణభయం జహిత్వా తిట్ఠన్తి. ఆకాసే పక్ఖన్దా పక్ఖినోపి పక్ఖే పసారేత్వా తం సద్దం సుణమానావ తిట్ఠన్తి. ఉదకే మచ్ఛాపి కణ్ణపటలం పప్ఫోటేత్వా తం సద్దం సుణమానావ తిట్ఠన్తి. ఏవం మధురస్సరా కరవీకా.

అసన్ధిమిత్తాపి ధమ్మాసోకస్స దేవీ – "అత్థి ను ఖో, భన్తే, బుద్ధస్సరేన సదిసో కస్సచి సరో"తి సఙ్ఘం పుచ్ఛి. అత్థి కరవీకసకుణస్సాతి. కుహిం, భన్తే, తే సకుణాతి? హిమవన్తేతి. సా రాజానం ఆహ – "దేవ, అహం కరవీకసకుణం పస్సితుకామామ్హీ"తి. రాజా – "ఇమస్మిం పఞ్జరే నిసీదిత్వా కరవీకో ఆగచ్ఛతూ"తి సువణ్ణపఞ్జరం విస్సజ్జేసి. పఞ్జరో గన్త్వా ఏకస్స కరవీకస్స పురతో అట్ఠాసి. సో – "రాజాణాయ ఆగతో పఞ్జరో, న సక్కా న గన్తు"న్తి తత్థ నిసీది. పఞ్జరో ఆగన్త్వా రఞ్ఞో పురతో అట్ఠాసి. న కరవీకసద్దం కారాపేతుం సక్కోన్తి. అథ రాజా – "కథం, భణే, ఇమే సద్దం న కరోన్తీ"తి ఆహ. ఞాతకే అదిస్వా దేవాతి. అథ నం రాజా ఆదాసేహి పరిక్ఖిపాపేసి. సో అత్తనో ఛాయం దిస్వా – "ఞాతకా మే ఆగతా"తి మఞ్ఞమానో పక్ఖేన తాలం దత్వా మధురస్సరేన మణివంసం ధమమానో వియ విరవి. సకలనగరే మనుస్సా మత్తా వియ లళింసు. అసన్ధిమిత్తా చిన్తేసి – "ఇమస్స తావ తిరచ్ఛానగతస్స ఏవం మధురో సద్దో, కీదిసో ను ఖో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసిరిపత్తస్స భగవతో సద్దో అహోసీ"తి పీతిం ఉప్పాదేత్వా తం పీతిం అవిజహిత్వా సత్తహి జఙ్ఘసతేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. ఏవం మధురో కిర కరవీకసద్దోతి. తతో పన సతభాగేన సహస్సభాగేన చ మధురతరో విపస్సిస్స కుమారస్స సద్దో అహోసీతి వేదితబ్బో.

౩౯. కమ్మవిపాకజన్తి న భావనామయం, కమ్మవిపాకవసేన పన దేవతానం చక్ఖుసదిసమేవ మంసచక్ఖు అహోసి , యేన నిమిత్తం కత్వా తిలవాహే పక్ఖిత్తం ఏకతిలమ్పి అయం సోతి ఉద్ధరిత్వా దాతుం సక్కోతి.

౪౦. విపస్సీతి ఏత్థ అయం వచనత్థో, అన్తరన్తరా నిమీలజనితన్ధకారవిరహేన విసుద్ధం పస్సతి, వివటేహి చ అక్ఖీహి పస్సతీతి విపస్సీ; దుతియవారే విచేయ్య విచేయ్య పస్సతీతి విపస్సీ; విచినిత్వా విచినిత్వా పస్సతీతి అత్థో.

అత్థే పనాయతీతి అత్థే జానాతి పస్సతి, నయతి వా పవత్తేతీతి అత్థో. ఏకదివసం కిర వినిచ్ఛయట్ఠానే నిసీదిత్వా అత్థే అనుసాసన్తస్స రఞ్ఞో అలఙ్కతపటియత్తం మహాపురిసం ఆనేత్వా హత్థే ఠపయింసు. తస్స తం అఙ్కేకత్వా ఉపలాళయమానస్సేవ అమచ్చా సామికం అస్సామికం అకంసు. బోధిసత్తో అనత్తమనసద్దం నిచ్ఛారేసి. రాజా – "కిమేతం, ఉపధారేథా"తి ఆహ. ఉపధారియమానా అఞ్ఞం అదిస్వా – "అడ్డస్స దుబ్బినిచ్ఛితత్తా ఏవం కతం భవిస్సతీ"తి పున సామికంయేవ సామికం కత్వా "ఞత్వా ను ఖో కుమారో ఏవం కరోతీ"తి వీమంసన్తా పున సామికం అస్సామికం అకంసు. పునపి బోధిసత్తో తథేవ సద్దం నిచ్ఛారేసి. అథ రాజా – "జానాతి మహాపురిసో"తి తతో పట్ఠాయ అప్పమత్తో అహోసి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం – "విచేయ్య విచేయ్య కుమారో అత్థే పనాయతీ"తి.

౪౨. **వస్సికన్ని**ఆదీసు యత్థ సుఖం హోతి వస్సకాలే వసితుం, అయం వస్సికో. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పనేత్థ వచనత్థో వస్సావాసో వస్సం, వస్సం అరహతీతి వస్సికో. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ వస్సికో పాసాదో నాతిఉచ్చో హోతి, నాతినీచో, ద్వారవాతపానానిపిస్స నాతిబహూని నాతితనూని, భూమత్థరణపచ్చత్థరణఖజ్జభోజ్జానిపేత్థ మిస్సకానేవ వట్టన్తి. **హేమన్తికే** థమ్భాపి భిత్తియోపి నీచా హోన్తి, ద్వారవాతపానాని తనుకాని సుఖుమచ్ఛిద్దాని, ఉణ్హప్పవేసనత్థాయ భిత్తినియూహాని నీహరియన్తి. భూమత్థరణపచ్చత్థరణనివాసనపారుపనాని పనేత్థ ఉణ్హవిరియాని కమ్బలాదీని వట్టన్తి. ఖజ్జభోజ్జం సినిద్ధం కటుకసన్నిస్సితం నిరుదకసన్నిస్సితఞ్చ. **గిమ్హికే** థమ్భాపి భిత్తియోపి ఉచ్చా హోన్తి, ద్వారవాతపానాని పనేత్థ బహూని విపులజాతాని హోన్తి, భూమత్థరణాదీని దుకూలమయాని వట్టన్తి. ఖజ్జభోజ్జాని మధురససన్నిస్సితభరితాని. వాతపానసమీపేసు చేత్థ నవ చాటియో ఠపేత్వా ఉదకస్స పూరేత్వా నీలుప్పలాదీహి సఞ్ఛాదేన్తి. తేసు తేసు పదేసేసు ఉదకయన్తాని కరోన్తి, యేహి దేవే వస్సన్తే వియ ఉదకధారా నిక్ఖమన్తి.

నిప్పురిసేహీతి పురిసవిరహితేహి. న కేవలఞ్చేత్థ తూరియానేవ నిప్పురిసాని, సబ్బట్ఠానానిపి నిప్పురిసానేవ, దోవారికాపి ఇత్థియోవ, నహాపనాదిపరికమ్మకరాపి ఇత్థియోవ. రాజా కిర – "తథారూపం ఇస్సరియసుఖసమ్పత్తిం అనుభవమానస్స పురిసం దిస్వా పురిససఙ్కా ఉప్పజ్జతి, సా మే పుత్తస్స మా అహోసీ"తి సబ్బకిచ్చేసు ఇత్థియోవ ఠపేసీతి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

జిణ్ణపురిసవణ్ణనా

౪౩. దుతియభాణవారే **గోపానసివఙ్క**న్తి గోపానసీ వియ వఙ్కం. **భోగ్గ**న్తి ఖన్ధే, కటియం, జాణూసూతి తీసు ఠానేసు భోగ్గవఙ్కం. **దణ్డపరాయన**న్తి దణ్డగతికం దణ్డపటిసరణం. **ఆతుర**న్తి జరాతురం. **గతయోబ్బన**న్తి అతిక్కన్తయోబ్బనం పచ్ఛిమవయే ఠితం. **దిస్వా**తి అడ్ఢయోజనప్పమాణేన బలకాయేన పరివుతో సుసంవిహితారక్ఖోపి గచ్ఛన్తో యదా రథో పురతో హోతి, పచ్ఛా బలకాయో, తాదిసే ఓకాసే సుద్ధావాసఖీణాసవబ్రహ్మేహి అత్తనో ఆనుభావేన రథస్స పురతోవ దస్సితం, తం పురిసం పస్సిత్వా. సుద్ధావాసా కిర – "మహాపురిసో పఙ్కే గజో వియ పఞ్చసు కామగుణేసు లగ్గో, సతిమస్స ఉప్పాదేస్సామా"తి తం దస్సేసుం. ఏవం దస్సితఞ్చ తం బోధిసత్తో చేవ పస్సతి సారథి చ. బ్రహ్మానో హి బోధిసత్తస్స అప్పమాదత్థం సారథిస్స చ కథాసల్లాపత్థం తం దస్సేసుం. **కిం పనేసో**తి "ఏసో జిణ్ణోతి కిం వుత్తం హోతి, నాహం, భో ఇతో పుబ్బే ఏవరూపం అద్దస"న్తి పుచ్ఛి.

తేన హీతి యది మయ్హమ్పి ఏవరూపేహి కేసేహి ఏవరూపేన చ కాయేన భవితబ్బం, తేన హి సమ్మ సారథి. **అలం దానజ్జ ఉయ్యానభూమియాతి** – "అజ్జ ఉయ్యానభూమిం పస్సిస్సామా"తి గచ్ఛామ, అలం తాయ ఉయ్యానభూమియాతి సంవిగ్గహదయో సంవేగానురూపమాహ. **అన్తేపురం గతోతి** ఇత్థిజనం విస్సజ్జేత్వా సిరిగబ్భే ఏకకోవ నిసిన్నో. **యత్ర హి నామాతి** యాయ జాతియా సతి జరా పఞ్ఞాయతి, సా జాతి **ధిరత్థు** ధిక్కతా అత్థు, జిగుచ్ఛామేతం జాతిన్తి, జాతియా మూలం ఖణన్తో నిసీది, పఠమేన సల్లేన హదయే విద్ధో వియ.

౪౩. సారథిం ఆమన్తాపేత్వాతి రాజా కిర నేమిత్తకేహి కథితకాలతో పట్ఠాయ ఓహితసోతో విచరతి, సో "కుమారో ఉయ్యానం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే నివత్తో"తి సుత్వా సారథిం ఆమన్తాపేసి. **మా హేవ ఖోతిఆదీసు** రజ్జం కారేతు, మా పబ్బజతు, బ్రాహ్మణానం వచనం మా సచ్చం హోతూతి ఏవం చిన్తేసీతి అత్థో.

బ్యాధిపురిసవణ్ణనా

౪౪. అద్దస ఖోతి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ సుద్ధావాసేహి దస్సితం అద్దస. **ఆబాధికన్తి** ఇరియాపథభఞ్జనకేన విసభాగబాధేన ఆబాధికం. **దుక్ఖితన్తి** రోగదుక్ఖేన దుక్ఖితం. **బాళ్హగిలానన్తి** అధిమత్తగిలానం. **పలిపన్నన్తి** నిముగ్గం. **జరా పఞ్ఞాయిస్సతి బ్యాధి పఞ్ఞాయిస్సతీతి** ఇధాపి యాయ జాతియా సతి ఇదం ద్వయం పఞ్ఞాయతి, ధిక్కతా సా జాతి, అజాతం ఖేమన్తి జాతియా మూలం ఖణన్తో నిసీది, దుతియేన సల్లేన విద్ధో వియ.

కాలఙ్కతపురిసవణ్ణనా

౫౦. విలాతన్తి సివికం. **పేతన్తి** ఇతో పటిగతం. **కాలఙ్కతన్తి** కతకాలం, యత్తకం తేన కాలం జీవితబ్బం, తం సబ్బం కత్వా నిట్ఠపేత్వా మతన్తి అత్థో. ఇమమ్పిస్స పురిమనయేనేవ బ్రహ్మానో దస్సేసుం. **యత్ర హి నామాతి** ఇధాపి యాయ జాతియా సతి ఇదం తయం పఞ్ఞాయతి, ధిక్కతా సా జాతి, అజాతం ఖేమన్తి జాతియా మూలం ఖణన్తో నిసీది, తతియేన సల్లేన విద్ధో వియ.

పబ్బజితవణ్ణనా

౫౨. భణ్డున్తి ముణ్డం. ఇమమ్పిస్స పురిమనయేనేవ బ్రహ్మానో దస్సేసుం. **సాధు ధమ్మచరియాతిఆదీసు** అయం దేవ ధమ్మచరణభావో సాధూతి చిన్తేత్వా పబ్బజితోతి ఏవం ఏకమేకస్స పదస్స యోజనా వేదితబ్బా. సబ్బాని చేతాని దసకుసలకమ్మపథవేవచనానేవ. అవసానే పన **అవిహింసాతి** కరుణాయ పుబ్బభాగో. **అనుకమ్పాతి** మేత్తాయ పుబ్బభాగో. **తేనహీతి** ఉయ్యోజనత్థే నిపాతో. పబ్బజితం హిస్స దిస్వా చిత్తం పబ్బజ్జాయ నిన్నం జాతం. అథ తేన సద్ధిం కథేతుకామో హుత్వా సారథిం ఉయ్యోజేన్తో **తేన హీతిఆదిమాహ.**

బోధిసత్తపబ్బజ్జావణ్ణనా

౫౪. అథ ఖో, భిక్ఖవేతి – "పబ్బజితస్స సాధు ధమ్మచరియా"తిఆదీని చ అఞ్ఞాని చ బహుం మహాజనకాయేన రక్ఖియమానస్స పుత్తదారసమ్బాధే ఘరే వసతో ఆదీనవపటిసంయుత్తఞ్చేవ మిగభూతేన చేతసా యథాసుఖం వనే వసతో

పబ్బజితస్స వివేకానిసంసపటిసంయుత్తఞ్చ ధమ్మిం కథం సుత్వా పబ్బజితుకామో హుత్వా – అథ ఖో, భిక్ఖవే, విపస్సీ కుమారో సారథిం ఆమన్తేసి.

ఇమాని చత్తారి దిస్వా పబ్బజితం నామ సబ్బబోధిసత్తానం వంసోవ తన్తియేవ పవేణీయేవ. అఞ్ఞేపి చ బోధిసత్తా యథా అయం విపస్సీ కుమారో, ఏవం చిరస్సం చిరస్సం పస్సన్తి. అమ్హాకం పన బోధిసత్తో చత్తారిపి ఏకదివసంయేవ దిస్వా మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా అనోమానదీతీరే పబ్బజితో. తేనేవ రాజగహం పత్వా తత్థ రఞ్ఞా బిమ్బిసారేన – "కిమత్థం, పణ్డిత, పబ్బజితోసీతి" పుట్ఠో ఆహ –

"జిణ్ణఞ్చ దిస్వా దుఖితఞ్చ బ్యాధితం,
మతఞ్చ దిస్వా గతమాయుసఙ్ఖయం;
కాసాయవత్థం పబ్బజితఞ్చ దిస్వా,
తస్మా అహం పబ్బజితోమ్హి రాజా"తి.

మహాజనకాయఅనుపబ్బజ్జావణ్ణనా

౭౩. **సుత్వాన తేస**న్తి తేసం చతురాసీతియా పాణసహస్సానం సుత్వా ఏతదహోసి. **ఓరకో**తి ఊనకో లామకో. **అనుపబ్బజింసూ**తి అనుపబ్బజితాని . కస్మా పనేత్థ యథా పరతో ఖణ్డతిస్సానం అనుపబ్బజ్జాయ – "బన్ధుమతియా రాజధానియా నిక్ఖమిత్వా"తి వుత్తం, ఏవం న వుత్తన్తి? నిక్ఖమిత్వా సుతత్తా. ఏతే కిర సబ్బేపి విపస్సిస్స కుమారస్స ఉపట్ఠాకపరిసావ, తే పాతోవ ఉపట్ఠానం ఆగన్త్వా కుమారం అదిస్వా పాతరాసత్థాయ గన్త్వా భుత్తపాతరాసా ఆగమ్మ "కుహిం కుమారో"తి పుచ్ఛిత్వా "ఉయ్యానభూమిం గతో"తి సుత్వా "తత్థేవ నం దక్ఖిస్సామా"తి నిక్ఖమన్తా నివత్తమానం సారథిం దిస్వా – "కుమారో పబ్బజితో"తి చస్స వచనం సుత్వా సుతట్ఠానేయేవ సబ్బాభరణాని ఓముఞ్చిత్వా అన్తరాపణతో కాసావపీతాని వత్థాని ఆహరాపేత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా పబ్బజింసు. ఇతి నగరతో నిక్ఖమిత్వా బహినగరే సుతత్తా ఏత్థ – "బన్ధుమతియా రాజధానియా నిక్ఖమిత్వా"తి న వుత్తం.

చారికం చరతీతి గతగతట్ఠానే మహామణ్డపం కత్వా దానం సజ్జేత్వా ఆగమ్మ స్వాతనాయ నిమన్తితో జనస్స ఆయాచితభిక్ఖమేవ పటిగ్గణ్హన్తో చత్తారో మాసే చారికం చరి.

ఆకిణ్ణోతి ఇమినా గణేన పరివుతో. అయం పన వితక్కో బోధిసత్తస్స కదా ఉప్పన్నోతి? స్వే విసాఖపుణ్ణమా భవిస్సతీతి చాతుద్దసీదివసే. తదా కిర సో – "యథేవ మం ఇమే పుబ్బే గిహిభూతం పరివారేత్వా చరన్తి, ఇదానిపి తథేవ, కిం ఇమినా గణేనా"తి గణసఙ్గణికాయ ఉక్కణ్ఠిత్వా "అజ్జేవ గచ్ఛామీ"తి చిన్తేత్వా పున "అజ్జ అవేలా, సచే ఇదాని గమిస్సామి, సబ్బేవ ఇమే జానిస్సన్తి, స్వేవ గమిస్సామీ"తి చిన్తేసి. తం దివసఞ్చ ఉరువేలగామసదిసే గామే గామవాసినో స్వాతనాయ నిమన్తయింసు. తే చతురాసీతిసహస్సానమ్పి తేసం పబ్బజితానం మహాపురిసస్స చ పాయాసమేవ పటియాదయింసు. అథ మహాపురిసో పునదివసే తస్మింయేవ గామే తేహి పబ్బజితేహి సద్ధిం భత్తకిచ్చం కత్వా వసనట్ఠానమేవ అగమాసి. తత్థ తే పబ్బజితా మహాపురిసస్స వత్తం దస్సేత్వా అత్తనో అత్తనో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాని పవిట్ఠా. బోధిసత్తోపి పణ్ణసాలం పవిసిత్వా నిసిన్నో.

“ఠితే మజ్ఝన్హికే కాలే, సన్నిసీవేసు పక్ఖిసు;

సణతేవ బ్రహారఞ్ఞం, తం భయం పటిభాతి మ”న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౫);

ఏవరూపే అవివేకారామానం భయకాలే సబ్బసత్తానం సదరథకాలేయేవ – “అయం కాలో”తి నిక్ఖమిత్వా పణ్ణసాలాయ ద్వారం పిదహిత్వా బోధిమణ్డాభిముఖో పాయాసి. అఞ్ఞదాపి చ తస్మిం ఠానే విచరన్తో బోధిమణ్డం పస్సతి, నిసీదితుం పనస్స చిత్తం న నమితపుబ్బం. తం దివసం పనస్స ఞాణం పరిపాకగతం, తస్మా అలఙ్కతం బోధిమణ్డం దిస్వా ఆరోహనత్థాయ చిత్తం ఉప్పన్నం. సో దక్ఖిణదిసాభాగేన ఉపగమ్మ పదక్ఖిణం కత్వా పురత్థిమదిసాభాగే చుద్దసహత్థం పల్లఙ్కం పఞ్ఞపేత్వా చతురఙ్గవీరియం అధిట్ఠహిత్వా – “యావ బుద్ధో న హోమి, న తావ ఇతో వుట్ఠహామీ”తి పటిఞ్ఞం కత్వా నిసీది. ఇదమస్స వూపకాసం సన్ధాయ – “ఏకోవ గణమ్హా వూపకట్ఠో విహాసీ”తి వుత్తం.

అఞ్ఞేనేవ తానీతి తే కిర సాయం బోధిసత్తస్స ఉపట్ఠానం ఆగన్త్వా పణ్ణసాలం పరివారేత్వా నిసిన్నా “అతివికాలో జాతో, ఉపధారేథా”తి వత్వా పణ్ణసాలం వివరిత్వా తం అపస్సన్తాపి “కుహిం గతో”తి నానుబన్ధింసు, “గణవాసే నిబ్బిన్నో ఏకో విహరితుకామో మఞ్ఞే మహాపురిసో, బుద్ధభూతంయేవ నం పస్సిస్సామా”తి వత్వా అన్తోజమ్బుదీపాభిముఖా చారికం పక్కన్తా.

బోధిసత్తఅభినివేసవణ్ణనా

౫౭. **వాసూపగతస్సా**తి బోధిమణ్డే ఏకరత్తివాసం ఉపగతస్స. **రహోగతస్సా**తి రహసి గతస్స. **పటిసల్లీనస్సా**తి ఏకీభావవసేన నిలీనస్స. **కిచ్ఛ**న్తి దుక్ఖం. **చవతి చ ఉపపజ్జతి చా**తి ఇదం ద్వయం పన అపరాపరం చుతిపటిసన్ధిం సన్ధాయ వుత్తం. **జరామరణస్సా**తి ఏత్థ యస్మా పబ్బజన్తో జిణ్ణబ్యాధిమత్తేయేవ దిస్వా పబ్బజితో, తస్మాస్స జరామరణమేవ ఉపట్ఠాతి. తేనేవాహ – “జరామరణస్సా”తి. ఇతి జరామరణం మూలం కత్వా అభినివిట్ఠస్స భవగ్గతో ఓతరన్తస్స వియ – అథ ఖో, భిక్ఖవే, విపస్సిస్స బోధిసత్తస్స ఏతదహోసి.

యోనిసోమనసికారాతి ఉపాయమనసికారా పథమనసికారా. అనిచ్చాదీని హి అనిచ్చాదితోవ మనసికరోతో యోనిసోమనసికారో నామ హోతి. అయఞ్చ – “కిస్మిం ను ఖో సతిజాతిఆదీని హోన్తి, కిస్మిం అసతి న హోన్తీ”తి ఉదయబ్బయానుపస్సనావసేన పవత్తత్తా తేసం అఞ్ఞతరో . తస్మాస్స ఇతో యోనిసోమనసికారా ఇమినా ఉపాయమనసికారేన **అహు పఞ్ఞాయ అభిసమయో,** బోధిసత్తస్స పఞ్ఞాయ యస్మిం సతి జరామరణం హోతి, తేన జరామరణకారణేన సద్ధిం సమాగమో అహోసి. కిం పన తన్తి? జాతి. తేనాహ – “జాతియా ఖో సతి జరామరణం హోతీ”తి. యా చాయం జరామరణస్స కారణపరిగ్గాహికా పఞ్ఞా, తాయ సద్ధిం బోధిసత్తస్స సమాగమో అహోసీతి అయమేత్థ అత్థో. ఏతేనుపాయేన సబ్బపదాని వేదితబ్బాని.

నామరూపే ఖో సతి విఞ్ఞాణన్తి ఏత్థ పన సఙ్ఖారేసు సతి విఞ్ఞాణన్తి చ, అవిజ్జాయ సతి సఙ్ఖారాతి చ వత్తబ్బం భవేయ్య, తదుభయమ్పి న గహితం. కస్మా? అవిజ్జాసఙ్ఖారా హి అతీతో భవో తేహి సద్ధిం అయం విపస్సనా న ఘటియతి. మహాపురిసో హి పచ్చుప్పన్నవసేన అభినివిట్ఠోతి. నను చ అవిజ్జాసఙ్ఖారేహి అదిట్ఠేహి న సక్కా బుద్ధేన భవితున్తి. సచ్చం న

సక్కా, ఇమినా పన తే భవఉపాదానతణ్హావసేనేవ దిట్ఠాతి. ఇమస్మిం ఠానే విత్థారతో పటిచ్చసముప్పాదకథా కథేతబ్బా. సా పనేసా విసుద్ధిమగ్గే కథితావ.

౨౹౮. **పచ్చుదావత్తతీ**తి పటినివత్తతి. కతమం పనేత్థ విఞ్ఞాణం పచ్చుదావత్తతీతి? పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమ్పి విపస్సనాఞాణమ్పి. తత్థ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం పచ్చయతో పటినివత్తతి, విపస్సనాఞాణం ఆరమ్మణతో. ఉభయమ్పి నామరూపం నాతిక్కమతి, నామరూపతో పరం న గచ్ఛతి. **ఏత్తావతా జాయేథ వా**తిఆదీసు విఞ్ఞాణే నామరూపస్స పచ్చయే హోన్తే, నామరూపే చ విఞ్ఞాణస్స పచ్చయే హోన్తే, ద్వీసుపి అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయేసు హోన్తేసు ఏత్తకేన జాయేథ వా…పే॰… ఉపపజ్జేథ వా, ఇతో హి పరం కిం అఞ్ఞం జాయేయ్య వా…పే॰… ఉపపజ్జేయ్య వా. నను ఏతదేవ జాయతి చ…పే॰… ఉపపజ్జతి చాతి? ఏవం సద్ధిం అపరాపరచుతిపటిసన్ధీహి పఞ్చ పదాని దస్సేత్వా పున తం ఏత్తావతాతి వుత్తమత్థం నియ్యాతేన్తో – “యదిదం నామరూపపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప”న్తి వత్వా తతో పరం అనులోమపచ్చయాకారవసేన విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూపమూలం ఆయతిమ్పి జాతిజరామరణం దస్సేతుం **నామరూపపచ్చయా సళాయతన**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ**తి సకలస్స జాతిజరామరణసోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసాదిభేదస్స దుక్ఖరాసిస్స నిబ్బత్తి హోతి. ఇతి మహాపురిసో సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స నిబ్బత్తిం అద్దస.

౨౹౯. **సముదయో సముదయోతి ఖో**తి నిబ్బత్తి నిబ్బత్తీతి ఖో. **పుబ్బే అననుస్సుతేసూ**తి న అనుస్సుతేసు అస్సుతపుబ్బేసు. **చక్ఖుం ఉదపాదీ**తిఆదీసు ఉదయదస్సనపఞ్ఞావేసా. దస్సనట్ఠేన **చక్ఖు,** ఞాతకరణట్ఠేన **ఞాణం,** పజాననట్ఠేన **పఞ్ఞా,** నిబ్బిజ్ఝిత్వా పటివిజ్ఝిత్వా ఉప్పన్నట్ఠేన **విజ్జా,** ఓభాసట్ఠేన చ **ఆలోకో**తి వుత్తా. యథాహ – “చక్ఖుం ఉదపాదీతి దస్సనట్ఠేన. ఞాణం ఉదపాదీతి ఞాతట్ఠేన. పఞ్ఞా ఉదపాదీతి పజాననట్ఠేన. విజ్జా ఉదపాదీతి పటివేధట్ఠేన. ఆలోకో ఉదపాదీతి ఓభాసట్ఠేన. చక్ఖుధమ్మో దస్సనట్ఠో అత్థో. ఞాణధమ్మో ఞాతట్ఠో అత్థో. పఞ్ఞాధమ్మో పజాననట్ఠో అత్థో. విజ్జాధమ్మో పటివేధట్ఠో అత్థో. ఆలోకో ధమ్మో ఓభాసట్ఠో అత్థో”తి (పటి॰ మ॰ ౨.౩౯). ఏత్తకేహి పదేహి కిం కథితన్తి? ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీతి పచ్చయసఞ్జాననమత్తం కథితం. అథవా వీథిపటిపన్నా తరుణవిపస్సనా కథితాతి.

౬౧. **అధిగతో ఖో మ్యాయ**న్తి అధిగతో ఖో మే అయం. **మగ్గో**తి విపస్సనామగ్గో. **బోధాయా**తి చతుసచ్చబుజ్ఝనత్థాయ, నిబ్బానబుజ్ఝనత్థాయ ఏవ వా. అపి చ బుజ్ఝతీతి **బోధి,** అరియమగ్గస్సేతం నామం, తదత్థాయాతిపి వుత్తం హోతి. విపస్సనామగ్గమూలకో హి అరియమగ్గోతి. ఇదాని తం మగ్గం నియ్యాతేన్తో – ‘‘**యదిదం నామరూపనిరోధా**తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ **విఞ్ఞాణనిరోధో**తిఆదీహి పచ్చత్తపదేహి నిబ్బానమేవ కథితం. ఇతి మహాపురిసో సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స అనిబ్బత్తినిరోధం అద్దస.

౬౨. **నిరోధో నిరోధోతి ఖో**తి అనిబ్బత్తి అనిబ్బత్తీతి ఖో. **చక్ఖు**న్తిఆదీని వుత్తత్థానేవ. ఇధ పన సబ్బేహేవ ఏతేహి పదేహి – “ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతీ”తి నిరోధసఞ్జాననమత్తమేవ కథితం, అథవా వుట్ఠానగామినీ బలవవిపస్సనా కథితాతి.

౬౩. **అపరేన సమయేనా**తి ఏవం పచ్చయఞ్చ పచ్చయనిరోధఞ్చ విదిత్వా తతో అపరభాగే. **ఉపాదానక్ఖన్ధేసూ**తి ఉపాదానస్స పచ్చయభూతేసు ఖన్ధేసు. **ఉదయబ్బయానుపస్సీ**తి తమేవ పఠమం దిట్ఠం ఉదయఞ్చ వయఞ్చ అనుపస్సమానో. **విహాసీ**తి సిఖాపత్తం వుట్ఠానగామినివిపస్సనం వహన్తో విహరి. ఇదం కస్మా వుత్తం? సబ్బేయేవ హి

పూరితపారమినో బోధిసత్తా పచ్ఛిమభవే పుత్తస్స జాతదివసే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిత్వా పధానమనుయుఞ్జిత్వా బోధిపల్లఙ్కమారుయ్హ మారబలం విధమిత్వా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తి, దుతియయామే దిబ్బచక్ఖుం విసోధేన్తి, తతియయామే పచ్చయాకారం సమ్మసిత్వా ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానతో వుట్ఠాయ పఞ్చసు ఖన్ధేసు అభినివిసిత్వా ఉదయబ్బయవసేన సమపఞ్ఞాస లక్ఖణాని దిస్వా యావ గోత్రభుఞాణా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరియమగ్గేన సకలే బుద్ధగుణే పటివిజ్ఝన్తి. అయమ్పి మహాపురిసో పూరితపారమీ. సో యథావుత్తం సబ్బం అనుక్కమం కత్వా పచ్ఛిమయామే ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానతో వుట్ఠాయ పఞ్చసు ఖన్ధేసు అభినివిసిత్వా వుత్తప్పకారం ఉదయబ్బయవిపస్సనం ఆరభి. తం దస్సేతుం ఇదం వుత్తం.

తత్థ **ఇతి రూపన్**తి ఇదం రూపం, ఏత్తకం రూపం, ఇతో ఉద్ధం రూపం నత్థీతి రుప్పనసభావఞ్చేవ భూతుపాదాయభేదఞ్చ ఆదిం కత్వా లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానవసేన అనవసేసరూపపరిగ్గహో వుత్తో. **ఇతి రూపస్స సముదయో**తి ఇమినా ఏవం పరిగ్గహితస్స రూపస్స సముదయదస్సనం వుత్తం. తత్థ **ఇతీ**తి ఏవం సముదయో హోతీతి అత్థో. తస్స విత్థారో – “అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయో, తణ్హాసముదయా రూపసముదయో, కమ్మసముదయా రూపసముదయో, ఆహారసముదయా రూపసముదయోతి, నిబ్బత్తిలక్ఖణం పస్సన్తోపి రూపక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతీ”తి ఏవం వేదితబ్బో. అత్థఙ్గమేపి “అవిజ్జానిరోధా రూపనిరోధో...పే॰... విపరిణామలక్ఖణం పస్సన్తోపి రూపక్ఖన్ధస్స నిరోధం పస్సతీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౫౦) అయమస్స విత్థారో.

ఇతి వేదనాతిఆదీసుపి అయం వేదనా, ఏత్తకా వేదనా, ఇతో ఉద్ధం వేదనా నత్థి. అయం సఞ్ఞా, ఇమే సఙ్ఖారా, ఇదం విఞ్ఞాణం, ఏత్తకం విఞ్ఞాణం, ఇతో ఉద్ధం విఞ్ఞాణం నత్థీతి వేదయితసఞ్జాననఅభిసఙ్ఖరణవిజాననసభావఞ్చేవ సుఖాదిరూపసఞ్ఞాది ఫస్సాది చక్ఖువిఞ్ఞాణాది భేదఞ్చ ఆదిం కత్వా లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానవసేన అనవసేసవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణపరిగ్గహో వుత్తో. **ఇతి వేదనాయ సముదయో**తిఆదీహి పన ఏవం పరిగ్గహితానం వేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణానం సముదయదస్సనం వుత్తం. తత్రాపి **ఇతీ**తి ఏవం సముదయో హోతీతి అత్థో. తేసమ్పి విత్థారో – “అవిజ్జాసముదయా వేదనాసముదయో”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౫౦) రూపే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – తీసు ఖన్ధేసు “ఆహారసముదయా”తి అవత్వా “ఫస్ససముదయా”తి వత్తబ్బం. విఞ్ఞాణక్ఖన్ధే “నామరూపసముదయా”తి అత్థఙ్గమపదమ్పి తేసంయేవ వసేన యోజేతబ్బం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ఉదయబ్బయవినిచ్ఛయో సబ్బాకారపరిపూరో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. **తస్స పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు ఉదయబ్బయానుపస్సినో విహరతో**తి తస్స విపస్సిస్స బోధిసత్తస్స ఇమేసు రూపాదీసు పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు సమపఞ్ఞాసలక్ఖణవసేన ఉదయబ్బయానుపస్సినో విహరతో యథానుక్కమేన వడ్ఢితే విపస్సనాఞాణే అనుప్పాదనిరోధేన నిరుజ్ఝమానేహి ఆసవసఙ్ఖాతేహి కిలేసేహి అనుపాదాయ అగ్గహేత్వావ చిత్తం విముచ్చతి, తదేతం మగ్గక్ఖణే విముచ్చతి నామ, ఫలక్ఖణే విముత్తం నామ; మగ్గక్ఖణే వా విముత్తఞ్చేవ విముచ్చతి చ, ఫలక్ఖణే విముత్తమేవ.

ఏత్తావతా చ మహాపురిసో సబ్బబన్ధనా విప్పముత్తో సూరియరస్మిసమ్ఫుట్ఠమివ పదుమం సువికసితచిత్తసన్తానో చత్తారి మగ్గఞాణాని, చత్తారి ఫలఞాణాని, చతస్సో పటిసమ్భిదా, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం, పఞ్చగతిపరిచ్ఛేదకఞాణం, ఛ అసాధారణఞాణాని, సకలే చ బుద్ధగుణే హత్థగతే కత్వా పరిపుణ్ణసఙ్కప్పో బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నోవ –

“అనేకజాతిసంసారం, సన్ధావిస్సం అనిబ్బిసం;
గహకారం గవేసన్తో, దుక్ఖా జాతి పునప్పునం.

గహకారక దిట్ఠోసి, పున గేహం న కాహసి;
సబ్బా తే ఫాసుకా భగ్గా, గహకూటం విసఙ్ఖతం;
విసఙ్ఖారగతం చిత్తం, తణ్హానం ఖయమజ్ఝగా”తి. (ధ॰ ప॰ ౧౫౩, ౧౫౪);

“అయోఘనహతస్సేవ, జలతో జాతవేదసో;
అనుపుబ్బూపసన్తస్స, యథా న ఞాయతే గతి.

ఏవం సమ్మావిముత్తానం, కామబన్ధోఘతారినం;
పఞ్ఞాపేతుం గతి నత్థి, పత్తానం అచలం సుఖ”న్తి. (ఉదా॰ ౮౦);

ఏవం మనసి కరోన్తో సరదే సూరియో వియ, పుణ్ణచన్దో వియ చ విరోచిత్థాతి.

దుతియభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

బ్రహ్మయాచనకథావణ్ణనా

౬౪. తతియభాణవారే **యంనూనాహం ధమ్మం దేసేయ్య**న్తి యది పనాహం ధమ్మం దేసేయ్యం. అయం పన వితక్కో కదా ఉప్పన్నోతి? బుద్ధభూతస్స అట్ఠమే సత్తాహే. సో కిర బుద్ధో హుత్వా సత్తాహం బోధిపల్లఙ్కే నిసీది, సత్తాహం బోధిపల్లఙ్కం ఓలోకేన్తో అట్ఠాసి, సత్తాహం రతనచఙ్కమే చఙ్కమి, సత్తాహం రతనఘరే ధమ్మం విచినన్తో నిసీది, సత్తాహం అజపాలనిగ్రోధే నిసీది, సత్తాహం ముచలిన్దే నిసీది, సత్తాహం రాజాయతనే నిసీది. తతో వుట్ఠాయ అట్ఠమే సత్తాహే పున ఆగన్త్వా అజపాలనిగ్రోధే నిసిన్నమత్తస్సేవ సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణసమాచిణ్ణో అయఞ్చేవ ఇతో అనన్తరో చ వితక్కో ఉప్పన్నోతి.

తత్థ **అధిగతో**తి పటివిద్ధో. **ధమ్మో**తి చతుసచ్చధమ్మో. **గమ్భీరో**తి ఉత్తానభావపటిక్ఖేపవచనమేతం. **దుద్దసో**తి గమ్భీరత్తావ దుద్దసో దుక్ఖేన దట్ఠబ్బో, న సక్కా సుఖేన దట్ఠుం. దుద్దసత్తావ **దురనుబోధో** దుక్ఖేన అవబుజ్ఝితబ్బో, న సక్కా సుఖేన అవబుజ్ఝితుం. **సన్తో**తి నిబ్బుతో. **పణీతో**తి అతప్పకో. ఇదం ద్వయం లోకుత్తరమేవ సన్ధాయ వుత్తం. **అతక్కావచరో**తి తక్కేన అవచరితబ్బో ఓగాహితబ్బో న హోతి, ఞాణేనేవ అవచరితబ్బో. **నిపుణో**తి సణ్హో. **పణ్డితవేదనీయో**తి సమ్మాపటిపదం పటిపన్నేహి పణ్డితేహి వేదితబ్బో. **ఆలయరామా**తి సత్తా పఞ్చసు కామగుణేసు అల్లీయన్తి, తస్మా తే ఆలయాతి వుచ్చన్తి. అట్ఠసతతణ్హావిచరితాని ఆలయన్తి, తస్మా ఆలయాతి వుచ్చన్తి. తేహి ఆలయేహి రమన్తీతి **ఆలయరామా.** ఆలయేసు రతాతి **ఆలయరతా.** ఆలయేసు సుట్ఠు ముదితాతి **ఆలయసమ్ముదితా.** యథేవ హి సుసజ్జితం పుప్ఫఫలభరితరుక్ఖాదిసమ్పన్నం ఉయ్యానం పవిట్ఠో రాజా తాయ తాయ సమ్పత్తియా రమతి, పముదితో ఆమోదితో హోతి, న ఉక్కణ్ఠతి, సాయం నిక్ఖమితుం న ఇచ్ఛతి, ఏవమిమేహిపి కామాలయతణ్హాలయేహి సత్తా రమన్తి, సంసారవట్టే పముదితా అనుక్కణ్ఠితా వసన్తి. తేన నేసం భగవా దువిధమ్పి ఆలయం ఉయ్యానభూమిం వియ దస్సేన్తో – “ఆలయరామా”తిఆదిమాహ.

యదిదన్తి నిపాతో, తస్స ఠానం సన్ధాయ – "యం ఇద"న్తి, పటిచ్చసముప్పాదం సన్ధాయ – "యో అయ"న్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పాదో**తి ఇమేసం పచ్చయా ఇదప్పచ్చయా, ఇదప్పచ్చయా ఏవ ఇదప్పచ్చయతా, ఇదప్పచ్చయతా చ సా పటిచ్చసముప్పాదో చాతి ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పాదో. సఙ్ఖారాదిపచ్చయానం అవిజ్జాదీనం ఏతం అధివచనం. **సబ్బసఙ్ఖారసమథో**తిఆది సబ్బం నిబ్బానమేవ. యస్మా హి తం ఆగమ్మ సబ్బసఙ్ఖారవిప్ఫన్దితాని సమ్మన్తి వూపసమ్మన్తి తస్మా – "సబ్బసఙ్ఖారసమథో"తి వుచ్చతి. యస్మా చ తం ఆగమ్మ సబ్బే ఉపధయో పటినిస్సట్ఠా హోన్తి, సబ్బా తణ్హా ఖీయన్తి , సబ్బే కిలేసరాగా విరజ్జన్తి, సబ్బం దుక్ఖం నిరుజ్ఝతి, తస్మా "సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హాక్ఖయో విరాగో నిరోధో"తి వుచ్చతి. సా పనేసా తణ్హా భవేన భవం, ఫలేన వా సద్ధిం కమ్మం వినతి సంసిబ్బతీతి కత్వా వానన్తి వుచ్చతి. తతో వానతో నిక్ఖన్తన్తి **నిబ్బానం. సో మమస్స కిలమథో**తి యా అజానన్తానం దేసనా నామ, సో మమ కిలమథో అస్స, సా మమ విహేసా అస్సాతి అత్థో. కాయకిలమథో చేవ కాయవిహేసా చ అస్సాతి వుత్తం హోతి, చిత్తే పన ఉభయమ్పేతం బుద్ధానం నత్థి.

౬౫. **అపిస్సూ**తి అనుబ్రూహనత్థే నిపాతో. సో – "న కేవలం ఏతదహోసి, ఇమాపి గాథా పటిభంసూ"తి దీపేతి. **విపస్సిన్తి**ఆదీసు విపస్సిస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సాతి అత్థో. **అనచ్ఛరియా**తి అనుఅచ్ఛరియా. **పటిభంసూ**తి పటిభానసఙ్ఖాతస్స ఞాణస్స గోచరా అహేసుం, పరివితక్కయితబ్బతం పాపుణింసు.

కిచ్ఛేనాతి దుక్ఖేన, న దుక్ఖాయ పటిపదాయ. బుద్ధానఞ్హి చత్తారోపి మగ్గా సుఖపటిపదావ హోన్తి. పారమీపూరణకాలే పన సరాగసదోససమోహస్సేవ సతో ఆగతాగతానం యాచకానం అలఙ్కతపటియత్తం సీసం ఛిన్దిత్వా గలలోహితం నీహరిత్వా సుఅఞ్జితాని అక్ఖీని ఉప్పాటేత్వా కులవంసపదీపకం పుత్తం మనాపచారినిం భరియన్తి ఏవమాదీని దేన్తస్స అఞ్ఞాని చ ఖన్తివాదిసదిసేసు అత్తభావేసు ఛేజ్జభేజ్జాదీని పాపుణన్తస్స ఆగమనీయపటిపదం సన్ధాయేతం వుత్తం. **హలన్తి** ఏత్థ హకారో నిపాతమత్తో, అలన్తి అత్థో. **పకాసితున్తి** దేసేతుం; ఏవం కిచ్ఛేన అధిగతస్స ధమ్మస్స అలం దేసేతుం; కో అత్థో దేసితేనాతి వుత్తం హోతి. **రాగదోసపరేతేహీ**తి రాగదోసఫుట్ఠేహి రాగదోసానుగతేహి వా.

పటిసోతగామిన్తి నిచ్చాదీనం పటిసోతం అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తాసుభన్తి ఏవం గతం చతుసచ్చధమ్మం. **రాగరత్తా**తి కామరాగేన భవరాగేన దిట్ఠిరాగేన చ రత్తా. **న దక్ఖన్తీ**తి అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తా అసుభన్తి ఇమినా సభావేన న పస్సిస్సన్తి , తే అపస్సన్తే కో సక్ఖిస్సతి ఏవం గాహాపేతుం? **తమోఖన్ధేన ఆవుటా**తి అవిజ్జారాసినా అజ్ఝోత్థటా.

అప్పోస్సుక్కతాయాతి నిరుస్సుక్కభావేన, అదేసేతుకామతాయాతి అత్థో. కస్మా పనస్స ఏవం చిత్తం నమి? నను ఏస – "ముత్తో మోచేస్సామీ, తిణ్ణో తారేస్సామి",

> "కిం మే అఞ్ఞాతవేసేన, ధమ్మం సచ్ఛికతేనిధ;
> సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణిత్వా, సన్తారేస్సం సదేవక"న్తి.

పత్థనం కత్వా పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తోతి. సచ్చమేతం, పచ్చవేక్ఖణానుభావేన పనస్స ఏవం చిత్తం నమి. తస్స హి సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా సత్తానం కిలేసగహనతం ధమ్మస్స చ గమ్భీరతం పచ్చవేక్ఖన్తస్స సత్తానం కిలేసగహనతా చ ధమ్మగమ్భీరతా చ సబ్బాకారేన పాకటా జాతా. అథస్స – "ఇమే సత్తా కఞ్జికపుణ్ణలాబు వియ తక్కభరితచాటి వియ వసాతేలపీతపిలోతికా వియ అఞ్జనమక్ఖితహత్థా వియ కిలేసభరితా అతిసంకిలిట్ఠా రాగరత్తా దోసదుట్ఠా మోహమూళ్హా, తే కిం నామ పటివిజ్ఝిస్సన్తీ"తి చిన్తయతో కిలేసగహనపచ్చవేక్ఖణానుభావేనాపి ఏవం చిత్తం నమి.

“అయఞ్చ ధమ్మో పథవీసన్ధారకఉదకక్ఖన్ధో వియ గమ్భీరో, పబ్బతేన పటిచ్ఛాదేత్వా ఠపితో సాసపో వియ దుద్దసో, సతధా భిన్నస్స వాలస్స కోటియా కోటిం పటిపాదనం వియ దురనుబోధో, నను మయా హి ఇమం ధమ్మం పటివిజ్ఝితుం వాయమన్తేన అదిన్నం దానం నామ నత్థి, అరక్ఖితం సీలం నామ నత్థి, అపరిపూరితా కాచి పారమీ నామ నత్థి. తస్స మే నిరుస్సాహం వియ మారబలం విధమన్తస్సాపి పథవీ న కమ్పిత్థ, పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తస్సాపి న కమ్పిత్థ, మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం విసోధేన్తస్సాపి న కమ్పిత్థ, పచ్ఛిమయామే పన పటిచ్చసముప్పాదం పటివిజ్ఝన్తస్సేవ మే దససహస్సిలోకధాతు కమ్పిత్థ. ఇతి మాదిసేనాపి తిక్ఖఞాణేన కిచ్ఛేనేవాయం ధమ్మో పటివిద్ధో తం లోకియమహాజనా కథం పటివిజ్ఝిస్సన్తీ”తి ధమ్మగమ్భీరతాపచ్చవేక్ఖణానుభావేనాపి ఏవం చిత్తం నమీతి వేదితబ్బం.

అపిచ బ్రహ్మునా యాచితే దేసేతుకామతాయపిస్స ఏవం చిత్తం నమి. జానాతి హి భగవా – “మమ అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తే నమమానే మం మహాబ్రహ్మా ధమ్మదేసనం యాచిస్సతి, ఇమే చ సత్తా బ్రహ్మగరుకా, తే ‘సత్థా కిర ధమ్మం న దేసేతుకామో అహోసి, అథ నం మహాబ్రహ్మా యాచిత్వా దేసాపేసి, సన్తో వత భో ధమ్మో, పణీతో వత భో ధమ్మో’తి మఞ్ఞమానా సుస్సూసిస్సన్తీ”తి. ఇమమ్పిస్స కారణం పటిచ్చ అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయాతి వేదితబ్బం.

౬౬. **అఞ్ఞతరస్సాతి** ఏత్థ కిఞ్చాపి “అఞ్ఞతరో”తి వుత్తం, అథ ఖో ఇమస్మిం చక్కవాళే జేట్ఠకమహాబ్రహ్మా ఏసోతి వేదితబ్బో. **నస్సతి వత భో లోకోతి** సో కిర ఇమం సద్దం తథా నిచ్ఛారేసి, యథా దససహస్సిలోకధాతుబ్రహ్మానో సుత్వా సబ్బే సన్నిపతింసు. **యత్ర హి నామాతి** యస్మిం నామ లోకే. **పురతో పాతురహోసీతి** తేహి దసహి బ్రహ్మసహస్సేహి సద్ధిం పాతురహోసి. **అప్పరజక్ఖజాతికాతి** పఞ్ఞామయే అక్ఖిమ్హి అప్పం పరిత్తం రాగదోసమోహరజం ఏతేసం, ఏవం సభావాతి అప్పరజక్ఖజాతికా. **అస్సవనతాతి** అస్సవనతాయ. **భవిస్సన్తీతి** పురిమబుద్ధేసు దసపుఞ్ఞకిరియవత్థువసేన కతాధికారా పరిపాకగతా పదుమాని వియ సూరియరస్మిసమ్ఫస్సం, ధమ్మదేసనంయేవ ఆకఙ్ఖమానా చతుప్పదికగాథావసానే అరియభూమిం ఓక్కమనారహా న ఏకో, న ద్వే, అనేకసతసహస్సా ధమ్మస్స అఞ్ఞాతారో భవిస్సన్తీతి దస్సేతి.

౬౯. **అజ్ఝేసనన్తి** ఏవం తిక్ఖత్తుం యాచనం. **బుద్ధచక్ఖునాతి** ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణేన చ ఆసయానుసయఞాణేన చ. ఇమేసఞ్హి ద్విన్నం ఞాణానం “బుద్ధచక్ఖూ”తి నామం, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స “సమన్తచక్ఖూ”తి, తిణ్ణం మగ్గఞాణానం “ధమ్మచక్ఖూ”తి. **అప్పరజక్ఖేతిఆదీసు** యేసం వుత్తనయేనేవ పఞ్ఞాచక్ఖుమ్హి రాగాదిరజం అప్పం, తే **అప్పరజక్ఖా.** యేసం తం మహన్తం, తే **మహారజక్ఖా.** యేసం సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని తిక్ఖాని, తే **తిక్ఖిన్ద్రియా.** యేసం తాని ముదూని, తే **ముదిన్ద్రియా.** యేసం తేయేవ సద్ధాదయో ఆకారా సున్దరా, తే **స్వాకారా.** యే కథితకారణం సల్లక్ఖేన్తి, సుఖేన సక్కా హోన్తి విఞ్ఞాపేతుం, తే **సువిఞ్ఞాపయా.** యే పరలోకఞ్చేవ వజ్జఞ్చ భయతో పస్సన్తి, తే **పరలోకవజ్జభయదస్సావినో** నామ.

అయం పనేత్థ పాళి – “సద్ధో పుగ్గలో అప్పరజక్ఖో, అస్సద్ధో పుగ్గలో మహారజక్ఖో.... ఆరద్ధవీరియో...పే.... కుసీతో... ఉపట్ఠితస్సతి... ముట్ఠస్సతి... సమాహితో... అసమాహితో... పఞ్ఞవా... దుప్పఞ్ఞో పుగ్గలో మహారజక్ఖో. తథా సద్ధో పుగ్గలో తిక్ఖిన్ద్రియో...పే.... పఞ్ఞవా పుగ్గలో పరలోకవజ్జభయదస్సావీ, దుప్పఞ్ఞో పుగ్గలో న పరలోకవజ్జభయదస్సావీ. **లోకోతి** ఖన్ధలోకో, ధాతులోకో, ఆయతనలోకో, సమ్పత్తిభవలోకో, విపత్తిభవలోకో, సమ్పత్తిసమ్భవలోకో, విపత్తిసమ్భవలోకో. ఏకో లోకో – సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా. ద్వే లోకా – నామఞ్చ రూపఞ్చ. తయో లోకా – తిస్సో వేదనా. చత్తారో లోకా – చత్తారో ఆహారా. పఞ్చ లోకా – పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. ఛ లోకా – ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని. సత్త లోకా – సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో. అట్ఠ

లోకా – అట్ఠ లోకధమ్మా. నవ లోకా – నవ సత్తావాసా. దస లోకా – దసాయతనాని. ద్వాదస లోకా – ద్వాదసాయతనాని. అట్ఠారస లోకా – అట్ఠారస ధాతుయో. **వజ్జన్తి** సబ్బే కిలేసా వజ్జం, సబ్బే దుచ్చరితా వజ్జం, సబ్బే అభిసఙ్ఖారా వజ్జం, సబ్బే భవగామికమ్మా వజ్జం. ఇతి ఇమస్మిఞ్చ లోకే ఇమస్మిఞ్చ వజ్జే తిబ్బా భయసఞ్ఞా పచ్చుపట్ఠితా హోతి, సేయ్యథాపి ఉక్ఖిత్తాసికే వధకే . ఇమేహి పఞ్ఞాసాయ ఆకారేహి ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని జానాతి పస్సతి అఞ్ఞాతి పటివిజ్ఝతి, ఇదం తథాగతస్స ఇన్ద్రియపరోపరియత్తే ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౨).

ఉప్పలినియన్తి ఉప్పలవనే. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. **అన్తోనిముగ్గపోసీనీ**తి యాని అఞ్ఞానిపి పదుమాని అన్తోనిముగ్గానేవ పోసయన్తి. **ఉదకం అచ్చుగ్గమ్మ ఠితానీ**తి ఉదకం అతిక్కమిత్వా ఠితాని. తత్థ యాని అచ్చుగ్గమ్మ ఠితాని, తాని సూరియరస్మిసమ్ఫస్సం ఆగమయమానాని ఠితాని అజ్జ పుప్ఫనకాని. యాని సమోదకం ఠితాని, తాని స్వే పుప్ఫనకాని. యాని ఉదకానుగ్గతాని అన్తోఉదకపోసీని, తాని తతియదివసే పుప్ఫనకాని. ఉదకా పన అనుగ్గతాని అఞ్ఞానిపి సరోజఉప్పలాదీని నామ అత్థి, యాని నేవ పుప్ఫిస్సన్తి, మచ్ఛకచ్ఛపభక్ఖానేవ భవిస్సన్తి, తాని పాళిం నారూళ్హాని. ఆహరిత్వా పన దీపేతబ్బానీతి దీపితాని. యథేవ హి తాని చతుబ్బిధాని పుప్ఫాని, ఏవమేవ ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ, విపఞ్చితఞ్ఞూ, నేయ్యో, పదపరమోతి చత్తారో పుగ్గలా. తత్థ యస్స పుగ్గలస్స సహ ఉదాహటవేలాయ ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ**. యస్స పుగ్గలస్స సఙ్ఖిత్తేన భాసితస్స విత్థారేన అత్థే విభజియమానే ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **విపఞ్చితఞ్ఞూ**. యస్స పుగ్గలస్స ఉద్దేసతో పరిపుచ్ఛతో యోనిసోమనసికరోతో కల్యాణమిత్తే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో అనుపుబ్బేన ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **నేయ్యో**. యస్స పుగ్గలస్స బహుమ్పి సుణతో బహుమ్పి భణతో బహుమ్పి గణ్హతో బహుమ్పి ధారయతో బహుమ్పి వాచయతో న తాయ జాతియా ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **పదపరమో** (పు॰ ప॰ ౧౪౮, ౧౪౯, ౧౫౦, ౧౫౧).

తత్థ భగవా ఉప్పలవనాదిసదిసం దససహస్సిలోకధాతుం ఓలోకేన్తో – "అజ్జ పుప్ఫనకాని వియ ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ, స్వే పుప్ఫనకాని వియ విపఞ్చితఞ్ఞూ, తతియదివసే పుప్ఫనకాని వియ నేయ్యో, మచ్ఛకచ్ఛపభక్ఖాని వియ పదపరమో"తి అద్దస. పస్సన్తో చ – "ఏత్తకా అప్పరజక్ఖా, ఏత్తకా మహారజక్ఖా. తత్రాపి ఏత్తకా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ"తి ఏవం సబ్బాకారతో అద్దస. తత్థ తిణ్ణం పుగ్గలానం ఇమస్మింయేవ అత్తభావే భగవతో ధమ్మదేసనా అత్థం సాధేతి, పదపరమానం అనాగతే వాసనత్థాయ హోతి.

అథ భగవా ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అత్థావహం ధమ్మదేసనం విదిత్వా దేసేతుకమ్యతం ఉప్పాదేత్వా పున తే సబ్బేసుపి తీసు భవేసు సబ్బే సత్తే భబ్బాభబ్బవసేన ద్వే కోట్ఠాసే అకాసి. యే సన్ధాయ వుత్తం – "యే తే సత్తా కమ్మావరణేన సమన్నాగతా, విపాకావరణేన సమన్నాగతా, కిలేసావరణేన సమన్నాగతా, అస్సద్ధా అచ్ఛన్దికా దుప్పఞ్ఞా అభబ్బా నియామం ఓక్కమితుం కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్తం, ఇమే తే సత్తా అభబ్బా. కతమే సత్తా భబ్బా? యే తే సత్తా న కమ్మావరణేన...పే॰...ఇమే తే సత్తా భబ్బా"తి (విభ॰ ౮౨౬; పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౪).

తత్థ సబ్బేపి అభబ్బపుగ్గలే పహాయ భబ్బపుగ్గలేయేవ ఞాణేన పరిగ్గహేత్వా – "ఏత్తకా రాగచరితా, ఏత్తకా దోసమోహవితక్కసద్ధాబుద్ధిచరితా"తి ఛ కోట్ఠాసే అకాసి. ఏవం కత్వా – "ధమ్మం దేసేస్సామీ"తి చిన్తేసి . బ్రహ్మా తం ఞత్వా సోమనస్సజాతో భగవన్తం గాథాహి అజ్ఝభాసి. ఇదం సన్ధాయ – "అథ ఖో సో, భిక్ఖవే, మహాబ్రహ్మా"తిఆది వుత్తం.

౭౦. తత్థ **అజ్ఝభాసీ**తి అధిఅభాసి, అధికిచ్చ ఆరబ్భ అభాసీతి అత్థో.

సేలే యథా పబ్బతముద్ధనిట్ఠితోతి సేలమయే ఏకఘనే పబ్బతముద్ధని యథాఠితోవ, న హి తత్థ ఠితస్స దస్సనత్థం గీవుక్ఖిపనపసారణాదికిచ్చం అత్థి. **తథూపమ**న్తి తప్పటిభాగం సేలపబ్బతూపమం. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో, యథా సేలపబ్బతముద్ధని యథాఠితోవ చక్ఖుమా పురిసో సమన్తతో జనతం పస్సేయ్య, తథా త్వమ్పి సుమేధ, సున్దరపఞ్ఞసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సమన్తచక్ఖు భగవా ధమ్మమయం పఞ్ఞామయం పాసాదమారుయ్హ సయం అపేతసోకో సోకావతిణ్ణం జాతిజరాభిభూతం జనతం అపేక్ఖస్సు, ఉపధారయ ఉపపరిక్ఖ.

అయమేత్థ అధిప్పాయో – యథా హి పబ్బతపాదే సమన్తా మహన్తం ఖేత్తం కత్వా తత్థ కేదారపాళీసు కుటికాయో కత్వా రత్తిం అగ్గిం జాలేయ్యుం. చతురఙ్గసమన్నాగతఞ్చ అన్ధకారం అస్స. అథస్స పబ్బతస్స మత్థకే ఠత్వా చక్ఖుమతో పురిసస్స భూమిం ఓలోకయతో నేవ ఖేత్తం, న కేదారపాళియో, న కుటియో, న తత్థ సయితమనుస్సా పఞ్ఞాయేయ్యుం, కుటికాసు పన అగ్గిజాలమత్తమేవ పఞ్ఞాయేయ్య. ఏవం ధమ్మపాసాదమారుయ్హ సత్తనికాయం ఓలోకయతో తథాగతస్స యే తే అకతకల్యాణా సత్తా, తే ఏకవిహారే దక్ఖిణజాణుపస్సే నిసిన్నాపి బుద్ధచక్ఖుస్స ఆపాథం నాగచ్ఛన్తి, రత్తిం ఖిత్తసరా వియ హోన్తి. యే పన కతకల్యాణా వేనేయ్యపుగ్గలా, తే తస్స దూరే ఠితాపి ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి, సో అగ్గి వియ హిమవన్తపబ్బతో వియ చ. వుత్తమ్పి చేతం –

> “దూరే సన్తో పకాసేన్తి, హిమవన్తోవ పబ్బతో;
>
> అసన్తేత్థ న దిస్సన్తి, రత్తిం ఖిత్తా యథా సరా”తి. (ధ॰ ప॰ ౩౦౪);

ఉట్ఠేహీతి భగవతో ధమ్మదేసనత్థం చారికచరణం యాచన్తో భణతి. **వీరా**తిఆదీసు భగవా వీరియవన్తతాయ **వీరో,** దేవపుత్తమచ్చుకిలేసమారానం విజితత్తా **విజితసఙ్గామో,** జాతికన్తారాదినిత్థరణత్థాయ వేనేయ్యసత్థవాహనసమత్థతాయ **సత్థవాహో,** కామచ్ఛన్దఇణస్స అభావతో **అణణో**తి వేదితబ్బో.

౭౧. **అపారుతా**తి వివటా. **అమతస్స ద్వారా**తి అరియమగ్గో. సో హి అమతసఙ్ఖాతస్స నిబ్బానస్స ద్వారం. సో మయా వివరిత్వా ఠపితోతి దస్సేతి. **పముఞ్చన్తు సద్ధ**న్తి సబ్బే అత్తనో సద్ధం పముఞ్చన్తు విస్సజ్జేన్తు. పచ్ఛిమపదద్వయే అయమత్థో, అహఞ్హి అత్తనో పగుణం సుప్పవత్తితమ్పి ఇమం పణీతం ఉత్తమం ధమ్మం కాయవాచాకిలమథసఞ్ఞీ హుత్వా న భాసిం, ఇదాని పన సబ్బే జనా సద్ధాభాజనం ఉపనేన్తు, పూరేస్సామి తేసం సఙ్కప్పన్తి.

అగ్గసావకయుగవణ్ణనా

౭౩. **బోధిరుక్ఖమూలే**తి బోధిరుక్ఖస్స అవిదూరే అజపాలనిగ్రోధే అన్తరహితోతి అత్థో. **ఖేమే మిగదాయే**తి ఇసిపతనం తేన సమయేన ఖేమం నామ ఉయ్యానం హోతి, మిగానం పన అభయవాసత్థాయ దిన్నత్తా మిగదాయోతి వుచ్చతి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “ఖేమే మిగదాయే”తి. యథా చ విపస్సీ భగవా, ఏవం అఞ్ఞేపి బుద్ధా పఠమం ధమ్మదేసనత్థాయ గచ్ఛన్తా ఆకాసేన గన్త్వా తత్థేవ ఓతరన్తి. అమ్హాకం పన భగవా ఉపకస్స ఆజీవకస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా – “ఉపకో ఇమం అద్ధానం పటిపన్నో, సో మం దిస్వా సల్లపిత్వా గమిస్సతి. అథ పున నిబ్బిన్దన్తో ఆగమ్మ అరహత్తం సచ్ఛికరిస్సతీ”తి ఞత్వా

అట్ఠారసయోజనమగ్గం పదసావ అగమాసి. **దాయపాలం ఆమన్తేసీ**తి దిస్వావ పునప్పునం ఓలోకేత్వా – “అయ్యో నో, భన్తే, ఆగతో”తి వత్వా ఉపగతం ఆమన్తేసి.

౨౫-౬. అనుపుబ్బిం కథన్తి దానకథం, దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గం, సగ్గానన్తరం మగ్గన్తి ఏవం అనుపటిపాటికథం కథేసి. తత్థ **దానకథ**న్తి ఇదం దానం నామ సుఖానం నిదానం, సమ్పత్తీనం మూలం, భోగానం పతిట్ఠా, విసమగతస్స తాణం లేణం గతి పరాయణం, ఇధలోకపరలోకేసు దానసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి. ఇదఞ్హి అవస్సయట్ఠేన రతనమయసీహాసనసదిసం, పతిట్ఠానట్ఠేన మహాపథవీసదిసం, ఆరమ్మణట్ఠేన ఆలమ్బనరజ్జుసదిసం. ఇదఞ్హి దుక్ఖనిత్థరణట్ఠేన నావా, సమస్సాసనట్ఠేన సఙ్గామసూరో, భయపరిత్తాణట్ఠేన సుసఙ్ఖతనగరం, మచ్ఛేరమలాదీహి అనుపలిత్తట్ఠేన పదుమం, తేసం నిదహనట్ఠేన అగ్గి, దురాసదట్ఠేన ఆసీవిసో, అసన్తాసనట్ఠేన సీహో, బలవన్తట్ఠేన హత్థీ, అభిమఙ్గలసమ్మతట్ఠేన సేతఉసభో, ఖేమన్తభూమిసమ్పాపనట్ఠేన వలాహకఅస్సరాజా. దానఞ్హి లోకే సక్కసమ్పత్తిం మారసమ్పత్తిం బ్రహ్మసమ్పత్తిం చక్కవత్తిసమ్పత్తిం సావకపారమిఞాణం పచ్చేకబోధిఞాణం అభిసమ్బోధిఞాణం దేతీతి ఏవమాదిదానగుణపటిసంయుత్తం కథం.

యస్మా పన దానం దదన్తో సీలం సమాదాతుం సక్కోతి, తస్మా తదనన్తరం సీలకథం కథేసి. **సీలకథ**న్తి సీలం నామేతం అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం. ఇధలోకపరలోకసమ్పత్తీనఞ్హి సీలసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి, సీలసదిసో అలఙ్కారో నత్థి, సీలపుప్ఫసదిసం పుప్ఫం నత్థి, సీలగన్ధసదిసో గన్ధో నత్థి, సీలాలఙ్కారేన హి అలఙ్కతం సీలకుసుమపిళన్ధనం సీలగన్ధానులిత్తం సదేవకోపి లోకో ఓలోకేన్తో తిత్తిం న గచ్ఛతీతి ఏవమాదిసీలగుణపటిసంయుత్తం కథం.

ఇదం పన సీలం నిస్సాయ అయం సగ్గో లబ్భతీతి దస్సేతుం సీలానన్తరం సగ్గకథం కథేసి. **సగ్గకథ**న్తి అయం సగ్గో నామ ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, నిచ్చమేత్థ కీళా, నిచ్చం సమ్పత్తియో లబ్భన్తి, చాతుమహారాజికా దేవా నవుతివస్ససతసహస్సాని దిబ్బసుఖం దిబ్బసమ్పత్తిం పటిలభన్తి, తావతింసా తిస్సో చ వస్సకోటియో సట్ఠి చ వస్ససతసహస్సానీతి ఏవమాదిసగ్గగుణపటిసంయుత్తం కథం. సగ్గసమ్పత్తిం కథయన్తానఞ్హి బుద్ధానం ముఖం నప్పహోతి. వుత్తమ్పి చేతం – “అనేకపరియాయేన ఖో అహం, భిక్ఖవే, సగ్గకథం కథేయ్య”న్తిఆది.

ఏవం సగ్గకథాయ పలోభేత్వా పున హత్థిం అలఙ్కరిత్వా తస్స సోణ్డం ఛిన్దన్తో వియ – “అయమ్పి సగ్గో అనిచ్చో అద్ధువో, న ఏత్థ ఛన్దరాగో కాతబ్బో”తి దస్సనత్థం – “అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౫; ౨.౪౨) నయేన కామానం ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసం కథేసి. తత్థ **ఆదీనవో**తి దోసో. **ఓకారో**తి అవకారో లామకభావో. **సంకిలేసో**తి తేహి సత్తానం సంసారే సంకిలిస్సనం. యథాహ – “కిలిస్సన్తి వత భో సత్తా”తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౧). ఏవం కామాదీనవేన తజ్జేత్వా **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం పకాసేసి,** పబ్బజ్జాయ గుణం పకాసేసీతి అత్థో. సేసం అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తనయఞ్చేవ ఉత్తానత్థఞ్చ.

౨౭. అలత్థున్తి కథం అలత్థుం? ఏహిభిక్ఖుభావేన. భగవా కిర తేసం ఇద్ధిమయపత్తచీవరస్సూపనిస్సయం ఓలోకేన్తో అనేకాసు జాతీసు చీవరదానాదీని దిస్వా **ఏథ భిక్ఖవో**తిఆదిమాహ . తే తావదేవ భణ్డూ కాసాయవసనా అట్ఠహి భిక్ఖుపరిక్ఖారేహి సరీరపటిముక్కేహేవ వస్ససతికత్థేరా వియ భగవన్తం నమస్సమానావ నిసీదింసు.

సన్దస్సేసీతిఆదీసు ఇధలోకత్థం సన్దస్సేసి, పరలోకత్థం సన్దస్సేసి. ఇధలోకత్థం దస్సేన్తో అనిచ్చన్తి దస్సేసి, దుక్ఖన్తి దస్సేసి, అనత్తాతి దస్సేసి, ఖన్ధే దస్సేసి, ధాతుయో దస్సేసి, ఆయతనాని దస్సేసి, పటిచ్చసముప్పాదం దస్సేసి, రూపక్ఖన్ధస్స ఉదయం దస్సేన్తో పఞ్చ లక్ఖణాని దస్సేసి, తథా వేదనాక్ఖన్ధాదీనం, తథా వయం దస్సేన్తోపి ఉదయబ్బయవసేన పఞ్ఞాసలక్ఖణాని దస్సేసి, పరలోకత్థం దస్సేన్తో నిరయం దస్సేసి, తిరచ్ఛానయోనిం, పేత్తివిసయం, అసురకాయం, తిణ్ణం కుసలానం విపాకం, ఛన్నం దేవలోకానం, నవన్నం బ్రహ్మలోకానం సమ్పత్తిం దస్సేసి.

సమాదపేసీతి చతుపారిసుద్ధిసీలతేరసధుతఙ్గదసకథావత్థుఆదికే కల్యాణధమ్మే గణ్హాపేసి.

సముత్తేజేసీతి సుట్ఠు ఉత్తేజేసి, అబ్భుస్సాహేసి. ఇధలోకత్థఞ్చేవ పరలోకత్థఞ్చ తాసేత్వా తాసేత్వా అధిగతం వియ కత్వా కథేసి. ద్వత్తింసకమ్మకారణపఞ్చవీసతిమహాభయప్పభేదఞ్హి ఇధలోకత్థం బుద్ధే భగవతి తాసేత్వా తాసేత్వా కథయన్తే పచ్ఛాబాహం, గాళ్హబన్ధనం బన్ధిత్వా చాతుమహాపథే పహారసతేన తాళేత్వా దక్ఖిణద్వారేన నియ్యమానో వియ ఆఘాతనభణ్డికాయ ఠపితసీసో వియ సూలే ఉత్తాసితో వియ మత్తహత్థినా మద్దియమానో వియ చ సంవిగ్గో హోతి. పరలోకత్థఞ్చ కథయన్తే నిరయాదీసు నిబ్బత్తో వియ దేవలోకసమ్పత్తిం అనుభవమానో వియ చ హోతి.

సమ్పహంసేసీతి పటిలద్ధగుణేన చోదేసి, మహానిసంసం కత్వా కథేసీతి అత్థో.

సఙ్ఖారానం ఆదీనవన్తి హేట్ఠా పఠమమగ్గాధిగమత్థం కామానం ఆదీనవం కథేసి, ఇధ పన ఉపరిమగ్గాధిగమత్థం – “అనిచ్చా, భిక్ఖవే, సఙ్ఖారా అద్ధువా అనస్సాసికా, యావఞ్చిదం, భిక్ఖవే, అలమేవ సబ్బసఙ్ఖారేసు నిబ్బిన్దితుం అలం విరజ్జితుం అలం విముచ్చితు”న్తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౭.౬౬; సం॰ ని॰ ౨.౧౩౪) నయేన సఙ్ఖారానం ఆదీనవఞ్చ లామకభావఞ్చ తప్పచ్చయఞ్చ కిలమథం పకాసేసి. యథా చ తత్థ నేక్ఖమ్మే, ఏవమిధ – “సన్తమిదం, భిక్ఖవే, నిబ్బానం నామ పణీతం తాణం లేణ”న్తిఆదినా నయేన నిబ్బానే ఆనిసంసం పకాసేసి.

మహాజనకాయపబ్బజ్జావణ్ణనా

౭౮. **మహాజనకాయో**తి తేసంయేవ ద్విన్నం కుమారానం ఉపట్ఠాకజనకాయోతి.

౮౦. **భగవన్తం సరణం గచ్ఛామ, ధమ్మఞ్చా**తి సఙ్ఘస్స అపరిపుణ్ణత్తా ద్వేవాచికమేవ సరణమగమంసు.

౮౧. **అలత్థు**న్తి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ ఏహిభిక్ఖుభావేనేవ అలత్థుం. ఇతో అనన్తరే పబ్బజితవారేపి ఏసేవ నయో.

చారికాఅనుజాననవణ్ణనా

౮౬. **పరివితక్కో ఉదపాదీ**తి కదా ఉదపాది? సమ్బోధితో సత్త సంవచ్ఛరాని సత్త మాసే సత్త దివసే అతిక్కమిత్వా ఉదపాది. భగవా కిర పితుసఙ్గహం కరోన్తో విహాసి. రాజాపి చిన్తేసి – “మయ్హం జేట్ఠపుత్తో నిక్ఖమిత్వా బుద్ధో జాతో, దుతియపుత్తో మే నిక్ఖమిత్వా అగ్గసావకో జాతో, పురోహితపుత్తో దుతియఅగ్గసావకో, ఇమే చ అవసేసా భిక్ఖూ గిహికాలేపి మయ్హం పుత్తమేవ పరివారేత్వా విచరింసు. ఇమే సబ్బే ఇదానిపి మయ్హంయేవ భారో, అహమేవ చ నే చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహిస్సామి, అఞ్ఞేసం ఓకాసం న దస్సామీ”తి విహారద్వారకోట్ఠకతో పట్ఠాయ యావ రాజగేహద్వారా ఉభయతో

ఖదిరపాకారం కారాపేత్వా కిలఞ్జేహి ఛాదాపేత్వా వత్థేహి పటిచ్ఛాదాపేత్వా ఉపరి చ ఛాదాపేత్వా సువణ్ణతారకవిచిత్తం సమోలమ్బితతాలక్ఖన్ధమత్తం వివిధపుప్ఫదామవితానం కారాపేత్వా హేట్ఠా భూమియం చిత్తత్థరణేహి సన్థరాపేత్వా అన్తో ఉభోసు పస్సేసు మాలావచ్ఛకే పుణ్ణఘటే, సకలమగ్గవాసత్థాయ చ గన్ధన్తరే పుప్ఫాని పుప్ఫన్తరే గన్ధే చ ఠపాపేత్వా భగవతో కాలం ఆరోచాపేసి.

భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో అన్తోసాణియావ రాజగేహంగన్త్వా భత్తకిచ్చం కత్వా విహారం పచ్చాగచ్ఛతి. అఞ్ఞో కోచి దట్ఠుమ్పి న లభతి, కుతో పన భిక్ఖం వా దాతుం, పూజం వా కాతుం, ధమ్మం వా సోతుం. నాగరా చిన్తేసుం – “అజ్జ సత్థు లోకే ఉప్పన్నస్స సత్తమాసాధికాని సత్తసంవచ్ఛరాని, మయఞ్చ దట్ఠుమ్పి న లభామ, పగేవ భిక్ఖం వా దాతుం, పూజం వా కాతుం, ధమ్మం వా సోతుం. రాజా – ‘మయ్హమేవ బుద్ధో, మయ్హమేవ ధమ్మో, మయ్హమేవ సఙ్ఘో’తి మమాయిత్వా సయమేవ ఉపట్ఠహి. సత్థా చ ఉప్పజ్జమానో సదేవకస్స లోకస్స అత్థాయ హితాయ ఉప్పన్నో. న హి రఞ్ఞోయేవ నిరయో ఉణ్హో అస్స, అఞ్ఞేసం నీలుప్పలవనసదిసో. తస్మా రాజానం వదామ. సచే నో సత్థారం దేతి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే దేతి, రఞ్ఞా సద్ధిం యుజ్ఝిత్వాపి సఙ్ఘం గహేత్వా దానాదీని పుఞ్ఞాని కరోమ. న సక్కా ఖో పన సుద్ధనాగరేహేవ ఏవం కాతుం, ఏకం జేట్ఠపురిసమ్పి గణ్హామా”తి.

తే సేనాపతిం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్సేతమత్థం ఆరోచేత్వా – “సామి, కిం అమ్హాకం పక్ఖో హోసి, ఉదాహు రఞ్ఞో”తి ఆహంసు. సో – “అహం తుమ్హాకం పక్ఖో హోమి, అపి చ ఖో పన పఠమదివసో మయ్హం దాతబ్బో”తి. తే సమ్పటిచ్ఛింసు. సో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా – “నాగరా, దేవ, తుమ్హాకం కుపితా”తి ఆహ. కిమత్థం తాతాతి? సత్థారం కిర తుమ్హేయేవ ఉపట్ఠహథ, అమ్హే న లభామాతి. సచే ఇదానిపి లభన్తి, న కుప్పన్తి, అలభన్తా తుమ్హేహి సద్ధిం యుజ్ఝితుకామా దేవాతి. యుజ్ఝామి, తాత, నాహం భిక్ఖుసఙ్ఘం దేమీతి. దేవ తుమ్హాకం దాసా తుమ్హేహి సద్ధిం యుజ్ఝామాతి వదన్తి, తుమ్హే కం గణ్హిత్వా యుజ్ఝిస్సథాతి? నను త్వం సేనాపతీతి? నాగరేహి వినా న సమత్థో అహం దేవాతి. తతో రాజా – “బలవన్తో నాగరా, సేనాపతిపి తేసఞ్ఞేవ పక్ఖో”తి ఞత్వా “అఞ్ఞానిపి సత్తమాసాధికాని సత్తసంవచ్ఛరాని మయ్హం భిక్ఖుసఙ్ఘం దదన్తూ”తి ఆహ. నాగరా న సమ్పటిచ్ఛింసు. రాజా – “ఛ వస్సాని, పఞ్చ, చత్తారి, తీణి, ద్వే, ఏకవస్స”న్తి హాపేసి. ఏవం హాపేన్తేపి న సమ్పటిచ్ఛింసు. అఞ్ఞే సత్త దివసే యాచి. నాగరా – “అతికక్ఖళం దాని రఞ్ఞా సద్ధిం కాతుం న వట్టతీ”తి అనుజానింసు.

రాజా సత్తమాసాధికానం సత్తన్నం సంవచ్ఛరానం సజ్జితం దానముఖం సత్తన్నమేవ దివసానం విస్సజ్జేత్వా ఛ దివసే కేసఞ్చి అపస్సన్తానంయేవ దానం దత్వా సత్తమే దివసే నాగరే పక్కోసాపేత్వా – “సక్ఖిస్సథ, తాత, ఏవరూపం దానం దాతు”న్తి ఆహ. తేపి – “నను అమ్హేయేవ నిస్సాయ తం దేవస్స ఉప్పన్న”న్తి వత్వా – “సక్ఖిస్సామా”తి ఆహంసు. రాజా పిట్ఠిహత్థేన అస్సూని పుఞ్ఛమానో భగవన్తం వన్దిత్వా – “భన్తే, అహం అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసతసహస్సం అఞ్ఞస్స వారం అకత్వా యావజీవం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహిస్సామీతి చిన్తేసిం. నాగరా న దాని మే అనుఞ్ఞాతా, నాగరా హి ‘మయం దానం దాతుం న లభామా’తి కుప్పన్తి. భగవా స్వే పట్ఠాయ తేసం అనుగ్గహం కరోథా”తి ఆహ.

అథ దుతియదివసే సేనాపతి మహాదానం సజ్జేత్వా – “అజ్జ యథా అఞ్ఞో కోచి ఏకభిక్ఖమ్పి న దేతి, ఏవం రక్ఖథా”తి సమన్తా పురిసే ఠపేసి. తం దివసం సేట్ఠిభరియా రోదమానా ధీతరం ఆహ – “సచే, అమ్మ, తవ పితా జీవేయ్య, అజ్జాహం పఠమం దసబలం భోజేయ్య”న్తి . సా తం ఆహ – “అమ్మ, మా చిన్తయి, అహం తథా కరిస్సామి యథా బుద్ధప్పముఖో భిక్ఖుసఙ్ఘో పఠమం అమ్హాకం భిక్ఖం పరిభుఞ్జిస్సతీ”తి. తతో సతసహస్సగ్ఘనికాయ సువణ్ణపాతియా నిరుదకపాయాసస్స

పూరేత్వా సప్పిమధుసక్కరాదీహి అభిసఙ్ఖరిత్వా అఞ్ఞాయ పాతియా పటికుజ్జిత్వా తం సుమనమాలాగుళేహి పరిక్ఖిపిత్వా మాలాగుళసదిసం కత్వా భగవతో గామం పవిసనవేలాయ సయమేవ ఉక్ఖిపిత్వా దాసిగణపరివుతా నగరా నిక్ఖమి. అన్తరామగ్గే సేనాపతిఉపట్ఠాకా – "అమ్మ, మా ఇతో అగమా"తి వదన్తి. మహాపుఞ్ఞా నామ మనాపకథా హోన్తి, న చ తేసం పునప్పునం భణన్తానం కథా పటిక్ఖిపితుం సక్కా హోతి. సా – "చూళపితా మహాపితా మాతులా కిస్స తుమ్హే గన్తుం న దేథా"తి ఆహ. సేనాపతినా – "అఞ్ఞస్స కస్సచి ఖాదనీయభోజనీయం దాతుం మా దేథా"తి ఠపితమ్హా అమ్మాతి. కిం పన మే హత్థే ఖాదనీయం భోజనీయం పస్సథాతి? మాలాగుళం పస్సామాతి . కిం తుమ్హాకం సేనాపతి మాలాగుళపూజమ్పి కాతుం న దేతీతి? దేతి, అమ్మాతి. తేన హి, అపేథ, అపేథాతి భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా మాలాగుళం గణ్హాపేథ భగవాతి ఆహ. భగవా ఏకం సేనాపతిస్సుపట్ఠాకం ఓలోకేత్వా మాలాగుళం గణ్హాపేసి. సా భగవన్తం వన్దిత్వా – "భగవా, భవాభవే నిబ్బత్తియం మే సతి పరితస్సనజీవితం నామ మా హోతు, అయం సుమనమాలా వియ నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే పియావ హోమి, నామేన చ సుమనా యేవా"తి పత్థనం కత్వా సత్థారా – "సుఖినీ హోహీ"తి వుత్తా వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి.

భగవా సేనాపతిస్స గేహం గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీది. సేనాపతి యాగుం గహేత్వా ఉపగఞ్ఛి, సత్థా పత్తం పిదహి. నిసిన్నో, భన్తే, భిక్ఖుసఙ్ఘోతి. అత్థి నో ఏకో అన్తరా పిణ్డపాతో లద్ధోతి. సో మాలం అపనేత్వా పిణ్డపాతం అద్దస. చూళుపట్ఠాకో ఆహ – "సామి, మాలాతి మం వత్వా మాతుగామో వఞ్చేసీ"తి. పాయాసో భగవన్తం ఆదిం కత్వా సబ్బేసం భిక్ఖూనం పహోతి. సేనాపతిపి అత్తనో దేయ్యధమ్మం అదాసి. సత్థా భత్తకిచ్చం కత్వా మఙ్గలం వత్వా పక్కామి. సేనాపతి – "కా నామ సా పిణ్డపాతమదాసీ"తి పుచ్ఛి. సేట్ఠిధీతా, సామీతి. సప్పఞ్ఞా సా ఇత్థీ, ఏవరూపాయ ఘరే వసన్తియా పురిసస్స సగ్గసమ్పత్తి నామ న దుల్లభాతి తం ఆనేత్వా జేట్ఠికట్ఠానే ఠపేసి.

పునదివసే నాగరా దానమదంసు, పునదివసే రాజాతి ఏకన్తరికాయ దానం దాతుం ఆరభింసు. రాజాపి చరపురిసే ఠపేత్వా నాగరేహి దిన్నదానతో అతిరేకతరం దేతి, నాగరాపి తథేవ కత్వా రఞ్ఞా దిన్నదానతో అతిరేకతరం. రాజగేహే నాటకిత్థియో దహరసామణేరే వదన్తి – "గణ్హథ, తాతా, న గహపతికానం గత్తవత్థాదీసు పుఞ్ఛిత్వా బాళదారకానం ఖేళసిఙ్ఘాణికాదిధోవనహత్థేహి కతం , సుచిం పణీతం కత"న్తి. పునదివసే నాగరాపి దదమానా వదన్తి – "గణ్హథ, తాతా, న నగరగామనిగమాదీసు సఙ్కడ్ఢితతణ్డులఖీరదధిసప్పిఆదీహి, న అఞ్ఞేసం జఙ్ఘసీసపిట్ఠిఆదీని భఞ్జిత్వా ఆహరాపితేహి కతం, జాతిసప్పిఖీరాదీహియేవ కత"న్తి. ఏవం సత్తసు సంవచ్ఛరేసు సత్తసు మాసేసు సత్తసు దివసేసు చ అతిక్కన్తేసు అథ భగవతో అయం వితక్కో ఉదపాది. తేన వుత్తం – "సమ్బోధితో సత్త సంవచ్ఛరాని సత్త మాసాని సత్త దివసాని అతిక్కమిత్వా ఉదపాదీ"తి.

౮౭. **అఞ్ఞతరో మహాబ్రహ్మా**తి ధమ్మదేసనం ఆయాచితబ్రహ్మావ.

౮౯. **చతురాసీతి ఆవాససహస్సానీ**తి చతురాసీతి విహారసహస్సాని. తే సబ్బేపి ద్వాదససహస్సభిక్ఖుగణ్హనకా మహావిహారా అభయగిరిచేతియపబ్బతచిత్తలపబ్బతమహావిహారసదిసావ అహేసుం.

౯౦. **ఖన్తీ పరమం తపో**తి అధివాసనఖన్తి నామ పరమం తపో. **తితిక్ఖా**తి ఖన్తియా ఏవ వేవచనం. తితిక్ఖా సఙ్ఖాతా అధివాసనఖన్తి ఉత్తమం తపోతి అత్థో. **నిబ్బానం పరమ**న్తి సబ్బాకారేన పన నిబ్బానం పరమన్తి వదన్తి బుద్ధా. **న హి పబ్బజితో పరూపఘాతీ**తి యో అధివాసనఖన్తివిరహితత్తా పరం ఉపఘాతేతి బాధేతి హింసతి, సో పబ్బజితో నామ న హోతి.

చతుత్థపాదో పన తస్సేవ వేవచనం. “న హి పబ్బజితో”తి ఏతస్స హి న సమణో హోతీతి వేవచనం. పరూపఘాతీతి ఏతస్స **పరం విహేఠయన్తో**తి వేవచనం. అథ వా **పరూపఘాతీ**తి సీలూపఘాతీ. సీలఞ్హి ఉత్తమట్ఠేన పరన్తి వుచ్చతి. యో చ సమణో పరం యం కఞ్చి సత్తం విహేఠయన్తో పరూపఘాతీ హోతి, అత్తనో సీలం వినాసకో, సో పబ్బజితో నామ న హోతీతి అత్థో. అథవా యో అధివాసనఖన్తియా అభావతో పరూపఘాతీ హోతి, పరం అన్తమసో డంసమకసమ్పి సఞ్చిచ్చ జీవితా వోరోపేతి, సో న హి పబ్బజితో. కిం కారణా? మలస్స అపబ్బాజితత్తా. “పబ్బాజయమత్తనో మలం, తస్మా పబ్బజితోతి వుచ్చతీ”తి (ధ॰ ప॰ ౩౮౮) ఇదఞ్హి పబ్బజితలక్ఖణం. యోపి న హేవ ఖో ఉపఘాతేతి, న మారేతి, అపి చ దణ్డాదీహి విహేఠేతి, సో పరం విహేఠయన్తో సమణో న హోతి. కిం కారణా? విహేసాయ అసమితత్తా. “సమితత్తా హి పాపానం , సమణోతి పవుచ్చతీ”తి (ధ॰ ప॰ ౨౬౫) ఇదఞ్హి సమణలక్ఖణం.

దుతియగాథాయ **సబ్బపాపస్సా**తి సబ్బాకుసలస్స. **అకరణ**న్తి అనుప్పాదనం. **కుసలస్సా**తి చతుభూమికకుసలస్స. **ఉపసమ్పదా**తి పటిలాభో. **సచిత్తపరియోదపన**న్తి అత్తనో చిత్తజోతనం, తం పన అరహత్తేన హోతి. ఇతి సీలసంవరేన సబ్బపాపం పహాయ సమథవిపస్సనాహి కుసలం సమ్పాదేత్వా అరహత్తఫలేన చిత్తం పరియోదాపేతబ్బన్తి ఏతం బుద్ధానం సాసనం ఓవాదో అనుసిట్ఠీ తి.

తతియగాథాయ **అనూపవాదో**తి వాచాయ కస్సచి అనుపవదనం. **అనూపఘాతో**తి కాయేన ఉపఘాతస్స అకరణం. **పాతిమోక్ఖే**తి యం తం పఅతిమోక్ఖం, అతిపమోక్ఖం, ఉత్తమసీలం, పాతి వా అగతివిసేసేహి మోక్ఖేతి దుగ్గతిభయేహి, యో వా నం పాతి, తం మోక్ఖేతీతి “పాతిమోక్ఖ”న్తి వుచ్చతి. తస్మిం పాతిమోక్ఖే చ సంవరో. **మత్తఞ్ఞుతా**తి పటిగ్గహణపరిభోగవసేన పమాణఞ్ఞుతా. **పన్తఞ్చ సయనాసన**న్తి సయనాసనఞ్చ సఙ్ఘట్టనవిరహితన్తి అత్థో. తత్థ ద్వీహియేవ పచ్చయేహి చతుపచ్చయసన్తోసో దీపితో హోతీతి వేదితబ్బో. **ఏతం బుద్ధాన సాసన**న్తి ఏతం పరస్స అనుపవదనం అనుపఘాతనం పాతిమోక్ఖసంవరో పటిగ్గహణపరిభోగేసు మత్తఞ్ఞుతా అట్ఠసమాపత్తివసిభావాయ వివిత్తసేనాసనసేవనఞ్చ బుద్ధానం సాసనం ఓవాదో అనుసిట్ఠీతి. ఇమా పన సబ్బబుద్ధానం పాతిమోక్ఖుద్దేసగాథా హోన్తీతి వేదితబ్బా.

దేవతారోచనవణ్ణనా

౯౧. ఏత్తావతా చ ఇమినా విపస్సిస్స భగవతో అపదానానుసారేన విత్థారకథనేన – “తథాగతస్సేవేసా, భిక్ఖవే, ధమ్మధాతు సుప్పటివిద్ధా”తి ఏవం వుత్తాయ ధమ్మధాతుయా సుప్పటివిద్ధభావం పకాసేత్వా ఇదాని – “దేవతాపి తథాగతస్స ఏతమత్థం ఆరోచేసు”న్తి వుత్తం దేవతారోచనం పకాసేతుం **ఏకమిదాహ**న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **సుభగవనే**తి ఏవంనామకే వనే. **సాలరాజమూలే**తి వనప్పతిజేట్ఠకస్స మూలే. **కామచ్ఛన్దం విరాజేత్వా**తి అనాగామిమగ్గేన మూలసముగ్ఘాతవసేన విరాజేత్వా. యథా చ విపస్సిస్స, ఏవం సేసబుద్ధానమ్పి సాసనే వుత్థబ్రహ్మచరియా దేవతా ఆరోచయింసు, పాళి పన విపస్సిస్స చేవ అమ్హాకఞ్చ భగవతో వసేన ఆగతా.

తత్థ అత్తనో సమ్పత్తియా న హాయన్తి, న విహాయన్తీతి **అవిహా**. న కఞ్చి సత్తం తపన్తీతి **అతప్పా**. సున్దరదస్సనా అభిరూపా పాసాదికాతి **సుదస్సా**. సుట్ఠు పస్సన్తి, సున్దరమేతేసం వా దస్సనన్తి **సుదస్సీ**. సబ్బేహేవ చ సగుణేహి భవసమ్పత్తియా చ జేట్ఠా, నత్థేత్థ కనిట్ఠాతి **అకనిట్ఠా**.

ఇధ రత్వా భాణవారా సమోధానేతబ్బా. ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే విపస్సిస్స భగవతో అపదానవసేన తయో భాణవారా వుత్తా. యథా చ విపస్సిస్స, ఏవం సిఖీఆదీనమ్పి అపదానవసేన వుత్తావ. పాళి పన సఙ్ఖిత్తా. ఇతి సత్తన్నం బుద్ధానం వసేన అమ్హాకం భగవతా ఏకవీసతి భాణవారా కథితా. తథా అవిహేహి. తథా అతప్పేహి. తథా సుదస్సేహి. తథా సుదస్సీహి. తథా అకనిట్ఠేహీతి సబ్బమ్పి ఛబ్బీసతిభాణవారసతం హోతి. తేపిటకే బుద్ధవచనే అఞ్ఞం సుత్తం ఛబ్బీసతిభాణవారసతపరిమాణం నామ నత్థి, సుత్తన్తరాజా నామ అయం సుత్తన్తోతి వేదితబ్బో. ఇతో పరం అనుసన్ధిద్వయమ్పి నియ్యాతేన్తో **ఇతి ఖో భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తం సబ్బం ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాపదానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మహానిదానసుత్తవణ్ణనా

నిదానవణ్ణనా

౯౫. **ఏవం మే సుతం…పే.… కురూసూతి** మహానిదానసుత్తం. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా. **కురూసు విహరతీతి** కురూ నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీసద్దేన "కురూ"తి వుచ్చతి. తస్మిం కురూసు జనపదే. అట్ఠకథాచరియా పనాహు – మన్ధాతుకాలే తీసు దీపేసు మనుస్సా "జమ్బుదీపో నామ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధమహాసావకచక్కవత్తిప్పభుతీనం ఉత్తమమనుస్సానం ఉప్పత్తిభూమి ఉత్తమదీపో అతిరమణీయో"తి సుత్వా రఞ్ఞా మన్ధాతుచక్కవత్తినా చక్కరతనం పురక్ఖత్వా చత్తారో దీపే అనుసంయాయన్తేన సద్ధిం ఆగమంసు. తతో రాజా పరిణాయకరతనం పుచ్ఛి – "అత్థి ను ఖో మనుస్సలోకతో రమణీయతరం ఠాన"న్తి. కస్మా దేవ ఏవం భణసి? కిం న పస్ససి చన్దిమసూరియానం ఆనుభావం, నను ఏతేసం ఠానం ఇతో రమణీయతరన్తి? రాజా చక్కరతనం పురక్ఖత్వా తత్థ అగమాసి. చత్తారో మహారాజానో – "మన్ధాతుమహారాజా ఆగతో"తి సుత్వావ "మహిద్ధికో మహానుభావో రాజా, న సక్కా యుద్ధేన పటిబాహితు"న్తి సకం రజ్జం నియ్యాతేసుం. సో తం గహేత్వా పున పుచ్ఛి – "అత్థి ను ఖో ఇతో రమణీయతరం ఠాన"న్తి?

అథస్స తావతింసభవనం కథయింసు. "తావతింసభవనం, దేవ, ఇతో రమణీయతరం. తత్థ సక్కస్స దేవరఞ్ఞో ఇమే చత్తారో మహారాజానో పరిచారకా దోవారికభూమియం తిట్ఠన్తి, సక్కో దేవరాజా మహిద్ధికో మహానుభావో, తస్సిమాని ఉపభోగట్ఠానాని – యోజనసహస్సుబ్బేధో వేజయన్తో పాసాదో, పఞ్చయోజనసతుబ్బేధా సుధమ్మా దేవసభా, దియడ్ఢయోజనసతికో వేజయన్తరథో తథా ఏరావణో హత్థీ , దిబ్బరుక్ఖసహస్సప్పటిమణ్డితం నన్దనవనం, చిత్తలతావనం, ఫారుసకవనం, మిస్సకవనం, యోజనసతుబ్బేధో పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో, తస్స హేట్ఠా సట్ఠియోజనాయామా పణ్ణాసయోజనవిత్థతా పఞ్చదసయోజనుబ్బేధా జయకుసుమపుప్ఫవణ్ణా పణ్డుకమ్బలసిలా, యస్సా ముదుతాయ సక్కస్స నిసీదతో ఉపడ్ఢకాయో అనుపవిసతీ"తి.

తం సుత్వా రాజా తత్థ గన్తుకామో చక్కరతనం అబ్భుక్కిరి. తం ఆకాసే పతిట్ఠాసి సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయ. అథ ద్విన్నం దేవలోకానం వేమజ్ఝతో చక్కరతనం ఓతరిత్వా పథవియం పతిట్ఠాసి సద్ధిం పరిణాయకరతనపముఖాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ. రాజా ఏకకోవ తావతింసభవనం అగమాసి. సక్కో – "మన్ధాతా ఆగతో"తి సుత్వావ తస్స పచ్చుగ్గమనం కత్వా – "స్వాగతం, తే మహారాజ, సకం తే మహారాజ, అనుసాస మహారాజా"తి వత్వా సద్ధిం నాటకేహి రజ్జం ద్వే భాగే కత్వా ఏకం భాగమదాసి. రఞ్ఞో తావతింసభవనే పతిట్ఠితమత్తస్సేవ మనుస్సభావో విగచ్ఛి, దేవభావో పాతురహోసి. తస్స కిర సక్కేన సద్ధిం పణ్డుకమ్బలసిలాయం నిసిన్నస్స అక్ఖినిమిసమత్తేన నానత్తం పఞ్ఞాయతి. తం అసల్లక్ఖేన్తా దేవా సక్కస్స చ తస్స చ నానత్తే ముయ్హన్తి. సో తత్థ దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవమానో యావ ఛత్తింస సక్కా ఉప్పజ్జిత్వా చుతా, తావ రజ్జం కారేత్వా అతిత్తోవ కామేహి తతో చవిత్వా అత్తనో ఉయ్యానే పతిట్ఠితో వాతాతపేన ఫుట్ఠగత్తో కాలమకాసి.

చక్కరతనే పన పున పథవియం పతిట్ఠితే పరిణాయకరతనం సువణ్ణపట్టే మన్ధాతు ఉపాహనం లిఖాపేత్వా ఇదం మన్ధాతు రజ్జన్తి రజ్జమనుసాసి. తేపి తీహి దీపేహి ఆగతమనుస్సా పున గన్తుం అసక్కోన్తా పరిణాయకరతనం ఉపసఙ్కమిత్వా – "దేవ, మయం రఞ్ఞో ఆనుభావేన ఆగతా, ఇదాని గన్తుం న సక్కోమ, వసనట్ఠానం నో దేహీ"తి

యాచింసు. సో తేసం ఏకమేకం జనపదమదాసి. తత్థ పుబ్బవిదేహతో ఆగతమనుస్సేహి ఆవసితపదేసో తాయేవ పురిమసఞ్ఞాయ – “విదేహరట్ఠ”న్తి నామం లభి, అపరగోయానతో ఆగతమనుస్సేహి ఆవసితపదేసో “అపరన్తజనపదో”తి నామం లభి, ఉత్తరకురుతో ఆగతమనుస్సేహి ఆవసితపదేసో “కురురట్ఠ”న్తి నామం లభి, బహుకే పన గామనిగమాదయో ఉపాదాయ బహువచనేన వోహరియతి. తేన వుత్తం – “కురూసు విహరతీ”తి.

కమ్మాసధమ్మం నామ కురూనం నిగమోతి కమ్మాసధమ్మన్తి ఏత్థ కేచి ధ-కారస్స ద-కారేన అత్థం వణ్ణయన్తి. కమ్మాసో ఏత్థ దమితోతి **కమ్మాసదమ్మో. కమ్మాసోతి** కమ్మాసపాదో పోరిసాదో వుచ్చతి. తస్స కిర పాదే ఖాణుకేన విద్ధట్ఠానే వణో రుహన్తో చిత్తదారుసదిసో హుత్వా రుహి. తస్మా కమ్మాసపాదోతి పఞ్ఞాయిత్థ. సో చ తస్మిం ఓకాసే దమితో పోరిసాదభావతో పటిసేధితో . కేన? మహాసత్తేన. కతరస్మిం జాతకేతి? **మహాసుతసోమజాతకే**తి ఏకే. ఇమే పన థేరా **జయద్దిసజాతకే**తి వదన్తి. తదా హి మహాసత్తేన కమ్మాసపాదో దమితో. యథాహ –

> “పుత్తో యదా హోమి జయద్దిసస్స;
> పఞ్చాలరట్ఠాధిపతిస్స అత్రజో.
> చజిత్వాన పాణం పితరం పమోచయిం;
> కమ్మాసపాదమ్పి చహం పసాదయి”న్తి.

కేచి పన ధ-కారేనేవ అత్థం వణ్ణయన్తి. కురురట్ఠవాసీనం కిర కురువత్తధమ్మో, తస్మిం కమ్మాసో జాతో, తస్మా తం ఠానం కమ్మాసో ఏత్థ ధమ్మో జాతోతి కమ్మాసధమ్మన్తి వుచ్చతి. తత్థ నివిట్ఠనిగమస్సాపి ఏతదేవ నామం. భుమ్మవచనేన కస్మా న వుత్తన్తి. అవసనోకాసతో. భగవతో కిర తస్మిం నిగమే వసనోకాసో కోచి విహారో నామ నాహోసి. నిగమతో పన అపక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం ఉదకసమ్పన్నే రమణీయే భూమిభాగే మహావనసణ్డో అహోసి తత్థ భగవా విహాసి, తం నిగమం గోచరగామం కత్వా. తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో – “కురూసు విహరతి కమ్మాసధమ్మం నామ కురూనం నిగమో, తం గోచరగామం కత్వా”తి.

ఆయస్మాతి పియవచనమేతం, గారవవచనమేతం. **ఆనన్దో**తి తస్స థేరస్స నామం. **ఏకమన్త**న్తి భావనపుంసకనిద్దేసో – “విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ४.२०) వియ. తస్మా యథా నిసిన్నో ఏకమన్తం నిసిన్నో హోతి, తథా నిసీదీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. భుమ్మత్థే వా ఏతం ఉపయోగవచనం **నిసీదీ**తి ఉపావిసి. పణ్డితా హి గరుట్ఠానియం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆసనకుసలతాయ ఏకమన్తం నిసీదన్తి. అయఞ్చ తేసం అఞ్ఞతరో, తస్మా ఏకమన్తం నిసీది.

కథం నిసిన్నో ఖో పన ఏకమన్తం నిసిన్నో హోతీతి? ఛ నిసజ్జదోసే వజ్జేత్వా. సేయ్యథిదం – అతిదూరం, అచ్చాసన్నం, ఉపరివాతం, ఉన్నతప్పదేసం, అతిసమ్ముఖం, అతిపచ్ఛాతి. అతిదూరే నిసిన్నో హి సచే కథేతుకామో హోతి, ఉచ్చాసద్దేన కథేతబ్బం హోతి. అచ్చాసన్నే నిసిన్నో సఙ్ఘట్టనం కరోతి. ఉపరివాతే నిసిన్నో సరీరగన్ధేన బాధతి. ఉన్నతప్పదేసే నిసిన్నో అగారవం పకాసేతి. అతిసమ్ముఖా నిసిన్నో సచే దట్ఠుకామో హోతి, చక్ఖునా చక్ఖుం ఆహచ్చ దట్ఠబ్బం హోతి. అతిపచ్ఛా నిసిన్నో సచే దట్ఠుకామో హోతి, గీవం పరివత్తేత్వా దట్ఠబ్బం హోతి. తస్మా అయమ్పి తిక్ఖత్తుం భగవన్తం పదక్ఖిణం కత్వా సక్కచ్చం వన్దిత్వా ఏతే ఛ నిసజ్జదోసే వజ్జేత్వా దక్ఖిణజాణుమణ్డలస్స అభిముఖట్ఠానే ఛబ్బణ్ణానం బుద్ధరస్మీనం అన్తో

పవిసిత్వా పసన్నలాఖారసం విగాహన్తో వియ సువణ్ణపటం పారుపన్తో వియ రత్తుప్పలమాలావితానమజ్ఝం పవిసన్తో వియ చ ధమ్మభణ్డాగారికో ఆయస్మా ఆనన్దో నిసీది. తేన వుత్తం – “ఏకమన్తం నిసీదీ”తి.

కాయ పన వేలాయ, కేన కారణేన అయమాయస్మా భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తోతి? సాయన్హవేలాయం పచ్చయాకారపఞ్హాపుచ్ఛనకారణేన. తం దివసం కిరాయమాయస్మా కులసఙ్గహత్థాయ ఘరద్వారే ఘరద్వారే సహస్సభణ్డికం నిక్ఖిపన్తో వియ కమ్మాసధమ్మగామం పిణ్డాయ చరిత్వా పిణ్డపాతపటిక్కన్తో సత్థు వత్తం దస్సేత్వా సత్థరి గన్ధకుటిం పవిట్ఠే సత్థారం వన్దిత్వా అత్తనో దివాట్ఠానం గన్త్వా అన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పటిక్కన్తేసు దివాట్ఠానం పటిసమ్మజ్జిత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పఞ్ఞపేత్వా ఉదకతుమ్బతో ఉదకం గహేత్వా ఉదకేన హత్థపాదే సీతలే కత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో సోతాపత్తిఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జి. అథ పరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సమాపత్తితో ఉట్ఠాయ పచ్చయాకారే ఞాణం ఓతారేసి. సో – “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తిఆదితో పట్ఠాయ అన్తం, అన్తతో పట్ఠాయ ఆదిం, ఉభయన్తతో పట్ఠాయ మజ్ఝం, మజ్ఝతో పట్ఠాయ ఉభో అన్తే పాపేన్తో తిక్ఖత్తుం ద్వాదసపదం పచ్చయాకారం సమ్మసి. తస్సేవం సమ్మసన్తస్స పచ్చయాకారో విభూతో హుత్వా ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి.

తతో చిన్తేసి – “అయం పచ్చయాకారో సబ్బబుద్ధేహి – ‘గమ్భీరో చేవ గమ్భీరావభాసో చా’తి కథితో, మయ్హం ఖో పన పదేసఞాణే ఠితస్స సావకస్స సతో ఉత్తానో విభూతో పాకటో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, మయ్హంయేవ ను ఖో ఏస ఉత్తానకో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, ఉదాహు అఞ్ఞేసమ్పీ”తి? అథస్స ఏతదహోసి – “హన్దాహం ఇమం పఞ్హం గహేత్వా భగవన్తం పుచ్ఛామి, అద్ధా మే భగవా ఇమం అత్థుప్పత్తిం కత్వా సాలిన్దం సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ ఏకం సుత్తన్తకథం కథేత్వా దస్సేస్సతి. బుద్ధానఞ్హి వినయపఞ్ఞత్తిం, భుమ్మన్తరం, పచ్చయాకారం, సమయన్తరన్తి ఇమాని చత్తారి ఠానాని పత్వా గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి, బుద్ధఞాణస్స మహన్తభావో పఞ్ఞాయతి, దేసనా గమ్భీరా హోతి తిలక్ఖణబ్భాహతా సుఞ్ఞతపటిసంయుత్తా”తి.

సో కిఞ్చాపి పకతియావ ఏకదివసే సతవారమ్పి సహస్సవారమ్పి భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తో న అహేతుఅకారణేన ఉపసఙ్కమతి, తం దివసం పన ఇమం పఞ్హం గహేత్వా – “ఇమం బుద్ధగన్ధహత్థిం ఆపజ్జ ఞాణకోఞ్చనాదం నోస్సామి, బుద్ధసీహం ఆపజ్జ ఞాణసీహనాదం నోస్సామి, బుద్ధసిన్ధవం ఆపజ్జ ఞాణపదవిక్కమం పస్సిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా దివాట్ఠానా ఉట్ఠాయ చమ్మక్ఖణ్డం పప్ఫోటేత్వా ఆదాయ సాయన్హసమయే భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. తేన వుత్తం – “సాయన్హవేలాయం పచ్చయాకారపఞ్హాపుచ్ఛనకారణేన ఉపసఙ్కమన్తో”తి.

యావ గమ్భీరోతి ఏత్థ యావసద్దో పమాణాతిక్కమే, అతిక్కమ్మ పమాణం గమ్భీరో, అతిగమ్భీరోతి అత్థో. **గమ్భీరావభాసో**తి గమ్భీరోవ హుత్వా అవభాసతి, దిస్సతీతి అత్థో. ఏకఞ్హి ఉత్తానమేవ గమ్భీరావభాసం హోతి పూతిపణ్ణాదివసేన కాళవణ్ణపురాణఉదకం వియ. తఞ్హి జాణుప్పమాణమ్పి సతపోరిసం వియ దిస్సతి. ఏకం గమ్భీరం ఉత్తానావభాసం హోతి మణిగఙ్గాయ విప్పసన్నఉదకం వియ. తఞ్హి సతపోరిసమ్పి జాణుప్పమాణం వియ ఖాయతి. ఏకం ఉత్తానం ఉత్తానావభాసం హోతి చాటిఆదీసు ఉదకం వియ. ఏకం గమ్భీరం గమ్భీరావభాసం హోతి సినేరుపాదకమహాసముద్దే ఉదకం వియ. ఏవం ఉదకమేవ చత్తారి నామాని లభతి. పటిచ్చసముప్పాదే పనేతం నత్థి. అయఞ్హి గమ్భీరో చేవ గమ్భీరావభాసో చాతి ఏకమేవ నామం లభతి. ఏవరూపో సమానోపి అథ చ పన మే ఉత్తానకుత్తానకో

వియ ఖాయతి, యదిదం అచ్ఛరియం, భన్తే, అబ్భుతం భన్తేతి. ఏవం అత్తనో విమ్హయం పకాసేన్తో పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా తుణ్హీభూతో నిసీది.

భగవా తస్స వచనం సుత్వా – “ఆనన్దో భవగ్గగ్గహణాయ హత్థం పసారేన్తో వియ, సినేరుం ఛిన్దిత్వా మిఞ్జం నీహరితుం వాయమమానో వియ, వినా నావాయ మహాసముద్దం తరితుకామో వియ, పథవిం పరివత్తేత్వా పథవోజం గహేతుం వాయమమానో వియ బుద్ధవిసయపఞ్హం అత్తనో ఉత్తానం వదతి. హన్దస్స గమ్భీరభావం ఆచిక్ఖిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా **మా హేవన్తి**ఆదిమాహ.

తత్థ **మా హేవన్తి** హ-కారో నిపాతమత్తం. ఏవం మా భణీతి అత్థో. మా హేవన్తి చ ఇదం వచనం భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఉస్సాదేన్తోపి భణతి అపసాదేన్తోపి.

ఉస్సాదనావణ్ణనా

తత్థ ఉస్సాదేన్తో – ఆనన్ద, త్వం మహాపఞ్ఞో విసదఞాణో, తేన తే గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఖాయతి. అఞ్ఞేసం పనేస ఉత్తానకోతి న సల్లక్ఖేతబ్బో, గమ్భీరోయేవ చ గమ్భీరావభాసో చ. తత్థ చతస్సో ఉపమా వదన్తి. ఛమాసే సుభోజనరసపుట్ఠస్స కిర కతయోగస్స మహామల్లస్స సమజ్జసమయే కతమల్లపాసాణపరిచయస్స యుద్ధభూమిం గచ్ఛన్తస్స అన్తరా మల్లపాసాణం దస్సేసుం, సో – కిం ఏతన్తి ఆహ. మల్లపాసాణోతి. ఆహరథ నన్తి. ఉక్ఖిపితుం న సక్కోమాతి వుత్తే సయం గన్త్వా కుహిం ఇమస్స భారియట్ఠానన్తి వత్వా ద్వీహి హత్థేహి ద్వే పాసాణే ఉక్ఖిపిత్వా కీళాగుళే వియ ఖిపిత్వా అగమాసి. తత్థ మల్లస్స మల్లపాసాణో లహుకోపి న అఞ్ఞేసం లహుకోతి వత్తబ్బో. ఛమాసే సుభోజనరసపుట్ఠో మల్లో వియ హి కప్పసతసహస్సం అభినీహారసమ్పన్నో ఆయస్మా ఆనన్దో, యథా మల్లస్స మహాబలతాయ మల్లపాసాణో లహుకో, ఏవం థేరస్స మహాపఞ్ఞతాయ పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానో, సో అఞ్ఞేసం ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో.

మహాసముద్దే చ తిమినామ మచ్ఛో ద్వియోజనసతికో తిమిఙ్గలో తియోజనసతికో, తిమిపిఙ్గలో చతుయోజనసతికో తిమిరపిఙ్గలో పఞ్చయోజనసతికో, ఆనన్దో తిమినన్దో అజ్ఝారోహో మహాతిమీతి ఇమే చత్తారో యోజనసహస్సికా. తత్థ తిమిరపిఙ్గలేనేవ దీపేన్తి. తస్స కిర దక్ఖిణకణ్ణం చాలేన్తస్స పఞ్చయోజనసతే పదేసే ఉదకం చలతి. తథా వామకణ్ణం. తథా నఙ్గుట్ఠం, తథా సీసం. ద్వే పన కణ్ణే చాలేత్వా నఙ్గుట్ఠేన ఉదకం పహరిత్వా సీసం అపరాపరం కత్వా కీళితుం ఆరద్ధస్స సత్తట్ఠయోజనసతే పదేసే భాజనే పక్ఖిపిత్వా ఉద్ధనే ఆరోపితం వియ ఉదకం పక్కుథతి, తియోజనసతమత్తే పదేసే ఉదకం పిట్ఠిం ఛాదేతుం న సక్కోతి. సో ఏవం వదేయ్య – “అయం మహాసముద్దో గమ్భీరో గమ్భీరోతి వదన్తి కుతస్స గమ్భీరతా, మయం పిట్ఠిపటిచ్ఛాదనమత్తమ్పి ఉదకం న లభామా”తి. తత్థ కాయుపపన్నస్స తిమిరపిఙ్గలస్స మహాసముద్దో ఉత్తానోతి, అఞ్ఞేసం ఖుద్దకమచ్ఛానం ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో, ఏవమేవ ఞాణుపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి, అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో.

సుపణ్ణరాజా చ దియడ్ఢయోజనసతికో, తస్స దక్ఖిణపక్ఖో పఞ్ఞాసయోజనికో హోతి తథా వామపక్ఖో, పిఞ్ఛవట్టి సట్ఠియోజనికా, గీవా తింసయోజనికా, ముఖం నవయోజనం, పాదా ద్వాదసయోజనికా. తస్మిం సుపణ్ణవాతం దస్సేతుం ఆరద్ధే సత్తట్ఠయోజనసతం ఠానం నప్పహోతి. సో ఏవం వదేయ్య – “అయం ఆకాసో అనన్తో అనన్తోతి వదన్తి, కుతస్స అనన్తతా, మయం పక్ఖవాతప్పసారణోకాసమ్పి న లభామా”తి. తత్థ కాయుపపన్నస్స సుపణ్ణరఞ్ఞో ఆకాసో పరిత్తోతి,

అఞ్ఞోసం ఖుద్దకపక్ఖీనం పరిత్తోతి న వత్తబ్బో, ఏవమేవ ఞాణుపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి, అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో.

రాహు అసురిన్దో పన పాదన్తతో యావ కేసన్తా యోజనానం చత్తారి సహస్సాని అట్ఠ చ సతాని హోతి. తస్స ద్విన్నం బాహానం అన్తరం ద్వాదసయోజనసతికం. బహలత్తేన ఛయోజనసతికం . హత్థపాదతలాని తియోజనసతికాని, తథా ముఖం. ఏకేకం అఙ్గులిపబ్బం పణ్ణాసయోజనం, తథా భముకన్తరం. నలాటం తియోజనసతికం. సీసం నవయోజనసతికం. తస్స మహాసముద్దం ఓతిణ్ణస్స గమ్భీరం ఉదకం జాణుప్పమాణం హోతి. సో ఏవం వదేయ్య – "అయం మహాసముద్దో గమ్భీరో గమ్భీరోతి వదన్తి, కుతస్స గమ్భీరతా, మయం జాణుప్పటిచ్ఛాదనమత్తమ్పి ఉదకం న లభామా"తి. తత్థ కాయుపపన్నస్స రాహునో మహాసముద్దో ఉత్తానోతి, అఞ్ఞేసం ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో, ఏవమేవ ఞాణుపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి, అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో. ఏతమత్థం సన్ధాయ భగవా – "మా హేవం, ఆనన్ద, అవచ; మా హేవం, ఆనన్ద అవచా"తి ఆహ.

థేరస్స హి చతూహి కారణేహి గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి ఉపట్ఠాతి. కతమేహి చతూహి? పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా, తిత్థవాసేన, సోతాపన్నతాయ, బహుస్సుతభావేనాతి.

పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తికథా

ఇతో కిర సతసహస్సిమే కప్పే పదుముత్తరో నామ సత్థా లోకే ఉప్పజ్జి. తస్స హంసవతీ నామ నగరం అహోసి, ఆనన్దో నామ రాజా పితా , సుమేధా నామ దేవీ మాతా, బోధిసత్తో ఉత్తరకుమారో నామ అహోసి. సో పుత్తస్స జాతదివసే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమ్మ పబ్బజిత్వా పధానమనుయుఞ్జన్తో అనుక్కమేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా – "అనేకజాతిసంసార"న్తి ఉదానం ఉదానేత్వా సత్తాహం బోధిపల్లఙ్కే వీతినామేత్వా పథవియం ఠపేస్సామీతి పాదం అభినీహరి. అథ పథవిం భిన్దిత్వా మహన్తం పదుమం ఉట్ఠాసి. తస్స ధురపత్తాని నవుతిహత్థాని, కేసరం తింసహత్థం, కణ్ణికా ద్వాదసహత్థా, నవఘటప్పమాణో రేణు అహోసి.

సత్థా పన ఉబ్బేధతో అట్ఠపణ్ణాసహత్థుబ్బేధో అహోసి. తస్స ఉభిన్నం బాహానమన్తరం అట్ఠారసహత్థం, నలాటం పఞ్చహత్థం, హత్థపాదా ఏకాదసహత్థా. తస్స ఏకాదసహత్థేన పాదేన ద్వాదసహత్థాయ కణ్ణికాయ అక్కన్తమత్తాయ నవఘటప్పమాణో రేణు ఉట్ఠాయ అట్ఠపణ్ణాసహత్థం పదేసం ఉగ్గన్త్వా ఓకిణ్ణమనోసిలాచుణ్ణం వియ పచ్చోకిణ్ణో. తదుపాదాయ భగవా పదుముత్తరోత్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తస్స దేవిలో చ సుజాతో చ ద్వే అగ్గసావకా అహేసుం. అమితా చ అసమా చ ద్వే అగ్గసావికా. సుమనో నామ ఉపట్ఠాకో. పదుముత్తరో భగవా పితుసఙ్గహం కురుమానో భిక్ఖుసతసహస్సపరివారో హంసవతియా రాజధానియా వసతి.

కనిట్ఠభాతా పనస్స సుమనకుమారో నామ. తస్స రాజా హంసవతితో వీసతియోజనసతే ఠానే భోగగామం అదాసి. సో కదాచి ఆగన్త్వా పితరఞ్చ సత్థారఞ్చ పస్సతి. అథేకదివసం పచ్చన్తో కుపితో. సుమనో రఞ్ఞో పేసేసి – "పచ్చన్తో కుపితో"తి. రాజా "మయా త్వం తత్థ కస్మా ఠపితో"తి పటిపేసేసి. సో నిక్ఖమ్మ చోరే వూపసమేత్వా – "ఉపసన్తో, దేవ, జనపదో"తి రఞ్ఞో పేసేసి. రాజా తుట్ఠో – "సీఘం మమ పుత్తో ఆగచ్ఛతూ"తి ఆహ. తస్స సహస్సమత్తా అమచ్చా హోన్తి. సో తేహి సద్ధిం అన్తరామగ్గే మన్తేసి – "మయ్హం పితా తుట్ఠో, సచే మే వరం దేతి, కిం గణ్హామీ"తి. అథ నం ఏకచ్చే "హత్థిం గణ్హథ, అస్సం

గణ్హథ, రథం గణ్హథ, జనపదం గణ్హథ, సత్తరతనాని గణ్హథా"తి ఆహంసు. అపరే – "తుమ్హే పథవిస్సరస్స పుత్తా, తుమ్హాకం ధనం న దుల్లభం, లద్ధమ్పి చేతం సబ్బం పహాయ గమనీయం, పుఞ్ఞమేవ ఏకం ఆదాయ గమనీయం; తస్మా తే దేవే వరం దదమానే తేమాసం పదుముత్తరం భగవన్తం ఉపట్ఠాతుం వరం గణ్హథా"తి. సో – "తుమ్హే మయ్హం కల్యాణమిత్తా, న మమేతం చిత్తం అత్థి, తుమ్హేహి పన ఉప్పాదితం, ఏవం కరిస్సామీ"తి గన్త్వా పితరం వన్దిత్వా పితరాపి ఆలిఙ్గేత్వా తస్స మత్థకే చుమ్బిత్వా – "వరం తే పుత్త, దేమీ"తి వుత్తే "సాధు మహారాజ, ఇచ్ఛామహం మహారాజ భగవన్తం తేమాసం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహన్తో జీవితం అవఞ్ఝం కాతుం, ఇమమేవ వరం దేహీ"తి ఆహ. "న సక్కా తాత, అఞ్ఞం వరేహీ"తి వుత్తే "దేవ, ఖత్తియానం నామ ద్వే కథా నత్థి, ఏతమేవ దేహి, న మే అఞ్ఞేనత్థో"తి. తాత బుద్ధానం నామ చిత్తం దుజ్జానం, సచే భగవా న ఇచ్ఛిస్సతి, మయా దిన్నేపి కిం భవిస్సతీతి? సో – "సాధు, దేవ, అహం భగవతో చిత్తం జానిస్సామీ"తి విహారం గతో.

తేన చ సమయేన భత్తకిచ్చం నిట్ఠపేత్వా భగవా గన్ధకుటిం పవిట్ఠో హోతి. సో మణ్డలమాళే సన్నిసిన్నానం భిక్ఖూనం సన్తికం అగమాసి. తే తం ఆహంసు – "రాజపుత్త, కస్మా ఆగతోసీ"తి? భగవన్తం దస్సనాయ, దస్సేథ మే భగవన్తన్తి. న మయం, రాజపుత్త, ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సత్థారం దట్ఠుం లభామాతి. కో పన, భన్తే, లభతీతి? సుమనత్థేరో నామ రాజపుత్తాతి. "సో కుహిం, భన్తే, థేరో"తి. థేరస్స నిసిన్నట్ఠానం పుచ్ఛిత్వా గన్త్వా వన్దిత్వా – "ఇచ్ఛామహం, భన్తే, భగవన్తం పస్సితుం, దస్సేథ మే"తి ఆహ. థేరో – "ఏహి రాజపుత్తా"తి తం గహేత్వా తం గన్ధకుటిపరివేణే ఠపేత్వా గన్ధకుటిం అభిరుహి. అథ నం భగవా – "సుమన, కస్మా ఆగతోసీ"తి ఆహ. రాజపుత్తో, భన్తే, భగవన్తం దస్సనాయ ఆగతోతి. తేన హి భిక్ఖు ఆసనం పఞ్ఞాపేహీతి. థేరో ఆసనం పఞ్ఞాపేసి, నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే. రాజపుత్తో భగవన్తం వన్దిత్వా పటిసన్థారం అకాసి. కదా ఆగతోసి రాజపుత్తాతి? భన్తే, తుమ్హేసు గన్ధకుటిం పవిట్ఠేసు. భిక్ఖూ పన – "న మయం ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే భగవన్తం దట్ఠుం లభామా"తి మం థేరస్స సన్తికం పాహేసుం. థేరో పన ఏకవచనేనేవ దస్సేసి. థేరో, భన్తే, తుమ్హాకం సాసనే వల్లభో మఞ్ఞేతి. ఆమ రాజకుమార, వల్లభో ఏస భిక్ఖు మయ్హం సాసనేతి. భన్తే, బుద్ధానం సాసనే కిం కత్వా వల్లభో హోతీతి? దానం దత్వా సీలం సమాదియిత్వా ఉపోసథకమ్మం కత్వా కుమారాతి. భగవా, అహం థేరో వియ బుద్ధసాసనే వల్లభో హోతుకామో, తేమాసం మే వస్సావాసం అధివాసేథాతి. భగవా – "అత్థి ను ఖో తత్థ గతేన అత్థో"తి ఓలోకేత్వా అత్థీతి దిస్వా "సుఞ్ఞాగారే, ఖో రాజకుమార తథాగతా అభిరమన్తీ"తి ఆహ. కుమారో "అఞ్ఞాతం భగవా, అఞ్ఞాతం సుగతా"తి వత్వా "అహం, భన్తే, పురిమతరం గన్త్వా విహారం కారేమి, మయా పేసితే భిక్ఖుసతసహస్సేన సద్ధిం ఆగచ్ఛథా"తి పటిఞ్ఞం గహేత్వా పితుసన్తికం గన్త్వా "దిన్నా మే, దేవ, భగవతా పటిఞ్ఞా, మయా పహితే భగవన్తం పేసెయ్యాథా"తి పితరం వన్దిత్వా నిక్ఖమిత్వా యోజనే యోజనే విహారం కారేత్వా వీసయోజనసతం అద్ధానం గన్త్వా అత్తనో నగరే విహారట్ఠానం విచినన్తో సోభనం నామ కుటుమ్బికస్స ఉయ్యానం దిస్వా సతసహస్సేన కిణిత్వా సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా విహారం కారేసి. తత్థ భగవతో గన్ధకుటిం సేసభిక్ఖూనఞ్చ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానత్థాయ కుటిలేణమణ్డపే కారాపేత్వా పాకారపరిక్ఖేపే కత్వా ద్వారకోట్ఠకఞ్చ నిట్ఠపేత్వా పితుసన్తికం పేసేసి – "నిట్ఠితం మయ్హం కిచ్చం, సత్థారం పహిణథా"తి.

రాజా భగవన్తం భోజేత్వా – "భగవా, సుమనస్స కిచ్చం నిట్ఠితం, తుమ్హాకం గమనం పచ్చాసీసతీ"తి ఆహ. భగవా సతసహస్సభిక్ఖుపరివారో యోజనే యోజనే విహారేసు వసమానో అగమాసి. కుమారో "సత్థా ఆగతో"తి సుత్వా యోజనం పచ్చుగ్గన్త్వా మాలాదీహి పూజయమానో విహారం పవేసేత్వా –

“సతసహస్సేన మే కీతం, సతసహస్సేన మాపితం;
సోభనం నామ ఉయ్యానం, పటిగ్గణ్హ మహాముని”తి.

విహారం నియ్యాతేసి. సో వస్సూపనాయికదివసే దానం దత్వా అత్తనో పుత్తదారే చ అమచ్చే చ పక్కోసాపేత్వా ఆహ – “అయం సత్థా అమ్హాకం సన్తికం దూరతో ఆగతో, బుద్ధా చ నామ ధమ్మగరునో న ఆమిసగరుకా. తస్మా అహం తేమాసం ద్వే సాటకే నివాసేత్వా దస సీలాని సమాదియిత్వా ఇధేవ వసిస్సామి, తుమ్హే ఖీణాసవసతసహస్సస్స ఇమినావ నీహారేన తేమాసం దానం దదేయ్యాథా”తి.

సో సుమనత్థేరస్స వసనట్ఠానసభాగేయేవ ఠానే వసన్తో యం థేరో భగవతో వత్తం కరోతి, తం సబ్బం దిస్వా “ఇమస్మిం ఠానే ఏకన్తవల్లభో ఏస థేరో, ఏతస్సేవ మే ఠానన్తరం పత్థేతుం వట్టతీ”తి చిన్తేత్వా ఉపకట్ఠాయ పవారణాయ గామం పవిసిత్వా సత్తాహం మహాదానం దత్వా సత్తమే దివసే భిక్ఖుసతసహస్సస్స పాదమూలే తిచీవరం ఠపేత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా – “భన్తే, యదేతం మయా మగ్గే యోజనన్తరికం యోజనన్తరికం విహారం కారాపనతో పట్ఠాయ పుఞ్ఞం కతం, తం నేవ సక్కసమ్పత్తిం, న మారసమ్పత్తిం, న బ్రహ్మసమ్పత్తిం పత్థయన్తేన, బుద్ధస్స పన ఉపట్ఠాకభావం పత్థయన్తేన కతం. తస్మా అహమ్పి, భగవా, అనాగతే సుమనత్థేరో వియ బుద్ధస్స ఉపట్ఠాకో భవేయ్య”న్తి పఞ్చపతిట్ఠితేన నిపతిత్వా వన్ది.

భగవా – “మహన్తం కులపుత్తస్స చిత్తం, సమిజ్ఝిస్సతి ను ఖో నో”తి ఓలోకేన్తో – “అనాగతే ఇతో సతసహస్సిమే కప్పే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్సేవ ఉపట్ఠాకో భవిస్సతీ”తి ఞత్వా –

“ఇచ్ఛితం పత్థితం తుయ్హం, సబ్బమేవ సమిజ్ఝతు;
సబ్బే పూరేన్తు సఙ్కప్పా, చన్దో పన్నరసో యథా”తి.

ఆహ. కుమారో తం సుత్వా – “బుద్ధా నామ అద్వేజ్ఝకథా హోన్తీ”తి దుతియదివసేయేవ తస్స భగవతో పత్తచీవరం గహేత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో గచ్ఛన్తో వియ అహోసి. సో తస్మిం బుద్ధుప్పాదే వస్ససతసహస్సం దానం దత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా కస్సపబుద్ధకాలేపి పిణ్డాయ చరతో థేరస్స పత్తగ్గహణత్థం ఉత్తరిసాటకం దత్వా పూజమకాసి. పున సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో బారాణసిరాజా హుత్వా అట్ఠన్నం పచ్చేకబుద్ధానం పణ్ణసాలాయో కారేత్వా మణిఆధారకే ఉపట్ఠపేత్వా చతూహి పచ్చయేహి దసవస్ససహస్సాని ఉపట్ఠానం అకాసి. ఏతాని పాకటట్ఠానాని.

కప్పసతసహస్సం పన దానం దదమానోవ అమ్హాకం బోధిసత్తేన సద్ధిం తుసితపురే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో అమితోదనసక్కస్స గేహే పటిసన్ధిం గహేత్వా అనుపుబ్బేన కతాభినిక్ఖమనో సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా పఠమగమనేన కపిలవత్థుం ఆగన్త్వా తతో నిక్ఖమన్తే భగవతి భగవతో పరివారత్థం రాజకుమారేసు పబ్బజితేసు భద్దియాదీహి సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ ఆయస్మతో పుణ్ణస్స మన్తాణిపుత్తస్స సన్తికే ధమ్మకథం సుత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి (సం. ని. ౩.౮౩). ఏవమేస ఆయస్మా పుబ్బూపనిస్సయసమ్పన్నో తస్సిమాయ పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి.

తిత్థవాసాదివణ్ణనా

తిత్థవాసోతి పునప్పునం గరూనం సన్తికే ఉగ్గహణసవనపరిపుచ్ఛనధారణాని వుచ్చన్తి. సో థేరస్స అతివియ పరిసుద్ధో, తేనాపిస్సాయం గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి.

సోతాపన్నానఞ్చ నామ పచ్చయాకారో ఉత్తానకోవ హుత్వా ఉపట్ఠాతి, అయఞ్చ ఆయస్మా సోతాపన్నో. బహుస్సుతానఞ్చ చతుహత్థే ఓవరకే పదీపే జలమానే మఞ్చపీఠం వియ నామరూపపరిచ్ఛేదో పాకటో హోతి, అయఞ్చ ఆయస్మా బహుస్సుతానం అగ్గో హోతి, బాహుసచ్చానుభావేనపిస్స గమ్భీరోపి పచ్చయాకారో ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి.

పటిచ్చసముప్పాదగమ్భీరతా

తత్థ అత్థగమ్భీరతాయ, ధమ్మగమ్భీరతాయ, దేసనాగమ్భీరతాయ, పటివేధగమ్భీరతాయాతి చతూహి ఆకారేహి పటిచ్చసముప్పాదో గమ్భీరో నామ.

తత్థ జరామరణస్స జాతిపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో గమ్భీరో…పే.… సఙ్ఖారానం అవిజ్జాపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో గమ్భీరోతి అయం **అత్థగమ్భీరతా.**

అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయట్ఠో గమ్భీరో…పే.… జాతియా జరామరణస్స పచ్చయట్ఠో గమ్భీరోతి అయం **ధమ్మగమ్భీరతా.**

కత్థచి సుత్తే పటిచ్చసముప్పాదో అనులోమతో దేసియతి, కత్థచి పటిలోమతో, కత్థచి అనులోమపటిలోమతో, కత్థచి మజ్ఝతో పట్ఠాయ అనులోమతో వా పటిలోమతో వా అనులోమపటిలోమతో వా, కత్థచి తిసన్ధి చతుసఙ్ఖేపో, కత్థచి ద్విసన్ధి తిసఙ్ఖేపో, కత్థచి ఏకసన్ధి ద్విసఙ్ఖేపోతి అయం **దేసనాగమ్భీరతా.**

అవిజ్జాయ పన అఞ్ఞాణఅదస్సనసచ్చాపటివేధట్ఠో గమ్భీరో, సఙ్ఖారానం అభిసఙ్ఖరణాయూహనసరాగవిరాగట్ఠో, విఞ్ఞాణస్స సుఞ్ఞతఅబ్యాపారఅసఙ్కన్తిపటిసన్ధిపాతుభావట్ఠో, నామరూపస్స ఏకుప్పాదవినిబ్భోగావినిబ్భోగనమనరుప్పనట్ఠో, సళాయతనస్స అధిపతిలోకద్వారక్ఖేత్తవిసయిభావట్ఠో , ఫస్సస్స ఫుసనసఙ్ఘట్టనసఙ్గతిసన్నిపాతట్ఠో, వేదనాయ ఆరమ్మణరసానుభవనసుఖదుక్ఖమజ్ఝత్తభావనిజ్జీవవేదయితట్ఠో, తణ్హాయ అభినన్దితఅజ్ఝోసానసరితాలతాతణ్హానదీతణ్హాసముద్దదుప్పూరణట్ఠో, ఉపాదానస్స ఆదానగ్గహణాభినివేసపరామాసదురతిక్కమట్ఠో, భవస్స ఆయూహనాభిసఙ్ఖరణయోనిగతిఠితినివాసేసు ఖిపనట్ఠో, జాతియా జాతిసఞ్జాతిఓక్కన్తినిబ్బత్తిపాతుభావట్ఠో, జరామరణస్స ఖయవయభేదవిపరిణామట్ఠో గమ్భీరోతి. ఏవం యో అవిజ్జాదీనం సభావో, యేన పటివేధేన అవిజ్జాదయో సరసలక్ఖణతో పటివిద్ధా హోన్తి; సో గమ్భీరోతి అయం **పటివేధగమ్భీరతాతి** వేదితబ్బా. సా సబ్బాపి థేరస్స ఉత్తానకా వియ ఉపట్ఠాసి. తేన భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఉస్సాదేన్తో – “మా హేవ”న్తిఆదిమాహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – ఆనన్ద, త్వం మహాపఞ్ఞో విసదఞాణో, తేన తే గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఖాయతి, తస్మా – “మయ్హమేవ ను ఖో ఏస ఉత్తానకో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, ఉదాహు అఞ్ఞేసమ్పీ”తి మా ఏవం అవచాతి.

అపసాదనావణ్ణనా

యం పన వుత్తం – “అపసాదేన్తో”తి, తత్థ అయం అధిప్పాయో – ఆనన్ద, “అథ చ పన మే ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతీ”తి మా హేవం అవచ. యది హి తే ఏస ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతి, కస్మా త్వం అత్తనో ధమ్మతాయ సోతాపన్నో నాహోసి, మయా దిన్ననయేవ ఠత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పటివిజ్ఝసి. ఆనన్ద, ఇదం నిబ్బానమేవ గమ్భీరం, పచ్చయాకారో పన తవ ఉత్తానకో జాతో, అథ కస్మా ఓళారికం కామరాగసంయోజనం పటిఘసంయోజనం, ఓళారికం కామరాగానుసయం పటిఘానుసయన్తి ఇమే చత్తారో కిలేసే సముగ్ఘాటేత్వా సకదాగామిఫలం న సచ్ఛికరోసి? తేయేవ అణుసహగతే చత్తారో కిలేసే సముగ్ఘాటేత్వా అనాగామిఫలం న సచ్ఛికరోసి? రూపరాగాదీని పఞ్చ సంయోజనాని, భవరాగానుసయం, మానానుసయం, అవిజ్జానుసయన్తి ఇమే అట్ఠ కిలేసే సముగ్ఘాటేత్వా అరహత్తం న సచ్ఛికరోసి?

కస్మా చ సతసహస్సకప్పాధికం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పూరితపారమినో సారిపుత్తమోగ్గల్లానా వియ సావకపారమిఞాణం నప్పటివిజ్ఝసి? సతసహస్సకప్పాధికాని ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పూరితపారమినో పచ్చేకబుద్ధా వియ చ పచ్చేకబోధిఞాణం నప్పటివిజ్ఝసి? యది వా తే సబ్బథావ ఏస ఉత్తానకో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, అథ కస్మా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పూరితపారమినో బుద్ధా వియ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం న సచ్ఛికరోసి? కిం అనత్థికోసి ఏతేహి విసేసాధిగమేహి, పస్స యావఞ్చ తే అపరద్ధం, త్వం నామ సావకో పదేసఞాణే ఠితో అతిగమ్భీరం పచ్చయాకారం – “ఉత్తానకో మే ఉపట్ఠాతీ”తి వదసి, తస్స తే ఇదం వచనం బుద్ధానం కథాయ పచ్చనీకం హోతి, న తాదిసేన నామ భిక్ఖునా బుద్ధానం కథాయ పచ్చనీకం కథేతబ్బన్తి యుత్తమేతం.

నను మయ్హం, ఆనన్ద, ఇదం పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝితుం వాయమన్తస్సేవ సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని అతిక్కన్తాని? పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝనత్థాయ చ పన మే అదిన్నం దానం నామ నత్థి, అపూరితపారమీ నామ నత్థి. పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝిస్సామీతి పన మే నిరుస్సాహం వియ మారబలం విధమన్తస్స అయం మహాపథవీ ద్వఙ్గులమత్తమ్పి న కమ్పి తథా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం, మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం సమ్పాదేన్తస్స. పచ్ఛిమయామే పన మే బలవపచ్చూససమయే – “అవిజ్జా సఙ్ఖారానం నవహి ఆకారేహి పచ్చయో హోతీ”తి దిట్ఠమత్తేవ దససహస్సిలోకధాతు అయదణ్డకేన ఆకోటితకంసతాలం వియ విరవసతం విరవసహస్సం ముఞ్చమానా వాతాహతే పదుమినిపణ్ణే ఉదకబిన్దు వియ కమ్పిత్థ. ఏవం గమ్భీరో చాయం, ఆనన్ద, పటిచ్చసముప్పాదో, గమ్భీరావభాసో చ. ఏతస్స ఆనన్ద, ధమ్మస్స అననుబోధా…పే॰… నాతివత్తతీతి.

ఏతస్స ధమ్మస్సాతి ఏతస్స పచ్చయధమ్మస్స. **అననుబోధా**తి ఞాతపరిఞ్ఞావసేన అననుబుజ్ఝనా. **అప్పటివేధా**తి తీరణప్పహానపరిఞ్ఞావసేన అప్పటివిజ్ఝనా. **తన్తాకులకజాతా**తి తన్తం వియ ఆకులకజాతా. యథా నామ దున్నిక్ఖిత్తం మూసికచ్ఛిన్నం పేసకారానం తన్తం తహిం తహిం ఆకులం హోతి, ఇదం అగ్గం ఇదం మూలన్తి అగ్గేన వా అగ్గం మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరం హోతి; ఏవమేవ సత్తా ఇమస్మిం పచ్చయాకారే ఖలితా ఆకులా బ్యాకులా హోన్తి, న సక్కోన్తి తంపచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం. తత్థ తన్తం పచ్చత్తపురిసకారే ఠత్వా సక్కాపి భవేయ్య ఉజుం కాతుం, ఠపేత్వా పన ద్వే బోధిసత్తే అఞ్ఞో సత్తా అత్తనో ధమ్మతాయ పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం సమత్థా నామ నత్థి. యథా పన ఆకులం తన్తం కఞ్జియం దత్వా కోచ్ఛేన పహతం తత్థ తత్థ గుళకజాతం హోతి గణ్ఠిబద్ధం, ఏవమిమే సత్తా పచ్చయేసు పక్ఖలిత్వా పచ్చయే ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తా ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతవసేన ఆకులకజాతా హోన్తి, గణ్ఠిబద్ధా. యే హి కేచి దిట్ఠిగతనిస్సితా, సబ్బే పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తాయేవ.

కులాగణ్ఠికజాతాతి కులాగణ్ఠికం వుచ్చతి పేసకారకఞ్జియసుత్తం. కులా నామ సకుణికా, తస్సా కులావకోతిపి ఏకే. యథా హి తదుభయమ్పి ఆకులం అగ్గేన వా అగ్గం మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరన్తి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

ముఞ్జపబ్బజభూతాతి ముఞ్జతిణం వియ పబ్బజతిణం వియ చ భూతా. యథా తాని తిణాని కోట్టేత్వా కతరజ్జు జిణ్ణకాలే కత్థచి పతితం గహేత్వా తేసం తిణానం ఇదం అగ్గం, ఇదం మూలన్తి అగ్గేన వా అగ్గం మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరన్తి. తమ్పి పచ్చత్తపురిసకారే ఠత్వా సక్కా భవేయ్య ఉజుం కాతుం, ఠపేత్వా పన ద్వే బోధిసత్తే అఞ్ఞే సత్తా అత్తనో ధమ్మతాయ పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం సమత్థా నామ నత్థి. ఏవమయం పజా పచ్చయాకారే ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తీ దిట్ఠిగతవసేన గణ్ఠికజాతా హుత్వా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం సంసారం నాతివత్తతి.

తత్థ **అపాయోతి** నిరయతిరచ్ఛానయోనిపేత్తివిసయఅసురకాయా. సబ్బేపి హి తే వడ్ఢిసఙ్ఖాతస్స అయస్స అభావతో – “అపాయో”తి వుచ్చన్తి. తథా దుక్ఖస్స గతిభావతో **దుగ్గతి.** సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా **వినిపాతో.** ఇతరో పన –

“ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, **సంసారో**తి పవుచ్చతీ”తి.

తం సబ్బమ్పి నాతివత్తతి నాతిక్కమతి. అథ ఖో చుతితో పటిసన్ధిం, పటిసన్ధితో చుతిన్తి ఏవం పునప్పునం చుతిపటిసన్ధియో గణ్హన్తా తీసు భవేసు చతూసు యోనీసు పఞ్చసు గతీసు సత్తసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు నవసు సత్తావాసేసు మహాసముద్దే వాతుక్ఖిత్తనావా వియ యన్తేసు యుత్తగోణో వియ చ పరిబ్భమతియేవ . ఇతి సబ్బం పేతం భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం అపసాదేన్తో ఆహాతి వేదితబ్బం.

పటిచ్చసముప్పాదవణ్ణనా

౯౬. ఇదాని యస్మా ఇదం సుత్తం – “గమ్భీరో చాయం, ఆనన్ద, పటిచ్చసముప్పాదో”తి చ “తన్తాకులకజాతా”తి చ ద్వీహియేవ పదేహి ఆబద్ధం, తస్మా – “గమ్భీరో చాయం, ఆనన్ద, పటిచ్చసముప్పాదో”తి ఇమినా తావ అనుసన్ధినా పచ్చయాకారస్స గమ్భీరభావదస్సనత్థం దేసనం ఆరభన్తో **అత్థి ఇదప్పచ్చయా జరామరణన్తి**ఆదిమాహ. తత్రాయమత్థో – ఇమస్స జరామరణస్స పచ్చయో ఇదప్పచ్చయో, తస్మా ఇదప్పచ్చయా అత్థి జరామరణం, అత్థి ను ఖో జరామరణస్స పచ్చయో, యమ్హా పచ్చయా జరామరణం భవేయ్యాతి ఏవం పుట్ఠేన సతా, ఆనన్ద, పణ్డితేన పుగ్గలేన యథా – “తం జీవం తం సరీర”న్తి వుత్తే ఠపనీయత్తా పఞ్హస్స తుణ్హీ భవితబ్బం హోతి, “అబ్యాకతమేతం తథాగతేనా”తి వా వత్తబ్బం హోతి, ఏవం అప్పటిపజ్జిత్వా, యథా – “చక్ఖు సస్సతం అసస్సత”న్తి వుత్తే అసస్సతన్తి ఏకంసేనేవ వత్తబ్బం హోతి, ఏవం ఏకంసేనేవ అత్థీతిస్స వచనీయం. పున కిం పచ్చయా జరామరణం, కో నామ సో పచ్చయో, యతో జరామరణం హోతీతి వుత్తే **జాతిపచ్చయా జరామరణన్తి** ఇచ్చస్స వచనీయం, ఏవం వత్తబ్బం భవేయ్యాతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బపదేసు.

నామరూపపచ్చయా ఫస్సోతి ఇదం పన యస్మా సళాయతనపచ్చయాతి వుత్తే చక్ఖుసమ్ఫస్సాదీనం ఛన్నం విపాకసమ్ఫస్సానంయేవ గహణం హోతి, ఇధ చ “సళాయతనపచ్చయా”తి ఇమినా పదేన గహితమ్పి అగహితమ్పి పచ్చయుప్పన్నవిసేసం ఫస్సస్స చ సళాయతనతో అతిరిత్తం అఞ్ఞమ్పి విసేసపచ్చయం దస్సేతుకామో, తస్మా వుత్తన్తి

వేదితబ్బం. ఇమినా పన వారేన భగవతా కిం కథితన్తి? పచ్చయానం నిదానం కథితం. ఇదఞ్హి సుత్తం పచ్చయే నిజ్జటే నిగ్గుమ్బే కత్వా కథితత్తా **మహానిదాన**న్తి వుచ్చతి.

౯౮. ఇదాని తేసం తేసం పచ్చయానం తథం అవితథం అనఞ్ఞథం పచ్చయభావం దస్సేతుం **జాతిపచ్చయా జరామరణన్తి ఇతి ఖో పనేతం వుత్త**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **పరియాయేనా**తి కారణేన. **సబ్బేనసబ్బం సబ్బథాసబ్బ**న్తి నిపాతద్వయమేతం. తస్సత్థో – "సబ్బాకారేన సబ్బా సబ్బేన సభావేన సబ్బా జాతి నామ యది న భవేయ్యా"తి. భవాదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **కస్సచీ**తి అనియమవచనమేతం, దేవాదీసు యస్స కస్సచి. **కిమ్హిచీ**తి ఇదమ్పి అనియమవచనమేవ, కామభవాదీసు నవసు భవేసు యత్థ కత్థచి. **సేయ్యథిద**న్తి అనియమితనిక్ఖిత్తఅత్థవిభజనత్థే నిపాతో, తస్సత్థో – "యం వుత్తం 'కస్సచి కిమ్హిచీ'తి, తస్స తే అత్థం విభజిస్సామీ"తి. అథ నం విభజన్తో – "దేవానం వా దేవత్తాయా"తిఆదిమాహ. తత్థ **దేవానం వా దేవత్తాయా**తి యా అయం దేవానం దేవభావాయ ఖన్ధజాతి, యాయ ఖన్ధజాతియా దేవా "దేవా"తి వుచ్చన్తి. సచే హి జాతి సబ్బేన సబ్బం నాభవిస్సాతి ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. ఏత్థ చ **దేవా**తి ఉపపత్తిదేవా. **గన్ధబ్బా**తి మూలఖన్ధాదీసు అధివత్థదేవతావ. **యక్ఖా**తి అమనుస్సా. **భూతా**తి యే కేచి నిబ్బత్తసత్తా. **పక్ఖినో**తి యే కేచి అట్ఠిపక్ఖా వా చమ్మపక్ఖా వా లోమపక్ఖా వా. **సరీసపా**తి యే కేచి భూమియం సరన్తా గచ్ఛన్తి. **తేసం తేస**న్తి తేసం తేసం దేవగన్ధబ్బాదీనం. **తదత్థాయా**తి దేవగన్ధబ్బాదిభావాయ. **జాతినిరోధా**తి జాతివిగమా, జాతిఅభావాతి అత్థో.

హేతూతిఆదీని సబ్బానిపి కారణవేవచనాని ఏవ. కారణఞ్హి యస్మా అత్తనో ఫలత్థాయ హినోతి పవత్తతి, తస్మా "హేతూ"తి వుచ్చతి. యస్మా తం ఫలం నిదేతి – "హన్ద, నం గణ్హథా"తి అప్పేతి వియ తస్మా **నిదానం.** యస్మా ఫలం తతో సముదేతి ఉప్పజ్జతి, తఞ్చ పటిచ్చ ఏతి పవత్తతి, తస్మా **సముదయో**తి చ **పచ్చయో**తి చ వుచ్చతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. అపి చ **యదిదం జాతీ**తి ఏత్థ **యదిద**న్తి నిపాతో. తస్స సబ్బపదేసు లిఙ్గానురూపతో అత్థో వేదితబ్బో. ఇధ పన – "యా ఏసా జాతీ"తి అయమస్స అత్థో. జరామరణస్స హి జాతి ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో హోతి.

౯౯. భవపదే – "కిమ్హిచీ"తి ఇమినా ఓకాసపరిగ్గహో కతో. తత్థ హేట్ఠా అవీచిపరియన్తం కత్వా ఉపరి పరనిమ్మితవసవత్తిదేవే అన్తోకరిత్వా **కామభవో** వేదితబ్బో. అయం నయో ఉపపత్తిభవే. ఇధ పన కమ్మభవే యుజ్జతి. సో హి జాతియా ఉపనిస్సయకోటియావ పచ్చయో హోతి. ఉపాదానపదాదీసుపి – "కిమ్హిచీ"తి ఇమినా ఓకాసపరిగ్గహోవ కతోతి వేదితబ్బో.

౧౦౦. **ఉపాదానపచ్చయా భవో**తి ఏత్థ కాముపాదానం తిణ్ణమ్పి కమ్మభవానం తిణ్ణఞ్చ ఉపపత్తిభవానం పచ్చయో, తథా సేసానిపీతి ఉపాదానపచ్చయా చతువీసతిభవా వేదితబ్బా. నిప్పరియాయేనేత్థ ద్వాదస కమ్మభవా లబ్భన్తి. తేసం ఉపాదానాని సహజాతకోటియాపి ఉపనిస్సయకోటియాపి పచ్చయో.

౧౦౧. **రూపతణ్హా**తి రూపారమ్మణే తణ్హా. ఏస నయో సద్దతణ్హాదీసు. సా పనేసా తణ్హా ఉపాదానస్స సహజాతకోటియాపి ఉపనిస్సయకోటియాపి పచ్చయో హోతి.

౧౦౨. **ఏస పచ్చయో తణ్హాయ, యదిదం వేదనా**తి ఏత్థ విపాకవేదనా తణ్హాయ ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో హోతి, అఞ్ఞా అఞ్ఞథాపీతి.

౧౦౩. ఏత్తావతా పన భగవా వట్టమూలభూతం పురిమతణ్హం దస్సేత్వా ఇదాని దేసనం, పిట్ఠియం పహరిత్వా కేసేసు వా గహేత్వా విరవన్తం విరవన్తం మగ్గతో ఓక్కమేన్తో వియ నవహి పదేహి సముదాచారతణ్హం దస్సేన్తో – “ఇతి ఖో పనేతం, ఆనన్ద, వేదనం పటిచ్చ తణ్హా”తిఆదిమాహ. తత్థ **తణ్హాతి** ద్వే తణ్హా ఏసనతణ్హా చ, ఏసితతణ్హా చ. యాయ తణ్హాయ అజపథసఙ్కుపథాదీని పటిపజ్జిత్వా భోగే ఏసతి గవేసతి, అయం **ఏసనతణ్హా** నామ. యా తేసు ఏసితేసు గవేసితేసు పటిలద్ధేసు తణ్హా, అయం **ఏసితతణ్హా** నామ. తదుభయమ్పి సముదాచారతణ్హాయ ఏవ అధివచనం. తస్మా దువిధాపేసా వేదనం పటిచ్చ తణ్హా నామ. **పరియేసనా** నామ రూపాదిఆరమ్మణపరియేసనా, సా హి తణ్హాయ సతి హోతి. **లాభోతి** రూపాదిఆరమ్మణపటిలాభో, సో హి పరియేసనాయ సతి హోతి. **వినిచ్ఛయో** పన ఞాణతణ్హాదిట్ఠివితక్కవసేన చతుబ్బిధో. తత్థ – “సుఖవినిచ్ఛయం జఞ్ఞా, సుఖవినిచ్ఛయం ఞత్వా అజ్ఝత్తం సుఖమనుయుఞ్జేయ్యా”తి (మ. ని. ౩.౩౨౩) అయం **ఞాణవినిచ్ఛయో.** “వినిచ్ఛయోతి ద్వే వినిచ్ఛయా – తణ్హావినిచ్ఛయో చ దిట్ఠివినిచ్ఛయో చా”తి (మహాని. ౧౦౨). ఏవం ఆగతాని అట్ఠసతతణ్హావిచరితాని **తణ్హావినిచ్ఛయో.** ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో **దిట్ఠివినిచ్ఛయో.** “ఛన్దో ఖో, దేవానమిన్ద, వితక్కనిదానో”తి (దీ. ని. ౨.౩౫౮) ఇమస్మిం పన సుత్తే ఇధ వినిచ్ఛయోతి వుత్తో వితక్కోయేవ ఆగతో. లాభం లభిత్వా హి ఇట్ఠానిట్ఠం సున్దరాసున్దరఞ్చ వితక్కేనేవ వినిచ్ఛినాతి – “ఏత్తకం మే రూపారమ్మణత్థాయ భవిస్సతి, ఏత్తకం సద్దాదిఆరమ్మణత్థాయ, ఏత్తకం మయ్హం భవిస్సతి, ఏత్తకం పరస్స, ఏత్తకం పరిభుఞ్జిస్సామి, ఏత్తకం నిదహిస్సామీ”తి. తేన వుత్తం – “లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో”తి.

ఛన్దరాగోతి ఏవం అకుసలవితక్కేన వితక్కితవత్థుస్మిం దుబ్బలరాగో చ బలవరాగో చ ఉప్పజ్జతి, ఇదఞ్హి ఇధ తణ్హా. **ఛన్దోతి** దుబ్బలరాగస్సాధివచనం. **అజ్ఝోసానన్తి** అహం మమన్తి బలవసన్నిట్ఠానం. **పరిగ్గహోతి** తణ్హాదిట్ఠవసేన పరిగ్గహణకరణం. **మచ్ఛరియన్తి** పరేహి సాధారణభావస్స అసహనతా. తేనేవస్స పోరాణా ఏవం వచనత్థం వదన్తి – “ఇదం అచ్ఛరియం మయ్హమేవ హోతు, మా అఞ్ఞేసం అచ్ఛరియం హోతూతి పవత్తత్తా మచ్ఛరియన్తి వుచ్చతీ”తి. **ఆరక్ఖోతి** ద్వారపిదహనమఞ్జూసగోపనాదివసేన సుట్ఠు రక్ఖణం. అధికరోతీతి **అధికరణం,** కారణస్సేతం నామం. **ఆరక్ఖాధికరణన్తి** భావనపుంసకం, ఆరక్ఖహేతూతి అత్థో. దణ్డాదానాదీసు పరనిసేధనత్థం దణ్డస్స ఆదానం **దణ్డాదానం.** ఏకతో ధారాదినో సత్థస్స ఆదానం **సత్థాదానం. కలహోతి** కాయకలహోపి వాచాకలహోపి. పురిమో పురిమో విరోధో **విగ్గహో.** పచ్ఛిమో పచ్ఛిమో **వివాదో.** తువంతువన్తి అగారవవచనం **తువంతువం.**

౧౧౨. ఇదాని పటిలోమనయేనాపి తంసముదాచారతణ్హం దస్సేతుం పున – “ఆరక్ఖాధికరణ”న్తి ఆరభన్తో దేసనం నివత్తేసి. తత్థ **కామతణ్హాతి** పఞ్చకామగుణికరాగవసేన ఉప్పన్నా రూపాదితణ్హా. **భవతణ్హాతి** సస్సతదిట్ఠిసహగతో రాగో. **విభవతణ్హాతి** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతో రాగో. **ఇమే ద్వే ధమ్మాతి** వట్టమూలతణ్హా చ సముదాచారతణ్హా చాతి ఇమే ద్వే ధమ్మా. **ద్వయేనాతి** తణ్హాలక్ఖణవసేన ఏకభావం గతాపి వట్టమూలసముదాచారవసేన ద్వీహి కోట్ఠాసేహి వేదనాయ ఏకసమోసరణా భవన్తి, వేదనాపచ్చయేన ఏకపచ్చయాతి అత్థో. తివిధఞ్హి సమోసరణం ఓసరణసమోసరణం, సహజాతసమోసరణం, పచ్చయసమోసరణఞ్చ. తత్థ – “అథ ఖో సబ్బాని తాని కామసమోసరణాని భవన్తీ”తి ఇదం **ఓసరణసమోసరణం** నామ. “ఛన్దమూలకా, ఆవుసో, ఏతే ధమ్మా ఫస్ససముదయా వేదనాసమోసరణా”తి (అ. ని. ౮.౮౩) ఇదం **సహజాతసమోసరణం** నామ. “ద్వయేన వేదనాయ ఏకసమోసరణా”తి ఇదం పన **పచ్చయసమోసరణన్తి** వేదితబ్బం.

౧౧౩. **చక్ఖుసమ్ఫస్సోతి** ఆదయో సబ్బే విపాకఫస్సాయేవ. తేసు ఠపేత్వా చత్తారో లోకుత్తరవిపాకఫస్సే అవసేసా ద్వత్తింస ఫస్సా హోన్తి. **యదిదం ఫస్సోతి** ఏత్థ పన ఫస్సో బహుధా వేదనాయ పచ్చయో హోతి.

౧౧౪. **యేహి, ఆనన్ద, ఆకారేహీతి**ఆదీసు ఆకారా వుచ్చన్తి వేదనాదీనం అఞ్ఞమఞ్ఞం అసదిససభావా. తేయేవ సాధుకం దస్సియమానా తం తం లీనమత్థం గమేన్తీతి **లిఙ్గాని.** తస్స తస్స సఞ్జాననహేతుతో **నిమిత్తాని.** తథా తథా ఉద్దిసితబ్బతో **ఉద్దేసా** . తస్మా అయమేత్థ అత్థో – "ఆనన్ద, యేహి ఆకారేహి...పే.... యేహి ఉద్దేసేహి నామకాయస్స నామసమూహస్స పఞ్ఞత్తి హోతి, యా ఏసా చ వేదనాయ వేదయితాకారే వేదయితలిఙ్గే వేదయితనిమిత్తే వేదనాతి ఉద్దేసే సతి, సఞ్ఞాయ సఞ్జాననాకారే సఞ్జాననలిఙ్గే సఞ్జాననినిమిత్తే సఞ్ఞాతి ఉద్దేసే సతి, సఙ్ఖారానం చేతనాకారే చేతనాలిఙ్గే చేతనానిమిత్తే చేతనాతి ఉద్దేసే సతి, విఞ్ఞాణస్స విజాననాకారే విజాననలిఙ్గే విజాననినిమిత్తే విఞ్ఞాణన్తి ఉద్దేసే సతి – 'అయం నామకాయో'తి నామకాయస్స పఞ్ఞత్తి హోతి. తేసు నామకాయప్పఞ్ఞత్తిహేతూసు వేదనాదీసు ఆకారాదీసు అసతి అపి ను ఖో రూపకాయే అధివచనసమ్ఫస్సో పఞ్ఞాయేథ? య్వాయం చత్తారో ఖన్ధే వత్థుం కత్వా మనోద్వారే అధివచనసమ్ఫస్సవేవచనో మనోసమ్ఫస్సో ఉప్పజ్జతి, అపి ను ఖో సో రూపకాయే పఞ్ఞాయేథ, పఞ్చ పసాదే వత్థుం కత్వా కత్వా ఉప్పజ్జేయ్యా"తి. అథ ఆయస్మా ఆనన్దో అమ్బరుక్ఖే అసతి జమ్బురుక్ఖతో అమ్బపక్కస్స ఉప్పత్తిం వియ రూపకాయతో తస్స ఉప్పత్తిం అసమ్పటిచ్ఛన్తో **నో హేతం భన్తే**తి ఆహ.

దుతియపఞ్హే రుప్పనాకారరుప్పనలిఙ్గరుప్పననిమిత్తవసేన రూపన్తి ఉద్దేసవసేన చ ఆకారాదీనం అత్థో వేదితబ్బో. **పటిఘసమ్ఫస్సోతి** సప్పటిఘం రూపక్ఖన్ధం వత్థుం కత్వా ఉప్పజ్జనకసమ్ఫస్సో. ఇధాపి థేరో జమ్బురుక్ఖే అసతి అమ్బరుక్ఖతో జమ్బుపక్కస్స ఉప్పత్తిం వియ నామకాయతో తస్స ఉప్పత్తిం అసమ్పటిచ్ఛన్తో "నో హేతం భన్తే"తి ఆహ.

తతియపఞ్హో ఉభయవసేనేవ వుత్తో. తత్ర థేరో ఆకాసే అమ్బజమ్బుపక్కానం ఉప్పత్తిం వియ నామరూపాభావే ద్విన్నమ్పి ఫస్సానం ఉప్పత్తిం అసమ్పటిచ్ఛన్తో "నో హేతం భన్తే"తి ఆహ.

ఏవం ద్విన్నం ఫస్సానం విసుం విసుం పచ్చయం దస్సేత్వా ఇదాని ద్విన్నమ్పి తేసం అవిసేసతో నామరూపపచ్చయతం దస్సేతుం – "యేహి ఆనన్ద ఆకారేహీ"తి చతుత్థం పఞ్హం ఆరభి. **యదిదం నామరూపన్తి** యం ఇదం నామరూపం, యం ఇదం ఛసుపి ద్వారేసు నామరూపం, ఏసేవ హేతు ఏసేవ పచ్చయోతి అత్థో. చక్ఖుద్వారాదీసు హి చక్ఖాదీని చేవ రూపారమ్మణాదీని చ రూపం, సమ్పయుత్తకా ఖన్ధా నామన్తి ఏవం పఞ్చవిధోపి సో ఫస్సో నామరూపపచ్చయావ ఫస్సో. మనోద్వారేపి హదయవత్థుఞ్చేవ యఞ్చ రూపం ఆరమ్మణం హోతి, ఇదం రూపం. సమ్పయుత్తధమ్మా చేవ యఞ్చ అరూపం ఆరమ్మణం హోతి, ఇదం అరూపం నామ. ఏవం మనోసమ్ఫస్సోపి నామరూపపచ్చయా ఫస్సోతి వేదితబ్బో. నామరూపం పనస్స బహుధా పచ్చయో హోతి.

౧౧౫. **న ఓక్కమిస్సథాతి** పవిసిత్వా పవత్తమానం వియ పటిసన్ధివసేన న వత్తిస్సథ. **సముచ్చిస్సథాతి** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణే అసతి అపి ను ఖో సుద్ధం అవసేసం నామరూపం అన్తోమాతుకుచ్ఛిస్మిం కలలాదిభావేన సముచ్చితం మిస్సకభూతం హుత్వా వత్తిస్సథ. **ఓక్కమిత్వా వోక్కమిస్సథాతి** పటిసన్ధివసేన ఓక్కమిత్వా చుతివసేన వోక్కమిస్సథ, నిరుజ్ఝిస్సథాతి అత్థో. సో పనస్స నిరోధో న తస్సేవ చిత్తస్స నిరోధేన, న తతో దుతియతతియానం నిరోధేన హోతి. పటిసన్ధిచిత్తేన హి సద్ధిం సముట్ఠితాని సమతింస కమ్మజరూపాని నిబ్బత్తన్తి. తేసు పన ఠితేసుయేవ సోళస భవఙ్గచిత్తాని ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝన్తి.

ఏతస్మిం అన్తరే గహితపటిసన్ధికస్స దారకస్స వా మాతుయా వా పనస్స అన్తరాయో నత్థి. అయఞ్హి **అనోకాసో** నామ. సచే పన పటిసన్ధిచిత్తేన సద్ధిం సముట్ఠితరూపాని సత్తరసమస్స భవఙ్గస్స పచ్చయం దాతుం సక్కోన్తి, పవత్తి పవత్తతి, పవేణీ ఘటియతి. సచే పన న సక్కోన్తి, పవత్తి నప్పవత్తతి, పవేణీ న ఘటియతి, **వోక్కమతి** నామ హోతి. తం సన్ధాయ "ఓక్కమిత్వా వోక్కమిస్సథా"తి వుత్తం.

ఇత్థత్తాయాతి ఇత్థభావాయ, ఏవం పరిపుణ్ణపఞ్చక్ఖన్ధభావాయాతి అత్థో. **దహరస్సేవ సతోతి** మన్దస్స బాలస్సేవ సన్తస్స. **వోచ్ఛిజ్జిస్సథాతి** ఉపచ్ఛిజ్జిస్సథ **వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లన్తి** విఞ్ఞాణే ఉపచ్ఛిన్నే సుద్ధం నామరూపమేవ ఉట్ఠహిత్వా పఠమవయవసేన వుడ్ఢిం, మజ్ఝిమవయవసేన విరూళ్హిం, పచ్ఛిమవయవసేన వేపుల్లం అపి ను ఖో ఆపజ్జిస్సథాతి. దసవస్సవీసతివస్సవస్ససతవస్ససహస్ససమ్పాపనేన వా అపి ను ఖో వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జిస్సథాతి అత్థో.

తస్మాతిహానన్దాతి యస్మా మాతుకుచ్ఛియం పటిసన్ధిగ్గహణేపి కుచ్ఛివాసేపి కుచ్ఛితో నిక్ఖమనేపి, పవత్తియం దసవస్సాదికాలేపి విఞ్ఞాణమేవస్స పచ్చయో, తస్మా ఏసేవ హేతు ఏస పచ్చయో నామరూపస్స, యదిదం విఞ్ఞాణం. యథా హి రాజా అత్తనో పరిసం నిగ్గణ్హన్తో ఏవం వదేయ్య – "త్వం ఉపరాజా, త్వం సేనాపతీతి కేన కతో నను మయా కతో, సచే హి మయి అకరోన్తే త్వం అత్తనో ధమ్మతాయ ఉపరాజా వా సేనాపతి వా భవేయ్యాసి, జానేయ్యామ వో బల"న్తి; ఏవమేవ విఞ్ఞాణం నామరూపస్స పచ్చయో హోతి. అత్థతో ఏవం నామరూపం వదతి వియ "త్వం నామం, త్వం రూపం, త్వం నామరూపం నామాతి కేన కతం, నను మయా కతం, సచే హి మయి పురేచారికే హుత్వా మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం అగణ్హన్తే త్వం నామం వా రూపం వా నామరూపం వా భవేయ్యాసి, జానేయ్యామ వో బల"న్తి. తం పనేతం విఞ్ఞాణం నామరూపస్స బహుధా పచ్చయో హోతి.

౧౧౬. **దుక్ఖసముదయసమ్భవోతి** దుక్ఖరాసిసమ్భవో. **యదిదం నామరూపన్తి** యం ఇదం నామరూపం, ఏసేవ హేతు ఏస పచ్చయో. యథా హి రాజపురిసా రాజానం నిగ్గణ్హన్తో ఏవం వదేయ్యుం – "త్వం రాజాతి కేన కతో, నను మయా కతో, సచే హి మయి ఉపరాజట్ఠానే, మయి సేనాపతిట్ఠానే అతిట్ఠన్తే త్వం ఏకకోవ రాజా భవేయ్యాసి, పస్సేయ్యామ తే రాజభావ"న్తి; ఏవమేవ నామరూపమ్పి అత్థతో ఏవం విఞ్ఞాణం వదతి వియ "త్వం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణన్తి కేన కతం, నను అమ్హేహి కతం, సచే హి త్వం తయో ఖన్ధే హదయవత్థుఞ్చ అనిస్సాయ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం నామ భవేయ్యాసి, పస్సేయ్యామ తే పటిసన్ధివిఞ్ఞాణభావ"న్తి. తఞ్చ పనేతం నామరూపం విఞ్ఞాణస్స బహుధా పచ్చయో హోతి.

ఏత్తావతా ఖోతి విఞ్ఞాణే నామరూపస్స పచ్చయే హోన్తే, నామరూపే విఞ్ఞాణస్స పచ్చయే హోన్తే, ద్వీసు అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయవసేన పవత్తేసు ఏత్తకేన జాయేథ వా…పే… ఉపపజ్జేథ వా, జాతిఆదయో పఞ్ఞాయేయ్యుం అపరాపరం వా చుతిపటిసన్ధియోతి.

అధివచనపథోతి "సిరివడ్ఢకో ధనవడ్ఢకో"తిఆదికస్స అత్థం అదిస్వా వచనమత్తమేవ అధికిచ్చ పవత్తస్స వోహారస్స పథో. **నిరుత్తిపథోతి** సరతీతి సతో, సమ్పజానాతీతి సమ్పజానోతిఆదికస్స కారణాపదేసవసేన పవత్తస్స వోహారస్స పథో. **పఞ్ఞత్తిపథోతి** – "పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ నిపుణో కతపరప్పవాదో"తిఆదికస్స నానప్పకారతో ఞాపనవసేన పవత్తస్స వోహారస్స పథో. ఇతి తీహి పదేహి అధివచనాదీనం వత్థుభూతా ఖన్ధావ కథితా. **పఞ్ఞావచరన్తి** పఞ్ఞాయ అవచరితబ్బం జానితబ్బం. **వట్టం వత్తతీతి** సంసారవట్టం వత్తతి. **ఇత్థత్తన్తి** ఇత్థంభావో, ఖన్ధపఞ్చకస్సేతం నామం. **పఞ్ఞాపనాయాతి** నామపఞ్ఞత్తత్థాయ.

“వేదనా సఞ్ఞా”తిఆదినా నామపఞ్ఞత్తత్థాయ, ఖన్ధపఞ్చకమ్పి ఏత్తావతా పఞ్ఞాయతీతి అత్థో. **యదిదం నామరూపం సహ విఞ్ఞాణేనా**తి యం ఇదం నామరూపం సహ విఞ్ఞాణేన అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయతాయ పవత్తతి, ఏత్తావతాతి వుత్తం హోతి. ఇదఞ్హేత్థ నియ్యాతితవచనం.

అత్తపఞ్ఞత్తివణ్ణనా

౧౧౭. ఇతి భగవా – “గమ్భీరో చాయం, ఆనన్ద, పటిచ్చసముప్పాదో, గమ్భీరావభాసో చా”తి పదస్స అనుసన్ధిం దస్సేత్వా ఇదాని “తన్తాకులకజాతా”తి పదస్స అనుసన్ధిం దస్సేన్తో “కిత్తావతా చా”తిఆదికం దేసనం ఆరభి. తత్థ **రూపీ వా హి, ఆనన్ద, పరిత్తం అత్తాన**న్తిఆదీసు యో అవడ్ఢితం కసిణనిమిత్తం అత్తాతి గణ్హాతి, సో రూపిం పరిత్తం పఞ్ఞపేతి. యో పన నానాకసిణలాభీ హోతి, సో తం కదాచి నీలో, కదాచి పీతకోతి పఞ్ఞపేతి. యో వడ్ఢితం కసిణనిమిత్తం అత్తాతి గణ్హాతి, సో రూపిం అనన్తం పఞ్ఞపేతి. యో వా పన అవడ్ఢితం కసిణనిమిత్తం ఉగ్ఘాటేత్వా నిమిత్తఫుట్ఠోకాసం వా తత్థ పవత్తే చత్తారో ఖన్ధే వా తేసు విఞ్ఞాణమత్తమేవ వా అత్తాతి గణ్హాతి, సో అరూపిం పరిత్తం పఞ్ఞపేతి. యో వడ్ఢితం నిమిత్తం ఉగ్ఘాటేత్వా నిమిత్తఫుట్ఠోకాసం వా తత్థ పవత్తే చత్తారో ఖన్ధే వా తేసు విఞ్ఞాణమత్తమేవ వా అత్తాతి గణ్హాతి, సో అరూపిం అనన్తం పఞ్ఞపేతి.

౧౧౮. **తత్రానన్దా**తి ఏత్థ **తత్రా**తి తేసు చతూసు దిట్ఠిగతికేసు. **ఏతరహి వా**తి ఇదానేవ, న ఇతో పరం. ఉచ్ఛేదవసేనేతం వుత్తం. **తత్థభావిం వా**తి తత్థ వా పరలోకే భావిం. సస్సతవసేనేతం వుత్తం. **అతథం వా పన సన్త**న్తి అతథసభావం సమానం. **తథత్తాయా**తి తథభావాయ. **ఉపకప్పేస్సామీ**తి సమ్పాదేస్సామి. ఇమినా వివాదం దస్సేతి. ఉచ్ఛేదవాదీ హి “సస్సతవాదినో అత్తానం అతథం అనుచ్ఛేదసభావమ్పి సమానం తథత్థాయ ఉచ్ఛేదసభావాయ ఉపకప్పేస్సామి, సస్సతవాదఞ్చ జానాపేత్వా ఉచ్ఛేదవాదమేవ నం గాహేస్సామీ”తి చిన్తేతి. సస్సతవాదీపి “ఉచ్ఛేదవాదినో అత్తానం అతథం అసస్సతసభావమ్పి సమానం తథత్థాయ సస్సతభావాయ ఉపకప్పేస్సామి, ఉచ్ఛేదవాదఞ్చ జానాపేత్వా సస్సతవాదమేవ నం గాహేస్సామీ”తి చిన్తేతి.

ఏవం సన్తం ఖోతి ఏవం సమానం రూపిం పరిత్తం అత్తానం పఞ్ఞపేన్తన్తి అత్థో. **రూపి**న్తి రూపకసిణలాభిం. **పరిత్తత్తానుదిట్ఠి అనుసేతీ**తి పరిత్తో అత్తాతి అయం దిట్ఠి అనుసేతి, సా పన న వల్లి వియ చ లతా వియ చ అనుసేతి. అప్పహీనట్ఠేన అనుసేతీతి వేదితబ్బో. **ఇచ్చాలం వచనాయా**తి తం పుగ్గలం ఏవరూపా దిట్ఠి అనుసేతీతి వత్తుం యుత్తం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

అరూపిన్తి ఏత్థ పన అరూపకసిణలాభిం, అరూపక్ఖన్ధగోచరం వాతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. ఏత్తావతా లాభినో చత్తారో, తేసం అన్తేవాసికా చత్తారో, తక్కికా చత్తారో, తేసం అన్తేవాసికా చత్తారోతి అత్తతో సోళస దిట్ఠిగతికా దస్సితా హోన్తి.

నఅత్తపఞ్ఞత్తివణ్ణనా

౧౧౯. ఏవం యే అత్తానం పఞ్ఞపేన్తి, తే దస్సేత్వా ఇదాని యే న పఞ్ఞపేన్తి, తే దస్సేతుం – “కిత్తావతా చ ఆనన్దా”తిఆదిమాహ. కే పన న పఞ్ఞపేన్తి? సబ్బే తావ అరియపుగ్గలా న పఞ్ఞపేన్తి. యే చ బహుస్సుతా తిపిటకధరా ద్విపిటకధరా ఏకపిటకధరా, అన్తమసో ఏకనికాయమ్పి సాధుకం వినిచ్ఛినిత్వా ఉగ్గహితధమ్మకథికోపి ఆరద్ధవిపస్సకోపి

పుగ్గలో, తే న పఞ్ఞపేన్తియేవ. ఏతేసఞ్హి పటిభాగకసిణే పటిభాగకసిణమిచ్చేవ ఞాణం హోతి. అరూపక్ఖన్ధేసు చ అరూపక్ఖన్ధా ఇచ్చేవ.

అత్తసమనుపస్సనావణ్ణనా

౧౨౧. ఏవం యే న పఞ్ఞపేన్తి, తే దస్సేత్వా ఇదాని యే తే పఞ్ఞపేన్తి, తే యస్మా దిట్ఠివసేన సమనుపస్సిత్వా పఞ్ఞపేన్తి, సా చ నేసం సమనుపస్సనా వీసతివత్థుకాయ సక్కాయదిట్ఠియా అప్పహీనత్తా హోతి, తస్మా తం వీసతివత్థుకం సక్కాయదిట్ఠిం దస్సేతుం పున **కిత్తావతా చ ఆనన్దా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **వేదనం వా హీ**తి ఇమినా వేదనాక్ఖన్ధవత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి కథితా. **అప్పటిసంవేదనో మే అత్తా**తి ఇమినా రూపక్ఖన్ధవత్థుకా. **అత్తా మే వేదియతి, వేదనాధమ్మో హి మే అత్తా**తి ఇమినా సఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణక్ఖన్ధవత్థుకా . ఇదఞ్హి ఖన్ధత్తయం వేదనాసమ్పయుత్తత్తా వేదియతి. ఏతస్స చ వేదనాధమ్మో అవిప్పయుత్తసభావో.

౧౨౨. ఇదాని తత్థ దోసం దస్సేన్తో – ''తత్రానన్దా''తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్రా**తి తేసు తీసు దిట్ఠిగతికేసు. **యస్మిం, ఆనన్ద, సమయే**తిఆది యో యో యం యం వేదనం అత్తాతి సమనుపస్సతి, తస్స తస్స అత్తనో కదాచి భావం, కదాచి అభావన్తి ఏవమాదిదోసదస్సనత్థం వుత్తం.

౧౨౩. అనిచ్చాదీసు హుత్వా అభావతో **అనిచ్చా.** తేహి తేహి కారణేహి సఙ్గమ్మ సమాగమ్మ కతాతి **సఙ్ఖతా.** తం తం పచ్చయం పటిచ్చ సమ్మా కారణేనేవ ఉప్పన్నాతి **పటిచ్చసముప్పన్నా. ఖయో**తిఆది సబ్బం భఙ్గస్స వేవచనం. యఞ్హి భిజ్జతి, తం ఖియతిపి వయతిపి విరజ్జతిపి నిరుజ్ఝతిపి, తస్మా **ఖయధమ్మా**తిఆది వుత్తం.

బ్యగా మేతి విఅగాతి బ్యగా, విగతో నిరుద్ధో మే అత్తాతి అత్థో. కిం పన ఏకస్సేవ తీసుపి కాలేసు – ''ఏసో మే అత్తా''తి హోతీతి, కిం పన న భవిస్సతి? దిట్ఠిగతికస్స హి థుసరాసిమ్హి నిక్ఖిత్తఖాణుకస్సేవ నిచ్చలతా నామ నత్థి, వనమక్కటో వియ అఞ్ఞం గణ్హాతి, అఞ్ఞం ముఞ్చతి. **అనిచ్చసుఖదుక్ఖవోకిణ్ణ**న్తి విసేసేన తం తం వేదనం అత్తాతి సమనుపస్సన్తో అనిచ్చఞ్చేవ సుఖఞ్చ దుక్ఖఞ్చ అత్తానం సమనుపస్సతి అవిసేసేన వేదనం అత్తాతి సమనుపస్సన్తో వోకిణ్ణం ఉప్పాదవయధమ్మం అత్తానం సమనుపస్సతి. వేదనా హి తివిధా చేవ ఉప్పాదవయధమ్మా చ, తఞ్చేస అత్తాతి సమనుపస్సతి. ఇచ్చస్స అనిచ్చో చేవ అత్తా ఆపజ్జతి, ఏకక్ఖణే చ బహూనం వేదనానం ఉప్పాదో. తం ఖో పనేస అనిచ్చం అత్తానం అనుజానాతి, న ఏకక్ఖణే బహూనం వేదనానం ఉప్పత్తి అత్థి. ఇమమత్థం సన్ధాయ – ''తస్మాతిహానన్ద, ఏతేనపేతం నక్ఖమతి 'వేదనా మే అత్తా'తి సమనుపస్సితు''న్తి వుత్తం.

౧౨౪. **యత్థ పనావుసో**తి యత్థ సుద్ధరూపక్ఖన్ధే సబ్బసో వేదయితం నత్థి. **అపి ను ఖో తత్థా**తి అపి ను ఖో తస్మిం వేదనావిరహితే తాలవణ్టే వా వాతపానే వా అస్మీతి ఏవం అహంకారో ఉప్పజ్జేయ్యాతి అత్థో. **తస్మాతిహానన్దా**తి యస్మా సుద్ధరూపక్ఖన్ధో ఉట్ఠాయ అహమస్మీతి న వదతి, తస్మా ఏతేనపి ఏతం నక్ఖమతీతి అత్థో. **అపి ను ఖో తత్థ అయమహమస్మీతి సియా**తి అపి ను ఖో తేసు వేదనాధమ్మేసు తీసు ఖన్ధేసు ఏకధమ్మోపి అయం నామ అహమస్మీతి ఏవం వత్తబ్బో సియా. అథ వా వేదనానిరోధా సహేవ వేదనాయ నిరుద్ధేసు తేసు తీసు ఖన్ధేసు అపి ను ఖో అయమహమస్మీతి వా అహమస్మీతి వా ఉప్పజ్జేయ్యాతి అత్థో. అథాయస్మా ఆనన్దో ససవిసాణస్స తిఖిణభావం వియ తం అసమ్పటిచ్ఛన్తో **నో హేతం భన్తే**తి ఆహ.

ఏత్తావతా కిం కథితం హోతి? వట్టకథా కథితా హోతి. భగవా హి వట్టకథం కథేన్తో కత్థచి అవిజ్జాసీసేన కథేసి, కత్థచి తణ్హాసీసేన, కత్థచి దిట్ఠిసీసేన. తత్థ "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి నప్పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ, 'ఇతో పుబ్బే అవిజ్జా నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ'తి. ఏవఞ్చేదం, భిక్ఖవే, వుచ్చతి. అథ చ పన పఞ్ఞాయతి ఇదప్పచ్చయా అవిజ్జా"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౧) ఏవం అవిజ్జాసీసేన కథితా. "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి నప్పఞ్ఞాయతి భవతణ్హాయ, 'ఇతో పుబ్బే భవతణ్హా నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ'తి. ఏవఞ్చేదం, భిక్ఖవే, వుచ్చతి. అథ చ పన పఞ్ఞాయతి ఇదప్పచ్చయా భవతణ్హా"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౨) ఏవం తణ్హాసీసేన కథితా. "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి నప్పఞ్ఞాయతి భవదిట్ఠియా, 'ఇతో పుబ్బే భవదిట్ఠి నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ'తి, ఏవఞ్చేదం, భిక్ఖవే, వుచ్చతి. అథ చ పన పఞ్ఞాయతి ఇదప్పచ్చయా భవదిట్ఠీ"తి ఏవం దిట్ఠిసీసేన కథితా. ఇధాపి దిట్ఠిసీసేనేవ కథితా.

దిట్ఠిగతికో హి సుఖాదివేదనం అత్తాతి గహేత్వా అహఙ్కారమమఙ్కారపరామాసవసేన సబ్బభవయోనిగతి – విఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తావాసేసు తతో తతో చవిత్వా తత్థ తత్థ ఉపపజ్జన్తో మహాసముద్దే వాతుక్ఖిత్తనావా వియ సతతం సమితం పరిబ్భమతి, వట్టతో సీసం ఉక్ఖిపితుంయేవ న సక్కోతి.

౧౨౬. ఇతి భగవా పచ్చయాకారమూళ్హస్స దిట్ఠిగతికస్స ఏత్తకేన కథామగ్గేన వట్టం కథేత్వా ఇదాని వివట్టం కథేన్తో **యతో ఖో పన, ఆనన్ద, భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ.

తఞ్చ పన వివట్టకథం భగవా దేసనాసు కుసలత్తా విస్సట్ఠకమ్మట్ఠానం నవకమ్మాదివసేన విక్ఖిత్తపుగ్గలం అనామసిత్వా కారకస్స సతిపట్ఠానవిహారినో పుగ్గలస్స వసేన ఆరభన్తో **నేవ వేదనం అత్తానం సమనుపస్సతీ**తిఆదిమాహ. ఏవరూపో హి భిక్ఖు – "యం కిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా ఓళారికం వా సుఖుమం వా హీనం వా పణీతం వా యం దూరే వా సన్తికే వా, సబ్బం రూపం అనిచ్చతో వవత్థపేతి, ఏకం సమ్మసనం. దుక్ఖతో వవత్థపేతి, ఏకం సమ్మసనం. అనత్తతో వవత్థపేతి, ఏకం సమ్మసన"న్తిఆదినా నయేన వుత్తస్స సమ్మసనఞాణస్స వసేన సబ్బధమ్మేసు పవత్తత్తా నేవ వేదనం అత్తాతి సమనుపస్సతి, న అఞ్ఞం, సో ఏవం అసమనుపస్సన్తో న కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీతి ఖన్ధలోకాదిభేదే లోకే రూపాదీసు ధమ్మేసు కిఞ్చి ఏకధమ్మమ్పి అత్తాతి వా అత్తనియన్తి వా న ఉపాదియతి.

అనుపాదియం న పరితస్సతీతి అనుపాదియన్తో తణ్హాదిట్ఠిమానపరితస్సనాయాపి న పరితస్సతి. **అపరితస్స**న్తి అపరితస్సమానో. **పచ్చత్తంయేవ పరినిబ్బాయతీ**తి అత్తనావ కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి. ఏవం పరినిబ్బుతస్స పనస్స పచ్చవేక్ఖణాపవత్తిదస్సనత్థం **ఖీణా జాతీ**తిఆది వుత్తం.

ఇతి సా దిట్ఠీతి యా తథావిముత్తస్స అరహతో దిట్ఠి, సా ఏవం దిట్ఠి. "ఇతిస్స దిట్ఠీ"తిపి పాఠో. యో తథావిముత్తో అరహా, ఏవమస్స దిట్ఠీతి అత్థో. **తదకల్ల**న్తి తం న యుత్తం. కస్మా? ఏవఞ్హి సతి – "అరహా న కిఞ్చి జానాతీ"తి వుత్తం భవేయ్య, ఏవం ఇత్వా విముత్తఞ్చ అరహన్తం "న కిఞ్చి జానాతీ"తి వత్తుం న యుత్తం. తేనేవ చతున్నమ్పి నయానం అవసానే – "తం కిస్స హేతూ"తిఆదిమాహ.

తత్థ **యావతా ఆనన్ద అధివచన**న్తి యత్తకో అధివచనసఙ్ఖాతో వోహారో అత్థి. **యావతా అధివచనపథో**తి యత్తకో అధివచనస్స పథో, ఖన్ధా ఆయతనాని ధాతుయో వా అత్థి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **పఞ్ఞావచర**న్తి పఞ్ఞాయ అవచరితబ్బం

ఖన్ధపఞ్చకం. **తదభిఞ్ఞాతి** తం అభిజానిత్వా. ఏత్తకేన భగవతా కిం దస్సితం? తన్తాకులపదస్సేవ అనుసన్ధి దస్సితో.

సత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితివణ్ణనా

౧౨౭. ఇదాని యో – "న పఞ్ఞపేతీ"తి వుత్తో, సో యస్మా గచ్ఛన్తో గచ్ఛన్తో ఉభతోభాగవిముత్తో నామ హోతి. యో చ – "న సమనుపస్సతీ"తి వుత్తో, సో యస్మా గచ్ఛన్తో గచ్ఛన్తో పఞ్ఞావిముత్తో నామ హోతి. తస్మా తేసం హేట్ఠా వుత్తానం ద్విన్నం భిక్ఖూనం నిగమనఞ్చ నామఞ్చ దస్సేతుం **సత్త ఖో ఇమానన్ద విఞ్ఞాణట్ఠితియో**తిఆదిమాహ.

తత్థ **సత్తా**తి పటిసన్ధివసేన వుత్తా, ఆరమ్మణవసేన సఙ్గీతిసుత్తే (దీ॰ ని॰ ౩.౩౧౧) వుత్తా చతస్సో ఆగమిస్సన్తి. విఞ్ఞాణం తిట్ఠతి ఏత్థాతి **విఞ్ఞాణట్ఠితి,** విఞ్ఞాణపతిట్ఠానస్సేతం అధివచనం. **ద్వే చ ఆయతనానీ**తి ద్వే నివాసట్ఠానాని. నివాసట్ఠానఞ్హి ఇధాయతనన్తి అధిప్పేతం. తేనేవ వక్ఖతి – "అసఞ్ఞసత్తాయతనం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనమేవ దుతియ"న్తి. కస్మా పనేతం సబ్బం గహితన్తి? వట్టపరియాదానత్థం. వట్టఞ్హి న సుద్ధవిఞ్ఞాణట్ఠితివసేన సుద్ధాయతనవసేన వా పరియాదానం గచ్ఛతి, భవయోనిగతిసత్తావాసవసేన పన గచ్ఛతి, తస్మా సబ్బమేతం గహితం.

ఇదాని అనుక్కమేన తమత్థం విభజన్తో **కతమా సత్తా**తిఆదిమాహ. తత్థ **సేయ్యథాపీ**తి నిదస్సనత్థే నిపాతో, యథా మనుస్సాతి అత్థో. అపరిమాణేసు హి చక్కవాళేసు అపరిమాణానం మనుస్సానం వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన ద్వేపి ఏకసదిసా నత్థి. యేపి హి కత్థచి యమకభాతరో వణ్ణేన వా సణ్ఠానేన వా ఏకసదిసా హోన్తి, తేసమ్పి ఆలోకితవిలోకితకథితహసితగమనఠానాదీహి విసేసో హోతియేవ. తస్మా **నానత్తకాయా**తి వుత్తా. పటిసన్ధిసఞ్ఞా పన నేసం తిహేతుకాపి ద్విహేతుకాపి అహేతుకాపి హోన్తి, తస్మా **నానత్తసఞ్ఞినో**తి వుత్తా. **ఏకచ్చే చ దేవా**తి ఛ కామావచరదేవా. తేసు హి కేసఞ్చి కాయో నీలో హోతి, కేసఞ్చి పీతకాదివణ్ణో. సఞ్ఞా పన నేసం ద్విహేతుకాపి తిహేతుకాపి హోన్తి, అహేతుకా నత్థి. **ఏకచ్చే చ వినిపాతికా**తి చతుఅపాయవినిముత్తా ఉత్తరమాతా యక్ఖినీ, పియఙ్కరమాతా, ఫుస్సమిత్తా, ధమ్మగుత్తాతి ఏవమాదికా అఞ్ఞే చ వేమానికా పేతా. ఏతేసఞ్హి పీతఓదాతకాళమఙ్గురచ్ఛవిసామవణ్ణాదివసేన చేవ కిసథూలరస్సదీఘవసేన చ కాయో నానా హోతి, మనుస్సానం వియ ద్విహేతుకతిహేతుకఅహేతుకవసేన సఞ్ఞాపి. తే పన దేవా వియ న మహేసక్ఖా, కపణమనుస్సా వియ అప్పేసక్ఖా, దుల్లభఘాసచ్ఛాదనా దుక్ఖపీళితా విహరన్తి. ఏకచ్చే కాళపక్ఖే దుక్ఖితా జుణ్హపక్ఖే సుఖితా హోన్తి, తస్మా సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా **వినిపాతికా**తి వుత్తా. యే పనేత్థ తిహేతుకా తేసం ధమ్మాభిసమయోపి హోతి, పియఙ్కరమాతా హి యక్ఖినీ పచ్చూససమయే అనురుద్ధత్థేరస్స ధమ్మం సజ్ఝాయతో సుత్వా –

"మా సద్దమకరి పియఙ్కర, భిక్ఖు ధమ్మపదాని భాసతి;
అపి ధమ్మపదం విజానియ, పటిపజ్జేమ హితాయ నో సియా;

పాణేసు చ సంయమామసే, సమ్పజానముసా న భణామసే;
సిక్ఖేమ సుసీల్యమత్తనో, అపి ముచ్చేమ పిసాచయోనియా"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౦);

ఏవం పుత్తకం సఞ్ఞాపేత్వా తం దివసం సోతాపత్తిఫలం పత్తా. ఉత్తరమాతా పన భగవతో ధమ్మం సుత్వావ సోతాపన్నా జాతా.

బ్రహ్మకాయికాతి బ్రహ్మపారిసజ్జబ్రహ్మపురోహితమహాబ్రహ్మనో. **పఠమాభినిబ్బత్తాతి** తే సబ్బేపి పఠమేన ఝానేన అభినిబ్బత్తా. తేసు బ్రహ్మపారిసజ్జా పన పరిత్తేన అభినిబ్బత్తా, తేసం కప్పస్స తతియో భాగో ఆయుప్పమాణం. బ్రహ్మపురోహితా మజ్ఝిమేన, తేసం ఉపడ్ఢకప్పో ఆయుప్పమాణం, కాయో చ తేసం విప్ఫారికతరో హోతి. మహాబ్రహ్మనో పణీతేన, తేసం కప్పో ఆయుప్పమాణం, కాయో పన తేసం అతివిప్ఫారికో హోతి. ఇతి తే కాయస్స నానత్తా, పఠమజ్ఝానవసేన సఞ్ఞాయ ఏకత్తా **నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినోతి** వేదితబ్బా.

యథా చ తే, ఏవం చతూసు అపాయేసు సత్తా. నిరయేసు హి కేసఞ్చి గావుతం, కేసఞ్చి అడ్ఢయోజనం, కేసఞ్చి యోజనం అత్తభావో హోతి, దేవదత్తస్స పన యోజనసతికో జాతో. తిరచ్ఛానేసుపి కేచి ఖుద్దకా, కేచి మహన్తా. పేత్తివిసయేపి కేచి సట్ఠిహత్థా, కేచి సత్తతిహత్థా, కేచి అసీతిహత్థా హోన్తి, కేచి సువణ్ణా, కేచి దుబ్బణ్ణా హోన్తి. తథా కాలకఞ్జికా అసురా. అపి చేత్థ దీఘపిట్ఠికపేతా నామ సట్ఠియోజనికాపి హోన్తి. సఞ్ఞా పన సబ్బేసమ్పి అకుసలవిపాకఅహేతుకావ హోన్తి. ఇతి ఆపాయికాపి నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినోత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి.

ఆభస్సరాతి దణ్డఉక్కాయ అచ్చి వియ ఏతేసం సరీరతో ఆభా ఛిజ్జిత్వా ఛిజ్జిత్వా పతన్తీ వియ సరతి విస్సరతీతి ఆభస్సరా. తేసు పఞ్చకనయేన దుతియతతియజ్ఝానద్వయం పరిత్తం భావేత్వా ఉపపన్నా **పరిత్తాభా** నామ హోన్తి, తేసం ద్వే కప్పా ఆయుప్పమాణం. మజ్ఝిమం భావేత్వా ఉపపన్నా **అప్పమాణాభా** నామ హోన్తి, తేసం చత్తారో కప్పా ఆయుప్పమాణం. పణీతం భావేత్వా ఉపపన్నా ఆభస్సరా నామ హోన్తి, తేసం అట్ఠ కప్పా ఆయుప్పమాణం. ఇధ పన ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన సబ్బేపి తే గహితా. సబ్బేసఞ్హి తేసం కాయో ఏకవిప్ఫారోవ హోతి, సఞ్ఞా పన అవితక్కవిచారమత్తా వా అవితక్కఅవిచారా వాతి నానా.

సుభకిణ్హాతి సుభేన ఓకిణ్ణా వికిణ్ణా, సుభేన సరీరప్పభావణ్ణేన ఏకగ్ఘనాతి అత్థో. ఏతేసఞ్హి ఆభస్సరానం వియ న ఛిజ్జిత్వా ఛిజ్జిత్వా పభా గచ్ఛతి. పఞ్చకనయే పన పరిత్తమజ్ఝిమపణీతస్స చతుత్థజ్ఝానస్స వసేన సోళసద్వత్తింసచతుసట్ఠికప్పాయుకా **పరిత్తసుభఅప్పమాణసుభసుభకిణ్హా** నామ హుత్వా నిబ్బత్తన్తి. ఇతి సబ్బేపి తే **ఏకత్తకాయా చేవ** చతుత్థజ్ఝానసఞ్ఞాయ ఏకత్తసఞ్ఞినో చాతి వేదితబ్బా. **వేహప్ఫలాపి** చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిమేవ భజన్తి. **అసఞ్ఞసత్తా** విఞ్ఞాణాభావా ఏత్థ సఙ్గహం న గచ్ఛన్తి, సత్తావాసేసు గచ్ఛన్తి.

సుద్ధావాసా వివట్టపక్ఖే ఠితా న సబ్బకాలికా, కప్పసతసహస్సమ్పి అసఙ్ఖ్యేయ్యమ్పి బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే నుప్పజ్జన్తి. సోళసకప్పసహస్సబ్భన్తరే బుద్ధేసు ఉప్పన్నేసుయేవ ఉప్పజ్జన్తి, ధమ్మచక్కప్పవత్తస్స భగవతో ఖన్ధావారట్ఠానసదిసా హోన్తి. తస్మా నేవ విఞ్ఞాణట్ఠితిం న సత్తావాసం భజన్తి. మహాసీవత్థేరో పన – "న ఖో పన సో సారిపుత్త సత్తావాసో సులభరూపో యో మయా అనివుత్థపుబ్బో ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అఞ్ఞత్ర సుద్ధావాసేహి దేవేహీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౦) ఇమినా సుత్తేన సుద్ధావాసాపి చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిం చతుత్థసత్తావాసంయేవ భజన్తీతి వదతి, తం అప్పటిబాహియత్తా సుత్తస్స అనుఞ్ఞాతం.

సబ్బసో రూపసఞ్ఞానన్తిఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పన యథేవ సఞ్ఞాయ, ఏవం విఞ్ఞాణస్సపి సుఖుమత్తా నేవ విఞ్ఞాణం నావిఞ్ఞాణం. తస్మా విఞ్ఞాణట్ఠితీసు అవత్వా ఆయతనేసు వుత్తం.

౧౨౮. **తత్రాతి** తాసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు. **తఞ్చ పజానాతీ**తి తఞ్చ విఞ్ఞాణట్ఠితిం పజానాతి. **తస్సా చ సముదయ**న్తి "అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయో"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౪౯) నయేన తస్సా సముదయఞ్చ పజానాతి. **తస్సా చ అత్థఙ్గమ**న్తి – "అవిజ్జానిరోధా రూపనిరోధో"తిఆదినా నయేన తస్సా అత్థఙ్గమఞ్చ పజానాతి. **అస్సాద**న్తి యం రూపం పటిచ్చ…పే॰… యం విఞ్ఞాణం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, అయం విఞ్ఞాణస్స అస్సాదోతి, ఏవం తస్సా అస్సాదఞ్చ పజానాతి. **ఆదీనవ**న్తి యం రూపం…పే॰… యం విఞ్ఞాణం అనిచ్చం దుక్ఖం విపరిణామధమ్మం, అయం విఞ్ఞాణస్స ఆదీనవోతి, ఏవం తస్సా ఆదీనవఞ్చ పజానాతి. **నిస్సరణ**న్తి యో రూపస్మిం…పే॰… యో విఞ్ఞాణే ఛన్దరాగవినయో, ఛన్దరాగప్పహానం, ఇదం విఞ్ఞాణస్స నిస్సరణన్తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౬) ఏవం తస్సా నిస్సరణఞ్చ పజానాతి. **కల్లం ను తేనా**తి యుత్తం ను తేన భిక్ఖునా తం విఞ్ఞాణట్ఠితిం తణ్హామానదిట్ఠీనం వసేన అహన్తి వా మమన్తి వా అభినన్దితున్తి. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ వేదితబ్బో. యత్థ పన రూపం నత్థి, తత్థ చతున్నం ఖన్ధానం వసేన, యత్థ విఞ్ఞాణం నత్థి, తత్థ ఏకస్స ఖన్ధస్స వసేన సముదయో యోజేతబ్బో. ఆహారసముదయా ఆహారనిరోధాతి ఇదఞ్చేత్థ పదం యోజేతబ్బం.

యతో ఖో, ఆనన్ద, భిక్ఖూతి యదా ఖో ఆనన్ద, భిక్ఖు. **అనుపాదా విముత్తో**తి చతూహి ఉపాదానేహి అగ్గహేత్వా విముత్తో. **పఞ్ఞావిముత్తో**తి పఞ్ఞాయ విముత్తో. అట్ఠ విమోక్ఖే అసచ్ఛికత్వా పఞ్ఞాబలేనేవ నామకాయస్స చ రూపకాయస్స చ అప్పవత్తిం కత్వా విముత్తోతి అత్థో. సో సుక్ఖవిపస్సకో చ పఠమజ్ఝానాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం ఠత్వా అరహత్తం పత్తో చాతి పఞ్చవిధో. వుత్తమ్పి చేతం – "కతమో చ పుగ్గలో పఞ్ఞావిముత్తో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో న హేవ ఖో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో పఞ్ఞావిముత్తో"తి (పు॰ ప॰ ౧౨౧).

అట్ఠవిమోక్ఖవణ్ణనా

౧౨౯. ఏవం ఏకస్స భిక్ఖునో నిగమనఞ్చ నామఞ్చ దస్సేత్వా ఇతరస్స దస్సేతుం **అట్ఠ ఖో ఇమే**తిఆదిమాహ. తత్థ **విమోక్ఖో**తి కేనట్ఠేన విమోక్ఖో? అధిముచ్చనట్ఠేన. కో పనాయం అధిముచ్చనట్ఠో నామ? పచ్చనీకధమ్మేహి చ సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, ఆరమ్మణే చ అభిరతివసేన సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, పితుఅఙ్కే విస్సట్ఠఙ్గపచ్చఙ్గస్స దారకస్స సయనం వియ అనిగ్గహితభావేన నిరాసఙ్కతాయ ఆరమ్మణే పవత్తీతి వుత్తం హోతి. అయం పనత్థో పచ్ఛిమే విమోక్ఖే నత్థి, పురిమేసు సబ్బేసు అత్థి.

రూపీ రూపాని పస్సతీతి ఏత్థ అజ్ఝత్తం కేసాదీసు నీలకసిణాదీసు నీలకసిణాదివసేన ఉప్పాదితం రూపజ్ఝానం రూపం, తదస్సత్థీతి రూపీ. **బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ**తి బహిద్ధాపి నీలకసిణాదీని రూపాని ఝానచక్ఖునా పస్సతి. ఇమినా అజ్ఝత్తబహిద్ధావత్థుకేసు కసిణేసు ఉప్పాదితజ్ఝానస్స పుగ్గలస్స చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని. **అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ**తి అజ్ఝత్తం న రూపసఞ్ఞీ, అత్తనో కేసాదీసు అనుప్పాదితరూపావచరజ్ఝానోతి అత్థో. ఇమినా బహిద్ధా పరికమ్మం కత్వా బహిద్ధావ ఉప్పాదితజ్ఝానస్స పుగ్గలస్స రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని.

సుభన్త్వేవ అధిముత్తో హోతీతి ఇమినా సువిసుద్ధేసు నీలాదీసు వణ్ణకసిణేసు ఝానాని దస్సితాని. తత్థ కిఞ్చాపి అన్తోఅప్పనాయం సుభన్తి ఆభోగో నత్థి, యో పన విసుద్ధం సుభం కసిణమారమ్మణం కరిత్వా విహరతి, సో యస్మా సుభన్తి అధిముత్తో హోతీతి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, తస్మా ఏవం దేసనా కతా. పటిసమ్భిదామగ్గే పన – "కథం సుభన్త్వేవ అధిముత్తో

హోతీతి విమోక్ఖో? ఇధ భిక్ఖు మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి...పే... మేత్తాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. కరుణా, ముదితా, ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి...పే... ఉపేక్ఖాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. ఏవం సుభం త్వేవ అధిముత్తో హోతీతి విమోక్ఖో"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౨) వుత్తం.

సబ్బసో రూపసఞ్ఞానన్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తమేవ. **అయం అట్ఠమో విమోక్ఖో**తి అయం చతున్నం ఖన్ధానం సబ్బసో విసుద్ధత్తా విముత్తత్తా అట్ఠమో ఉత్తమో విమోక్ఖో నామ.

౧౩౦. **అనులోమ**న్తి ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా. **పటిలోమ**న్తి పరియోసానతో పట్ఠాయ యావ ఆదితో. **అనులోమపటిలోమ**న్తి ఇదం అతిపగుణత్తా సమాపత్తీనం అట్ఠత్వావ ఇతో చితో చ సఞ్చరణవసేన వుత్తం. **యత్థిచ్ఛక**న్తి ఓకాసపరిదీపనం, యత్థ యత్థ ఓకాసే ఇచ్ఛతి. **యదిచ్ఛక**న్తి సమాపత్తిదీపనం, యం యం సమాపత్తిం ఇచ్ఛతి. **యావతిచ్ఛక**న్తి అద్ధానపరిచ్ఛేదదీపనం , యావతకం అద్ధానం ఇచ్ఛతి. **సమాపజ్జతీ**తి తం తం సమాపత్తిం పవిసతి. **వుట్ఠాతీ**తి తతో ఉట్ఠాయ తిట్ఠతి.

ఉభతోభాగవిముత్తోతి ద్వీహి భాగేహి విముత్తో, అరూపసమాపత్తియా రూపకాయతో విముత్తో, మగ్గేన నామకాయతో విముత్తోతి. వుత్తమ్పి చేతం –

"అచ్చీ యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, (ఉపసివాతి భగవా)
అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;
ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో,
అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖ"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౮౦);

సో పనేస ఉభతోభాగవిముత్తో ఆకాసానఞ్చాయతనాదీసు అఞ్ఞతరతో ఉట్ఠాయ అరహత్తం పత్తో చ అనాగామీ హుత్వా నిరోధా ఉట్ఠాయ అరహత్తం పత్తో చాతి పఞ్చవిధో. కేచి పన – "యస్మా రూపావచరచతుత్థజ్ఝానమ్పి దువఙ్గికం ఉపేక్ఖాసహగతం, అరూపావచరజ్ఝానమ్పి తాదిసమేవ. తస్మా రూపావచరచతుత్థజ్ఝానతో ఉట్ఠాయ అరహత్తం పత్తోపి ఉభతోభాగవిముత్తో"తి.

అయం పన ఉభతోభాగవిముత్తపఞ్హో హేట్ఠా లోహపాసాదే సముట్ఠహిత్వా తిపిటకచూళసుమనత్థేరస్స వణ్ణనం నిస్సాయ చిరేన వినిచ్ఛయం పత్తో . గిరివిహారే కిర థేరస్స అన్తేవాసికో ఏకస్స పిణ్డపాతికస్స ముఖతో తం పఞ్హం సుత్వా ఆహ – "ఆవుసో, హేట్ఠాలోహపాసాదే అమ్హాకం ఆచరియస్స ధమ్మం వణ్ణయతో న కేనచి సుతపుబ్బ"న్తి. కిం పన, భన్తే, థేరో అవచాతి? రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం కిఞ్చాపి దువఙ్గికం ఉపేక్ఖాసహగతం కిలేసే విక్ఖమ్భేతి, కిలేసానం పన ఆసన్నపక్ఖే విరూహనట్ఠానే సముదాచరతి. ఇమే హి కిలేసా నామ పఞ్చవోకారభవే నీలాదీసు అఞ్ఞతరం ఆరమ్మణం ఉపనిస్సాయ సముదాచరన్తి, రూపావచరజ్ఝానఞ్చ తం ఆరమ్మణం న సమతిక్కమతి. తస్మా సబ్బసో రూపం నివత్తేత్వా అరూపజ్ఝానవసేన కిలేసే విక్ఖమ్భేత్వా అరహత్తం పత్తోవ ఉభతోభాగవిముత్తోతి, ఇదం ఆవుసో థేరో అవచ. ఇదఞ్చ పన వత్వా ఇదం సుత్తం ఆహరి – "కతమో చ పుగ్గలో ఉభతోభాగవిముత్తో. ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠవిమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ఉభతోభాగవిముత్తో"తి (పు॰ ప॰ ౨౪).

ఇమాయ చ ఆనన్ద ఉభతోభాగవిముత్తియాతి ఆనన్ద ఇతో ఉభతోభాగవిముత్తితో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహానిదానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహాపరినిబ్బానసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. **ఏవం మే సుతన్తి** మహాపరినిబ్బానసుత్తం. తత్రాయమనుపుబ్బపదవణ్ణనా – **గిజ్ఝకూటేతి** గిజ్ఝా తస్స కూటేసు వసింసు, గిజ్ఝసదిసం వా తస్స కూటం అత్థీతి గిజ్ఝకూటో, తస్మిం గిజ్ఝకూటే. **అభియాతుకామోతి** అభిభవనత్థాయ యాతుకామో. **వజ్జీతి** వజ్జిరాజానో. **ఏవంమహిద్ధికేతి** ఏవం మహతియా రాజిద్ధియా సమన్నాగతే, ఏతేన నేసం సమగ్గభావం కథేసి. **ఏవంమహానుభావేతి** ఏవం మహన్తేన ఆనుభావేన సమన్నాగతే, ఏతేన నేసం హత్థిసిప్పాదీసు కతసిక్ఖతం కథేసి, యం సన్ధాయ వుత్తం – "సిక్ఖితా వతిమే లిచ్ఛవికుమారకా, సుసిక్ఖితా వతిమే లిచ్ఛవికుమారకా, యత్ర హి నామ సుఖుమేన తాళచ్ఛిగ్గలేన అసనం అతిపాతయిస్సన్తి పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం అవిరాధిత"న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౧౫). **ఉచ్ఛేచ్ఛామీతి** ఉచ్ఛిన్దిస్సామి. **వినాసేస్సామీతి** నాసేస్సామి, అదస్సనం పాపేస్సామి. **అనయబ్యసనన్తి** ఏత్థ న అయోతి అనయో, అవడ్ఢియా ఏతం నామం. హితఞ్చ సుఖఞ్చ వియస్సతి విక్ఖిపతీతి బ్యసనం, ఞాతిపారిజుఞ్ఞాదీనం ఏతం నామం. **ఆపాదేస్సామీతి** పాపయిస్సామి.

ఇతి కిర నో ఠాననిసజ్జాదీసు ఇమం యుద్ధకథమేవ కథేతి, గమనసజ్జా హోథాతి ఏవం బలకాయం ఆణాపేతి. కస్మా? గఙ్గాయం కిర ఏకం పట్టనగామం నిస్సాయ అడ్ఢయోజనం అజాతసత్తునో ఆణా, అడ్ఢయోజనం లిచ్ఛవీనం. ఏత్థ పన ఆణాపవత్తిట్ఠానం హోతీతి అత్థో. తత్రాపి చ పబ్బతపాదతో మహగ్ఘభణ్డం ఓతరతి. తం సుత్వా – "అజ్జ యామి, స్వే యామీ"తి అజాతసత్తునో సంవిదహన్తస్సేవ లిచ్ఛవిరాజానో సమగ్గా సమ్మోదమానా పురేతరం గన్త్వా సబ్బం గణ్హన్తి. అజాతసత్తు పచ్ఛా ఆగన్త్వా తం పవత్తిం ఞత్వా కుజ్ఝిత్వా గచ్ఛతి. తే పునసంవచ్ఛరేపి తథేవ కరోన్తి. అథ సో బలవాఘాతజాతో తదా ఏవమకాసి.

తతో చిన్తేసి – "గణేన సద్ధిం యుద్ధం నామ భారియం, ఏకోపి మోఘప్పహారో నామ నత్థి, ఏకేన ఖో పన పణ్డితేన సద్ధిం మన్తేత్వా కరోన్తో నిప్పరాధో హోతి, పణ్డితో చ సత్థారా సదిసో నత్థి, సత్థా చ అవిదూరే ధురవిహారే వసతి, హన్దాహం పేసేత్వా పుచ్ఛామి . సచే మే గతేన కోచి అత్థో భవిస్సతి, సత్థా తుణ్హీ భవిస్సతి, అనత్థే పన సతి కిం రఞ్ఞో తత్థ గమనేనాతి వక్ఖతీ"తి. సో వస్సకారబ్రాహ్మణం పేసేసి. బ్రాహ్మణో గన్త్వా భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో రాజా...పే.... ఆపాదేస్సామీ**"తి.

రాజఅపరిహానియధమ్మవణ్ణనా

౧౩౪. **భగవన్తం బీజయమానోతి** థేరో వత్తసీసే ఠత్వా భగవన్తం బీజతి, భగవతో పన సీతం వా ఉణ్హం వా నత్థి. భగవా బ్రాహ్మణస్స వచనం సుత్వా తేన సద్ధిం అమన్తేత్వా థేరేన సద్ధిం మన్తేతుకామో **కిన్తి తే, ఆనన్ద, సుతన్తిఆదిమాహ. అభిణ్హం సన్నిపాతాతి** దివసస్స తిక్ఖత్తుం సన్నిపతన్తాపి అన్తరన్తరా సన్నిపతన్తాపి అభిణ్హం సన్నిపాతావ. **సన్నిపాతబహులాతి** హియ్యోపి సన్నిపతిమ్హా, పురిమదివసమ్పి సన్నిపతిమ్హా, పున అజ్జ కిమత్థం సన్నిపతితా హోమాతి వోసానం అనాపజ్జన్తా సన్నిపాతబహులా నామ హోన్తి. **యావకీవఞ్చాతి** యత్తకం కాలం. **వుద్ధియేవ, ఆనన్ద, వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీతి** – అభిణ్హం అసన్నిపతన్తా హి దిసావిదిసాసు ఆగతం సాసనం న సుణన్తి, తతో – "అసుకగామసీమా వా నిగమసీమా వా ఆకులా, అసుకట్ఠానే చోరా వా పరియుట్ఠితా"తి న జానన్తి, చోరాపి "పమత్తా రాజానో"తి ఞత్వా గామనిగమాదీని పహరన్తా

జనపదం నాసేన్తి. ఏవం రాజూనం పరిహాని హోతి. అభిణ్హం సన్నిపతన్తా పన తం తం పవత్తిం సుణన్తి, తతో బలం పేసేత్వా అమిత్తమద్దనం కరోన్తి, చోరాపి – "అప్పమత్తా రాజానో, న సక్కా అమ్హేహి వగ్గబన్ధేహి విచరితు"న్తి భిజ్జిత్వా పలాయన్తి. ఏవం రాజూనం వుద్ధి హోతి. తేన వుత్తం – "వుద్ధియేవ, ఆనన్ద, వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా నో పరిహానీ"తి. తత్థ **పాటికఙ్ఖా**తి ఇచ్ఛితబ్బా, అవస్సం భవిస్సతీతి ఏవం దట్ఠబ్బాతి అత్థో.

సమగ్గాతిఆదీసు సన్నిపాతభేరియా నిగ్గతాయ – "అజ్జ మే కిచ్చం అత్థి, మఙ్గలం అత్థీ"తి విక్ఖేపం కరోన్తా న సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. భేరిసద్దం పన సుత్వావ భుఞ్జన్తాపి అలఙ్కరియమానాపి వత్థాని నివాసేన్తాపి అడ్ఢభుత్తా వా అడ్ఢాలఙ్కతా వా వత్థం నివాసయమానా వా సన్నిపతన్తా సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. సన్నిపతితా పన చిన్తేత్వా మన్తేత్వా కత్తబ్బం కత్వా ఏకతోవ అవుట్ఠహన్తా న సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. ఏవం వుట్ఠితేసు హి యే పఠమం గచ్ఛన్తి, తేసం ఏవం హోతి – "అమ్హేహి బాహిరకథావ సుతా, ఇదాని వినిచ్ఛయకథా భవిస్సతీ"తి. ఏకతో వుట్ఠహన్తా పన సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. అపిచ – "అసుకట్ఠానేసు గామసీమా వా నిగమసీమా వా ఆకులా, చోరా పరియుట్ఠితా"తి సుత్వా – "కో గన్త్వా ఇమం అమిత్తమద్దనం కరిస్సతీ"తి వుత్తే – "అహం పఠమం, అహం పఠమ"న్తి వత్వా గచ్ఛన్తాపి సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. ఏకస్స పన కమ్మన్తే ఓసీదమానే సేసా రాజానో పుత్తభాతరో పేసేత్వా తస్స కమ్మన్తం ఉపత్థమ్భయమానాపి, ఆగన్తుకరాజానం – "అసుకస్స గేహం గచ్ఛతు, అసుకస్స గేహం గచ్ఛతూ"తి అవత్వా సబ్బే ఏకతో సఙ్గణ్హన్తాపి, ఏకస్స మఙ్గలే వా రోగే వా అఞ్ఞస్మిం వా పన తాదిసే సుఖదుక్ఖే ఉప్పన్నే సబ్బే తత్థ సహాయభావం గచ్ఛన్తాపి సమగ్గా వజ్జికరణీయాని కరోన్తి నామ.

అపఞ్ఞత్తన్తిఆదీసు పుబ్బే అకతం సుఙ్కం వా బలిం వా దణ్డం వా ఆహరాపేన్తా అపఞ్ఞత్తం పఞ్ఞపేన్తి నామ. పోరాణపవేణియా ఆగతమేవ పన అనాహరాపేన్తా పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తి నామ. చోరోతి గహేత్వా దస్సితే అవిచినిత్వావ ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసేన్తా పోరాణం వజ్జిధమ్మం సమాదాయ న వత్తన్తి నామ. తేసం అపఞ్ఞత్తం పఞ్ఞపేన్తానం అభినవసుఙ్కాదీహి పీళితా మనుస్సా – "అతిఉపద్దుతమ్హా, కో ఇమేసం విజితే వసిస్సతీ"తి పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా హుత్వా జనపదం పహరన్తి. పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తానం పవేణీఆగతాని సుఙ్కాదీని అగణ్హన్తానం కోసో పరిహాయతి. తతో హత్థిఅస్సబలకాయఓరోధాదయో యథానిబద్ధం వట్టం అలభమానా థామేన బలేన పరిహాయన్తి. తే నేవ యుద్ధక్ఖమా హోన్తి, న పారిచరియక్ఖమా. పోరాణం వజ్జిధమ్మం సమాదాయ అవత్తన్తానం విజితే మనుస్సా – "అమ్హాకం పుత్తం పితరం భాతరం అచోరంయేవ చోరోతి కత్వా ఛిన్దింసు భిన్దింసూ"తి కుజ్ఝిత్వా పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా హుత్వా జనపదం పహరన్తి, ఏవం రాజూనం పరిహాని హోతి, పఞ్ఞత్తం పఞ్ఞపేన్తానం పన "పవేణీఆగతమేవ రాజానో కరోన్తీ"తి మనుస్సా హట్ఠతుట్ఠా కసివాణిజ్జాదికే కమ్మన్తే సమ్పాదేన్తి. పఞ్ఞత్తం అసముచ్ఛిన్దన్తానం పవేణీఆగతాని సుఙ్కాదీని గణ్హన్తానం కోసో వడ్ఢతి, తతో హత్థిఅస్సబలకాయఓరోధాదయో యథానిబద్ధం వట్టం లభమానా థామబలసమ్పన్నా యుద్ధక్ఖమా చేవ పారిచరియక్ఖమా చ హోన్తి.

పోరాణం వజ్జిధమ్మన్తి ఏత్థ పుబ్బే కిర వజ్జిరాజానో "అయం చోరో"తి ఆనేత్వా దస్సితే "గణ్హథ నం చోర"న్తి అవత్వా వినిచ్ఛయమహామత్తానం దేన్తి. తే వినిచ్ఛినిత్వా సచే అచోరో హోతి, విస్సజ్జేన్తి. సచే చోరో, అత్తనా కిఞ్చి అవత్వా వోహారికానం దేన్తి. తేపి అచోరో చే, విస్సజ్జేన్తి. చోరో చే, సుత్తధరానం దేన్తి. తేపి వినిచ్ఛినిత్వా అచోరో చే, విస్సజ్జేన్తి. చోరో చే, అట్ఠకులికానం దేన్తి. తేపి తథేవ కత్వా సేనాపతిస్స, సేనాపతి ఉపరాజస్స, ఉపరాజా రఞ్ఞో, రాజా వినిచ్ఛినిత్వా అచోరో చే, విస్సజ్జేతి. సచే పన చోరో హోతి, పవేణీపోత్థకం వాచాపేతి. తత్థ – "యేన ఇదం నామ కతం, తస్స అయం నామ దణ్డో"తి

లిఖితం. రాజా తస్స కిరియం తేన సమానేత్వా తదనుచ్ఛవికం దణ్డం కరోతి. ఇతి ఏతం పోరాణం వజ్జిధమ్మం సమాదాయ వత్తన్తానం మనుస్సా న ఉజ్ఝాయన్తి, "రాజానో పోరాణపవేణియా కమ్మం కరోన్తి, ఏతేసం దోసో నత్థి, అమ్హాకంయేవ దోసో"తి అప్పమత్తా కమ్మన్తే కరోన్తి. ఏవం రాజూనం వుద్ధి హోతి. తేన వుత్తం – "వుద్ధియేవ, ఆనన్ద, వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీ"తి.

సక్కరోన్తీతి యంకిఞ్చి తేసం సక్కారం కరోన్తా సున్దరమేవ కరోన్తి. **గరుం కరోన్తీ**తి గరుభావం పచ్చుపట్ఠపేత్వావ కరోన్తి. **మానేన్తీ**తి మనేన పియాయన్తి. **పూజేన్తీ**తి నిపచ్చకారం దస్సేన్తి. **సోతబ్బం మఞ్ఞన్తీ**తి దివసస్స ద్వే తయో వారే ఉపట్ఠానం గన్త్వా తేసం కథం సోతబ్బం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞన్తి. తత్థ యే ఏవం మహల్లకానం రాజూనం సక్కారాదీని న కరోన్తి, ఓవాదత్థాయ చ నేసం ఉపట్ఠానం న గచ్ఛన్తి, తే తేహి విస్సట్ఠా అనోవదియమానా కీళాపసుతా రజ్జతో పరిహాయన్తి. యే పన తథా పటిపజ్జన్తి, తేసం మహల్లకరాజానో – "ఇదం కాతబ్బం, ఇదం న కాతబ్బ"న్తి పోరాణం పవేణిం ఆచిక్ఖన్తి. సఙ్గామం పత్వాపి – "ఏవం పవిసితబ్బం, ఏవం నిక్ఖమితబ్బ"న్తి ఉపాయం దస్సేన్తి. తే తేహి ఓవదియమానా యథాఓవాదం పటిపజ్జన్తా సక్కోన్తి రాజప్పవేణిం సన్ధారేతుం. తేన వుత్తం – "వుద్ధియేవ, ఆనన్ద, వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీ"తి.

కులిత్థియోతి కులఘరణియో. **కులకుమారియో**తి అనివిద్ధా తాసం ధీతరో. **ఓక్కస్స పసయ్హా**తి ఏత్థ "ఓక్కస్సా"తి వా "పసయ్హా"తి వా పసయ్హాకారస్సేవేతం నామం. "ఉక్కస్సా"తిపి పఠన్తి. తత్థ **ఓక్కస్సా**తి అవకస్సిత్వా ఆకడ్ఢిత్వా. **పసయ్హా**తి అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వాతి అయం వచనత్థో. ఏవఞ్హి కరోన్తానం విజితే మనుస్సా – "అమ్హాకం గేహే పుత్తమాతరోపి, ఖేళసిఙ్ఘాణికాదీని ముఖేన అపనేత్వా సంవడ్ఢితధీతరోపి ఇమే రాజానో బలక్కారేన గహేత్వా అత్తనో ఘరే వాసేన్తీ"తి కుపితా పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా హుత్వా జనపదం పహరన్తి. ఏవం అకరోన్తానం పన విజితే మనుస్సా అప్పోస్సుక్కా సకాని కమ్మాని కరోన్తా రాజకోసం వడ్ఢేన్తి. ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

వజ్జీనం వజ్జిచేతియానీతి వజ్జిరాజూనం వజ్జిరట్ఠే చిత్తీకతట్ఠేన చేతియానీతి లద్ధనామాని యక్ఖట్ఠానాని. **అబ్భన్తరానీ**తి అన్తోనగరే ఠితాని. బాహిరానీతి బహినగరే ఠితాని . **దిన్నపుబ్బ**న్తి పుబ్బే దిన్నం. **కతపుబ్బ**న్తి పుబ్బే కతం. **నో పరిహాపేస్సన్తీ**తి అపరిహాపేత్వా యథాపవత్తమేవ కరిస్సన్తి ధమ్మికం బలిం పరిహాపేన్తానఞ్హి దేవతా ఆరక్ఖం సుసంవిహితం న కరోన్తి, అనుప్పన్నం దుక్ఖం జనేతుం అసక్కోన్తాపి ఉప్పన్నం కాససీసరోగాదిం వడ్ఢేన్తి, సఙ్గామే పత్తే సహాయా న హోన్తి. అపరిహాపేన్తానం పన ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కరోన్తి, అనుప్పన్నం సుఖం ఉప్పాదేతుం అసక్కోన్తాపి ఉప్పన్నం కాససీసరోగాదిం హనన్తి, సఙ్గామసీసే సహాయా హోన్తీతి ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తీతి ఏత్థ రక్ఖా ఏవ యథా అనిచ్ఛితం న గచ్ఛతి, ఏవం ఆవరణతో ఆవరణం. యథా ఇచ్ఛితం న వినస్సతి, ఏవం గోపాయనతో గుత్తి. తత్థ బలకాయేన పరివారేత్వా రక్ఖణం పబ్బజితానం ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తి నామ న హోతి. యథా పన విహారస్స ఉపవనే రుక్ఖే న ఛిన్దన్తి, వాజికా వజ్ఝం న కరోన్తి, పోక్ఖరణీసు మచ్ఛే న గణ్హన్తి, ఏవం కరణం ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తి నామ. **కిన్తి అనాగతా చా**తి ఇమినా పన నేసం ఏవం పచ్చుపట్ఠితచిత్తసన్తానోతి చిత్తప్పవత్తిం పుచ్ఛతి.

తత్థ యే అనాగతానం అరహన్తానం ఆగమనం న ఇచ్ఛన్తి, తే అస్సద్ధా హోన్తి అప్పసన్నా. పబ్బజితే చ సమ్పత్తే పచ్చుగ్గమనం న కరోన్తి, గన్త్వా న పస్సన్తి, పటిసన్థారం న కరోన్తి, పఞ్హం న పుచ్ఛన్తి, ధమ్మం న సుణన్తి, దానం న దేన్తి,

అనుమోదనం న సుణన్తి, నివాసనట్ఠానం న సంవిదహన్తి. అథ నేసం అవణ్ణో అబ్భుగ్గచ్ఛతి – "అసుకో నామ రాజా అస్సద్ధో అప్పసన్నో, పబ్బజితే సమ్పత్తే పచ్చుగ్గమనం న కరోతి...పే.... నివాసనట్ఠానం న సంవిదహతీ"తి. తం సుత్వా పబ్బజితా తస్స నగరద్వారేన న గచ్ఛన్తి, గచ్ఛన్తాపి నగరం న పవిసన్తి. ఏవం అనాగతానం అరహన్తానం అనాగమనమేవ హోతి. ఆగతానమ్పి ఫాసువిహారే అసతి యేపి అజానిత్వా ఆగతా, తే – "వసిస్సామాతి తావ చిన్తేత్వా ఆగతమ్హా, ఇమేసం పన రాజూనం ఇమినా నీహారేన కో వసిస్సతీ"తి నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛన్తి. ఏవం అనాగతేసు అనాగచ్ఛన్తేసు, ఆగతేసు దుక్ఖం విహరన్తేసు సో దేసో పబ్బజితానం అనావాసో హోతి. తతో దేవతారక్ఖా న హోతి, దేవతారక్ఖాయ అసతి అమనుస్సా ఓకాసం లభన్తి. అమనుస్సా ఉస్సన్నా అనుప్పన్నం బ్యాధిం ఉప్పాదేన్తి, సీలవన్తానం దస్సనపఞ్హాపుచ్ఛనాదివత్థుకస్స పుఞ్ఞస్స అనాగమో హోతి. విపరియాయేన పన యథావుత్తకణ్హపక్ఖవిపరీతస్స సుక్కపక్ఖస్స సమ్భవో హోతీతి ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

౧౩౫. **ఏకమిదాహన్తి** ఇదం భగవా పుబ్బే వజ్జీనం ఇమస్స వజ్జిసత్తకస్స దేసితభావప్పకాసనత్థమాహ . తత్థ **సారన్దదే చేతియే**తి ఏవంనామకే విహారే. అనుప్పన్నే కిర బుద్ధే తత్థ సారన్దదస్స యక్ఖస్స నివాసనట్ఠానం చేతియం అహోసి. అథేత్థ భగవతో విహారం కారాపేసుం, సో సారన్దదే చేతియే కతత్తా సారన్దదచేతియన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గతో.

అకరణీయాతి అకాతబ్బా, అగ్గహేతబ్బాతి అత్థో. **యదిదన్తి** నిపాతమత్తం. **యుద్ధస్సా**తి కరణత్థే సామివచనం, అభిముఖయుద్ధేన గహేతుం న సక్కాతి అత్థో. **అఞ్ఞత్ర ఉపలాపనాయా**తి ఠపేత్వా ఉపలాపనం. ఉపలాపనా నామ – "అలం వివాదేన, ఇదాని సమగ్గా హోమా"తి హత్థిఅస్సరథహిరఞ్ఞసువణ్ణాదీని పేసేత్వా సఙ్గహకరణం. ఏవఞ్హి సఙ్గహం కత్వా కేవలం విస్సాసేన సక్కా గణ్హితున్తి అత్థో. **అఞ్ఞత్ర మిథుభేదాయా**తి ఠపేత్వా మిథుభేదం. ఇమినా అఞ్ఞమఞ్ఞభేదం కత్వాపి సక్కా ఏతే గహేతున్తి దస్సేతి. ఇదం బ్రాహ్మణో భగవతో కథాయ నయం లభిత్వా ఆహ.

కిం పన భగవా బ్రాహ్మణస్స ఇమాయ కథాయ నయలాభం న జానాతీతి? ఆమ, జానాతి. జానన్తో కస్మా కథేసీతి? అనుకమ్పాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "మయా అకథితేపి కతిపాహేన గన్త్వా సబ్బే గణ్హిస్సతి, కథితే పన సమగ్గే భిన్దన్తో తీహి సంవచ్ఛరేహి గణ్హిస్సతి, ఏత్తకమ్పి జీవితమేవ వరం, ఏత్తకఞ్హి జీవన్తా అత్తనో పతిట్ఠానభూతం పుఞ్ఞం కరిస్సన్తీ"తి.

అభినన్దిత్వాతి చిత్తేన అభినన్దిత్వా. **అనుమోదిత్వా**తి "యావ సుభాసితఞ్చిదం భోతా గోతమేనా"తి వాచాయ అనుమోదిత్వా. **పక్కామీ**తి రఞ్ఞో సన్తికం గతో. తతో నం రాజా – "కిం ఆచరియ, భగవా అవచా"తి పుచ్ఛి. సో – "యథా భో సమణస్స గోతమస్స వచనం న సక్కా వజ్జీ కేనచి గహేతుం, అపి చ ఉపలాపనాయ వా మిథుభేదేన వా సక్కా"తి ఆహ. తతో నం రాజా – "ఉపలాపనాయ అమ్హాకం హత్థిఅస్సాదయో నస్సిస్సన్తి, భేదేనేవ తే గహేస్సామి, కిం కరోమా"తి పుచ్ఛి. తేన హి, మహారాజ, తుమ్హే వజ్జిం ఆరబ్భ పరిసతి కథం సముట్ఠాపేథ. తతో అహం – "కిం తే మహారాజ తేహి, అత్తనో సన్తకేహి కసివాణిజ్జాదీని కత్వా జీవన్తు ఏతే రాజానో"తి వత్వా పక్కమిస్సామి. తతో తుమ్హే – "కిన్ను ఖో భో ఏస బ్రాహ్మణో వజ్జిం ఆరబ్భ పవత్తం కథం పటిబాహతీ"తి వదేయ్యాథ, దివసభాగే చాహం తేసం పణ్ణాకారం పేసేస్సామి, తమ్పి గాహాపేత్వా తుమ్హేపి మమ దోసం ఆరోపేత్వా బన్ధనతాలనాదీని అకత్వావ కేవలం ఖురముణ్డం మం కత్వా నగరా నీహరాపేథ. అథాహం – "మయా తే నగరే పాకారో పరిఖా చ కారితా, అహం కిర దుబ్బలట్ఠానఞ్చ ఉత్తానగమ్భీరట్ఠానఞ్చ జానామి, న చిరస్సేవ దాని ఉజుం కరిస్సామీ"తి వక్ఖామి. తం సుత్వా తుమ్హే – "గచ్ఛతూ"తి వదేయ్యాథాతి. రాజా సబ్బం అకాసి.

లిచ్ఛవీ తస్స నిక్ఖమనం సుత్వా – “సఠో బ్రాహ్మణో, మా తస్స గఙ్గం ఉత్తరితుం అదత్థా”తి ఆహంసు. తత్ర ఏకచ్చేహి – “అమ్హే ఆరబ్భ కథితత్తా కిర సో ఏవం కతో”తి వుత్తే “తేన హి, భణే, ఏతూ”తి భణింసు. సో గన్త్వా లిచ్ఛవీ దిస్వా “కిం ఆగతత్థా”తి పుచ్ఛితో తం పవత్తిం ఆరోచేసి, లిచ్ఛవినో – “అప్పమత్తకేన నామ ఏవం గరుం దణ్డం కాతుం న యుత్త”న్తి వత్వా – “కిం తే తత్ర ఠానన్తర”న్తి పుచ్ఛింసు. “వినిచ్ఛయామచ్చోహమస్మీ”తి. తదేవ తే ఠానన్తరం హోతూతి. సో సుట్ఠుతరం వినిచ్ఛయం కరోతి, రాజకుమారా తస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తి.

సో పతిట్ఠితగుణో హుత్వా ఏకదివసం ఏకం లిచ్ఛవిం గహేత్వా ఏకమన్తం గన్త్వా – దారకా కసన్తీతి పుచ్ఛి. ఆమ, కసన్తి. ద్వే గోణే యోజేత్వాతి? ఆమ, ద్వే గోణే యోజేత్వాతి. ఏత్తకం వత్వా నివత్తో. తతో తం అఞ్ఞో – “కిం ఆచరియో ఆహా”తి పుచ్ఛిత్వా తేన వుత్తం అసద్దహన్తో “న మే ఏస యథాభూతం కథేతీ”తి తేన సద్ధిం భిజ్జి. బ్రాహ్మణో అఞ్ఞస్మిం దివసే ఏకం లిచ్ఛవిం ఏకమన్తం నేత్వా – “కేన బ్యఞ్జనేన భుత్తోసీ”తి పుచ్ఛిత్వా నివత్తో. తమ్పి అఞ్ఞో పుచ్ఛిత్వా అసద్దహన్తో తథేవ భిజ్జి. బ్రాహ్మణో అపరమ్పి దివసం ఏకం లిచ్ఛవిం ఏకమన్తం నేత్వా – “అతిదుగ్గతోసి కిరా”తి పుచ్ఛి. కో ఏవమాహాతి పుచ్ఛితో అసుకో నామ లిచ్ఛవీతి. అపరమ్పి ఏకమన్తం నేత్వా – “త్వం కిర భీరుకజాతికో”తి పుచ్ఛి. కో ఏవమాహాతి? అసుకో నామ లిచ్ఛవీతి. ఏవం అఞ్ఞేన అకథితమేవ అఞ్ఞస్స కథేన్తో తీహి సంవచ్ఛరేహి తే రాజానో అఞ్ఞమఞ్ఞం భిన్దిత్వా యథా ద్వే ఏకమగ్గేన న గచ్ఛన్తి, తథా కత్వా సన్నిపాతభేరిం చరాపేసి. లిచ్ఛవినో – “ఇస్సరా సన్నిపతన్తు, సూరా సన్నిపతన్తూ”తి వత్వా న సన్నిపతింసు.

బ్రాహ్మణో – “అయం దాని కాలో, సీఘం ఆగచ్ఛతూ”తి రఞ్ఞో సాసనం పేసేసి. రాజా సుత్వావ బలభేరిం చరాపేత్వా నిక్ఖమి. వేసాలికా సుత్వా – “రఞ్ఞో గఙ్గం ఉత్తరితుం న దస్సామా”తి భేరిం చరాపేసుం. తమ్పి సుత్వా – “గచ్ఛన్తు సూరరాజానో”తిఆదీని వత్వా న సన్నిపతింసు. “నగరప్పవేసనం న దస్సామ, ద్వారాని పిదహిత్వా ఠస్సామా”తి భేరిం చరాపేసుం. ఏకోపి న సన్నిపతి. యథావివటేహేవ ద్వారేహి పవిసిత్వా సబ్బే అనయబ్యసనం పాపేత్వా గతో.

భిక్ఖుఅపరిహానియధమ్మవణ్ణనా

౧౩౬. **అథ ఖో భగవా అచిరపక్కన్తే**తిఆదిమ్హి **సన్నిపాతేత్వా**తి దూరవిహారేసు ఇద్ధిమన్తే పేసేత్వా సన్తికవిహారేసు సయం గన్త్వా – “సన్నిపతథ, ఆయస్మన్తో; భగవా వో సన్నిపాతం ఇచ్ఛతీ”తి సన్నిపాతేత్వా. **అపరిహానియే**తి అపరిహానికరే, వుద్ధిహేతుభూతేతి అత్థో. **ధమ్మే దేసేస్సామీ**తి చన్దసహస్సం సూరియసహస్సం ఉట్ఠాపేన్తో వియ చతుకుట్టకే గేహే అన్తో తేలదీపసహస్సం ఉజ్జాలేన్తో వియ పాకటే కత్వా కథయిస్సామీతి.

తత్థ **అభిణ్హం సన్నిపాతా**తి ఇదం వజ్జిసత్తకే వుత్తసదిసమేవ. ఇధాపి చ అభిణ్హం అసన్నిపతితా దిసాసు ఆగతసాసనం న సుణన్తి. తతో – “అసుకవిహారసీమా ఆకులా, ఉపోసథపవారణా ఠితా, అసుకస్మిం ఠానే భిక్ఖూ వేజ్జకమ్మదూతకమ్మాదీని కరోన్తి, విఞ్ఞత్తిబహులా పుప్ఫదానాదీహి జీవికం కప్పేన్తీ”తిఆదీని న జానన్తి, పాపభిక్ఖూపి “పమత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘో”తి ఞత్వా రాసిభూతా సాసనం ఓసక్కాపేన్తి. అభిణ్హం సన్నిపతితా పన తం తం పవత్తిం సుణన్తి, తతో భిక్ఖుసఙ్ఘం పేసేత్వా సీమం ఉజుం కరోన్తి, ఉపోసథపవారణాదయో పవత్తాపేన్తి, మిచ్ఛాజీవానం ఉస్సన్నట్ఠానే అరియవంసికే పేసేత్వా అరియవంసం కథాపేన్తి, పాపభిక్ఖూనం వినయధరేహి నిగ్గహం కారాపేన్తి, పాపభిక్ఖూపి “అప్పమత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘో, న సక్కా అమ్హేహి వగ్గబన్ధేన విచరితు”న్తి భిజ్జిత్వా పలాయన్తి. ఏవమేత్థ హానివుద్ధియో వేదితబ్బా.

సమగ్గాతిఆదీసు చేతియపటిజగ్గనత్థం వా బోధిగేహఉపోసథాగారచ్ఛాదనత్థం వా కతికవత్తం వా ఠపేతుకామతాయ ఓవాదం వా దాతుకామతాయ – "సఙ్ఘో సన్నిపతతూ"తి భేరియా వా ఘణ్టియా వా ఆకోటితాయ – "మయ్హం చీవరకమ్మం అత్థి, మయ్హం పత్తో పచితబ్బో, మయ్హం నవకమ్మం అత్థీ"తి విక్ఖేపం కరోన్తా న సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. సబ్బం పన తం కమ్మం ఠపేత్వా – "అహం పురిమతరం, అహం పురిమతర"న్తి ఏకప్పహారేనేవ సన్నిపతన్తా సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. సన్నిపతితా పన చిన్తేత్వా మన్తేత్వా కత్తబ్బం కత్వా ఏకతో అవుట్ఠహన్తా సమగ్గా న వుట్ఠహన్తి నామ. ఏవం వుట్ఠితేసు హి యే పఠమం గచ్ఛన్తి, తేసం ఏవం హోతి – "అమ్హేహి బాహిరకథావ సుతా, ఇదాని వినిచ్ఛయకథా భవిస్సతీ"తి. ఏకప్పహారేనేవ వుట్ఠహన్తా పన సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. అపిచ "అసుకట్ఠానే విహారసీమా ఆకులా, ఉపోసథపవారణా ఠితా, అసుకట్ఠానే వేజ్జకమ్మాదికారకా పాపభిక్ఖూ ఉప్పన్నా"తి సుత్వా – "కో గన్త్వా తేసం నిగ్గహం కరిస్సతీ"తి వుత్తే – "అహం పఠమం, అహం పఠమ"న్తి వత్వా గచ్ఛన్తాపి సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ.

ఆగన్తుకం పన దిస్వా – "ఇమం పరివేణం యాహి, ఏతం పరివేణం యాహి, అయం కో"తి అవత్వా సబ్బే వత్తం కరోన్తాపి, జిణ్ణపత్తచీవరకం దిస్వా తస్స భిక్ఖాచారవత్తేన పత్తచీవరం పరియేసమానాపి, గిలానస్స గిలానభేసజ్జం పరియేసమానాపి, గిలానమేవ అనాథం – "అసుకపరివేణం యాహి, అసుకపరివేణం యాహీ"తి అవత్వా అత్తనో అత్తనో పరివేణే పటిజగ్గన్తాపి, ఏకో ఓలియమానకో గన్థో హోతి, పఞ్ఞవన్తం భిక్ఖుం సఙ్గణ్హిత్వా తేన తం గన్థం ఉక్ఖిపాపేన్తాపి సమగ్గా సఙ్ఘం కరణీయాని కరోన్తి నామ.

అపఞ్ఞత్తన్తిఆదీసు నవం అధమ్మికం కతికవత్తం వా సిక్ఖాపదం వా బన్ధన్తా అపఞ్ఞత్తం పఞ్ఞపేన్తి నామ, పురాణసన్థతవత్థుస్మిం సావత్థియం భిక్ఖూ వియ. ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం సాసనం దీపేన్తా పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తి నామ, వస్ససతపరినిబ్బుతే భగవతి వేసాలికా వజ్జిపుత్తకా వియ. ఖుద్దానుఖుద్దకా పన ఆపత్తియో సఞ్చిచ్చ వీతిక్కమన్తా యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ న వత్తన్తి నామ, అస్సజిపునబ్బసుకా వియ. నవం పన కతికవత్తం వా సిక్ఖాపదం వా అబన్ధన్తా, ధమ్మవినయతో సాసనం దీపేన్తా, ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని అసమూహనన్తా అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞపేన్తి, పఞ్ఞత్తం న సముచ్ఛిన్దన్తి, యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ వత్తన్తి నామ, ఆయస్మా ఉపసేనో వియ, ఆయస్మా యసో కాకణ్డకపుత్తో వియ చ.

> "సుణాతు, మే ఆవుసో సఙ్ఘో, సన్తమ్హాకం సిక్ఖాపదాని గిహిగతాని, గిహినోపి జానన్తి, 'ఇదం వో సమణానం సక్యపుత్తియానం కప్పతి, ఇదం వో న కప్పతీ'తి. సచే హి మయం ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనిస్సామ, భవిస్సన్తి వత్తారో – 'ధూమకాలికం సమణేన గోతమేన సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, యావిమేసం సత్థా అట్ఠాసి, తావిమే సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖింసు. యతో ఇమేసం సత్థా పరినిబ్బుతో, న దానిమే సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖన్తీ'తి. యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, సఙ్ఘో అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞపేయ్య, పఞ్ఞత్తం న సముచ్ఛిన్దేయ్య, యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ వత్తేయ్యా"తి (చూళవ. ౪౪౨) –

ఇమం తన్తిం ఠపయన్తో ఆయస్మా మహాకస్సపో వియ చ. **వుద్ధియేవా**తి సీలాదీహి గుణేహి వుడ్ఢియేవ, నో పరిహాని.

థేరాతి థిరభావప్పత్తా థేరకారకేహి గుణేహి సమన్నాగతా. బహూ రత్తియో జానన్తీతి **రత్తఞ్ఞూ**. చిరం పబ్బజితానం ఏతేసన్తి **చిరపబ్బజితా**. సఙ్ఘస్స పితుట్ఠానే ఠితాతి **సఙ్ఘపితరో**. పితుట్ఠానే ఠితత్తా సఙ్ఘం పరినేన్తి పుబ్బఙ్గమా హుత్వా తీసు

సిక్ఖాసు పవత్తేన్తీతి **సఙ్ఘపరిణాయకా.**

యే తేసం సక్కారాదీని న కరోన్తి, ఓవాదత్థాయ ద్వే తయో వారే ఉపట్ఠానం న గచ్ఛన్తి, తేపి తేసం ఓవాదం న దేన్తి, పవేణీకథం న కథేన్తి, సారభూతం ధమ్మపరియాయం న సిక్ఖాపేన్తి. తే తేహి విస్సట్ఠా సీలాదీహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి సత్తహి చ అరియధనేహీతి ఏవమాదీహి గుణేహి పరిహాయన్తి. యే పన తేసం సక్కారాదీని కరోన్తి, ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి, తేపి తేసం ఓవాదం దేన్తి. "ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బం, ఏవం తే ఆలోకితబ్బం, ఏవం తే విలోకితబ్బం, ఏవం తే సమిఞ్జితబ్బం, ఏవం తే పసారితబ్బం, ఏవం తే సఙ్ఘాటిపత్తచీవరం ధారేతబ్బ"న్తి పవేణీకథం కథేన్తి, సారభూతం ధమ్మపరియాయం సిక్ఖాపేన్తి, తేరసహి ధుతఙ్గేహి దసహి కథావత్థూహి అనుసాసన్తి. తే తేసం ఓవాదే ఠత్వా సీలాదీహి గుణేహి వడ్ఢమానా సామఞ్ఞత్థం అనుపాపుణన్తి. ఏవమేత్థ హానివుద్ధియో వేదితబ్బా.

పునబ్భవదానం పునబ్భవో, పునబ్భవో సీలమస్సాతి పోనోబ్భవికా, పునబ్భవదాయికాతి అత్థో, తస్మా **పోనోబ్భవికాయ. న వసం గచ్ఛన్తీ**తి ఏత్థ యే చతున్నం పచ్చయానం కారణా ఉపట్ఠాకానం పదానుపదికా హుత్వా గామతో గామం విచరన్తి, తే తస్సా తణ్హాయ వసం గచ్ఛన్తి నామ, ఇతరే న గచ్ఛన్తి నామ. తత్థ హానివుద్ధియో పాకటాయేవ.

ఆరఞ్ఞకేసూతి పఞ్చధనుసతికపచ్ఛిమేసు. **సాపేక్ఖా**తి సతణ్హా సాలయా. గామన్తసేనాసనేసు హి ఝానం అప్పేత్వాపి తతో వుట్ఠితమత్తోవ ఇత్థిపురిసదారికాదిసద్దం సుణాతి, యేనస్స అధిగతవిసేసోపి హాయతియేవ. అరఞ్ఞే పన నిద్దాయిత్వా పటిబుద్ధమత్తో సీహబ్యగ్ఘమోరాదీనం సద్దం సుణాతి, యేన ఆరఞ్ఞకం పీతిం లభిత్వా తమేవ సమ్మసన్తో అగ్గఫలే పతిట్ఠాతి. ఇతి భగవా గామన్తసేనాసనే ఝానం అప్పేత్వా నిసిన్నభిక్ఖునో అరఞ్ఞే నిద్దాయన్తమేవ పసంసతి. తస్మా తమేవ అత్థవసం పటిచ్చ – "ఆరఞ్ఞకేసు సేనాసనేసు సాపేక్ఖా భవిస్సన్తీ"తి ఆహ.

పచ్చత్తఞ్ఞేవ సతిం ఉపట్ఠపేస్సన్తీతి అత్తనావ అత్తనో అబ్భన్తరే సతిం ఉపట్ఠపేస్సన్తి. **పేసలా**తి పియసీలా. ఇధాపి సబ్రహ్మచారీనం ఆగమనం అనిచ్ఛన్తా నేవాసికా అస్సద్ధా హోన్తి అప్పసన్నా . సమ్పత్తభిక్ఖూనం పచ్చుగ్గమనపత్తచీవరప్పటిగ్గహణఆసనపఞ్ఞాపనతాలవణ్టగ్గహణాదీని న కరోన్తి, అథ నేసం అవణ్ణో ఉగ్గచ్ఛతి – "అసుకవిహారవాసినో భిక్ఖూ అస్సద్ధా అప్పసన్నా విహారం పవిట్ఠానం వత్తపటివత్తం న కరోన్తీ"తి. తం సుత్వా పబ్బజితా విహారద్వారేన గచ్ఛన్తాపి విహారం న పవిసన్తి. ఏవం అనాగతానం అనాగమనమేవ హోతి. ఆగతానం పన ఫాసువిహారే అసతి యేపి అజానిత్వా ఆగతా, తే – "వసిస్సామాతి తావ చిన్తేత్వా ఆగతామ్హ, ఇమేసం పన నేవాసికానం ఇమినా నీహారేన కో వసిస్సతీ"తి నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛన్తి. ఏవం సో విహారో అఞ్ఞేసం భిక్ఖూనం అనావాసోవ హోతి. తతో నేవాసికా సీలవన్తానం దస్సనం అలభన్తా కఙ్ఖావినోదనం వా ఆచారసిక్ఖాపకం వా మధురధమ్మస్సవనం వా న లభన్తి, తేసం నేవ అగ్గహితధమ్మగ్గహణం, న గహితసజ్ఝాయకరణం హోతి. ఇతి నేసం హానియేవ హోతి, న వుద్ధి.

యే పన సబ్రహ్మచారీనం ఆగమనం ఇచ్ఛన్తి, తే సద్ధా హోన్తి పసన్నా, ఆగతానం సబ్రహ్మచారీనం పచ్చుగ్గమనాదీని కత్వా సేనాసనం పఞ్ఞపేత్వా దేన్తి, తే గహేత్వా భిక్ఖాచారం పవిసన్తి, కఙ్ఖం వినోదేన్తి, మధురధమ్మస్సవనం లభన్తి. అథ నేసం కిత్తిసద్దో ఉగ్గచ్ఛతి – "అసుకవిహారభిక్ఖూ ఏవం సద్ధా పసన్నా వత్తసమ్పన్నా సఙ్గాహకా"తి. తం సుత్వా భిక్ఖూ దూరతోపి ఏన్తి, తేసం నేవాసికా వత్తం కరోన్తి , సమీపం ఆగన్త్వా వుడ్ఢతరం ఆగన్తుకం వన్దిత్వా నిసీదన్తి, నవకతరస్స సన్తికే ఆసనం గహేత్వా నిసీదన్తి. నిసీదిత్వా – "ఇమస్మిం విహారే వసిస్సథ గమిస్సథా"తి పుచ్ఛన్తి. 'గమిస్సామీ'తి వుత్తే – "సప్పాయం

సేనాసనం, సులభా భిక్ఖా"తిఆదీని వత్వా గన్తుం న దేన్తి. వినయధరో చే హోతి, తస్స సన్తికే వినయం సజ్ఝాయన్తి. సుత్తన్తాదిధరో చే, తస్స సన్తికే తం తం ధమ్మం సజ్ఝాయన్తి. ఆగన్తుకానం థేరానం ఓవాదే ఠత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణన్తి. ఆగన్తుకా "ఏకం ద్వే దివసాని వసిస్సామాతి ఆగతామ్హ, ఇమేసం పన సుఖసంవాసతాయ దసద్వాదసవస్సాని వసిస్సామా"తి వత్తారో హోన్తి. ఏవమేత్థ హానివుద్ధియో వేదితబ్బా.

౧౩౭. దుతియసత్తకే కమ్మం ఆరామో ఏతేసన్తి **కమ్మారామాతి.** కమ్మే రతాతి **కమ్మరతా. కమ్మారామతమనుయుత్తాతి** యుత్తా పయుత్తా అనుయుత్తా. తత్థ **కమ్మన్తి** ఇతికాతబ్బకమ్మం వుచ్చతి. సేయ్యథిదం – చీవరవిచారణం, చీవరకరణం, ఉపత్థమ్భనం, సూచిఘరం, పత్తత్థవికం, అసంబద్ధకం, కాయబన్ధనం, ధమకరణం, ఆధారకం, పాదకథలికం, సమ్మజ్జనీఆదీనం కరణన్తి. ఏకచ్చో హి ఏతాని కరోన్తో సకలదివసం ఏతానేవ కరోతి. తం సన్ధాయేస పటిక్ఖేపో. యో పన ఏతేసం కరణవేలాయమేవ ఏతాని కరోతి, ఉద్దేసవేలాయం ఉద్దేసం గణ్హాతి, సజ్ఝాయవేలాయం సజ్ఝాయతి, చేతియఙ్గణవత్తవేలాయం చేతియఙ్గణవత్తం కరోతి, మనసికారవేలాయం మనసికారం కరోతి, న సో కమ్మారామో నామ.

న భస్సారామాతి ఏత్థ యో ఇత్థివణ్ణపురిసవణ్ణాదివసేన ఆలాపసల్లాపం కరోన్తోయేవ దివసఞ్చ రత్తిఞ్చ వీతినామేతి, ఏవరూపే భస్సే పరియన్తకారీ న హోతి, అయం భస్సారామో నామ. యో పన రత్తిన్దివం ధమ్మం కథేతి, పఞ్హం విస్సజ్జేతి, అయం అప్పభస్సోవ భస్సే పరియన్తకారీయేవ. కస్మా? "సన్నిపతితానం వో, భిక్ఖవే, ద్వయం కరణీయం – ధమ్మీ వా కథా, అరియో వా తుణ్హీభావో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౩) వుత్తత్తా.

న నిద్దారామాతి ఏత్థ యో గచ్ఛన్తోపి నిసిన్నోపి నిపన్నోపి థినమిద్ధాభిభూతో నిద్దాయతియేవ, అయం నిద్దారామో నామ. యస్స పన కరజకాయగేలఞ్ఞేన చిత్తం భవఙ్గే ఓతరతి , నాయం నిద్దారామో. తేనేవాహ – "అభిజానామహం అగ్గివేస్సన, గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో చతుగ్గుణం సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో నిద్దం ఓక్కమితా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭).

న సఙ్గణికారామాతి ఏత్థ యో ఏకస్స దుతియో ద్విన్నం తతియో తిణ్ణం చతుత్థోతి ఏవం సంసట్ఠోవ విహరతి, ఏకకో అస్సాదం న లభతి, అయం సఙ్గణికారామో. యో పన చతూసు ఇరియాపథేసు ఏకకో అస్సాదం లభతి, నాయం సఙ్గణికారామోతి వేదితబ్బో.

న పాపిచ్ఛాతి ఏత్థ అసన్తసమ్భావనాయ ఇచ్ఛాయ సమన్నాగతా దుస్సీలా పాపిచ్ఛా నామ.

న పాపమిత్తాదీసు పాపా మిత్తా ఏతేసన్తి **పాపమిత్తా.** చతూసు ఇరియాపథేసు సహ అయనతో పాపా సహాయా ఏతేసన్తి **పాపసహాయా.** తన్నిన్నతప్పోణతప్పబ్భారతాయ పాపేసు సమ్పవఙ్కాతి **పాపసమ్పవఙ్కా.**

ఓరమత్తకేనాతి అవరమత్తకేన అప్పమత్తకేన. **అన్తరాతి** అరహత్తం అపత్వావ ఏత్థన్తరే. **వోసానన్తి** పరినిట్ఠితభావం – "అలమేత్తావతా"తి ఓసక్కనం రితకిచ్చతం. ఇదం వుత్తం హోతి – "యావ సీలపారిసుద్ధిమత్తేన వా విపస్సనామత్తేన వా ఝానమత్తేన వా సోతాపన్నభావమత్తేన వా సకదాగామిభావమత్తేన వా అనాగామిభావమత్తేన వా వోసానం న ఆపజ్జిస్సన్తి, తావ వుద్ధియేవ భిక్ఖూనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీ"తి.

౧౩౮. తతియసత్తకే **సద్ధాతి** సద్ధాసమ్పన్నా. తత్థ ఆగమనీయసద్ధా, అధిగమసద్ధా, పసాదసద్ధా, ఓకప్పనసద్ధాతి చతుబ్బిధా సద్ధా. తత్థ **ఆగమనీయసద్ధా** సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం హోతి. **అధిగమసద్ధా** అరియపుగ్గలానం. బుద్ధో ధమ్మో సఙ్ఘోతి వుత్తే పన పసాదో **పసాదసద్ధా.** ఓకప్పేత్వా పకప్పేత్వా పన సద్దహనం **ఓకప్పనసద్ధా.** సా దువిధాపి ఇధాధిప్పేతా. తాయ హి సద్ధాయ సమన్నాగతో సద్ధావిముత్తో, వక్కలిత్థేరసదిసో హోతి. తస్స హి చేతియఙ్గణవత్తం వా, బోధియఙ్గణవత్తం వా కతమేవ హోతి. ఉపజ్ఝాయవత్తఆచరియవత్తాదీని సబ్బవత్తాని పూరేతి. **హిరిమనాతి** పాపజిగుచ్ఛనలక్ఖణాయ హిరియా యుత్తచిత్తా. **ఓత్తప్పీతి** పాపతో భాయనలక్ఖణేన ఓత్తప్పేన సమన్నాగతా.

బహుస్సుతాతి ఏత్థ పన పరియత్తిబహుస్సుతో, పటివేధబహుస్సుతోతి ద్వే బహుస్సుతా. **పరియత్తీతి** తీణి పిటకాని. **పటివేధోతి** సచ్చప్పటివేధో. ఇమస్మిం పన ఠానే పరియత్తి అధిప్పేతా. సా యేన బహు సుతా, సో బహుస్సుతో. సో పనేస నిస్సయముచ్చనకో, పరిసుపట్ఠాకో, భిక్ఖునోవాదకో, సబ్బత్థకబహుస్సుతోతి చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ తయో బహుస్సుతా సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ ఓవాదవగ్గే వుత్తనయేన గహేతబ్బా. సబ్బత్థకబహుస్సుతా పన ఆనన్దత్థేరసదిసా హోన్తి. తే ఇధ అధిప్పేతా.

ఆరద్ధవీరియాతి యేసం కాయికఞ్చ చేతసికఞ్చ వీరియం ఆరద్ధం హోతి. తత్థ యే కాయసఙ్గణికం వినోదేత్వా చతూసు ఇరియాపథేసు అట్ఠఆరబ్భవత్థువసేన ఏకకా హోన్తి, తేసం కాయికవీరియం ఆరద్ధం నామ హోతి. యే చిత్తసఙ్గణికం వినోదేత్వా అట్ఠసమాపత్తివసేన ఏకకా హోన్తి, గమనే ఉప్పన్నకిలేసస్స ఠానం పాపుణితుం న దేన్తి, ఠానే ఉప్పన్నకిలేసస్స నిసజ్జం, నిసజ్జాయ ఉప్పన్నకిలేసస్స సయనం పాపుణితుం న దేన్తి, ఉప్పన్నుప్పన్నట్ఠానేయేవ కిలేసే నిగ్గణ్హన్తి, తేసం చేతసికవీరియం ఆరద్ధం నామ హోతి.

ఉపట్ఠితస్సతీతి చిరకతాదీనం సరితా అనుస్సరితా మహాగతిమ్బయఅభయత్థేరదీఘభాణఅభయత్థేరతిపిటకచూళాభయత్థేరా వియ. మహాగతిమ్బయఅభయత్థేరో కిర జాతపఞ్చమదివసే మఙ్గలపాయాసే తుణ్డం పసారేన్తం వాయసం దిస్వా హుం హున్తి సద్దమకాసి. అథ నో థేరకాలే – ''కదా పట్ఠాయ, భన్తే, సరథా''తి భిక్ఖూహి పుచ్ఛితో ''జాతపఞ్చమదివసే కతసద్దతో పట్ఠాయ ఆవుసో''తి ఆహ.

దీఘభాణకఅభయత్థేరస్స జాతనవమదివసే మాతా చుమ్బిస్సామీతి ఓనతా తస్సా మోళి ముచ్చిత్థ . తతో తుమ్బమత్తాని సుమనపుప్ఫాని దారకస్స ఉరే పతిత్వా దుక్ఖం జనయింసు. సో థేరకాలే – ''కదా పట్ఠాయ, భన్తే, సరథా''తి పుచ్ఛితో – ''జాతనవమదివసతో పట్ఠాయా''తి ఆహ.

తిపిటకచూళాభయత్థేరో – ''అనురాధపురే తీణి ద్వారాని పిదహాపేత్వా మనుస్సానం ఏకేన ద్వారేన నిక్ఖమనం కత్వా – 'త్వం కిన్నామో, త్వం కిన్నామో'తి పుచ్ఛిత్వా సాయం పున అపుచ్ఛిత్వావ తేసం నామాని సమ్పటిచ్ఛాపేతుం – ''సక్కా ఆవుసో''తి ఆహ. ఏవరూపే భిక్ఖూ సన్ధాయ – ''ఉపట్ఠితస్సతీ''తి వుత్తం.

పఞ్ఞవన్తోతి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయబ్బయపరిగ్గాహికాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతా. అపి చ ద్వీహిపి ఏతేహి పదేహి విపస్సకానం భిక్ఖూనం విపస్సనాసమ్భారభూతా సమ్మాసతి చేవ విపస్సనాపఞ్ఞా చ కథితా.

౧౩౯. చతుత్థసుత్తకే సతియేవ సమ్బోజ్ఝఙ్గో **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో**తి. ఏస నయో సబ్బత్థ. తత్థ ఉపట్ఠానలక్ఖణో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పవిచయలక్ఖణో ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పగ్గహలక్ఖణో వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఫరణలక్ఖణో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఉపసమలక్ఖణో పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, అవిక్ఖేపలక్ఖణో సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పటిసఙ్ఖానలక్ఖణో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో. **భావేస్సన్తీ**తి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం చతూహి కారణేహి సముట్ఠాపేన్తా, ఛహి కారణేహి ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా, నవహి కారణేహి వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా, దసహి కారణేహి పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా, సత్తహి కారణేహి పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా, దసహి కారణేహి సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా, పఞ్చహి కారణేహి ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేన్తా వడ్ఢేస్సన్తీతి అత్థో. ఇమినా విపస్సనామగ్గఫలసమ్పయుత్తే లోకియలోకుత్తరమిస్సకే సమ్బోజ్ఝఙ్గే కథేసి.

౧౪౦. పఞ్చమసుత్తకే **అనిచ్చసఞ్ఞా**తి అనిచ్చానుపస్సనాయ సద్ధిం ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **అనత్తసఞ్ఞా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఇమా సత్త లోకియవిపస్సనాపి హోన్తి. “ఏతం సన్తం, ఏతం పణీతం, యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో విరాగో నిరోధో”తి (అ॰ ని॰ ౯.౩౬) ఆగతవసేనేత్థ ద్వే లోకుత్తరాపి హోన్తీతి వేదితబ్బా.

౧౪౧. ఛక్కే **మేత్తం కాయకమ్మ**న్తి మేత్తచిత్తేన కత్తబ్బం కాయకమ్మం. **వచీకమ్మమనోకమ్మేసు**పి ఏసేవ నయో. ఇమాని పన భిక్ఖూనం వసేన ఆగతాని గిహీసుపి లబ్భన్తి . భిక్ఖూనఞ్హి మేత్తచిత్తేన ఆభిసమాచారికధమ్మపూరణం మేత్తం కాయకమ్మం నామ. గిహీనం చేతియవన్దనత్థాయ బోధివన్దనత్థాయ సఙ్ఘనిమన్తనత్థాయ గమనం, గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠం భిక్ఖుం దిస్వా పచ్చుగ్గమనం, పత్తప్పటిగ్గహణం, ఆసనపఞ్ఞాపనం, అనుగమనన్తి ఏవమాదికం మేత్తం కాయకమ్మం నామ.

భిక్ఖూనం మేత్తచిత్తేన ఆచారపఞ్ఞత్తిసిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం, కమ్మట్ఠానకథనం, ధమ్మదేసనా, తేపిటకమ్పి బుద్ధవచనం మేత్తం వచీకమ్మం నామ. గిహీనం చేతియవన్దనత్థాయ గచ్ఛామ , బోధివన్దనత్థాయ గచ్ఛామ, ధమ్మస్సవనం కరిస్సామ, దీపమాలపుప్ఫపూజం కరిస్సామ, తీణి సుచరితాని సమాదాయ వత్తిస్సామ, సలాకభత్తాదీని దస్సామ, వస్సావాసికం దస్సామ, అజ్జ సఙ్ఘస్స చత్తారో పచ్చయే దస్సామ, సఙ్ఘం నిమన్తేత్వా ఖాదనీయాదీని సంవిదహథ, ఆసనాని పఞ్ఞాపేథ, పానీయం ఉపట్ఠపేథ, సఙ్ఘం పచ్చుగ్గన్త్వా ఆనేథ, పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదాపేథ, ఛన్దజాతా ఉస్సాహజాతా వేయ్యావచ్చం కరోథాతిఆదికథనకాలే మేత్తం వచీకమ్మం నామ.

భిక్ఖూనం పాతోవ ఉట్ఠాయ సరీరప్పటిజగ్గనం, చేతియఙ్గణవత్తాదీని చ కత్వా వివిత్తాసనే నిసీదిత్వా ఇమస్మిం విహారే భిక్ఖూ సుఖీ హోన్తు అవేరా అబ్యాపజ్ఝాతి చిన్తనం మేత్తం మనోకమ్మం నామ. గిహీనం ‘అయ్యా సుఖీ హోన్తు, అవేరా అబ్యాపజ్ఝా’తి చిన్తనం మేత్తం మనోకమ్మం నామ.

ఆవి చేవ రహో చాతి సమ్ముఖా చ పరమ్ముఖా చ. తత్థ నవకానం చీవరకమ్మాదీసు సహాయభావగమనం సమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ. థేరానం పన పాదధోవనవన్దనబీజనదానాదిభేదం సబ్బం సామీచికమ్మం సమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ. ఉభయేహిపి దున్నిక్ఖిత్తానం దారుభణ్డాదీనం తేసు అవమఞ్ఞం అకత్వా అత్తనా దున్నిక్ఖిత్తానం వియ పటిసామనం పరమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ.

దేవత్థేరో తిస్సత్థేరోతి ఏవం పగ్గయ్హ వచనం సమ్ముఖా మేత్తం వచీకమ్మం నామ. విహారే అసన్తం పన పటిపుచ్ఛన్తస్స కుహిం అమ్హాకం దేవత్థేరో, కుహిం అమ్హాకం తిస్సత్థేరో, కదా ను ఖో ఆగమిస్సతీతి ఏవం మమాయనవచనం పరమ్ముఖా మేత్తం వచీకమ్మం నామ.

మేత్తాసినేహసినిద్ధాని పన నయనాని ఉమ్మీలేత్వా పసన్నేన ముఖేన ఓలోకనం సమ్ముఖా మేత్తం మనోకమ్మం నామ. దేవత్థేరో తిస్సత్థేరో అరోగో హోతు, అప్పాబాధోతి సమన్నాహరణం పరమ్ముఖా మేత్తం మనోకమ్మం నామ.

లాభాతి చీవరాదయో లద్ధపచ్చయా. **ధమ్మికాతి** కుహనాదిభేదం మిచ్ఛాజీవం వజ్జేత్వా ధమ్మేన సమేన భిక్ఖాచారవత్తేన ఉప్పన్నా. **అన్తమసో పత్తపరియాపన్నమత్తమ్పీతి** పచ్ఛిమకోటియా పత్తే పరియాపన్నం పత్తస్స అన్తోగతం ద్వితికటచ్ఛుభిక్ఖామత్తమ్పి . **అప్పటివిభత్తభోగీతి** ఏత్థ ద్వే పటివిభత్తా నామ – ఆమిసప్పటివిభత్తఞ్చ, పుగ్గలప్పటివిభత్తఞ్చ. తత్థ – "ఏత్తకం దస్సామి, ఏత్తకం న దస్సామీ"తి ఏవం చిత్తేన విభజనం **ఆమిసప్పటివిభత్తం** నామ. "అసుకస్స దస్సామి, అసుకస్స న దస్సామీ"తి ఏవం చిత్తేన విభజనం పన **పుగ్గలప్పటివిభత్తం** నామ. తదుభయమ్పి అకత్వా యో అప్పటివిభత్తం భుఞ్జతి, అయం **అప్పటివిభత్తభోగీ** నామ.

సీలవన్తేహి సబ్రహ్మచారీహి సాధారణభోగీతి ఏత్థ సాధారణభోగినో ఇదం లక్ఖణం, యం యం పణీతం లభతి, తం తం నేవ లాభేన లాభం నిజిగీసనతాముఖేన గిహీనం దేతి, న అత్తనా భుఞ్జతి, పటిగ్గణ్హన్తో చ – "సఙ్ఘేన సాధారణం హోతూ"తి గహేత్వా ఘణ్టిం పహరిత్వా పరిభుఞ్జితబ్బం సఙ్ఘసన్తకం వియ పస్సతి.

ఇమం పన సారణీయధమ్మం కో పూరేతి, కో న పూరేతీతి? దుస్సీలో తావ న పూరేతి. న హి తస్స సన్తకం సీలవన్తా గణ్హన్తి. పరిసుద్ధసీలో పన వత్తం అఖణ్డేన్తో పూరేతి. తత్రిదం వత్తం – యో హి ఓదిస్సకం కత్వా మాతు వా పితు వా ఆచరియుపజ్ఝాయాదీనం వా దేతి, సో దాతబ్బం దేతి, సారణీయధమ్మో పనస్స న హోతి, పలిబోధజగ్గనం నామ హోతి. సారణీయధమ్మో హి ముత్తపలిబోధస్సేవ వట్టతి. తేన పన ఓదిస్సకం దేన్తేన గిలానగిలానుపట్ఠాకఆగన్తుకగమికానఞ్చేవ నవపబ్బజితస్స చ సఙ్ఘాటిపత్తగ్గహణం అజానన్తస్స దాతబ్బం. ఏతేసం దత్వా అవసేసం థేరాసనతో పట్ఠాయ థోకం అదత్వా యో యత్తకం గణ్హాతి, తస్స తత్తకం దాతబ్బం. అవసిట్ఠే అసతి పున పిణ్డాయ చరిత్వా థేరాసనతో పట్ఠాయ యం యం పణీతం, తం దత్వా సేసం పరిభుఞ్జితబ్బం. "సీలవన్తేహీ"తి వచనతో దుస్సీలస్స అదాతుమ్పి వట్టతి.

అయం పన సారణీయధమ్మో సుసిక్ఖితాయ పరిసాయ సుపూరో హోతి, నో అసిక్ఖితాయ పరిసాయ. సుసిక్ఖితాయ హి పరిసాయ యో అఞ్ఞతో లభతి, సో న గణ్హాతి. అఞ్ఞతో అలభన్తోపి పమాణయుత్తమేవ గణ్హాతి, నాతిరేకం. అయం పన సారణీయధమ్మో ఏవం పునప్పునం పిణ్డాయ చరిత్వా లద్ధం లద్ధం దేన్తస్సాపి ద్వాదసహి వస్సేహి పూరతి, న తతో ఓరం. సచే హి ద్వాదసమే వస్సే సారణీయధమ్మపూరకో పిణ్డపాతపూరం పత్తం ఆసనసాలాయం ఠపేత్వా నహాయితుం గచ్ఛతి సఙ్ఘత్థేరో చ కస్సేసో పత్తోతి, "సారణీయధమ్మపూరకస్సా"తి వుత్తే "ఆహరథ న"న్తి సబ్బం పిణ్డపాతం విచారేత్వా భుఞ్జిత్వా చ రిత్తం పత్తం ఠపేతి, అథ సో భిక్ఖు రిత్తం పత్తం దిస్వా "మయ్హం అనవసేసేత్వావ పరిభుఞ్జింసూ"తి దోమనస్సం ఉప్పాదేతి, సారణీయధమ్మో భిజ్జతి, పున ద్వాదసవస్సాని పూరేతబ్బో హోతి. తిత్థియపరివాససదిసో హేస, సకిం ఖణ్డే జాతే పున పూరేతబ్బోవ. యో పన – "లాభా వత మే, సులద్ధం వత మే, యస్స మే పత్తగతం అనాపుచ్ఛావ సబ్రహ్మచారీ పరిభుఞ్జన్తీ"తి సోమనస్సం జనేతి, తస్స పుణ్ణో నామ హోతి.

ఏవం పూరితసారణీయధమ్మస్స పన నేవ ఇస్సా, న మచ్ఛరియం హోతి. సో మనుస్సానం పియో హోతి, సులభపచ్చయో చ, పత్తగతమస్స దియ్యమానమ్పి న ఖీయతి, భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం లభతి, భయే వా ఛాతకే వా సమ్పత్తే దేవతా ఉస్సుక్కం ఆపజ్జన్తి.

తత్రిమాని వత్థూని – సేనగిరివాసీ తిస్సత్థేరో కిర మహాగిరిగామం ఉపనిస్సాయ విహరతి. పఞ్ఞాస మహాథేరా నాగదీపం చేతియవన్దనత్థాయ గచ్ఛన్తా గిరిగామే పిణ్డాయ చరిత్వా కిఞ్చి అలద్ధా నిక్ఖమింసు. థేరో పన పవిసన్తో తే దిస్వా పుచ్ఛి – "లద్ధం, భన్తే"తి? విచరిమ్హ ఆవుసోతి. సో తేసం అలద్ధభావం ఞత్వా ఆహ – "భన్తే యావాహం ఆగచ్ఛామి, తావ ఇధేవ హోథా"తి. మయం, ఆవుసో, పఞ్ఞాస జనా పత్తతేమనమత్తమ్పి న లభిమ్హాతి. భన్తే, నేవాసికా నామ పటిబలా హోన్తి, అలభన్తాపి భిక్ఖాచారమగ్గసభాగం జానన్తీతి. థేరా ఆగమేసుం. థేరో గామం పావిసి. ధురగేహేయేవ మహాఉపాసికా ఖీరభత్తం సజ్జేత్వా థేరం ఓలోకయమానా ఠితా. అథ థేరస్స ద్వారం సమ్పత్తస్సేవ పత్తం పూరేత్వా అదాసి, సో తం ఆదాయ థేరానం సన్తికం గన్త్వా గణ్హథ, భన్తేతి, సఙ్ఘత్థేరం ఆహ. థేరో – "అమ్హేహి ఏత్తకేహి కిఞ్చి న లద్ధం, అయం సీఘమేవ గహేత్వా ఆగతో, కిం ను ఖో"తి సేసానం ముఖం ఓలోకేసి. థేరో ఓలోకనాకారేనేవ ఞత్వా "భన్తే, ధమ్మేన సమేన లద్ధపిణ్డపాతో, నిక్కుక్కుచ్చా గణ్హథా"తిఆదితో పట్ఠాయ సబ్బేసం యావదత్థం దత్వా అత్తనాపి యావదత్థం భుఞ్జి.

అథ నం భత్తకిచ్చావసానే థేరా పుచ్ఛింసు – "కదా, ఆవుసో, లోకుత్తరధమ్మం పటివిజ్ఝీ"తి? నత్థి మే, భన్తే, లోకుత్తరధమ్మోతి. ఝానలాభీసి, ఆవుసోతి? ఏతమ్పి మే, భన్తే, నత్థీతి. నను, ఆవుసో, పాటిహారియన్తి? సారణీయధమ్మో మే, భన్తే, పూరితో, తస్స మే ధమ్మస్స పూరితకాలతో పట్ఠాయ సచేపి భిక్ఖుసతసహస్సం హోతి, పత్తగతం న ఖీయతీతి. తే సుత్వా – "సాధు సాధు సప్పురిస, అనుచ్ఛవికమిదం తుయ్హ"న్తి ఆహంసు. ఇదం తావ – "పత్తగతం న ఖీయతీ"తి ఏత్థ వత్థు.

అయమేవ పన థేరో చేతియపబ్బతే గిరిభణ్డమహాపూజాయ దానట్ఠానం గన్త్వా ఇమస్మిం దానే కిం వరభణ్డన్తి పుచ్ఛి. ద్వే సాటకా, భన్తేతి. ఏతే మయ్హం పాపుణిస్సన్తీతి. తం సుత్వా అమచ్చో రఞ్ఞో ఆరోచేసి – "ఏకో దహరో ఏవం వదతీ"తి. దహరస్స ఏవం చిత్తం, మహాథేరానం పన సుఖుమసాటకా వట్టన్తీతి వత్వా మహాథేరానం దస్సామీతి ఠపేతి. తస్స భిక్ఖుసఙ్ఘే పటిపాటియా ఠితే దేన్తస్స మత్థకే ఠపితాపి తే సాటకా హత్థం నారోహన్తి. అఞ్ఞే ఆరోహన్తి. దహరస్స దానకాలే పన హత్థం ఆరుళ్హా. సో తస్స హత్థే పాతేత్వా అమచ్చస్స ముఖం ఓలోకేత్వా దహరం నిసీదాపేత్వా దానం దత్వా సఙ్ఘం విస్సజ్జేత్వా దహరస్స సన్తికే నిసీదిత్వా – "భన్తే, ఇమం ధమ్మం కదా పటివిజ్ఝిత్థా"తి ఆహ. సో పరియాయేనాపి అసన్తం అవదన్తో – "నత్థి మయ్హం మహారాజ లోకుత్తరధమ్మో"తి ఆహ. నను, భన్తే, పుబ్బే అవచుత్థాతి. ఆమ, మహారాజ, సారణీయధమ్మపూరకో అహం, తస్స మే ధమ్మస్స పూరితకాలతో పట్ఠాయ భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం పాపుణాతీతి. "సాధు సాధు, భన్తే, అనుచ్ఛవికమిదం తుయ్హ"న్తి వన్దిత్వా పక్కామి. ఇదం – "భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం పాపుణాతీ"తి ఏత్థ వత్థు.

బ్రాహ్మణతిస్సభయే పన భాతరగామవాసినో నాగత్థేరియా అనారోచేత్వావ పలాయింసు. థేరీ పచ్చూససమయే – "అతివియ అప్పనిగ్ఘోసో గామో, ఉపధారేథ తావా"తి దహరభిక్ఖునియో ఆహ. తా గన్త్వా సబ్బేసం గతభావం ఞత్వా ఆగమ్మ థేరియా ఆరోచేసుం. సా సుత్వా "మా తుమ్హే తేసం గతభావం చిన్తయిత్థ, అత్తనో ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాయోనిసోమనసికారేసుయేవ యోగం కరోథా"తి వత్వా భిక్ఖాచారవేలాయం పారుపిత్వా అత్తద్వాదసమా గామద్వారే నిగ్రోధమూలే అట్ఠాసి. రుక్ఖే అధివత్థాదేవతా ద్వాదసన్నమ్పి భిక్ఖునీనం పిణ్డపాతం దత్వా "అయ్యే, మా అఞ్ఞత్థ

గచ్ఛథ, నిచ్చం ఇధేవ ఏథా”తి ఆహ. థేరియా పన కనిట్ఠభాతా నాగత్థేరో నామ అత్థి, సో – “మహన్తం భయం, న సక్కా ఇధ యాపేతుం, పరతీరం గమిస్సామీ”తి అత్తద్వాదసమోవ అత్తనో వసనట్ఠానా నిక్ఖన్తో థేరిం దిస్వా గమిస్సామీతి భాతరగామం ఆగతో. థేరీ – “థేరా ఆగతా”తి సుత్వా తేసం సన్తికం గన్త్వా కిం అయ్యాతి పుచ్ఛి. సో తం పవత్తిం ఆచిక్ఖి. సా – “అజ్జ ఏకదివసం విహారేయేవ వసిత్వా స్వే గమిస్సథా”తి ఆహ. థేరా విహారం అగమంసు.

థేరీ పునదివసే రుక్ఖమూలే పిణ్డాయ చరిత్వా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా “ఇమం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జథా”తి ఆహ. థేరో – “వట్టిస్సతి థేరీ”తి వత్వా తుణ్హీ అట్ఠాసి. ధమ్మికో తాత పిణ్డపాతో , కుక్కుచ్చం అకత్వా పరిభుఞ్జథాతి. “వట్టిస్సతి థేరీ”తి. సా పత్తం గహేత్వా ఆకాసే ఖిపి. పత్తో ఆకాసే అట్ఠాసి. థేరో – “సత్తతాలమత్తే ఠితమ్పి భిక్ఖునిభత్తమేవ థేరీ”తి వత్వా – “భయం నామ సబ్బకాలం న హోతి, భయే వూపసన్తే అరియవంసం కథయమానో, ‘భో పిణ్డపాతిక, భిక్ఖునిభత్తం భుఞ్జిత్వా వీతినామయిత్థా’తి చిత్తేన అనువదియమానో సన్ధమ్భేతుం న సక్ఖిస్సామి, అప్పమత్తా హోథ థేరియో”తి మగ్గం ఆరుహి.

రుక్ఖదేవతాపి – “సచే థేరో థేరియా హత్థతో పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిస్సతి, న నం నివత్తేస్సామి. సచే న పరిభుఞ్జిస్సతి, నివత్తేస్సామీ”తి చిన్తయమానా ఠత్వా థేరస్స గమనం దిస్వా రుక్ఖా ఓరుయ్హ పత్తం, భన్తే, దేథాతి పత్తం గహేత్వా థేరం రుక్ఖమూలంయేవ ఆనేత్వా ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా పిణ్డపాతం దత్వా కతభత్తకిచ్చం పటిఞ్ఞం కారేత్వా ద్వాదస భిక్ఖునియో ద్వాదస భిక్ఖూ చ సత్తవస్సాని ఉపట్ఠహి. ఇదం – “దేవతా ఉస్సుక్కం ఆపజ్జన్తీ”తి ఏత్థ వత్థు. తత్ర హి థేరీ సారణీయధమ్మపూరికా అహోసి.

అఖణ్డానీతిఆదీసు యస్స సత్తసు ఆపత్తిక్ఖన్ధేసు ఆదిమ్హి వా అన్తే వా సిక్ఖాపదం భిన్నం హోతి, తస్స సీలం పరియన్తే ఛిన్నసాటకో వియ **ఖణ్డం** నామ. యస్స పన వేమజ్ఝే భిన్నం, తస్స మజ్ఝే ఛిద్దసాటకో వియ **ఛిద్దం** నామ హోతి. యస్స పన పటిపాటియా ద్వే తీణి భిన్నాని, తస్స పిట్ఠియం వా కుచ్ఛియం వా ఉట్ఠితేన విసభాగవణ్ణేన కాళరత్తాదీనం అఞ్ఞతరవణ్ణా గావీ వియ **సబలం** నామ హోతి. యస్స పన అన్తరన్తరా విసభాగబిన్దుచిత్రా గావీ వియ **కమ్మాసం** నామ హోతి. యస్స పన సబ్బేనసబ్బం అభిన్నాని, తస్స తాని సీలాని **అఖణ్డాని అచ్ఛిద్దాని అసబలాని అకమ్మాసాని** నామ హోన్తి. తాని పనేతాని తణ్హాదాసబ్యతో మోచేత్వా భుజిస్సభావకరణతో **భుజిస్సాని.** బుద్ధాదీహి విఞ్ఞూహి పసత్థత్తా **విఞ్ఞుపసత్థాని,** తణ్హాదిట్ఠీహి అపరామట్ఠత్తా – “ఇదం నామ త్వం ఆపన్నపుబ్బో”తి కేనచి పరామట్ఠుం అసక్కుణేయ్యత్తా చ **అపరామట్ఠాని,** ఉపచారసమాధిం వా అప్పనాసమాధిం వా సంవత్తయన్తీతి **సమాధిసంవత్తనికానీ**తి వుచ్చన్తి.

సీలసామఞ్ఞగతా విహరిస్సన్తీతి తేసు తేసు దిసాభాగేసు విహరన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం సమానభావూపగతసీలా విహరిస్సన్తి. సోతాపన్నాదీనఞ్హి సీలం సముద్దన్తరేపి దేవలోకేపి వసన్తానం అఞ్ఞేసం సోతాపన్నాదీనం సీలేన సమానమేవ హోతి, నత్థి మగ్గసీలే నానత్తం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

యాయం దిట్ఠీతి మగ్గసమ్పయుత్తా సమ్మాదిట్ఠి. **అరియా**తి నిద్దోసా. నియ్యాతీతి **నియ్యానికా. తక్కరస్సా**తి యో తథాకారీ హోతి. **సబ్బదుక్ఖక్ఖయాయా**తి సబ్బదుక్ఖక్ఖయత్థం. **దిట్ఠిసామఞ్ఞగతా**తి సమానదిట్ఠిభావం ఉపగతా హుత్వా విహరిస్సన్తి. **వుద్ధియేవా**తి ఏవం విహరన్తానం వుద్ధియేవ భిక్ఖూనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీతి.

౧౮౨. **ఏతదేవ బహులన్తి** ఆసన్నపరినిబ్బానత్తా భిక్ఖు ఓవదన్తో పునప్పునం ఏతంయేవ ధమ్మిం కథం కరోతి. **ఇతి సీలన్తి** ఏవం సీలం, ఏత్తకం సీలం. ఏత్థ చతుపారిసుద్ధిసీలం **సీలం** చిత్తేకగ్గతా **సమాధి,** విపస్సనాపఞ్ఞా **పఞ్ఞా**తి వేదితబ్బా.

సీలపరిభావితోతి ఆదీసు యస్మిం సీలే ఠత్వావ మగ్గసమాధిం ఫలసమాధిం నిబ్బత్తేన్తి. ఏసో తేన సీలేన పరిభావితో మహప్ఫలో హోతి, మహానిసంసో. యమ్హి సమాధిమ్హి ఠత్వా మగ్గపఞ్ఞం ఫలపఞ్ఞం నిబ్బత్తేన్తి, సా తేన సమాధినా పరిభావితా మహప్ఫలా హోతి, మహానిసంసా. యాయ పఞ్ఞాయ ఠత్వా మగ్గచిత్తం ఫలచిత్తం నిబ్బత్తేన్తి, తం తాయ పరిభావితం **సమ్మదేవ ఆసవేహి విముచ్చతి.**

యథాభిరన్తన్తి బుద్ధానం అనభిరతిపరితస్సితం నామ నత్థి, యథారుచి యథాఅజ్ఝాసయన్తి పన వుత్తం హోతి. **ఆయామా**తి ఏహి యామ. "అయామా"తిపి పాఠో, గచ్ఛామాతి అత్థో. **ఆనన్దా**తి భగవా సన్తికావచరత్తా థేరం ఆలపతి. థేరో పన – "గణ్హథావుసో పత్తచీవరాని, భగవా అసుకట్ఠానం గన్తుకామో"తి భిక్ఖూనం ఆరోచేతి.

౧౪౪. **అమ్బలట్ఠికాగమనం** ఉత్తానమేవ. **అథ ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తో**తిఆది (దీ. ని. ౩.౧౪౧) **సమ్పసాదనీయే** విత్థారితం.

దుస్సీలఆదీనవవణ్ణనా

౧౪౮. పాటలిగమనే **ఆవసథాగార**న్తి ఆగన్తుకానం ఆవసథగేహం. పాటలిగామే కిర నిచ్చకాలం ద్విన్నం రాజూనం సహాయకా ఆగన్త్వా కులాని గేహతో నీహరిత్వా మాసమ్పి అడ్ఢమాసమ్పి వసన్తి. తే మనుస్సా నిచ్చుపద్దుతా – "ఏతేసం ఆగతకాలే వసనట్ఠానం భవిస్సతీ"తి నగరమజ్ఝే మహతిం సాలం కరిత్వా తస్సా ఏకస్మిం పదేసే భణ్డపటిసామనట్ఠానం, ఏకస్మిం పదేసే నివాసట్ఠానం అకంసు. తే – "భగవా ఆగతో"తి సుత్వావ – "అమ్హేహి గన్త్వాపి భగవా ఆనేతబ్బో సియా, సో సయమేవ అమ్హాకం వసనట్ఠానం సమ్పత్తో, అజ్జ భగవన్తం ఆవసథే మఙ్గలం వదాపేస్సామా"తి ఏతదత్థమేవ ఉపసఙ్కమన్తా. తస్మా ఏవమాహంసు. **యేన ఆవసథాగార**న్తి తే కిర – "బుద్ధా నామ అరఞ్ఞజ్ఝాసయా అరఞ్ఞారామా అన్తోగామే వసితుం ఇచ్ఛేయ్యుం వా నో వా"తి భగవతో మనం అజానన్తా ఆవసథాగారం అప్పటిజగ్గిత్వావ ఆగమంసు. ఇదాని భగవతో మనం ఞత్వా పురేతరం గన్త్వా పటిజగ్గిస్సామాతి యేనావసథాగారం, తేనుపసఙ్కమింసు. **సబ్బసన్థరి**న్తి యథా సబ్బం సన్థతం హోతి, ఏవం సన్థరిం.

౧౪౯. **దుస్సీలో**తి అసీలో నిస్సీలో. **సీలవిపన్నో**తి విపన్నసీలో భిన్నసంవరో. **పమాదాధికరణ**న్తి పమాదకారణా.

ఇదఞ్చ సుత్తం గహట్ఠానం వసేన ఆగతం పబ్బజితానమ్పి పన లబ్భతేవ. గహట్ఠో హి యేన యేన సిప్పట్ఠానేన జీవితం కప్పేతి – యది కసియా, యది వణిజ్జాయ, పాణాతిపాతాదివసేన పమత్తో తం తం యథాకాలం సమ్పాదేతుం న సక్కోతి, అథస్స మూలమ్పి వినస్సతి. మాఘాతకాలే పాణాతిపాతం పన అదిన్నాదానాదీని చ కరోన్తో దణ్డవసేన మహతిం భోగజానిం నిగచ్ఛతి. పబ్బజితో దుస్సీలో చ పమాదకారణా సీలతో బుద్ధవచనతో ఝానతో సత్తఅరియధనతో చ జానిం నిగచ్ఛతి.

గహట్ఠస్స – "అసుకో నామ అసుకకులే జాతో దుస్సీలో పాపధమ్మో పరిచ్చత్తఇధలోకపరలోకో సలాకభత్తమత్తమ్పి న దేతీ"తి చతుపరిసమజ్ఝే పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి. పబ్బజితస్స వా – "అసుకో నామ నాసక్ఖి సీలం రక్ఖితుం, న బుద్ధవచనం ఉగ్గహేతుం, వేజ్జకమ్మాదీహి జీవతి, ఛహి అగారవేహి సమన్నాగతో"తి ఏవం అబ్భుగ్గచ్ఛతి.

అవిసారదోతి గహట్ఠో తావ – “అవస్సం బహూనం సన్నిపాతట్ఠానే కేచి మమ కమ్మం జానిస్సన్తి, అథ మం నిగ్గణ్హిస్సన్తీ”తి వా, “రాజకులస్స వా దస్సన్తీ”తి సభయో ఉపసఙ్కమతి, మఙ్కుభూతో పత్తక్ఖన్ధో అధోముఖో అఙ్గులికేన భూమిం కసన్తో నిసీదతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. పబ్బజితోపి – “బహూ భిక్ఖూ సన్నిపతితా, అవస్సం కోచి మమ కమ్మం జానిస్సతి, అథ మే ఉపోసథమ్పి పవారణమ్పి ఠపేత్వా సామఞ్ఞతో చావేత్వా నిక్కడ్ఢిస్సన్తీ”తి సభయో ఉపసఙ్కమతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. ఏకచ్చో పన దుస్సీలోపి దప్పితో వియ విచరతి, సోపి అజ్ఝాసయేన మఙ్కు హోతియేవ.

సమ్మూళ్హో కాలఙ్కరోతీతి తస్స హి మరణమఞ్చే నిపన్నస్స దుస్సీలకమ్మే సమాదాయ పవత్తితట్ఠానం ఆపాథమాగచ్ఛతి, సో ఉమ్మీలేత్వా ఇధలోకం పస్సతి, నిమీలేత్వా పరలోకం పస్సతి , తస్స చత్తారో అపాయా ఉపట్ఠహన్తి, సత్తిసతేన సీసే పహరియమానో వియ హోతి. సో – “వారేథ, వారేథా”తి విరవన్తో మరతి. తేన వుత్తం – “సమ్మూళ్హో కాలం కరోతీ”తి. పఞ్చమపదం ఉత్తానమేవ.

౧౫౦. ఆనిసంసకథా వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బా.

౧౫౧. బహుదేవ రత్తిం ధమ్మియా కథాయాతి అఞ్ఞాయ పాళిముత్తకాయ ధమ్మికథాయ చేవ ఆవసథానుమోదనాయ చ ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ యోజనప్పమాణం మహామధుం పీళేత్వా మధుపానం పాయేన్తో వియ బహుదేవ రత్తిం సన్దస్సేత్వా సమ్పహంసేత్వా ఉయ్యోజేసి. **అభిక్కన్తా**తి అతిక్కన్తా ఖీణా ఖయవయం ఉపేతా. **సుఞ్ఞాగార**న్తి పాటియేక్కం సుఞ్ఞాగారం నామ నత్థి, తత్థేవ పన ఏకపస్సే సాణిపాకారేన పరిక్ఖిపిత్వా – “ఇధ సత్థా విస్సమిస్సతీ”తి మఞ్చకం పఞ్ఞపేసుం. భగవా – “చతూహిపి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం ఏతేసం మహప్ఫలం భవిస్సతీ”తి తత్థ సీహసేయ్యం కప్పేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “సుఞ్ఞాగారం పావిసీ”తి.

పాటలిపుత్తనగరమాపనవణ్ణనా

౧౫౨. సునిధవస్సకారాతి సునిధో చ వస్సకారో చ ద్వే బ్రాహ్మణా. **మగధమహామత్తా**తి మగధరఞ్ఞో మహామత్తా మహాఅమచ్చా, మగధరట్ఠే వా మహామత్తా మహతియా ఇస్సరియమత్తాయ సమన్నాగతాతి **మగధమహామత్తా. పాటలిగామే నగర**న్తి పాటలిగామం నగరం కత్వా మాపేన్తి. **వజ్జీనం పటిబాహాయా**తి వజ్జిరాజకులానం ఆయముఖపచ్ఛిన్దనత్థం. **సహస్సేవా**తి ఏకేకవగ్గవసేన సహస్సం సహస్సం హుత్వా. **వత్థూనీ**తి ఘరవత్థూని. **చిత్తాని నమన్తి నివేసనాని మాపేతు**న్తి రఞ్ఞఞ్చ రాజమహామత్తానఞ్చ నివేసనాని మాపేతుం వత్థువిజ్జాపాఠకానం చిత్తాని నమన్తి. తే కిర అత్తనో సిప్పానుభావేన హేట్ఠా పథవియం తింసహత్థమత్తే ఠానే – “ఇధ నాగగ్గాహో, ఇధ యక్ఖగ్గాహో, ఇధ భూతగ్గాహో, పాసాణో వా ఖాణుకో వా అత్థీ”తి పస్సన్తి. తే తదా సిప్పం జప్పిత్వా దేవతాహి సద్ధిం మన్తయమానా వియ మాపేన్తి. అథవా నేసం సరీరే దేవతా అధిముచ్చిత్వా తత్థ తత్థ నివేసనాని మాపేతుం చిత్తం నామేన్తి. తా చతూసు కోణేసు ఖాణుకే కోట్టేత్వా వత్థుమ్హి గహితమత్తే పటివిగచ్ఛన్తి. సద్ధానం కులానం సద్ధా దేవతా తథా కరోన్తి, అస్సద్ధానం కులానం అస్సద్ధా దేవతావ. కిం కారణా? సద్ధానఞ్హి ఏవం హోతి – “ఇధ మనుస్సా నివేసనం మాపేత్వా పఠమం భిక్ఖుసఙ్ఘం నిసీదాపేత్వా మఙ్గలం వడ్ఢాపేస్సన్తి. అథ మయం సీలవన్తానం దస్సనం, ధమ్మకథం, పఞ్హావిస్సజ్జనం , అనుమోదనఞ్చ సోతుం లభిస్సామ, మనుస్సా దానం దత్వా అమ్హాకం పత్తిం దస్సన్తీ”తి.

తావతింసేహీతి యథా హి ఏకస్మిం కులే ఏకం పణ్డితమనుస్సం, ఏకస్మిం వా విహారే ఏకం బహుస్సుతభిక్ఖుం ఉపాదాయ – "అసుకకులే మనుస్సా పణ్డితా, అసుకవిహారే భిక్ఖూ బహుస్సుతా"తి సద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి, ఏవమేవ సక్కం దేవరాజానం విస్సకమ్మఞ్చ దేవపుత్తం ఉపాదాయ – "తావతింసా పణ్డితా"తి సద్దో అబ్భుగ్గతో. తేనాహ – "తావతింసేహీ"తి. తావతింసేహి సద్ధిం మన్తేత్వాపి వియ మాపేన్తీతి అత్థో.

యావతా అరియం ఆయతనన్తి యత్తకం అరియకమనుస్సానం ఓసరణట్ఠానం నామ అత్థి. **యావతా వణిప్పథో**తి యత్తకం వాణిజానం ఆభతభణ్డస్స రాసివసేనేవ కయవిక్కయట్ఠానం నామ, వాణిజానం వసనట్ఠానం వా అత్థి. **ఇదం అగ్గనగర**న్తి తేసం అరియాయతనవణిప్పథానం ఇదం అగ్గనగరం జేట్ఠకం పామోక్ఖం భవిస్సతీతి. **పుటభేదన**న్తి భణ్డపుటభేదనట్ఠానం, భణ్డభణ్డికానం మోచనట్ఠానన్తి వుత్తం హోతి. సకలజమ్బుదీపే అలద్ధభణ్డమ్పి హి ఇధేవ లభిస్సన్తి, అఞ్ఞత్థ విక్కయేన అగచ్ఛన్తమ్పి చ ఇధేవ గమిస్సతి. తస్మా ఇధేవ పుటం భిన్దిస్సన్తీతి అత్థో. చతూసు హి ద్వారేసు చత్తారి సభాయం ఏకన్తి ఏవం దివసే దివసే పఞ్చసతసహస్సాని ఉట్ఠహిస్సన్తీతి దస్సేతి.

అగ్గితో వాతిఆదీసు చకారత్థో వా-సద్దో. అగ్గినా చ ఉదకేన చ మిథుభేదేన చ నస్సిస్సతీతి అత్థో. ఏకకోట్ఠాసో అగ్గినా నస్సిస్సతి, నిబ్బాపేతుం న సక్ఖిస్సన్తి. ఏకం గఙ్గా గహేత్వా గమిస్సతి. ఏకో – "ఇమినా అకథితం అముస్స, అమునా అకథితం ఇమస్సా"తి వదన్తానం పిసుణవాచానం వసేన భిన్నానం మనుస్సానం అఞ్ఞమఞ్ఞభేదేనేవ నస్సిస్సతీతి అత్థో. ఇతి వత్వా భగవా పచ్చూసకాలే గఙ్గాయ తీరం గన్త్వా కతముఖధోవనో భిక్ఖాచారవేలం ఆగమయమానో నిసీది.

౧౫౩. సునిధవస్సకారాపి – "అమ్హాకం రాజా సమణస్స గోతమస్స ఉపట్ఠాకో, సో అమ్హే పుచ్ఛిస్సతి, 'సత్థా కిర పాటలిగామం అగమాసి, తస్స సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్థ, న ఉపసఙ్కమిత్థా'తి. ఉపసఙ్కమిమ్హాతి చ వుత్తే – 'నిమన్తయిత్థ, న నిమన్తయిత్థా'తి చ పుచ్ఛిస్సతి. న నిమన్తయిమ్హాతి చ వుత్తే అమ్హాకం దోసం ఆరోపేత్వా నిగ్గణ్హిస్సతి. ఇదం చాపి మయం ఆగతట్ఠానే నగరం మాపేమ, సమణస్స ఖో పన గోతమస్స గతగతట్ఠానే కాళకణ్ణిసత్తా పటిక్కమన్తి, తం మయం నగరమఙ్గలం వదాపేస్సామా"తి చిన్తేత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా నిమన్తయింసు. తస్మా – "అథ ఖో సునిధవస్సకారా"తిఆది వుత్తం.

పుబ్బణ్హసమయన్తి పుబ్బణ్హకాలే. **నివాసేత్వా**తి గామప్పవేసననీహారేన నివాసనం నివాసేత్వా కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా. **పత్తచీవరమాదాయా**తి పత్తఞ్చ చీవరఞ్చ ఆదియిత్వా కాయప్పటిబద్ధం కత్వా.

సీలవన్తేత్థాతి సీలవన్తే ఏత్థ. **సఞ్ఞతే**తి కాయవాచామనేహి సఞ్ఞతే.

తాసం దక్ఖిణమాదిసేతి సఙ్ఘస్స దిన్నే చత్తారో పచ్చయే తాసం ఘరదేవతానం ఆదిసేయ్య, పత్తిం దదేయ్య. **పూజితా పూజయన్తీ**తి – "ఇమే మనుస్సా అమ్హాకం ఞాతకాపి న హోన్తి, ఏవమ్పి నో పత్తిం దేన్తీ"తి ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కరోథాతి సుట్ఠు ఆరక్ఖం కరోన్తి. **మానితా మానయన్తీ**తి కాలానుకాలం బలికమ్మకరణేన మానితా "ఏతే మనుస్సా అమ్హాకం ఞాతకాపి న హోన్తి, చతుమాసఛమాసన్తరే నో బలికమ్మం కరోన్తీ"తి మానేన్తి, మానేన్తియో ఉప్పన్నం పరిస్సయం హరన్తి.

తతో నన్తి తతో నం పణ్డితజాతికం మనుస్సం. **ఓరస**న్తి ఉరే ఠపేత్వా సంవడ్ఢితం, యథా మాతా ఓరసం పుత్తం అనుకమ్పతి, ఉప్పన్నపరిస్సయహరణత్థమేవ తస్స వాయమతి, ఏవం అనుకమ్పన్తీతి అత్థో. **భద్రాని పస్సతీ**తి సున్దరాని

పస్సతి.

౧౩౪. ఉళుమ్పన్తి పారగమనత్థాయ ఆణియో కోట్టేత్వా కతం. **కుల్లన్తి** వల్లిఆదీహి బన్ధిత్వా కతం.

“యే తరన్తి అణ్ణవ”న్తి గాథాయ **అణ్ణవన్తి** సబ్బన్తిమేన పరిచ్ఛేదేన యోజనమత్తం గమ్భీరస్స చ పుథులస్స చ ఉదకట్ఠానస్సేతం అధివచనం. **సరన్తి** ఇధ నదీ అధిప్పేతా. ఇదం వుత్తం హోతి, యే గమ్భీరవిత్థతం తణ్హాసరం తరన్తి, తే అరియమగ్గసఙ్ఖాతం సేతుం కత్వాన. **విసజ్జ పల్లలాని** అనామసిత్వా ఉదకభరితాని నిన్నట్ఠానాని. అయం పన ఇదం అప్పమత్తకం తరితుకామోపి కుల్లఞ్హి జనో పబన్ధతి. బుద్ధా చ బుద్ధసావకా చ వినాయేవ కుల్లేన తిణ్ణా మేధావినో జనాతి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

అరియసచ్చకథావణ్ణనా

౧౩౫. కోటిగామోతి మహాపనాదస్స పాసాదకోటియం కతగామో. **అరియసచ్చానన్తి** అరియభావకరానం సచ్చానం. **అననుబోధాతి** అబుజ్ఝనేన అజాననేన. **అప్పటివేధాతి** అప్పటివిజ్ఝనేన. **సన్ధావితన్తి** భవతో భవం గమనవసేన సన్ధావితం. **సంసరితన్తి** పునప్పునం గమనాగమనవసేన సంసరితం. **మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చాతి** మయా చ తుమ్హేహి చ. అథ వా **సన్ధావితం సంసరితన్తి** సన్ధావనం సంసరణం మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చ అహోసీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **భవనేత్తి సమూహతాతి** భవతో భవం నయనసమత్థా తణ్హారజ్జు సుట్ఠు హతా ఛిన్నా అప్పవత్తికతా.

అనావత్తిధమ్మసమ్బోధిపరాయణవణ్ణనా

౧౩౬. నాతికాతి ఏకం తళాకం నిస్సాయ ద్విన్నం చూళపితుమహాపితుపుత్తానం ద్వే గామా. **నాతికేతి** ఏకస్మిం ఞాతిగామకే. **గిఞ్జకావసథేతి** ఇట్ఠకామయే ఆవసథే.

౧౩౭. ఓరమ్భాగియానన్తి హేట్ఠాభాగియానం, కామభవేయేవ పటిసన్ధిగ్గాహాపకానన్తి అత్థో. ఓరన్తి లద్ధనామేహి వా తీహి మగ్గేహి పహాతబ్బానీతిపి **ఓరమ్భాగియాని.** తత్థ కామచ్ఛన్దో, బ్యాపాదోతి ఇమాని ద్వే సమాపత్తియా వా అవిక్ఖమ్భితాని, మగ్గేన వా అసముచ్ఛిన్నాని నిబ్బత్తవసేన ఉద్ధం భాగం రూపభవఞ్చ అరూపభవఞ్చ గన్తుం న దేన్తి. సక్కాయదిట్ఠిఆదీని తీణి తత్థ నిబ్బత్తమ్పి ఆనేత్వా పున ఇధేవ నిబ్బత్తాపేన్తీతి సబ్బానిపి ఓరమ్భాగియానేవ. **అనావత్తిధమ్మాతి** పటిసన్ధివసేన అనాగమనసభావా.

రాగదోసమోహానం తనుత్తాతి ఏత్థ కదాచి కరహచి ఉప్పత్తియా చ, పరియుట్ఠానమన్దతాయ చాతి ద్వేధాపి తనుభావో వేదితబ్బో. సకదాగామిస్స హి పుథుజ్జనానం వియ అభిణ్హం రాగాదయో నుప్పజ్జన్తి, కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పజ్జమానా చ పుథుజ్జనానం వియ బహలబహలా నుప్పజ్జన్తి, మక్ఖికాపత్తం వియ తనుకతనుకా ఉప్పజ్జన్తి. దీఘభాణకతిపిటకమహాసీవత్థేరో పనాహ – “యస్మా సకదాగామిస్స పుత్తధీతరో హోన్తి, ఓరోధా చ హోన్తి, తస్మా బహలా కిలేసా. ఇదం పన భవతనుకవసేన కథిత”న్తి. తం అట్ఠకథాయం – “సోతాపన్నస్స సత్తభవే ఠపేత్వా అట్ఠమే భవే భవతనుకం నత్థి. సకదాగామిస్స ద్వే భవే ఠపేత్వా పఞ్చసు భవేసు భవతనుకం నత్థి. అనాగామిస్స రూపారూపభవే ఠపేత్వా కామభవే భవతనుకం నత్థి. ఖీణాసవస్స కిస్మిఞ్చి భవే భవతనుకం నత్థీ”తి వుత్తత్తా పటిక్ఖిత్తం హోతి.

ఇమం లోకన్తి ఇమం కామావచరలోకం సన్ధాయ వుత్తం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో, సచే హి మనుస్సేసు సకదాగామిఫలం పత్తో దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరోతి, ఇచ్చేతం కుసలం. అసక్కోన్తో పన అవస్సం మనుస్సలోకం ఆగన్త్వా సచ్ఛికరోతి. దేవేసు సకదాగామిఫలం పత్తోపి సచే మనుస్సేసు నిబ్బత్తిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరోతి, ఇచ్చేతం కుసలం. అసక్కోన్తో పన అవస్సం దేవలోకం గన్త్వా సచ్ఛికరోతీతి.

అవినిపాతధమ్మోతి ఏత్థ వినిపతనం వినిపాతో, నాస్స వినిపాతో ధమ్మోతి అవినిపాతధమ్మో. చతూసు అపాయేసు అవినిపాతధమ్మో చతూసు అపాయేసు అవినిపాతసభావోతి అత్థో. **నియతో**తి ధమ్మనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయణో**తి ఉపరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతా సమ్బోధి పరం అయనం అస్స గతి పటిసరణం అవస్సం పత్తబ్బాతి సమ్బోధిపరాయణో.

ధమ్మాదాసధమ్మపరియాయవణ్ణనా

౧౫౮. **విహేసా**తి తేసం తేసం ఞాణగతిం ఞాణూపపత్తిం ఞాణాభిసమ్పరాయం ఓలోకేన్తస్స కాయకిలమథోవ ఏస, ఆనన్ద, తథాగతస్సాతి దీపేతి, చిత్తవిహేసా పన బుద్ధానం నత్థి. **ధమ్మాదాస**న్తి ధమ్మమయం ఆదాసం. **యేనా**తి యేన ధమ్మాదాసేన సమన్నాగతో. **ఖీణాపాయదుగ్గతివినిపాతో**తి ఇదం నిరయాదీనంయేవ వేవచనవసేన వుత్తం. నిరయాదయో హి వడ్ఢిసఙ్ఖాతతో అయతో అపేతత్తా **అపాయా.** దుక్ఖస్స గతి పటిసరణన్తి **దుగ్గతి.** యే దుక్కటకారినో, తే ఏత్థ వివసా నిపతన్తీతి **వినిపాతా.**

అవేచ్చప్పసాదేనాతి బుద్ధగుణానం యథాభూతతో ఞాతత్తా అచలేన అచ్చుతేన పసాదేన. ఉపరి పదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఇతిపి సో భగవా**తిఆదీనం పన విత్థారో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో.

అరియకన్తేహీతి అరియానం కన్తేహి పియేహి మనాపేహి. పఞ్చ సీలాని హి అరియసావకానం కన్తాని హోన్తి, భవన్తరేపి అవిజహితబ్బతో. తాని సన్ధాయేతం వుత్తం. సబ్బోపి పనేత్థ సంవరో లబ్భతియేవ.

సోతాపన్నోహమస్మీతి ఇదం దేసనాసీసమేవ. సకదాగామిఆదయోపి పన సకదాగామీహమస్మీతిఆదినా నయేన బ్యాకరోన్తి యేవాతి. సబ్బేసమ్పి హి సిక్ఖాపదావిరోధేన యుత్తట్ఠానే బ్యాకరణం అనుఞ్ఞాతమేవ హోతి.

అమ్బపాలీగణికావత్థువణ్ణనా

౧౬౧. **వేసాలియం విహరతీ**తి ఏత్థ తేన ఖో పన సమయేన వేసాలీ ఇద్ధా చేవ హోతి ఫీతాచాతిఆదినా ఖన్ధకే వుత్తనయేన వేసాలియా సమ్పన్నభావో వేదితబ్బో. **అమ్బపాలివనే**తి అమ్బపాలియా గణికాయ ఉయ్యానభూతే అమ్బవనే. **సతో భిక్ఖవే**తి భగవా అమ్బపాలిదస్సనే సతిపచ్చుపట్ఠానత్థం విసేసతో ఇధ సతిపట్ఠానదేసనం ఆరభి. తత్థ సరతీతి **సతో.** సమ్పజానాతీతి **సమ్పజానో.** సతియా చ సమ్పజఞ్ఞేన చ సమన్నాగతో హుత్వా విహరేయ్యాతి అత్థో. **కాయే కాయానుపస్సీ**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం మహాసతిపట్ఠానే వక్ఖామ.

నీలాతి ఇదం సబ్బసఙ్గాహకం. **నీలవణ్ణా**తిఆది తస్సేవ విభాగదస్సనం. తత్థ న తేసం పకతివణ్ణో నీలో, నీలవిలేపనవిలిత్తత్తా పనేతం వుత్తం. **నీలవత్థా**తి పటదుకూలకోసేయ్యాదీనిపి తేసం నీలానేవ హోన్తి. **నీలాలఙ్కారా**తి

నీలమణీహి నీలపుప్ఫేహి అలఙ్కతా, రథాపి తేసం నీలమణిఖచితా నీలవత్థపరిక్ఖిత్తా నీలద్ధజా నీలవమ్మికేహి నీలాభరణేహి నీలఅస్సేహి యుత్తా, పతోదలట్ఠియోపి నీలా యేవాతి. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. **పరివట్టేసీ**తి పహరి. **కిం జే అమ్బపాలీ**తి జేతి ఆలపనవచనం, భోతి అమ్బపాలి, కిం కారణాతి వుత్తం హోతి. "కిఞ్చా"తిపి పాఠో, అయమేవేత్థ అత్థో. **సాహారన్తి** సజనపదం. **అఙ్గులిం ఫోటేసు**న్తి అఙ్గులిం చాలేసుం. **అమ్బకాయా**తి ఇత్థికాయ.

యేసన్తి కరణత్థే సామివచనం, యేహి అదిట్ఠాతి వుత్తం హోతి. **ఓలోకేథా**తి పస్సథ. **అవలోకేథా**తి పునప్పునం పస్సథ. **ఉపసంహరథా**తి ఉపనేథ. ఇమం లిచ్ఛవిపరిసం తుమ్హాకం చిత్తేన తావతింససదిసం ఉపసంహరథ ఉపనేథ అల్లీయాపేథ. యథేవ తావతింసా అభిరూపా పాసాదికా నీలాదినానావణ్ణా, ఏవమిమే లిచ్ఛవిరాజానోపీతి తావతింసేహి సమకే కత్వా పస్సథాతి అత్థో.

కస్మా పన భగవా అనేకసతేహి సుత్తేహి చక్ఖాదీనం రూపాదీసు నిమిత్తగ్గాహం పటిసేధేత్వా ఇధ మహన్తేన ఉస్సాహేన నిమిత్తగ్గాహే ఉయ్యోజేతీతి? హితకామతాయ. తత్ర కిర ఏకచ్చే భిక్ఖూ ఓసన్నవీరియా, తేసం సమ్పత్తియా పలోభేన్తో – "అప్పమాదేన సమణధమ్మం కరోన్తానం ఏవరూపా ఇస్సరియసమ్పత్తి సులభా"తి సమణధమ్మే ఉస్సాహజననత్థం ఆహ. అనిచ్చలక్ఖణవిభావనత్థఞ్చాపి ఏవమాహ. నచిరస్సేవ హి సబ్బేపిమే అజాతసత్తుస్స వసేన వినాసం పాపుణిస్సన్తి. అథ నేసం రజ్జసిరిసమ్పత్తిం దిస్వా ఠితభిక్ఖూ – "తథారూపాయపి నామ సిరిసమ్పత్తియా వినాసో పఞ్ఞాయిస్సతీ"తి అనిచ్చలక్ఖణం భావేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణిస్సన్తీతి అనిచ్చలక్ఖణవిభావనత్థం ఆహ.

అధివాసేతూతి అమ్బపాలియా నిమన్తితభావం ఞత్వాపి కస్మా నిమన్తేన్తీతి? అసద్దహనతాయ చేవ వత్తసీసేన చ. సా హి ధుత్తా ఇత్థీ అనిమన్తేత్వాపి నిమన్తేమీతి వదేయ్యాతి తేసం చిత్తం అహోసి, ధమ్మం సుత్వా గమనకాలే చ నిమన్తేత్వా గమనం నామ మనుస్సానం వత్తమేవ.

వేళువగామవస్సూపగమనవణ్ణనా

౧౬౩. **వేళువగామకో**తి వేసాలియా సమీపే వేళువగామో. **యథామిత్త**న్తిఆదీసు మిత్తా మిత్తావ. **సన్దిట్ఠా**తి తత్థ తత్థ సఙ్గమ్మ దిట్ఠమత్తా నాతిదళ్హమిత్తా. **సమ్భత్తా**తి సుట్ఠు భత్తా సినేహవన్తో దళ్హమిత్తా. యేసం యేసం యత్థ యత్థ ఏవరూపా భిక్ఖూ అత్థి, తే తే తత్థ తత్థ వస్సం ఉపేథాతి అత్థో. కస్మా ఏవమాహ? తేసం ఫాసువిహారత్థాయ. తేసఞ్హి వేళువగామకే సేనాసనం నప్పహోతి, భిక్ఖాపి మన్దా. సమన్తా వేసాలియా పన బహూని సేనాసనాని, భిక్ఖాపి సులభా, తస్మా ఏవమాహ. అథ కస్మా – "యథాసుఖం గచ్ఛథా"తి న విస్సజ్జేసి? తేసం అనుకమ్పాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "అహం దసమాససమత్తం ఠత్వా పరినిబ్బాయిస్సామి, సచే ఇమే దూరం గచ్ఛిస్సన్తి, మమ పరినిబ్బానకాలే దట్ఠుం న సక్ఖిస్సన్తి. అథ నేసం – "సత్థా పరినిబ్బాయన్తో అమ్హాకం సతిమత్తమ్పి న అదాసి, సచే జానేయ్యామ, ఏవం న దూరే వసేయ్యామా"తి విప్పటిసారో భవేయ్య. వేసాలియా సమన్తా పన వసన్తా మాసస్స అట్ఠ వారే ఆగన్త్వా ధమ్మం సుణిస్సన్తి, సుగతోవాదం లభిస్సన్తీ"తి న విస్సజ్జేసి.

౧౬౪. **ఖరో**తి ఫరుసో. **ఆబాధో**తి విసభాగరోగో. **బాళ్హా**తి బలవతియో. **మారణన్తికా**తి మరణన్తం మరణసన్తికం పాపనసమత్థా. **సతో సమ్పజానో అధివాసేసీ**తి సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా అధివాసేసి. **అవిహఞ్ఞమానో**తి వేదనానువత్తనవసేన అపరాపరం పరివత్తనం అకరోన్తో అపీళియమానో అదుక్ఖియమానోవ అధివాసేసి . **అనామన్తేత్వా**తి

అజానాపేత్వా. **అనపలోకేత్వాతి** న అపలోకేత్వా ఓవాదానుసాసనిం అదత్వాతి వుత్తం హోతి. **వీరియేనాతి** పుబ్బభాగవీరియేన చేవ ఫలసమాపత్తివీరియేన చ. **పటిపణామేత్వాతి** విక్ఖమ్భేత్వా. **జీవితసఙ్ఖారన్తి** ఏత్థ జీవితమ్పి జీవితసఙ్ఖారో. యేన జీవితం సఙ్ఖరియతి ఛిజ్జమానం ఘటేత్వా ఠపియతి, సో ఫలసమాపత్తిధమ్మోపి జీవితసఙ్ఖారో. సో ఇధ అధిప్పేతో. **అధిట్ఠాయాతి** అధిట్ఠహిత్వా పవత్తేత్వా, జీవితట్ఠపనసమత్థం ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జేయ్యన్తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో.

కిం పన భగవా ఇతో పుబ్బే ఫలసమాపత్తిం న సమాపజ్జతీతి? సమాపజ్జతి. సా పన ఖణికసమాపత్తి. ఖణికసమాపత్తి చ అన్తోసమాపత్తియంయేవ వేదనం విక్ఖమ్భేతి, సమాపత్తితో వుట్ఠితమత్తస్స కట్ఠపాతేన వా కఠలపాతేన వా ఛిన్నసేవాలో వియ ఉదకం పున సరీరం వేదనా అజ్ఝోత్థరతి. యా పన రూపసత్తకం అరూపసత్తకఞ్చ నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా మహావిపస్సనావసేన సమాపన్నా సమాపత్తి, సా సుట్ఠు విక్ఖమ్భేతి. యథా నామ పురిసేన పోక్ఖరణిం ఓగాహేత్వా హత్థేహి చ పాదేహి చ సుట్ఠు అపబ్యూళ్హో సేవాలో చిరేన ఉదకం ఓత్థరతి; ఏవమేవ తతో వుట్ఠితస్స చిరేన వేదనా ఉప్పజ్జతి. ఇతి భగవా తం దివసం మహాబోధిపల్లఙ్కే అభినవవిపస్సనం పట్ఠపేన్తో వియ రూపసత్తకం అరూపసత్తకం నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా చుద్దసహాకారేహి సన్నేత్వా మహావిపస్సనాయ వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా – “దసమాసే మా ఉప్పజ్జిత్థా”తి సమాపత్తిం సమాపజ్జి. సమాపత్తివిక్ఖమ్భితా వేదనా దసమాసే న ఉప్పజ్జి యేవ.

గిలానా వుట్ఠితోతి గిలానో హుత్వా పున వుట్ఠితో. **మధురకజాతో వియాతి** సఞ్జాతగరుభావో సఞ్జాతథద్ధభావో సూలే ఉత్తాసితపురిసో వియ. **న పక్ఖాయన్తీతి** నప్పకాసన్తి, నానాకారతో న ఉపట్ఠహన్తి. **ధమ్మాపి మం న పటిభన్తీతి** సతిపట్ఠానాదిధమ్మా మయ్హం పాకటా న హోన్తీతి దీపేతి. తన్తిధమ్మా పన థేరస్స సుపగుణా. **న ఉదాహరతీతి** పచ్ఛిమం ఓవాదం న దేతి. తం సన్ధాయ వదతి.

౧౬౫. **అనన్తరం అబాహిరన్తి** ధమ్మవసేన వా పుగ్గలవసేన వా ఉభయం అకత్వా. “ఏత్తకం ధమ్మం పరస్స న దేసేస్సామీ”తి హి చిన్తేన్తో ధమ్మం అబ్భన్తరం కరోతి నామ. “ఏత్తకం పరస్స దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో ధమ్మం బాహిరం కరోతి నామ. “ఇమస్స పుగ్గలస్స దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో పన పుగ్గలం అబ్భన్తరం కరోతి నామ. “ఇమస్స న దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో పుగ్గలం బాహిరం కరోతి నామ. ఏవం అకత్వా దేసితోతి అత్థో. **ఆచరియముట్ఠీతి** యథా బాహిరకానం ఆచరియముట్ఠి నామ హోతి. దహరకాలే కస్సచి అకథేత్వా పచ్ఛిమకాలే మరణమఞ్చే నిపన్నా పియమనాపస్స అన్తేవాసికస్స కథేన్తి, ఏవం తథాగతస్స – “ఇదం మహల్లకకాలే పచ్ఛిమట్ఠానే కథేస్సామీ”తి ముట్ఠిం కత్వా “పరిహరిస్సామీ”తి ఠపితం కిఞ్చి నత్థీతి దస్సేతి.

అహం భిక్ఖుసఙ్ఘన్తి అహమేవ భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీతి వా **మముద్దేసికోతి** అహం ఉద్దిసితబ్బట్ఠేన ఉద్దేసో అస్సాతి మముద్దేసికో. మంయేవ ఉద్దిసిత్వా మమ పచ్చాసీసమానో భిక్ఖుసఙ్ఘో హోతు, మమ అచ్చయేన వా మా అహేసుం, యం వా తం వా హోతూతి ఇతి వా యస్స అస్సాతి అత్థో. **న ఏవం హోతీతి** బోధిపల్లఙ్కేయేవ ఇస్సామచ్ఛరియానం విహతత్తా ఏవం న హోతి. **స కిన్తి** సో కిం. **ఆసీతికోతి** అసీతిసంవచ్ఛరికో. ఇదం పచ్ఛిమవయఅనుప్పత్తభావదీపనత్థం వుత్తం. **వేఠమిస్సకేనాతి** బాహబన్ధచక్కబన్ధాదినా పటిసఙ్ఖరణేన వేఠమిస్సకేన. **మఞ్ఞేతి** జిణ్ణసకటం వియ వేఠమిస్సకేన మఞ్ఞే యాపేతి. అరహత్తఫలవేఠనేన చతుఇరియాపథకప్పనం తథాగతస్స హోతీతి దస్సేతి.

ఇదాని తమత్థం పకాసేన్తో **యస్మిం, ఆనన్ద, సమయే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సబ్బనిమిత్తాన**న్తి రూపనిమిత్తాదీనం. **ఏకచ్చానం వేదనాన**న్తి లోకియానం వేదనానం. **తస్మాతిహానన్దా**తి యస్మా ఇమినా ఫలసమాపత్తివిహారేన ఫాసు హోతి, తస్మా తుమ్హేపి తదత్థాయ ఏవం విహరథాతి దస్సేతి. **అత్తదీపా**తి మహాసముద్దగతదీపం వియ అత్తానం దీపం పతిట్ఠం కత్వా విహరథ. **అత్తసరణా**తి అత్తగతికావ హోథ, మా అఞ్ఞగతికా. **ధమ్మదీపధమ్మసరణ**పదేసుపి ఏసేవ నయో. **తమతగ్గే**తి తమఅగ్గే. మజ్ఝే తకారో పదసన్ధివసేన వుత్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – "ఇమే అగ్గతమాతి తమతగ్గా"తి. ఏవం సబ్బం తమయోగం ఛిన్దిత్వా అతివియ అగ్గే ఉత్తమభావే ఏతే , ఆనన్ద , మమ భిక్ఖూ భవిస్సన్తి. తేసం అతిఅగ్గే భవిస్సన్తి, యే కేచి సిక్ఖాకామా, సబ్బేపి తే చతుసతిపట్ఠానగోచరావ భిక్ఖూ అగ్గే భవిస్సన్తీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం సఙ్గణ్హాతి.

దుతియభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిమిత్తోభాసకథావణ్ణనా

౧౬౬. వేసాలిం పిణ్డాయ పావిసీతి కదా పావిసి? ఉక్కచేలతో నిక్ఖమిత్వా వేసాలిం గతకాలే. భగవా కిర వుట్ఠవస్సో వేళువగామకా నిక్ఖమిత్వా సావత్థిం గమిస్సామీతి ఆగతమగ్గేనేవ పటినివత్తన్తో అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనం పావిసి. ధమ్మసేనాపతి భగవతో వత్తం దస్సేత్వా దివాట్ఠానం గతో. సో తత్థ అన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పటిక్కన్తేసు దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పఞ్ఞపేత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఫలసమాపత్తిం పావిసి. అథస్స యథాపరిచ్ఛేదేన తతో వుట్ఠితస్స అయం పరివితక్కో ఉదపాది – "బుద్ధా ను ఖో పఠమం పరినిబ్బాయన్తి, అగసావకా ను ఖో"తి? తతో – "అగ్గసావకా పఠమ"న్తి ఞత్వా అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారం ఓలోకేసి. సో – "సత్తాహమేవ మే ఆయుసఙ్ఖారో పవత్తతీ"తి ఞత్వా – "కత్థ పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి చిన్తేసి. తతో – "**రాహులో** తావతింసేసు పరినిబ్బుతో, **అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరో** ఛద్దన్తదహే, అహం కత్థ పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి పున చిన్తేన్తో మాతరం ఆరబ్భ సతిం ఉప్పాదేసి – "మయ్హం మాతా సత్తన్నం అరహన్తానం మాతా హుత్వాపి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘేసు అప్పసన్నా, అత్థి ను ఖో తస్సా ఉపనిస్సయో, నత్థి ను ఖో"తి ఆవజ్జేత్వా సోతాపత్తిమగ్గస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా – "కస్స దేసనాయ అభిసమయో భవిస్సతీ"తి ఓలోకేన్తో – "మమేవ ధమ్మదేసనాయ భవిస్సతి, న అఞ్ఞస్స. సచే ఖో పనాహం అప్పోస్సుక్కో భవేయ్యం, భవిస్సన్తి మే వత్తారో – 'సారిపుత్తత్థేరో అవసేసజనానమ్పి అవస్సయో హోతి. తథా హిస్స సమచిత్తసుత్తదేసనాదివసే (అం॰ ని॰ ౧.౩౭) కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పత్తా . తయో మగ్గే పటివిద్ధదేవతానం గణనా నత్థి. అఞ్ఞేసు చ ఠానేసు అనేకా అభిసమయా దిస్సన్తి. థేరేవ చిత్తం పసాదేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తానేవ అసీతికులసహస్సాని. సో దాని సకమాతుమిచ్ఛాదస్సనమత్తమ్పి హరితుం నాసక్ఖీ'తి. తస్మా మాతరం మిచ్ఛాదస్సనా మోచేత్వా జాతోవరకేయేవ పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా – "అజ్జేవ భగవన్తం అనుజానాపేత్వా నిక్ఖమిస్సామీ"తి చున్దత్థేరం ఆమన్తేసి. "ఆవుసో, చున్ద, అమ్హాకం పఞ్చసతాయ భిక్ఖుపరిసాయ సఞ్ఞం దేహి – 'గణ్హథావుసో పత్తచీవరాని, ధమ్మసేనాపతి నాళకగామం గన్తుకామో'తి". థేరో తథా అకాసి. భిక్ఖూ సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ థేరస్స సన్తికం ఆగమంసు. థేరో సేనాసనం సంసామేత్వా దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా దివాట్ఠానద్వారే ఠత్వా దివాట్ఠానం ఓలోకేన్తో – "ఇదం దాని పచ్ఛిమదస్సనం, పున ఆగమనం నత్థీ"తి పఞ్చసతభిక్ఖుపరివుతో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏతదవోచ –

"ఛిన్నో దాని భవిస్సామి, లోకనాథ మహాముని;
గమనాగమనం నత్థి, పచ్ఛిమా వన్దనా అయం.

జీవితం అప్పకం మయ్హం, ఇతో సత్తాహమచ్చయే;
నిక్ఖిపేయ్యామహం దేహం, భారవోరోపనం యథా.

అనుజానాతు మే భన్తే, భగవా, అనుజానాతు సుగతో;
పరినిబ్బానకాలో మే, ఓస్సట్ఠో ఆయుసఙ్ఖారో"తి.

బుద్ధా పన యస్మా "పరినిబ్బాహీ"తి వుత్తే మరణసంవణ్ణనం సంవణ్ణేన్తి నామ, "మా పరినిబ్బాహీ"తి వుత్తే వట్టస్స గుణం కథేన్తీతి మిచ్ఛాదిట్ఠికా దోసం ఆరోపేస్సన్తి, తస్మా తదుభయమ్పి న వదన్తి. తేన నం భగవా ఆహ – "కత్థ పరినిబ్బాయిస్ససి సారిపుత్తా"తి? "అత్థి, భన్తే, మగధేసు నాళకగామే జాతోవరకో, తత్థాహం పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి వుత్తే "యస్స దాని త్వం, సారిపుత్త, కాలం మఞ్ఞసి, ఇదాని పన తే జేట్ఠకనిట్ఠభాతికానం తాదిసస్స భిక్ఖునో దస్సనం దుల్లభం భవిస్సతీతి దేసేహి తేసం ధమ్మ"న్తి ఆహ.

థేరో – "సత్థా మయ్హం ఇద్ధివికుబ్బనపుబ్బఙ్గమం ధమ్మదేసనం పచ్చాసీసతీ"తి ఞత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా తాలప్పమాణం అబ్భుగ్గన్త్వా పున ఓరుయ్హ భగవన్తం వన్దిత్వా సత్తతాలప్పమాణే అన్తలిక్ఖే ఠితో ఇద్ధివికుబ్బనం దస్సేత్వా ధమ్మం దేసేసి. సకలనగరం సన్నిపతి. థేరో ఓరుయ్హ భగవన్తం వన్దిత్వా "గమనకాలో మే, భన్తే"తి ఆహ. భగవా "ధమ్మసేనాపతిం పటిపాదేస్సామీ"తి ధమ్మాసనా ఉట్ఠాయ గన్ధకుటిఅభిముఖో గన్త్వా మణిఫలకే అట్ఠాసి. థేరో తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దిత్వా – "భగవా ఇతో కప్పసతసహస్సాధికస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యస్స ఉపరి అనోమదస్సిసమ్మాసమ్బుద్ధస్స పాదమూలే నిపతిత్వా తుమ్హాకం దస్సనం పత్థేసిం. సా మే పత్థనా సమిద్ధా, దిట్ఠా తుమ్హే, తం పఠమదస్సనం, ఇదం పచ్ఛిమదస్సనం. పున తుమ్హాకం దస్సనం నత్థీ"తి – వత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం పగ్గయ్హ యావ దస్సనవిసయో, తావ అభిముఖోవ పటిక్కమిత్వా "ఇతో పట్ఠాయ చుతిపటిసన్ధివసేన కిస్మిఞ్చి ఠానే గమనాగమనం నామ నత్థీ"తి వన్దిత్వా పక్కామి. ఉదకపరియన్తం కత్వా మహాభూమిచాలో అహోసి. భగవా పరివారేత్వా ఠితే భిక్ఖూ ఆహ – "అనుగచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం జేట్ఠభాతిక"న్తి. భిక్ఖూ యావ ద్వారకోట్ఠకా అగమంసు. థేరో – "తిట్ఠథ, తుమ్హే ఆవుసో, అప్పమత్తా హోథా"తి నివత్తాపేత్వా అత్తనో పరిసాయేవ సద్ధిం పక్కామి. మనుస్సా – "పుబ్బే అయ్యో పచ్చాగమనచారికం చరతి, ఇదం దాని గమనం న పున పచ్చాగమనాయా"తి పరిదేవన్తా అనుబన్ధింసు. తేపి "అప్పమత్తా హోథ ఆవుసో, ఏవంభావినో నామ సఙ్ఖారా"తి నివత్తాపేసి.

అథ ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తో అన్తరామగ్గే సత్తాహం మనుస్సానం అనుగ్గహం కరోన్తో సాయం నాళకగామం పత్వా గామద్వారే నిగ్రోధరుక్ఖమూలే అట్ఠాసి. అథ ఉపరేవతో నామ థేరస్స భాగినేయ్యో బహిగామం గచ్ఛన్తో థేరం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అట్ఠాసి. థేరో తం ఆహ – "అత్థి గేహే తే అయ్యికా"తి? ఆమ, భన్తేతి. గచ్ఛ అమ్హాకం ఇధాగతభావం ఆరోచేహి. "కస్మా ఆగతో"తి చ వుత్తే "అజ్జ కిర ఏకదివసం అన్తోగామే భవిస్సతి, జాతోవరకం పటిజగ్గథ, పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం నివాసనట్ఠానం జానాథా"తి. సో గన్త్వా "అయ్యికే, మయ్హం మాతులో ఆగతో"తి ఆహ. ఇదాని కుహిన్తి? గామద్వారేతి. ఏకకోవ, అఞ్ఞోపి కోచి అత్థీతి ? అత్థి పఞ్చసతా భిక్ఖూతి. కిం కారణా ఆగతోతి? సో తం పవత్తిం ఆరోచేసి. బ్రాహ్మణీ – "కిం ను ఖో ఏత్తకానం వసనట్ఠానం పటిజగ్గాపేతి , దహరకాలే పబ్బజిత్వా మహల్లకకాలే గిహీ హోతుకామో"తి చిన్తేన్తీ జాతోవరకం పటిజగ్గాపేత్వా పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం వసనట్ఠానం కారేత్వా దణ్డదీపికాయో జాలేత్వా థేరస్స పాహేసి.

థేరో భిక్ఖూహి సద్ధిం పాసాదం అభిరుహి. అభిరుహిత్వా చ జాతోవరకం పవిసిత్వా నిసీది. నిసజ్జేవ – “తుమ్హాకం వసనట్ఠానం గచ్ఛథా”తి భిక్ఖూ ఉయ్యోజేసి. తేసు గతమత్తేసుయేవ థేరస్స ఖరో ఆబాధో ఉప్పజ్జి, లోహితపక్ఖన్దికా మారణన్తికా వేదనా వత్తన్తి, ఏకం భాజనం పవిసతి, ఏకం నిక్ఖమతి. బ్రాహ్మణీ – “మమ పుత్తస్స పవత్తి మయ్హం న రుచ్చతీ”తి అత్తనో వసనగబ్భద్వారం నిస్సాయ అట్ఠాసి. చత్తారో మహారాజానో “ధమ్మసేనాపతి కుహిం విహరతీ”తి ఓలోకేన్తా “నాళకగామే జాతోవరకే పరినిబ్బానమఞ్చే నిపన్నో, పచ్ఛిమదస్సనం గమిస్సామా”తి ఆగమ్మ వన్దిత్వా అట్ఠంసు. థేరో – కే తుమ్హేతి? మహారాజానో, భన్తేతి. కస్మా ఆగతత్థాతి? గిలానుపట్ఠాకా భవిస్సామాతి. హోతు, అత్థి గిలానుపట్ఠాకో, గచ్ఛథ తుమ్హేతి ఉయ్యోజేసి. తేసం గతావసానే తేనేవ నయేన సక్కో దేవానమిన్దో, తస్మిం గతే సుయామాదయో మహాబ్రహ్మా చ ఆగమింసు. తేపి తథేవ థేరో ఉయ్యోజేసి.

బ్రాహ్మణీ దేవతానం ఆగమనఞ్చ గమనఞ్చ దిస్వా – “కే ను ఖో ఏతే మమ పుత్తం వన్దిత్వా గచ్ఛన్తీ”తి థేరస్స గబ్భద్వారం గన్త్వా – “తాత, చున్ద, కా పవత్తీ”తి పుచ్ఛి. సో తం పవత్తిం ఆచిక్ఖిత్వా – “మహాఉపాసికా, భన్తే ఆగతా”తి ఆహ. థేరో కస్మా అవేలాయ ఆగతత్థాతి పుచ్ఛి. సా తుయ్హం తాత దస్సనత్థాయాతి వత్వా “తాత కే పఠమం ఆగతా”తి పుచ్ఛి. చత్తారో మహారాజానో, ఉపాసికేతి. తాత, త్వం చతూహి మహారాజేహి మహన్తతరోతి? ఆరామికసదిసా ఏతే ఉపాసికే, అమ్హాకం సత్థు పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ ఖగ్గహత్థా హుత్వా ఆరక్ఖం అకంసూతి. తేసం తాత, గతావసానే కో ఆగతోతి? సక్కో దేవానమిన్దోతి. దేవరాజతోపి త్వం తాత, మహన్తతరోతి? భణ్డగాహకసామణేరసదిసో ఏస ఉపాసికే, అమ్హాకం సత్థు తావతింసతో ఓతరణకాలే పత్తచీవరం గహేత్వా ఓతిణ్ణోతి. తస్స తాత గతావసానే జోతమానో వియ కో ఆగతోతి? ఉపాసికే తుయ్హం భగవా చ సత్థా చ మహాబ్రహ్మా నామ ఏసోతి. మయ్హం భగవతో మహాబ్రహ్మాతోపి త్వం తాత మహన్తతరోతి? ఆమ ఉపాసికే, ఏతే నామ కిర అమ్హాకం సత్థు జాతదివసే చత్తారో మహాబ్రహ్మానో మహాపురిసం సువణ్ణజాలేన పటిగ్గణ్హింసూతి.

అథ బ్రాహ్మణియా – “పుత్తస్స తావ మే అయం ఆనుభావో, కీదిసో వత మయ్హం పుత్తస్స భగవతో సత్థు ఆనుభావో భవిస్సతీ”తి చిన్తయన్తియా సహసా పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జిత్వా సకలసరీరే ఫరి. థేరో – “ఉప్పన్నం మే మాతు పీతిసోమనస్సం, అయం దాని కాలో ధమ్మదేసనాయా”తి చిన్తేత్వా – “కిం చిన్తేసి మహాఉపాసికే”తి ఆహ. సా – “పుత్తస్స తావ మే అయం గుణో, సత్థు పనస్స కీదిసో గుణో భవిస్సతీతి ఇదం, తాత, చిన్తేమీ”తి ఆహ. మహాఉపాసికే, మయ్హం సత్థు జాతక్ఖణే, మహాభినిక్ఖమనే, సమ్బోధియం, ధమ్మచక్కప్పవత్తనే చ దససహస్సిలోకధాతు కమ్పిత్థ, సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన సమో నామ నత్థి, ఇతిపి సో భగవాతి విత్థారేత్వా బుద్ధగుణప్పటిసంయుత్తం ధమ్మదేసనం కథేసి.

బ్రాహ్మణీ పియపుత్తస్స ధమ్మదేసనాపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ పుత్తం ఆహ – “తాత, ఉపతిస్స, కస్మా ఏవమకాసి, ఏవరూపం నామ అమతం మయ్హం ఏత్తకం కాలం న అదాసీ”తి. థేరో – “దిన్నం దాని మే మాతు రూపసారియా బ్రాహ్మణియా పోసావనికమూలం, ఏత్తకేన వట్టిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా “గచ్ఛ మహాఉపాసికే”తి బ్రాహ్మణిం ఉయ్యోజేత్వా “చున్ద కా వేలా”తి ఆహ. బలవపచ్చూసకాలో, భన్తేతి. తేన హి భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేహీతి. సన్నిపతితో, భన్తే, సఙ్ఘోతి. మం ఉక్ఖిపిత్వా నిసీదాపేహి చున్దాతి ఉక్ఖిపిత్వా నిసీదాపేసి. థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “ఆవుసో చతుచత్తాలీసం వో వస్సాని మయా సద్ధిం విచరన్తానం యం మే కాయికం వా వాచసికం వా న రోచేథ, ఖమథ తం ఆవుసోతి. ఏత్తకం, భన్తే, అమ్హాకం ఛాయా వియ తుమ్హే అముఞ్చిత్వా విచరన్తానం అరుచ్చనకం నామ నత్థి, తుమ్హే పన అమ్హాకం ఖమథాతి. అథ

థేరో అరుణసిఖాయ పఞ్ఞాయమానాయ మహాపథవిం ఉన్నాదయన్తో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. బహూ దేవమనుస్సా థేరస్స పరినిబ్బానే సక్కారం కరింసు.

ఆయస్మా చున్దో థేరస్స పత్తచీవరఞ్చ ధాతుపరిస్సావనఞ్చ గహేత్వా జేతవనం గన్త్వా ఆనన్దత్థేరం గహేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. భగవా ధాతుపరిస్సావనం గహేత్వా పఞ్చహి గాథాసతేహి థేరస్స గుణం కథేత్వా ధాతుచేతియం కారాపేత్వా రాజగహగమనత్థాయ ఆనన్దత్థేరస్స సఞ్ఞం అదాసి. థేరో భిక్ఖూనం ఆరోచేసి. భగవా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో రాజగహం అగమాసి. తత్థ గతకాలే మహామోగ్గల్లానత్థేరో పరినిబ్బాయి. భగవా తస్స ధాతుయో గహేత్వా చేతియం కారాపేత్వా రాజగహతో నిక్ఖమిత్వా అనుపుబ్బేన గఙ్గాభిముఖో గన్త్వా ఉక్కచేలం అగమాసి. తత్థ గఙ్గాతీరే భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో నిసీదిత్వా తత్థ సారిపుత్తమోగ్గల్లానానం పరినిబ్బానప్పటిసంయుత్తం సుత్తం దేసేత్వా ఉక్కచేలతో నిక్ఖమిత్వా వేసాలిం అగమాసి. ఏవం గతే అథ ఖో భగవా పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ వేసాలిం పిణ్డాయ పావిసీతి అయమేత్థ అనుపుబ్బీ కథా.

నిసీదనన్తి ఏత్థ చమ్మక్ఖణ్డం అధిప్పేతం. **ఉదేనచేతియ**న్తి ఉదేనయక్ఖస్స చేతియట్ఠానే కతవిహారో వుచ్చతి. **గోతమకాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **భావితా**తి వడ్ఢితా. **బహులీకతా**తి పునప్పునం కతా. **యానీకతా**తి యుత్తయానం వియ కతా. **వత్థుకతా**తి పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు వియ కతా. **అనుట్ఠితా**తి అధిట్ఠితా. **పరిచితా**తి సమన్తతో చితా సువడ్ఢితా. **సుసమారద్ధా**తి సుట్ఠు సమారద్ధా.

ఇతి అనియమేన కథేత్వా పున నియమేత్వా దస్సేన్తో **తథాగతస్స ఖో**తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ **కప్ప**న్తి ఆయుకప్పం. తస్మిం తస్మిం కాలే యం మనుస్సానం ఆయుప్పమాణం హోతి, తం పరిపుణ్ణం కరోన్తో తిట్ఠేయ్య. **కప్పావసేసం వా**తి – "అప్పం వా భియ్యో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౭; అ॰ ని॰ ౬.౭౪) వుత్తవస్ససతతో అతిరేకం వా. మహాసీవత్థేరో పనాహ – "బుద్ధానం అట్ఠానే గజ్జితం నామ నత్థి. యథేవ హి వేళువగామకే ఉప్పన్నం మారణన్తికం వేదనం దస మాసే విక్ఖమ్భేతి, ఏవం పునప్పునం తం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా దస దస మాసే విక్ఖమ్భేన్తో ఇమం భద్దకప్పమేవ తిట్ఠేయ్య, కస్మా పన న ఠితోతి? ఉపాదిన్నకసరీరం నామ ఖణ్డిచ్చాదీహి అభిభుయ్యతి, బుద్ధా చ ఖణ్డిచ్చాదిభావం అపత్వా పఞ్చమే ఆయుకోట్ఠాసే బహుజనస్స పియమనాపకాలేయేవ పరినిబ్బాయన్తి. బుద్ధానుబుద్ధేసు చ మహాసావకేసు పరినిబ్బుతేసు ఏకకేనేవ ఖాణుకేన వియ ఠాతబ్బం హోతి, దహరసామణేరపరివారితేన వా. తతో – 'అహో బుద్ధానం పరిసా'తి హీళేతబ్బతం ఆపజ్జేయ్య. తస్మా న ఠితో"తి. ఏవం వుత్తేపి సో న రుచ్చతి, "ఆయుకప్పో"తి ఇదమేవ అట్ఠకథాయం నియమితం.

౧౬౭. యథా తం మారేన పరియుట్ఠితచిత్తోతి ఏత్థ తన్తి నిపాతమత్తం. యథా మారేన పరియుట్ఠితచిత్తో అజ్ఝోత్థటచిత్తో అఞ్ఞోపి కోచి పుథుజ్జనో పటివిజ్ఝితుం న సక్కుణేయ్య, ఏవమేవ నాసక్ఖి పటివిజ్ఝితున్తి అత్థో. కిం కారణా? మారో హి యస్స సబ్బేన సబ్బం ద్వాదస విపల్లాసా అప్పహీనా, తస్స చిత్తం పరియుట్ఠాతి. థేరస్స చత్తారో విపల్లాసా అప్పహీనా, తేనస్స మారో చిత్తం పరియుట్ఠాతి. సో పన చిత్తపరియుట్ఠానం కరోన్తో కిం కరోతీతి? భేరవం రూపారమ్మణం వా దస్సేతి, సద్దారమ్మణం వా సావేతి, తతో సత్తా తం దిస్వా వా సుత్వా వా సతిం విస్సజ్జేత్వా వివటముఖా హోన్తి. తేసం ముఖేన హత్థం పవేసేత్వా హదయం మద్దతి. తతో విసఞ్ఞావ హుత్వా తిట్ఠన్తి. థేరస్స పనేస ముఖేన హత్థం పవేసేతుం కిం సక్ఖిస్సతి ? భేరవారమ్మణం పన దస్సేతి. తం దిస్వా థేరో నిమిత్తోభాసం న పటివిజ్ఝి. భగవా జానన్తోయేవ – "కిమత్థం యావతతియం

ఆమన్తేసీ”తి? పరతో “తిట్ఠతు, భన్తే, భగవా”తి యాచితే “తుయ్హేవేతం దుక్కటం, తుయ్హేవేతం అపరద్ధ”న్తి దోసారోపనేన సోకతనుకరణత్థం.

మారయాచనకథావణ్ణనా

౧౬౮. మారో పాపిమాతి ఏత్థ **మారో**తి సత్తే అనత్థే నియోజేన్తో మారేతీతి **మారో. పాపిమాతి** తస్సేవ వేవచనం. సో హి పాపధమ్మసమన్నాగతత్తా “పాపిమా”తి వుచ్చతి. కణ్హో, అన్తకో, నముచి, పమత్తబన్ధూతిపి తస్సేవ నామాని. **భాసితా ఖో పనేసాతి** అయఞ్హి భగవతో సమ్బోధిపత్తియా అట్ఠమే సత్తాహే బోధిమణ్డేయేవ ఆగన్త్వా – “భగవా యదత్థం తుమ్హేహి పారమియో పూరితా, సో వో అత్థో అనుప్పత్తో, పటివిద్ధం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, కిం తే లోకవిచారణేనా”తి వత్వా, యథా అజ్జ , ఏవమేవ “పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే, భగవా”తి యాచి. భగవా చస్స – “న తావాహ”న్తిఆదీని వత్వా పటిక్ఖిపి. తం సన్ధాయ “భాసితా ఖో పనేసా భన్తే”తిఆదిమాహ.

తత్థ **వియత్తా**తి మగ్గవసేన వియత్తా. తథేవ వినీతా తథా విసారదా. **బహుస్సుతా**తి తేపిటకవసేన బహు సుతమేతేసన్తి **బహుస్సుతా.** తమేవ ధమ్మం ధారేన్తీతి **ధమ్మధరా.** అథవా పరియత్తిబహుస్సుతా చేవ పటివేధబహుస్సుతా చ. పరియత్తిపటివేధధమ్మానంయేవ ధారణతో ధమ్మధరాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ధమ్మానుధమ్మపటిపన్నా**తి అరియధమ్మస్స అనుధమ్మభూతం విపస్సనాధమ్మం పటిపన్నా. **సామీచిప్పటిపన్నా**తి అనుచ్ఛవికపటిపదం పటిపన్నా. **అనుధమ్మచారినో**తి అనుధమ్మచరణసీలా. **సకం ఆచరియక**న్తి అత్తనో ఆచరియవాదం. **ఆచిక్ఖిస్సన్తీ**తిఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞస్స వేవచనాని. **సహధమ్మేనా**తి సహేతుకేన సకారణేన వచనేన. **సప్పాటిహారియ**న్తి యావ న నియ్యానికం కత్వా ధమ్మం దేసేస్సన్తి.

బ్రహ్మచరియన్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం. **ఇద్ధ**న్తి సమిద్ధం ఝానస్సాదవసేన. **ఫీత**న్తి వుద్ధిప్పత్తం సబ్బఫాలిఫుల్లం వియ అభిఞ్ఞాయ సమ్పత్తివసేన. **విత్థారిక**న్తి విత్థతం తస్మిం తస్మిం దిసాభాగే పతిట్ఠితవసేన. **బాహుజఞ్ఞ**న్తి బహుజనేహి ఞాతం పటివిద్ధం మహాజనాభిసమయవసేన. **పుథుభూత**న్తి సబ్బాకారవసేన పుథులభావప్పత్తం. కథం? **యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసిత**న్తి యత్తకా విఞ్ఞుజాతికా దేవా చేవ మనుస్సా చ అత్థి సబ్బేహి సుట్ఠు పకాసితన్తి అత్థో.

అప్పోస్సుక్కోతి నిరాలయో. త్వఞ్హి పాపిమ, అట్ఠమసత్తాహతో పట్ఠాయ – “పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే, భగవా పరినిబ్బాతు, సుగతో”తి విరవన్తో ఆహిణ్డిత్థ. అజ్జ దాని పట్ఠాయ విగతుస్సాహో హోహి; మా మయ్హం పరినిబ్బానత్థం వాయామం కరోహీతి వదతి.

ఆయుసఙ్ఖారఓస్సజ్జనవణ్ణనా

౧౬౯. సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీతి సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజ్జి, పజహి. తత్థ న భగవా హత్థేన లేడ్డుం వియ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, తేమాసమత్తమేవ పన సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో పరం న సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “ఓస్సజీ”తి. “ఉస్సజ్జీ”తి పి పాఠో. **మహాభూమిచాలో**తి

మహన్తో పథవీకమ్పో. తదా కిర దససహస్సీ లోకధాతు కమ్పిత్థ. **భింసనకోతి** భయజనకో. **దేవదున్దుభియో చ ఫలింసూతి** దేవభేరియో ఫలింసు, దేవో సుక్ఖగజ్జితం గజ్జి, అకాలవిజ్జులతా నిచ్ఛరింసు, ఖణికవస్సం వస్సీతి వుత్తం హోతి.

ఉదానం ఉదానేసీతి కస్మా ఉదానేసి? కోచి నామ వదేయ్య – "భగవా పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధిత్వా – 'పరినిబ్బాయథ, భన్తే, పరినిబ్బాయథ, భన్తే'తి ఉపద్దుతో భయేన ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజ్జేసీ"తి. "తస్సోకాసో మా హోతు, భీతస్స ఉదానం నామ నత్థీ"తి ఏతస్స దీపనత్థం పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ సబ్బేసం సోణసిఙ్గాలాదీనమ్పి పచ్చక్ఖభావతో తులితం పరిచ్ఛిన్నన్తి తులం. కిం తం? కామావచరకమ్మం. న తులం, న వా తులం సదిసమస్స అఞ్ఞం లోకియం కమ్మం అత్థీతి **అతులం.** కిం తం? మహగ్గతకమ్మం. అథవా కామావచరరూపావచరం తులం, అరూపావచరం అతులం. అప్పవిపాకం వా తులం, బహువిపాకం అతులం. **సమ్భవన్తి** సమ్భవస్స హేతుభూతం, పిణ్డకారకం రాసికారకన్తి అత్థో. **భవసఙ్ఖారన్తి** పునబ్భవసఙ్ఖారణకం. **అవస్సజీతి** విస్సజ్జేసి. **మునీతి** బుద్ధముని. **అజ్ఝత్తరతోతి** నియకజ్ఝత్తరతో. **సమాహితోతి** ఉపచారప్పనాసమాధివసేన సమాహితో. **అభిన్ది కవచమివాతి** కవచం వియ అభిన్ది. **అత్తసమ్భవన్తి** అత్తని సఞ్జాతం కిలేసం. ఇదం వుత్తం హోతి – "సవిపాకట్ఠేన సమ్భవం, భవాభిసఙ్ఖారణట్ఠేన భవసఙ్ఖారన్తి చ లద్ధనామం తులాతులసఙ్ఖాతం లోకియకమ్మఞ్చ ఓస్సజి. సఙ్గామసీసే మహాయోధో కవచం వియ అత్తసమ్భవం కిలేసఞ్చ అజ్ఝత్తరతో సమాహితో హుత్వా అభిన్దీ"తి.

అథ వా **తులన్తి** తులేన్తో తీరేన్తో. **అతులఞ్చ సమ్భవన్తి** నిబ్బానఞ్చేవ సమ్భవఞ్చ. **భవసఙ్ఖారన్తి** భవగామికమ్మం. **అవస్సజి మునీతి** "పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నిరోధో నిబ్బానం నిచ్చ"న్తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౩.౩౮) నయేన తులయన్తో బుద్ధముని భవే ఆదీనవం, నిబ్బానే చ ఆనిసంసం దిస్వా తం ఖన్ధానం మూలభూతం భవసఙ్ఖారకమ్మం – "కమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౮౧) ఏవం వుత్తేన కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన అవస్సజి. కథం? అజ్ఝత్తరతో సమాహితో అభిన్ది కవచమివ అత్తని సమ్భవం. సో హి విపస్సనావసేన అజ్ఝత్తరతో సమథవసేన సమాహితోతి ఏవం పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ సమథవిపస్సనాబలేన కవచమివ అత్తభావం పరియోనన్ధిత్వా ఠితం, అత్తని సమ్భవత్తా "అత్తసమ్భవ"న్తి లద్ధనామం సబ్బకిలేసజాలం అభిన్ది. కిలేసాభావేన చ కతకమ్మం అప్పటిసన్ధికత్తా అవస్సట్ఠం నామ హోతీతి ఏవం కిలేసప్పహానేన కమ్మం పజహి, పహీనకిలేసస్స చ భయం నామ నత్థి, తస్మా అభీతోవ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, అభీతభావఞాపనత్థఞ్చ ఉదానం ఉదానేసీతి వేదితబ్బో.

మహాభూమిచాలవణ్ణనా

౧౭౧. యం మహావాతాతి యేన సమయేన యస్మిం వా సమయే మహావాతా వాయన్తి, మహావాతా వాయన్తాపి ఉక్ఖేపకవాతా నామ ఉట్ఠహన్తి, తే వాయన్తా సట్ఠిసహస్సాధికనవయోజనసతసహస్సబహలం ఉదకసన్ధారకం వాతం ఉపచ్ఛిన్దన్తి, తతో ఆకాసే ఉదకం భస్సతి, తస్మిం భస్సన్తే పథవీ భస్సతి. పున వాతో అత్తనో బలేన అన్తోధమకరణే వియ ఉదకం ఆబన్ధిత్వా గణ్హాతి, తతో ఉదకం ఉగ్గచ్ఛతి, తస్మిం ఉగ్గచ్ఛన్తే పథవీ ఉగ్గచ్ఛతి. ఏవం ఉదకం కమ్పితం పథవిం కమ్పేతి. ఏతఞ్చ కమ్పనం యావ అజ్జకాలాపి హోతియేవ, బహలభావేన పన న ఓగచ్ఛనుగ్గచ్ఛనం పఞ్ఞాయతి.

మహిద్ధికో మహానుభావోతి ఇజ్ఝనస్స మహన్తతాయ మహిద్ధికో, అనుభవితబ్బస్స మహన్తతాయ మహానుభావో. **పరిత్తా**తి దుబ్బలా. **అప్పమాణా**తి బలవా. **సో ఇమం పథవిం కమ్పేతీ**తి సో ఇద్ధిం నిబ్బత్తేత్వా సంవేజేన్తో మహామోగ్గల్లానో వియ, వీమంసన్తో వా మహానాగత్థేరస్స భాగినేయ్యో సఙ్ఘరక్ఖితసామణేరో వియ పథవిం కమ్పేతి. సో కిరాయస్మా ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పత్వా చిన్తేసి – "అత్థి ను ఖో కోచి భిక్ఖు, యేన పబ్బజితదివసేయేవ అరహత్తం పత్వా వేజయన్తో పాసాదో కమ్పితపుబ్బో"తి? తతో – "నత్థి కోచీ"తి ఞత్వా – "అహం కమ్పేస్సామీ"తి అభిఞ్ఞాబలేన వేజయన్తమత్థకే ఠత్వా పాదేన పహరిత్వా కమ్పేతుం నాసక్ఖి. అథ నం సక్కస్స నాటకిత్థియో ఆహంసు – "పుత్త సఙ్ఘరక్ఖిత, త్వం పూతిగన్ధేనేవ సీసేన వేజయన్తం కమ్పేతుం ఇచ్ఛసి, సుప్పతిట్ఠితో తాత పాసాదో, కథం కమ్పేతుం సక్ఖిస్ససీ"తి?

సామణేరో – "ఇమా దేవతా మయా సద్ధిం కేళిం కరోన్తి, అహం ఖో పన ఆచరియం నాలత్థం, కహం ను ఖో మే ఆచరియో సాముద్దికమహానాగత్థేరో"తి ఆవజ్జేన్తో మహాసముద్దే ఉదకలేణం మాపేత్వా దివావిహారం నిసిన్నోతి ఞత్వా తత్థ గన్త్వా థేరం వన్దిత్వా అట్ఠాసి. తతో నం థేరో – "కిం, తాత సఙ్ఘరక్ఖిత, అసిక్ఖిత్వావ యుద్ధం పవిట్ఠోసీ"తి వత్వా "నాసక్ఖి, తాత, వేజయన్తం కమ్పేతు"న్తి పుచ్ఛి. ఆచరియం, భన్తే, నాలత్థన్తి. అథ నం థేరో – "తాత తుమ్హాదిసే అకమ్పేన్తే కో అఞ్ఞో కమ్పేస్సతి. దిట్ఠపుబ్బం తే, తాత, ఉదకపిట్ఠే గోమయఖణ్డం పిలవన్తం, తాత, కపల్లకపూవం పచన్తా అన్తన్తేన పరిచ్ఛిన్దన్తి, ఇమినా ఓపమ్మేన జానాహీ"తి ఆహ. సో – "వట్టిస్సతి, భన్తే, ఏత్తకేనా"తి వత్వా పాసాదేన పతిట్ఠితోకాసం ఉదకం హోతూతి అధిట్ఠాయ వేజయన్తాభిముఖో అగమాసి.

దేవధీతరో తం దిస్వా – "ఏకవారం లజ్జిత్వా గతో, పునపి సామణేరో ఏతి, పునపి ఏతీ"తి వదింసు. సక్కో దేవరాజా – "మా మయ్హం పుత్తేన సద్ధిం కథయిత్థ, ఇదాని తేన ఆచరియో లద్ధో, ఖణేన పాసాదం కమ్పేస్సతీ"తి ఆహ. సామణేరోపి పాదఙ్గుట్ఠేన పాసాదథూపికం పహరి. పాసాదో చతూహి దిసాహి ఓణమతి. దేవతా – "పతిట్ఠాతుం దేహి, తాత, పాసాదస్స పతిట్ఠాతుం దేహి, తాత, పాసాదస్సా"తి విరవింసు. సామణేరో పాసాదం యథాఠానే ఠపేత్వా పాసాదమత్థకే ఠత్వా ఉదానం ఉదానేసి –

"అజ్జేవాహం పబ్బజితో, అజ్జ పత్తాసవక్ఖయం;
అజ్జ కమ్పేమి పాసాదం, అహో బుద్ధస్సుళారతా.

అజ్జేవాహం పబ్బజితో…పే.… అహో ధమ్మస్సుళారతా.
అజ్జేవాహం పబ్బజితో…పే.… అహో సఙ్ఘస్సుళారతాతి.

ఇతో పరేసు ఛసు పథవీకమ్పేసు యం వత్తబ్బం, తం మహాపదానే వుత్తమేవ.

ఇతి ఇమేసు అట్ఠసు పథవీకమ్పేసు పఠమో ధాతుకోపేన, దుతియో ఇద్ధానుభావేన, తతియచతుత్థా పుఞ్ఞతేజేన, పఞ్చమో ఞాణతేజేన, ఛట్ఠో సాధుకారదానవసేన, సత్తమో కారుఞ్ఞభావేన, అట్ఠమో ఆరోదనేన. మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమన్తే చ తతో నిక్ఖమన్తే చ మహాసత్తే తస్స పుఞ్ఞతేజేన పథవీ అకమ్పిత్థ. అభిసమ్బోధియం ఞాణతేజేన అభిహతా హుత్వా అకమ్పిత్థ. ధమ్మచక్కప్పవత్తనే సాధుకారభావసణ్ఠితా సాధుకారం దదమానా అకమ్పిత్థ. ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనే కారుఞ్ఞసభావసణ్ఠితా చిత్తసఙ్ఖోభం అసహమానా అకమ్పిత్థ. పరినిబ్బానే ఆరోదనవేగతున్నా హుత్వా అకమ్పిత్థ. అయం పనత్థో పథవీదేవతాయ వసేన వేదితబ్బో, మహాభూతపథవియా పనేతం నత్థి అచేతనత్తాతి.

ఇమే ఖో, ఆనన్ద, అట్ఠ హేతూతి ఏత్థ **ఇమే**తి నిద్దిట్ఠనిదస్సనం. ఏత్తావతా చ పనాయస్మా ఆనన్దో – "అద్ధా అజ్జ భగవతా ఆయుసఙ్ఖారో ఓస్సట్ఠో"తి సల్లక్ఖేసి. భగవా పన సల్లక్ఖితభావం జానన్తోపి ఓకాసం అదత్వావ అఞ్ఞానిపి అట్ఠకాని సమ్పిణ్డేన్తో – "అట్ఠ ఖో ఇమా"తిఆదిమాహ.

అట్ఠపరిసవణ్ణనా

౧౭౨. తత్థ అనేకసతం ఖత్తియపరిసన్తి బిమ్బిసారసమాగమఞాతిసమాగలిచ్ఛవీసమాగమాదిసదిసం, సా పన అఞ్ఞేసు చక్కవాళేసుపి లబ్భతేయేవ. **సల్లపితపుబ్బ**న్తి ఆలాపసల్లాపో కతపుబ్బో. **సాకచ్ఛా**తి ధమ్మసాకచ్ఛాపి సమాపజ్జితపుబ్బా. **యాదిసకో తేసం వణ్ణో**తి తే ఓదాతాపి హోన్తి కాళాపి మఙ్గురచ్ఛవీపి, సత్థా సువణ్ణవణ్ణోవ. ఇదం పన సణ్ఠానం పటిచ్చ కథితం. సణ్ఠానమ్పి చ కేవలం తేసం పఞ్ఞాయతియేవ, న పన భగవా మిలక్ఖుసదిసో హోతి, నాపి ఆముత్తమణికుణ్డలో, బుద్ధవేసేనేవ నిసీదతి. తే పన అత్తనో సమానసణ్ఠానమేవ పస్సన్తి. **యాదిసకో తేసం సరో**తి తే ఛిన్నస్సరాపి హోన్తి గగ్గరస్సరాపి కాకస్సరాపి, సత్థా బ్రహ్మస్సరోవ. ఇదం పన భాసన్తరం సన్ధాయ కథితం. సచేపి హి సత్థా రాజాసనే నిసిన్నో కథేతి, "అజ్జ రాజా మధురేన సరేన కథేతీ"తి తేసం హోతి. కథేత్వా పక్కన్తే పన భగవతి పున రాజానం ఆగతం దిస్వా – "కో ను ఖో అయ"న్తి వీమంసా ఉప్పజ్జతి. తత్థ **కో ను ఖో అయ**న్తి ఇమస్మిం ఠానే ఇదానేవ మాగధభాసాయ సీహళభాసాయ మధురేనాకారేన కథేన్తో కో ను ఖో అయం అన్తరహితో, కిం దేవో, ఉదాహు మనుస్సోతి ఏవం వీమంసన్తాపి న జానన్తీతి అత్థో. కిమత్థం పనేవం అజానన్తానం ధమ్మం దేసేతీతి? వాసనత్థాయ . ఏవం సుతోపి హి ధమ్మో అనాగతే పచ్చయో హోతి యేవాతి అనాగతం పటిచ్చ దేసేతి. **అనేకసతం బ్రాహ్మణపరిస**న్తిఆదీనమ్పి సోణదణ్డకూటదణ్డసమాగమాదివసేన చేవ అఞ్ఞచక్కవాళవసేన చ సమ్భవో వేదితబ్బో.

ఇమా పన అట్ఠ పరిసా భగవా కిమత్థం ఆహరి? అభీతభావదస్సనత్థమేవ. ఇమా కిర ఆహరిత్వా ఏవమాహ – "ఆనన్ద, ఇమాపి అట్ఠ పరిసా ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం దేసేన్తస్స తథాగతస్స భయం వా సారజ్జం వా నత్థి, మారం పన ఏకకం దిస్వా తథాగతో భాయేయ్యాతి కో ఏవం సఞ్ఞం ఉప్పాదేతుమరహతి. అభీతో, ఆనన్ద, తథాగతో అచ్ఛమ్భీ, సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీ"తి.

అట్ఠఅభిభాయతనవణ్ణనా

౧౭౩. అభిభాయతనానీతి అభిభవనకారణాని. కిం అభిభవన్తి? పచ్చనీకధమ్మేపి ఆరమ్మణానిపి. తాని హి పటిపక్ఖభావేన పచ్చనీకధమ్మే అభిభవన్తి, పుగ్గలస్స ఞాణుత్తరియతాయ ఆరమ్మణాని.

అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీతిఆదీసు పన అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మవసేన అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ నామ హోతి. అజ్ఝత్తఞ్హి నీలపరికమ్మం కరోన్తో కేసే వా పిత్తే వా అక్ఖితారకాయ వా కరోతి. పీతపరికమ్మం కరోన్తో మేదే వా ఛవియా వా హత్థపాదపిట్ఠేసు వా అక్ఖీనం పీతకట్ఠానే వా కరోతి. లోహితపరికమ్మం కరోన్తో మంసే వా లోహితే వా జివ్హాయ వా అక్ఖీనం రత్తట్ఠానే వా కరోతి. ఓదాతపరికమ్మం కరోన్తో అట్ఠిమ్హి వా దన్తే వా నఖే వా అక్ఖీనం సేతట్ఠానే వా కరోతి. తం పన సునీలం సుపీతం సులోహితకం సుఓదాతకం న హోతి, అవిసుద్ధమేవ హోతి.

ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీతి యస్సేవం పరికమ్మం అజ్ఝత్తం ఉప్పన్నం హోతి, నిమిత్తం పన బహిద్ధా, సో ఏవం అజ్ఝత్తం పరికమ్మస్స బహిద్ధా చ అప్పనాయ వసేన – "అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ"తి వుచ్చతి. **పరిత్తానీ**తి అవడ్ఢితాని. **సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ**తి సువణ్ణాని వా హోన్తి, దుబ్బణ్ణాని వా. పరిత్తవసేనేవ ఇదం అభిభాయతనం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **తాని అభిభుయ్యా**తి యథా నామ సమ్పన్నగహణికో కటచ్ఛుమత్తం భత్తం లభిత్వా – "కిం ఏత్థ భుఞ్జితబ్బం అత్థీ"తి సఙ్కడ్ఢిత్వా ఏకకబళమేవ కరోతి, ఏవమేవ ఞాణుత్తరికో పుగ్గలో విసదఞాణో – "కిం ఏత్థ పరిత్తకే ఆరమ్మణే సమాపజ్జితబ్బం అత్థి, నాయం మమ భారో"తి తాని రూపాని అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో. **జానామి పస్సామీ**తి ఇమినా పనస్స ఆభోగో కథితో. సో చ ఖో సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స, న అన్తోసమాపత్తియం. **ఏవంసఞ్ఞీ హోతీ**తి ఆభోగసఞ్ఞాయపి ఝానసఞ్ఞాయపి ఏవంసఞ్ఞీ హోతి. అభిభవనసఞ్ఞా హిస్స అన్తోసమాపత్తియమ్పి అత్థి, ఆభోగసఞ్ఞా పన సమాపత్తితో వుట్ఠితస్సేవ.

అప్పమాణానీతి వడ్ఢితప్పమాణాని, మహన్తానీతి అత్థో. **అభిభుయ్యా**తి ఏత్థ పన యథా మహగ్ఘసో పురిసో ఏకం భత్తవడ్ఢితకం లభిత్వా – "అఞ్ఞమ్పి హోతు, కిం ఏతం మయ్హం కరిస్సతీ"తి తం న మహన్తతో పస్సతి, ఏవమేవ ఞాణుత్తరో పుగ్గలో విసదఞాణో "కిం ఏత్థ సమాపజ్జితబ్బం, నయిదం అప్పమాణం, న మయ్హం చిత్తేకగ్గతాకరణే భారో అత్థీ"తి తాని అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో.

అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీతి అలాభితాయ వా అనత్థికతాయ వా అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మసఞ్ఞావిరహితో.

ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీతి యస్స పరికమ్మమ్పి నిమిత్తమ్పి బహిద్ధావ ఉప్పన్నం, సో ఏవం బహిద్ధా పరికమ్మస్స చేవ అప్పనాయ చ వసేన – "అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ"తి వుచ్చతి. సేసమేత్థ చతుత్థాభిభాయతనే వుత్తనయమేవ. ఇమేసు పన చతూసు పరిత్తం వితక్కచరితవసేన ఆగతం, అప్పమాణం మోహచరితవసేన, సువణ్ణం దోసచరితవసేన, దుబ్బణ్ణం రాగచరితవసేన. ఏతేసఞ్హి ఏతాని సప్పాయాని. సా చ నేసం సప్పాయతా విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే చరితనిద్దేసే వుత్తా.

పఞ్చమఅభిభాయతనాదీసు **నీలానీ**తి సబ్బసఙ్గాహకవసేన వుత్తం. **నీలవణ్ణానీ**తి వణ్ణవసేన. **నీలనిదస్సనానీ**తి నిదస్సనవసేన, అపఞ్ఞాయ మానవివరాని అసమ్భిన్నవణ్ణాని ఏకనీలానేవ హుత్వా దిస్సన్తీతి వుత్తం హోతి. **నీలనిభాసానీ**తి ఇదం పన ఓభాసవసేన వుత్తం, నీలోభాసాని నీలప్పభాయుత్తానీతి అత్థో. ఏతేన నేసం విసుద్ధతం దస్సేతి. విసుద్ధవణ్ణవసేనేవ హి ఇమాని చత్తారి అభిభాయతనాని వుత్తాని. **ఉమాపుప్ఫ**న్తి ఏతఞ్హి పుప్ఫం సినిద్ధం ముదు, దిస్సమానమ్పి నీలమేవ హోతి. గిరికణ్ణికపుప్ఫాదీని పన దిస్సమానాని సేతధాతుకానేవ హోన్తి. తస్మా ఇదమేవ గహితం, న తాని. **బారాణసేయ్యక**న్తి బారాణసిసమ్భవం. తత్థ కిర కప్పాసోపి ముదు, సుత్తకన్తికాయోపి తన్తవాయాపి ఛేకా, ఉదకమ్పి సుచి సినిద్ధం. తస్మా తం వత్థం ఉభతోభాగవిమట్ఠం హోతి; ద్వీసుపి పస్సేసు మట్ఠం ముదు సినిద్ధం ఖాయతి.

పీతానీతిఆదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. "నీలకసిణం ఉగ్గణ్హన్తో నీలస్మిం నిమిత్తం గణ్హాతి పుప్ఫస్మిం వా వత్థస్మిం వా వణ్ణధాతుయా వా"తిఆదికం పనేత్థ కసిణకరణఞ్చ పరికమ్మఞ్చ అప్పనావిధానఞ్చ సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే విత్థారతో వుత్తమేవ. ఇమానిపి అట్ఠ అభిభాయతనాని అభీతభావదస్సనత్థమేవ ఆనీతాని. ఇమాని కిర వత్వా ఏవమాహ – "ఆనన్ద, ఏవరూపాపి సమాపత్తియో సమాపజ్జన్తస్స చ వుట్ఠహన్తస్స చ తథాగతస్స భయం వా సారజ్జం వా నత్థి, మారం

పన ఏకకం దిస్వా తథాగతో భాయేయ్యాతి కో ఏవం సఞ్ఞం ఉప్పాదేతుమరహతి. అభీతో, ఆనన్ద, తథాగతో అచ్ఛమ్భీ, సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీ”తి.

అట్ఠవిమోక్ఖవణ్ణనా

౧౭౪. విమోక్ఖకథా ఉత్తానత్థాయేవ. ఇమేపి అట్ఠ విమోక్ఖా అభీతభావదస్సనత్థమేవ ఆనీతా. ఇమేపి కిర వత్వా ఏవమాహ – “ఆనన్ద, ఏతాపి సమాపత్తియో సమాపజ్జన్తస్స చ వుట్ఠహన్తస్స చ తథాగతస్స భయం వా సారజ్జం వా నత్థి... పే.... ఓస్సజీ”తి.

౧౭౫. ఇదానిపి భగవా ఆనన్దస్స ఓకాసం అదత్వావ **ఏకమిదాహన్తి**ఆదినా నయేన అపరమ్పి దేసనం ఆరభి. తత్థ **పఠమాభిసమ్బుద్ధోతి** అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా పఠమమేవ అట్ఠమే సత్తాహే.

౧౭౭. ఓస్సట్ఠోతి విస్సజ్జితో పరిచ్చిన్నో, ఏవం కిర వత్వా – “తేనాయం దససహస్సీ లోకధాతు కమ్పిత్థా”తి ఆహ.

ఆనన్దయాచనకథా

౧౭౮. అలన్తి పటిక్ఖేపవచనమేతం. **బోధిన్తి** చతుమగ్గఞాణపటివేధం. **సద్దహసి త్వన్తి** ఏవం వుత్తభావం తథాగతస్స సద్దహసీతి వదతి. **తస్మాతిహానన్దాతి** యస్మా ఇదం వచనం సద్దహసి, తస్మా తుయ్హేవేతం దుక్కటన్తి దస్సేతి.

౧౭౯. ఏకమిదాహన్తి ఇదం భగవా – “న కేవలం అహం ఇధేవ తం ఆమన్తేసిం, అఞ్ఞదాపి ఆమన్తేత్వా ఓళారికం నిమిత్తం అకాసిం, తమ్పి తయా న పటివిద్ధం, తవేవాయం అపరాధో”తి ఏవం సోకవినోదనత్థాయ నానప్పకారతో థేరస్సేవ దోసారోపనత్థం ఆరభి.

౧౮౩. పియేహి మనాపేహీతి మాతాపితాభాతాభగినిఆదికేహి జాతియా **నానాభావో,** మరణేన **వినాభావో,** భవేన **అఞ్ఞథాభావో. తం కుతేత్థ లబ్భాతి తన్తి** తస్మా, యస్మా సబ్బేహేవ పియేహి మనాపేహి నానాభావో, తస్మా దస పారమియో పూరేత్వాపి, సమ్బోధిం పత్వాపి, ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వాపి, యమకపాటిహారియం దస్సేత్వాపి, దేవోరోహణం కత్వాపి, యం తం జాతం భూతం సఙ్ఖతం పలోకధమ్మం, తం వత తథాగతస్సాపి సరీరం మా పలుజ్జీతి నేతం ఠానం విజ్జతి, రోదన్తేనాపి కన్దన్తేనాపి న సక్కా తం కారణం లద్ధున్తి. **పున పచ్చావమిస్సతీతి** యం చత్తం వన్తం, తం వత పున పటిఖాదిస్సతీతి అత్థో.

౧౮౪. యథయిదం బ్రహ్మచరియన్తి యథా ఇదం సిక్ఖాత్తయసఙ్గహం సాసనబ్రహ్మచరియం. **అద్ధనియన్తి** అద్ధానక్ఖమం. **చిరట్ఠితికన్తి** చిరప్పవత్తివసేన చిరట్ఠితికం. **చత్తారో సతిపట్ఠానాతిఆది** సబ్బం లోకియలోకుత్తరవసేనేవ కథితం. ఏతేసం పన బోధిపక్ఖియానం ధమ్మానం వినిచ్ఛయో సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధినిద్దేసే వుత్తో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

తతియభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నాగాపలోకితవణ్ణనా

౧౮౬. **నాగాపలోకితన్తి** యథా హి మహాజనస్స అట్ఠీని కోటియా కోటిం ఆహచ్చ ఠితాని పచ్చేకబుద్ధానం, అఙ్కుసకలగ్గాని వియ, న ఏవం బుద్ధానం. బుద్ధానం పన సఙ్ఖలికాని వియ ఏకాబద్ధాని హుత్వా ఠితాని, తస్మా పచ్ఛతో అపలోకనకాలే న సక్కా హోతి గీవం పరివత్తేతుం. యథా పన హత్థినాగో పచ్ఛాభాగం అపలోకేతుకామో సకలసరీరేనేవ పరివత్తతి, ఏవం పరివత్తితబ్బం హోతి. భగవతో పన నగరద్వారే ఠత్వా – "వేసాలిం అపలోకేస్సామీ"తి చిత్తే ఉప్పన్నమత్తే – "భగవా అనేకాని కప్పకోటిసహస్సాని పారమియో పూరేన్తేహి తుమ్హేహి న గీవం పరివత్తేత్వా అపలోకనకమ్మం కత"న్తి అయం పథవీ కులాలచక్కం వియ పరివత్తేత్వా భగవన్తం వేసాలినగరాభిముఖం అకాసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

నను చ న కేవలం వేసాలియావ, సావత్థిరాజగహనాళన్దపాటలిగామకోటిగామనాతికగామకేసుపి తతో తతో నిక్ఖన్తకాలే తం తం సబ్బం పచ్ఛిమదస్సనమేవ, తత్థ తత్థ కస్మా నాగాపలోకితం నాపలోకేసీతి? అనచ్ఛరియత్తా. తత్థ తత్థ హి నివత్తేత్వా అపలోకేన్తస్సేతం న అచ్ఛరియం హోతి, తస్మా నాపలోకేసి. అపి చ వేసాలిరాజానో ఆసన్నవినాసా, తిణ్ణం వస్సానం ఉపరి వినస్సిస్సన్తి. తే తం నగరద్వారే **నాగాపలోకితం** నామ చేతియం కత్వా గన్ధమాలాదీహి పూజేస్సన్తి, తం నేసం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీతి తేసం అనుకమ్పాయ అపలోకేసి.

దుక్ఖస్సన్తకరోతి వట్టదుక్ఖస్స అన్తకరో. **చక్ఖుమాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. **పరినిబ్బుతోతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో.

చతుమహాపదేసవణ్ణనా

౧౮౭. **మహాపదేసేతి** మహాఓకాసే, మహాఅపదేసే వా, బుద్ధాదయో మహన్తే మహన్తే అపదిసిత్వా వుత్తాని మహాకారణానీతి అత్థో.

౧౮౮. **నేవ అభినన్దితబ్బన్తి** హట్ఠతుట్ఠేహి సాధుకారం దత్వా పుబ్బేవ న సోతబ్బం, ఏవం కతే హి పచ్ఛా "ఇదం న సమేతీ"తి వుచ్చమానో – "కిం పుబ్బేవ అయం ధమ్మో, ఇదాని న ధమ్మో"తి వత్వా లద్ధిం న విస్సజ్జేతి. **నప్పటిక్కోసితబ్బన్తి** – "కిం ఏస బాలో వదతీ"తి ఏవం పుబ్బేవ న వత్తబ్బం, ఏవం వుత్తే హి వత్తుం యుత్తమ్పి న వక్ఖతి. తేనాహ – "అనభినన్దిత్వా అప్పటిక్కోసిత్వా"తి. **పదబ్యఞ్జనానీతి** పదసఙ్ఖాతాని బ్యఞ్జనాని. **సాధుకం ఉగ్గహేత్వాతి** ఇమస్మిం ఠానే పాళి వుత్తా, ఇమస్మిం ఠానే అత్థో వుత్తో, ఇమస్మిం ఠానే అనుసన్ధి కథితో, ఇమస్మిం ఠానే పుబ్బాపరం కథితన్తి సుట్ఠు గహేత్వా. **సుత్తే ఓసారేతబ్బానీతి** సుత్తే ఓతారేతబ్బాని. **వినయే సన్దస్సేతబ్బానీతి** వినయే సంసన్దేతబ్బాని.

ఏత్థ చ **సుత్తన్తి** వినయో. యథాహ – "కత్థ పటిక్ఖిత్తం? సావత్థియం సుత్తవిభఙ్గే"తి (చూళవ. ౪౫౭). **వినయోతి** ఖన్ధకో. యథాహ – "వినయాతిసారే"తి. ఏవం వినయపిటకమ్పి న పరియాదియతి. ఉభతోవిభఙ్గా పన సుత్తం, ఖన్ధకపరివారా వినయోతి ఏవం వినయపిటకం పరియాదియతి. అథవా సుత్తన్తపిటకం సుత్తం, వినయపిటకం వినయోతి ఏవం ద్వేయేవ పిటకాని పరియాదియన్తి. సుత్తన్తాభిధమ్మపిటకాని వా సుత్తం, వినయపిటకం వినయోతి ఏవమ్పి తీణి పిటకాని న తావ పరియాదియన్తి. అసుత్తనామకఞ్హి బుద్ధవచనం నామ అత్థి. సేయ్యథిదం – జాతకం, పటిసమ్భిదా, నిద్దేసో, సుత్తనిపాతో, ధమ్మపదం, ఉదానం, ఇతివుత్తకం, విమానవత్థు, పేతవత్థు, థేరగాథా, థేరీగాథా, అపదానన్తి.

సుదిన్నత్థేరో పన – “అసుత్తనామకం బుద్ధవచనం న అత్థీ”తి తం సబ్బం పటిపక్ఖిపిత్వా – “తీణి పిటకాని సుత్తం, వినయో పన కారణ”న్తి ఆహ. తతో తం కారణం దస్సేన్తో ఇదం సుత్తమాహరి –

> “యే ఖో త్వం, గోతమి, ధమ్మే జానేయ్యాసి, ఇమే ధమ్మా సరాగాయ సంవత్తన్తి నో విరాగాయ, సఞ్ఞోగాయ సంవత్తన్తి నో విసఞ్ఞోగాయ, ఆచయాయ సంవత్తన్తి నో అపచయాయ, మహిచ్ఛతాయ సంవత్తన్తి నో అప్పిచ్ఛతాయ, అసన్తుట్ఠియా సంవత్తన్తి నో సన్తుట్ఠియా, సఙ్గణికాయ సంవత్తన్తి నో పవివేకాయ, కోసజ్జాయ సంవత్తన్తి నో వీరియారమ్భాయ, దుబ్భరతాయ సంవత్తన్తి నో సుభరతాయ. ఏకంసేన, గోతమి, ధారేయ్యాసి – ‘నేసో ధమ్మో, నేసో వినయో, నేతం సత్థుసాసన’న్తి. యే చ ఖో త్వం, గోతమి, ధమ్మే జానేయ్యాసి, ఇమే ధమ్మా విరాగాయ సంవత్తన్తి నో సరాగాయ, విసఞ్ఞోగాయ సంవత్తన్తి నో సఞ్ఞోగాయ, అపచయాయ సంవత్తన్తి నో ఆచయాయ, అప్పిచ్ఛతాయ సంవత్తన్తి నో మహిచ్ఛతాయ, సన్తుట్ఠియా సంవత్తన్తి నో అసన్తుట్ఠియా, పవివేకాయ సంవత్తన్తి నో సఙ్గణికాయ , వీరియారమ్భాయ సంవత్తన్తి నో కోసజ్జాయ, సుభరతాయ సంవత్తన్తి నో దుబ్భరతాయ. ఏకంసేన, గోతమి, ధారేయ్యాసి – ‘ఏసో ధమ్మో, ఏసో వినయో, ఏతం సత్థుసాసన’న్తి” (అ॰ ని॰ ౮.౫౩).

తస్మా **సుత్తే**తి తేపిటకే బుద్ధవచనే ఓతారేతబ్బాని. **వినయే**తి ఏతస్మిం రాగాదివినయకారణే సంసన్దేతబ్బానీతి అయమేత్థ అత్థో. **న చేవ సుత్తే ఓసరన్తీ**తి సుత్తపటిపాటియా కత్థచి అనాగన్త్వా ఛల్లిం ఉట్ఠపేత్వా గుళ్హవేస్సన్తర-గుళ్హఉమ్మగ్గ-గుళ్హవినయ-వేదల్లపిటకానం అఞ్ఞతరతో ఆగతాని పఞ్ఞాయన్తీతి అత్థో. ఏవం ఆగతాని హి రాగాదివినయే చ న పఞ్ఞాయమానాని ఛడ్డేతబ్బాని హోన్తి. తేన వుత్తం – “ఇతి హేతం, భిక్ఖవే, ఛడ్డేయ్యాథా”తి. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఇదం , భిక్ఖవే, చతుత్థం మహాపదేసం ధారేయ్యాథాతి ఇదం చతుత్థం ధమ్మస్స పతిట్ఠానోకాసం ధారేయ్యాథ.

ఇమస్మిం పన ఠానే ఇమం పకిణ్ణకం వేదితబ్బం. సుత్తే చత్తారో మహాపదేసా, ఖన్ధకే చత్తారో మహాపదేసా, చత్తారి పఞ్హాబ్యాకరణాని, సుత్తం, సుత్తానులోమం, ఆచరియవాదో, అత్తనోమతి, తిస్సో సఙ్గీతియోతి.

తత్థ – “అయం ధమ్మో, అయం వినయో”తి ధమ్మవినిచ్ఛయే పత్తే ఇమే చత్తారో మహాపదేసా పమాణం. యం ఏత్థ సమేతి తదేవ గహేతబ్బం, ఇతరం విరవన్తస్సపి న గహేతబ్బం.

“ఇదం కప్పతి, ఇదం న కప్పతీ”తి కప్పియాకప్పియవినిచ్ఛయే పత్తే – “యం, భిక్ఖవే, మయా ఇదం న కప్పతీతి అప్పటిక్ఖిత్తం, తం చే అకప్పియం అనులోమేతి, కప్పియం పటిబాహతి, తం వో న కప్పతీ”తిఆదినా (మహావ॰ ౩౦౫) నయేన ఖన్ధకే వుత్తా చత్తారో మహాపదేసా పమాణం. తేసం వినిచ్ఛయకథా **సమన్తపాసాదికాయం** వుత్తా. తత్థ వుత్తనయేన యం కప్పియం అనులోమేతి, తదేవ కప్పియం, ఇతరం అకప్పియన్తి ఏవం సన్నిట్ఠానం కాతబ్బం.

ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో, విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో, పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో పఞ్హో, ఠపనీయో పఞ్హోతి ఇమాని **చత్తారి పఞ్హాబ్యాకరణాని** నామ. తత్థ “చక్ఖుం అనిచ్చ”న్తి పుట్ఠేన – “ఆమ అనిచ్చ”న్తి ఏకంసేనేవ బ్యాకాతబ్బం . ఏస నయో సోతాదీసు. అయం **ఏకంసబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. “అనిచ్చం నామ చక్ఖు”న్తి పుట్ఠేన – “న చక్ఖుమేవ, సోతమ్పి అనిచ్చం ఘానమ్పి అనిచ్చ”న్తి ఏవం విభజిత్వా బ్యాకాతబ్బం. అయం **విభజ్జబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. “యథా చక్ఖు తథా సోతం, యథా

సోతం తథా చక్ఖు"న్తి పుట్ఠేన "కేనట్ఠేన పుచ్ఛసీ"తి పటిపుచ్ఛిత్వా "దస్సనట్ఠేన పుచ్ఛామీ"తి వుత్తే "న హీ"తి బ్యాకాతబ్బం, "అనిచ్చట్ఠేన పుచ్ఛామీ"తి వుత్తే ఆమాతి బ్యాకాతబ్బం. అయం **పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. "తం జీవం తం సరీర"న్తిఆదీని పుట్ఠేన పన "అబ్యాకతమేతం భగవతా"తి ఠపేతబ్బో, ఏస పఞ్హో న బ్యాకాతబ్బో. అయం **ఠపనీయో** పఞ్హో. ఇతి తేనాకారేన పఞ్హే సమ్పత్తే ఇమాని చత్తారి పఞ్హబ్యాకరణాని పమాణం. ఇమేసం వసేన సో పఞ్హో బ్యాకాతబ్బో.

సుత్తాదీసు పన **సుత్తం** నామ తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హాని తీణి పిటకాని. **సుత్తానులోమం** నామ అనులోమకప్పియం. **ఆచరియవాదో** నామ అట్ఠకథా. **అత్తనోమతి** నామ నయగ్గాహేన అనుబుద్ధియా అత్తనో పటిభానం. తత్థ సుత్తం అప్పటిబాహియం, తం పటిబాహన్తేన బుద్ధోవ పటిబాహితో హోతి. అనులోమకప్పియం పన సుత్తేన సమేన్తమేవ గహేతబ్బం, న ఇతరం. ఆచరియవాదోపి సుత్తేన సమేన్తోయేవ గహేతబ్బో, న ఇతరో. అత్తనోమతి పన సబ్బదుబ్బలా, సాపి సుత్తేన సమేన్తాయేవ గహేతబ్బా, న ఇతరా. పఞ్చసతికా, సత్తసతికా, సహస్సికాతి ఇమా పన **తిస్సో సఙ్గీతియో.** సుత్తమ్పి తాసు ఆగతమేవ పమాణం, ఇతరం గారయ్హసుత్తం న గహేతబ్బం. తత్థ ఓతరన్తానిపి హి పదబ్యఞ్జనాని న చేవ సుత్తే ఓతరన్తి, న చ వినయే సన్దిస్సన్తీతి వేదితబ్బాని.

కమ్మారపుత్తచున్దవత్థువణ్ణనా

౧౮౯. **కమ్మారపుత్తస్సాతి** సువణ్ణకారపుత్తస్స. సో కిర అడ్ఢో మహాకుటుమ్బికో భగవతో పఠమదస్సనేనేవ సోతాపన్నో హుత్వా అత్తనో అమ్బవనే విహారం కారాపేత్వా నియ్యాతేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "అమ్బవనే"తి.

సూకరమద్దవన్తి నాతితరుణస్స నాతిజిణ్ణస్స ఏకజేట్ఠకసూకరస్స పవత్తమంసం. తం కిర ముదు చేవ సినిద్ధఞ్చ హోతి, తం పటియాదాపేత్వా సాధుకం పచాపేత్వాతి అత్థో. ఏకే భణన్తి – "**సూకరమద్దవన్తి** పన ముదుఓదనస్స పఞ్చగోరసయూసపాచనవిధానస్స నామేతం, యథా గవపానం నామ పాకనామ"న్తి. కేచి భణన్తి – "**సూకరమద్దవం** నామ రసాయనవిధి, తం పన రసాయనసత్థే ఆగచ్ఛతి, తం చున్దేన – 'భగవతో పరినిబ్బానం న భవేయ్యా'తి రసాయనం పటియత్త"న్తి. తత్థ పన ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు దేవతా ఓజం పక్ఖిపింసు.

నాహం తన్తి ఇమం సీహనాదం కిమత్థం నదతి? పరూపవాదమోచనత్థం. అత్తనా పరిభుత్తావసేసం నేవ భిక్ఖూనం, న మనుస్సానం దాతుం అదాసి, ఆవాటే నిఖణాపేత్వా వినాసేసీతి హి వత్తుకామానం ఇదం సుత్వా వచనోకాసో న భవిస్సతీతి పరేసం ఉపవాదమోచనత్థం సీహనాదం నదతీతి.

౧౯౦. **భుత్తస్స చ సూకరమద్దవేనాతి** భుత్తస్స ఉదపాది, న పన భుత్తపచ్చయా. యది హి అభుత్తస్స ఉప్పజ్జిస్సథ, అతిఖరో భవిస్సతి. సినిద్ధభోజనం భుత్తత్తా పనస్స తనువేదనా అహోసి. తేనేవ పదసా గన్తుం అసక్ఖి. **విరేచమానోతి** అభిణ్హం పవత్తలోహితవిరేచనోవ సమానో . **అవోచాతి** అత్తనా పత్థితట్ఠానే పరినిబ్బానత్థాయ ఏవమాహ. ఇమా పన ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి ఠపితగాథాయోతి వేదితబ్బా.

పానీయాహరణవణ్ణనా

౧౯౧. **ఇఙ్ఘా**తి చోదనత్థే నిపాతో. **అచ్ఛోదకా**తి పసన్నోదకా. **సాతోదకా**తి మధురోదకా. **సీతోదకా**తి తనుసీతలసలిలా. **సేతకా**తి నిక్కద్దమా. **సుప్పతిత్థా**తి సున్దరతిత్థా.

పుక్కుసమల్లపుత్తవత్థువణ్ణనా

౧౯౨. **పుక్కుసో**తి తస్స నామం. **మల్లపుత్తో**తి మల్లరాజపుత్తో. మల్లా కిర వారేన రజ్జం కారేన్తి. యావ నేసం వారో న పాపుణాతి, తావ వణిజ్జం కరోన్తి. అయమ్పి వణిజ్జమేవ కరోన్తో పఞ్చ సకటసతాని యోజాపేత్వా ధురవాతే వాయన్తే పురతో గచ్ఛతి, పచ్ఛా వాతే వాయన్తే సత్థవాహం పురతో పేసేత్వా సయం పచ్ఛా గచ్ఛతి. తదా పన పచ్ఛా వాతో వాయి, తస్మా ఏస పురతో సత్థవాహం పేసేత్వా సబ్బరతనయానే నిసీదిత్వా కుసినారతో నిక్ఖమిత్వా "పావం గమిస్సామీ"తి మగ్గం పటిపజ్జి. తేన వుత్తం – "కుసినారాయ పావం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో హోతీ"తి.

ఆళారోతి తస్స నామం. దీఘపిఙ్గలో కిరేసో, తేనస్స ఆళారోతి నామం అహోసి. **కాలామో**తి గోత్తం. **యత్ర హి నామా**తి యో నామ. **నేవ దక్ఖతీ**తి న అద్దస. యత్రసద్దయుత్తత్తా పనేతం అనాగతవసేన వుత్తం. ఏవరూపఞ్హి ఈదిసేసు ఠానేసు సద్దలక్ఖణం.

౧౯౩. **నిచ్ఛరన్తీసూ**తి విచరన్తీసు. **అసనియా ఫలన్తియా**తి నవవిధాయ అసనియా భిజ్జమానాయ వియ మహారవం రవన్తియా. నవవిధా హి అసనియో – అసఞ్ఞా, విచక్కా, సతేరా, గగ్గరా, కపిసీసా, మచ్ఛవిలోలికా, కుక్కుటకా, దణ్డమణికా, సుక్ఖాసనీతి. తత్థ అసఞ్ఞా అసఞ్ఞం కరోతి. విచక్కా ఏకం చక్కం కరోతి. సతేరా సతేరసదిసా హుత్వా పతతి. గగ్గరా గగ్గరాయమానా పతతి. కపిసీసా భముకం ఉక్ఖిపన్తో మక్కటో వియ హోతి. మచ్ఛవిలోలికా విలోలితమచ్ఛో వియ హోతి. కుక్కుటకా కుక్కుటసదిసా హుత్వా పతతి. దణ్డమణికా నఙ్గలసదిసా హుత్వా పతతి. సుక్ఖాసనీ పతితట్ఠానం సముగ్ఘాటేతి.

దేవే వస్సన్తేతి సుక్ఖగజ్జితం గజ్జిత్వా అన్తరన్తరా వస్సన్తే. **ఆతుమాయన్తి** ఆతుమం నిస్సాయ విహరామి. **భుసాగారే**తి ఖలసాలాయం. **ఏత్థేసో**తి ఏతస్మిం కారణే ఏసో మహాజనకాయో సన్నిపతితో. **క్వ అహోసీ**తి కుహిం అహోసి. **సో తం భన్తే**తి సో త్వం భన్తే.

౧౯౪. **సిఙ్గీవణ్ణన్తి** సిఙ్గీసువణ్ణవణ్ణం. **యుగమట్ఠన్తి** మట్ఠయుగం, సణ్హసాటకయుగళన్తి అత్థో. **ధారణీయన్తి** అన్తరన్తరా మయా ధారేతబ్బం, పరిదహితబ్బన్తి అత్థో. తం కిర సో తథారూపే ఛణదివసేయేవ ధారేత్వా సేసకాలే నిక్ఖిపతి. ఏవం ఉత్తమం మఙ్గలవత్థయుగం సన్ధాయాహ. **అనుకమ్పం ఉపాదాయా**తి మయి అనుకమ్పం పటిచ్చ. **అచ్ఛాదేహీ**తి ఉపచారవచనమేతం – ఏకం మయ్హం దేహి, ఏకం ఆనన్దస్సాతి అత్థో. కిం పన థేరో తం గణ్హీతి? ఆమ గణ్హి. కస్మా? మత్థకప్పత్తకిచ్చత్తా. కిఞ్చాపి హేస ఏవరూపం లాభం పటిక్ఖిపిత్వా ఉపట్ఠాకట్ఠానం పటిపన్నో. తం పనస్స ఉపట్ఠాకకిచ్చం మత్థకం పత్తం. తస్మా అగ్గహేసి. యే చాపి ఏవం వదేయ్యుం – "అనారాధకో మఞ్ఞే ఆనన్దో పఞ్చవీసతి వస్సాని ఉపట్ఠహన్తేన న కిఞ్చి భగవతో సన్తికా తేన లద్ధపుబ్బ"న్తి. తేసం వచనోకాసచ్ఛేదనత్థమ్పి అగ్గహేసి. అపి చ జానాతి భగవా – "ఆనన్దో గహేత్వాపి అత్తనా న ధారేస్సతి, మయ్హంయేవ పూజం కరిస్సతి. మల్లపుత్తేన పన ఆనన్దం పూజేన్తేన సఙ్ఘోపి పూజితో భవిస్సతి, ఏవమస్స మహాపుఞ్ఞరాసి భవిస్సతీ"తి థేరస్స ఏకం దాపేసి. థేరోపి తేనేవ కారణేన అగ్గహేసీతి. **ధమ్మియా కథాయా**తి వత్థానుమోదనకథాయ.

౧౯౫. **భగవతో కాయం ఉపనామితన్తి** నివాసనపారుపనవసేన అల్లీయాపితం. భగవాపి తతో ఏకం నివాసేసి, ఏకం పారుపి. **హతచ్చికం వియాతి** యథా హతచ్చికో అఙ్గారో అన్తన్తేనేవ జోతతి, బహి పనస్స పభా నత్థి, ఏవం బహి పటిచ్ఛన్నప్పభం హుత్వా ఖాయతీతి అత్థో.

ఇమేసు ఖో, ఆనన్ద, ద్వీసుపి కాలేసూతి కస్మా ఇమేసు ద్వీసు కాలేసు ఏవం హోతి? ఆహారవిసేసేన చేవ బలవసోమనస్సేన చ. ఏతేసు హి ద్వీసు కాలేసు సకలచక్కవాళే దేవతా ఆహారే ఓజం పక్ఖిపన్తి, తం పణీతభోజనం కుచ్ఛిం పవిసిత్వా పసన్నరూపం సముట్ఠాపేతి. ఆహారసముట్ఠానరూపస్స పసన్నత్తా మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని అతివియ విరోచన్తి. సమ్బోధిదివసే చస్స – "అనేకకప్పకోటిసతసహస్ససఞ్చితో వత మే కిలేసరాసి అజ్జ పహీనో"తి ఆవజ్జన్తస్స బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, చిత్తం పసీదతి, చిత్తే పసన్నే లోహితం పసీదతి, లోహితే పసన్నే మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని అతివియ విరోచన్తి. పరినిబ్బానదివసేపి – "అజ్జ, దానాహం, అనేకేహి బుద్ధసతసహస్సేహి పవిట్ఠం **అమతమహానిబ్బానం** నామ నగరం పవిసిస్సామీ"తి ఆవజ్జన్తస్స బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, చిత్తం పసీదతి, చిత్తే పసన్నే లోహితం పసీదతి, లోహితే పసన్నే మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని అతివియ విరోచన్తి. ఇతి ఆహారవిసేసేన చేవ బలవసోమనస్సేన చ ఇమేసు ద్వీసు కాలేసు ఏవం హోతీతి వేదితబ్బం. **ఉపవత్తనేతి** పాచీనతో నివత్తనసాలవనే. **అన్తరేన యమకసాలానన్తి** యమకసాలరుక్ఖానం మజ్ఝే.

సిఙ్గీవణ్ణన్తి గాథా సఙ్గీతికాలే ఠపితా.

౧౯౬. **న్హత్వా చ పివిత్వా చాతి** ఏత్థ తదా కిర భగవతి నహాయన్తే అన్తోనదియం మచ్ఛకచ్ఛపా చ ఉభతోతీరేసు వనసణ్డో చ సబ్బం సువణ్ణవణ్ణమేవ హోతి. **అమ్బవనన్తి** తస్సాయేవ నదియా తీరే అమ్బవనం. **ఆయస్మన్తం చున్దకన్తి** తస్మిం కిర ఖణే ఆనన్దత్థేరో ఉదకసాటకం పీళేన్తో ఓహీయి, చున్దత్థేరో సమీపే అహోసి. తం భగవా ఆమన్తేసి.

గన్త్వాన బుద్ధో నదికం కకుధన్తి ఇమాపి గాథా సఙ్గీతికాలేయేవ ఠపితా. తత్థ **పవత్తా భగవా ఇధ ధమ్మేతి** భగవా ఇధ సాసనే ధమ్మే పవత్తా, చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని పవత్తానీతి అత్థో. **పముఖే నిసీదీతి** సత్థు పురతోవ నిసీది. ఏత్తావతా చ థేరో అనుప్పత్తో. ఏవం అనుప్పత్తం అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసి.

౧౯౭. **అలాభాతి** యే అఞ్ఞేసం దానానిసంససఙ్ఖాతా లాభా హోన్తి, తే అలాభా. **దుల్లద్ధన్తి** పుఞ్ఞవిసేసేన లద్ధమ్పి మనుస్సత్తం దుల్లద్ధం. **యస్స తేతి** యస్స తవ. ఉత్తణ్డులం వా అతికిలిన్నం వా కో జానాతి, కీదిసమ్పి పచ్ఛిమం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా తథాగతో పరినిబ్బుతో, అద్ధా తే యం వా తం వా దిన్నం భవిస్సతీతి. **లాభాతి** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికదానానిసంససఙ్ఖాతా లాభా. **సులద్ధన్తి** తుయ్హం మనుస్సత్తం సులద్ధం. **సమసమఫలాతి** సబ్బాకారేన సమానఫలా.

నను చ యం సుజాతాయ దిన్నం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా తథాగతో అభిసమ్బుద్ధో, సో సరాగసదోససమోహకాలే పరిభుత్తో, అయం పన చున్దేన దిన్నో వీతరాగవీతదోసవీతమోహకాలే పరిభుత్తో, కస్మా ఏతే సమఫలాతి? పరినిబ్బానసమతాయ చ సమాపత్తిసమతాయ చ అనుస్సరణసమతాయ చ. భగవా హి సుజాతాయ దిన్నం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో, చున్దేన దిన్నం పరిభుఞ్జిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతోతి ఏవం **పరినిబ్బానసమతాయపి** సమఫలా. అభిసమ్బుజ్ఝనదివసే చ

చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖ్యా సమాపత్తియో సమాపజ్జి, పరినిబ్బానదివసేపి సబ్బా తా సమాపజ్జీతి ఏవం **సమాపత్తిసమతాయపి** సమఫలా. సుజాతా చ అపరభాగే అస్సోసి – “న కిరేసా రుక్ఖదేవతా, బోధిసత్తో కిరేస, తం కిర పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో , సత్తసత్తాహం కిరస్స తేన యాపనం అహోసీ”తి. తస్సా ఇదం సుత్వా – “లాభా వత మే”తి అనుస్సరన్తియా బలవపీతిసోమనస్సం ఉదపాది. చున్దస్సాపి అపరభాగే – “అవసానపిణ్డపాతో కిర మయా దిన్నో, ధమ్మసీసం కిర మే గహితం, మయ్హం కిర పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా సత్థా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో”తి సుత్వా “లాభా వత మే”తి అనుస్సరతో బలవసోమనస్సం ఉదపాదీతి ఏవం **అనుస్సరణసమతాయ**పి సమఫలాతి వేదితబ్బా.

యససంవత్తనికన్తి పరివారసంవత్తనికం. **ఆధిపతేయ్యసంవత్తనిక**న్తి జేట్ఠకభావసంవత్తనికం.

సంయమతోతి సీలసంయమేన సంయమన్తస్స, సంవరే ఠితస్సాతి అత్థో. **వేరం న చీయతీ**తి పఞ్చవిధం వేరం న వడ్ఢతి. **కుసలో చ జహాతి పాపక**న్తి కుసలో పన ఞాణసమ్పన్నో అరియమగ్గేన అనవసేసం పాపకం లామకం అకుసలం జహాతి. **రాగదోసమోహక్ఖయా స నిబ్బుతో**తి సో ఇమం పాపకం జహిత్వా రాగాదీనం ఖయా కిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతోతి. ఇతి చున్దస్స చ దక్ఖిణం, అత్తనో చ దక్ఖిణేయ్యసమ్పత్తిం సమ్పస్సమానో ఉదానం ఉదానేసీతి.

చతుత్థభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

యమకసాలావణ్ణనా

౧౯౮. **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధి**న్తి ఇధ భిక్ఖూనం గణనపరిచ్ఛేదో నత్థి. వేళువగామే వేదనావిక్ఖమ్భనతో పట్ఠాయ హి – “న చిరేన భగవా పరినిబ్బాయిస్సతీ”తి సుత్వా తతో తతో ఆగతేసు భిక్ఖూసు ఏకభిక్ఖుపి పక్కన్తో నామ నత్థి. తస్మా గణనవీతివత్తో సఙ్ఘో అహోసి. **ఉపవత్తనం మల్లానం సాలవన**న్తి యథేవ హి కదమ్బనదీతీరతో రాజమాతువిహారద్వారేన థూపారామం గన్తబ్బం హోతి, ఏవం హిరఞ్ఞవతియా పారిమతీరతో సాలవనుయ్యానం, యథా అనురాధపురస్స థూపారామో, ఏవం తం కుసినారాయం హోతి. యథా థూపారామతో దక్ఖిణద్వారేన నగరం పవిసనమగ్గో పాచీనముఖో గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తో, ఏవం ఉయ్యానతో సాలవనం పాచీనముఖం గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తం. తస్మా తం – “ఉపవత్తన”న్తి వుచ్చతి. **అన్తరేన యమకసాలానం ఉత్తరసీసక**న్తి తస్స కిర మఞ్చకస్స ఏకా సాలపన్తి సీసభాగే హోతి, ఏకా పాదభాగే. తత్రాపి ఏకో తరుణసాలో సీసభాగస్స ఆసన్నో హోతి, ఏకో పాదభాగస్స. అపి చ **యమకసాలా** నామ మూలఖన్ధవిటపపత్తేహి అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసిబ్బిత్వా ఠితసాలాతి వుత్తం. **మఞ్చకం పఞ్ఞపేహీ**తి తస్మిం కిర ఉయ్యానే రాజకులస్స సయనమఞ్చో అత్థి, తం సన్ధాయ పఞ్ఞపేహీతి ఆహ. థేరోపి తంయేవ పఞ్ఞపేత్వా అదాసి.

కిలన్తోస్మి, ఆనన్ద, నిపజ్జిస్సామీతి తథాగతస్స హి –

> “గోచరి కళాపో గఙ్గేయ్యో, పిఙ్గలో పబ్బతేయ్యకో;
> హేమవతో చ తమ్బో చ, మన్దాకిని ఉపోసథో;
> ఛద్దన్తోయేవ దసమో, ఏతే నాగానముత్తమా”తి. –

ఏత్థ యం దసన్నం గోచరిసఙ్ఖాతానం పకతిహత్థీనం బలం, తం ఏకస్స కళాపస్సాతి. ఏవం దసగుణవడ్ఢితాయ గణనాయ పకతిహత్థీనం కోటిసహస్సబలప్పమాణం బలం, తం సబ్బమ్పి చున్దస్స పిణ్డపాతం పరిభుత్తకాలతో పట్ఠాయ చఙ్గవారే పక్ఖిత్తఉదకం వియ పరిక్ఖయం గతం. పావానగరతో తీణి గావుతాని కుసినారానగరం, ఏతస్మిం అన్తరే పఞ్చవీసతియా ఠానేసు నిసీదిత్వా మహతా ఉస్సాహేన ఆగచ్ఛన్తోపి సూరియస్స అత్థఙ్గమితవేలాయం సఞ్ఝాసమయే భగవా సాలవనం పవిట్ఠో. ఏవం రోగో సబ్బం ఆరోగ్యం మద్దన్తో ఆగచ్ఛతి. ఏతమత్థం దస్సేన్తో వియ సబ్బలోకస్స సంవేగకరం వాచం భాసన్తో – "కిలన్తోస్మి, ఆనన్ద, నిపజ్జిస్సామీ"తి ఆహ.

కస్మా పన భగవా ఏవం మహన్తేన ఉస్సాహేన ఇధాగతో, కిం అఞ్ఞత్థ న సక్కా పరినిబ్బాయితున్తి? పరినిబ్బాయితుం నామ న కత్థచి న సక్కా, తీహి పన కారణేహి ఇధాగతో, ఇదఞ్హి భగవా ఏవం పస్సతి – "మయి అఞ్ఞత్థ పరినిబ్బాయన్తే మహాసుదస్సనసుత్తస్స అత్థుప్పత్తి న భవిస్సతి, కుసినారాయం పన పరినిబ్బాయన్తే యమహం దేవలోకే అనుభవితబ్బం సమ్పత్తిం మనుస్సలోకేయేవ అనుభవిం, తం ద్వీహి భాణవారేహి మణ్డేత్వా దేసేస్సామి, తం మే సుత్వా బహూ జనా కుసలం కాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీ"తి.

అపరమ్పి పస్సతి – "మం అఞ్ఞత్థ పరినిబ్బాయన్తం సుభద్దో న పస్సిస్సతి, సో చ బుద్ధవేనేయ్యో , న సావకవేనేయ్యో; న తం సావకా వినేతుం సక్కోన్తి. కుసినారాయం పరినిబ్బాయన్తం పన మం సో ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, పఞ్హావిస్సజ్జనపరియోసానే చ సరణేసు పతిట్ఠాయ మమ సన్తికే పబ్బజ్జఞ్చ ఉపసమ్పదఞ్చ లభిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా మయి ధరమానేయేవ అరహత్తం పత్వా పచ్ఛిమసావకో భవిస్సతీ"తి.

అపరమ్పి పస్సతి – "మయి అఞ్ఞత్థ పరినిబ్బాయన్తే ధాతుభాజనీయే మహాకలహో భవిస్సతి, లోహితం నదీ వియ సన్దిస్సతి. కుసినారాయం పరినిబ్బుతే దోణబ్రాహ్మణో తం వివాదం వూపసమేత్వా ధాతుయో విభజిస్సతీ"తి. ఇమేహి తీహి కారణేహి భగవా ఏవం మహన్తేన ఉస్సాహేన ఇధాగతోతి వేదితబ్బో.

సీహసేయ్యన్తి ఏత్థ కామభోగిసేయ్యా, పేతసేయ్యా, సీహసేయ్యా, తథాగతసేయ్యాతి చతస్సో సేయ్యా.

తత్థ – "యేభుయ్యేన, భిక్ఖవే, కామభోగీ సత్తా వామేన పస్సేన సేన్తీ"తి అయం **కామభోగిసేయ్యా.** తేసు హి యేభుయ్యేన దక్ఖిణేన పస్సేన సయన్తా నామ నత్థి.

"యేభుయ్యేన, భిక్ఖవే, పేతా ఉత్తానా సేన్తీ"తి అయం **పేతసేయ్యా.** అప్పమంసలోహితత్తా హి పేతా అట్ఠిసఙ్ఘాటజటితా ఏకేన పస్సేన సయితుం న సక్కోన్తి, ఉత్తానావ సేన్తి.

"సీహో, భిక్ఖవే, మిగరాజా దక్ఖిణేన పస్సేన సేయ్యం కప్పేతి…పే.… అత్తమనో హోతీ"తి (అ. ని. ౪.౨౪౬) అయం **సీహసేయ్యా.** తేజుస్సదత్తా హి సీహో మిగరాజా ద్వే పురిమపాదే ఏకస్మిం ఠానే, పచ్ఛిమపాదే ఏకస్మిం ఠానే ఠపేత్వా నఙ్గుట్ఠం అన్తరసత్థిమ్హి పక్ఖిపిత్వా పురిమపాదపచ్ఛిమపాదనఙ్గుట్ఠానం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేత్వా ద్విన్నం పురిమపాదానం మత్థకే సీసం ఠపేత్వా సయతి. దివసం సయిత్వాపి పబుజ్ఝమానో న ఉత్రసన్తో పబుజ్ఝతి, సీసం పన ఉక్ఖిపిత్వా పురిమపాదాదీనం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేతి. సచే కిఞ్చి ఠానం విజహిత్వా ఠితం హోతి – "న యిదం తుయ్హం జాతియా సూరభావస్స చ అనురూప"న్తి అనత్తమనో హుత్వా తత్థేవ సయతి, న గోచరాయ పక్కమతి. అవిజహిత్వా ఠితే పన – "తుయ్హం జాతియా చ

సూరభావస్స చ అనురూపమిద"న్తి హట్ఠతుట్ఠో ఉట్ఠాయ సీహవిజమ్భితం విజమ్భిత్వా కేసరభారం విధునిత్వా తిక్ఖత్తుం సీహనాదం నదిత్వా గోచరాయ పక్కమతి.

"చతుత్థజ్ఝానసేయ్యా పన **తథాగతస్స సేయ్యా**తి వుచ్చతి" (అం॰ ని॰ ౪.౨౪౬). తాసు ఇధ సీహసేయ్యా ఆగతా. అయఞ్హి తేజుస్సదఇరియాపథత్తా ఉత్తమసేయ్యా నామ.

పాదే పాదన్తి దక్ఖిణపాదే వామపాదం. **అచ్చాధాయా**తి అతిఆధాయ, ఈసకం అతిక్కమ్మ ఠపేత్వా. గోప్ఫకేన హి గోప్ఫకే, జాణునా వా జాణుమ్హి సఙ్ఘట్టియమానే అభిణ్హం వేదనా ఉప్పజ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గం న హోతి, సేయ్యా అఫాసుకా హోతి. యథా పన న సఙ్ఘట్టేతి, ఏవం అతిక్కమ్మ ఠపితే వేదనా నుప్పజ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, సేయ్యా ఫాసు హోతి. తస్మా ఏవం నిపజ్జి. అనుట్ఠానసేయ్యం ఉపగతత్తా పనేత్థ – "ఉట్ఠానసఞ్ఞం మనసి కరిత్వా"తి న వుత్తం. కాయవసేన చేత్థ అనుట్ఠానం వేదితబ్బం, నిద్దావసేన పన తం రత్తిం భగవతో భవఙ్గస్స ఓకాసోయేవ నాహోసి. పఠమయామస్మిఞ్హి మల్లానం ధమ్మదేసనా అహోసి, మజ్ఝిమయామే సుభద్దస్స పచ్ఛిమయామే భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓవది, బలవపచ్చూసే పరినిబ్బాయి.

సబ్బఫాలిఫుల్లాతి సబ్బే సమన్తతో పుప్ఫితా మూలతో పట్ఠాయ యావ అగ్గా ఏకచ్ఛన్నా అహేసుం, న కేవలఞ్చ యమకసాలాయేవ, సబ్బేపి రుక్ఖా సబ్బపాలిఫుల్లావ అహేసుం. న కేవలఞ్హి తస్మింయేవ ఉయ్యానే, సకలఞ్హిపి దససహస్సచక్కవాళే పుప్ఫూపగా పుప్ఫం గణ్హింసు, ఫలూపగా ఫలం గణ్హింసు, సబ్బరుక్ఖానం ఖన్ధేసు ఖన్ధపదుమాని, సాఖాసు సాఖాపదుమాని, వల్లీసు వల్లిపదుమాని, ఆకాసేసు ఆకాసపదుమాని పథవీతలం భిన్దిత్వా దణ్డపదుమాని పుప్ఫింసు. సబ్బో మహాసముద్దో పఞ్చవణ్ణపదుమసఞ్ఛన్నో అహోసి. తియోజనసహస్సవిత్థతో హిమవా ఘనబద్ధమోరపిఞ్ఛకలాపో వియ, నిరన్తరం మాలాదామగవచ్ఛికో వియ, సుట్ఠు పీళేత్వా ఆబద్ధపుప్ఫవటంసకో వియ, సుపూరితం పుప్ఫచఙ్కోటకం వియ చ అతిరమణీయో అహోసి.

తే తథాగతస్స సరీరం ఓకిరన్తీతి తే యమకసాలా భుమ్మదేవతాహి సఞ్చాలితఖన్ధసాఖవిటపా తథాగతస్స సరీరం అవకిరన్తి, సరీరస్స ఉపరి పుప్ఫాని వికిరన్తీతి అత్థో. **అజ్ఝోకిరన్తీ**తి అజ్ఝోత్థరన్తా వియ కిరన్తి. **అభిప్పకిరన్తీ**తి అభిణ్హం పునప్పునం పకిరన్తియేవ. **దిబ్బానీ**తి దేవలోకే నన్దపోక్ఖరణీసమ్భవాని, తాని హోన్తి సువణ్ణవణ్ణాని పణ్ణచ్ఛత్తప్పమాణపత్తాని, మహాతుమ్బమత్తం రేణుం గణ్హన్తి. న కేవలఞ్చ మన్దారవపుప్ఫానేవ, అఞ్ఞానిపి పన దిబ్బాని పారిచ్ఛత్తకకోవిళారపుప్ఫాదీని సువణ్ణచఙ్కోటకాని పూరేత్వా చక్కవాళముఖవట్టియమ్పి తిదసపురేపి బ్రహ్మలోకేపి ఠితాహి దేవతాహి పవిట్ఠాని, అన్తలిక్ఖా పతన్తి. **తథాగతస్స సరీర**న్తి అన్తరా అవికిణ్ణానేవ ఆగన్త్వా పత్తకిఞ్జక్ఖరేణుచుణ్ణేహి తథాగతస్స సరీరమేవ ఓకిరన్తి.

దిబ్బానిపి చన్దనచుణ్ణానీతి దేవతానం ఉపకప్పనచన్దనచుణ్ణాని. న కేవలఞ్చ దేవతానంయేవ, నాగసుపణ్ణమనుస్సానమ్పి ఉపకప్పనచన్దనచుణ్ణాని. న కేవలఞ్చ చన్దనచుణ్ణానేవ, కాళానుసారికలోహితచన్దనాదిసబ్బదిబ్బగన్ధజాలచుణ్ణాని, హరితాలఅఞ్జనసువణ్ణరజతచుణ్ణాని సబ్బదిబ్బగన్ధవాసవికతియో సువణ్ణరజతాదిసముగ్గే పూరేత్వా చక్కవాళముఖవట్టిఆదీసు ఠితాహి దేవతాహి పవిట్ఠాని అన్తరా అవిప్పకిరిత్వా తథాగతస్సేవ సరీరం ఓకిరన్తి.

దిబ్బానిపి తూరియానీతి దేవతానం ఉపకప్పనతూరియాని. న కేవలఞ్చ తానియేవ, సబ్బానిపి తన్తిబద్ధచమ్మపరియోనద్ధఘనసుసిరభేదాని దససహస్సచక్కవాళేసు దేవనాగసుపణ్ణమనుస్సానం తూరియాని ఏకచక్కవాళే సన్నిపతిత్వా అన్తలిక్ఖే వజ్జన్తీతి వేదితబ్బాని.

దిబ్బానిపి సఙ్గీతానీతి వరుణవారణదేవతా కిర నామేతా దీఘాయుకా దేవతా – "మహాపురిసో మనుస్సపథే నిబ్బత్తిత్వా బుద్ధో భవిస్సతీ"తి సుత్వా "పటిసన్ధిగ్గహణదివసే నం గహేత్వా గమిస్సామా"తి మాలం గన్థేతుమారభింసు. తా గన్థమానావ – "మహాపురిసో మాతుకుచ్ఛియం నిబ్బత్తో"తి సుత్వా "తుమ్హే కస్స గన్థథా"తి వుత్తా "న తావ నిట్ఠాతి, కుచ్ఛితో నిక్ఖమనదివసే గణ్హిత్వా గమిస్సామా"తి ఆహంసు. పునపి "నిక్ఖన్తో"తి సుత్వా "మహాభినిక్ఖమనదివసే గమిస్సామా"తి. ఏకూనతింసవస్సాని ఘరే వసిత్వా "అజ్జ మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖన్తో"తిపి సుత్వా "అభిసమ్బోధిదివసే గమిస్సామా"తి. ఛబ్బస్సాని పధానం కత్వా "అజ్జ అభిసమ్బుద్ధో"తిపి సుత్వా "ధమ్మచక్కప్పవత్తనదివసే గమిస్సామా"తి. "సత్తసత్తాహాని బోధిమణ్డే వీతినామేత్వా ఇసిపతనం గన్త్వా ధమ్మచక్కం పవత్తిత"న్తిపి సుత్వా "యమకపాటిహారియదివసే గమిస్సామా"తి. "అజ్జ యమకపాటిహారియం కరీ"తిపి సుత్వా "దేవోరోహణదివసే గమిస్సామా"తి. "అజ్జ దేవోరోహణం కరీ"తిపి సుత్వా "ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనే గమిస్సామా"తి. "అజ్జ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీ"తిపి సుత్వా "న తావ నిట్ఠాతి, పరినిబ్బానదివసే గమిస్సామా"తి. "అజ్జ భగవా యమకసాలానమన్తరే దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో సీహసేయ్యం ఉపగతో బలవపచ్చూససమయే పరినిబ్బాయిస్సతి. తుమ్హే కస్స గన్థథా"తి సుత్వా పన – "కిన్నామేతం, 'అజ్జేవ మాతుకుచ్ఛియం పటిసన్ధిం గణ్హి, అజ్జేవ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమి, అజ్జేవ మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమి, అజ్జేవ బుద్ధో అహోసి, అజ్జేవ ధమ్మచక్కం పవత్తయి, అజ్జేవ యమకపాటిహారియం అకాసి, అజ్జేవ దేవలోకా ఓతిణ్ణో, అజ్జేవ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, అజ్జేవ కిర పరినిబ్బాయిస్సతీ'తి. నను నామ దుతియదివసే యాగుపానకాలమత్తమ్పి ఠాతబ్బం అస్స. దస పారమియో పూరేత్వా బుద్ధత్తం పత్తస్స నామ అననుచ్ఛవికమేత"న్తి అపరినిట్ఠితావ మాలాయో గహేత్వా ఆగమ్మ అన్తో చక్కవాళే ఓకాసం అలభమానా చక్కవాళముఖవట్టియం లమ్బిత్వా చక్కవాళముఖవట్టియావ ఆధావన్తియో హత్థేన హత్థం గీవాయ గీవం గహేత్వా తీణి రతనాని ఆరబ్భ ద్వత్తింస మహాపురిసలక్ఖణాని ఛబ్బణ్ణరస్మియో దస పారమియో అడ్ఢఛట్ఠాని జాతకసతాని చుద్దస బుద్ధఞాణాని ఆరబ్భ గాయిత్వా తస్స తస్స అవసానే "మహాయసో, మహాయసో"తి వదన్తి. ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్తం – "దిబ్బానిపి సఙ్గీతాని అన్తలిక్ఖే వత్తన్తి తథాగతస్స పూజాయా"తి.

౧౯౯. భగవా పన యమకసాలానం అన్తరా దక్ఖిణేన పస్సేన నిపన్నోయేవ పథవీతలతో యావ చక్కవాళముఖవట్టియా, చక్కవాళముఖవట్టితో చ యావ బ్రహ్మలోకా సన్నిపతితాయ పరిసాయ మహన్తం ఉస్సాహం దిస్వా ఆయస్మతో ఆనన్దస్స ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – "అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం...పే.... తథాగతస్స పూజాయా"తి. ఏవం మహాసక్కారం దస్సేత్వా తేనాపి అత్తనో అసక్కతభావమేవ దస్సన్తో **న ఖో, ఆనన్ద, ఏత్తావతా**తిఆదిమాహ.

ఇదం వుత్తం హోతి – "ఆనన్ద, మయా దీపఙ్కరపాదమూలే నిపన్నేన అట్ఠ ధమ్మే సమోధానేత్వా అభినీహారం కరోన్తేన న మాలాగన్ధతూరియసఙ్గీతానం అత్థాయ అభినీహారో కతో, న ఏతదత్థాయ పారమియో పూరితా. తస్మా న ఖో అహం ఏతాయ పూజాయ పూజితో నామ హోమీ"తి.

కస్మా పన భగవా అఞ్ఞత్థ ఏకం ఉమాపుప్ఫమత్తమ్పి గహేత్వా బుద్ధగుణే ఆవజ్జేత్వా కతాయ పూజాయ బుద్ధఞాణేనాపి అపరిచ్ఛిన్నం విపాకం వణ్ణేత్వా ఇధ ఏవం మహన్తం పూజం పటిక్ఖిపతీతి? పరిసానుగ్గహేన చేవ సాసనస్స చ చిరట్ఠితికామతాయ. సచే హి భగవా ఏవం న పటిక్ఖిపేయ్య, అనాగతే సీలస్స ఆగతట్ఠానే సీలం న పరిపూరేస్సన్తి, సమాధిస్స ఆగతట్ఠానే సమాధిం న పరిపూరేస్సన్తి, విపస్సనాయ ఆగతట్ఠానే విపస్సనాగబ్భం న గాహాపేస్సన్తి. ఉపట్ఠాకే సమాదపేత్వా పూజంయేవ కారేన్తా విహరిస్సన్తి. ఆమిసపూజా చ నామేసా సాసనం ఏకదివసమ్పి ఏకయాగుపానకాలమత్తమ్పి సన్ధారేతుం న సక్కోతి. మహావిహారసదిసఞ్హి విహారసహస్సం మహాచేతియసదిసఞ్చ చేతియసహస్సమ్పి సాసనం ధారేతుం న సక్కోన్తి. యేన కమ్మం కతం, తస్సేవ హోతి. సమ్మాపటిపత్తి పన తథాగతస్స అనుచ్ఛవికా పూజా. సా హి తేన పత్థితా చేవ, సక్కోతి సాసనఞ్చ సన్ధారేతుం, తస్మా తం దస్సేన్తో **యో ఖో ఆనన్దా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో**తి నవవిధస్స లోకుత్తరధమ్మస్స అనుధమ్మం పుబ్బభాగపటిపదం పటిపన్నో . సాయేవ పన పటిపదా అనుచ్ఛవికత్తా “సామీచీ”తి వుచ్చతి. తం సామీచిం పటిపన్నోతి **సామీచిప్పటిపన్నో**. తమేవ పుబ్బభాగపటిపదాసఙ్ఖాతం అనుధమ్మం చరతి పూరేతీతి **అనుధమ్మచారీ.**

పుబ్బభాగపటిపదాతి చ సీలం ఆచారపఞ్ఞత్తి ధుతఙ్గసమాదానం యావ గోత్రభుతో సమ్మాపటిపదా వేదితబ్బా. తస్మా యో భిక్ఖు ఛసు అగారవేసు పతిట్ఠాయ పఞ్ఞత్తిం అతిక్కమతి, అనేసనాయ జీవికం కప్పేతి, అయం న ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో. యో పన సబ్బం అత్తనో పఞ్ఞత్తం సిక్ఖాపదం జినవేలం జినమరియాదం జినకాళసుత్తం అణుమత్తమ్పి న వీతిక్కమతి, అయం ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో నామ. భిక్ఖునియాపి ఏసేవ నయో. యో ఉపాసకో పఞ్చ వేరాని దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తతి అప్పేతి, అయం న ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో. యో పన తీసు సరణేసు, పఞ్చసుపి సీలేసు, దససు సీలేసు పరిపూరకారీ హోతి, మాసస్స అట్ఠ ఉపోసథే కరోతి, దానం దేతి, గన్ధపూజం మాలాపూజం కరోతి, మాతరం పితరం ఉపట్ఠాతి, ధమ్మికే సమణబ్రాహ్మణే ఉపట్ఠాతి, అయం ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో నామ. ఉపాసికాయపి ఏసేవ నయో.

పరమాయ పూజాయాతి ఉత్తమాయ పూజాయ. అయఞ్హి నిరామిసపూజా నామ సక్కోతి మమ సాసనం సన్ధారేతుం. యావ హి ఇమా చతస్సో పరిసా మం ఇమాయ పూజేస్సన్తి, తావ మమ సాసనం మజ్ఝే నభస్స పుణ్ణచన్దో వియ విరోచిస్సతీతి దస్సేతి.

ఉపవాణత్థేరవణ్ణనా

౨౦౦. అపసారేసీతి అపనేసి. **అపేహీ**తి అపగచ్ఛ. థేరో ఏకవచనేనేవ తాలవణ్టం నిక్ఖిపిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. **ఉపట్ఠాకో**తిఆది పఠమబోధియం అనిబద్ధుపట్ఠాకభావం సన్ధాయాహ. **అయం, భన్తే, ఆయస్మా ఉపవాణో**తి ఏవం థేరేన వుత్తే ఆనన్దో ఉపవాణస్స సదోసభావం సల్లక్ఖేతి, ‘హన్దస్స నిద్దోసభావం కథేస్సామీ’తి భగవా **యేభుయ్యేన ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **యేభుయ్యేనా**తి ఇదం అసఞ్ఞసత్తానఞ్చేవ అరూపదేవతానఞ్చ ఓహీనభావం సన్ధాయ వుత్తం. **అప్ఫుటో**తి అసమ్ఫుట్ఠో అభరితో వా. భగవతో కిర ఆసన్నపదేసే వాలగ్గమత్తే ఓకాసే సుఖుమత్తభావం మాపేత్వా దస దస మహేసక్ఖా దేవతా అట్ఠంసు. తాసం పరతో వీసతి వీసతి. తాసం పరతో తింసతి తింసతి. తాసం పరతో చత్తాలీసం చత్తాలీసం. తాసం పరతో

పఞ్ఞాసం పఞ్ఞాసం. తాసం పరతో సట్ఠి సట్ఠి దేవతా అట్ఠంసు. తా అఞ్ఞమఞ్ఞం హత్థేన వా పాదేన వా వత్థేన వా న బ్యాబాధేన్తి. “అపేహి మం, మా ఘట్టేహీ”తి వత్తబ్బాకారం నామ నత్థి. “తా ఖో పన దేవతాయో దసపి హుత్వా వీసతిపి హుత్వా తింసమ్పి హుత్వా చత్తాలీసమ్పి హుత్వా పఞ్ఞాసమ్పి హుత్వా ఆరగ్గకోటినితుదనమత్తేపి తిట్ఠన్తి, న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీ”తి (అం. ని. ౧.౩౭) వుత్తసదిసావ అహేసుం. **ఓవారేన్తో**తి ఆవారేన్తో. థేరో కిర పకతియాపి మహాసరీరో హత్థిపోతకసదిసో. సో పంసుకూలచీవరం పారుపిత్వా అతిమహా వియ అహోసి.

తథాగతం దస్సనాయాతి భగవతో ముఖం దట్ఠుం అలభమానా ఏవం ఉజ్ఝాయింసు. కిం పన తా థేరం వినివిజ్ఝ పస్సితుం న సక్కోన్తీతి? ఆమ, న సక్కోన్తి. దేవతా హి పుథుజ్జనే వినివిజ్ఝ పస్సితుం సక్కోన్తి, న ఖీణాసవే. థేరస్స చ మహేసక్ఖతాయ తేజుస్సదతాయ ఉపగన్తుమ్పి న సక్కోన్తి. కస్మా పన థేరోవ తేజుస్సదో, న అఞ్ఞే అరహన్తోతి? యస్మా కస్సపబుద్ధస్స చేతియే ఆరక్ఖదేవతా అహోసి.

విపస్సిమ్హి కిర సమ్మాసమ్బుద్ధే పరినిబ్బుతే ఏకగ్ఘనసువణ్ణక్ఖన్ధసదిసస్స ధాతుసరీరస్స ఏకమేవ చేతియం అకంసు, దీఘాయుకబుద్ధానఞ్హి ఏకమేవ చేతియం హోతి. తం మనుస్సా రతనాయామాహి విదత్థివిత్థతాహి ద్వఙ్గులబహలాహి సువణ్ణిట్ఠకాహి హరితాలేన చ మనోసిలాయ చ మత్తికాకిచ్చం తిలతేలేనేవ ఉదకకిచ్చం సాధేత్వా యోజనప్పమాణం ఉట్ఠపేసుం. తతో భుమ్మా దేవతా యోజనప్పమాణం, తతో ఆకాసట్ఠకదేవతా, తతో ఉణ్హవలాహకదేవతా, తతో అబ్భవలాహకదేవతా, తతో చాతుమహారాజికా దేవతా, తతో తావతింసా దేవతా యోజనప్పమాణం ఉట్ఠపేసున్తి ఏవం సత్తయోజనికం చేతియం అహోసి. మనుస్సేసు మాలాగన్ధవత్థాదీని గహేత్వా ఆగతేసు ఆరక్ఖదేవతా గహేత్వా తేసం పస్సన్తానంయేవ చేతియం పూజేసి.

తదా అయం థేరో బ్రాహ్మణమహాసాలో హుత్వా ఏకం పీతకం వత్థం ఆదాయ గతో. దేవతా తస్స హత్థతో వత్థం గహేత్వా చేతియం పూజేసి. బ్రాహ్మణో తం దిస్వా పసన్నచిత్తో “అహమ్పి అనాగతే ఏవరూపస్స బుద్ధస్స చేతియే ఆరక్ఖదేవతా హోమీ”తి పత్థనం కత్వా తతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తి. తస్స దేవలోకే చ మనుస్సలోకే చ సంసరన్తస్సేవ కస్సపో భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పరినిబ్బాయి. తస్సాపి ఏకమేవ ధాతుసరీరం అహోసి. తం గహేత్వా యోజనికం చేతియం కారేసుం. సో తత్థ ఆరక్ఖదేవతా హుత్వా సాసనే అన్తరహితే సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే తతో చుతో మహాకులే పటిసన్ధిం గహేత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో. ఇతి చేతియే ఆరక్ఖదేవతా హుత్వా ఆగతత్తా థేరో తేజుస్సదోతి వేదితబ్బో.

దేవతా , ఆనన్ద, ఉజ్ఝాయన్తీతి ఇతి ఆనన్ద, దేవతా ఉజ్ఝాయన్తి, న మయ్హం పుత్తస్స అఞ్ఞో కోచి దోసో అత్థీతి దస్సేతి.

౨౦౧. కథంభూతా పన, భన్తేతి కస్మా ఆహ? భగవా తుమ్హే – “దేవతా ఉజ్ఝాయన్తీ”తి వదథ, కథం భూతా పన తా తుమ్హే మనసి కరోథ , కిం తుమ్హాకం పరినిబ్బానం అధివాసేన్తీతి పుచ్ఛతి. అథ భగవా – “నాహం అధివాసనకారణం వదామీ”తి తాసం అనధివాసనభావం దస్సేన్తో **సన్తానన్దా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **ఆకాసే పథవీసఞ్ఞినియో**తి ఆకాసే పథవిం మాపేత్వా తత్థ పథవీసఞ్ఞినియో. **కన్దన్తీ**తి రోదన్తి. **ఛిన్నపాతం పపతన్తీ**తి మజ్ఝే ఛిన్నా వియ హుత్వా యతో వా తతో వా పపతన్తి. **ఆవట్టన్తీ**తి ఆవట్టన్తియో పతితట్ఠానమేవ ఆగచ్ఛన్తి.

వివట్టన్తీతి పతితట్ఠానతో పరభాగం వట్టమానా గచ్ఛన్తి. అపిచ ద్వే పాదే పసారేత్వా సకిం పురతో సకిం పచ్ఛతో సకిం వామతో సకిం దక్ఖిణతో సంపరివత్తమానాపి – "ఆవట్టన్తి వివట్టన్తీ"తి వుచ్చన్తి. **సన్తానన్త, దేవతా పథవియం పథవీసఞ్ఞినియో**తి పకతిపథవీ కిర దేవతా ధారేతుం న సక్కోతి. తత్థ హత్థకో బ్రహ్మా వియ దేవతా ఓసీదన్తి. తేనాహ భగవా – "ఓళారికం హత్థక, అత్తభావం అభినిమ్మినాహీ"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౨౮). తస్మా యా దేవతా పథవియం పథవిం మాపేసుం, తా సన్ధాయేతం వుత్తం – "పథవియం పథవీసఞ్ఞినియో"తి.

వీతరాగాతి పహీనదోమనస్సా సిలాథమ్భసదిసా అనాగామిఖీణాసవదేవతా.

చతుసంవేజనీయఠానవణ్ణనా

౨౦౨. వస్సంవుట్ఠాతి బుద్ధకాలే కిర ద్వీసు కాలేసు భిక్ఖూ సన్నిపతన్తి ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ కమ్మట్ఠానగ్గహణత్థం, వుట్ఠవస్సా చ గహితకమ్మట్ఠానానుయోగేన నిబ్బత్తితవిసేసారోచనత్థం. యథా చ బుద్ధకాలే, ఏవం తమ్బపణ్ణిదీపేపి అపారగఙ్గాయ భిక్ఖూ లోహపాసాదే సన్నిపతింసు, పారగఙ్గాయ భిక్ఖూ తిస్సమహావిహారే. తేసు అపారగఙ్గాయ భిక్ఖూ సఙ్కారఛడ్డకసమ్మజ్జనియో గహేత్వా ఆగన్త్వా మహావిహారే సన్నిపతిత్వా చేతియే సుధాకమ్మం కత్వా – "వుట్ఠవస్సా ఆగన్త్వా లోహపాసాదే సన్నిపతథా"తి వత్తం కత్వా ఫాసుకట్ఠానేసు వసిత్వా వుట్ఠవస్సా ఆగన్త్వా లోహపాసాదే పఞ్చనికాయమణ్డలే, యేసం పాళి పగుణా, తే పాళిం సజ్ఝాయన్తి. యేసం అట్ఠకథా పగుణా, తే అట్ఠకథం సజ్ఝాయన్తి. యో పాళిం వా అట్ఠకథం వా విరాధేతి , తం – "కస్స సన్తికే తయా గహిత"న్తి విచారేత్వా ఉజుం కత్వా గాహాపేన్తి. పారగఙ్గావాసినోపి తిస్సమహావిహారే ఏవమేవ కరోన్తి. ఏవం ద్వీసు కాలేసు సన్నిపతితేసు భిక్ఖూసు యే పురే వస్సూపనాయికాయ కమ్మట్ఠానం గహేత్వా గతా విసేసారోచనత్థం ఆగచ్ఛన్తి, ఏవరూపే సన్ధాయ "పుబ్బే భన్తే వస్సంవుట్ఠా"తిఆదిమాహ.

మనోభావనీయేతి మనసా భావితే సమ్భావితే. యే వా మనో మనం భావేన్తి వడ్ఢేన్తి రాగరజాదీని పవాహేన్తి, ఏవరూపేతి అత్థో. థేరో కిర వత్తసమ్పన్నో మహల్లకం భిక్ఖుం దిస్వా ఠద్ధో హుత్వా న నిసీదతి, పచ్చుగ్గమనం కత్వా హత్థతో ఛత్తఞ్చ పత్తచీవరఞ్చ గహేత్వా పీఠం పప్ఫోటేత్వా దేతి, తత్థ నిసిన్నస్స వత్తం కత్వా సేనాసనం పటిజగ్గిత్వా దేతి. నవకం భిక్ఖుం దిస్వా తుణ్హీభూతో న నిసీదతి, సమీపే ఠత్వా వత్తం కరోతి. సో తాయ వత్తపటిపత్తియా అపరిహానిం పత్థయమానో ఏవమాహ.

అథ భగవా – "ఆనన్దో మనోభావనీయానం దస్సనం న లభిస్సామీ"తి చిన్తేతి, హన్దస్స, మనోభావనీయానం దస్సనట్ఠానం ఆచిక్ఖిస్సామి, యత్థ వసన్తో ఇతో చితో చ అనాహిణ్డిత్వావ లచ్ఛతి మనోభావనీయే భిక్ఖూ దస్సనాయాతి చిన్తేత్వా **చత్తారిమానీ**తిఆదిమాహ.

తత్థ **సద్ధస్సా**తి బుద్ధాదీసు పసన్నచిత్తస్స వత్తసమ్పన్నస్స, యస్స పాతో పట్ఠాయ చేతియఙ్గణవత్తాదీని సబ్బవత్తాని కతానేవ పఞ్ఞాయన్తి. **దస్సనీయానీ**తి దస్సనారహాని దస్సనత్థాయ గన్తబ్బాని. **సంవేజనీయానీ**తి సంవేగజనకాని. **ఠానానీ**తి కారణాని, పదేసఠానానేవ వా.

యే హి కేచీతి ఇదం చేతియచారికాయ సత్థకభావదస్సనత్థం వుత్తం. తత్థ **చేతియచారికం ఆహిణ్డన్తా**తి యే చ తావ తత్థ తత్థ చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జన్తా, ఆసనాని ధోవన్తా బోధిమ్హి ఉదకం సిఞ్చన్తా ఆహిణ్డన్తి, తేసు వత్తబ్బమేవ నత్థి అసుకవిహారే

“చేతియం వన్దిస్సామా”తి నిక్ఖమిత్వా పసన్నచిత్తా అన్తరా కాలఙ్కరోన్తాపి అనన్తరాయేన సగ్గే పతిట్ఠహిస్సన్తి యేవాతి దస్సేతి.

ఆనన్దపుచ్ఛాకథావణ్ణనా

౨౦౩. అదస్సనం , ఆనన్దాతి యదేతం మాతుగామస్స అదస్సనం, అయమేత్థ ఉత్తమా పటిపత్తీతి దస్సేతి. ద్వారం పిదహిత్వా సేనాసనే నిసిన్నో హి భిక్ఖు ఆగన్త్వా ద్వారే ఠితమ్పి మాతుగామం యావ న పస్సతి, తావస్స ఏకంసేనేవ న లోభో ఉప్పజ్జతి, న చిత్తం చలతి. దస్సనే పన సతియేవ తదుభయమ్పి అస్స. తేనాహ – “అదస్సనం ఆనన్దా”తి. **దస్సనే భగవా సతి కథన్తి** భిక్ఖం గహేత్వా ఉపగతట్ఠానాదీసు దస్సనే సతి కథం పటిపజ్జితబ్బన్తి పుచ్ఛతి. అథ భగవా యస్మా ఖగ్గం గహేత్వా – “సచే మయా సద్ధిం ఆలపసి, ఏత్థేవ తే సీసం పాతేస్సామీ”తి ఠితపురిసేన వా, “సచే మయా సద్ధిం ఆలపసి, ఏత్థేవ తే మంసం మురుమురాపేత్వా ఖాదిస్సామీ”తి ఠితయక్ఖినియా వా ఆలపితుం వరం. ఏకస్సేవ హి అత్తభావస్స తప్పచ్చయా వినాసో హోతి, న అపాయేసు అపరిచ్ఛిన్నదుక్ఖానుభవనం. మాతుగామేన పన ఆలాపసల్లాపే సతి విస్సాసో హోతి, విస్సాసే సతి ఓతారో హోతి, ఓతిణ్ణచిత్తో సీలబ్యసనం పత్వా అపాయపూరకో హోతి; తస్మా **అనాలాపోతి** ఆహ. వుత్తమ్పి చేతం –

> “సల్లపే అసిహత్థేన, పిసాచేనాపి సల్లపే;
> ఆసీవిసమ్పి ఆసీదే, యేన దట్ఠో న జీవతి;
> న త్వేవ ఏకో ఏకాయ, మాతుగామేన సల్లపే”తి. (అ॰ ని॰ ౫.౫౫);

ఆలపన్తేన పనాతి సచే మాతుగామో దివసం వా పుచ్ఛతి, సీలం వా యాచతి, ధమ్మం వా సోతుకామో హోతి, పఞ్హం వా పుచ్ఛతి, తథారూపం వా పనస్స పబ్బజితేహి కత్తబ్బకమ్మం హోతి, ఏవరూపే కాలే అనాలపన్తం “మూగో అయం, బధిరో అయం, భుత్వావ బద్ధముఖో నిసీదతీ”తి వదతి, తస్మా అవస్సం ఆలపితబ్బం హోతి. ఏవం ఆలపన్తేన పన కథం పటిపజ్జితబ్బన్తి పుచ్ఛతి. అథ భగవా – “ఏథ తుమ్హే, భిక్ఖవే, మాతుమత్తీసు మాతుచిత్తం ఉపట్ఠపేథ, భగినిమత్తీసు భగినిచిత్తం ఉపట్ఠపేథ, ధీతుమత్తీసు ధీతుచిత్తం ఉపట్ఠపేథా”తి (సం॰ ని॰ ౪.౧౨౭) ఇమం ఓవాదం సన్ధాయ **సతి, ఆనన్ద, ఉపట్ఠపేతబ్బాతి** ఆహ.

౨౦౪. అబ్యావటాతి అతన్తిబద్ధా నిరుస్సుక్కా హోథ. **సారత్థే ఘటథాతి** ఉత్తమత్థే అరహత్తే ఘటేథ. **అనుయుఞ్జథాతి** తదధిగమాయ అనుయోగం కరోథ. **అప్పమత్తాతి** తత్థ అవిప్పముట్ఠసతీ. వీరియాతాపయోగేన **ఆతాపినో.** కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖతాయ **పహితత్తా** పేసితచిత్తా విహరథ.

౨౦౫. కథం పన, భన్తేతి తేహి ఖత్తియపణ్డితాదీహి కథం పటిపజ్జితబ్బం. అద్ధా మం తే పటిపుచ్ఛిస్సన్తి – “కథం, భన్తే, ఆనన్ద తథాగతస్స సరీరే పటిపజ్జితబ్బ”న్తి; “తేసాహం కథం పటివచనం దేమీ”తి పుచ్ఛతి. **అహతేన వత్థేనాతి** నవేన కాసికవత్థేన. **విహతేన కప్పాసేనాతి** సుపోథితేన కప్పాసేన. కాసికవత్థఞ్హి సుఖుమత్తా తేలం న గణ్హాతి, కప్పాసో పన గణ్హాతి. తస్మా “విహతేన కప్పాసేనా”తి ఆహ. **ఆయసాయాతి** సోవణ్ణాయ. సోవణ్ణఞ్హి ఇధ “అయస”న్తి అధిప్పేతం.

థూపారహపుగ్గలవణ్ణనా

౨౦౬. రాజా చక్కవత్తీతి ఏత్థ కస్మా భగవా అగారమజ్ఝే వసిత్వా కాలఙ్కతస్స రఞ్ఞో థూపారహతం అనుజానాతి, న సీలవతో పుథుజ్జనస్స భిక్ఖుస్సాతి? అనచ్ఛరియత్తా. పుథుజ్జనభిక్ఖూనఞ్హి థూపే అనుఞ్ఞాయమానే తమ్బపణ్ణిదీపే తావ థూపానం ఓకాసో న భవేయ్య, తథా అఞ్ఞేసు ఠానేసు. తస్మా "అనచ్ఛరియా తే భవిస్సన్తీ"తి నానుజానాతి. రాజా చక్కవత్తీ ఏకోవ నిబ్బత్తతి, తేనస్స థూపో అచ్ఛరియో హోతి. పుథుజ్జనసీలవతో పన పరినిబ్బుతభిక్ఖునో వియ మహన్తమ్పి సక్కారం కాతుం వట్టతియేవ.

ఆనన్దఅచ్ఛరియధమ్మవణ్ణనా

౨౦౭. విహారన్తి ఇధ మణ్డలమాలో విహారోతి అధిప్పేతో, తం పవిసిత్వా. **కపిసీస**న్తి ద్వారబాహకోటియం ఠితం అగ్గళరుక్ఖం. **రోదమానో అట్ఠాసీ**తి సో కిరాయస్మా చిన్తేసి – "సత్థారా మమ సంవేగజనకం వసనట్ఠానం కథితం, చేతియచారికాయ సాత్థకభావో కథితో, మాతుగామే పటిపజ్జితబ్బపఞ్హో విస్సజ్జితో, అత్తనో సరీరే పటిపత్తి అక్ఖాతా, చత్తారో థూపారహా కథితా, ధువం అజ్జ భగవా పరినిబ్బాయిస్సతీ"తి, తస్సేవం చిన్తయతో బలవదోమనస్సం ఉప్పజ్జి. అథస్స ఏతదహోసి – "భగవతో సన్తికే రోదనం నామ అఫాసుకం, ఏకమన్తం గన్త్వా సోకం తనుకం కరిస్సామీ"తి, సో తథా అకాసి. తేన వుత్తం – "రోదమానో అట్ఠాసీ"తి.

అహఞ్చ వతమ్హీతి అహఞ్చ వత అమ్హి, అహం వతమ్హీతిపి పాఠో. **యో మమ అనుకమ్పకో**తి యో మం అనుకమ్పతి అనుసాసతి, స్వే దాని పట్ఠాయ కస్స ముఖధోవనం దస్సామి, కస్స పాదే ధోవిస్సామి, కస్స సేనాసనం పటిజగ్గిస్సామి, కస్స పత్తచీవరం గహేత్వా విచరిస్సామీతి బహుం విలపి. **ఆమన్తేసీ**తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అన్తరే థేరం అదిస్వా ఆమన్తేసి.

మేత్తేన కాయకమ్మేనాతి మేత్తచిత్తవసేన పవత్తితేన ముఖధోవనదానాదికాయకమ్మేన. **హితేనా**తి హితవుద్ధియా కతేన. **సుఖేనా**తి సుఖసోమనస్సేనేవ కతేన, న దుక్ఖినా దుమ్మనేన హుత్వాతి అత్థో. **అద్వయేనా**తి ద్వే కోట్ఠాసే కత్వా అకతేన. యథా హి ఏకో సమ్ముఖావ కరోతి న పరమ్ముఖా, ఏకో పరమ్ముఖావ కరోతి న సమ్ముఖా ఏవం విభాగం అకత్వా కతేనాతి వుత్తం హోతి. **అప్పమాణేనా**తి పమాణవిరహితేన. చక్కవాళమ్పి హి అతిసమ్బాధం, భవగ్గమ్పి అతినీచం, తయా కతం కాయకమ్మమేవ బహున్తి దస్సేతి.

మేత్తేన వచీకమ్మేనాతి మేత్తచిత్తవసేన పవత్తితేన ముఖధోవనకాలారోచనాదినా వచీకమ్మేన. అపి చ ఓవాదం సుత్వా – "సాధు, భన్తే"తి వచనమ్పి మేత్తం వచీకమ్మమేవ. **మేత్తేన మనోకమ్మేనా**తి కాలస్సేవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా వివిత్తాసనే నిసీదిత్వా – "సత్థా అరోగో హోతు, అబ్యాపజ్జో సుఖీ"తి ఏవం పవత్తితేన మనోకమ్మేన. **కతపుఞ్ఞోసీ**తి కప్పసతసహస్సం అభినీహారసమ్పన్నోసీతి దస్సేతి. కతపుఞ్ఞోసీతి చ ఏత్తావతా విస్సత్థో మా పమాదమాపజ్జి, అథ ఖో పధానమనుయుఞ్జ. ఏవఞ్హి అనుయుత్తో ఖిప్పం హోహిసి అనాసవో, ధమ్మసఙ్గీతికాలే అరహత్తం పాపుణిస్ససి. న హి మాదిసస్స కతపారిచరియా నిప్ఫలా నామ హోతీతి దస్సేతి.

౨౦౮. ఏవఞ్చ పన వత్వా మహాపథవిం పత్థరన్తో వియ ఆకాసం విత్థారేన్తో వియ చక్కవాళగిరిం ఓసారేన్తో వియ సినేరుం ఉక్ఖిపేన్తో వియ మహాజమ్బుం ఖన్ధే గహేత్వా చాలేన్తో వియ ఆయస్మతో ఆనన్దస్స గుణకథం ఆరభన్తో అథ ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి. తత్థ "యేపి తే, భిక్ఖవే, ఏతరహీ"తి కస్మా న వుత్తం? అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స నత్థితాయ. ఏతేనేవ చేతం వేదితబ్బం – "యథా చక్కవాళన్తరేపి అఞ్ఞో బుద్ధో నత్థీ"తి. **పణ్డితో**తి బ్యత్తో. **మేధావీ**తి ఖన్ధధాతుఆయతనాదీసు కుసలో.

౨౦౯. **భిక్ఖుపరిసా ఆనన్దం దస్సనాయాతి** యే భగవన్తం పస్సితుకామా థేరం ఉపసఙ్కమన్తి, యే చ "ఆయస్మా కిరానన్దో సమన్తపాసాదికో అభిరూపో దస్సనీయో బహుస్సుతో సఙ్ఘసోభనో"తి థేరస్స గుణే సుత్వా ఆగచ్ఛన్తి, తే సన్ధాయ "భిక్ఖుపరిసా ఆనన్దం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమన్తీ"తి వుత్తం. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అత్తమనాతి** సవనేన నో దస్సనం సమేతీతి సకమనా తుట్ఠచిత్తా. **ధమ్మన్తి** "కచ్చి, ఆవుసో, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి యోనిసో మనసికారేన కమ్మం కరోథ, ఆచరియుపజ్ఝాయే వత్తం పూరేథా"తి ఏవరూపం పటిసన్థారధమ్మం. తత్థ భిక్ఖునీసు – "కచ్చి, భగినియో, అట్ఠ గరుధమ్మే సమాదాయ వత్తథా"తి ఇదమ్పి నానాకరణం హోతి. ఉపాసకేసు ఆగతేసు "ఉపాసక, న తే కచ్చి సీసం వా అఙ్గం వా రుజ్జతి, అరోగా తే పుత్తభాతరో"తి న ఏవం పటిసన్థారం కరోతి. ఏవం పన కరోతి – "కథం ఉపాసకా తీణి సరణాని పఞ్చ సీలాని రక్ఖథ, మాసస్స అట్ఠ ఉపోసథే కరోథ, మాతాపితూనం ఉపట్ఠానవత్తం పూరేథ, ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణే పటిజగ్గథా"తి. ఉపాసికాసుపి ఏసేవ నయో.

ఇదాని ఆనన్దత్థేరస్స చక్కవత్తినా సద్ధిం ఉపమం కరోన్తో **చత్తారోమే భిక్ఖవేతిఆదిమాహ**. తత్థ **ఖత్తియాతి** అభిసిత్తా చ అనభిసిత్తా చ ఖత్తియజాతికా. తే కిర – "రాజా చక్కవత్తీ నామ అభిరూపో దస్సనీయో పాసాదికో ఆకాసేన విచరన్తో రజ్జం అనుసాసతి ధమ్మికో ధమ్మరాజా"తి తస్స గుణకథం సుత్వా "సవనేన దస్సనమ్పి సమ"న్తి అత్తమనా హోన్తి. **భాసతీతి** కథేన్తో – "కథం, తాతా, రాజధమ్మం పూరేథ, పవేణిం రక్ఖథా"తి పటిసన్థారం కరోతి. బ్రాహ్మణేసు పన – "కథం ఆచరియా మన్తే వాచేథ, కథం అన్తేవాసికా మన్తే గణ్హన్తి, దక్ఖిణం వా వత్థాని వా కపిలం వా అలత్థా"తి పటిసన్థారం కరోతి. గహపతీసు – "కథం తాతా, న వో రాజకులతో దణ్డేన వా బలినా వా పీళా అత్థి, సమ్మా దేవో ధారం అనుపవేచ్ఛతి, సస్సాని సమ్పజ్జన్తీ"తి ఏవం పటిసన్థారం కరోతి. సమణేసు – "కథం, భన్తే, పబ్బజితపరిక్ఖారా సులభా, సమణధమ్మే న పమజ్జథా"తి ఏవం పటిసన్థారం కరోతి.

మహాసుదస్సనసుత్తదేసనావణ్ణనా

౨౧౦. **ఖుద్దకనగరకేతి** నగరపతిరూపకే సమ్బాధే ఖుద్దకనగరకే. **ఉజ్జఙ్గలనగరకేతి** విసమనగరకే. **సాఖానగరకేతి** యథా రుక్ఖానం సాఖా నామ ఖుద్దకా హోన్తి, ఏవమేవ అఞ్ఞేసం మహానగరానం సాఖాసదిసే ఖుద్దకనగరకే. **ఖత్తియమహాసాలాతి** ఖత్తియమహాసారప్పత్తా మహాఖత్తియా. ఏస నయో సబ్బత్థ.

తేసు **ఖత్తియమహాసాలా** నామ యేసం కోటిసతమ్పి కోటిసహస్సమ్పి ధనం నిఖణిత్వా ఠపితం, దివసపరిబ్బయో ఏకం కహాపణసకటం నిగచ్ఛతి, సాయం ద్వే పవిసన్తి. **బ్రాహ్మణమహాసాలా** నామ యేసం అసీతికోటిధనం నిహితం హోతి, దివసపరిబ్బయో ఏకో కహాపణకుమ్భో నిగచ్ఛతి, సాయం ఏకసకటం పవిసతి. **గహపతిమహాసాలా** నామ యేసం చత్తాలీసకోటిధనం నిహితం హోతి, దివసపరిబ్బయో పఞ్చ కహాపణమ్బణాని నిగచ్ఛన్తి, సాయం కుమ్భో పవిసతి.

మా హేవం, ఆనన్ద, అవచాతి ఆనన్ద, మా ఏవం అవచ, న ఇమం "ఖుద్దకనగర"న్తి వత్తబ్బం. అహఞ్హి ఇమస్సేవ నగరస్స సమ్పత్తిం కథేతుం – "అనేకవారం తిట్ఠం నిసీదం మహన్తేన ఉస్సాహేన, మహన్తేన పరక్కమేన ఇధాగతో"తి వత్వా **భూతపుబ్బన్తిఆదిమాహ**. **సుభిక్ఖాతి** ఖజ్జభోజ్జసమ్పన్నా. **హత్థిసద్దేనాతి** ఏకస్మిం హత్థిమ్హి సద్దం కరోన్తే చతురాసీతిహత్థిసహస్సాని సద్దం కరోన్తి, ఇతి హత్థిసద్దేన అవివిత్తా, హోతి, తథా అస్ససద్దేన. పుఞ్ఞవన్తో పనేత్థ సత్తా చతుసిన్ధవయుత్తేహి రథేహి అఞ్ఞమఞ్ఞం అనుబన్ధమానా అన్తరవీథీసు విచరన్తి, ఇతి రథసద్దేన అవివిత్తా హోతి. నిచ్చం

పయోజితానేవ పనేత్థ భేరిఆదీని తూరియాని, ఇతి భేరిసద్దాదీహిపి అవివిత్తా హోతి. తత్థ **సమ్మసద్దో**తి కంసతాళసద్దో. **పాణితాళసద్దో**తి పాణినా చతురస్సఅమ్బణతాళసద్దో. కుటభేరిసద్దోతిపి వదన్తి.

అస్నాథ పివథ ఖాదథాతి అస్నాథ పివథ ఖాదథ. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో, భుఞ్జథ భోతి ఇమినా దసమేన సద్దేన అవివిత్తా హోతి అనుపచ్ఛిన్నసద్దా. యథా పన అఞ్ఞేసు నగరేసు "కచవరం ఛడ్డేథ, కుదాలం గణ్హథ, పచ్ఛిం గణ్హథ, పవాసం గమిస్సామ, తణ్డులపుటం గణ్హథ, భత్తపుటం గణ్హథ, ఫలకావుధాదీని సజ్జాని కరోథా"తి ఏవరూపా సద్దా హోన్తి, న యిధ ఏవం అహోసీతి దస్సేతి.

"దసమేన సద్దేనా"తి చ వత్వా "కుసావతీ, ఆనన్ద, రాజధానీ సత్తహి పాకారేహి పరిక్ఖిత్తా అహోసీ"తి సబ్బం **మహాసుదస్సనసుత్తం** నిట్ఠాపేత్వా **గచ్ఛ త్వం ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అభిక్కమథా**తి అభిముఖా కమథ, ఆగచ్ఛథాతి అత్థో. కిం పన తే భగవతో ఆగతభావం న జానన్తీతి? జానన్తి. బుద్ధానం గతగతట్ఠానం నామ మహన్తం కోలాహలం హోతి, కేనచిదేవ కరణీయేన నిసిన్నత్తా న ఆగతా. "తే ఆగన్త్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఠాననిసజ్జోకాసం సంవిదహిత్వా దస్సన్తీ"తి తేసం సన్తికే అవేలాయమ్పి భగవా పేసేసి.

మల్లానం వన్దనావణ్ణనా

౨౧౧. **అమ్హాకఞ్చ నో**తి ఏత్థ **నో** కారో నిపాతమత్తం. **అఘావినో**తి ఉప్పన్నదుక్ఖా. **దుమ్మనా**తి అనత్తమనా. **చేతోదుక్ఖసమప్పితా**తి దోమనస్ససమప్పితా. **కులపరివత్తసో కులపరివత్తసో ఠపేత్వా**తి ఏకేకం కులపరివత్తం కులసఙ్ఖేపం వీథిసభాగేన చేవ రచ్ఛాసభాగేన చ విసుం విసుం ఠపేత్వా.

సుభద్దపరిబ్బాజకవత్థువణ్ణనా

౨౧౨. **సుభద్దో నామ పరిబ్బాజకో**తి ఉదిచ్చబ్రాహ్మణమహాసాలకులా పబ్బజితో ఛన్నపరిబ్బాజకో. **కఙ్ఖాధమ్మో**తి విమతిధమ్మో. కస్మా పనస్స అజ్జ ఏవం అహోసీతి? తథావిధఉపనిస్సయత్తా. పుబ్బే కిర పుఞ్ఞకరణకాలే ద్వే భాతరో అహేసుం. తే ఏకతోవ సస్సం అకంసు. తత్థ జేట్ఠకస్స – "ఏకస్మిం సస్సే నవవారే అగ్గసస్సదానం మయా దాతబ్బ"న్తి అహోసి. సో వప్పకాలే బీజగ్గం నామ దత్వా గబ్భకాలే కనిట్ఠేన సద్ధిం మన్తేసి – "గబ్భకాలే గబ్భం ఫాలేత్వా దస్సామా"తి కనిట్ఠో – "తరుణసస్సం నాసేతుకామోసీ"తి ఆహ. జేట్ఠో కనిట్ఠస్స అననువత్తనభావం ఞత్వా ఖేత్తం విభజిత్వా అత్తనో కోట్ఠాసతో గబ్భం ఫాలేత్వా ఖీరం నీహరిత్వా సప్పినవనీతేన సంయోజేత్వా అదాసి, పుథుకకాలే పుథుకం కారేత్వా అదాసి, లాయనకాలే లాయనగ్గం, వేణికరణే వేణగ్గం, కలాపాదీసు కలాపగ్గం, ఖలగ్గం, ఖలభణ్డగ్గం, కోట్ఠగ్గన్తి ఏవం ఏకసస్సే నవవారే అగ్గదానం అదాసి. కనిట్ఠో పన ఉద్ధరిత్వా అదాసి.

తేసు జేట్ఠకో **అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరో** జాతో. భగవా – "కస్స ను ఖో అహం పఠమం ధమ్మం దేసెయ్య"న్తి ఓలోకేన్తో "అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞో ఏకస్మిం సస్సే నవ అగ్గదానాని అదాసి, ఇమం అగ్గధమ్మం తస్స దేసేస్సామీ"తి సబ్బపఠమం ధమ్మం దేసేసి. సో అట్ఠారసహి బ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. కనిట్ఠో పన ఓహీయిత్వా పచ్ఛా దానస్స దిన్నత్తా సత్థు పరినిబ్బానకాలే ఏవం చిన్తేత్వా సత్థారం దట్ఠుకామో అహోసి.

మా తథాగతం విహేఠేసీతి థేరో కిర – "ఏతే అఞ్ఞతిత్థియా నామ అత్తనో గహణమేవ గణ్హన్తి, తస్స విస్సజ్జాపనత్థాయ భగవతో బహుం భాసమానస్స కాయవాచావిహేసా భవిస్సతి, పకతియాపి చ కిలన్తోయేవ భగవా"తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ. పరిబ్బాజకో – "న మే అయం భిక్ఖు ఓకాసం కరోతి, అత్థికేన పన అనువత్తిత్వా కారేతబ్బో"తి థేరం అనువత్తన్తో దుతియమ్పి తతియమ్పి ఆహ.

౨౧౩. **అస్సోసి ఖో**తి సాణిద్వారే ఠితస్స భాసతో పకతిసోతేనేవ అస్సోసి, సుత్వా చ పన సుభద్దస్సేవ అత్థాయ మహతా ఉస్సాహేన ఆగతత్తా **అలం ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అల**న్తి పటిక్ఖేపత్థే నిపాతో. **అఞ్ఞాపేక్ఖోవా**తి అఞ్ఞాతుకామోవ హుత్వా. **అబ్భఞ్ఞంసూ**తి యథా తేసం పటిఞ్ఞా, తథేవ జానింసు. ఇదం వుత్తం హోతి – సచే నేసం సా పటిఞ్ఞా నియ్యానికా, సబ్బే అబ్భఞ్ఞంసు, నో చే, న అబ్భఞ్ఞంసు. తస్మా కిం తేసం పటిఞ్ఞా నియ్యానికా, అనియ్యానికాతి అయమేవ తస్స పఞ్హస్స అత్థో. అథ భగవా తేసం అనియ్యానికభావకథనేన అత్థాభావతో చేవ ఓకాసాభావతో చ "అల"న్తి పటిక్ఖిపిత్వా ధమ్మమేవ దేసేసి. పఠమయామస్మిఞ్హి మల్లానం ధమ్మం దేసేత్వా మజ్ఝిమయామే సుభద్దస్స, పచ్ఛిమయామే భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓవదిత్వా బలవపచ్చూససమయే పరినిబ్బాయిస్సామిచ్చేవ భగవా ఆగతో.

౨౧౪. **సమణోపి తత్థ న ఉపలబ్భతీ**తి పఠమో సోతాపన్నసమణోపి తత్థ నత్థి, దుతియో సకదాగామిసమణోపి, తతియో అనాగామిసమణోపి, చతుత్థో అరహత్తసమణోపి తత్థ నత్థీతి అత్థో. "ఇమస్మిం ఖో"తి పురిమదేసనాయ అనియమతో వత్వా ఇదాని అత్తనో సాసనం నియమేన్తో ఆహ. **సుఞ్ఞా పరప్పవాదా సమణేభీ**తి చతున్నం మగ్గానం అత్థాయ ఆరద్ధవిపస్సకేహి చతూహి, మగ్గట్ఠేహి చతూహి, ఫలట్ఠేహి చతూహీతి ద్వాదసహి సమణేహి సుఞ్ఞా పరప్పవాదా తుచ్ఛా రిత్తకా. **ఇమే చ సుభద్దా**తి ఇమే ద్వాదస భిక్ఖూ. **సమ్మా విహరేయ్యు**న్తి ఏత్థ సోతాపన్నో అత్తనో అధిగతట్ఠానం అఞ్ఞస్స కథేత్వా తం సోతాపన్నం కరోన్తో సమ్మా విహరతి నామ. ఏస నయో సకదాగామిఆదీసు. సోతాపత్తిమగ్గట్ఠో అఞ్ఞమ్పి సోతాపత్తిమగ్గట్ఠం కరోన్తో సమ్మా విహరతి నామ. ఏస నయో సేసమగ్గట్ఠేసు. సోతాపత్తిమగ్గత్థాయ ఆరద్ధవిపస్సకో అత్తనో పగుణం కమ్మట్ఠానం కథేత్వా అఞ్ఞమ్పి సోతాపత్తిమగ్గత్థాయ ఆరద్ధవిపస్సకం కరోన్తో సమ్మా విహరతి నామ. ఏస నయో సేసమగ్గత్థాయ ఆరద్ధవిపస్సకేసు. ఇదం సన్ధాయాహ – "సమ్మా విహరేయ్యు"న్తి. **అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా**తి నళవనం సరవనం వియ నిరన్తరో అస్స.

ఏకూనతింసో వయసాతి వయేన ఏకూనతింసవస్సో హుత్వా. **యం పబ్బజి**న్తి ఏత్థ **య**న్తి నిపాతమత్తం. **కిం కుసలానుఏసీ**తి "కిం కుసల"న్తి అనుఏసన్తో పరియేసన్తో. తత్థ – "కిం కుసల"న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం అధిప్పేతం, తం గవేసన్తోతి అత్థో. **యతో అహ**న్తి యతో పట్ఠాయ అహం పబ్బజితో, ఏత్థన్తరే సమధికాని పఞ్ఞాస వస్సాని హోన్తీతి దస్సేతి. **ఞాయస్స ధమ్మస్సా**తి అరియమగ్గధమ్మస్స. **పదేసవత్తీ**తి పదేసే విపస్సనామగ్గే పవత్తన్తో. **ఇతో బహిద్ధా**తి మమ సాసనతో బహిద్ధా. **సమణోపి నత్థీ**తి పదేసవత్తివిపస్సకోపి నత్థి, పఠమసమణో సోతాపన్నోపి నత్థీతి వుత్తం హోతి.

యే ఏత్థాతి యే తుమ్హే ఏత్థ సాసనే సత్థారా సమ్ముఖా అన్తేవాసికాభిసేకేన అభిసిత్తా, తేసం వో లాభా తేసం వో సులద్ధన్తి. బాహిరసమయే కిర యం అన్తేవాసికం ఆచరియో – "ఇమం పబ్బాజేహి , ఇమం ఓవద, ఇమం అనుసాసా"తి వదతి, సో తేన అత్తనో ఠానే ఠపితో హోతి, తస్మా తస్స – "ఇమం పబ్బజేహి, ఇమం ఓవద, ఇమం అనుసాసా"తి ఇమే లాభా హోన్తి. థేరమ్పి సుభద్దో తమేవ బాహిరసమయం గహేత్వా ఏవమాహ.

అలత్థ ఖోతి కథం అలత్థ? థేరో కిర నం ఏకమన్తం నేత్వా ఉదకతుమ్బతో పానీయేన సీసం తేమేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం కథేత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదాపేత్వా సరణాని దత్వా భగవతో సన్తికం ఆనేసి. భగవా ఉపసమ్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. సో తం గహేత్వా ఉయ్యానస్స ఏకమన్తే చఙ్కమం అధిట్ఠాయ ఘటేన్తో వాయమన్తో విపస్సనం వడ్ఢేన్తో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్వా ఆగమ్మ భగవన్తం వన్దిత్వా నిసీది. తం సన్ధాయ – "అచిరూపసమ్పన్నో ఖో పనా"తిఆది వుత్తం.

సో చ భగవతో పచ్ఛిమో సక్ఖిసావకో అహోసీతి సఙ్గీతికారకానం వచనం. తత్థ యో భగవతి ధరమానే పబ్బజిత్వా అపరభాగే ఉపసమ్పదం లభిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, ఉపసమ్పదమ్పి వా ధరమానేయేవ లభిత్వా అపరభాగే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, కమ్మట్ఠానమ్పి వా ధరమానేయేవ గహేత్వా అపరభాగే అరహత్తమేవ పాపుణాతి, సబ్బోపి సో పచ్ఛిమో సక్ఖిసావకో. అయం పన ధరమానేయేవ భగవతి పబ్బజితో చ ఉపసమ్పన్నో చ కమ్మట్ఠానఞ్చ గహేత్వా అరహత్తం పత్తోతి.

పఞ్చమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తథాగతపచ్ఛిమవాచావణ్ణనా

౨౧౬. ఇదాని భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఓవాదం ఆరభి, తం దస్సేతుం **అథ ఖో భగవా**తిఆది వుత్తం. తత్థ **దేసితో పఞ్ఞత్తో**తి ధమ్మోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చ, వినయోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చ. **పఞ్ఞత్తో** చ నామ ఠపితో పట్ఠపితోతి అత్థో. **సో వో మమచ్చయేనా**తి సో ధమ్మవినయో తుమ్హాకం మమచ్చయేన సత్థా. మయా హి వో ఠితేనేవ – "ఇదం లహుకం, ఇదం గరుకం, ఇదం సతేకిచ్ఛం, ఇదం అతేకిచ్ఛం, ఇదం లోకవజ్జం, ఇదం పణ్ణత్తివజ్జం, అయం ఆపత్తి పుగ్గలస్స సన్తికే వుట్ఠాతి, అయం ఆపత్తి గణస్స సన్తికే వుట్ఠాతి, అయం సఙ్ఘస్స సన్తికే వుట్ఠాతీ"తి సత్తాపత్తిక్ఖన్ధవసేన ఓతిణ్ణే వత్థుస్మిం సఖన్ధకపరివారో ఉభతోవిభఙ్గో **వినయో** నామ దేసితో, తం సకలమ్పి వినయపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి.

ఠితేనేవ చ మయా – "ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చ ఇన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో"తి తేన తేనాకారేన ఇమే ధమ్మే విభజిత్వా విభజిత్వా సుత్తన్తపిటకం దేసితం, తం సకలమ్పి సుత్తన్తపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి. ఠితేనేవ చ మయా – "ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా, ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో, చత్తారి సచ్చాని, బావీసతిన్ద్రియాని, నవ హేతూ, చత్తారో ఆహారా, సత్త ఫస్సా, సత్త వేదనా, సత్త సఞ్ఞా, సత్త సఞ్చేతనా, సత్త చిత్తాని. తత్రాపి 'ఏత్తకా ధమ్మా కామావచరా, ఏత్తకా రూపావచరా, ఏత్తకా అరూపావచరా, ఏత్తకా పరియాపన్నా, ఏత్తకా అపరియాపన్నా, ఏత్తకా లోకియా, ఏత్తకా లోకుత్తరా'తి" ఇమే ధమ్మే విభజిత్వా విభజిత్వా చతువీసతిసమన్తపట్ఠానఅనన్తనయమహాపట్ఠానపటిమణ్డితం అభిధమ్మపిటకం దేసితం, తం సకలమ్పి అభిధమ్మపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి.

ఇతి సబ్బమ్పేతం అభిసమ్బోధితో యావ పరినిబ్బానా పఞ్చచత్తాలీసవస్సాని భాసితం లపితం – "తీణి పిటకాని, పఞ్చ నికాయా, నవఙ్గాని, చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ"తి ఏవం మహాపభేదం హోతి. ఇతి ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని తిట్ఠన్తి, అహం ఏకోవ పరినిబ్బాయామి. అహఞ్చ ఖో పన దాని ఏకకోవ ఓవదామి అనుసాసామి,

మయి పరినిబ్బుతే ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని తుమ్హే ఓవదిస్సన్తి అనుసాసిస్సన్తీతి ఏవం భగవా బహూని కారణాని దస్సేన్తో – "సో వో మమచ్చయేన సత్థా"తి ఓవదిత్వా పున అనాగతే చారిత్తం దస్సేన్తో **యథా ఖో పనాతి**ఆదిమాహ.

తత్థ **సముదాచరన్తీ**తి కథేన్తి వోహరన్తి. **నామేన వా గోత్తేన వా**తి నవకాతి అవత్వా "తిస్స, నాగా"తి ఏవం నామేన వా, "కస్సప, గోతమా"తి ఏవం గోత్తేన వా, "ఆవుసో తిస్స, ఆవుసో కస్సపా"తి ఏవం ఆవుసోవాదేన వా సముదాచరితబ్బో. **భన్తేతి వా ఆయస్మాతి వా**తి భన్తే తిస్స, ఆయస్మా తిస్సాతి ఏవం సముదాచరితబ్బో. **సమూహనతూ**తి ఆకఙ్ఖమానో సమూహనతు, యది ఇచ్ఛతి సమూహనేయ్యాతి అత్థో. కస్మా పన సమూహనథాతి ఏకంసేనేవ అవత్వా వికప్పవచనేనేవ ఠపేసీతి? మహాకస్సపస్స బలం దిట్ఠత్తా. పస్సతి హి భగవా – "సమూహనథాతి వుత్తేపి సఙ్గీతికాలే కస్సపో న సమూహనిస్సతీ"తి. తస్మా వికప్పేనేవ ఠపేసి.

తత్థ – "ఏకచ్చే థేరా ఏవమాహంసు – చత్తారి పారాజికాని ఠపేత్వా అవసేసాని ఖుద్దానుఖుద్దకానీ"తిఆదినా నయేన పఞ్చసతికసఙ్గీతియం **ఖుద్దానుఖుద్దకకథా** ఆగతావ వినిచ్ఛయో పేత్థ **సమన్తపాసాదికాయం** వుత్తో. కేచి పనాహు – "భన్తే, నాగసేన, కతమం ఖుద్దకం, కతమం అనుఖుద్దక"న్తి మిలిన్దేన రఞ్ఞా పుచ్ఛితో. "దుక్కటం, మహారాజ, ఖుద్దకం, దుబ్భాసితం అనుఖుద్దక"న్తి వుత్తత్తా నాగసేనత్థేరో ఖుద్దానుఖుద్దకం జానాతి. మహాకస్సపో పన తం అజానన్తో –

> "సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో సన్తమ్హాకం సిక్ఖాపదాని గిహిగతాని, గిహినోపి జానన్తి – "ఇదం వో సమణానం సక్యపుత్తియానం కప్పతి, ఇదం వో న కప్పతీ"తి. సచే మయం ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనిస్సామ, భవిస్సన్తి వత్తారో – "ధూమకాలికం సమణేన గోతమేన సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, యావ నేసం సత్థా అట్ఠాసి, తావిమే సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖింసు, యతో ఇమేసం సత్థా పరినిబ్బుతో, న దానిమే సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖన్తీ"తి. యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, సఙ్ఘో అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞపేయ్య, పఞ్ఞత్తం న సముచ్ఛిన్దేయ్య, యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ వత్తేయ్య. ఏసా ఞత్తీతి –

కమ్మవాచం సావేసీతి. న తం ఏవం గహేతబ్బం. నాగసేనత్థేరో హి – "పరవాదినో ఓకాసో మా అహోసీ"తి ఏవమాహ. మహాకస్సపత్థేరో "ఖుద్దానుఖుద్దకాపత్తిం న సమూహనిస్సామీ"తి కమ్మవాచం సావేసి.

బ్రహ్మదణ్డకథాపి సఙ్గీతియం ఆగతత్తాసమన్తపాసాదికాయం వినిచ్ఛితా.

కఙ్ఖాతి ద్వేళ్హకం. **విమతీ**తి వినిచ్ఛితుం అసమత్థతా, బుద్ధో ను ఖో, న బుద్ధో ను ఖో, ధమ్మో ను ఖో, న ధమ్మో ను ఖో, సఙ్ఘో ను ఖో, న సఙ్ఘో ను ఖో, మగ్గో ను ఖో, న మగ్గో ను ఖో, పటిపదా ను ఖో, న పటిపదా ను ఖోతి యస్స సంసయో ఉప్పజ్జేయ్య, తం వో వదామి "పుచ్ఛథ భిక్ఖవే"తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో. **సత్థుగారవేనాపి న పుచ్ఛేయ్యాథా**తి మయం సత్థుసన్తికే పబ్బజిమ్హా, చత్తారో పచ్చయాపి నో సత్థు సన్తకావ, తే మయం ఏత్తకం కాలం కఙ్ఖం అకత్వా న అరహామ అజ్జ పచ్ఛిమకాలే కఙ్ఖం కాతున్తి సచే ఏవం సత్థరి గారవేన న పుచ్ఛథ. **సహాయకోపి భిక్ఖవే సహాయకస్స ఆరోచేతూ**తి తుమ్హాకం యో యస్స భిక్ఖునో సన్దిట్ఠో సమ్భత్తో, సో తస్స ఆరోచేతు, అహం ఏతస్స భిక్ఖుస్స కథేస్సామి, తస్స కథం సుత్వా సబ్బే నిక్కఙ్ఖా భవిస్సథాతి దస్సేతి.

ఏవం పసన్నోతి ఏవం సద్దహామి అహన్తి అత్థో. **ఞాణమేవా**తి నిక్కఙ్ఖభావపచ్చక్ఖకరణఞాణంయేవ, ఏత్థ తథాగతస్స న సద్ధామత్తన్తి అత్థో. **ఇమేసఞ్హి, ఆనన్దా**తి ఇమేసం అన్తోసాణియం నిసిన్నానం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం. **యో పచ్ఛిమకో**తి యో గుణవసేన పచ్ఛిమకో. ఆనన్దత్థేరంయేవ సన్ధాయాహ.

౨౧౮. అప్పమాదేన సమ్పాదేథాతి సతిఅవిప్పవాసేన సబ్బకిచ్చాని సమ్పాదేయ్యాథ. ఇతి భగవా పరినిబ్బానమఞ్చే నిపన్నో పఞ్చచత్తాలీస వస్సాని దిన్నం ఓవాదం సబ్బం ఏకస్మిం అప్పమాదపదేయేవ పక్ఖిపిత్వా అదాసి. **అయం తథాగతస్స పచ్ఛిమా వాచా**తి ఇదం పన సఙ్గీతికారకానం వచనం.

పరినిబ్బుతకథావణ్ణనా

౨౧౯. ఇతో పరం యం పరినిబ్బానపరికమ్మం కత్వా భగవా పరినిబ్బుతో, తం దస్సేతుం **అథ ఖో భగవా పఠమం ఝానన్తి**ఆది వుత్తం. తత్థ **పరినిబ్బుతో భన్తే**తి నిరోధం సమాపన్నస్స భగవతో అస్సాసపస్సాసానం అభావం దిస్వా పుచ్ఛతి. **న ఆవుసో**తి థేరో కథం జానాతి? థేరో కిర సత్థారా సద్ధింయేవ తం తం సమాపత్తిం సమాపజ్జన్తో యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనా వుట్ఠానం, తావ గన్త్వా ఇదాని భగవా నిరోధం సమాపన్నో, అన్తోనిరోధే చ కాలఙ్కిరియా నామ నత్థీతి జానాతి.

అథ ఖో భగవా సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తియా వుట్ఠహిత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జి...పే.... తతియజ్ఝానా వుట్ఠహిత్వా చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జీతి ఏత్థ భగవా చతువీసతియా ఠానేసు పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జి, తేరససు ఠానేసు దుతియజ్ఝానం, తథా తతియజ్ఝానం, పన్నరససు ఠానేసు చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జి. కథం? దససు అసుభేసు, ద్వత్తింసాకారే అట్ఠసు కసిణేసు, మేత్తాకరుణాముదితాసు, ఆనాపానే, పరిచ్ఛేదాకాసేతి ఇమేసు తావ చతువీసతియా ఠానేసు పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జి. ఠపేత్వా పన ద్వత్తింసాకారఞ్చ దస అసుభాని చ సేసేసు తేరససు దుతియజ్ఝానం , తేసుయేవ చ తతియజ్ఝానం సమాపజ్జి. అట్ఠసు పన కసిణేసు, ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారే, ఆనాపానే, పరిచ్ఛేదాకాసే, చతూసు అరూపేసూతి ఇమేసు పన్నరససు ఠానేసు చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జి. అయమ్పి చ సఙ్ఖేపకథావ. నిబ్బానపురం పవిసన్తో పన భగవా ధమ్మస్సామీ సబ్బాపి చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖ్యా సమాపత్తియో పవిసిత్వా విదేసం గచ్ఛన్తో ఞాతిజనం ఆలిఙ్గేత్వా వియ సబ్బసమాపత్తిసుఖం అనుభవిత్వా పవిట్ఠో.

చతుత్థజ్ఝానా వుట్ఠహిత్వా సమనన్తరా భగవా పరినిబ్బాయీతి ఏత్థ ఝానసమనన్తరం, పచ్చవేక్ఖణాసమనన్తరన్తి ద్వే సమనన్తరాని. తత్థ ఝానా వుట్ఠాయ భవఙ్గం ఓతిణ్ణస్స తత్థేవ పరినిబ్బానం **ఝానసమనన్తరం** నామ. ఝానా వుట్ఠహిత్వా పున ఝానఙ్గాని పచ్చవేక్ఖిత్వా భవఙ్గం ఓతిణ్ణస్స తత్థేవ పరినిబ్బానం **పచ్చవేక్ఖణాసమనన్తరం** నామ. ఇమానిపి ద్వే సమనన్తరానేవ. భగవా పన ఝానం సమాపజ్జిత్వా ఝానా వుట్ఠాయ ఝానఙ్గాని పచ్చవేక్ఖిత్వా భవఙ్గచిత్తేన అబ్యాకతేన దుక్ఖసచ్చేన పరినిబ్బాయి. యే హి కేచి బుద్ధా వా పచ్చేకబుద్ధా వా అరియసావకా వా అన్తమసో కున్థకిపిల్లికం ఉపాదాయ సబ్బే భవఙ్గచిత్తేనేవ అబ్యాకతేన దుక్ఖసచ్చేన కాలఙ్కరోన్తీతి. **మహాభూమిచాలాదీని** వుత్తనయానేవాతి.

౨౨౦. భూతాతి సత్తా. **అప్పటిపుగ్గలో**తి పటిభాగపుగ్గలవిరహితో. **బలప్పత్తో**తి దసవిధఞాణబలం పత్తో.

౨౨౧. ఉప్పాదవయధమ్మినోతి ఉప్పాదవయసభావా. **తేసం వూపసమోతి** తేసం సఙ్ఖారానం వూపసమో, అసఙ్ఖతం నిబ్బానమేవ సుఖన్తి అత్థో.

౨౨౨. నాహు అస్సాసపస్సాసోతి న జాతో అస్సాసపస్సాసో. **అనేజోతి** తణ్హాసఙ్ఖాతాయ ఏజాయ అభావేన అనేజో. **సన్తిమారబ్భాతి** అనుపాదిసేసం నిబ్బానం ఆరబ్భ పటిచ్చ సన్ధాయ. **యం కాలమకరీతి** యో కాలం అకరి. ఇదం వుత్తం హోతి – "ఆవుసో, యో మమ సత్థా బుద్ధముని సన్తిం గమిస్సామీతి, సన్తిం ఆరబ్భ కాలమకరి, తస్స ఠితచిత్తస్స తాదినో ఇదాని అస్సాసపస్సాసో న జాతో, నత్థి, నప్పవత్తతీ"తి.

అసల్లీనేనాతి అలీనేన అసఙ్కుటితేన సువికసితేనేవ చిత్తేన. **వేదనం అజ్ఝవాసయీతి** వేదనం అధివాసేసి, న వేదనానువత్తీ హుత్వా ఇతో చితో చ సమ్పరివత్తి. **విమోక్ఖోతి** కేనచి ధమ్మేన అనావరణవిమోక్ఖో సబ్బసో అపణ్ణత్తిభావూపగమో పజ్జోతనిబ్బానసదిసో జాతో.

౨౨౩. తదాసీతి "సహ పరినిబ్బానా మహాభూమిచాలో"తి ఏవం హేట్ఠా వుత్తం భూమిచాలమేవ సన్ధాయాహ. తఞ్హి లోమహంసనఞ్చ భింసనకఞ్చ ఆసి. **సబ్బాకారవరూపేతేతి** సబ్బవరకారణూపేతే.

౨౨౪. అవీతరాగాతి పుథుజ్జనా చేవ సోతాపన్నసకదాగామినో చ. తేసఞ్హి దోమనస్సం అప్పహీనం. తస్మా తేపి బాహా పగ్గయ్హ కన్దన్తి. ఉభోపి హత్థే సీసే ఠపేత్వా రోదన్తీతి సబ్బం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

౨౨౫. ఉజ్ఝాయన్తీతి "అయ్యా అత్తనాపి అధివాసేతుం న సక్కోన్తి, సేసజనం కథం సమస్సాసేస్సన్తీ"తి వదన్తియో ఉజ్ఝాయన్తి. **కథంభూతా పన భన్తే ఆయస్మా అనురుద్ధో దేవతా మనసికరోతీతి** దేవతా, భన్తే, కథంభూతా ఆయస్మా అనురుద్ధో సల్లక్ఖేతి, కిం తా సత్థు పరినిబ్బానం అధివాసేన్తీతి?

అథ తాసం పవత్తిదస్సనత్థం థేరో **సన్తావుసోతిఆదిమాహ**. తం వుత్తత్థమేవ. **రత్తావసేసన్తి** బలవపచ్చూసే పరినిబ్బుతత్తా రత్తియా అవసేసం చుల్లకద్ధానం. **ధమ్మియా కథాయాతి** అఞ్ఞా పాటియేక్కా ధమ్మకథా నామ నత్థి, "ఆవుసో సదేవకే నామ లోకే అప్పటిపుగ్గలస్స సత్థునో అయం మచ్చురాజా న లజ్జతి, కిమఙ్గం పన లోకియమహాజనస్స లజ్జిస్సతీ"తి ఏవరూపాయ పన మరణపటిసంయుత్తాయ కథాయ వీతినామేసుం. తేసఞ్హి తం కథం కథేన్తానం ముహుత్తేనేవ అరుణం ఉగ్గచ్ఛి.

౨౨౬. అథ ఖోతి అరుణుగ్గం దిస్వావ థేరో థేరం ఏతదవోచ. **తేనేవ కరణీయేనాతి** కీదిసేన ను ఖో పరినిబ్బానట్ఠానే మాలాగన్ధాదిసక్కారేన భవితబ్బం, కీదిసేన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నిసజ్జట్ఠానేన భవితబ్బం, కీదిసేన ఖాదనీయభోజనీయేన భవితబ్బన్తి, ఏవం యం భగవతో పరినిబ్బుతభావం సుత్వా కత్తబ్బం తేనేవ కరణీయేన.

బుద్ధసరీరపూజావణ్ణనా

౨౨౭. సబ్బఞ్చ తాళావచరన్తి సబ్బం తూరియభణ్డం. **సన్నిపాతేథాతి** భేరిం చరాపేత్వా సమాహరథ. తే తథేవ అకంసు. **మణ్డలమాళేతి** దుస్సమణ్డలమాళే. **పటియాదేన్తాతి** సజ్జేన్తా.

దక్ఖిణేన దక్ఖిణన్తి నగరస్స దక్ఖిణదిసాభాగేనేవ దక్ఖిణదిసాభాగం. **బాహిరేన బాహిరన్తి** అన్తోనగరం అప్పవేసేత్వా బాహిరేనేవ నగరస్స బాహిరపస్సం హరిత్వా. **దక్ఖిణతో నగరస్సాతి** అనురాధపురస్స దక్ఖిణద్వారసదిసే ఠానే ఠపేత్వా సక్కారసమ్మానం కత్వా జేతవనసదిసే ఠానే ఝాపేస్సామాతి అత్థో.

౨౨౮. అట్ఠ మల్లపామోక్ఖాతి మజ్ఝిమవయా థామసమ్పన్నా అట్ఠమల్లరాజానో. **సీసం న్హాతాతి** సీసం ధోవిత్వా నహాతా. **ఆయస్మన్తం అనురుద్ధన్తి** థేరోవ దిబ్బచక్ఖుకోతి పాకటో, తస్మా తే సన్తేసుపి అఞ్ఞేసు మహాథేరేసు – "అయం నో పాకటం కత్వా కథేస్సతీ"తి థేరం పుచ్ఛింసు. **కథం పన, భన్తే, దేవతానం అధిప్పాయోతి** భన్తే, అమ్హాకం తావ అధిప్పాయం జానామ. దేవతానం కథం అధిప్పాయోతి పుచ్ఛన్తి. థేరో పఠమం తేసం అధిప్పాయం దస్సేన్తో **తుమ్హాకం ఖో**తిఆదిమాహ. **మకుటబన్ధనం నామ మల్లానం చేతియన్తి** మల్లరాజూనం పసాధనమఙ్గలసాలాయ ఏతం నామం. చిత్తీకతట్ఠేన పనేసా "చేతియ"న్తి వుచ్చతి.

౨౨౯. యావ సన్ధిసమలసఙ్కటీరాతి ఏత్థ **సన్ధి** నామ ఘరసన్ధి. **సమలం** నామ గూథరాసినిద్ధమనపనాళి. **సఙ్కటీరం** నామ సఙ్కారట్ఠానం. **దిబ్బేహి చ మానుసకేహి చ నచ్చేహీతి** ఉపరి దేవతానం నచ్చాని హోన్తి, హేట్ఠా మనుస్సానం. ఏస నయో గీతాదీసు. అపిచ దేవతానం అన్తరే మనుస్సా, మనుస్సానం అన్తరే దేవతాతి ఏవమ్పి సక్కరోన్తా పూజేన్తా అగమంసు. **మజ్ఝేన మజ్ఝం నగరస్స హరిత్వాతి** ఏవం హరియమానే భగవతో సరీరే బన్ధులమల్లసేనాపతిభరియా **మల్లికా** నామ – "భగవతో సరీరం ఆహరన్తీ"తి సుత్వా అత్తనో సామికస్స కాలం కిరియతో పట్ఠాయ అపరిభుఞ్జిత్వా ఠపితం విసాఖాయ పసాధనసదిసం **మహాలతాపసాధనం** నీహరాపేత్వా – "ఇమినా సత్థారం పూజేస్సామీ"తి తం మజ్జాపేత్వా గన్ధోదకేన ధోవిత్వా ద్వారే ఠితా.

తం కిర పసాధనం తాసఞ్చ ద్విన్నం ఇత్థీనం, దేవదానియచోరస్స గేహేతి తీసుయేవ ఠానేసు అహోసి. సా చ సత్థు సరీరే ద్వారం సమ్పత్తే – "ఓతారేథ, తాతా, సత్థుసరీర"న్తి వత్వా తం పసాధనం సత్థుసరీరే పటిముఞ్చి. తం సీసతో పట్ఠాయ పటిముక్కం యావపాదతలాగతం. సువణ్ణవణ్ణం భగవతో సరీరం సత్తరతనమయేన మహాపసాధనేన పసాధితం అతివియ విరోచిత్థ. తం సా దిస్వా పసన్నచిత్తా పత్థనం అకాసి – "భగవా యావ వట్టే సంసరిస్సామి, తావ మే పాటియేక్కం పసాధనకిచ్చం మా హోతు, నిచ్చం పటిముక్కపసాధనసదిసమేవ సరీరం హోతూ"తి.

అథ భగవన్తం సత్తరతనమయేన మహాపసాధనేన ఉక్ఖిపిత్వా పురత్థిమేన ద్వారేన నీహరిత్వా పురత్థిమేన నగరస్స మకుటబన్ధనం మల్లానం చేతియం, ఏత్థ భగవతో సరీరం నిక్ఖిపింసు.

మహాకస్సపత్థేరవత్థువణ్ణనా

౨౩౧. పావాయ కుసినారన్తి పావానగరే పిణ్డాయ చరిత్వా "కుసినారం గమిస్సామీ"తి అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో హోతి. **రుక్ఖమూలే నిసీదీతి** ఏత్థ కస్మా దివావిహారన్తి న వుత్తం? దివావిహారత్థాయ అనిసిన్నత్తా. థేరస్స హి పరివారా భిక్ఖూ సబ్బే సుఖసంవద్ధితా మహాపుఞ్ఞా. తే మజ్ఝన్హికసమయే తత్తపాసాణసదిసాయ భూమియా పదసా గచ్ఛన్తా కిలమింసు. థేరో తే దిస్వా – "భిక్ఖూ కిలమన్తి, గన్తబ్బట్ఠానఞ్చ న దూరం, థోకం విస్సమిత్వా దరథం పటిప్పస్సమ్భేత్వా సాయన్హసమయే కుసినారం గన్త్వా దసబలం పస్సిస్సామీ"తి మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేత్వా ఉదకతుమ్బతో

ఉదకేన హత్థపాదే సీతలే కత్వా నిసీది. పరివారభిక్ఖూపిస్స రుక్ఖమూలే నిసీదిత్వా యోనిసో మనసికారే కమ్మం కురుమానా తిణ్ణం రతనానం వణ్ణం భణమానా నిసీదింసు. ఇతి దరథవినోదనత్థాయ నిసిన్నత్తా "దివావిహార"న్తి న వుత్తం.

మన్దారవపుప్ఫం గహేత్వాతి మహాపాతిప్పమాణం పుప్ఫం ఆగన్తుకదణ్డకే ఠపేత్వా ఛత్తం వియ గహేత్వా. **అద్దస ఖోతి** ఆగచ్ఛన్తం దూరతో అద్దస. దిస్వా చ పన చిన్తేసి –

> "ఏతం ఆజీవకస్స హత్థే మన్దారవపుప్ఫం పఞ్ఞాయతి, ఏతఞ్చ న సబ్బదా మనుస్సపథే పఞ్ఞాయతి, యదా పన కోచి ఇద్ధిమా ఇద్ధిం వికుబ్బతి, తదా సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తస్స చ మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనాదీసు హోతి. న ఖో పన అజ్జ కేనచి ఇద్ధివికుబ్బనం కతం, న మే సత్థా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కన్తో, న కుచ్ఛితో నిక్ఖమన్తో, నాపిస్స అజ్జ అభిసమ్బోధి, న ధమ్మచక్కప్పవత్తనం, న యమకపాటిహారియం, న దేవోరోహణం, న ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనం. మహల్లకో పన మే సత్థా ధువం పరినిబ్బుతో భవిస్సతీ"తి.

తతో – "పుచ్ఛామి న"న్తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా – "సచే ఖో పన నిసిన్నకోవ పుచ్ఛామి, సత్థరి అగారవో కతో భవిస్సతీ"తి ఉట్ఠహిత్వా ఠితట్ఠానతో అపక్కమ్మ ఛద్దన్తో నాగరాజా మణిచమ్మం వియ దసబలదత్తియం మేఘవణ్ణం పంసుకూలచీవరం పారుపిత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం సిరస్మిం పతిట్ఠపేత్వా సత్థరి కతేన గారవేన ఆజీవకస్స అభిముఖో హుత్వా – "ఆవుసో, అమ్హాకం సత్థారం జానాసీ"తి ఆహ. కిం పన సత్థు పరినిబ్బానం జానన్తో పుచ్ఛి అజానన్తోతి? ఆవజ్జనపటిబద్ధం ఖీణాసవానం జాననం, అనావజ్జితత్తా పనేస అజానన్తో పుచ్ఛీతి ఏకే. థేరో సమాపత్తిబహులో, రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానలేణమణ్డపాదీసు నిచ్చం సమాపత్తిబలేనేవ యాపేతి, కులసన్తకమ్పి గామం పవిసిత్వా ద్వారే సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా సమాపత్తితో వుట్ఠితోవ భిక్ఖం గణ్హాతి. థేరో కిర ఇమినా పచ్ఛిమేన అత్తభావేన మహాజనానుగ్గహం కరిస్సామి – "యే మయ్హం భిక్ఖం వా దేన్తి గన్ధమాలాదీహి వా సక్కారం కరోన్తి, తేసం తం మహప్ఫలం హోతూ"తి ఏవం కరోతి. తస్మా సమాపత్తిబహులతాయ న జానాతి. ఇతి అజానన్తోవ పుచ్ఛతీతి వదన్తి, తం న గహేతబ్బం.

న హేత్థ అజాననకారణం అత్థి. అభిలక్ఖితం సత్థు పరినిబ్బానం అహోసి, దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనాదీహి నిమిత్తేహి. థేరస్స పన పరిసాయ కేహిచి భిక్ఖూహి భగవా దిట్ఠపుబ్బో, కేహిచి న దిట్ఠపుబ్బో, తత్థ యేహిపి దిట్ఠపుబ్బో, తేపి పస్సితుకామావ, యేహిపి అదిట్ఠపుబ్బో, తేపి పస్సితుకామావ. తత్థ యేహి న దిట్ఠపుబ్బో, తే అతిదస్సనకామతాయ గన్త్వా "కుహిం భగవా"తి పుచ్ఛన్తా "పరినిబ్బుతో"తి సుత్వా సన్ధారేతుం నాసక్ఖిస్సన్తి. చీవరఞ్చ పత్తఞ్చ ఛడ్డేత్వా ఏకవత్థా వా దున్నివత్థా వా దుప్పారుతా వా ఉరాని పటిపిసన్తా పరోదిస్సన్తి. తత్థ మనుస్సా – "మహాకస్సపత్థేరేన సద్ధిం ఆగతా పంసుకూలికా సయమ్పి ఇత్థియో వియ పరోదన్తి, తే కిం అమ్హే సమస్సాసేస్సన్తీ"తి మయ్హం దోసం దస్సన్తి. ఇదం పన సుఞ్ఞం మహాఅరఞ్ఞం, ఇధ యథా తథా రోదన్తేసు దోసో నత్థి. పురిమతరం సుత్వా నామ సోకోపి తనుకో హోతీతి భిక్ఖూనం సతుప్పాదనత్థాయ జానన్తోవ పుచ్ఛి.

అజ్జ సత్తాహపరినిబ్బుతో సమణో గోతమోతి అజ్జ సమణో గోతమో సత్తాహపరినిబ్బుతో. **తతో మే ఇదన్తి** తతో సమణస్స గోతమస్స పరినిబ్బుతట్ఠానతో.

232. సుభద్దో నామ వుడ్ఢపబ్బజితోతి "సుభద్దో"తి తస్స నామం. వుడ్ఢకాలే పన పబ్బజితత్తా "వుడ్ఢపబ్బజితో"తి వుచ్చతి. కస్మా పన సో ఏవమాహ? భగవతి ఆఘాతేన. అయం కిరేసో ఖన్ధకే ఆగతే ఆతుమావత్థుస్మిం నహాపితపుబ్బకో

వుడ్ఢపబ్బజితో భగవతి కుసినారతో నిక్ఖమిత్వా అడ్ఢతేళసేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం ఆతుమం ఆగచ్ఛన్తే భగవా ఆగచ్ఛతీతి సుత్వా – "ఆగతకాలే యాగుపానం కరిస్సామీ"తి సామణేరభూమియం ఠితే ద్వే పుత్తే ఏతదవోచ – "భగవా కిర, తాతా, ఆతుమం ఆగచ్ఛతి మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం అడ్ఢతేళసేహి భిక్ఖుసతేహి; గచ్ఛథ తుమ్హే, తాతా, ఖురభణ్డం ఆదాయ నాళియావాపకేన అనుఘరకం అనుఘరకం ఆహిణ్డథ లోణమ్పి తేలమ్పి తణ్డులమ్పి ఖాదనీయమ్పి సంహరథ భగవతో ఆగతస్స యాగుపానం కరిస్సామా"తి (మహావ. ౩౦౩). తే తథా అకంసు.

మనుస్సా తే దారకే మఞ్జుకే పటిభానేయ్యకే దిస్వా కారేతుకామాపి అకారేతుకామాపి కారేన్తియేవ. కతకాలే – "కిం గణ్హిస్సథ తాతా"తి పుచ్ఛన్తి. తే వదన్తి – "న అమ్హాకం అఞ్ఞేన కేనచి అత్థో, పితా పన నో భగవతో, ఆగతకాలే యాగుదానం దాతుకామో"తి. తం సుత్వా మనుస్సా అపరిగణేత్వావ యం తే సక్కోన్తి ఆహరితుం, సబ్బం దేన్తి. యమ్పి న సక్కోన్తి, మనుస్సేహి పేసేన్తి. అథ భగవతి ఆతుమం ఆగన్త్వా భుసాగారం పవిట్ఠే సుభద్దో సాయన్హసమయం గామద్వారం గన్త్వా మనుస్సే ఆమన్తేసి – "ఉపాసకా, నాహం తుమ్హాకం సన్తికా అఞ్ఞం కిఞ్చి పచ్చాసీసామి, మయ్హం దారకేహి ఆభతాని తణ్డులాదీనియేవ సఙ్ఘస్స పహోన్తి. యం హత్థకమ్మం, తం మే దేథా"తి. "ఇదఞ్చిదఞ్చ గణ్హథా"తి సబ్బూపకరణాని గాహేత్వా విహారే ఉద్ధనాని కారేత్వా ఏకం కాళకం కాసావం నివాసేత్వా తాదిసమేవ పారుపిత్వా – "ఇదం కరోథ, ఇదం కరోథా"తి సబ్బరత్తిం విచారేన్తో సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా భోజ్జయాగుఞ్చ మధుగోళకఞ్చ పటియాదాపేసి. భోజ్జయాగు నామ భుఞ్జిత్వా పాతబ్బయాగు, తత్థ సప్పిమధుఫాణితమచ్ఛమంసపుప్ఫఫలరసాది యం కిఞ్చి ఖాదనీయం నామ సబ్బం పక్ఖిపతి కీళితుకామానం సీసమక్ఖనయోగ్గా హోతి సుగన్ధగన్ధా.

అథ భగవా కాలస్సేవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో పిణ్డాయ చరితుం ఆతుమనగరాభిముఖో పాయాసి. మనుస్సా తస్స ఆరోచేసుం – "భగవా పిణ్డాయ గామం పవిసతి, తయా కస్స యాగు పటియాదితా"తి. సో యథానివత్థపారుతేహేవ తేహి కాళకకాసావేహి ఏకేన హత్థేన దబ్బిఞ్చ కటచ్ఛుఞ్చ గహేత్వా బ్రహ్మా వియ దక్ఖిణజాణుమణ్డలం భూమియం పతిట్ఠపేత్వా వన్దిత్వా – "పటిగ్గణ్హాతు మే, భన్తే, భగవా యాగు"న్తి ఆహ.

తతో "జానన్తాపి తథాగతా పుచ్ఛన్తీ"తి ఖన్ధకే ఆగతనయేన భగవా పుచ్ఛిత్వా చ సుత్వా చ తం వుడ్ఢపబ్బజితం విగరహిత్వా తస్మిం వత్థుస్మిం అకప్పియసమాదానసిక్ఖాపదఞ్చ, ఖురభణ్డపరిహరణసిక్ఖాపదఞ్చాతి ద్వే సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేత్వా – "భిక్ఖవే, అనేకకప్పకోటియో భోజనం పరియేసన్తేహేవ వీతినామితా, ఇదం పన తుమ్హాకం అకప్పియం అధమ్మేన ఉప్పన్నం భోజనం, ఇమం పరిభుత్తానం అనేకాని అత్తభావసహస్సాని అపాయేస్వేవ నిబ్బత్తిస్సన్తి, అపేథ మా గణ్హథా"తి భిక్ఖాచారాభిముఖో అగమాసి. ఏకభిక్ఖునాపి న కిఞ్చి గహితం.

సుభద్దో అనత్తమనో హుత్వా అయం "సబ్బం జానామీ"తి ఆహిణ్డతి. సచే న గహితుకామో, పేసేత్వా ఆరోచేతబ్బం. అయం పక్కాహారో నామ సబ్బచిరం తిట్ఠన్తో సత్తాహమత్తం తిట్ఠేయ్య. ఇదఞ్హి మమ యావజీవం పరియత్తం అస్స. సబ్బం తేన నాసితం, అహితకామో అయం మయ్హన్తి భగవతి ఆఘాతం బన్ధిత్వా దసబలే ధరన్తే కిఞ్చి వత్తుం నాసక్ఖి. ఏవం కిరస్స అహోసి – "అయం ఉచ్చా కులా పబ్బజితో మహాపురిసో, సచే కిఞ్చి వక్ఖామి, మంయేవ సన్తజ్జేస్సతీ"తి. స్వాయం అజ్జ "పరినిబ్బుతో భగవా"తి సుత్వా లద్ధస్సాసో వియ హట్ఠతుట్ఠో ఏవమాహ.

థేరో తం సుత్వా హదయే పహారదానం వియ మత్థకే పతితసుక్ఖాసని వియ మఞ్ఞి, ధమ్మసంవేగో చస్స ఉప్పజ్జి – "సత్తాహమత్తపరినిబ్బుతో భగవా, అజ్జాపిస్స సువణ్ణవణ్ణం సరీరం ధరతియేవ, దుక్ఖేన భగవతా ఆరాధితసాసనే నామ ఏవం లహు మహన్తం పాపకసటం కణ్టకో ఉప్పన్నో, అలం ఖో పనేస పాపో వడ్ఢమానో అఞ్ఞేపి ఏవరూపే సహాయే లభిత్వా సక్కా సాసనం ఓసక్కాపేతు"న్తి. తతో థేరో చిన్తేసి –

"సచే ఖో పనాహం ఇమం మహల్లకం ఇధేవ పిలోతికం నివాసాపేత్వా ఛారికాయ ఓకిరాపేత్వా నీహరాపేస్సామి, మనుస్సా 'సమణస్స గోతమస్స సరీరే ధరమానేయేవ సావకా వివదన్తీ'తి అమ్హాకం దోసం దస్సేస్సన్తి అధివాసేమి తావ.

భగవతా హి దేసితో ధమ్మో అసఙ్గహితపుప్ఫరాసిసదిసో. తత్థ యథా వాతేన పహటపుప్ఫాని యతో వా తతో వా గచ్ఛన్తి, ఏవమేవ ఏవరూపానం పాపపుగ్గలానం వసేన గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే వినయే ఏకం ద్వే సిక్ఖాపదాని నస్సిస్సన్తి, సుత్తే ఏకో ద్వే పఞ్హావారా నస్సిస్సన్తి, అభిధమ్మే ఏకం ద్వే భూమన్తరాని నస్సిస్సన్తి, ఏవం అనుక్కమేన మూలే నట్ఠే పిసాచసదిసా భవిస్సామ; తస్మా ధమ్మవినయసఙ్గహం కరిస్సామ. ఏవఞ్హి సతి దళ్హం సుత్తేన సఙ్గహితాని పుప్ఫాని వియ అయం ధమ్మవినయో నిచ్చలో భవిస్సతి.

ఏతదత్థఞ్హి భగవా మయ్హం తీణి గావుతాని పచ్చుగ్గమనం అకాసి, తీహి ఓవాదేహి ఉపసమ్పదం అదాసి, కాయతో అపనేత్వా కాయే చీవరపరివత్తనం అకాసి, ఆకాసే పాణిం చాలేత్వా చన్దూపమం పటిపదం కథేన్తో మం కాయసక్ఖిం కత్వా కథేసి, తిక్ఖత్తుం సకలసాసనదాయజ్జం పటిచ్ఛాపేసి. మాదిసే భిక్ఖుమ్హి తిట్ఠమానే అయం పాపో సాసనే వుడ్ఢిం మా అలత్థ. యావ అధమ్మో న దిప్పతి, ధమ్మో న పటిబాహియతి. అవినయో న దిప్పతి వినయో న పటిబాహియతి. అధమ్మవాదినో న బలవన్తో హోన్తి, ధమ్మవాదినో న దుబ్బలా హోన్తి; అవినయవాదినో న బలవన్తో హోన్తి, వినయవాదినో న దుబ్బలా హోన్తి. తావ ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయిస్సామి. తతో భిక్ఖూ అత్తనో అత్తనో పహోనకం గహేత్వా కప్పియాకప్పియం కథేస్సన్తి. అథాయం పాపో సయమేవ నిగ్గహం పాపుణిస్సతి, పున సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్ఖిస్సతి, సాసనం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ భవిస్సతీ"తి.

సో ఏవం నామ మయ్హం చిత్తం ఉప్పన్నన్తి కస్సచి అనారోచేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సమస్సాసేసి. తేన వుత్తం – "అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో…పే.… నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి.

౨౩౩. చితకన్తి వీసరతనసతికం చన్దనచితకం. **ఆళిమ్పేస్సామాతి** అగ్గిం గాహాపేస్సామ. **న సక్కోన్తి ఆళిమ్పేతు**న్తి అట్ఠపి సోళసపి ద్వత్తింసపి జనా జాలనత్థాయ యమకయమకఉక్కాయో గహేత్వా తాలవణ్టేహి బీజన్తా భస్తాహి ధమన్తా తాని తాని కారణాని కరోన్తాపి న సక్కోన్తియేవ అగ్గిం గాహాపేతుం. **దేవతానం అధిప్పాయోతి** ఏత్థ తా కిర దేవతా థేరస్స ఉపట్ఠాకదేవతావ. అసీతిమహాసావకేసు హి చిత్తాని పసాదేత్వా తేసం ఉపట్ఠాకాని అసీతికులసహస్సాని సగ్గే నిబ్బత్తాని. తత్థ థేరే చిత్తం పసాదేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తా దేవతా తస్మిం సమాగమే థేరం అదిస్వా – "కుహిం ను ఖో అమ్హాకం కులూపకత్థేరో"తి అన్తరామగ్గే పటిపన్నం దిస్వా "అమ్హాకం కులూపకత్థేరేన అవన్దితే చితకో మా పజ్జలిత్థా"తి అధిట్ఠహింసు.

మనుస్సా తం సుత్వా – "మహాకస్సపో కిర నామ భో భిక్ఖు పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం 'దసబలస్స పాదే వన్దిస్సామీ'తి ఆగచ్ఛతి. తస్మిం కిర అనాగతే చితకో న పజ్జలిస్సతి. కీదిసో భో సో భిక్ఖు కాళో ఓదాతో దీఘో రస్సో, ఏవరూపే

నామ భో భిక్ఖుమ్హి ఠితే కిం దసబలస్స పరినిబ్బానం నామా”తి కేచి గన్ధమాలాదిహత్థా పటిపథం గచ్ఛింసు. కేచి వీథియో విచిత్తా కత్వా ఆగమనమగ్గం ఓలోకయమానా అట్ఠంసు.

౨౩౪. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో యేన కుసినారా...పే.... సిరసా వన్దీతి థేరో కిర చితకం పదక్ఖిణం కత్వా ఆవజ్జన్తోవ సల్లక్ఖేసి – “ఇమస్మిం ఠానే సీసం, ఇమస్మిం ఠానే పాదా”తి. తతో పాదానం సమీపే ఠత్వా అభిఞ్ఞాపాదకం చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ – “అరాసహస్సపటిమణ్డితచక్కలక్ఖణపతిట్ఠితా దసబలస్స పాదా సద్ధిం కప్పాసపటలేహి పఞ్చ దుస్సయుగసతాని సువణ్ణదోణిం చన్దనచితకఞ్చ ద్వేధా కత్వా మయ్హం ఉత్తమఙ్గే సిరస్మిం పతిట్ఠహన్తూ”తి అధిట్ఠాసి. సహ అధిట్ఠానచిత్తేన తాని పఞ్చ దుస్సయుగసతాని ద్వేధా కత్వా వలాహకన్తరా పుణ్ణచన్దో వియ పాదా నిక్ఖమింసు. థేరో వికసితరత్తపదుమసదిసే హత్థే పసారేత్వా సువణ్ణవణ్ణే సత్థుపాదే యావ గోప్ఫకా దళ్హం గహేత్వా అత్తనో సిరవరే పతిట్ఠపేసి. తేన వుత్తం – “భగవతో పాదే సిరసా వన్దీ”తి.

మహాజనో తం అచ్ఛరియం దిస్వా ఏకప్పహారేనేవ మహానాదం నది, గన్ధమాలాదీహి పూజేత్వా యథారుచి వన్ది. ఏవం పన థేరేన చ మహాజనేన చ తేహి చ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి వన్దితమత్తే పున అధిట్ఠానకిచ్చం నత్థి. పకతిఅధిట్ఠానవసేనేవ థేరస్స హత్థతో ముచ్చిత్వా అలత్తకవణ్ణాని భగవతో పాదతలాని చన్దనదారుఆదీసు కిఞ్చి అచాలేత్వావ యథాఠానే పతిట్ఠహింసు, యథాఠానే ఠితానేవ అహేసుం. భగవతో హి పాదేసు నిక్ఖమన్తేసు వా పవిసన్తేసు వా కప్పాసఅంసు వా దసికతన్తం వా తేలబిన్దు వా దారుక్ఖన్ధం వా ఠానా చలితం నామ నాహోసి. సబ్బం యథాఠానే ఠితమేవ అహోసి. ఉట్ఠహిత్వా పన అత్థఙ్గతే చన్దే వియ సూరియే వియ చ తథాగతస్స పాదేసు అన్తరహితేసు మహాజనో మహాకన్దితం కన్ది. పరినిబ్బానకాలతో అధికతరం కారుఞ్ఞం అహోసి.

సయమేవ భగవతో చితకో పజ్జలీతి ఇదం పన కస్సచి పజ్జలాపేతుం వాయమన్తస్స అదస్సనవసేన వుత్తం. దేవతానుభావేన పనేస సమన్తతో ఏకప్పహారేనేవ పజ్జలి.

౨౩౫. సరీరానేవ అవసిస్సింసూతి పుబ్బే ఏకగ్ఘనేన ఠితత్తా సరీరం నామ అహోసి. ఇదాని విప్పకిణ్ణత్తా సరీరానీతి వుత్తం సుమనమకుళసదిసా చ ధోతముత్తసదిసా చ సువణ్ణసదిసా చ ధాతుయో అవసిస్సింసూతి అత్థో. దీఘాయుకబుద్ధానఞ్హి సరీరం సువణ్ణక్ఖన్ధసదిసం ఏకమేవ హోతి. భగవా పన – “అహం న చిరం ఠత్వా పరినిబ్బాయామి, మయ్హం సాసనం తావ సబ్బత్థ న విత్థారితం, తస్మా పరినిబ్బుతస్సాపి మే సాసపమత్తమ్పి ధాతుం గహేత్వా అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానే చేతియం కత్వా పరిచరన్తో మహాజనో సగ్గపరాయణో హోతూ”తి ధాతూనం వికిరణం అధిట్ఠాసి. కతి, పనస్స ధాతుయో విప్పకిణ్ణా, కతి న విప్పకిణ్ణాతి. చతస్సో దాఠా, ద్వే అక్ఖకా, ఉణ్హీసన్తి ఇమా సత్త ధాతుయో న విప్పకిరింసు, సేసా విప్పకిరింసూతి. తత్థ సబ్బఖుద్దకా ధాతు సాసపబీజమత్తా అహోసి, మహాధాతు మజ్ఝే భిన్నతణ్డులమత్తా, అతిమహతీ మజ్ఝే భిన్నముగ్గమత్తాతి.

ఉదకధారాతి అగ్గబాహుమత్తాపి జఙ్ఘమత్తాపి తాలక్ఖన్ధమత్తాపి ఉదకధారా ఆకాసతో పతిత్వా నిబ్బాపేసి. **ఉదకసాలతోతి** పరివారేత్వా ఠితసాలరుక్ఖే సన్ధాయేతం వుత్తం, తేసమ్పి హి ఖన్ధన్తరవిటపన్తరేహి ఉదకధారా నిక్ఖమిత్వా నిబ్బాపేసుం. భగవతో చితకో మహన్తో. సమన్తా పథవిం భిన్దిత్వాపి నఙ్గలసీసమత్తా ఉదకవట్టి ఫలికవటంసకసదిసా ఉగ్గన్త్వా చితకమేవ గణ్హన్తి. **గన్ధోదకేనాతి** సువణ్ణఘటే రజతఘటే చ పూరేత్వా ఆభతనానాగన్ధోదకేన. **నిబ్బాపేసున్తి** సువణ్ణమయరజతమయేహి అట్ఠదణ్డకేహి వికిరిత్వా చన్దనచితకం నిబ్బాపేసుం.

ఏత్థ చ చితకే ఝాయమానే పరివారేత్వా ఠితసాలరుక్ఖానం సాఖన్తరేహి విటపన్తరేహి పత్తన్తరేహి జాలా ఉగ్గచ్ఛన్తి, పత్తం వా సాఖా వా పుప్ఫం వా దడ్ఢా నామ నత్థి, కిపిల్లికాపి మక్కటకాపి జాలానం అన్తరేనేవ విచరన్తి . ఆకాసతో పతితఉదకధారాసుపి సాలరుక్ఖేహి నిక్ఖన్తఉదకధారాసుపి పథవిం భిన్దిత్వా నిక్ఖన్తఉదకధారాసుపి ధమ్మకథావ పమాణం. ఏవం చితకం నిబ్బాపేత్వా పన మల్లరాజానో సన్ధాగారే చతుజ్జాతియగన్ధపరిభణ్డం కారేత్వా లాజపఞ్చమాని పుప్ఫాని వికిరిత్వా ఉపరి చేలవితానం బన్ధిత్వా సువణ్ణతారకాదీహి ఖచిత్వా తత్థ గన్ధదామమాలాదామరతనదామాని ఓలమ్బేత్వా సన్ధాగారతో యావ మకుటబన్ధనసఙ్ఖాతా సీసపసాధనమఙ్గలసాలా, తావ ఉభోహి పస్సేహి సాణికిలఞ్జపరిక్ఖేపం కారేత్వా ఉపరి చేలవితానం బన్ధాపేత్వా సువణ్ణతారకాదీహి ఖచిత్వా తత్థపి గన్ధదామమాలాదామరతనదామాని ఓలమ్బేత్వా మణిదణ్డవణ్ణేహి వేణూహి చ పఞ్చవణ్ణద్ధజే ఉస్సాపేత్వా సమన్తా వాతపటాకా పరిక్ఖిపిత్వా సుసమ్మట్ఠాసు వీథీసు కదలియో చ పుణ్ణఘటే చ ఠపేత్వా దణ్డకదీపికా జాలేత్వా అలఙ్కతహత్థిక్ఖన్ధే సహ ధాతూహి సువణ్ణదోణిం ఠపేత్వా మాలాగన్ధాదీహి పూజేన్తా సాధుకీళితం కీళన్తా అన్తోనగరం పవేసేత్వా సన్ధాగారే సరభమయపల్లఙ్కే ఠపేత్వా ఉపరి సేతచ్ఛత్తం ధారేసుం. ఏవం కత్వా – "అథ ఖో కోసినారకా మల్లా భగవతో సరీరాని సత్తాహం సన్ధాగారే సత్తిపఞ్జరం కరిత్వా"తి సబ్బం వేదితబ్బం.

తత్థ **సత్తిపఞ్జరం కరిత్వా**తి సత్తిహత్థేహి పురిసేహి పరిక్ఖిపాపేత్వా. **ధనుపాకార**న్తి పఠమం తావ హత్థికుమ్భేన కుమ్భం పహరన్తే పరిక్ఖిపాపేసుం, తతో అస్సే గీవాయ గీవం పహరన్తే, తతో రథే ఆణికోటియా ఆణికోటిం పహరన్తే, తతో యోధే బాహునా బాహుం పహరన్తే. తేసం పరియన్తే కోటియా కోటిం పహరమానాని ధనూని పరిక్ఖిపాపేసుం. ఇతి సమన్తా యోజనప్పమాణం ఠానం సత్తాహం సన్నాహగవచ్ఛికం వియ కత్వా ఆరక్ఖం సంవిదహింసు. తం సన్ధాయ వుత్తం – "ధనుపాకారం పరిక్ఖిపాపేత్వా"తి.

కస్మా పనేతే ఏవమకంసూతి? ఇతో పురిమేసు హి ద్వీసు సత్తాహేసు తే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఠాననిసజ్జోకాసం కరోన్తా ఖాదనీయం భోజనీయం సంవిదహన్తా సాధుకీళికాయ ఓకాసం న లభింసు. తతో నేసం అహోసి – "ఇమం సత్తాహం సాధుకీళితం కీళిస్సామ, ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి యం అమ్హాకం పమత్తభావం ఞత్వా కోచిదేవ ఆగన్త్వా ధాతుయో గణ్హేయ్య, తస్మా ఆరక్ఖం ఠపేత్వా కీళిస్సామా"తి. తే తథా ఏవమకంసు.

సరీరధాతువిభజనవణ్ణనా

౨౩౬. అస్సోసి ఖో రాజాతి కథం అస్సోసి? పఠమమేవ కిరస్స అమచ్చా సుత్వా చిన్తయింసు – "సత్థా నామ పరినిబ్బుతో, న సో సక్కా పున ఆహరితుం. పోథుజ్జనికసద్ధాయ పన అమ్హాకం రఞ్ఞా సదిసో నత్థి, సచే ఏస ఇమినావ నియామేన సుణిస్సతి, హదయమస్స ఫలిస్సతి. రాజా ఖో పన అమ్హేహి అనురక్ఖితబ్బో"తి తే తిస్సో సువణ్ణదోణియో ఆహరిత్వా చతుమధురస్స పూరేత్వా రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా ఏతదవోచుం – "దేవ , అమ్హేహి సుపినకో దిట్ఠో, తస్స పటిఘాతత్థం తుమ్హేహి దుకూలదుపట్టం నివాసేత్వా యథా నాసాపుటమత్తం పఞ్ఞాయతి, ఏవం చతుమధురదోణియా నిపజ్జితుం వట్టతీ"తి. రాజా అత్థచరానం అమచ్చానం వచనం సుత్వా "ఏవం హోతు తాతా"తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా తథా అకాసి.

అథేకో అమచ్చో అలఙ్కారం ఓముఞ్చిత్వా కేసే పకిరియ యాయ దిసాయ సత్థా పరినిబ్బుతో, తదభిముఖో హుత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ రాజానం ఆహ – "దేవ, మరణతో ముచ్చనకసత్తో నామ నత్థి, అమ్హాకం ఆయువడ్ఢనో చేతియట్ఠానం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అభిసేకపీఠికో సో భగవా సత్థా కుసినారాయ పరినిబ్బుతో"తి. రాజా సుత్వావ విసఞ్ఞీజాతో

చతుమధురదోణియం ఉసుమం ముఞ్చి. అథ నం ఉక్ఖిపిత్వా దుతియాయ దోణియా నిపజ్జాపేసుం. సో పున సఞ్ఞం లభిత్వా – “తాతా, కిం వదేథా”తి పుచ్ఛి. “సత్థా, మహారాజ, పరినిబ్బుతో”తి. రాజా పునపి విసఞ్ఞీజాతో చతుమధురదోణియా ఉసుమం ముఞ్చి. అథ నం తతోపి ఉక్ఖిపిత్వా తతియాయ దోణియా నిపజ్జాపేసుం. సో పున సఞ్ఞం లభిత్వా “తాతా, కిం వదేథా”తి పుచ్ఛి. “సత్థా, మహారాజ, పరినిబ్బుతో”తి. రాజా పునపి విసఞ్ఞీజాతో, అథ నం ఉక్ఖిపిత్వా నహాపేత్వా మత్థకే ఘటేహి ఉదకం ఆసిఞ్చింసు.

రాజా సఞ్ఞం లభిత్వా ఆసనా వుట్ఠాయ గన్ధపరిభావితే మణివణ్ణే కేసే వికిరిత్వా సువణ్ణఫలకవణ్ణాయ పిట్ఠియం పకిరిత్వా పాణినా ఉరం పహరిత్వా పవాళఙ్కురవణ్ణాహి సువట్టితఙ్గులీహి సువణ్ణబిమ్బిసకవణ్ణం ఉరం సిబ్బన్తో వియ గహేత్వా పరిదేవమానో ఉమ్మత్తకవేసేన అన్తరవీథిం ఓతిణ్ణో, సో అలఙ్కతనాటకపరివుతో నగరతో నిక్ఖమ్మ జీవకమ్బవనం గన్త్వా యస్మిం ఠానే నిసిన్నేన భగవతా ధమ్మో దేసితో తం ఓలోకేత్వా – “భగవా సబ్బఞ్ఞూ, నను ఇమస్మిం ఠానే నిసీదిత్వా ధమ్మం దేసయిత్థ, సోకసల్లం మే వినోదయిత్థ, తుమ్హే మయ్హం సోకసల్లం నీహరిత్థ, అహం తుమ్హాకం సరణం గతో, ఇదాని పన మే పటివచనమ్పి న దేథ, భగవా”తి పునప్పునం పరిదేవిత్వా “నను భగవా అహం అఞ్ఞదా ఏవరూపే కాలే ‘తుమ్హే మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారా జమ్బుదీపతలే చారికం చరథా’తి సుణోమి, ఇదాని పనాహం తుమ్హాకం అననురూపం అయుత్తం పవత్తిం సుణోమీ”తి ఏవమాదీని చ వత్వా సట్ఠిమత్తాహి గాథాహి భగవతో గుణం అనుస్సరిత్వా చిన్తేసి – “మమ పరిదేవితేనేవ న సిజ్ఝతి, దసబలస్స ధాతుయో ఆహరాపేస్సామీ”తి ఏవం అఞ్ఞాసి. సుత్వా చ ఇమిస్సా విసఞ్ఞీభావాదిపవత్తియా అవసానే దూతం పాహేసి. తం సన్ధాయ **అథ ఖో రాజా**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **దూతం పాహేసీ**తి దూతఞ్చ పణ్ణఞ్చ పేసేసి. పేసేత్వా చ పన – “సచే దస్సన్తి, సున్దరం. నో చే దస్సన్తి, ఆహరణుపాయేన ఆహరిస్సామీ”తి చతురఙ్గినిం సేనం సన్నయ్హిత్వా సయమ్పి నిక్ఖన్తోయేవ. యథా చ అజాతసత్తు, ఏవం లిచ్ఛవీఆదయోపి దూతం పేసేత్వా సయమ్పి చతురఙ్గినియా సేనాయ నిక్ఖమింసుయేవ. తత్థ పావేయ్యకా సబ్బేహి ఆసన్నతరా కుసినారతో తిగావుతన్తరే నగరే వసన్తి, భగవాపి పావం పవిసిత్వావ కుసినారం గతో. అథ కస్మా పఠమతరం న ఆగతాతి చే? మహాపరివారా పనేతే రాజానో మహాపరివారం కరోన్తావ పచ్ఛతో జాతా.

తే సఙ్ఘే గణే ఏతదవోచున్తి సబ్బేపి తే సత్తనగరవాసినో ఆగన్త్వా – “అమ్హాకం ధాతుయో వా దేన్తు, యుద్ధం వా”తి కుసినారానగరం పరివారేత్వా ఠితే – “ఏతం భగవా అమ్హాకం గామక్ఖేత్తే”తి పటివచనం అవోచుం. తే కిర ఏవమాహంసు – “న మయం సత్థు సాసనం పహిణిమ్హ, నాపి గన్త్వా ఆనయిమ్హ. సత్థా పన సయమేవ ఆగన్త్వా సాసనం పేసేత్వా అమ్హే పక్కోసాపేసి. తుమ్హేపి ఖో పన యం తుమ్హాకం గామక్ఖేత్తే రతనం ఉప్పజ్జతి, న తం అమ్హాకం దేథ. సదేవకే చ లోకే బుద్ధరతనసమం రతనం నామ నత్థి, ఏవరూపం ఉత్తమరతనం లభిత్వా మయం న దస్సామ. న ఖో పన తుమ్హేహియేవ మాతుథనతో ఖీరం పీతం, అమ్హేహిపి మాతుథనతో ఖీరం పీతం. న తుమ్హేయేవ పురిసా, అమ్హేపి పురిసా హోతూ”తి అఞ్ఞమఞ్ఞం అహంకారం కత్వా సాసనపటిసాసనం పేసేన్తి, అఞ్ఞమఞ్ఞం మానగజ్జితం గజ్జన్తి. యుద్ధే పన సతి కోసినారకానంయేవ జయో అభవిస్స. కస్మా? యస్మా ధాతుపాసనత్థం ఆగతా దేవతా నేసం పక్ఖా అహేసుం. పాళియం పన – “భగవా అమ్హాకం గామక్ఖేత్తే పరినిబ్బుతో, న మయం దస్సామ భగవతో సరీరానం భాగ”న్తి ఏత్తకమేవ ఆగతం.

౨౩౭. ఏవం వుత్తే దోణో బ్రాహ్మణోతి దోణబ్రాహ్మణో ఇమం తేసం వివాదం సుత్వా – “ఏతే రాజానో భగవతో పరినిబ్బుతట్ఠానే వివాదం కరోన్తి, న ఖో పనేతం పతిరూపం, అలం ఇమినా కలహేన, వూపసమేస్సామి న”న్తి సో గన్త్వా తే

సజ్ఝే గణే ఏతదవోచ. కిమవోచ? ఉన్నతప్పదేసే ఠత్వా ద్విభాణవారపరిమాణం దోణగజ్జితం నామ అవోచ. తత్థ పఠమభాణవారే తావ ఏకపదమ్పి తే న జానింసు. దుతియభాణవారపరియోసానే – "ఆచరియస్స వియ భో సద్దో, ఆచరియస్స వియ భో సద్దో"తి సబ్బే నిరవా అహేసుం. జమ్బుదీపతలే కిర కులఘరే జాతా యేభుయ్యేన తస్స న అన్తేవాసికో నామ నత్థి. అథ సో తే అత్తనో వచనం సుత్వా నిరవే తుణ్హీభూతే విదిత్వా పున ఏతదవోచ – "సుణన్తు భోన్తో"తి ఏతం గాథాద్వయం అవోచ.

తత్థ **అమ్హాకం బుద్ధో**తి అమ్హాకం బుద్ధో. **అహు ఖన్తివాదో**తి బుద్ధభూమిం అప్పత్వాపి పారమియో పూరేన్తో ఖన్తివాదితాపసకాలే ధమ్మపాలకుమారకాలే ఛద్దన్తహత్థికాలే భూరిదత్తనాగరాజకాలే చమ్పెయ్యనాగరాజకాలే సఙ్ఖపాలనాగరాజకాలే మహాకపికాలే అఞ్ఞేసు చ బహూసు జాతకేసు పరేసు కోపం అకత్వా ఖన్తిమేవ అకాసి. ఖన్తిమేవ వణ్ణయి. కిమఙ్గం పన ఏతరహి ఇట్ఠానిట్ఠేసు తాదిలక్ఖణం పత్తో, సబ్బథాపి అమ్హాకం బుద్ధో ఖన్తివాదో అహోసి, తస్స ఏవంవిధస్స. **న హి సాధు యం ఉత్తమపుగ్గలస్స, సరీరభాగే సియా సమ్పహారో**తి **న హి సాధుయ**న్తి న హి సాధు అయం. **సరీరభాగే**తి సరీరవిభాగనిమిత్తం, ధాతుకోట్ఠాసహేతూతి అత్థో. **సియా సమ్పహారో**తి ఆవుధసమ్పహారో సాధు న సియాతి వుత్తం హోతి.

సబ్బేవ భోన్తో సహితాతి సబ్బేవ భోన్తో సహితా హోథ, మా భిజ్జథ. **సమగ్గా**తి కాయేన చ వాచాయ చ ఏకసన్నిపాతా ఏకవచనా సమగ్గా హోథ. **సమ్మోదమానా**తి చిత్తేనాపి అఞ్ఞమఞ్ఞం సమ్మోదమానా హోథ. **కరోమట్ఠభాగే**తి భగవతో సరీరాని అట్ఠ భాగే కరోమ . **చక్ఖుమతో**తి పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమతో బుద్ధస్స. న కేవలం తుమ్హేయేవ, బహూజనోపి పసన్నో, తేసు ఏకోపి లద్ధుం అయుత్తో నామ నత్థీతి బహుం కారణం వత్వా సఞ్ఞాపేసి.

౨౩౮. తేసం సఙ్ఘానం గణానం పటిస్సుత్వాతి తేసం తేసం తతో తతో సమాగతసఙ్ఘానం సమాగతగణానం పటిస్సుణిత్వా. **భగవతో సరీరాని అట్ఠధా సమం సువిభత్తం విభజిత్వా**తి ఏత్థ అయమనుక్కమో – దోణో కిర తేసం పటిస్సుణిత్వా సువణ్ణదోణిం వివరాపేసి. రాజానో ఆగన్త్వా దోణియంయేవ ఠితా సువణ్ణవణ్ణా ధాతుయో దిస్వా – "భగవా సబ్బఞ్ఞు పుబ్బే మయం తుమ్హాకం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణపటిమణ్డితం ఛబ్బణ్ణబుద్ధరస్మిఖచితం అసీతిఅనుబ్యఞ్జనసముజ్జలితసోభం సువణ్ణవణ్ణం సరీరం అద్దసామ, ఇదాని పన సువణ్ణవణ్ణావ ధాతుయో అవసిట్ఠా జాతా, న యుత్తమిదం భగవా తుమ్హాక"న్తి పరిదేవింసు.

బ్రాహ్మణోపి తస్మిం సమయే తేసం పమత్తభావం ఞత్వా దక్ఖిణదాఠం గహేత్వా వేఠనన్తరే ఠపేసి, అథ పచ్ఛా అట్ఠధా సమం సువిభత్తం విభజి, సబ్బాపి ధాతుయో పాకతికనాళియా సోళస నాళియో అహేసుం, ఏకేకనగరవాసినో ద్వే ద్వే నాళియో లభింసు. బ్రాహ్మణస్స పన ధాతుయో విభజన్తస్సేవ సక్కో దేవానమిన్దో – "కేన ను ఖో సదేవకస్స లోకస్స కఙ్ఖచ్ఛేదనత్థాయ చతుసచ్చకథాయ పచ్చయభూతా భగవతో దక్ఖిణదాఠా గహితా"తి ఓలోకేన్తో "బ్రాహ్మణేన గహితా"తి దిస్వా – "బ్రాహ్మణోపి దాఠాయ అనుచ్ఛవికం సక్కారం కాతుం న సక్ఖిస్సతి, గణ్హామి న"న్తి వేఠనన్తరతో గహేత్వా సువణ్ణచఙ్కోటకే ఠపేత్వా దేవలోకం నేత్వా చూళామణిచేతియే పతిట్ఠపేసి.

బ్రాహ్మణోపి ధాతుయో విభజిత్వా దాఠం అపస్సన్తో చోరికాయ గహితత్తా – "కేన మే దాఠా గహితా"తి పుచ్ఛితుమ్పి నాసక్ఖి. "నను తయావ ధాతుయో భాజితా, కిం త్వం పఠమంయేవ అత్తనో ధాతుయా అత్థిభావం న అఞ్ఞాసీ"తి అత్తని

దోసారోపనం సమ్పస్సన్తో – “మయ్హమ్పి కోట్ఠాసం దేథా”తి వత్తుమ్పి నాసక్ఖి. తతో – “అయమ్పి సువణ్ణతుమ్బో ధాతుగతికోవ, యేన తథాగతస్స ధాతుయో మితా, ఇమస్సాహం థూపం కరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా **ఇమం మే భోన్తో తుమ్బం దదన్తూ**తి ఆహ.

పిప్ఫలివనియా మోరియాపి అజాతసత్తుఆదయో వియ దూతం పేసేత్వా యుద్ధసజ్జావ నిక్ఖమింసు.

ధాతుథూపపూజావణ్ణనా

౨౩౯. రాజగహే భగవతో సరీరానం థూపఞ్చ మహఞ్చ అకాసీతి కథం అకాసి? కుసినారతో యావ రాజగహం పఞ్చవీసతి యోజనాని, ఏత్థన్తరే అట్ఠఉసభవిత్థతం సమతలం మగ్గం కారేత్వా యాదిసం మల్లరాజానో మకుటబన్ధనస్స చ సన్థాగారస్స చ అన్తరే పూజం కారేసుం. తాదిసం పఞ్చవీసతియోజనేపి మగ్గే పూజం కారేత్వా లోకస్స అనుక్కణ్ఠనత్థం సబ్బత్థ అన్తరాపణే పసారేత్వా సువణ్ణదోణియం పక్ఖిత్తధాతుయో సత్తిపఞ్జరేన పరిక్ఖిపాపేత్వా అత్తనో విజితే పఞ్చయోజనసతపరిమణ్డలే మనుస్సే సన్నిపాతాపేసి. తే ధాతుయో గహేత్వా కుసినారతో సాధుకీళితం కీళన్తా నిక్ఖమిత్వా యత్థ యత్థ సువణ్ణవణ్ణాని పుప్ఫాని పస్సన్తి, తత్థ తత్థ ధాతుయో సత్తిఅన్తరే ఠపేత్వా పూజం అకంసు. తేసం పుప్ఫానం ఖీణకాలే గచ్ఛన్తి, రథస్స ధురట్ఠానం పచ్ఛిమట్ఠానే సమ్పత్తే సత్త దివసే సాధుకీళితం కీళన్తి. ఏవం ధాతుయో గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తానం సత్త వస్సాని సత్త మాసాని సత్త దివసాని వీతివత్తాని.

మిచ్ఛాదిట్ఠికా – “సమణస్స గోతమస్స పరినిబ్బుతకాలతో పట్ఠాయ బలక్కారేన సాధుకీళితాయ ఉపద్దుతమ్హా సబ్బే నో కమ్మన్తా నట్ఠా”తి ఉజ్ఝాయన్తా మనం పదోసేత్వా ఛళాసీతిసహస్సమత్తా అపాయే నిబ్బత్తా. ఖీణాసవా ఆవజ్జిత్వా “మహాజనో మనం పదోసేత్వా అపాయే నిబ్బత్తో”తి దిస్వా – “సక్కం దేవరాజానం ధాతుఆహరణూపాయం కారేస్సామా”తి తస్స సన్తికం గన్త్వా తమత్థం ఆరోచేత్వా – “ధాతుఆహరణూపాయం కరోహి మహారాజా”తి ఆహంసు. సక్కో ఆహ – “భన్తే, పుథుజ్జనో నామ అజాతసత్తునా సమో సద్ధో నత్థి, న సో మమ వచనం కరిస్సతి, అపిచ ఖో మారవిభింసకసదిసం విభింసకం దస్సేస్సామి, మహాసద్దం సావేస్సామి, యక్ఖగాహకఖిపితకఅరోచకే కరిస్సామి, తుమ్హే ‘అమనుస్సా మహారాజ కుపితా ధాతుయో ఆహరాపేథా’తి వదేయ్యాథ, ఏవం సో ఆహరాపేస్సతీ”తి. అథ ఖో సక్కో తం సబ్బం అకాసి.

థేరాపి రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా – “మహారాజ, అమనుస్సా కుపితా, ధాతుయో ఆహరాపేహీ”తి భణింసు. రాజా – “న తావ, భన్తే, మయ్హం చిత్తం తుస్సతి, ఏవం సన్తేపి ఆహరన్తూ”తి ఆహ. సత్తమదివసే ధాతుయో ఆహరింసు. ఏవం ఆహతా ధాతుయో గహేత్వా రాజగహే థూపఞ్చ మహఞ్చ అకాసి. ఇతరేపి అత్తనో అత్తనో బలానురూపేన ఆహరిత్వా సకసకట్ఠానేసు థూపఞ్చ మహఞ్చ అకంసు.

౨౪౦. ఏవమేతం భూతపుబ్బన్తి ఏవం ఏతం ధాతుభాజనఞ్చేవ దసథూపకరణఞ్చ జమ్బుదీపే భూతపుబ్బన్తి పచ్ఛా సఙ్గీతికారకా ఆహంసు. ఏవం పతిట్ఠితేసు పన థూపేసు మహాకస్సపత్థేరో ధాతూనం అన్తరాయం దిస్వా రాజానం అజాతసత్తుం ఉపసఙ్కమిత్వా “మహారాజ, ఏకం ధాతునిధానం కాతుం వట్టతీ”తి ఆహ. సాధు, భన్తే, నిధానకమ్మం తావ మమ హోతు, సేసధాతుయో పన కథం ఆహరామీతి? న, మహారాజ, ధాతుఆహరణం తుయ్హం భారో, అమ్హాకం భారోతి. సాధు, భన్తే, తుమ్హే ధాతుయో ఆహరథ, అహం ధాతునిధానం కరిస్సామీతి. థేరో తేసం తేసం రాజకులానం పరిచరణమత్తమేవ ఠపేత్వా సేసధాతుయో ఆహరి. రామగామే పన ధాతుయో నాగా పరిగ్గణ్హింసు, తాసం అన్తరాయో నత్థి.

“అనాగతే లఙ్కాదీపే మహావిహారే మహాచేతియమ్హి నిదహిస్సన్తీ”తి తా న ఆహరిత్వా సేసేహి సత్తహి నగరేహి ఆహరిత్వా రాజగహస్స పాచీనదక్ఖిణదిసాభాగే ఠత్వా – “ఇమస్మిం ఠానే యో పాసాణో అత్థి, సో అన్తరధాయతు, పంసు సువిసుద్ధా హోతు, ఉదకం మా ఉట్ఠహతూ”తి అధిట్ఠాసి.

రాజా తం ఠానం ఖణాపేత్వా తతో ఉద్ధతపంసునా ఇట్ఠకా కారేత్వా అసీతిమహాసావకానం చేతియాని కారేతి. “ఇధ రాజా కిం కారేతీ”తి పుచ్ఛన్తానమ్పి “మహాసావకానం చేతియానీ”తి వదన్తి, న కోచి ధాతునిధానభావం జానాతి. అసీతిహత్థగమ్భీరే పన తస్మిం పదేసే జాతే హేట్ఠా లోహసన్థారం సన్థరాపేత్వా తత్థ థూపారామే చేతియఘరప్పమాణం తమ్బలోహమయం గేహం కారాపేత్వా అట్ఠ అట్ఠ హరిచన్దనాదిమయే కరణ్డే చ థూపే చ కారాపేసి. అథ భగవతో ధాతుయో హరిచన్దనకరణ్డే పక్ఖిపిత్వా తం హరిచన్దనకరణ్డకమ్పి అఞ్ఞస్మిం హరిచన్దనకరణ్డకే, తమ్పి అఞ్ఞస్మిన్తి ఏవం అట్ఠ హరిచన్దనకరణ్డే ఏకతో కత్వా ఏతేనేవ ఉపాయేన తే అట్ఠ కరణ్డే అట్ఠసు హరిచన్దనథూపేసు, అట్ఠ హరిచన్దనథూపే అట్ఠసు లోహితచన్దనకరణ్డేసు, అట్ఠ లోహితచన్దనకరణ్డే అట్ఠసు లోహితచన్దనథూపేసు, అట్ఠ లోహితచన్దనథూపే అట్ఠసు దన్తకరణ్డేసు , అట్ఠ దన్తకరణ్డే అట్ఠసు దన్తథూపేసు, అట్ఠ దన్తథూపే అట్ఠసు సబ్బరతనకరణ్డేసు, అట్ఠ సబ్బరతనకరణ్డే అట్ఠసు సబ్బరతనథూపేసు, అట్ఠ సబ్బరతనథూపే అట్ఠసు సువణ్ణకరణ్డేసు, అట్ఠ సువణ్ణకరణ్డే, అట్ఠసు సువణ్ణథూపేసు, అట్ఠ సువణ్ణథూపే అట్ఠసు రజతకరణ్డేసు, అట్ఠ రజతకరణ్డే అట్ఠసు రజతథూపేసు, అట్ఠ రజతథూపే, అట్ఠసు మణికరణ్డేసు, అట్ఠ మణికరణ్డే అట్ఠసు మణిథూపేసు, అట్ఠ మణిథూపే అట్ఠసు లోహితఙ్కకరణ్డేసు, అట్ఠ లోహితఙ్కకరణ్డే అట్ఠసు లోహితఙ్కథూపేసు, అట్ఠ లోహితఙ్కథూపే అట్ఠసు మసారగల్లకరణ్డేసు, అట్ఠ మసారగల్లకరణ్డే అట్ఠసు మసారగల్లథూపేసు, అట్ఠ మసారగల్లథూపే అట్ఠసు ఫలికకరణ్డేసు, అట్ఠ ఫలికకరణ్డే అట్ఠసు ఫలికమయథూపేసు పక్ఖిపి.

సబ్బేసం ఉపరిమం ఫలికచేతియం థూపారామచేతియప్పమాణం అహోసి, తస్స ఉపరి సబ్బరతనమయం గేహం కారేసి, తస్స ఉపరి సువణ్ణమయం, తస్స ఉపరి రజతమయం, తస్స ఉపరి తమ్బలోహమయం గేహం. తత్థ సబ్బరతనమయం వాలికం ఓకిరిత్వా జలజథలజపుప్ఫానం సహస్సాని విప్పకిరిత్వా అడ్ఢఛట్ఠాని జాతకసతాని అసీతిమహాథేరే సుద్ధోదనమహారాజానం మహామాయాదేవిం సత్త సహజాతేతి సబ్బానేతాని సువణ్ణమయానేవ కారేసి. పఞ్చపఞ్చసతే సువణ్ణరజతమయే పుణ్ణఘటే ఠపాపేసి, పఞ్చ సువణ్ణద్ధజసతే ఉస్సాపేసి. పఞ్చసతే సువణ్ణదీపే, పఞ్చసతే రజతదీపే కారాపేత్వా సుగన్ధతేలస్స పూరేత్వా తేసు దుకూలవట్టియో ఠపేసి.

అథాయస్మా మహాకస్సపో – “మాలా మా మిలాయన్తు, గన్ధా మా వినస్సన్తు, దీపా మా విజ్ఝాయన్తూ”తి అధిట్ఠహిత్వా సువణ్ణపట్టే అక్ఖరాని ఛిన్దాపేసి –

> “అనాగతే పియదాసో నామ కుమారో ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా అసోకో ధమ్మరాజా భవిస్సతి. సో ఇమా ధాతుయో విత్థారికా కరిస్సతీ”తి.

రాజా సబ్బపసాధనేహి పూజేత్వా ఆదితో పట్ఠాయ ద్వారం పిదహన్తో నిక్ఖమి, సో తమ్బలోహద్వారం పిదహిత్వా ఆవిఞ్ఛనరజ్జుయం కుఞ్చికముద్దికం బన్ధిత్వా తత్థేవ మహన్తం మణిక్ఖన్ధం ఠపేత్వా – “అనాగతే దలిద్దరాజా ఇమం మణిం గహేత్వా ధాతూనం సక్కారం కరోతూ”తి అక్ఖరం ఛిన్దాపేసి.

సక్కో దేవరాజా విస్సకమ్మం ఆమన్తేత్వా – “తాత, అజాతసత్తునా ధాతునిధానం కతం, ఏత్థ ఆరక్ఖం పట్ఠపేహీ”తి పహిణి. సో ఆగన్త్వా వాళసఙ్ఘాటయన్తం యోజేసి, కట్ఠరూపకాని తస్మిం ధాతుగబ్భే ఫలికవణ్ణఖగ్గే గాహేత్వా వాతసదిసేన వేగేన అనుపరియాయన్తం యన్తం యోజేత్వా ఏకాయ ఏవ ఆణియా బన్ధిత్వా సమన్తతో గిఞ్జకావసథాకారేన సిలాపరిక్ఖేపం కత్వా ఉపరి ఏకాయ పిదహిత్వా పంసుం పక్ఖిపిత్వా భూమిం సమం కత్వా తస్స ఉపరి పాసాణథూపం పతిట్ఠపేసి. ఏవం నిట్ఠితే ధాతునిధానే యావతాయుకం ఠత్వా థేరోపి పరినిబ్బుతో, రాజాపి యథాకమ్మం గతో, తేపి మనుస్సా కాలఙ్కతా.

అపరభాగే పియదాసో నామ కుమారో ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా అసోకో నామ ధమ్మరాజా హుత్వా తా ధాతుయో గహేత్వా జమ్బుదీపే విత్థారికా అకాసి. కథం? సో నిగ్రోధసామణేరం నిస్సాయ సాసనే లద్ధప్పసాదో చతురాసీతి విహారసహస్సాని కారేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛి – “భన్తే, మయా చతురాసీతి విహారసహస్సాని కారితాని, ధాతుయో కుతో లభిస్సామీ”తి? మహారాజ, – “ధాతునిధానం నామ అత్థీ”తి సుణోమ, న పన పఞ్ఞాయతి – “అసుకస్మిం ఠానే”తి. రాజా రాజగహే చేతియం భిన్దాపేత్వా ధాతుం అపస్సన్తో పటిపాకతికం కారేత్వా భిక్ఖుభిక్ఖునియో ఉపాసకఉపాసికాయోతి చతస్సో పరిసా గహేత్వా వేసాలిం గతో. తత్రాపి అలభిత్వా కపిలవత్థుం. తత్రాపి అలభిత్వా రామగామం గతో. రామగామే నాగా చేతియం భిన్దితుం న అదంసు, చేతియే నిపతితకుదాలో ఖణ్డాఖణ్డం హోతి. ఏవం తత్రాపి అలభిత్వా అల్లకప్పం వేఠదీపం పావం కుసినారన్తి సబ్బత్థ చేతియాని భిన్దిత్వా ధాతుం అలభిత్వావ పటిపాకతికాని కత్వా పున రాజగహం గన్త్వా చతస్సో పరిసా సన్నిపాతాపేత్వా – “అత్థి కేనచి సుతపుబ్బం ‘అసుకట్ఠానే నామ ధాతునిధాన’న్తి” పుచ్ఛి.

తత్రేకో వీసవస్ససతికో థేరో – “అసుకట్ఠానే ధాతునిధాన”న్తి న జానామి, మయ్హం పన పితా మహాథేరో మం సత్తవస్సకాలే మాలాచఙ్కోటకం గాహాపేత్వా – “ఏహి సామణేర, అసుకగచ్ఛన్తరే పాసాణథూపో అత్థి, తత్థ గచ్ఛామా”తి గన్త్వా పూజేత్వా – “ఇమం ఠానం ఉపధారేతుం వట్టతి సామణేరా”తి ఆహ. అహం ఏత్తకం జానామి మహారాజాతి ఆహ. రాజా “ఏతదేవ ఠాన”న్తి వత్వా గచ్ఛే హారేత్వా పాసాణథూపఞ్చ పంసుఞ్చ అపనేత్వా హేట్ఠా సుధాభూమిం అద్దస. తతో సుధఞ్చ ఇట్ఠకాయో చ హారేత్వా అనుపుబ్బేన పరివేణం ఓరుయ్హ సత్తరతనవాలుకం అసిహత్థాని చ కట్ఠరూపకాని సమ్పరివత్తకాని అద్దస. సో యక్ఖదాసకే పక్కోసాపేత్వా బలికమ్మం కారేత్వాపి నేవ అన్తం న కోటిం పస్సన్తో దేవతానం నమస్సమానో – “అహం ఇమా ధాతుయో గహేత్వా చతురాసీతియా విహారసహస్సేసు నిదహిత్వా సక్కారం కరోమి, మా మే దేవతా అన్తరాయం కరోన్తూ”తి ఆహ.

సక్కో దేవరాజా చారికం చరన్తో తం దిస్వా విస్సకమ్మం ఆమన్తేసి – “తాత, అసోకో ధమ్మరాజా ‘ధాతుయో నీహరిస్సామీ’తి పరివేణం ఓతిణ్ణో, గన్త్వా కట్ఠరూపకాని హారేహీ”తి. సో పఞ్చచూళగామదారకవేసేన గన్త్వా రఞ్ఞో పురతో ధనుహత్థో ఠత్వా – “హరామి మహారాజా”తి ఆహ. “హర, తాతా”తి సరం గహేత్వా సన్ధిమ్హియేవ విజ్ఝి, సబ్బం విప్పకిరియిత్థ. అథ రాజా ఆవిఞ్ఛనే బన్ధం కుఞ్చికముద్దికం గణ్హి, మణిక్ఖన్ధం పస్సి. “అనాగతే దలిద్దరాజా ఇమం మణిం గహేత్వా ధాతూనం సక్కారం కరోతూ”తి పున అక్ఖరాని దిస్వా కుజ్ఝిత్వా – “మాదిసం నామ రాజానం దలిద్దరాజాతి వత్తుం అయుత్త”న్తి పునప్పునం ఘటేత్వా ద్వారం వివరాపేత్వా అన్తోగేహం పవిట్ఠో.

అట్ఠారసవస్సాధికానం ద్విన్నం వస్ససతానం ఉపరి ఆరోపితదీపా తథేవ పజ్జలన్తి. నీలుప్పలపుప్ఫాని తఙ్ఖణం ఆహరిత్వా ఆరోపితాని వియ, పుప్ఫసన్థారో తఙ్ఖణం సన్థతో వియ, గన్ధా తం ముహుత్తం పిసిత్వా ఠపితా వియ రాజా సువణ్ణపట్టం గహేత్వా – “అనాగతే పియదాసో నామ కుమారో ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా అసోకో నామ ధమ్మరాజా భవిస్సతి సో

ఇమా ధాతుయో విత్థారికా కరిస్సతీ”తి వాచేత్వా – “దిట్ఠో భో, అహం అయ్యేన మహాకస్సపత్థేరేనా”తి వత్వా వామహత్థం ఆభుజిత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన అప్ఫోటేసి. సో తస్మిం ఠానే పరిచరణధాతుమత్తమేవ ఠపేత్వా సేసా ధాతుయో గహేత్వా ధాతుగేహం పుబ్బే పిహితనయేనేవ పిదహిత్వా సబ్బం యథాపకతియావ కత్వా ఉపరి పాసాణచేతియం పతిట్ఠాపేత్వా చతురాసీతియా విహారసహస్సేసు ధాతుయో పతిట్ఠాపేత్వా మహాథేరే వన్దిత్వా పుచ్ఛి – “దాయాదోమ్హి, భన్తే, బుద్ధసాసనే”తి. కిస్స దాయాదో త్వం, మహారాజ, బాహిరకో త్వం సాసనస్సాతి. భన్తే, ఛన్నవుతికోటిధనం విస్సజ్జేత్వా చతురాసీతి విహారసహస్సాని కారేత్వా అహం న దాయాదో, అఞ్ఞో కో దాయాదోతి? పచ్చయదాయకో నామ త్వం మహారాజ, యో పన అత్తనో పుత్తఞ్చ ధీతరఞ్చ పబ్బాజేతి, అయం సాసనే దాయాదో నామాతి. సో పుత్తఞ్చ ధీతరఞ్చ పబ్బాజేసి. అథ నం థేరా ఆహంసు – “ఇదాని, మహారాజ, సాసనే దాయాదోసీ”తి.

ఏవమేతం భూతపుబ్బన్తి ఏవం ఏతం అతీతే ధాతునిధానమ్పి జమ్బుదీపతలే భూతపుబ్బన్తి. తతియసఙ్గీతికారాపి ఇమం పదం ఠపయింసు.

అట్ఠదోణం చక్ఖుమతో సరీరన్తిఆదిగాథాయో పన తమ్బపణ్ణిదీపే థేరేహి వుత్తాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాపరినిబ్బానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మహాసుదస్సనసుత్తవణ్ణనా

కుసావతీరాజధానీవణ్ణనా

౨౪౧. ఏవం మే సుతన్తి మహాసుదస్సనసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా – **సబ్బరతనమయో**తి ఏత్థ ఏకా ఇట్ఠకా సోవణ్ణమయా, ఏకా రూపియమయా, ఏకా వేళురియమయా, ఏకా ఫలికమయా, ఏకా లోహితఙ్కమయా, ఏకా మసారగల్లమయా, ఏకా సబ్బరతనమయా, అయం పాకారో సబ్బపాకారానం అన్తో ఉబ్బేధేన సట్ఠిహత్థో అహోసి. ఏకే పన థేరా – "నగరం నామ అన్తో ఠత్వా ఓలోకేన్తానం దస్సనీయం వట్టతి, తస్మా సబ్బబాహిరో సట్ఠిహత్థో, సేసా అనుపుబ్బనీచా"తి వదన్తి. ఏకే – "బహి ఠత్వా ఓలోకేన్తానం దస్సనీయం వట్టతి, తస్మా సబ్బఅబ్భన్తరిమో సట్ఠిహత్థో, సేసా అనుపుబ్బనీచా"తి. ఏకే – "అన్తో చ బహి చ ఠత్వా ఓలోకేన్తానం దస్సనీయం వట్టతి, తస్మా మజ్ఝే పాకారో సట్ఠిహత్థో, అన్తో చ బహి చ తయో తయో అనుపుబ్బనీచా"తి.

ఏసికాతి ఏసికత్థమ్భా. **తిపోరిసఙ్గా**తి ఏకం పోరిసం మజ్ఝిమపురిసస్స అత్తనో హత్థేన పఞ్చహత్థం, తేన తిపోరిసపరిక్ఖేపా పన్నరసహత్థపరిమాణాతి అత్థో. తే పన కథం ఠితాతి? నగరస్స బాహిరపస్సే ఏకేకం మహాద్వారబాహం నిస్సాయ ఏకేకో, ఏకేకం ఖుద్దకద్వారబాహం నిస్సాయ ఏకేకో, మహాద్వారఖుద్దకద్వారానం అన్తరా తయో తయోతి. తాలపన్తీసు సబ్బరతనమయానం తాలానం ఏకం సోవణ్ణమయన్తి పాకారే వుత్తలక్ఖణమేవ వేదితబ్బం, పణ్ణఫలేసుపి ఏసేవ నయో. తా పన తాలపన్తియో అసీతిహత్థా ఉబ్బేధేన, విప్పకిణ్ణవాలుకే సమతలే భూమిభాగే పాకారన్తరే ఏకేకా హుత్వా ఠితా.

వగ్గూతి ఛేకో సున్దరో. **రజనీయో**తి రఞ్జేతుం సమత్థో. **ఖమనీయో**తి దివసమ్పి సుయ్యమానో ఖమతేవ, న బీభచ్ఛేతి. **మదనీయో**తి మానమదపురిసమదజననో. **పఞ్చఙ్గికస్సా**తి ఆతతం వితతం ఆతతవితతం సుసిరం ఘనన్తి ఇమేహి పఞ్చహఙ్గేహి సమన్నాగతస్స. తత్థ **ఆతతం** నామ చమ్మపరియోనద్ధేసు భేరీఆదీసు ఏకతలం తూరియం. **వితతం** నామ ఉభయతలం. **ఆతతవితతం** నామ సబ్బతో పరియోనద్ధం. **సుసిరం** నామ వంసాది. **ఘనం** నామ సమ్మాది. **సువినీతస్సా**తి ఆకడ్ఢనసిథిలకరణాదీహి సుముచ్ఛితస్స. **సుప్పటితాళితస్సా**తి పమాణే ఠితభావజాననత్థం సుట్ఠు పటితాళితస్స. **సుకుసలేహి సమన్నాహతస్సా**తి యే వాదితుం ఛేకా కుసలా, తేహి వాదితస్స. **ధుత్తా**తి అక్ఖధుత్తా,. **సోణ్డా**తి సురాసోణ్డా. తేయేవ పునప్పునం పాతుకామతావసేన **పిపాసా. పరిచారేసు**న్తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౩౨) హత్థం వా పాదం వా చాలేత్వా నచ్చన్తా కీళింసు.

చక్కరతనవణ్ణనా

౨౪౩. సీసం న్హాతస్సాతి సీసేన సద్ధిం గన్ధోదకేన నహాతస్స. **ఉపోసథికస్సా**తి సమాదిన్నఉపోసథఙ్గస్స. **ఉపరిపాసాదవరగతస్సా**తి పాసాదవరస్స ఉపరి గతస్స, సుభోజనం భుఞ్జిత్వా పాసాదవరస్స ఉపరిమహాతలే సిరిగబ్భం పవిసిత్వా సీలాని ఆవజ్జన్తస్స. తదా కిర రాజా పాతోవ సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా మహాదానం దత్వా సోళసహి గన్ధోదకఘటేహి సీసం నహాయిత్వా కతపాతరాసో సుద్ధం ఉత్తరాసఙ్గం ఏకంసం కరిత్వా ఉపరిపాసాదస్స సిరిసయనే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో అత్తనో దానాదిమయం పుఞ్ఞసముదాయం ఆవజ్జన్తో నిసీది. అయం సబ్బచక్కవత్తీనం ధమ్మతా.

తేసం తం ఆవజ్జన్తానంయేవ వుత్తప్పకారపుఞ్ఞకమ్మపచ్చయఉతుసముట్ఠానం నీలమణిసఙ్ఘాతసదిసం పాచీనసముద్దజలతలం భిన్దమానం వియ, ఆకాసం అలఙ్కురుమానం వియ దిబ్బం చక్కరతనం పాతుభవతి. తం మహాసుదస్సనస్సాపి తథేవ పాతురహోసి. తయిదం దిబ్బానుభావయుత్తత్తా దిబ్బన్తి వుత్తం. సహస్సం అస్స అరానన్తి **సహస్సారం.** సహ నేమియా, సహ నాభియా చాతి **సనేమికం సనాభికం.** సబ్బేహి ఆకారేహి పరిపుణ్ణన్తి **సబ్బాకారపరిపూరం.**

తత్థ చక్కఞ్చ తం రతిజననట్ఠేన రతనఞ్చాతి **చక్కరతనం.** యాయ పన తం నాభియా "సనాభిక"న్తి వుత్తం, సా ఇన్దనీలమయా హోతి, మజ్ఝే పనస్సా సారరజతమయా పనాళి, యాయ సుద్ధసినిద్ధదన్తపన్తియా హసమానా వియ విరోచతి, మజ్ఝే ఛిద్దేన వియ చన్దమణ్డలేన, ఉభోసుపి బాహిరన్తేసు రజతపట్టేన కతపరిక్ఖేపా హోతి. తేసు పనస్స నాభిపనాళిపరిక్ఖేపపట్టేసు యుత్తయుత్తట్ఠానేసు పరిచ్ఛేదలేఖా సువిభత్తావ హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. అయం తావ అస్స నాభియా సబ్బాకారపరిపూరతా.

యేహి పన తం – "అరేహి సహస్సార"న్తి వుత్తం, తే సత్తరతనమయా సూరియరస్మియో వియ పభాసమ్పన్నా హోన్తి, తేసమ్పి ఘటకమణికపరిచ్ఛేదలేఖాదీని సువిభత్తానేవ హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. అయమస్స అరానం సబ్బాకారపరిపూరతా.

యాయ పన తం నేమియా – "సనేమిక"న్తి వుత్తం, సా బాలసూరియరస్మికలాపసిరిం అవహసమానా వియ సురత్తసుద్ధసినిద్ధపవాళమయా హోతి. సన్ధీసు పనస్సా సఞ్ఝారాగసస్సిరికా రత్తజమ్బునదపట్టా వట్టపరిచ్ఛేదలేఖా సువిభత్తా హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. అయమస్స నేమియా సబ్బాకారపరిపూరతా.

నేమిమణ్డలపిట్ఠియం పనస్స దసన్నం దసన్నం అరానం అన్తరే ధమనవంసో వియ అన్తో సుసిరో ఛిద్దమణ్డలఖచితో వాతగాహీ పవాళదణ్డో హోతి, యస్స వాతేరితస్స సుకుసలసమన్నాహతస్స పఞ్చఙ్గికతూరియస్స వియ సద్దో వగ్గు చ రజనీయో చ కమనీయో చ మదనీయో చ హోతి. తస్స ఖో పన పవాళదణ్డస్స ఉపరి సేతచ్ఛత్తం ఉభోసు పస్సేసు సమోసరితకుసుమదామానం ద్వే పన్తియోతి ఏవం సమోసరితకుసుమదామపన్తిసతద్వయపరివారసేతచ్ఛత్తసతధారినా పవాళదణ్డసతేన సముపసోభితనేమిపరిక్ఖేపస్స ద్విన్నమ్పి నాభిపనాళీనం అన్తో ద్వే సీహముఖాని హోన్తి, యేహి తాలక్ఖన్ధప్పమాణా పుణ్ణచన్దకిరణకలాపసస్సిరీకా తరుణరవిసమానరత్తకమ్బలగేణ్డుకపరియన్తా ఆకాసగఙ్గాగతిసోభం అవహసమానా వియ ద్వే ముత్తకలాపా ఓలమ్బన్తి. యేహి చక్కరతనేన సద్ధిం ఆకాసే సమ్పరివత్తమానేహి తీణి చక్కాని ఏకతో పరివత్తన్తాని వియ ఖాయన్తి. అయమస్స సబ్బసో సబ్బాకారపరిపూరతా.

తం పనేతం ఏవం సబ్బాకారపరిపూరం పకతియా సాయమాసభత్తం భుఞ్జిత్వా అత్తనో అత్తనో ఘరద్వారే పఞ్ఞత్తాసనేసు నిసీదిత్వా పవత్తకథాసల్లాపేసు మనుస్సేసు వీథిచతుక్కాదీసు కీళమానే దారకజనే నాతిఉచ్చేన నాతినీచేన వనసణ్డమత్థకాసన్నేన ఆకాసప్పదేసేన ఉపసోభయమానం వియ, రుక్ఖసాఖగ్గాని ద్వాదసయోజనతో పట్ఠాయ సుయ్యమానేన మధురస్సరేన సత్తానం సోతాని ఓధాపయమానం యోజనతో పట్ఠాయ నానప్పభాసముదయసముజ్జలేన వణ్ణేన నయనాని సమాకడ్ఢన్తం వియ, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పుఞ్ఞానుభావం ఉగ్ఘోసయన్తం వియ, రాజధానియా అభిముఖం ఆగచ్ఛతి.

అథస్స చక్కరతనస్స సద్దసవనేనేవ – "కుతో ను ఖో, కస్స ను ఖో అయం సద్దో"తి ఆవజ్జితహదయానం పురత్థిమదిసం ఆలోకయమానానం తేసం మనుస్సానం అఞ్ఞతరో అఞ్ఞతరం ఏవమాహ – "పస్సథ, భో, అచ్ఛరియం,

అయం పుణ్ణచన్దో పుబ్బే ఏకో ఉగ్గచ్ఛతి, అజ్జేవ పన అత్తదుతియో ఉగ్గతో, ఏతఞ్హి రాజహంసమిథునమివ పుణ్ణచన్దమిథునం పుబ్బాపరియేన గగనతలం అభిలఙ్ఘతీ"తి. తమఞ్ఞో ఆహ – "కిం కథేసి, సమ్మ, కుహిం నామ తయా ద్వే పుణ్ణచన్దా ఏకతో ఉగ్గచ్ఛన్తా దిట్ఠపుబ్బా, నను ఏస తపనీయరంసిధారో పిఞ్ఛరకిరణో దివాకరో ఉగ్గతో"తి, తమఞ్ఞో హసితం కత్వా ఏవమాహ – "కిం ఉమ్మత్తోసి, నను ఇదానేవ దివాకరో అత్థఙ్గతో, సో కథం ఇమం పుణ్ణచన్దం అనుబన్ధమానో ఉగ్గచ్ఛిస్సతి? అద్ధా పనేతం అనేకరతనప్పభాసముదయుజ్జలం ఏకస్సాపి పుఞ్ఞవతో విమానం భవిస్సతీ"తి. తే సబ్బేపి అపసారయన్తా అఞ్ఞే ఏవమాహంసు – "భో, కిం బహుం విలపథ, నేవాయం పుణ్ణచన్దో, న సూరియో న దేవవిమానం. న హేతేసం ఏవరూపా సిరిసమ్పత్తి అత్థి, చక్కరతనేన పన ఏతేన భవితబ్బ"న్తి.

ఏవం పవత్తసల్లాపస్సేవ తస్స జనస్స చన్దమణ్డలం ఓహాయ తం చక్కరతనం అభిముఖం హోతి. తతో తేహి – "కస్స ను ఖో ఇదం నిబ్బత్త"న్తి వుత్తే భవన్తి వత్తారో – "న కస్సచి అఞ్ఞస్స, నను అమ్హాకం మహారాజా పూరితచక్కవత్తివత్తో, తస్సేతం నిబ్బత్త"న్తి. అథ సో చ మహాజనో, యో చ అఞ్ఞో పస్సతి, సబ్బో చక్కరతనమేవ అనుగచ్ఛతి. తం చాపి చక్కరతనం రఞ్ఞోయేవ అత్థాయ అత్తనో ఆగతభావం ఞాపేతుకామం వియ సత్తక్ఖత్తుం పాకారమత్థకేనేవ నగరం అనుసంయాయిత్వా, అథ రఞ్ఞో అన్తేపురం పదక్ఖిణం కత్వా, అన్తేపురస్స చ ఉత్తరసీహపఞ్జరసదిసే ఠానే యథా గన్ధపుప్ఫాదీహి సుఖేన సక్కా హోతి పూజేతుం, ఏవం అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి.

ఏవం ఠితస్స పనస్స వాతపానఛిద్దాదీహి పవిసిత్వా నానావిరాగరతనప్పభాసముజ్జలం అన్తోపాసాదం అలఙ్కురుమానం పభాసమూహం దిస్వా దస్సనత్థాయ సఞ్జాతాభిలాసో రాజా హోతి. పరిజనోపిస్స పియవచనపాభతేన ఆగన్త్వా తమత్థం నివేదేతి. అథ రాజా బలవపీతిపామోజ్జఫుటసరీరో పల్లఙ్కం మోచేత్వా ఉట్ఠాయాసనా సీహపఞ్జరసమీపం గన్త్వా తం చక్కరతనం దిస్వా "సుతం ఖో పన మేత"న్తిఆదికం చిన్తనం చిన్తయతి. మహాసుదస్సనస్సాపి సబ్బం తం తథేవ అహోసి. తేన వుత్తం – "దిస్వా రఞ్ఞో మహాసుదస్సనస్స...పే.... అస్సం ను ఖో అహం రాజా చక్కవత్తీ"తి. తత్థ **సో హోతి రాజా చక్కవత్తీ**తి కిత్తావతా చక్కవత్తీ హోతీతి? ఏకఙ్గులద్వఙ్గులమత్తమ్పి చక్కరతనే ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పవత్తే ఇదాని తస్స పవత్తాపనత్థం యం కాతబ్బం, తం దస్సేన్తో **అథ ఖో ఆనన్దా**తిఆదిమాహ.

२४४. తత్థ **ఉట్ఠాయాసనా**తి నిసిన్నాసనతో ఉట్ఠహిత్వా చక్కరతనసమీపం ఆగన్త్వా. **సువణ్ణభిఙ్కారం గహేత్వా**తి హత్థిసోణ్డసదిసపనాళిం సువణ్ణభిఙ్కారం ఉక్ఖిపిత్వా. **అన్వదేవ రాజా మహాసుదస్సనో సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా**తి సబ్బచక్కవత్తీనఞ్హి ఉదకేన అబ్భుక్కిరిత్వా – "అభివిజినాతు భవం చక్కరతన"న్తి వచనసమనన్తరమేవ వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా చక్కరతనం పవత్తతి. యస్స పవత్తి సమకాలమేవ సో రాజా చక్కవత్తీ నామ హోతి. పవత్తే పన చక్కరతనే తం అనుబన్ధమానోవ రాజా చక్కవత్తియానవరం ఆరుయ్హ వేహాసం అబ్భుగ్గచ్ఛతి. అథస్స ఛత్తచామరాదిహత్థో పరిజనో చేవ అన్తేపురజనో చ తతో నానాకారకఞ్చుకకవచాదిసన్నాహవిభూసితేన వివిధాభరణప్పభాసముజ్జలేన సముస్సితద్ధజపటాకపటిమణ్డితేన అత్తనో అత్తనో బలకాయేన సద్ధిం ఉపరాజసేనాపతిపభుతయోపి వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రాజానమేవ పరివారేన్తి.

రాజయుత్తా పన జనసఙ్గహత్థం నగరవీథీసు భేరియో చరాపేన్తి – "తాతా, అమ్హాకం రఞ్ఞో చక్కరతనం నిబ్బత్తం, అత్తనో విభవానురూపేన మణ్డితపసాధికా సన్నిపతథా"తి. మహాజనో పన పకతియా చక్కరతనసద్దేనేవ సబ్బకిచ్చాని పహాయ గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ సన్నిపతితోవ సోపి సబ్బో వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రాజానమేవ పరివారేతి. యస్స యస్స హి రఞ్ఞా

సద్ధిం గన్తుకామతాచిత్తం ఉప్పజ్జతి, సో సో ఆకాసగతోవ హోతి. ఏవం ద్వాదసయోజనాయామవిత్థారా పరిసా హోతి. తత్థ ఏకపురిసోపి ఛిన్నభిన్నసరీరో వా కిలిట్ఠవత్థో వా నత్థి. సుచిపరివారో హి రాజా చక్కవత్తీ. చక్కవత్తిపరిసా నామ విజ్జాధరపురిసా వియ ఆకాసే గచ్ఛమానా ఇన్దనీలమణితలే విప్పకిణ్ణరతనసదిసా హోతి. మహాసుదస్సనస్సాపి తథేవ అహోసి. తేన వుత్తం – "అన్వదేవ రాజా మహాసుదస్సనో సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా"తి.

తం పన చక్కరతనం రుక్ఖగ్గానం ఉపరూపరి నాతిఉచ్చేన నాతినీచేన గగనప్పదేసేన పవత్తతి. యథా రుక్ఖానం పుప్ఫఫలపల్లవేహి అత్థికా, తాని సుఖేన గహేతుం సక్కోన్తి. యథా చ భూమియం ఠితా "ఏస రాజా, ఏస ఉపరాజా, ఏస సేనాపతీ"తి సల్లక్ఖేతుం సక్కోన్తి. ఠానాదీసు చ ఇరియాపథేసు యో యేన ఇచ్ఛతి, సో తేనేవ గచ్ఛతి. చిత్తకమ్మాదిసిప్పపసుతా చేత్థ అత్తనో అత్తనో కిచ్చం కరోన్తాయేవ గచ్ఛన్తి. యథేవ హి భూమియం, తథా తేసం సబ్బకిచ్చాని ఆకాసేవ ఇజ్ఝన్తి. ఏవం చక్కవత్తిపరిసం గహేత్వా తం చక్కరతనం వామపస్సేన సినేరుం పహాయ మహాసముద్దస్స ఉపరిభాగేన సత్తసహస్సయోజనప్పమాణం పుబ్బవిదేహం గచ్ఛతి.

తత్థ యో వినిబ్బేధేన ద్వాదసయోజనాయ, పరిక్ఖేపతో ఛత్తింసయోజనాయ పరిసాయ సన్నివేసక్ఖమో సులభాహారూపకరణో ఛాయుదకసమ్పన్నో సుచిసమతలో రమణీయో భూమిభాగో, తస్స ఉపరిభాగే తం చక్కరతనం అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి. అథ తేన సఞ్ఞాణేన సో మహాజనో ఓతరిత్వా యథారుచి న్హానభోజనాదీని సబ్బకిచ్చాని కరోన్తో వాసం కప్పేతి. మహాసుదస్సనస్సాపి సబ్బం తథేవ అహోసి. తేన వుత్తం – "యస్మిం ఖో పనానన్ద, పదేసే చక్కరతనం పతిట్ఠాతి, తత్థ సో రాజా మహాసుదస్సనో వాసం ఉపగచ్ఛి సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా"తి.

ఏవం వాసం ఉపగతే చక్కవత్తిమ్హి యే తత్థ రాజానో, తే "పరచక్కం ఆగత"న్తి సుత్వాపి న బలకాయం సన్నిపాతేత్వా యుద్ధసజ్జా హోన్తి. చక్కరతనస్స హి ఉప్పత్తిసమనన్తరమేవ నత్థి సో సత్తో నామ, యో పచ్చత్థికసఞ్ఞాయ తం రాజానం ఆరబ్భ ఆవుధం ఉక్ఖిపితుం విసహేయ్య. అయమానుభావో చక్కరతనస్స.

చక్కానుభావేన హి తస్స రఞ్ఞో,
అరీ అసేసా దమథం ఉపేన్తి;
అరిన్దమం నామ నరాధిపస్స,
తేనేవ తం వుచ్చతి తస్స చక్కన్తి.

తస్మా సబ్బేపి తే రాజానో అత్తనో అత్తనో రజ్జసిరివిభవానురూపం పాభతం గహేత్వా తం రాజానం ఉపగమ్మ ఓనతసిరా అత్తనో మోళిమణిప్పభాభిసేకేన తస్స పాదపూజం కరోన్తా – "ఏహి ఖో, మహారాజా"తిఆదీహి వచనేహి తస్స కింకారపటిసావితం ఆపజ్జన్తి. మహాసుదస్సనస్సాపి తథేవ అకంసు. తేన వుత్తం – "యే ఖో, పనానన్ద, పురత్థిమాయ దిసాయ…పే… అనుసాస, మహారాజా"తి.

తత్థ **స్వాగత**న్తి సు ఆగతం. ఏకస్మిఞ్హి ఆగతే సోచన్తి, గతే నన్దన్తి. ఏకస్మిం ఆగతే నన్దన్తి, గతే సోచన్తి, తాదిసో త్వం ఆగమననన్దనో, గమనసోచనో. తస్మా తవ ఆగమనం సుఆగమనన్తి వుత్తం హోతి. ఏవం వుత్తే పన రాజా చక్కవత్తీ నాపి – "ఏత్తకం నామ మే అనువస్సం బలిం ఉపకప్పేథా"తి వదతి, నాపి అఞ్ఞస్స భోగం అచ్ఛిన్దిత్వా అఞ్ఞస్స దేతి. అత్తనో పన

ధమ్మరాజభావస్స అనురూపాయ పఞ్ఞాయ పాణాతిపాతాదీని ఉపపరిక్ఖిత్వా పేమనీయేన మఞ్జునా సరేన – “పస్సథ తాతా, పాణాతిపాతో నామేస ఆసేవితో భావితో బహులీకతో నిరయసంవత్తనికో హోతీ”తిఆదినా నయేన ధమ్మం దేసేత్వా “పాణో న హన్తబ్బో”తిఆదికం ఓవాదం దేతి. మహాసుదస్సనోపి తథేవ అకాసి, తేన వుత్తం – “రాజా మహాసుదస్సనో ఏవమాహ – ‘పాణో న హన్తబ్బో…పే.… యథాభుత్తఞ్చ భుఞ్జథా’తి”. కిం పన సబ్బేపి రఞ్ఞో ఇమం ఓవాదం గణ్హన్తీతి? బుద్ధస్సాపి తావ సబ్బే న గణ్హన్తి, రఞ్ఞో కిం గణ్హిస్సన్తీతి. తస్మా యే పణ్డితా విభావినో, తే గణ్హన్తి. సబ్బే పన అనుయన్తా భవన్తి. తస్మా **యే ఖో పనానన్దా**తిఆదిమాహ.

అథ తం చక్కరతనం ఏవం పుబ్బవిదేహవాసీనం ఓవాదే దిన్నే కతపాతరాసే చక్కవత్తిబలేన వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పురత్థిమసముద్దం అజ్ఝోగాహతి. యథా యథా చ తం అజ్ఝోగాహతి, తథా తథా అగదగన్ధం ఘాయిత్వా సఙ్కుచితఫణో నాగరాజా వియ, సఙ్కుచితఊమివిప్ఫారం హుత్వా ఓగచ్ఛమానం మహాసముద్దసలిలం యోజనమత్తం ఓగన్త్వా అన్తోసముద్దే వేళురియభిత్తి వియ తిట్ఠతి. తఙ్ఖణఞ్ఞేవ చ తస్స రఞ్ఞో పుఞ్ఞసిరిం దట్ఠుకామాని వియ మహాసముద్దతలే విప్పకిణ్ణాని నానారతనాని తతో తతో ఆగన్త్వా తం పదేసం పూరయన్తి. అథ సా రాజపరిసా తం నానారతనపరిపూరం మహాసముద్దతలం దిస్వా యథారుచి ఉచ్ఛఙ్గాదీహి ఆదియతి, యథారుచి ఆదిన్నరతనాయ పన పరిసాయ తం చక్కరతనం పటినివత్తతి. పటినివత్తమానే చ తస్మిం పరిసా అగ్గతో హోతి, మజ్ఝే రాజా, అన్తే చక్కరతనం. తమ్పి జలనిధిజలం పలోభియమానమివ చక్కరతనసిరియా, అసహమానమివ చ తేన వియోగం నేమిమణ్డలపరియన్తం అభిహనన్తం నిరన్తరమేవ ఉపగచ్ఛతి. ఏవం రాజా చక్కవత్తీ పురత్థిమమహాసముద్దపరియన్తం పుబ్బవిదేహం అభివిజినిత్వా దక్ఖిణసముద్దపరియన్తం జమ్బుదీపం విజేతుకామో చక్కరతనదేసితేన మగ్గేన దక్ఖిణసముద్దాభిముఖో గచ్ఛతి. మహాసుదస్సనోపి తథేవ అగమాసి. తేన వుత్తం – “అథ ఖో, ఆనన్ద, చక్కరతనం పురత్థిమం సముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా పచ్చుత్తరిత్వా దక్ఖిణం దిసం పవత్తీ”తి.

ఏవం పవత్తమానస్స పన తస్స పవత్తనవిధానం, సేనాసన్నివేసో, పటిరాజాగమనం, తేసం అనుసాసనిప్పదానం దక్ఖిణసముద్దఅజ్ఝోగాహనం సముద్దసలిలస్స ఓగచ్ఛమానం రతనానం ఆదానన్తి సబ్బం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

విజినిత్వా పన తం దససహస్సయోజనప్పమాణం జమ్బుదీపం దక్ఖిణసముద్దతోపి పచ్చుత్తరిత్వా సత్తయోజనసహస్సప్పమాణం అపరగోయానం విజేతుం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ గన్త్వా తమ్పి సముద్దపరియన్తం తథేవ అభివిజినిత్వా పచ్ఛిమసముద్దతోపి ఉత్తరిత్వా అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణం ఉత్తరకురుం విజేతుం తథేవ గన్త్వా తమ్పి సముద్దపరియన్తం తథేవ అభివిజియ ఉత్తరసముద్దతో పచ్చుత్తరతి.

ఏత్తావతా రఞ్ఞా చక్కవత్తినా చాతురన్తాయ పథవియా ఆధిపచ్చం అధిగతం హోతి. సో ఏవం విజితవిజయో అత్తనో రజ్జసిరిసమ్పత్తిదస్సనత్థం సపరిసో ఉద్ధం గగనతలం అభిలఙ్ఘిత్వా సువికసితపదుమకుముదపుణ్డరీకవనవిచిత్తే చత్తారో జాతస్సరే వియ పఞ్చసతపఞ్చసతపరిత్తదీపపరివారే చత్తారో మహాదీపే ఓలోకేత్వా చక్కరతనదేసితేనేవ మగ్గేన యథానుక్కమం అత్తనో రాజధానిం పచ్చాగచ్ఛతి. అథ తం చక్కరతనం అన్తేపురద్వారం సోభయమానం వియ హుత్వా తిట్ఠతి.

ఏవం పతిట్ఠితే పన తస్మిం చక్కరతనే రాజన్తేపురే ఉక్కాహి వా దీపికాహి వా కిఞ్చి కరణీయం న హోతి, చక్కరతనోభాసోయేవ రత్తిం అన్ధకారం విధమతియేవ. యే పన అన్ధకారత్థికా హోన్తి, తేసం అన్ధకారమేవ హోతి.

మహాసుదస్సనస్సాపి సబ్బమేతం తథేవ అహోసి. తేన వుత్తం – “దక్ఖిణం సముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా...పే.... ఏవరూపం చక్కరతనం పాతురహోసీ”తి.

హత్థిరతనవణ్ణనా

౨౪౬. ఏవం పాతుభూతచక్కరతనస్సేవ చక్కవత్తినో అమచ్చా పకతిమఙ్గలహత్థిట్ఠానం సమం సుచిభూమిభాగం కారేత్వా హరిచన్దనాదీహి సురభిగన్ధేహి ఉపలిమ్పాపేత్వా హేట్ఠా విచిత్తవణ్ణసురభికుసుమసమోకిణ్ణం ఉపరి సువణ్ణతారకానం అన్తరన్తరా సమోసరితమనుఞ్ఞకుసుమదామపటిమణ్డితవితానం దేవవిమానం వియ అభిసఙ్ఖరిత్వా – “ఏవరూపస్స నామ దేవ హత్థిరతనస్స ఆగమనం చిన్తేథా”తి వదన్తి. సో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ మహాదానం దత్వా సీలాని చ సమాదాయ తం పుఞ్ఞసమ్పత్తిం ఆవజ్జన్తో నిసీది. అథస్స పుఞ్ఞానుభావచోదితో ఛద్దన్తకులా వా ఉపోసథకులా వా తం సక్కారవిసేసం అనుభవితుకామో తరుణరవిమణ్డలాభిరత్తచరణగీవాముఖపటిమణ్డితవిసుద్ధసేతసరీరో సత్తపతిట్ఠో సుసణ్ఠితఅఙ్గపచ్చఙ్గసన్నివేసో వికసితరత్తపదుమచారుపోక్ఖరో ఇద్ధిమా యోగీ వియ వేహాసగమనసమత్థో మనోసిలాచుణ్ణరఞ్జితపరియన్తో వియ రజతపబ్బతో హత్థిసేట్ఠో ఆగన్త్వా తస్మిం పదేసే తిట్ఠతి. సో ఛద్దన్తకులా ఆగచ్ఛన్తో సబ్బకనిట్ఠో ఆగచ్ఛతి. ఉపోసథకులా ఆగచ్ఛన్తో సబ్బజేట్ఠో. పాళియం పన ఉపోసథో నాగరాజా ఇచ్చేవ ఆగతం. నాగరాజా నామ కస్సచి అపరిభోగో, సబ్బకనిట్ఠో ఆగచ్ఛతీతి అట్ఠకథాసు వుత్తం. స్వాయం పూరితచక్కవత్తివత్తానం చక్కవత్తీనం వుత్తనయేనేవ చిన్తయన్తానం ఆగచ్ఛతి. మహాసుదస్సనస్స పన సయమేవ పకతిమఙ్గలహత్థిట్ఠానం ఆగన్త్వా తం హత్థిం అపనేత్వా తత్థ అట్ఠాసి. తేన వుత్తం – “పున చపరం ఆనన్ద...పే.... నాగరాజా”తి.

ఏవం పాతుభూతం పన తం హత్థిరతనం దిస్వా హత్థిగోపకాదయో హట్ఠతుట్ఠా వేగేన గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేన్తి. రాజా తురితతురితో ఆగన్త్వా తం దిస్వా పసన్నచిత్తో – “భద్దకం వత భో హత్థియానం, సచే దమథం ఉపేయ్యా”తి చిన్తయన్తో హత్థం పసారేతి. అథ సో ఘరధేనువచ్ఛకో వియ కణ్ణే ఓలమ్బిత్వా సూరతభావం దస్సేన్తో రాజానం ఉపసఙ్కమతి. రాజా తం ఆరోహితుకామో హోతి. అథస్స పరిజనా అధిప్పాయం ఞత్వా తం హత్థిరతనం సువణ్ణద్ధజం సువణ్ణాలఙ్కారం హేమజాలపటిచ్ఛన్నం కత్వా ఉపనేన్తి. రాజా తం అనిసీదాపేత్వావ సత్తరతనమయాయ నిస్సేణియా ఆరుయ్హ ఆకాసగమననిన్నచిత్తో హోతి. తస్స సహ చిత్తుప్పాదేనేవ సో నాగరాజా రాజహంసో వియ ఇన్దనీలమణిప్పభాజాలం నీలగగనతలం అభిలఙ్ఘతి. తతో చక్కచారికాయ వుత్తనయేనేవ సకలరాజపరిసా. ఇతి సపరిసో రాజా అన్తోపాతరాసేయేవ సకలపథవిం అనుసంయాయిత్వా రాజధానిం పచ్చాగచ్ఛతి. ఏవం మహిద్ధికం చక్కవత్తినో హత్థిరతనం హోతి. మహాసుదస్సనస్సాపి తాదిసమేవ అహోసి. తేన వుత్తం – “దిస్వా రఞ్ఞో...పే.... పాతురహోసీ”తి.

అస్సరతనవణ్ణనా

౨౪౭. ఏవం పాతుభూతహత్థిరతనస్స పన చక్కవత్తినో అమచ్చా పకతిమఙ్గలఅస్సట్ఠానం సుచిసమతలం కారేత్వా అలఙ్కరిత్వా చ పురిమనయేనేవ రఞ్ఞో తస్స ఆగమనచిన్తనత్థం ఉస్సాహం జనేన్తి. సో పురిమనయేనేవ కతదానమాననసక్కారో సమాదిన్నసీలబ్బతో పాసాదతలే సుఖనిసిన్నో పుఞ్ఞసమ్పత్తిం సమనుస్సరతి. అథస్స పుఞ్ఞానుభావచోదితో సిన్ధవకులతో విజ్జులతావినద్ధసరదకాలసేతవలాహకరాసిసస్సిరీకో రత్తపాదో రత్తతుణ్డో చన్దప్పభాపుఞ్జసదిససుద్ధసినిద్ధఘనసంహతసరీరో కాకగీవా వియ ఇన్దనీలమణి వియ చ కాళవణ్ణేన సీసేన సమన్నాగతత్తా

కాళసీసోతి సుట్ఠు కప్పేత్వా ఠపితేహి వియ ముఞ్జసదిసేహి సణ్హవట్టఉజుగతేహి కేసేహి సమన్నాగతత్తా **ముఞ్జకేసో** వేహాసఙ్గమో **వలాహకో నామ అస్సరాజా** ఆగన్త్వా తస్మిం ఠానే పతిట్ఠాతి. మహాసుదస్సనస్స పనేస హత్థిరతనం వియ ఆగతో. సేసం సబ్బం హత్థిరతనే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏవరూపం అస్సరతనం సన్ధాయ భగవా – “పున చ పర”న్తిఆదిమాహ.

మణిరతనవణ్ణనా

౨౪౮. ఏవం పాతుభూతఅస్సరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తినో చతుహత్థాయామం సకటనాభిసమపరిణాహం ఉభోసు అన్తేసు కణ్ణికపరియన్తతో వినిగ్గతేహి సుపరిసుద్ధముత్తాకలాపేహి ద్వీహి కఞ్చనపదుమేహి అలఙ్కతం చతురాసీతిమణిసహస్సపరివారం తారాగణపరివుతస్స పుణ్ణచన్దస్సిరిం ఫరమానం వియ వేపుల్లపబ్బతతో మణిరతనం ఆగచ్ఛతి. తస్సేవం ఆగతస్స ముత్తాజాలకే ఠపేత్వా వేళుపరమ్పరాయ సట్ఠిహత్థప్పమాణం ఆకాసం ఆరోపితస్స రత్తిభాగే సమన్తా యోజనప్పమాణం ఓకాసం ఆభా ఫరతి, యాయ సబ్బో సో ఓకాసో అరుణుగ్గమనవేలా వియ సఞ్జాతాలోకో హోతి. తతో కస్సకా కసికమ్మం వాణిజా ఆపణుగ్ఘాటనం తే తే సిప్పినో తం తం కమ్మన్తం పయోజేన్తి “దివా”తి మఞ్ఞమానా. మహాసుదస్సనస్సాపి సబ్బం తం తథేవ అహోసి. తేన వుత్తం – “పున చ పరం ఆనన్ద,...పే.... మణిరతనం పాతురహోసీ”తి.

ఇత్థిరతనవణ్ణనా

౨౪౯. ఏవం పాతుభూతమణిరతనస్స పన చక్కవత్తినో విసయసుఖవిసేసస్స విసేసకారణం ఇత్థిరతనం పాతుభవతి. మద్దరాజకులతో వా హిస్స అగ్గమహేసిం ఆనేన్తి, ఉత్తరకురుతో వా పుఞ్ఞానుభావేన సయం ఆగచ్ఛతి. అవసేసా పనస్సా సమ్పత్తి – “పున చ పరం, ఆనన్ద, రఞ్ఞో మహాసుదస్సనస్స ఇత్థిరతనం పాతురహోసి, అభిరూపా దస్సనీయా”తిఆదినా నయేన పాళియంయేవ ఆగతా.

తత్థ సణ్ఠానపారిపూరియా అధికం రూపం అస్సాతి **అభిరూపా.** దిస్సమానావ చక్ఖూని పిణయతి, తస్మా అఞ్ఞం కిచ్చవిక్ఖేపం హిత్వాపి దట్ఠబ్బాతి **దస్సనీయా.** దిస్సమానావ సోమనస్సవసేన చిత్తం పసాదేతీతి **పాసాదికా. పరమాయాతి** ఏవం పసాదావహత్తా ఉత్తమాయ. **వణ్ణపోక్ఖరతాయాతి** వణ్ణసున్దరతాయ. **సమన్నాగతాతి** ఉపేతా. **అభిరూపా** వా యస్మా నాతిదీఘా నాతిరస్సా. **దస్సనీయా** యస్మా నాతికిసా నాతిథూలా. **పాసాదికా** యస్మా నాతికాళికా నాచ్చోదాతా. **పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతా** యస్మా అభిక్కన్తా మానుసివణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బవణ్ణం. మనుస్సానఞ్హి వణ్ణాభా బహి న నిచ్ఛరతి. దేవానం పన అతిదూరమ్పి నిచ్ఛరతి.

తస్సా పన ద్వాదసహత్థప్పమాణం పదేసం సరీరాభా ఓభాసేతి. నాతిదీఘాదీసు చస్సా పఠమయుగళేన ఆరోహసమ్పత్తి, దుతియయుగళేన పరిణాహసమ్పత్తి, తతియయుగళేన వణ్ణసమ్పత్తి వుత్తా. ఛహి వాపి ఏతేహి కాయవిపత్తియా అభావో, **అతిక్కన్తా మానుసివణ్ణన్తి** ఇమినా కాయసమ్పత్తి వుత్తా. **తూలపిచునో వా కప్పాసపిచునో** వాతి సప్పిమణ్డే పక్ఖిపిత్వా ఠపితస్స సతవారవిహతస్స తూలపిచునో వా కప్పాసపిచునో వా. **సీతేతి** రఞ్ఞో సీతకాలే. **ఉణ్హేతి** రఞ్ఞో

ఉణ్హకాలే. **చన్దనగన్ధో**తి నిచ్చకాలమేవ సుపిసితస్స అభినవస్స చతుజ్జాతిసమాయోజితస్స హరిచన్దనస్స గన్ధో కాయతో వాయతి. **ఉప్పలగన్ధో వాయతీ**తి హసితకథితకాలేసు ముఖతో తఙ్ఖణం వికసితస్సేవ నీలుప్పలస్స అతిసురభిగన్ధో వాయతి.

ఏవం రూపసమ్ఫస్సగన్ధసమ్పత్తియుత్తాయ పనస్సా సరీరసమ్పత్తియా అనురూపం ఆచారం దస్సేతుం **తం ఖో పనా**తిఆది వుత్తం. తత్థ రాజానం దిస్వా నిసిన్నాసనతో అగ్గిదడ్ఢా వియ పఠమమేవ ఉట్ఠాతీతి **పుబ్బుట్ఠాయినీ.** తస్మిం నిసిన్నే తస్స తాలవణ్టేన బీజనాదికిచ్చం కత్వా పచ్ఛా నిపతతి నిసీదతీతి **పచ్ఛానిపాతినీ.** కిం కరోమి, తే దేవాతి వాచాయ కిం-కారం పటిసావేతీతి **కిం కారపటిస్సావినీ.** రఞ్ఞో మనాపమేవ చరతి కరోతీతి **మనాపచారినీ.** యం రఞ్ఞో పియం తదేవ వదతీతి **పియవాదినీ.**

ఇదాని – "స్వాస్సా ఆచారో భావవిసుద్ధియావ, న సాఠేయ్యేనా"తి దస్సేతుం **తం ఖో పనా**తిఆదిమాహ. తత్థ **నో అతిచరీ**తి న అతిక్కమిత్వా చరి, ఠపేత్వా రాజానం అఞ్ఞం పురిసం చిత్తేనపి న పత్థేసీతి వుత్తం హోతి.

తత్థ యే తస్సా ఆదిమ్హి "అభిరూపా"తిఆదయో, అన్తే "పుబ్బుట్ఠాయినీ"తిఆదయో గుణా వుత్తా, తే పకతిగుణా ఏవ. "అతిక్కన్తా మానుసివణ్ణ"న్తిఆదయో పన చక్కవత్తినో పుఞ్ఞం ఉపనిస్సాయ చక్కరతనపాతుభావతో పట్ఠాయ పురిమకమ్మానుభావేన నిబ్బత్తాతి వేదితబ్బా.

అభిరూపతాదికాపి వా చక్కరతనపాతుభావతో పట్ఠాయ సబ్బాకారపరిపూరా జాతా. తేనాహ – "ఏవరూపం ఇత్థిరతనం పాతురహోసీ"తి.

గహపతిరతనవణ్ణనా

౨౩౦. ఏవం పాతుభూతఇత్థిరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తినో ధనకరణీయానం కిచ్చానం యథాసుఖం పవత్తనత్థం గహపతిరతనం పాతుభవతి. సో పకతియావ మహాభోగో, మహాభోగకులే జాతో. రఞ్ఞో ధనరాసివడ్ఢకో సేట్ఠిగహపతి హోతి. చక్కరతనానుభావసహితం పనస్స కమ్మవిపాకజం దిబ్బచక్ఖు పాతుభవతి, యేన అన్తోపథవియమ్పి యోజనబ్భన్తరే నిధిం పస్సతి, సో తం సమ్పత్తిం దిస్వా తుట్ఠమానసో గన్త్వా రాజానం ధనేన పవారేత్వా సబ్బాని ధనకరణీయాని సమ్పాదేతి . మహాసుదస్సనస్సాపి తథేవ సమ్పాదేసి. తేన వుత్తం – "పున చపరం ఆనన్ద...పే.... ఏవరూపం గహపతిరతనం పాతురహోసీ"తి.

పరిణాయకరతనవణ్ణనా

౨౩౧. ఏవం పాతుభూతగహపతిరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స సబ్బకిచ్చసంవిధానసమత్థం పరిణాయకరతనం పాతుభవతి. సో రఞ్ఞో జేట్ఠపుత్తోవ హోతి. పకతియా ఏవ సో పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ విభావీ. రఞ్ఞో పుఞ్ఞానుభావం నిస్సాయ పనస్స అత్తనో కమ్మానుభావేన పరచిత్తఞాణం ఉప్పజ్జతి. యేన ద్వాదసయోజనాయ రాజపరిసాయ చిత్తాచారం ఞత్వా రఞ్ఞో హితే చ అహితే చ వవత్థపేతుం సమత్థో హోతి, సోపి తం అత్తనో ఆనుభావం దిస్వా తుట్ఠహదయో రాజానం సబ్బకిచ్చానుసాసనేన పవారేతి. మహాసుదస్సనమ్పి తథేవ పవారేసి. తేన వుత్తం – "పున చపరం...పే.... పరిణాయకరతనం పాతురహోసీ"తి.

తత్థ **రపేతబ్బం రపేతు**న్తి తస్మిం తస్మిం ఠానన్తరే రపేతబ్బం రపేతుం.

చతుఇద్ధిసమన్నాగతవణ్ణనా

౨౫౨. సమవేపాకినియాతి సమవిపాచనియా. **గహణియా**తి కమ్మజతేజోధాతుయా. తత్థ యస్స భుత్తమత్తోవ ఆహారో జీరతి, యస్స వా పన పుటభత్తం వియ తత్థేవ తిట్ఠతి, ఉభోపేతే న సమవేపాకినియా సమన్నాగతా. యస్స పన పున భత్తకాలే భత్తఛన్దో ఉప్పజ్జతేవ, అయం సమవేపాకినియా సమన్నాగతోతి.

ధమ్మపాసాదపోక్ఖరణివణ్ణనా

౨౫౩. మాపేసి ఖోతి నగరే భేరిం చరాపేత్వా జనరాసిం కారేత్వా న మాపేసి, రఞ్ఞో పన సహ చిత్తుప్పాదేనేవ భూమిం భిన్దిత్వా చతురాసీతి పోక్ఖరణీసహస్సాని నిబ్బత్తింసు. తాని సన్ధాయేతం వుత్తం. **ద్వీహి వేదికాహీ**తి ఏకాయ ఇట్ఠకానం పరియన్తేయేవ పరిక్ఖిత్తా ఏకాయ పరివేణపరిచ్ఛేదపరియన్తే. **ఏతదహోసీ**తి కస్మా అహోసి? ఏకదివసం కిర నహాత్వా చ పివిత్వా చ గచ్ఛన్తం మహాజనం మహాపురిసో ఓలోకేత్వా ఇమే ఉమ్మత్తకవేసేనేవ గచ్ఛన్తి. సచే ఏతేసం ఏత్థ పిళన్ధనపుప్ఫాని భవేయ్యుం, భద్దకం సియాతి. అథస్స ఏతదహోసి. తత్థ **సబ్బోతుక**న్తి పుప్ఫం నామ ఏకస్మింయేవ ఉతుమ్హి పుప్ఫతి. అహం పన తథా కరిస్సామి – "యథా సబ్బేసు ఉతూసు పుప్ఫిస్సతీ"తి చిన్తేసిం. **రోపాపేసీ**తి నానావణ్ణఉప్పలబీజాదీని తతో తతో ఆహరాపేత్వా న రోపాపేసి, సహ చిత్తుప్పాదేనేవ పనస్స సబ్బం ఇజ్ఝతి. తం లోకో రఞ్ఞా రోపితన్తి మఞ్ఞి. తేన వుత్తం – "రోపాపేసీ"తి. తతో పట్ఠాయ మహాజనో నానప్పకారం జలజథలజమాలం పిళన్ధిత్వా నక్ఖత్తం కీళమానో వియ గచ్ఛతి.

౨౫౪. అథ రాజా తతో ఉత్తరిపి జనం సుఖసమప్పితం కాతుకామో – "యంనూనాహం ఇమాసం పోక్ఖరణీనం తీరే"తిఆదినా జనస్స సుఖవిధానం చిన్తేత్వా సబ్బం అకాసి. తత్థ **న్హాపేసు**న్తి అఞ్ఞో సరీరం ఉబ్బట్టేసి, అఞ్ఞో చుణ్ణాని యోజేసి, అఞ్ఞో తీరే నహాయన్తస్స ఉదకం ఆహరి, అఞ్ఞో వత్థాని పటిగ్గహేసి చేవ అదాసి చ.

పట్ఠపేసి ఖోతి కథం పట్ఠపేసి? ఇత్థీనఞ్చ పురిసానఞ్చ అనుచ్ఛవికే అలఙ్కారే కారేత్వా ఇత్థిమత్తమేవ తత్థ పరిచారవసేన సేసం సబ్బం పరిచ్చాగవసేన ఠపేత్వా రాజా మహాసుదస్సనో దానం దేతి, తం పరిభుఞ్జథాతి భేరిం చరాపేసి. మహాజనో పోక్ఖరణీతీరం ఆగన్త్వా నహాత్వా వత్థాని పరివత్తేత్వా నానాగన్ధేహి విలిత్తో పిళన్ధనవిచిత్తమాలో దానగ్గం గన్త్వా అనేకప్పకారేసు యాగుభత్తఖజ్జకేసు అట్ఠవిధపానేసు చ యో యం ఇచ్ఛతి, సో తం ఖాదిత్వా చ పివిత్వా చ నానావణ్ణాని ఖోమసుఖుమాని వత్థాని నివాసేత్వా సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా యేసం తాదిసాని అత్థి, తే ఓహాయ గచ్ఛన్తి. యేసం పన నత్థి, తే గహేత్వా గచ్ఛన్తి. హత్థిఅస్సయానాదీసుపి నిసీదిత్వా థోకం విచరిత్వా అనత్థికా ఓహాయ, అత్థికా గహేత్వా గచ్ఛన్తి. వరసయనేసు నిపజ్జిత్వా సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అనత్థికా ఓహాయ, అత్థికా గహేత్వా గచ్ఛన్తి. ఇత్థీహిపి సద్ధిం సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అనత్థికా ఓహాయ, అత్థికా గహేత్వా గచ్ఛన్తి. సత్తవిధరతనపసాధనాని చ పసాధేత్వాపి సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అనత్థికా ఓహాయ, అత్థికా గహేత్వా గచ్ఛన్తి. తమ్పి దానం ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ దీయతేవ. జమ్బుదీపవాసికానం అఞ్ఞం కమ్మం నత్థి, రఞ్ఞో దానం పరిభుఞ్జన్తావ విచరన్తి.

౨౫౫. అథ బ్రాహ్మణగహపతికా చిన్తేసుం – “అయం రాజా ఏవరూపం దానం దదన్తోపి ‘మయ్హం తణ్డులాదీని వా ఖీరాదీని వా దేథా’తి న కిఞ్చి ఆహరాపేతి, న ఖో పన అమ్హాకం – ‘రాజా ఆహరాపేతీ’తి తుణ్హీమాసితుం పతిరూప”న్తి తే బహుం సాపతేయ్యం సంహరిత్వా రఞ్ఞో ఉపనామేసుం. తస్మా – “అథ ఖో, ఆనన్ద, బ్రాహ్మణగహపతికా”తిఆదిమాహ. **ఏవం సమచిన్తేసు**న్తి కస్మా ఏవం చిన్తేసుం? కస్సచి ఘరతో అప్పం ఆభతం, కస్సచి బహు. తస్మిం పటిసంహరియమానే – “కిం తవేవ ఘరతో సున్దరం ఆభతం, న మయ్హం ఘరతో, కిం తవేవ ఘరతో బహు , న మయ్హ”న్తి ఏవం కలహసద్దోపి ఉప్పజ్జేయ్య, నో మా ఉప్పజ్జిత్థాతి ఏవం సమచిన్తేసుం.

౨౫౬. ఏహి త్వం సమ్మాతి ఏహి త్వం వయస్స. **ధమ్మం నామ పాసాద**న్తి పాసాదస్స నామం ఆరోపేత్వావ ఆణాపేసి. విస్సకమ్మో పన కీవ మహన్తో దేవ పాసాదో హోతూతి పటిపుచ్ఛిత్వా దీఘతో యోజనం విత్థారతో అడ్ఢయోజనం సబ్బరతనమయోవ హోతూతి వుత్తేపి ‘ఏవం హోతు, భద్దం తవ వచన’న్తి తస్స పటిస్సుణిత్వా ధమ్మరాజానం సమ్పటిచ్ఛాపేత్వా మాపేసి. తత్థ **ఏవం భద్దం తవాతి ఖో ఆనన్దాతి** ఏవం భద్దం తవ ఇతి ఖో ఆనన్ద. **పటిస్సుత్వాతి** సమ్పటిచ్ఛిత్వా, వత్వాతి అత్థో. **తుణ్హీభావేనాతి** సమణధమ్మపటిపత్తికరణోకాసో మే భవిస్సతీతి ఇచ్ఛన్తో తుణ్హీభావేన అధివాసేసి. **సారమయోతి** చన్దనసారమయో.

౨౫౭. ద్వీహి వేదికాహీతి ఏత్థ ఏకా వేదికా పనస్స ఉణ్హీసమత్థకే అహోసి, ఏకా హేట్ఠా పరిచ్ఛేదమత్థకే.

౨౫౮. దుద్దిక్ఖో అహోసీతి దుఉద్దిక్ఖో, పభాసమ్పత్తియా దుద్దసోతి అత్థో. **ముసతీతి** హరతి ఫన్దాపేతి నిచ్చలభావేన పతిట్ఠాతుం న దేతి. **విద్ధేతి** ఉబ్బిద్ధే, మేఘవిగమేన దూరీభూతేతి అత్థో. **దేవేతి** ఆకాసే.

౨౫౯. మాపేసి ఖోతి అహం ఇమస్మిం ఠానే పోక్ఖరణిం మాపేమి, తుమ్హాకం ఘరాని భిన్దథాతి న ఏవం కారేత్వా మాపేసి. చిత్తుప్పాదవసేనేవ పనస్స భూమిం భిన్దిత్వా తథారూపా పోక్ఖరణీ అహోసి. **తే సబ్బకామేహీతి** సబ్బేహి ఇచ్ఛితిచ్ఛితవత్థూహి, సమణే సమణపరిక్ఖారేహి, బ్రాహ్మణే బ్రాహ్మణపరిక్ఖారేహి సన్తప్పేసీతి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఝానసమ్పత్తివణ్ణనా

౨౬౦. మహిద్ధికోతి చిత్తుప్పాదవసేనేవ చతురాసీతిపోక్ఖరణీసహస్సానం నిబ్బత్తిసఙ్ఖాతాయ మహతియా ఇద్ధియా సమన్నాగతో. **మహానుభావోతి** తేసంయేవ అనుభవితబ్బానం మహన్తతాయ మహానుభావేన సమన్నాగతో. **సేయ్యథిద**న్తి నిపాతో, తస్స – “కతమేసం తిణ్ణ”న్తి అత్థో. **దానస్సాతి** సమ్పత్తిపరిచ్చాగస్స. **దమస్సాతి** ఆళవకసుత్తే పఞ్ఞా దమోతి ఆగతో. ఇధ అత్తానం దమేన్తేన కతం ఉపోసథకమ్మం. **సంయమస్సాతి** సీలస్స.

బోధిసత్తపుబ్బయోగవణ్ణనా

ఇధ ఠత్వా పనస్స పుబ్బయోగో వేదితబ్బో – రాజా కిర పుబ్బే గహపతికులే నిబ్బత్తి. తేన చ సమయేన ధరమానకస్సేవ కస్సపబుద్ధస్స సాసనే ఏకో థేరో అరఞ్ఞే వాసం వసతి, బోధిసత్తో అత్తనో కమ్మేన అరఞ్ఞం పవిట్ఠో థేరం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా థేరస్స నిసజ్జనట్ఠానచఙ్కమనట్ఠానాని ఓలోకేత్వా పుచ్ఛి – “ఇధేవ, భన్తే, అయ్యో

వసతీ”తి? ఆమ, ఉపాసకాతి సుత్వా – “ఇధేవ అయ్యస్స పణ్ణసాలం కాతుం వట్టతీ”తి చిన్తేత్వా అత్తనో కమ్మం పహాయ దబ్బసమ్భారం కోట్టేత్వా పణ్ణసాలం కత్వా ఛాదేత్వా భిత్తియో మత్తికాయ లిమ్పిత్వా ద్వారం యోజేత్వా కట్ఠత్థరణం కత్వా – “కరిస్సతి ను ఖో పరిభోగం, న కరిస్సతీ”తి ఏకమన్తం నిసీది. థేరో అన్తోగామతో ఆగన్త్వా పణ్ణసాలం పవిసిత్వా కట్ఠత్థరణే నిసీది. ఉపాసకోపి ఆగన్త్వా వన్దిత్వా సమీపే నిసిన్నో “ఫాసుకా, భన్తే, పణ్ణసాలా”తి పుచ్ఛి. ఫాసుకా, భద్దముఖ, పబ్బజితసారుప్పాతి. వసిస్సథ, భన్తే, ఇధాతి? ఆమ, ఉపాసకాతి, సో అధివాసనాకారేన వసిస్సతీతి ఞత్వా నిబద్ధం మయ్హం ఘరద్వారం ఆగన్తబ్బన్తి పటిజానాపేత్వా – “ఏకం మే, భన్తే, వరం దేథా”తి ఆహ. అతిక్కన్తవరా, ఉపాసక, పబ్బజితాతి. భన్తే, యఞ్చ కప్పతి, యఞ్చ అనవజ్జన్తి. వదేహి ఉపాసకాతి. భన్తే, నిబద్ధవసనట్ఠానే నామ మనుస్సా మఙ్గలే వా అమఙ్గలే వా ఆగమనం ఇచ్ఛన్తి, అనాగచ్ఛన్తస్స కుజ్ఝన్తి. తస్మా అఞ్ఞం నిమన్తితట్ఠానం గన్త్వాపి మయ్హం ఘరం పవిసిత్వావ భత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేతబ్బన్తి. థేరో అధివాసేసి.

సో పణ్ణసాలాయ కటసాటకం పత్థరిత్వా మఞ్చపీఠం పఞ్ఞపేసి, అపస్సేనం నిక్ఖిపి, పాదకథలికం ఠపేసి, పోక్ఖరణిం ఖణి, చఙ్కమం కత్వా వాలికం ఓకిరి, మిగే ఆగన్త్వా భిత్తిం ఘంసిత్వా మత్తికం పాతేన్తే దిస్వా కణ్టకవతిం పరిక్ఖిపి. పోక్ఖరణిం ఓతరిత్వా ఉదకం ఆలులికం కరోన్తే దిస్వా అన్తో పాసాణేహి చినిత్వా బహి కణ్టకవతిం పరిక్ఖిపిత్వా అన్తోవతిపరియన్తే తాలపన్తియో రోపేతి, మహాచఙ్కమే సమ్మట్ఠట్ఠానం ఆలులేన్తే దిస్వా చఙ్కమమ్పి వతియా పరిక్ఖిపిత్వా అన్తోవతిపరియన్తే తాలపన్తిం రోపేసి. ఏవం ఆవాసం నిట్ఠపేత్వా థేరస్స తిచీవరం, పిణ్డపాతం, ఓసధం, పరిభోగభాజనం, ఆరకణ్టకం, పిప్ఫలికం, నఖచ్ఛేదనం, సూచిం, కత్తరయట్ఠిం, ఉపాహనం, ఉదకతుమ్బం, ఛత్తం, దీపకపల్లకం, మలహరణిం. పరిస్సావనం, ధమకరణం, పత్తం, థాలకం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి పబ్బజితానం పరిభోగజాతం, సబ్బం అదాసి. థేరస్స బోధిసత్తేన అదిన్నపరిక్ఖారో నామ నాహోసి. సో సీలాని రక్ఖన్తో ఉపోసథం కరోన్తో యావజీవం థేరం ఉపట్ఠహి. థేరో తత్థేవ వసన్తో అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయి.

బోధిసత్తోపి యావతాయుకం పుఞ్ఞం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో మనుస్సలోకం ఆగచ్ఛన్తో కుసావతియా రాజధానియా నిబ్బత్తిత్వా మహాసుదస్సనో రాజా అహోసి.

> “ఏవం నాతిమహన్తమ్పి, పుఞ్ఞం ఆయతనే కతం;
> మహావిపాకం హోతీతి, కత్తబ్బం తం విభావినా”.

మహావియూహన్తి రజతమయం మహాకూటాగారం. తత్థ వసితుకామో హుత్వా అగమాసి, **ఏత్తావతా కామవితక్కాతి** కామవితక్క తయా ఏత్తావతా నివత్తితబ్బం, ఇతో పరం తుయ్హం అభూమి, ఇదం **ఝానాగారం** నామ, నయిదం తయా సద్ధిం వసనట్ఠానన్తి ఏవం తయో వితక్కే కూటాగారద్వారేయేవ నివత్తేసి.

౨౬౧. **పఠమజ్ఝానన్తిఆదీసు** విసుం **కసిణపరికమ్మకిచ్చం** నామ నత్థి. నీలకసిణేన అత్థే సతి నీలమణిం, పీతకసిణేన అత్థే సతి సువణ్ణం, లోహితకసిణేన అత్థే సతి రత్తమణిం, ఓదాతకసిణేన అత్థే సతి రజతన్తి ఓలోకితఓలోకితట్ఠానే కసిణమేవ పఞ్ఞాయతి.

౨౬౨. **మేత్తాసహగతేనాతిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం సబ్బమ్పి విసుద్ధిమగ్గే వుత్తమేవ. ఇతి పాళియం చత్తారి ఝానాని, చత్తారి అప్పమఞ్ఞానేవ వుత్తాని. మహాపురిసో పన సబ్బాపి అట్ఠ సమాపత్తియో, పఞ్చ అభిఞ్ఞాయో చ

నిబ్బత్తేత్వా అనులోమపటిలోమాదివసేన చుద్దసహాకారేహి సమాపత్తియో పవిసన్తో మధుపటలం పవిట్ఠభమరో మధురసేన వియ సమాపత్తిసుఖేనేవ యాపేతి.

చతురాసీతినగరసహస్సాదివణ్ణనా

౨౬౩. కుసావతీరాజధానిప్పముఖానీతి కుసావతీ రాజధానీ తేసం నగరానం పముఖా సబ్బసేట్ఠాతి అత్థో. **భత్తాభిహారో**తి అభిహరితబ్బభత్తం.

౨౬౪. వస్ససతస్స వస్ససతస్సాతి కస్మా ఏవం చిన్తేసి? తేసం సద్దేన ఉక్కణ్ఠిత్వా, "సమాపన్నస్స సద్దో కణ్టకో"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౭౨) హి వుత్తం. తస్మా సద్దేన ఉక్కణ్ఠితో మహాపురిసో. అథ కస్మా మా ఆగచ్ఛన్తూతి న వదతి? ఇదాని రాజా న పస్సతీతి నిబద్ధవత్తం న లభిస్సన్తి, తం తేసం మా ఉప్పజ్జిత్థాతి న వదతి.

సుభద్దాదేవిఉపసఙ్కమనవణ్ణనా

౨౬౫. ఏతదహోసీతి కదా ఏతం అహోసి. రఞ్ఞో కాలఙ్కిరియదివసే. తదా కిర దేవతా చిన్తేసుం – "రాజా అనాథకాలఙ్కిరియం మా కరోతు, ఓరోధేహి బహూహి ధీతూహి పుత్తేహి పరివారితోవ కరోతూ"తి. అథ దేవిం ఆవట్టేత్వా తస్సా ఏవం చిత్తం ఉప్పాదేసుం. **పీతాని వత్థానీ**తి తాని కిర పకతియా రఞ్ఞో మనాపాని, తస్మా తాని పారుపథాతి ఆహ. **ఏత్థేవ దేవి తిట్ఠా**తి దేవి ఇమం ఝానాగారం నామ తుమ్హేహి సద్ధిం వసనట్ఠానం న హోతి, ఝానరతివిన్దనట్ఠానం మమ, మా ఇధ పావిసీతి.

౨౬౬. ఏతదహోసీతి లోకే సత్తా నామ మరణాసన్నకాలే అతివియ విరోచన్తి, తేనస్స రఞ్ఞో విప్పసన్నఇన్ద్రియభావం దిస్వా ఏవం అహోసి, తతో మా రఞ్ఞో కాలఙ్కిరియా అహోసీతి తస్స కాలఙ్కిరియం అనిచ్ఛమానా సమ్పత్తి గుణమస్స కథయిత్వా తిట్ఠమానాకారం కరిస్సామీతి చిన్తేత్వా **ఇమాని తే దేవా**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఛన్దం జనేహీ**తి పేమం ఉప్పాదేహి, రతిం కరోహి. **జీవితే అపేక్ఖ**న్తి జీవితే సాపేక్ఖం, ఆలయం, తణ్హం కరోహీతి అత్థో.

ఏవం ఖో మం త్వం దేవీతి "మయం ఖో, దేవ, ఇత్థియో నామ పబ్బజితానం ఉపచారకథం న జానామ, కథం వదామ మహారాజా"తి రాజానం "పబ్బజితో అయ"న్తి మఞ్ఞమానాయ దేవియా వుత్తే – "ఏవం ఖో మం, త్వం దేవి, సముదాచరాహీ"తిఆదిమాహ. **గరహితా**తి బుద్ధేహి పచ్చేకబుద్ధేహి సావకేహి అఞ్ఞేహి చ పణ్డితేహి బహుస్సుతేహి గరహితా. కిం కారణా? సాపేక్ఖకాలకిరియా హి అత్తనోయేవ గేహే యక్ఖకుక్కురఅజగోణమహింసమూసికకుక్కుటఉకామఙ్గలాదిభావేన నిబ్బత్తనకారణం హోతి.

౨౬౭. అథ ఖో, ఆనన్ద, సుభద్దా దేవీ అస్సూని పుఞ్ఛిత్వాతి దేవీ ఏకమన్తం గన్త్వా రోదిత్వా కన్దిత్వా అస్సూని పుఞ్ఛిత్వా ఏతదవోచ.

బ్రహ్మలోకూపగమవణ్ణనా

౨౬౯. గహపతిస్స వాతి కస్మా ఆహ? తేసం కిర సోణసేట్ఠిపుత్తాదీనం వియ మహతీ సమ్పత్తి హోతి, సోణస్స కిర సేట్ఠిపుత్తస్స ఏకా భత్తపాతి ద్వే సతసహస్సాని అగ్ఘతి. ఇతి తేసం తాదిసం భత్తం భుత్తానం ముహుత్తం భత్తసమ్మదో భత్తముచ్ఛా భత్తకిలమథో హోతి.

౨౭౧. యం తేన సమయేన అజ్ఝావసామీతి యత్థ వసామి, తం ఏకంయేవ నగరం హోతి, అవసేసేసు పుత్తధీతాదయో చేవ దాసమనుస్సా చ వసింసు. పాసాదకూటాగారేసుపి ఏసేవ నయో. పల్లఙ్కాదీసుపి ఏకంయేవ పల్లఙ్కం పరిభుఞ్జతి, సేసా పుత్తాదీనం పరిభోగా హోన్తి. ఇత్థీసుపి ఏకావ పచ్చుపట్ఠాతి, సేసా పరివారమత్తా హోన్తి, **పరిదహామీతి** ఏకమేవ దుస్సయుగం నివాసేమి, సేసాని పరివారేత్వా విచరన్తానం అసీతిసహస్సాధికానం సోళసన్నం పురిససతసహస్సానం హోన్తి. **భుఞ్జామీతి** పరమప్పమాణేన నాళికోదనమత్తం భుఞ్జామి, సేసం పరివారేత్వా విచరన్తానం చత్తాలీససహస్సాధికానం అట్ఠన్నం పురిససతసహస్సానం హోతీతి దస్సేతి. ఏకథాలిపాకో హి దసన్నం జనానం పహోతి.

ఏతాని పన చతురాసీతి నగరసహస్సాని చేవ పాసాదసహస్సాని చ కూటాగారసహస్సాని చ ఏకిస్సాయేవ పణ్ణసాలాయ నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి పల్లఙ్కసహస్సాని నిపజ్జనత్థాయ దిన్నమఞ్చకస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి హత్థిసహస్సాని అస్ససహస్సాని రథసహస్సాని నిసీదనత్థాయ దిన్నపీఠస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి మణిసహస్సాని ఏకదీపస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి పోక్ఖరణీసహస్సాని ఏకపోక్ఖరణియా నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి ఇత్థిసహస్సాని పుత్తసహస్సాని గహపతిసహస్సాని పరిభోగభాజనపత్తథాలక ధమకరణ పరిస్సావన ఆరకణ్టక పిప్ఫలక నఖచ్ఛేదన కుఞ్చికకణ్ణమలహరణీ పాదకథలిక ఉపాహన ఛత్త కత్తరయట్ఠిదానస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి ధేనుసహస్సాని గోరసదానస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని. చతురాసీతి వత్థకోటిసహస్సాని నివాసనపారుపనదానస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తాని . చతురాసీతి థాలిపాకసహస్సాని భోజనదానస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తానీతి వేదితబ్బాని.

౨౭౨. ఏవం భగవా మహాసుదస్సనస్స సమ్పత్తిం ఆదితో పట్ఠాయ విత్థారేన కథేత్వా సబ్బం తం దారకానం పంసాగారకీళనం వియ దస్సేన్తో పరినిబ్బానమఞ్చకే నిపన్నోవ **పస్సానన్దాతిఆదిమాహ**. తత్థ **విపరిణతాతి** పకతివిజహనేన నిబ్బుతపదీపో వియ అపణ్ణత్తికభావం గతా. **ఏవం అనిచ్చా ఖో, ఆనన్ద, సఙ్ఖారాతి** ఏవం హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా.

ఏత్తావతా భగవా యథా నామ పురిసో సతహత్థుబ్బేధే చమ్పకరుక్ఖే నిస్సేణిం బన్ధిత్వా అభిరుహిత్వా చమ్పకపుప్ఫం ఆదాయ నిస్సేణిం ముఞ్చన్తో ఓతరేయ్య, ఏవమేవ నిస్సేణిం బన్ధన్తో వియ అనేకవస్సకోటిసతసహస్సుబ్బేధం మహాసుదస్సనసమ్పత్తిం ఆరుయ్హ సమ్పత్తిమత్థకే ఠితం అనిచ్చలక్ఖణం ఆదాయ నిస్సేణిం ముఞ్చన్తో వియ ఓతిణ్ణో. తేనేవ పుబ్బే వసభరాజా దీఘభాణకత్థేరానం లోహపాసాదస్స పాచీనపస్సే అమ్బలట్ఠికాయం ఇమం సుత్తం సజ్ఝాయన్తానం సుత్వా – ''కిం, భో, మయ్హం అయ్యకేన ఏత్థ వుత్తం, అత్తనో ఖాదితపీతట్ఠానే సమ్పత్తిమేవ కథేతీ''తి చిన్తేన్తో – ''ఏవం అనిచ్చా ఖో, ఆనన్ద, సఙ్ఖారా''తి వుత్తకాలే ''ఇమం, భో, దిస్వా పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమతా ఏవం వుత్త''న్తి వామహత్థం సమిఞ్జిత్వా దక్ఖిణహత్థేన అప్పోటేత్వా – ''సాధు సాధూ''తి తుట్ఠహదయో సాధుకారం అదాసి.

ఏవం అద్ధువాతి ఏవం ఉదకపుప్ఫుళాదయో వియ ధువభావవిరహితా. **ఏవం అనస్సాసికాతి** ఏవం సుపినకే పీతపానీయం వియ అనులిత్తచన్దనం వియ చ అస్సాసవిరహితా.

సరీరం నిక్ఖిపేయ్యాతి సరీరం ఛడ్డేయ్య. ఇదాని అఞ్ఞస్స సరీరస్స నిక్ఖేపో వా పటిజగ్గనం వా నత్థి కిలేసపహీనత్తా, ఆనన్ద, తథాగతస్సాతి వదతి. ఇదం పన వత్వా పున థేరం ఆమన్తేసి, చక్కవత్తినో ఆనుభావో నామ రఞ్ఞో పబ్బజితస్స సత్తమే దివసే అన్తరధాయతి. మహాసుదస్సనస్స పన కాలఙ్కిరియతో సత్తమేవ దివసే సత్తరతనపాకారా సత్తరతనతాలా చతురాసీతి పోక్ఖరణీసహస్సాని ధమ్మపాసాదో ధమ్మపోక్ఖరణీ చక్కరతనన్తి సబ్బమేతం అన్తరధాయీతి. హత్థిఆదీసు పన అయం ధమ్మతా ఖీణాయుకా సహేవ కాలఙ్కరోన్తి. ఆయుసేసే సతి హత్థిరతనం ఉపోసథకులం గచ్ఛతి, అస్సరతనం వలాహకకులం, మణిరతనం వేపుల్లపబ్బతమేవ గచ్ఛతి. ఇత్థిరతనస్స ఆనుభావో అన్తరధాయతి. గహపతిరతనస్స చక్ఖు పాకతికమేవ హోతి. పరిణాయకరతనస్స వేయ్యత్తియం నస్సతి.

ఇదమవోచ భగవాతి ఇదం పాళియం ఆరుళ్హఞ్చ అనారుళ్హఞ్చ సబ్బం భగవా అవోచ. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాసుదస్సనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. జనవసభసుత్తవణ్ణనా

నాతికియాదిబ్యాకరణవణ్ణనా

౨౭౩-౨౭౫. ఏవం మే సుతన్తి జనవసభసుత్తం. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా – **పరితో పరితో జనపదేసూతి** సమన్తా సమన్తా జనపదేసు. **పరిచారకేతి** బుద్ధధమ్మసఙ్ఘానం పరిచారకే. **ఉపపత్తీసూతి** ఞాణగతిపుఞ్ఞానం ఉపపత్తీసు. **కాసికోసలేసూతి** కాసీసు చ కోసలేసు చ, కాసిరట్ఠే చ కోసలరట్ఠే చాతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ. అఙ్గమగధయోనకకమ్బోజఅస్సకఅవన్తిరట్ఠేసు పన ఛసు న బ్యాకరోతి. ఇమేసం పన సోళసన్నం మహాజనపదానం పురిమేసు దససుయేవ బ్యాకరోతి. **నాతికియాతి** నాతికగామవాసినో.

తేనాతి తేన అనాగామిఆదిభావేన. **సుత్వాతి** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా బ్యాకరోన్తస్స భగవతో పఞ్హాబ్యాకరణం సుత్వా తేసం అనాగామిఆదీసు నిట్ఠఙ్గతా హుత్వా. తేన అనాగామిఆదిభావేన అత్తమనా అహేసుం. అట్ఠకథాయం పన **తేనాతి** తే నాతికియాతి వుత్తం. ఏతస్మిం అత్థే న-కారో నిపాతమత్తం హోతి.

ఆనన్దపరికథావణ్ణనా

౨౭౬. భగవన్తం కిత్తయమానరూపోతి అహో బుద్ధో, అహో ధమ్మో, అహో సఙ్ఘో; అహో ధమ్మో స్వాక్ఖాతోతి ఏవం కిత్తయన్తోవ కాలమకాసి. **బహుజనో పసీదేయ్యాతి** అమ్హాకం పితా మాతా భాతా భగినీ పుత్తో ధీతా సహాయకో, తేన అమ్హేహి సద్ధిం ఏకతో భుత్తా, ఏకతో సయితా, తస్స ఇదఞ్చిదఞ్చ మనాపం అకరిమ్హ, సో కిర అనాగామీ సకదాగామీ సోతాపన్నో; అహో సాధు, అహో సుట్ఠూతి ఏవం బహుజనో పసాదం ఆపజ్జేయ్య.

౨౭౮. గతిన్తి ఞాణగతిం. **అభిసమ్పరాయన్తి** ఞాణాభిసమ్పరాయమేవ. **అద్దసా ఖోతి** కిత్తకే జనే అద్దస? చతువీసతిసతసహస్సాని.

౨౭౯. ఉపసన్తపదిస్సోతి ఉపసన్తదస్సనో. **భాతిరివాతి** అతివియ భాతి, అతివియ విరోచతి. **ఇన్ద్రియానన్తి** మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం. **అద్దసం ఖో అహం ఆనన్దాతి** నేవ దస, న వీసతి, న సతం, న సహస్సం, అనూనాధికాని చతువీసతిసతసహస్సాని అద్దసన్తి ఆహ.

జనవసభయక్ఖవణ్ణనా

౨౮౦. దిస్వా పన మే ఏత్తకో జనో మం నిస్సాయ దుక్ఖా పముత్తోతి బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జి, చిత్తం పసీది, చిత్తస్స పసన్నత్తా చిత్తసముట్ఠానం లోహితం పసీది, లోహితస్స పసన్నత్తా మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని పసీదింసూతి సబ్బమిదం వత్వా **అథ ఖో ఆనన్దాతిఆదిమాహ**. తత్థ యస్మా సో భగవతో ధమ్మకథం సుత్వా దససహస్సాధికస్స జనసతసహస్సస్స జేట్ఠకో హుత్వా సోతాపన్నో జాతో, తస్మా **జనవసభో**తిస్స నామం అహోసి.

ఇతో సత్తాతి ఇతో దేవలోకా చవిత్వా సత్త. **తతో సత్తాతి** తతో మనుస్సలోకా చవిత్వా సత్త. **సంసారాని చతుద్దసాతి** సబ్బాపి చతుద్దసఖన్ధపటిపాటియో. **నివాసమభిజానామీ**తి జాతివసేన నివాసం జానామి. **యత్థ మే వుసితం పురే**తి యత్థ దేవేసు చ వేస్సవణస్స సహబ్యతం ఉపగతేన మనుస్సేసు చ రాజభూతేన ఇతో అత్తభావతో పురేయేవ మయా వుసితం. పురే ఏవం వుసితత్తా ఏవ చ ఇదాని సోతాపన్నో హుత్వా తీసు వత్థూసు బహుం పుఞ్ఞం కత్వా తస్సానుభావేన ఉపరి నిబ్బత్తితుం సమత్థోపి దీఘరత్తం వుసితట్ఠానే నికన్తియా బలవతాయ ఏత్థేవ నిబ్బత్తో.

౨౮౧. **ఆసా చ పన మే సన్తిట్ఠతీ**తి ఇమినాహం సోతాపన్నోతి న సుత్తప్పమత్తోవ హుత్వా కాలం వీతినామేసిం. సకదాగామిమగ్గత్థాయ పన మే విపస్సనా ఆరద్ధా. అజ్జేవ అజ్జేవ పటివిజ్ఝిస్సామీతి ఏవం సఉస్సాహో విహరామీతి దస్సేతి. **యదగ్గే**తి లట్ఠివనుయ్యానే పఠమదస్సనే సోతాపన్నదివసం సన్ధాయ వదతి. **తదగ్గే అహం, భన్తే, దీఘరత్తం అవినిపాతో అవినిపాతం సఞ్జానామీ**తి తందివసం ఆదిం కత్వా, అహం, భన్తే, పురిమం చతుద్దసఅత్తభావసఙ్ఖాతం దీఘరత్తం అవినిపాతో లట్ఠివనుయ్యానే సోతాపత్తిమగ్గవసేన అధిగతం అవినిపాతధమ్మతం సఞ్జానామీతి అత్థో. **అనచ్ఛరియన్తి** అనుఅచ్ఛరియం. చిన్తయమానం పునప్పునం అచ్ఛరియమేవిదం యం కేనచిదేవ కరణీయేన గచ్ఛన్తో భగవన్తం అన్తరామగ్గే అద్దసం. ఇదమ్పి అచ్ఛరియం యఞ్చ వేస్సవణస్స మహారాజస్స సయంపరిసాయ భాసతో భగవతో దిట్ఠసదిసమేవ సమ్ముఖా సుతం. **ద్వే పచ్చయాతి** అన్తరామగ్గే దిట్ఠభావో చ వేస్సవణస్స సమ్ముఖా సుతం ఆరోచేతుకామతా చ.

దేవసభావణ్ణనా

౨౮౨. **సన్నిపతితాతి** కస్మా సన్నిపతితా? తే కిర చతూహి కారణేహి సన్నిపతన్తి. వస్సూపనాయికసఙ్గహత్థం, పవారణాసఙ్గహత్థం, ధమ్మసవనత్థం, పారిచ్ఛత్తకకీళానుభవనత్థన్తి. తత్థ స్వే వస్సూపనాయికాతి ఆసాళ్హీపుణ్ణమాయ ద్వీసు దేవలోకేసు దేవా సుధమ్మాయ దేవసభాయ సన్నిపతిత్వా మన్తేన్తి అసుకవిహారే ఏకో భిక్ఖు వస్సూపగతో, అసుకవిహారే ద్వే తయో చత్తారో పఞ్చ దస వీసతి తింసం చత్తాలీసం పఞ్ఞాసం సతం సహస్సం భిక్ఖూ వస్సూపగతా, ఏత్థేత్థ ఠానే అయ్యానం ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కరోథాతి ఏవం వస్సూపనాయికసఙ్గహో కతో హోతి.

తదాపి ఏతేనేవ కారణేన సన్నిపతితా. **ఇదం తేసం హోతి ఆసనస్మి**న్తి ఇదం తేసం చతున్నం మహారాజానం ఆసనం హోతి. ఏవం తేసు నిసిన్నేసు అథ పచ్ఛా అమ్హాకం ఆసనం హోతి.

యేనత్థేనాతి యేన వస్సూపనాయికత్థేన. **తం అత్థం చిన్తయిత్వా తం అత్థం మన్తయిత్వాతి** తం అరఞ్ఞవాసినో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరక్ఖత్థం చిన్తయిత్వా. ఏత్థేత్థ వుట్ఠభిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరక్ఖం సంవిదహథాతి చతూహి మహారాజేహి సద్ధిం మన్తేత్వా. **వుత్తవచనాపి త**న్తి తేత్తింస దేవపుత్తా వదన్తి, మహారాజానో **వుత్తవచనా** నామ. తథా తేత్తింస దేవపుత్తా పచ్చానుసాసన్తి, ఇతరే **పచ్చానుసిట్ఠవచనా** నామ. పదద్వయేపి పన తన్తి నిపాతమత్తమేవ. **అవిపక్కన్తాతి** అగతా.

౨౮౩. **ఉళారోతి** విపులో మహా. **దేవానుభావన్తి** యా సా సబ్బదేవతానం వత్థాలఙ్కారవిమానసరీరానం పభా ద్వాదస యోజనాని ఫరతి. మహాపుఞ్ఞానం పన సరీరప్పభా యోజనసతం ఫరతి. తం దేవానుభావం అతిక్కమిత్వా.

బ్రహ్మునో హేతం పుబ్బనిమిత్తన్తి యథా సూరియస్స ఉదయతో ఏతం పుబ్బఙ్గమం ఏతం పుబ్బనిమిత్తం యదిదం అరుణుగ్గం, ఏవమేవ బ్రహ్మునోపి ఏతం – ‘‘పుబ్బనిమిత్త’’న్తి దీపేతి.

సనఙ్కుమారకథావణ్ణనా

౨౮౪. **అనభిసమ్భవనీయోతి** అపత్తబ్బో, న తం దేవా తావతింసా పస్సన్తీతి అత్థో. **చక్ఖుపథస్మిన్తి** చక్ఖుపసాదే ఆపాథే వా. సో దేవానం చక్ఖుస్స ఆపాథే సమ్భవనీయో పత్తబ్బో న హోతి, న అభిభవతీతి వుత్తం హోతి. హేట్ఠా హేట్ఠా హి దేవతా ఉపరూపరి దేవానం ఓళారికం కత్వా మాపితమేవ అత్తభావం పస్సితుం సక్కోన్తి, **వేదపటిలాభన్తి** తుట్ఠిపటిలాభం. **అధునాభిసిత్తో రజ్జేనాతి** సమ్పతి అభిసిత్తో రజ్జేన. అయం పనత్థో దుట్ఠగామణిఅభయవత్థునా దీపేతబ్బో –

సో కిర ద్వత్తింస దమిళరాజానో విజిత్వా అనురాధపురే పత్తాభిసేకో తుట్ఠసోమనస్సేన మాసం నిద్దం న లభి, తతో – “నిద్దం న లభామి, భన్తే”తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆచిక్ఖి. తేన హి, మహారాజ, అజ్జ ఉపోసథం అధిట్ఠాహీతి. సో చ ఉపోసథం అధిట్ఠాసి. సఙ్ఘో గన్త్వా – “చిత్తయమకం సజ్ఝాయథా”తి అట్ఠ ఆభిధమ్మికభిక్ఖూ పేసేసి. తే గన్త్వా – “నిపజ్జ త్వం, మహారాజా,”తి వత్వా సజ్ఝాయం ఆరభింసు. రాజా సజ్ఝాయం సుణన్తోవ నిద్దం ఓక్కమి. థేరా – రాజానం మా పబోధయిత్థాతి పక్కమింసు. రాజా దుతియదివసే సూరియుగ్గమనే పబుజ్ఝిత్వా థేరే అపస్సన్తో – “కుహిం అయ్యా”తి పుచ్ఛి. తుమ్హాకం నిద్దోక్కమనభావం ఞత్వా గతాతి. నత్థి, భో, మయ్హం అయ్యకస్స దారకానం అజాననకభేసజ్జం నామ, యావ నిద్దాభేసజ్జమ్పి జానన్తి యేవాతి ఆహ.

పఞ్చసిఖోతి పఞ్చసిఖగన్ధబ్బసదిసో హుత్వా. పఞ్చసిఖగన్ధబ్బదేవపుత్తస్స కిర సబ్బదేవతా అత్తభావం మమాయన్తి. తస్మా బ్రహ్మాపి తాదిసంయేవ అత్తభావం నిమ్మినిత్వా పాతురహోసి. **పల్లఙ్కేన నిసీదీతి** పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీది.

విస్సట్ఠోతి సుముత్తో అపలిబుద్ధో. **విఞ్ఞేయ్యోతి** అత్థవిఞ్ఞాపనో. **మఞ్జూతి** మధురో ముదు. **సవనీయోతి** సోతబ్బయుత్తకో కణ్ణసుఖో. **బిన్దూతి** ఏకగ్ఘనో. **అవిసారీతి** సువిసదో అవిప్పకిణ్ణో. **గమ్భీరోతి** నాభిమూలతో పట్ఠాయ గమ్భీరసముట్ఠితో, న జివ్హాదన్తఓట్ఠతాలుమత్తప్పహారసముట్ఠితో. ఏవం సముట్ఠితో హి అమధురో చ హోతి, న చ దూరం సావేతి. **నిన్నాదీతి** మహామేఘముదిఙ్గసద్దో వియ నిన్నాదయుత్తో. అపిచేత్థ పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం పదం పురిమస్స పురిమస్స అత్థోయేవాతి వేదితబ్బో. **యథాపరిసన్తి** యత్తకా పరిసా, తత్తకమేవ విఞ్ఞాపేతి. అన్తో పరిసాయం యేవస్స సద్దో సమ్పరివత్తతి, న బహిద్ధా విధావతి. **యే హి కేచీతి** ఆది బహుజనహితాయ పటిపన్నభావదస్సనత్థం వదతి. **సరణం గతాతి** న యథా వా తథా వా సరణం గతే సన్ధాయ వదతి. నిబ్బేమతికగహితసరణే పన సన్ధాయ వదతి. **గన్ధబ్బకాయం పరిపూరేన్తీతి** గన్ధబ్బదేవగణం పరిపూరేన్తి. ఇతి అమ్హాకం సత్థు లోకే ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ ఛ దేవలోకాదీసు పిట్ఠం కోట్టేత్వా పూరితనాళి వియ సరవననళవనం వియ చ నిరన్తరం జాతపరిసాతి ఆహ.

భావితఇద్ధిపాదవణ్ణనా

౨౮౫. **యావసుపఞ్ఞత్తా చిమే తేన భగవతాతి** తేన మయ్హం సత్థారా భగవతా యావ సుపఞ్ఞత్తా యావ సుకథితా. **ఇద్ధిపాదాతి** ఏత్థ ఇజ్ఝనట్ఠేన ఇద్ధి, పతిట్ఠానట్ఠేన పాదాతి వేదితబ్బా. **ఇద్ధిపహుతాయాతి** ఇద్ధిపహోనకతాయ. **ఇద్ధివిసవితాయాతి** ఇద్ధివిపజ్జనభావాయ, పునప్పునం ఆసేవనవసేన చిణ్ణవసితాయాతి వుత్తం హోతి. **ఇద్ధివికుబ్బనతాయాతి** ఇద్ధివికుబ్బనభావాయ, నానప్పకారతో కత్వా దస్సనత్థాయ. **ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతన్తిఆదీసు** ఛన్దహేతుకో ఛన్దాధికో వా సమాధి ఛన్దసమాధి, కత్తుకమ్యతాఛన్దం అధిపతిం కరిత్వా పటిలద్ధసమాధిస్సేతం అధివచనం. పధానభూతా సఙ్ఖారా పధానసఙ్ఖారా. చతుకిచ్చసాధకస్స

సమ్మప్పధానవీరియస్సేతం అధివచనం. **సమన్నాగత**న్తి ఛన్దసమాధినా చ పధానసఙ్ఖారేన చ ఉపేతం. **ఇద్ధిపాద**న్తి నిప్ఫత్తిపరియాయేన ఇజ్ఝనట్ఠేన వా, ఇజ్ఝన్తి ఏతాయ సత్తా ఇద్ధా వుద్ధా ఉక్కంసగతా హోన్తీతి ఇమినా వా పరియాయేన **ఇద్ధీ**తి సఙ్ఖ్యం గతానం అభిఞ్ఞాచిత్తసమ్పయుత్తానం ఛన్దసమాధిపధానసఙ్ఖారానం అధిట్ఠానట్ఠేన పాదభూతో సేసచిత్తచేతసికరాసీతి అత్థో. వుత్తఞ్హేతం – "ఇద్ధిపాదోతి తథాభూతస్స వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, సఙ్ఖారక్ఖన్ధో విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో"తి (విభ. ४३४). ఇమినా నయేన సేసేసుపి అత్థో వేదితబ్బో. యథేవ హి ఛన్దం అధిపతిం కరిత్వా పటిలద్ధసమాధి ఛన్దసమాధీతి వుత్తో, ఏవం వీరియం, చిత్తం, వీమంసం అధిపతిం కరిత్వా పటిలద్ధసమాధి వీమంసాసమాధీతి వుచ్చతి. అపిచ ఉపచారజ్ఝానం పాదో, పఠమజ్ఝానం ఇద్ధి. సఉపచారం పఠమజ్ఝానం పాదో, దుతియజ్ఝానం ఇద్ధీతి ఏవం పుబ్బభాగే పాదో, అపరభాగే ఇద్ధీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. విత్థారేన ఇద్ధిపాదకథా **విసుద్ధిమగ్గే** చ **విభఙ్గట్ఠకథాయ** చ వుత్తా.

కేచి పన "నిప్ఫన్నా ఇద్ధి. అనిప్ఫన్నో ఇద్ధిపాదో"తి వదన్తి, తేసం వాదమద్దనత్థాయ అభిధమ్మే **ఉత్తరచూళికవారో** నామ ఆభతో – "చత్తారో ఇద్ధిపాదా ఛన్దిద్ధిపాదో, వీరియిద్ధిపాదో, చిత్తిద్ధిపాదో, వీమంసిద్ధిపాదో. తత్థ కతమో ఛన్దిద్ధిపాదో? ఇధ భిక్ఖు యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి నియ్యానికం అపచయగామిం దిట్ఠిగతానం పహానాయ పఠమాయ భూమియా పత్తియా వివిచ్చేవ కామేహి పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి దుక్ఖాపటిపదం దన్ధాభిఞ్ఞం. యో తస్మిం సమయే ఛన్దో ఛన్దికతా కత్తుకమ్యతా కుసలో ధమ్మచ్ఛన్దో, అయం వుచ్చతి ఛన్దిద్ధిపాదో, అవసేసా ధమ్మా ఛన్దిద్ధిపాదసమ్పయుత్తా"తి (విభ. ४३८). ఇమే పన లోకుత్తరవసేనేవ ఆగతా. తత్థ రట్ఠపాలత్థేరో ఛన్దం ధురం కత్వా లోకుత్తరం ధమ్మం నిబ్బత్తేసి. సోణత్థేరో వీరియం ధురం కత్వా, సమ్భూతత్థేరో చిత్తం ధురం కత్వా, ఆయస్మా మోఘరాజా వీమంసం ధురం కత్వాతి.

తత్థ యథా చతూసు అమచ్చపుత్తేసు ఠానన్తరం పత్థేత్వా రాజానం ఉపనిస్సాయ విహరన్తేసు ఏకో ఉపట్ఠానే ఛన్దజాతో రఞ్ఞో అజ్ఝాసయఞ్చ రుచిఞ్చ ఞత్వా దివా చ రత్తో చ ఉపట్ఠహన్తో రాజానం ఆరాధేత్వా ఠానన్తరం పాపుణి. యథా సో, ఏవం ఛన్దధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

ఏకో పన – "దివసే దివసే ఉపట్ఠాతుం కో సక్కోతి, ఉప్పన్నే కిచ్చే పరక్కమేన ఆరాధేస్సామీ"తి కుపితే పచ్చన్తే రఞ్ఞా పహితో పరక్కమేన సత్తుమద్దనం కత్వా ఠానన్తరం పాపుణి. యథా సో, ఏవం వీరియధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

ఏకో – "దివసే దివసే ఉపట్ఠానమ్పి ఉరేన సత్తిసరపటిచ్ఛనమ్పి భారోయేవ, మన్తబలేన ఆరాధేస్సామీ"తి ఖత్తవిజ్జాయ కతపరిచయత్తా మన్తసంవిధానేన రాజానం ఆరాధేత్వా ఠానన్తరం పాపుణాతి. యథా సో, ఏవం చిత్తధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

అపరో – "కిం ఇమేహి ఉపట్ఠానాదీహి, రాజానో నామ జాతిసమ్పన్నస్స ఠానన్తరం దేన్తి, తాదిసస్స దేన్తో మయ్హం దస్సతీ"తి జాతిసమ్పత్తిమేవ నిస్సాయ ఠానన్తరం పాపుణి, యథా సో, ఏవం సుపరిసుద్ధం వీమంసం నిస్సాయ వీమంసధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

అనేకవిహితన్తి అనేకవిధం. **ఇద్ధివిధ**న్తి ఇద్ధికోట్ఠాసం.

తివిధఓకాసాధిగమవణ్ణనా

౨౭౭. **సుఖస్సాధిగమాయాతి** ఝానసుఖస్స మగ్గసుఖస్స ఫలసుఖస్స చ అధిగమాయ. **సంసట్ఠోతి** సమ్పయుత్తచిత్తో. **అరియధమ్మన్తి** అరియేన భగవతా బుద్ధేన దేసితం ధమ్మం. **సుణాతీతి** సత్థు సమ్ముఖా భిక్ఖుభిక్ఖునీఆదీహి వా దేసియమానం సుణాతి. **యోనిసో మనసికరోతీతి** ఉపాయతో పథతో కారణతో 'అనిచ్చ'న్తిఆదివసేన మనసి కరోతి. "**యోనిసో మనసికారో** నామ ఉపాయమనసికారో పథమనసికారో, అనిచ్చే అనిచ్చన్తి దుక్ఖే దుక్ఖన్తి అనత్తని అనత్తాతి అసుభే అసుభన్తి సచ్చానులోమికేన వా చిత్తస్స ఆవట్టనా అన్వావట్టనా ఆభోగో సమన్నాహారో మనసికారో, అయం వుచ్చతి యోనిసోమనసికారో"తి. ఏవం వుత్తే యోనిసోమనసికారే కమ్మం ఆరభతీతి అత్థో. **అసంసట్ఠోతి** వత్థుకామేహిపి కిలేసకామేహిపి అసంసట్ఠో విహరతి. **ఉప్పజ్జతి సుఖన్తి** ఉప్పజ్జతి పఠమజ్ఝానసుఖం. **సుఖా భియ్యో సోమనస్సన్తి** సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స ఝానసుఖపచ్చయా అపరాపరం సోమనస్సం ఉప్పజ్జతి. **పముదాతి** తుట్ఠాకారతో దుబ్బలపీతి. **పామోజ్జన్తి** బలవతరం పీతిసోమనస్సం. **పఠమో ఓకాసాధిగమోతి** పఠమజ్ఝానం పఞ్చనీవరణాని విక్ఖమ్భేత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా తిట్ఠతి, తస్మా "పఠమో ఓకాసాధిగమో"తి వుత్తం.

ఓళారికాతి ఏత్థ కాయవచీసఙ్ఖారా తావ ఓళారికా హోన్తు, చిత్తసఙ్ఖారా కథం ఓళారికాతి? అప్పహీనత్తా. కాయసఙ్ఖారా హి చతుత్థజ్ఝానేన పహీయన్తి, వచీసఙ్ఖారా దుతియజ్ఝానేన, చిత్తసఙ్ఖారా నిరోధసమాపత్తియా. ఇతి కాయవచీసఙ్ఖారేసు పహీనేసుపి తే తిట్ఠన్తియేవాతి పహీనే ఉపాదాయ అప్పహీనత్తా ఓళారికా నామ జాతా. **సుఖన్తి** నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స ఉప్పన్నం చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిసుఖం. **సుఖా భియ్యో సోమనస్సతి** ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠితస్స అపరాపరం సోమనస్సం. **దుతియో ఓకాసాధిగమోతి** చతుత్థజ్ఝానం సుఖం దుక్ఖం విక్ఖమ్భేత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా తిట్ఠతి, తస్మా "దుతియో ఓకాసాధిగమో"తి వుత్తం. దుతియతతియజ్ఝానాని పనేత్థ చతుత్థే గహితే గహితానేవ హోన్తీతి విసుం న వుత్తానీతి.

ఇదం కుసలన్తిఆదీసు **కుసలం** నామ దసకుసలకమ్మపథా. **అకుసలన్తి** దసఅకుసలకమ్మపథా. **సావజ్జదుకాదయోపి** ఏతేసం వసేనేవ వేదితబ్బా. సబ్బఞ్చేవ పనేతం కణ్హఞ్చ సుక్కఞ్చ సప్పటిభాగఞ్చాతి **కణ్హసుక్కసప్పటిభాగం.** నిబ్బానమేవ హేతం అప్పటిభాగం. **అవిజ్జా పహీయతీతి** వట్టపటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా పహీయతి. **విజ్జా ఉప్పజ్జతీతి** అరహత్తమగ్గవిజ్జా ఉప్పజ్జతి. **సుఖన్తి** అరహత్తమగ్గసుఖఞ్చేవ ఫలసుఖఞ్చ. **సుఖా భియ్యో సోమనస్సన్తి** ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠితస్స అపరాపరం సోమనస్సం. **తతియో ఓకాసాధిగమోతి** అరహత్తమగ్గో సబ్బకిలేసే విక్ఖమ్భేత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా తిట్ఠతి, తస్మా "తతియో ఓకాసాధిగమో"తి వుత్తో. సేసమగ్గా పన తస్మిం గహితే అన్తోగధా ఏవాతి విసుం న వుత్తా.

ఇమే పన తయో ఓకాసాధిగమా అట్ఠతింసారమ్మణవసేన విత్థారేత్వా కథేతబ్బా. కథం? సబ్బాని ఆరమ్మణాని **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తనయేనేవ ఉపచారవసేన చ అప్పనావసేన చ వవత్థపేత్వా చతువీసతియా ఠానేసు పఠమజ్ఝానం "పఠమో ఓకాసాధిగమో"తి కథేతబ్బం. తేరససు ఠానేసు దుతియతతియజ్ఝానాని, పన్నరససు ఠానేసు చతుత్థజ్ఝానఞ్చ నిరోధసమాపత్తిం పాపేత్వా "దుతియో ఓకాసాధిగమో"తి కథేతబ్బం. దస ఉపచారజ్ఝానాని పన మగ్గస్స పదట్ఠానభూతాని తతియం ఓకాసాధిగమం భజన్తి. అపిచ తీసు సిక్ఖాసు అధిసీలసిక్ఖా పఠమం ఓకాసాధిగమం భజతి, అధిచిత్తసిక్ఖా దుతియం, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా తతియన్తి ఏవం సిక్ఖావసేనపి కథేతబ్బం. సామఞ్ఞఫలేపి చూళసీలతో యావ పఠమజ్ఝానా పఠమో ఓకాసాధిగమో , దుతియజ్ఝానతో యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనా దుతియో , విపస్సనాతో యావ అరహత్తా తతియో ఓకాసాధిగమోతి ఏవం సామఞ్ఞఫలసుత్తన్తవసేనపి కథేతబ్బం. తీసు పన పిటకేసు వినయపిటకం పఠమం ఓకాసాధిగమం భజతి, సుత్తన్తపిటకం దుతియం, అభిధమ్మపిటకం తతియన్తి ఏవం పిటకవసేనపి కథేతబ్బం.

పుబ్బే కిర మహాథేరా వస్సూపనాయికాయ ఇమమేవ సుత్తం పట్ఠపేన్తి. కిం కారణా? తీణి పిటకాని విభజిత్వా కథేతుం లభిస్సామాతి. తేపిటకేన హి సమోధానేత్వా కథేన్తస్స దుక్కథితన్తి న సక్కా వత్తుం. తేపిటకం భజాపేత్వా కథితమేవ ఇదం సుత్తం సుకథితం హోతీతి.

చతుసతిపట్ఠానవణ్ణనా

౨౮౯. **కుసలస్సాధిగమాయాతి** మగ్గకుసలస్స చేవ ఫలకుసలస్స చ అధిగమత్థాయ. ఉభయమ్పి హేతం అనవజ్జట్ఠేన ఖేమట్ఠేన వా కుసలమేవ. **తత్థ సమ్మాసమాధియతీతి** తస్మిం అజ్ఝత్తకాయే సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో హోతి. **బహిద్ధా పరకాయే ఞాణదస్సనం అభినిబ్బత్తేతీతి** అత్తనో కాయతో పరస్స కాయాభిముఖం ఞాణం పేసేతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. సబ్బత్థేవ చ **సతిమాతి** పదేన కాయాదిపరిగ్గాహికా సతి, **లోకోతి** పదేన పరిగ్గహితకాయాదయోవ లోకో. చత్తారో చేతే సతిపట్ఠానా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితాతి వేదితబ్బా.

సత్తసమాధిపరిక్ఖారవణ్ణనా

౨౯౦. **సమాధిపరిక్ఖారాతి** ఏత్థ తయో పరిక్ఖారా. "రథో సీలపరిక్ఖారో ఝానక్ఖో చక్కవీరియో"తి (సం॰ ని॰ ౫.౪) హి ఏత్థ అలఙ్కారో పరిక్ఖారో నామ. "సత్తహి నగరపరిక్ఖారేహి సుపరిక్ఖతం హోతీ"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౭) ఏత్థ పరివారో పరిక్ఖారో నామ. "గిలానపచ్చయజీవితపరిక్ఖారో"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౮౨) ఏత్థ సమ్భారో పరిక్ఖారో నామ. ఇధ పన పరివారపరిక్ఖారవసేన "సత్త సమాధిపరిక్ఖారా"తి వుత్తం. **పరిక్ఖతాతి** పరివారితా. **అయం వుచ్చతి నో అరియో సమ్మాసమాధీతి** అయం సత్తహి రతనేహి పరివుతో చక్కవత్తీ వియ సత్తహి అఙ్గేహి పరివుతో "అరియో సమ్మాసమాధీ"తి వుచ్చతి. **సఉపనిసో ఇతిపీతి** సఉపనిస్సయో ఇతిపి వుచ్చతి, సపరివారో యేవాతి వుత్తం హోతి. **సమ్మాదిట్ఠిస్సాతి** సమ్మాదిట్ఠియం ఠితస్స. **సమ్మాసఙ్కప్పో పహోతీతి** సమ్మాసఙ్కప్పో పవత్తతి. ఏస నయో సబ్బపదేసు. అయం పనత్థో మగ్గవసేనాపి ఫలవసేనాపి వేదితబ్బో. కథం? మగ్గసమ్మాదిట్ఠియం ఠితస్స మగ్గసమ్మాసఙ్కప్పో పహోతి...పే॰... మగ్గఞాణే ఠితస్స మగ్గవిముత్తి పహోతి. తథా ఫలసమ్మాదిట్ఠియం ఠితస్స ఫలసమ్మాసఙ్కప్పో పహోతి...పే॰... ఫలసమ్మాఞాణే ఠితస్స ఫలవిముత్తి పహోతీతి.

స్వాక్ఖాతోతిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే వణ్ణితాని. **అపారుతాతి** వివటా. **అమతస్సాతి** నిబ్బానస్స. **ద్వారాతి** పవేసనమగ్గా. **అవేచ్చప్పసాదేనాతి** అచలప్పసాదేన. **ధమ్మవినీతాతి** సమ్మానియ్యానేన నియ్యాతా.

అత్థాయం ఇతరా పజాతి అనాగామినో సన్ధాయాహ, అనాగామినో చ అత్థీతి వుత్తం హోతి. **పుఞ్ఞభాగాతి** పుఞ్ఞకోట్ఠాసేన నిబ్బత్తా. **ఓత్తప్పన్తి** ఓత్తప్పమానో. తేన కదాచి నామ ముసా అస్సాతి ముసావాదభయేన సఙ్ఖాతుం న సక్కోమి, న పన మమ సఙ్ఖాతుం బలం నత్థీతి దీపేతి.

౨౯౧. **తం కిం మఞ్ఞతి భవన్తి** ఇమినా కేవలం వేస్సవణం పుచ్ఛతి, న పనస్స ఏవరూపో సత్థా నాహోసీతి వా న భవిస్సతీతి వా లద్ధి అత్థి. సబ్బబుద్ధానఞ్హి అభిసమయే విసేసో నత్థి.

౨౯౨. సయంపరిసాయన్తి అత్తనో పరిసాయం. **తయిదం బ్రహ్మచరియ**న్తి తం ఇదం సకలం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం. సేసం ఉత్తానమేవ. ఇమాని పన పదాని ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి ఠపితానీతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

జనవసభసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మహాగోవిన్దసుత్తవణ్ణనా

౨౯౩. ఏవం మే సుతన్తి మహాగోవిన్దసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **పఞ్చసిఖో**తి పఞ్చచూళో పఞ్చకుణ్డలికో. సో కిర మనుస్సపథే పుఞ్ఞకమ్మకరణకాలే దహరో పఞ్చచూళకదారకకాలే వచ్ఛపాలకజేట్ఠకో హుత్వా అఞ్ఞేపి దారకే గహేత్వా బహిగామే చతుమగ్గట్ఠానేసు సాలం కరోన్తో పోక్ఖరణిం ఖణన్తో సేతుం బన్ధన్తో విసమం మగ్గం సమం కరోన్తో యానానం అక్ఖపటిఘాతనరుక్ఖే హరన్తోతి ఏవరూపాని పుఞ్ఞాని కరోన్తో విచరిత్వా దహరోవ కాలమకాసి. తస్స సో అత్తభావో ఇట్ఠో కన్తో మనాపో అహోసి. సో కాలం కత్వా చాతుమహారాజికదేవలోకే నవుతివస్ససతసహస్సప్పమాణం ఆయుం గహేత్వా నిబ్బత్తి. తస్స తిగావుతప్పమాణో సువణ్ణక్ఖన్ధసదిసో అత్తభావో అహోసి. సో సకటసహస్సమత్తం ఆభరణం పసాధేత్వా నవకుమ్భమత్తే గన్ధే విలిమ్పిత్వా దిబ్బరత్తవత్థధరో రత్తసువణ్ణకణ్ణికం పిళన్ధిత్వా పఞ్చహి కుణ్డలకేహి పిట్ఠియం వత్తమానేహి పఞ్చచూళకదారకపరిహారేనేవ విచరతి. తేనేతం “పఞ్చసిఖో” త్వేవ సఞ్జానన్తి.

అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి అభిక్కన్తాయ ఖీణాయ రత్తియా, ఏకకోట్ఠాసం అతీతాయాతి అత్థో. **అభిక్కన్తవణ్ణో**తి అతిఇట్ఠకన్తమనాపవణ్ణో. పకతియాపి హేస కన్తవణ్ణో, అలఙ్కరిత్వా ఆగతత్తా పన అభిక్కన్తవణ్ణో అహోసి. **కేవలకప్ప**న్తి అనవసేసం సమన్తతో. అనవసేసత్థో ఏత్థ కేవలసద్దో. కేవలపరిపుణ్ణన్తి ఏత్థ వియ. సమన్తతో అత్థో కప్పసద్దో, కేవలకప్పం జేతవనన్తిఆదీసు వియ. **ఓభాసేత్వా**తి ఆభాయ ఫరిత్వా, చన్దిమా వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకపజ్జోతం కరిత్వాతి అత్థో.

దేవసభావణ్ణనా

౨౯౪. సుధమ్మాయం సభాయన్తి సుధమ్మాయ నామ ఇత్థియా రతనమత్తకణ్ణికరుక్ఖనిస్సన్దేన నిబ్బత్తసభాయం . తస్సా కిర ఫలికమయా భూమి, మణిమయా ఆణియో , సువణ్ణమయా థమ్భా, రజతమయా థమ్భఘటికా చ సఙ్ఘాతా చ, పవాళమయాని వాళరూపాని, సత్తరతనమయా గోపానసియో చ పక్ఖపాసకా చ ముఖవట్టి చ, ఇన్దనీలఇట్ఠకాహి ఛదనం, సోవణ్ణమయం ఛదనపీఠం, రజతమయా థూపికా, ఆయామతో చ విత్థారతో చ తీణి యోజనసతాని, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతాని, ఉబ్బేధతో పఞ్చయోజనసతాని, ఏవరూపాయం సుధమ్మాయం సభాయం.

ధతరట్ఠోతిఆదీసు **ధతరట్ఠో** గన్ధబ్బరాజా గన్ధబ్బదేవతానం కోటిసతసహస్సేన పరివుతో కోటిసతసహస్ససువణ్ణమయాని ఫలకాని చ సువణ్ణసత్తియో చ గాహాపేత్వా పురత్థిమాయ దిసాయ పచ్ఛిమాభిముఖో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా పురతో కత్వా నిసిన్నో.

విరూళ్హకో కుమ్భణ్డరాజా కుమ్భణ్డదేవతానం కోటిసతసహస్సేన పరివుతో కోటిసతసహస్సరజతమయాని ఫలకాని చ సువణ్ణసత్తియో చ గాహాపేత్వా దక్ఖిణాయ దిసాయ ఉత్తరాభిముఖో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా పురతో కత్వా నిసిన్నో.

విరూపక్ఖో నాగరాజా నాగానం కోటిసతసహస్సేన పరివుతో కోటిసతసహస్సమణిమయాని మహాఫలకాని చ సువణ్ణసత్తియో చ గాహాపేత్వా పచ్ఛిమాయ దిసాయ పురత్థిమాభిముఖో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా పురతో కత్వా నిసిన్నో.

వేస్సవణో యక్ఖరాజా యక్ఖానం కోటిసతసహస్సేన పరివుతో కోటిసతసహస్సపవాళమయాని మహాఫలకాని చ సువణ్ణసత్తియో చ గాహాపేత్వా ఉత్తరాయ దిసాయ దక్ఖిణాభిముఖో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా పురతో కత్వా నిసిన్నోతి వేదితబ్బో.

అథ పచ్ఛా అమ్హాకం ఆసనం హోతీతి తేసం పచ్ఛతో అమ్హాకం నిసీదితుం ఓకాసో పాపుణాతి. తతో పరం పవిసితుం వా పస్సితుం వా న లభామ. సన్నిపాతకారణం పనేత్థ పుబ్బే వుత్తం చతుబ్బిధమేవ. తేసు వస్సూపనాయికసఙ్గహో విత్థారితో. యథా పన వస్సూపనాయికాయ, ఏవం మహాపవారణాయపి పుణ్ణమదివసే సన్నిపతిత్వా "అజ్జ కత్థ గన్త్వా కస్స సన్తికే పవారేస్సామా"తి మన్తేన్తి. తత్థ సక్కో దేవానమిన్దో యేభుయ్యేన పియఙ్గుదీపమహావిహారస్మింయేవ పవారేతి. సేసా దేవతా పారిచ్ఛత్తకాదీని దిబ్బపుప్ఫాని చేవ దిబ్బచన్దనచుణ్ణాని చ గహేత్వా అత్తనో అత్తనో మనాపట్ఠానమేవ గన్త్వా పవారేన్తి. ఏవం పవారణసఙ్గహత్థాయ సన్నిపతన్తి .

దేవలోకే పన **ఆసావతీ** నామ లతా అత్థి. సా పుప్ఫిస్సతీతి దేవా వస్ససహస్సం ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి. పారిచ్ఛత్తకే పుప్ఫమానే ఏకవస్సం ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి. తే తస్స పణ్డుపలాసాదిభావతో పట్ఠాయ అత్తమనా హోన్తి. యథాహ –

> "యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే దేవానం తావతింసానం పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో పణ్డుపలాసో హోతి, అత్తమనా, భిక్ఖవే, దేవా తావతింసా తస్మిం సమయే హోన్తి – 'పణ్డుపలాసో ఖో దాని పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో, న చిరస్సేవ పన్నపలాసో భవిస్సతీ'తి. యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే దేవానం తావతింసానం పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో పన్నపలాసో హోతి, ఖారకజాతో హోతి, జాలకజాతో హోతి, కుటుమలకజాతో హోతి, కోరకజాతో హోతి. అత్తమనా, భిక్ఖవే, దేవా తావతింసా తస్మిం సమయే హోన్తి – 'కోరకజాతో దాని పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో న చిరస్సేవ సబ్బపాలిఫుల్లో భవిస్సతీ'తి (అ. ని. ౭.౬౯).
>
> సబ్బపాలిఫుల్లస్స ఖో పన, భిక్ఖవే, పారిచ్ఛత్తకస్స కోవిళారస్స సమన్తా పణ్ణాస యోజనాని ఆభాయ ఫుటం హోతి, అనువాతం యోజనసతం గన్ధో గచ్ఛతి. అయమానుభావో పారిచ్ఛత్తకస్స కోవిళారస్సా"తి.

పుప్ఫితే పారిచ్ఛత్తకే ఆరోహణకిచ్చం వా అఙ్కుసకం గహేత్వా నమనకిచ్చం వా పుప్ఫాహరణత్థం చఙ్కోటకకిచ్చం వా నత్థి, కన్తనకవాతో ఉట్ఠహిత్వా పుప్ఫాని వణ్టతో కన్తతి, సమ్పటిచ్ఛనకవాతో సమ్పటిచ్ఛతి, పవేసనకవాతో సుధమ్మం దేవసభం పవేసేతి, సమ్మజ్జనకవాతో పురాణపుప్ఫాని నీహరతి, సన్థరణకవాతో పత్తకణ్ణికకేసరాని నచ్చన్తో సన్థరతి, మజ్ఝట్ఠానే ధమ్మాసనం హోతి. యోజనప్పమాణో రతనపల్లఙ్కో ఉపరి తియోజనేన సేతచ్ఛత్తేన ధారయమానేన, తదనన్తరం సక్కస్స దేవరఞ్ఞో ఆసనం అత్థరియతి. తతో తేత్తింసాయ దేవపుత్తానం, తతో అఞ్ఞాసం మహేసక్ఖదేవతానం. అఞ్ఞతరదేవతానం పన పుప్ఫకణ్ణికావ ఆసనం హోతి.

దేవా దేవసభం పవిసిత్వా నిసీదన్తి. తతో పుప్ఫేహి రేణువట్టి ఉగ్గన్త్వా ఉపరి కణ్ణికం ఆహచ్చ నిపతమానా దేవతానం తిగావుతప్పమాణం అత్తభావం లాఖారసపరికమ్మసజ్జితం వియ కరోతి. తేసం సా కీళా చతూహి మాసేహి పరియోసానం గచ్ఛతి. ఏవం పారిచ్ఛత్తకకీళానుభవనత్థాయ సన్నిపతన్తి.

మాసస్స పన అట్ఠదివసే దేవలోకే మహాధమ్మసవనం ఘుసతి. తత్థ సుధమ్మాయం దేవసభాయం సనఙ్కుమారో వా మహాబ్రహ్మా, సక్కో వా దేవానమిన్దో, ధమ్మకథికభిక్ఖు వా, అఞ్ఞతరో వా ధమ్మకథికో దేవపుత్తో ధమ్మకథం కథేతి. అట్ఠమియం పక్ఖస్స చతున్నం మహారాజానం అమచ్చా, చాతుద్దసియం పుత్తా, పన్నరసే సయం చత్తారో మహారాజానో నిక్ఖమిత్వా సువణ్ణపట్టఞ్చ జాతిహిఙ్గులకఞ్చ గణ్హిత్వా గామనిగమరాజధానియో అనువిచరన్తి. తే – “అసుకా నామ ఇత్థీ వా పురిసో వా బుద్ధం సరణం గతో, ధమ్మం సరణం గతో. సఙ్ఘం సరణం గతో. పఞ్చసీలాని రక్ఖతి. మాసస్స అట్ఠ ఉపోసథే కరోతి. మాతుఉపట్ఠానం పూరేతి. పితుఉపట్ఠానం పూరేతి. అసుకట్ఠానే ఉప్పలహత్థకసతేన పుప్ఫకుమ్భేన పూజా కతా. దీపసహస్సం ఆరోపితం. అకాలధమ్మసవనం కారితం. ఛత్తవేదికా పుటవేదికా కుచ్ఛివేదికా సీహాసనం సీహసోపానం కారితం. తీణి సుచరితాని పూరేతి. దసకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తతీ”తి సువణ్ణపట్టే జాతిహిఙ్గులకేన లిఖిత్వా ఆహరిత్వా పఞ్చసిఖస్స హత్థే దేన్తి. పఞ్చసిఖో మాతలిస్స హత్థే దేతి. మాతలి సఙ్గాహకో సక్కస్స దేవరఞ్ఞో దేతి.

యదా పుఞ్ఞకమ్మకారకా బహూ న హోన్తి, పోత్థకో ఖుద్దకో హోతి, తం దిస్వావ దేవా – “పమత్తో, వత భో మహాజనో విహరతి, చత్తారో అపాయా పరిపూరిస్సన్తి, ఛ దేవలోకా తుచ్ఛా భవిస్సన్తీ”తి అనత్తమనా హోన్తి. సచే పన పోత్థకో మహా హోతి, తం దిస్వావ దేవా – “అప్పమత్తో, వత భో, మహాజనో విహరతి, చత్తారో అపాయా సుఞ్ఞా భవిస్సన్తి , ఛ దేవలోకా పరిపూరిస్సన్తి, బుద్ధసాసనే పుఞ్ఞాని కరిత్వా ఆగతే మహాపుఞ్ఞే పురక్ఖత్వా నక్ఖత్తం కీళితుం లభిస్సామా”తి అత్తమనా హోన్తి. తం పోత్థకం గహేత్వా సక్కో దేవరాజా వాచేతి. తస్స పకతినియామేన కథేన్తస్స సద్దో ద్వాదస యోజనాని గణ్హాతి. ఉచ్చేన సరేన కథేన్తస్స చ సకలం దసయోజనసహస్సం దేవనగరం ఛాదేత్వా తిట్ఠతి. ఏవం ధమ్మసవనత్థాయ సన్నిపతన్తి. ఇధ పన పవారణసఙ్గహత్థాయ సన్నిపతితాతి వేదితబ్బా.

తథాగతం నమస్సన్తాతి నవహి కారణేహి తథాగతం నమస్సమానా . **ధమ్మస్స చ సుధమ్మత**న్తి స్వాక్ఖాతతాదిభేదం ధమ్మస్స సుధమ్మతం ఉజుప్పటిపన్నతాదిభేదం సఙ్ఘస్స చ సుప్పటిపత్తిన్తి అత్థో.

అట్ఠయథాభుచ్చవణ్ణనా

౨౯౬. **యథాభుచ్చే**తి యథాభూతే యథాసభావే. **వణ్ణే**తి గుణే. **పయిరుదాహాసీ**తి కథేసి. **బహుజనహితాయ పటిపన్నో**తి కథం పటిపన్నో? దీపఙ్కరపాదమూలే అట్ఠ ధమ్మే సమోధానేత్వా బుద్ధత్థాయ అభినీహారమానోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో నామ హోతి.

దానపారమీ, సీలపారమీ, నేక్ఖమ్మపారమీ, పఞ్ఞాపారమీ, వీరియపారమీ, ఖన్తిపారమీ, సచ్చపారమీ, అధిట్ఠానపారమీ, మేత్తాపారమీ, ఉపేక్ఖాపారమీతి కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని ఇమా దస పారమియో పూరేన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో.

ఖన్తివాదితాపసకాలే, చూళధమ్మపాలకుమారకాలే, ఛద్దన్తనాగరాజకాలే, భూరిదత్తచమ్పేయ్యసఙ్ఖపాలనాగరాజకాలే, మహాకపికాలే చ తాదిసాని దుక్కరాని కరోన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో. వేస్సన్తరత్తభావే ఠత్వా సత్తసతకమహాదానం దత్వా సత్తసు ఠానేసు పథవిం కమ్పేత్వా పారమీకూటం గణ్హన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో. తతో అనన్తరే అత్తభావే తుసితపురే యావతాయుకం తిట్ఠన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో.

తత్థ పఞ్చ పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి యాచితో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేత్వా దేవానం సఙ్గహత్థాయ పటిఞ్ఞం దత్వా తుసితపురా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛియం పటిసన్ధిం గణ్హన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో.

దస మాసే మాతుకుచ్ఛియం వసిత్వా లుమ్బినీవనే మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమన్తోపి, ఏకూనతింసవస్సాని అగారం అజ్ఝావసిత్వా మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా అనోమనదీతీరే పబ్బజన్తోపి, ఛబ్బస్సాని పధానేన అత్తానం కిలమేత్వా బోధిపల్లఙ్కం ఆరుయ్హ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝన్తోపి, సత్తసత్తాహం బోధిమణ్డే యాపేన్తోపి, ఇసిపతనం ఆగమ్మ అనుత్తరం ధమ్మచక్కం పవత్తేన్తోపి, యమకపాటిహారియం కరోన్తోపి, దేవోరోహణం ఓరోహన్తోపి, బుద్ధో హుత్వా పఞ్చచత్తాలీస వస్సాని తిట్ఠన్తోపి, ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజన్తోపి, యమకసాలానమన్తరే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయన్తోపి బహుజనహితాయ పటిపన్నో. యావస్స సాసపమత్తాపి ధాతుయో ధరన్తి, తావ బహుజనహితాయ పటిపన్నోతి వేదితబ్బో. సేసపదాని ఏతస్సేవ వేవచనాని. తత్థ పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం పురిమస్స పురిమస్స అత్థో.

నేవ అతీతంసే సమనుపస్సామ, న పనేతరహీతి అతీతేపి బుద్ధతో అఞ్ఞం న సమనుపస్సామ, అనాగతేపి న సమనుపస్సామ, ఏతరహి పన అఞ్ఞస్స సత్థునో అభావతోయేవ అఞ్ఞత్ర తేన భగవతా న సమనుపస్సామాతి అయమేత్థ అత్థో. అట్ఠకథాయమ్పి హి – ''అతీతానాగతా బుద్ధా అమ్హాకం సత్థారా సదిసాయేవ, కిం సక్కో కథేతీ''తి విచారేత్వా – ''ఏతరహి బహుజనహితాయ పటిపన్నో సత్థా అమ్హాకం సత్థారం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో కోచి నత్థి, తస్మా న పస్సామాతి కథేతీ''తి వుత్తం. యథా చ ఏత్థ, ఏవం ఇతో పరేసుపి పదేసు అయమత్థో వేదితబ్బో. స్వాక్ఖాతాదీని చ కుసలాదీని చ వుత్తత్థానేవ.

గఙ్గోదకం యమునోదకేనాతి గఙ్గాయమునానం సమాగమట్ఠానే ఉదకం వణ్ణేనపి గన్ధేనపి రసేనపి సంసన్దతి సమేతి, మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ ఏకసదిసమేవ హోతి, న మహాసముద్దఉదకేన సంసట్ఠకాలే వియ విసదిసం. పరిసుద్ధస్స నిబ్బానస్స పటిపదాపి పరిసుద్ధావ. న హి దహరకాలే వేజ్జకమ్మాదీని కత్వా అగోచరే చరిత్వా మహల్లకకాలే నిబ్బానం దట్ఠుం సక్కా, నిబ్బానగామినీ పన పటిపదా పరిసుద్ధావ వట్టతి ఆకాసూపమా. యథా హి ఆకాసమ్పి అలగ్గం పరిసుద్ధం చన్దిమసూరియానం ఆకాసే ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం గచ్ఛన్తానం వియ నిబ్బానం గచ్ఛన్తస్స భిక్ఖునో పటిపదాపి కులే వా గణే వా అలగ్గా అబద్ధా ఆకాసూపమా వట్టతి. సా పనేసా తాదిసావ భగవతా పఞ్ఞత్తా కథితా దేసితా. తేన వుత్తం – ''సంసన్దతి నిబ్బానఞ్చ పటిపదా చా''తి.

పటిపన్నానన్తి పటిపదాయ ఠితానం. **వుసితవతన్తి** వుత్థవాసానం ఏతేసం. **లద్ధసహాయో**తి ఏతేసం తత్థ తత్థ సహా అయనతో సహాయో. ''అదుతియో అసహాయో అప్పటిసమో''తి ఇదం పన అసదిసట్ఠేన వుత్తం. **అపనుజ్జా**తి తేసం మజ్ఝేపి ఫలసమాపత్తియా విహరన్తో చిత్తేన అపనుజ్జ, అపనుజ్జేవ ఏకారామతం అనుయుత్తో విహరతీతి అత్థో.

అభినిప్ఫన్నో ఖో పన తస్స భగవతో లాభోతి తస్స భగవతో మహాలాభో ఉప్పన్నో. కదా పట్ఠాయ ఉప్పన్నో? అభిసమ్బోధిం పత్వా సత్తసత్తాహం అతిక్కమిత్వా ఇసిపతనే ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా అనుక్కమేన దేవమనుస్సానం దమనం కరోన్తస్స తయో జటిలే పబ్బాజేత్వా రాజగహం గతస్స బిమ్బిసారదమనతో పట్ఠాయ ఉప్పన్నో. యం సన్ధాయ వుత్తం – ''తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతి గరుకతో మానితో పూజితో అపచితో లాభీ

చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాన”న్తి (సం. ని. ౨.౭౦). సతసహస్సకప్పాధికేసు చతూసు అసఙ్ఖ్యేయ్యేసు ఉస్సన్నపుఞ్ఞనిస్సన్దసముప్పన్నో లాభసక్కారో మహోఘో వియ అజ్ఝోత్థరమానో ఆగచ్ఛతి.

ఏకస్మిం కిర సమయే రాజగహే సావత్థియం సాకేతే కోసమ్బియం బారాణసియం భగవతో పటిపాటిభత్తం నామ ఉప్పన్నం, తత్థేకో – “అహం సతం విస్సజ్జేత్వా దానం దస్సామీ”తి పణ్ణం లిఖిత్వా విహారద్వారే బన్ధి. అఞ్ఞో – అహం ద్వే సతాని. అఞ్ఞో – అహం పఞ్చ సతాని. అఞ్ఞో – అహం సహస్సం. అఞ్ఞో – అహం ద్వే సహస్సాని. అఞ్ఞో – అహం పఞ్చ. దస. వీసతి. పఞ్ఞాసం; అఞ్ఞో – అహం సతసహస్సం. అఞ్ఞో – అహం ద్వే సతసహస్సాని విస్సజ్జేత్వా దానం దస్సామీ”తి పణ్ణం లిఖిత్వా విహారద్వారే బన్ధి. జనపదచారికం చరన్తమ్పి ఓకాసం లభిత్వా – “దానం దస్సామీ”తి సకటాని పూరేత్వా మహాజనో అనుబన్ధియేవ. యథాహ – “తేన ఖో పన సమయేన జానపదా మనుస్సా బహుం లోణమ్పి తేలమ్పి తణ్డులమ్పి ఖాదనీయమ్పి సకటేసు ఆరోపేత్వా భగవతో పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధా హోన్తి – ‘యత్థ పటిపాటిం లభిస్సామ, తత్థ భత్తం కరిస్సామా’తి” (మహావ. ౨౮౨). ఏవం అఞ్ఞానిపి ఖన్ధకే చ వినయే చ బహూని వత్థూని వేదితబ్బాని.

అసదిసదానే పనేస లాభో మత్థకం పత్తో. ఏకస్మిం కిర సమయే భగవతి జనపదచారికం చరిత్వా జేతవనం సమ్పత్తే రాజా నిమన్తేత్వా దానం అదాసి. దుతియదివసే నాగరా అదంసు. పున తేసం దానతో అతిరేకం రాజా, తస్స దానతో అతిరేకం నాగరాతి ఏవం బహూసు దివసేసు గతేసు రాజా చిన్తేసి – “ఇమే నాగరా దివసే దివసే అతిరేకతరం కరోన్తి, పథవిస్సరో పన రాజా నాగరేహి దానే పరాజితోతి గరహా భవిస్సతీ”తి. అథస్స మల్లికా ఉపాయం ఆచిక్ఖి. సో రాజఙ్గణే సాలకల్యాణిపదరేహి మణ్డపం కారేత్వా తం నీలుప్పలేహి ఛాదేత్వా పఞ్చ ఆసనసతాని పఞ్ఞాపేత్వా పఞ్చ హత్థిసతాని ఆసనానం పచ్ఛాభాగే ఠపేత్వా ఏకేకేన హత్థినా ఏకేకస్స భిక్ఖునో సేతచ్ఛత్తం ధారాపేసి. ద్విన్నం ద్విన్నం ఆసనానం అన్తరే సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితా ఏకేకా ఖత్తియధీతా చతుజ్జాతియగన్ధం పిసతి. నిట్ఠితం నిట్ఠితం మజ్ఝట్ఠానే గన్ధమ్బణే పక్ఖిపతి, తం అపరా ఖత్తియధీతా నీలుప్పలహత్థకేన సమ్పరివత్తేతి. ఏవం ఏకేకస్స భిక్ఖునో తిస్సో తిస్సో ఖత్తియధీతరో పరివారా, అపరా సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితా ఇత్థీ తాలవణ్టం గహేత్వా బీజతి, అఞ్ఞా ధమకరణం గహేత్వా ఉదకం పరిస్సావేతి, అఞ్ఞా పత్తతో ఉదకం హరతి. భగవతో చత్తారి అనగ్ఘాని అహేసుం. పాదకథలికా ఆధారకో అపస్సేనఫలకం ఛత్తపాదమణీతి ఇమాని చత్తారి అనగ్ఘాని అహేసుం. సఙ్ఘనవకస్స దేయ్యధమ్మో సతసహస్సం అగ్ఘతి. తస్మిఞ్చ దానే అఙ్గులిమాలత్థేరో సఙ్ఘనవకో అహోసి. తస్స ఆసనసమీపే ఆనీతో హత్థీ తం ఉపగన్తుం నాసక్ఖి. తతో రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా – “అఞ్ఞో హత్థీ నత్థీ”తి? దుట్ఠహత్థీ పన అత్థి, ఆనేతుం న సక్కాతి. సమ్మాసమ్బుద్ధో – సఙ్ఘనవకో కతరో మహారాజాతి? అఙ్గులిమాలత్థేరో భగవాతి. తేన హి తం దుట్ఠహత్థిం ఆనేత్వా ఠపేతు, మహారాజాతి. హత్థిం మణ్డయిత్వా ఆనయింసు. సో థేరస్స తేజేన నాసావాతసఞ్చరణమత్తమ్పి కాతుం నాసక్ఖి. ఏవం నిరన్తరం సత్త దివసాని దానం దీయిత్థ. సత్తమే దివసే రాజా దసబలం వన్దిత్వా – “భగవా మయ్హం ధమ్మం దేసేథా”తి ఆహ.

తస్సఞ్చ పరిసతి కాళో చ జుణ్హో చాతి ద్వే అమచ్చా హోన్తి. కాళో చిన్తేసి – “నస్సతి రాజకులస్స సన్తకం, కిం నామేతే ఏత్తకా జనా కరిస్సన్తి, భుఞ్జిత్వా విహారం గన్త్వా నిద్దాయిస్సన్తేవ, ఇదం పన ఏకో రాజపురిసో లభిత్వా కిం నామ న కరేయ్య, అహో నస్సతి రఞ్ఞో సన్తక”న్తి. జుణ్హో చిన్తేసి – “మహన్తం ఇదం రాజత్తనం నామ, కో అఞ్ఞో ఇదం కాతుం సక్ఖిస్సతి? కిం రాజా నామ సో, యో రాజత్తనే ఠితోపి ఏవరూపం దానం దాతుం న సక్కోతీ”తి. భగవా పరిసాయ అజ్ఝాసయం ఓలోకేన్తో తేసం ద్విన్నం అజ్ఝాసయం విదిత్వా – “సచే అజ్జ జుణ్హస్స అజ్ఝాసయేన ధమ్మకథం కథేమి, కాళస్స సత్తధా ముద్ధా ఫలిస్సతి .

మయా ఖో పన సత్తానుద్దయతాయ పారమియో పూరితా. జుణ్హో అజ్జస్మిమ్పి దివసే మయి ధమ్మం కథయన్తే మగ్గఫలం పటివిజ్ఝిస్సతి, ఇదాని పన కాళం ఓలోకేస్సామీ"తి రఞ్ఞో చతుప్పదికమేవ గాథం అభాసి –

"న వే కదరియా దేవలోకం వజన్తి,
బాలా హవే నప్పసంసన్తి దానం;
ధీరో చ దానం అనుమోదమానో,
తేనేవ సో హోతి సుఖీ పరత్థా"తి. (ధ. ప. ౧౭౭);

రాజా అనత్తమనో హుత్వా – "మయా మహాదానం దిన్నం, సత్థా చ మే మన్దమేవ ధమ్మం కథేసి, నాసక్ఖిం మఞ్ఞే దసబలస్స చిత్తం గహేతు"న్తి. సో భుత్తపాతరాసో విహారం గన్త్వా భగవన్తం వన్దిత్వా పుచ్ఛి – "మయా, భన్తే, మహన్తం దానం దిన్నం, అనుమోదనా చ మే న మహతీ కతా, కో ను ఖో మే, భన్తే, దోసో"తి? నత్థి, మహారాజ, తవ దోసో, పరిసా పన అపరిసుద్ధా, తస్మా ధమ్మం న దేసేసిన్తి. కస్మా పన భగవా పరిసా న సుద్ధాతి? సత్థా ద్విన్నం అమచ్చానం పరివితక్కం ఆరోచేసి. రాజా కాళం పుచ్ఛి – "ఏవం, తాత, కాళా"తి? "ఏవం, మహారాజా"తి. "మయి మమ సన్తకం దదమానే తవ కతరం ఠానం రుజ్జతి, న తం సక్కోమి పస్సితుం, పబ్బాజేథ నం మమ రట్ఠతో"తి ఆహ. తతో జుణ్హం పక్కోసాపేత్వా పుచ్ఛి – "ఏవం కిర, తాత, చిన్తేసీ"తి? "ఆమ, మహారాజా"తి. "తవ చిత్తానురూపమేవ హోతూ"తి తస్మింయేవ మణ్డపే ఏవం పఞ్ఞత్తేసుయేవ ఆసనేసు పఞ్చ భిక్ఖుసతాని నిసీదాపేత్వా తాయేవ ఖత్తియధీతరో పరివారాపేత్వా రాజగేహతో ధనం గహేత్వా మయా దిన్నసదిసమేవ సత్త దివసాని దానం దేహీతి. సో తథా అదాసి. దత్వా సత్తమే దివసే – "ధమ్మం భగవా దేసేథా"తి ఆహ.

సత్థా ద్విన్నమ్పి దానానం అనుమోదనం ఏకతో కత్వా ద్వే మహానదియో ఏకోఘపుణ్ణా కురుమానో వియ మహాధమ్మదేసనం దేసేసి. దేసనాపరియోసానే జుణ్హో సోతాపన్నో అహోసి. రాజా పసీదిత్వా దసబలస్స బాహిరవత్థుం నామ అదాసి. ఏవం అభినిప్ఫన్నో ఖో పన తస్స భగవతో లాభోతి వేదితబ్బో.

అభినిప్ఫన్నో సిలోకోతి వణ్ణగుణకిత్తనం. సోపి భగవతో ధమ్మచక్కప్పవత్తనతో పట్ఠాయ అభినిప్ఫన్నో. తతో పట్ఠాయ హి భగవతో ఖత్తియాపి వణ్ణం కథేన్తి. బ్రాహ్మణాపి గహపతయోపి నాగా సుపణ్ణా గన్ధబ్బా దేవతా బ్రహ్మానోపి కిత్తిం వత్వా – "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినా. అఞ్ఞతిత్థియాపి వరరోజస్స సహస్సం దత్వా సమణస్స గోతమస్స అవణ్ణం కథేహీతి ఉయ్యోజేసుం. సో సహస్సం గహేత్వా దసబలం పాదతలతో పట్ఠాయ యావ కేసన్తా అపలోకయమానో లిక్ఖామత్తమ్పి వజ్జం అదిస్వా – "విప్పకిణ్ణద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణే అసీతిఅనుబ్యఞ్జనవిభూసితే బ్యామప్పభాపరిక్ఖిత్తే సుఫుల్లితపారిచ్ఛత్తకతారాగణసముజ్జలితఅన్తలిక్ఖవిచిత్తకుసుమసస్సిరికనన్దనవనసదిసే అనవజ్జఅత్తభావే అవణ్ణం వదన్తస్స ముఖమ్పి విపరివత్తేయ్య, ముద్ధాపి సత్తధా ఫలేయ్య, అవణ్ణం వత్తుం ఉపాయో నత్థి, వణ్ణమేవ వదిస్సామీ"తి పాదతలతో పట్ఠాయ యావ కేసన్తా అతిరేకపదసహస్సేన వణ్ణమేవ కథేసి. యమకపాటిహారియే పనేస **వణ్ణో** నామ మత్థకం పత్తో. ఏవం అభినిప్ఫన్నో సిలోకోతి.

యావ మఞ్ఞే ఖత్తియాతి ఖత్తియా బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా నాగా సుపణ్ణా యక్ఖా అసురా దేవా బ్రహ్మానోతి సబ్బేవ తే సమ్పియాయమానరూపా హట్ఠతుట్ఠా విహరన్తి. **విగతమదో ఖో పనా**తి ఏత్తకా మం జనా సమ్పియాయమానరూపా

విహరన్తీతి న మదపమత్తో హుత్వా దవాదివసేన ఆహారం ఆహారేతి, అఞ్ఞదత్థు విగతమదో ఖో పన సో భగవా ఆహారం ఆహారేతి.

యథావాదీతి యం వాచాయ వదతి, తదన్వయమేవస్స కాయకమ్మం హోతి. యఞ్చ కాయేన కరోతి, తదన్వయమేవస్స వచీకమ్మం హోతి. కాయో వా వాచం, వాచా వా కాయం నాతిక్కమతి, వాచా కాయేన, కాయో చ వాచాయ సమేతి. యథా చ –

"వామేన సూకరో హోతి, దక్ఖిణేన అజామిగో;
సరేన నేలకో హోతి, విసాణేన జరగ్గవో"తి. –

అయం సూకరయక్ఖో సూకరే దిస్వా సూకరసదిసం వామపస్సం దస్సేత్వా తే గహేత్వా ఖాదతి, అజామిగే దిస్వా తంసదిసం దక్ఖిణపస్సం దస్సేత్వా తే గహేత్వా ఖాదతి, నేలకవచ్ఛకే దిస్వా వచ్ఛకరవం రవన్తో తే గహేత్వా ఖాదతి, గోణే దిస్వా తేసం విసాణసదిసాని విసాణాని మాపేత్వా తే దూరతోవ – "గోణో వియ దిస్సతీ"తి ఏవం ఉపగతే గహేత్వా ఖాదతి. యథా చ ధమ్మికవాయసజాతకే సకుణేహి పుట్ఠో వాయసో – "అహం వాతభక్ఖో, వాతభక్ఖతాయ ముఖం వివరిత్వా పాణకానఞ్చ మరణభయేన ఏకేనేవ పాదేన ఠితో, తస్మా తుమ్హేపి –

"ధమ్మం చరథ భద్దం వో, ధమ్మం చరథ ఞాతయో;
ధమ్మచారీ సుఖం సేతి, అస్మిం లోకే పరమ్హి చా"తి.

సకుణేసు విస్సాసం ఉప్పాదేసి, తతో –

"భద్దకో వతాయం పక్ఖీ, దిజో పరమధమ్మికో;
ఏకపాదేన తిట్ఠన్తో, ధమ్మో ధమ్మోతి భాసతీ"తి.

ఏవం విస్సాసమాగతే సకుణే ఖాదిత్థ. తేన తేసం వాచా కాయేన, కాయో చ వాచాయ న సమేతి, న ఏవం భగవతో. భగవతో పన వాచా కాయేన, కాయో చ వాచాయ సమేతియేవాతి దస్సేతి.

తిణ్ణా తరితా విచికిచ్ఛా అస్సాతి **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**. "కథమిదం కథమిద"న్తి ఏవరూపా విగతా కథంకథా అస్సాతి **విగతకథంకథో.** యథా హి మహాజనో – "అయం రుక్ఖో, కిం రుక్ఖో నామ, అయం గామో, అయం జనపదో, ఇదం రట్ఠం, కిం రట్ఠం నామ, కస్మా ను ఖో అయం రుక్ఖో ఉజుక్ఖన్ధో, అయం వఙ్కక్ఖన్ధో, కస్మా కణ్టకో కోచి ఉజుకో హోతి, కోచి వఙ్కో, పుప్ఫం కిఞ్చి సుగన్ధం, కిఞ్చి దుగ్గన్ధం, ఫలం కిఞ్చి మధురం, కిఞ్చి అమధుర"న్తి సకఙ్ఖోవ హోతి, న ఏవం సత్థా. సత్థా హి – "ఇమేసం నామ ధాతూనం ఉస్సన్నుస్సన్నత్తా ఇదం ఏవం హోతీ"తి విగతకథంకథోవ . యథా చ పఠమజ్ఝానాదిలాభీనం దుతియజ్ఝానాదీసు కఙ్ఖా హోతి. పచ్చేకబుద్ధానమ్పి హి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే యాథావసన్నిట్ఠానాభావతో వోహారవసేన కఙ్ఖా నామ హోతియేవ, న ఏవం బుద్ధస్స. సో హి భగవా సబ్బత్థ విగతకథంకథోతి దస్సేతి.

పరియోసితసఙ్కప్పోతి యథా కేచి సీలమత్తేన, కేచి విపస్సనామత్తేన, కేచి పఠమజ్ఝానేన…పే॰… కేచి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా, కేచి సోతాపన్నభావమత్తేన…పే॰… కేచి అరహత్తేన, కేచి సావకపారమీఞాణేన, కేచి పచ్చేకబోధిఞాణేన పరియోసితసఙ్కప్పా పరిపుణ్ణమనోరథా హోన్తి, న ఏవం మమ సత్థా. మమ పన సత్థా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన పరియోసితసఙ్కప్పోతి దస్సేతి.

అజ్ఝాసయం ఆదిబ్రహ్మచరియన్తి కరణత్థే పచ్చత్తవచనం, అధికాసయేన ఉత్తమనిస్సయభూతేన ఆదిబ్రహ్మచరియేన పోరాణబ్రహ్మచరియభూతేన చ అరియమగ్గేన తిణ్ణవిచికిచ్ఛో విగతకథంకథో పరియోసితసఙ్కప్పోతి అత్థో. “పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, బలేసు చ వసీభావ”న్తి హి వచనతో పరియోసితసఙ్కప్పతాపి భగవతో అరియమగ్గేనేవ నిప్ఫన్నాతి.

౨౯౭. యథరివ భగవాతి యథా భగవా, ఏవం ఏకస్మిం జమ్బుదీపతలే చతూసు దిసాసు చారికం చరమానా అహో వత చత్తారో జినా ధమ్మం దేసేయ్యున్తి పచ్చాసిసమానా వదన్తి. అథాపరే తీసు మణ్డలేసు ఏకతో విచరణభావం ఆకఙ్ఖమానా **తయో సమ్మాసమ్బుద్ధాతి** ఆహంసు. అపరే – “దస పారమియో నామ పూరేత్వా చతున్నం తిణ్ణం వా ఉప్పత్తి దుల్లభా, సచే పన ఏకో నిబద్ధవాసం వసన్తో ధమ్మం దేసేయ్య, ఏకో చారికం చరన్తో, ఏవమ్పి జమ్బుదీపో సోభేయ్య చేవ, బహూనఞ్చ హితసుఖమధిగచ్ఛేయ్యా”తి చిన్తేత్వా **అహో వత, మారిసాతి** ఆహంసు.

౨౯౮. అట్ఠానమేతం అనవకాసో యన్తి ఏత్థ ఠానం అవకాసోతి ఉభయమేతం కారణాధివచనమేవ. కారణఞ్హి తిట్ఠతి ఏత్థ తదాయత్తవుత్తితాయ ఫలన్తి ఠానం. ఓకాసో వియ చస్స తం తేన వినా అఞ్ఞత్థ అభావతోతి అవకాసో. **య**న్తి కరణత్థే పచ్చత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – “యేన కారణేన ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే బుద్ధా ఏకతో ఉప్పజ్జేయ్యుం, తం కారణం నత్థీ”తి.

ఏత్థ చ –

“యావతా చన్దిమసూరియా, పరిహరన్తి దిసా భన్తి విరోచనా;

తావ సహస్సధా లోకో, ఏత్థ తే వత్తతే వసో”తి. (మ॰ ని॰ ౧.౫౦౩) –

గాథాయ ఏకచక్కవాళమేవ ఏకా లోకధాతు. “సహస్సీ లోకధాతు అకమ్పిత్థా”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౨౬) ఆగతట్ఠానే చక్కవాళసహస్సం ఏకా లోకధాతు. “ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, తథాగతో తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతుం సరేన విఞ్ఞాపేయ్య, ఓభాసేన చ ఫరేయ్యా”తి (అ॰ ని॰ ౩.౮౧) ఆగతట్ఠానే తిసహస్సిమహాసహస్సీ ఏకా లోకధాతు. “అయఞ్చ దససహస్సీ లోకధాతూ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౦౧) ఆగతట్ఠానే దసచక్కవాళసహస్సాని ఏకా లోకధాతు. తం సన్ధాయ **ఏకిస్సా లోకధాతుయాతి** ఆహ. ఏత్తకఞ్హి **జాతిఖేత్తం నామ.** తత్రాపి ఠపేత్వా ఇమస్మిం చక్కవాళే జమ్బుదీపస్స మజ్ఝిమదేసం న అఞ్ఞత్ర బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి జాతిఖేత్తతో పన పరం బుద్ధానం ఉప్పత్తిట్ఠానమేవ న పఞ్ఞాయతి. **యేనత్థేనాతి** యేన పవారణసఙ్గహత్థేన.

సనఙ్కుమారకథావణ్ణనా

౩౦౦. వణ్ణేన చేవ యససా చాతి అలఙ్కారపరివారేన చ పుఞ్ఞసిరియా చాతి అత్థో.

౩౦౧. సాధు మహాబ్రహ్మేతి ఏత్థ సమ్పసాదనే సాధుసద్దో. **సఙ్ఖాయ మోదామాతి** జానిత్వా మోదామ.

గోవిన్దబ్రాహ్మణవత్థువణ్ణనా

౩౦౪. యావ దీఘరత్తం మహాపఞ్ఞోవ సో భగవాతి ఏత్తకన్తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా న సక్కా వత్తుం, అథ ఖో యావ దీఘరత్తం అతిచిరరత్తం మహాపఞ్ఞోవ సో భగవా. **నేతి** కథం తుమ్హే మఞ్ఞథాతి. అథ సయమేవేతం పఞ్హం బ్యాకాతుకామో – "అనచ్ఛరియమేతం, మారిసా, యం ఇదాని పారమియో పూరేత్వా బోధిపల్లఙ్కే తిణ్ణం మారానం మత్థకం భిన్దిత్వా పటివిద్ధఅసాధారణఞాణో సో భగవా మహాపఞ్ఞో భవేయ్య, కిమేత్థ అచ్ఛరియం, అపరిపక్కాయ పన బోధియా పదేసఞాణే ఠితస్స సరాగాదికాలేపి మహాపఞ్ఞభావమేవ వో, మారిసా, కథేస్సామీ"తి భవపటిచ్ఛన్నకారణం ఆహరిత్వా దస్సేన్తో **భూతపుబ్బం భోతిఆదిమాహ.**

పురోహితోతి సబ్బకిచ్చాని అనుసాసనపురోహితో. **గోవిన్దోతి** గోవిన్దియాభిసేకేన అభిసిత్తో , పకతియా పనస్స అఞ్ఞదేవ నామం, అభిసిత్తకాలతో పట్ఠాయ "గోవిన్దో"తి సఙ్ఖ్యం గతో. **జోతిపాలోతి** జోతనతో చ పాలనతో చ జోతిపాలో. తస్స కిర జాతదివసే సబ్బావుధాని ఉజ్జోతింసు. రాజాపి పచ్చూససమయే అత్తనో మఙ్గలావుధం పజ్జలితం దిస్వా భీతో అట్ఠాసి. గోవిన్దో పాతోవ రాజుపట్ఠానం గన్త్వా సుఖసేయ్యం పుచ్ఛి రాజా – "కుతో మే ఆచరియ, సుఖసేయ్యా"తి వత్వా తం కారణం ఆరోచేసి. మా భాయి, మహారాజ, మయ్హం పుత్తో జాతో, తస్సానుభావేన సకలనగరే ఆవుధాని పజ్జలింసూతి. రాజా – "కిం ను ఖో మే కుమారో పచ్చత్థికో భవేయ్యా"తి చిన్తేత్వా సుట్ఠుతరం భాయి. "కిం వితక్కేసి మహారాజా"తి చ పుట్ఠో తమత్థం ఆరోచేసి. అథ నం గోవిన్దో "మా భాయి మహారాజ, నేసో కుమారో తుమ్హాకం దుబ్భిస్సతి, సకలజమ్బుదీపే పన తేన సమో పఞ్ఞాయ న భవిస్సతి, మమ పుత్తస్స వచనేన మహాజనస్స కఙ్ఖా ఛిజ్జిస్సతి, తుమ్హాకఞ్చ సబ్బకిచ్చాని అనుసాసిస్సతీ"తి సమస్సాసేతి. రాజా తుట్ఠో – "కుమారస్స ఖీరమూలం హోతూ"తి సహస్సం దత్వా "కుమారం మహల్లకకాలే మమ దస్సేథా"తి ఆహ. కుమారో అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిమనుప్పత్తో. జోతితత్తా పనస్స పాలనసమత్థతాయ చ జోతిపాలోత్వేవ నామం అకంసు. తేన వుత్తం – "జోతనతో చ పాలనతో చ జోతిపాలో"తి.

సమ్మా వోస్సజ్జిత్వాతి సమ్మా వోస్సజ్జిత్వా. అయమేవ వా పాఠో. **అలమత్థదసతరోతి** సమత్థో పటిబలో అత్థదసో అలమత్థదసో, తం అలమత్థదసం తిరేతీతి అలమత్థదసతరో. **జోతిపాలస్సేవ మాణవస్స అనుసాసనియాతి** సోపి జోతిపాలంయేవ పుచ్ఛిత్వా అనుసాసతీతి దస్సేతి.

౩౦౫. భవమత్థు భవన్తం జోతిపాలన్తి భోతో జోతిపాలస్స భవో వుద్ధి విసేసాధిగమో సబ్బకల్యాణఞ్చేవ మఙ్గలఞ్చ హోతూతి అత్థో. **సమ్మోదనీయం కథన్తి?** "అలం, మహారాజ, మా చిన్తయి, ధువధమ్మో ఏస సబ్బసత్తాన"న్తిఆదినా నయేన మరణప్పటిసంయుత్తం సోకవినోదనపటిసన్థారకథం పరియోసాపేత్వా. **మా నో భవం జోతిపాలో అనుసాసనియా పచ్చబ్యాహాసీతి** మా పటిబ్యాకాసి, "అనుసాసా"తి వుత్తో – "నాహం అనుసాసామీ"తి నో మా అనుసాసనియా పచ్చక్ఖాసీతి అత్థో. **అభిసమ్భోసీతి** సంవిదహిత్వా పట్ఠపేసి. **మనుస్సా ఏవమాహంసూతి** తం పితరా మహాపఞ్ఞతరం సబ్బకిచ్చాని అనుసాసన్తం సబ్బకమ్మే అభిసమ్భవన్తం దిస్వా తుట్ఠచిత్తా **గోవిన్దో వత, భో, బ్రాహ్మణో, మహాగోవిన్దో వత, భో, బ్రాహ్మణోతి**

ఏవమాహంసు. ఇదం వుత్తం హోతి, “గోవిన్దో వత, భో, బ్రాహ్మణో అహోసి ఏతస్స పితా; అయం పన మహాగోవిన్దో వత, భో, బ్రాహ్మణో”తి.

రజ్జసంవిభజనవణ్ణనా

౩౦౬. యేన తే ఛ ఖత్తియాతి యే తే “సహాయా”తి వుత్తా ఛ ఖత్తియా, తే కిర రేణుస్స ఏకపితికా కనిట్ఠభాతరో, తస్మా మహాగోవిన్దో “అయం అభిసిత్తో ఏతేసం రజ్జసంవిభాగం కరేయ్య వా న వా, యంనూనాహం తే పటికచ్చేవ రేణుస్స సన్తికం పేసేత్వా పటిఞ్ఞం గణ్హాపేయ్య”న్తి చిన్తేన్తో యేన తే ఛ ఖత్తియా తేనుపసఙ్కమి. **రాజకత్తారోతి** రాజకారకా అమచ్చా.

౩౦౭. మదనీయా కామాతి మదకరా పమాదకరా కామా. గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే ఏస అనుస్సరితుమ్పి న సక్కుణేయ్య, తస్మా ఆయన్తు భోన్తో ఆగచ్ఛన్తూతి అత్థో.

౩౦౮. సరామహం భోతి తదా కిర మనుస్సానం సచ్చవాదికాలో హోతి, తస్మా “కదా మయా వుత్తం, కేన దిట్ఠం, కేన సుత”న్తి అభూతం అవత్వా “సరామహం భో”తి ఆహ. **సమ్మోదనీయం కథన్తి** కిం మహారాజ దేవత్తం గతే రఞ్ఞో మా చిన్తయిత్థ, ధువధమ్మో ఏస సబ్బసత్తానం, ఏవంభావినో సఙ్ఖారాతి ఏవరూపం పటిసన్థారకథం. **సబ్బాని సకటముఖాని పట్ఠపేసీతి** సబ్బాని ఛ రజ్జాని సకటముఖాని పట్ఠపేసి. ఏకేకస్స రఞ్ఞో రజ్జం తియోజనసతం హోతి, రేణుస్స రఞ్ఞో రజ్జోసరణపదేసో దసగావుతం, మజ్ఝే పన రేణుస్స రజ్జం వితానసదిసం అహోసి. కస్మా ఏవం పట్ఠపేసీతి? కాలేన కాలం రాజానం పస్సితుం ఆగచ్ఛన్తా అఞ్ఞస్స రజ్జం అపీళేత్వా అత్తనో అత్తనో రజ్జపదేసేనేవ ఆగమిస్సన్తి చేవ గమిస్సన్తి చ. పరరజ్జం ఓతిణ్ణస్స హి – “భత్తం దేథ, గోణం దేథా”తి వదతో మనుస్సా ఉజ్ఝాయన్తి – “ఇమే రాజానో అత్తనో అత్తనో విజితేన న గచ్ఛన్తి, అమ్హాకం పీళం కరోన్తీ”తి. అత్తనో విజితేన గచ్ఛన్తస్స “అమ్హాకం సన్తికా ఇమినా ఇదఞ్చిదఞ్చ లద్ధబ్బమేవా”తి మనుస్సా పీళం న మఞ్ఞన్తి. ఇమమత్థం చిన్తయిత్వా మహాగోవిన్దో “సమ్మోదమానా రాజానో చిరం రజ్జమనుసాసన్తూ”తి ఏవం పట్ఠపేసి.

“దన్తపురం కలిఙ్గానం, అస్సకానఞ్చ పోతనం;
మాహిస్సతి అవన్తీనం, సోవీరానఞ్చ రోదుకం.
మిథిలా చ విదేహానం, చమ్పా అఙ్గేసు మాపితా;
బారాణసీ చ కాసీనం, ఏతే గోవిన్దమాపితా”తి. –

ఏతాని సత్త నగరాని మహాగోవిన్దేనేవ తేసం రాజూనం అత్థాయ మాపితాని.

“సత్తభూ బ్రహ్మదత్తో చ, వేస్సభూ భరతో సహ;
రేణు ద్వే చ ధతరట్ఠా, తదాసుం సత్త భారధా”తి. –

ఇమాని తేసం సత్తన్నమ్పి నామాని. తేసు హి ఏకో సత్తభూ నామ అహోసి, ఏకో బ్రహ్మదత్తో నామ, ఏకో వేస్సభూ నామ, ఏకో తేనేవ సహ భరతో నామ, ఏకో రేణు నామ, ద్వే పన ధతరట్ఠాతి ఇమే సత్త జమ్బుదీపతలే భారధా మహారాజానో అహేసున్తి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

కిత్తిసద్దఅబ్భుగ్గమనవణ్ణనా

౩౧౧. ఉపసఙ్కమింసూతి “అమ్హాకం అయం ఇస్సరియసమ్పత్తి న అఞ్ఞస్సానుభావేన, మహాగోవిన్దస్సానుభావేన నిప్ఫన్నా. మహాగోవిన్దో అమ్హే సత్త రాజానో సమగ్గే కత్వా జమ్బుదీపతలే పతిట్ఠాపేసి, పుబ్బూపకారిస్స పన న సుకరా పటికిరియా కాతుం. అమ్హే సత్తపి జనే ఏసోయేవ అనుసాసతు, ఏతంయేవ సేనాపతిఞ్చ పురోహితఞ్చ కరోమ, ఏవం నో వుద్ధి భవిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమింసు. మహాగోవిన్దోపి – “మయా ఏతే సమగ్గా కతా, సచే ఏతేసం అఞ్ఞో సేనాపతి పురోహితో చ భవిస్సతి, తతో అత్తనో అత్తనో సేనాపతిపురోహితానం వచనం గహేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం భిన్దిస్సన్తి, అధివాసేమి నేసం సేనాపతిట్ఠానఞ్చ పురోహితట్ఠానఞ్చా”తి చిన్తేత్వా “ఏవం భో”తి పచ్చస్సోసి.

సత్త చ బ్రాహ్మణమహాసాలేతి “అహం సబ్బట్ఠానేసు సమ్ముఖో భవేయ్యం వా న వా, యత్థాహం సమ్ముఖో న భవిస్సామి, తత్థేవ తే కత్తబ్బం కరిస్సన్తీ”తి సత్త అనుపురోహితే ఠపేసి. తే సన్ధాయ ఇదం వుత్తం – “సత్త చ బ్రాహ్మణమహాసాలే”తి. దివసస్స ద్విక్ఖత్తుం వా సాయం పాతో వా నహాయన్తీతి **నహాతకా.** వతచరియపరియోసానే వా నహాతా, తతో పట్ఠాయ బ్రాహ్మణేహి సద్ధిం న ఖాదన్తి న పివన్తీతి నహాతకా.

౩౧౨. అబ్భుగ్గచ్ఛీతి అభిఉగ్గచ్ఛి. తదా కిర మనుస్సానం “న బ్రహ్మునా సద్ధిం అమన్తేత్వా సక్కా ఏవం సకలజమ్బుదీపం అనుసాసితు”న్తి నిసిన్ననిసిన్నట్ఠానే అయమేవ కథా పవత్తిత్థ. **న ఖో పనాహన్తి** మహాపురిసో కిర – “అయం మయ్హం అభూతో వణ్ణో ఉప్పన్నో, వణ్ణుప్పత్తి ఖో పన న భారియా, ఉప్పన్నస్స వణ్ణస్స రక్ఖనమేవ భారియం, అయఞ్చ మే అచిన్తేత్వా అమన్తేత్వా కరోన్తస్సేవ వణ్ణో ఉప్పన్నోవ, చిన్తేత్వా మన్తేత్వా కరోన్తస్స పన విత్థారికతరో భవిస్సతీ”తి బ్రహ్మదస్సనే ఉపాయం పరియేసన్తో తం దిస్వా **సుతం ఖో పన మేత**న్తిఆదిఅత్థం పరివితక్కేసి.

౩౧౩. యేన రేణు రాజా తేనుపసఙ్కమీతి ఏవం మే అన్తరా దట్ఠుకామో వా సల్లపితుకామో వా న భవిస్సతి, యతో ఛిన్నపలిబోధో సుఖం విహరిస్సామీతి పలిబోధుపచ్ఛేదనత్థం ఉపసఙ్కమి, ఏస నయో సబ్బత్థ.

౩౧౬. సాదిసియోతి సమవణ్ణా సమజాతికా.

౩౧౭. నవం సన్థాగారం కారేత్వాతి రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానచఙ్కమనసమ్పన్నం వస్సికే చత్తారో మాసే వసనక్ఖమం బహి నళపరిక్ఖిత్తం విచిత్తం ఆవసథం కారేత్వా. **కరుణం ఝానం ఝాయీతి** కరుణాయ తికచతుక్కజ్ఝానం ఝాయి, కరుణాముఖేన పనేత్థ అవసేసాపి తయో బ్రహ్మవిహారా గహితావ. **ఉక్కణ్ఠనా పరితస్సనాతి** ఝానభూమియం ఠితస్స అనభిరతిఉక్కణ్ఠనా వా భయపరితస్సనా వా నత్థి, బ్రహ్మునో పన ఆగమనపత్థనా ఆగమనతణ్హా అహూతి అత్థో.

బ్రహ్మునాసాకచ్ఛావణ్ణనా

౩౧౮. భయన్తి చిత్తుత్రాసభయమేవ. **అజానన్తాతి** అజానమానా. **కథం జానేము తం మయన్తి** (దీ. ని. ౨.౧౮౯) మయం కిన్తి తం జానామ, అయం కత్థవాసికో, కిన్నామో, కిం గోత్తోతిఆదీనం ఆకారానం కేన ఆకారేన తం ధారయామాతి అత్థో.

మం వే కుమారం జానన్తీతి మం “కుమారో”తి “దహరో”తి జానన్తి. **బ్రహ్మలోకేతి** సేట్ఠలోకే. **సనన్తనన్తి** చిరతనం పోరాణకం . అహం సో పోరాణకుమారో సనఙ్కుమారో నామ బ్రహ్మాతి దస్సేతి. **ఏవం గోవిన్ద జానాహీతి** గోవిన్ద పణ్డిత, త్వం ఏవం

జానాహి, ఏవం మం ధారేహి.

> “ఆసనం ఉదకం పజ్జం, మధుసాకఞ్చ బ్రహ్మునో;
> అగ్ఘే భవన్తం పుచ్ఛామ, అగ్ఘం కురుతు నో భవ”న్తి. –

ఏత్థ **అగ్ఘన్తి** అతిథినో ఉపనామేతబ్బం వుచ్చతి. తేనేవ ఇదమాసనం పఞ్ఞత్తం, ఏత్థ నిసీదథ, ఇదం ఉదకం పరిసుద్ధం, ఇతో పానీయం పివథ, పాదే ధోవథ, ఇదం పజ్జం పాదానం హితత్థాయ అభిసఙ్ఖతం తేలం, ఇతో పాదే మక్ఖేథ, ఇదం మధుసాకన్తి. బోధిసత్తస్స బ్రహ్మచరియం న అఞ్ఞేసం బ్రహ్మచరియసదిసం హోతి, న సో “ఇదం స్వే, ఇదం తతియదివసే భవిస్సతీ”తి సన్నిధిం నామ కరోతి. మధుసాకం పన అలోణం అధూపనం అతక్కం ఉదకేన సేదితసాకం, తం సన్ధాయేస – “ఇదం పరిభుఞ్జథా”తి వదన్తో “అగ్ఘే భవన్తం పుచ్ఛామా”తిఆదిమాహ. ఇమే సబ్బేపి అగ్ఘా బ్రహ్మునో అత్థి. తే **అగ్ఘే భవన్తం పుచ్ఛామ.** ఏవం పుచ్ఛన్తానఞ్చ **అగ్ఘం కురుతు నో భవం,** పటిగ్గణ్హాతు నో భవం ఇదమగ్ఘన్తి వుత్తం హోతి. కిం పనేస – “ఇతో ఏకమ్పి బ్రహ్మా న భుఞ్జతీ”తి ఇదం న జానాతీతి. నో న జానాతి, జానన్తోపి అత్తనో సన్తికే ఆగతో అతిథి పుచ్ఛితబ్బోతి వత్తసీసేన పుచ్ఛతి.

అథ ఖో బ్రహ్మా – “కిం ను ఖో పణ్డితో మమ పరిభోగకరణాభావం ఇత్వా పుచ్ఛతి, ఉదాహు కోహఞ్ఞే ఠత్వా పుచ్ఛతీ”తి సమన్నాహరన్తో “వత్తసీసే ఠితో పుచ్ఛతీ”తి ఇత్వా పటిగ్గణ్హితుం దాని మే వట్టతీతి **పటిగ్గణ్హామ తే అగ్ఘం, యం త్వం గోవిన్ద భాససీతి** ఆహ. యం త్వం గోవిన్ద భాససి – “ఇదమాసనం పఞ్ఞత్తం, ఏత్థ నిసీదథా”తిఆది, తత్ర తే మయం ఆసనే నిసిన్నా నామ హోమ, పానీయం పీతా నామ హోమ, పాదాపి మే ధోతా నామ హోన్తు, తేలేనపి మక్ఖితా నామ హోన్తు, ఉదకసాకమ్పి పరిభుత్తం నామ హోతు, తయా దిన్నం అధివాసితకాలతో పట్ఠాయ యం యం త్వం భాససి, తం తం మయా పటిగ్గహితమేవ హోతి. తేన వుత్తం – “పటిగ్గణ్హామ తే అగ్ఘం, యం త్వం గోవిన్ద భాససీ”తి. ఏవం పన అగ్ఘం పటిగ్గణ్హిత్వా పఞ్హస్స ఓకాసం కరోన్తో **దిట్ఠధమ్మహితత్థాయాతి**ఆదిమాహ.

కఙ్ఖీ అకఙ్ఖిం పరవేదియేసూతి అహం సవిచికిచ్ఛో భవన్తం పరేన సయం అభిసఙ్ఖతత్తా పరస్స పాకటేసు పరవేదియేసు పఞ్హేసు నిబ్బిచికిచ్ఛం.

హిత్వా మమత్తన్తి ఇదం మమ, ఇదం మమాతి ఉపకరణతణ్హం చజిత్వా. **మనుజేసూతి** సత్తేసు, మనుజేసు యో కోచి మనుజో మమత్తం హిత్వాతి అత్థో. **ఏకోదిభూతోతి** ఏకీభూతో, ఏకో తిట్ఠన్తో ఏకో నిసీదన్తోతి. వచనత్థో పనేత్థ ఏకో ఉదేతి పవత్తతీతి ఏకోది, తాదిసో భూతోతి ఏకోదిభూతో . **కరుణేధిముత్తోతి** కరుణాఝానే అధిముత్తో, తం ఝానం నిబ్బత్తేత్వాతి అత్థో. **నిరామగన్ధోతి** విస్సగన్ధవిరహితో. **ఏత్థ ఠితోతి** ఏతేసు ధమ్మేసు ఠితో. **ఏత్థ చ సిక్ఖమానోతి** ఏతేసు ధమ్మేసు సిక్ఖమానో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ఉపరి మహాగోవిన్దేన చ బ్రహ్మునా చ వుత్తోయేవ.

౩౨౦. తత్థ **ఏతే అవిద్వాతి** ఏతే ఆమగన్ధే అహం అవిద్వా, న జానామీతి అత్థో. **ఇధ బ్రూహి ధీరాతి** తే మే త్వం ఇధ ధీర పణ్డిత, బ్రూహి, వద. **కేనావటా వాతి పజా కురుతూతి** కతమేన కిలేసావరణేన ఆవరితా పజా పూతికా వాయతి. **ఆపాయికాతి** అపాయూపగా. **నివుతబ్రహ్మలోకాతి** నివుతో పిహితో బ్రహ్మలోకో అస్సాతి నివుతబ్రహ్మలోకో. కతమేన కిలేసేన పజాయ బ్రహ్మలోకూపగో మగ్గో నివుతో పిహితో పటిచ్ఛన్నోతి పుచ్ఛతి.

కోధో మోసవజ్జం నికతి చ దుబ్భోతి కుజ్ఝనలక్ఖణో కోధో చ, పరవిసంవాదనలక్ఖణో ముసావాదో చ, సదిసం దస్సేత్వా వఞ్చనలక్ఖణా నికతి చ, మిత్తదుబ్భనలక్ఖణో దుబ్భో చ. **కదరియతా అతిమానో ఉసూయా**తి థద్ధమచ్ఛరియలక్ఖణా కదరియతా చ, అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞనలక్ఖణో అతిమానో చ, పరసమ్పత్తిఖీయనలక్ఖణా **ఉసూయా చ. ఇచ్ఛా వివిచ్ఛా పరహేఠనా చా**తి తణ్హాలక్ఖణా ఇచ్ఛా చ, మచ్ఛరియలక్ఖణా వివిచ్ఛా చ, విహింసాలక్ఖణా పరహేఠనా చ. **లోభో చ దోసో చ మదో చ మోహో**తి యత్థ కత్థచి లుబ్భనలక్ఖణో లోభో చ, దుస్సనలక్ఖణో దోసో చ, మజ్జనలక్ఖణో మదో చ, ముయ్హనలక్ఖణో మోహో చ. **ఏతేసు యుత్తా అనిరామగన్ధా**తి ఏతేసు చుద్దససు కిలేసేసు యుత్తా పజా నిరామగన్ధా న హోతి, ఆమగన్ధా సకుణపగన్ధా పూతిగన్ధాయేవాతి వదతి. **ఆపాయికా నివుతబ్రహ్మలోకా**తి ఏసా పన ఆపాయికా చేవ హోతి, పటిచ్ఛన్నబ్రహ్మలోకమగ్గా చాతి. ఇదం పన సుత్తం కథేన్తేన **ఆమగన్ధసుత్తేన** దీపేత్వా కథేతబ్బం, ఆమగన్ధసుత్తమ్పి ఇమినా దీపేత్వా కథేతబ్బం.

తే న సునిమ్మదయాతి తే ఆమగన్ధా సునిమ్మదయా సుఖేన నిమ్మదేతబ్బా పహాతబ్బా న హోన్తి, దుప్పజహా దుజ్జయాతి అత్థో. **యస్స దాని భవం గోవిన్దో కాలం మఞ్ఞతీ**తి “యస్సా పబ్బజ్జాయ భవం గోవిన్దో కాలం మఞ్ఞతి, అయమేవ హోతు, ఏవం సతి మయ్హమ్పి తవ సన్తికే ఆగమనం స్వాగమనం భవిస్సతి, కథితధమ్మకథా సుకథితా భవిస్సతి, త్వం తాత సకలజమ్బుదీపే అగ్గపురిసో దహరో పఠమవయే ఠితో, ఏవం మహన్తం నామ సమ్పత్తిసిరివిలాసం పహాయ తవ పబ్బజనం నామ గన్ధహత్థినో అయబన్ధనం ఛిన్దిత్వా గమనం వియ అతిఉళారం, బుద్ధతన్తి నామేసా”తి మహాపురిసస్స దళ్హీకమ్మం కత్వా బ్రహ్మా సనఙ్కుమారో బ్రహ్మలోకమేవ గతో.

రేణురాజఆమన్తనావణ్ణనా

౩౨౧. మహాపురిసోపి “మమ ఇతోవ నిక్ఖమిత్వా పబ్బజనం నామ న యుత్తం, అహం రాజకులస్స అత్థం అనుసాసామి, తస్మా రఞ్ఞో ఆరోచేస్సామి. సచే సోపి పబ్బజిస్సతి, సున్దరమేవ. నో చే పబ్బజిస్సతి, పురోహితట్ఠానం నియ్యాతేత్వా అహం పబ్బజిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా రాజానం ఉపసఙ్కమి, తేన వుత్తం – “అథ ఖో భో మహాగోవిన్దో,…పే.… నాహం పోరోహచ్చే రమే”తి.

తత్థ **త్వం పజానస్సు రజ్జేనా**తి తవ రజ్జేన త్వమేవ జానాహి. **నాహం పోరోహిచ్చే రమే**తి అహం పురోహితభావే న రమామి, ఉక్కణ్ఠితోస్మి, అఞ్ఞం అనుసాసకం జానాహి, నాహం పోరోహిచ్చే రమేతి.

అథ రాజా – “ధువం చత్తారో మాసే పటిసల్లీనస్స బ్రాహ్మణస్స గేహే భోగా మన్దా జాతా”తి చిన్తేత్వా ధనేన నిమన్తేన్తో – “సచే తే ఊనం కామేహి. అహం పరిపూరయామి తే”తి వత్వా పున – “కిన్ను ఖో ఏస ఏకకో విహరన్తో కేనచి విహింసితో భవేయ్యా”తి చిన్తేత్వా,

“యో తం హింసతి వారేమి, భూమిసేనాపతి అహం;
తువం పితా అహం పుత్తో, మా నో గోవిన్ద పాజహీ”తి. –

ఆహ . తస్సత్థో – యో తం హింసతి, తం వారేమి, కేవలం తుమ్హే “అసుకో”తి ఆచిక్ఖథ, అహమేత్థ కత్తబ్బం జానిస్సామీతి. **భూమిసేనాపతి అహ**న్తి అథ వా అహం పథవియా సామీ, స్వాహం ఇమం రజ్జం తుమ్హేయేవ పటిచ్ఛాపేస్సామి. **తువం పితా అహం పుత్తో**తి త్వం పితిట్ఠానే ఠస్ససి, అహం పుత్తట్ఠానే. సో త్వం మమ మనం హరిత్వా

అత్తనోయేవ మనం గోవిన్ద, పాజేహి; యథా ఇచ్ఛసి తథా పవత్తస్సు. అహం పన తవ మనంయేవ అనువత్తన్తో తయా దిన్నపిణ్డం పరిభుఞ్జన్తో తం అసిచమ్మహత్థో వా ఉపట్ఠహిస్సామి, రథం వా తే పాజేస్సామి. “మా నో గోవిన్ద, పజహీ”తి వా పాఠో . తస్సత్థో – త్వం పితిట్ఠానే తిట్ఠ, అహం పుత్తట్ఠానే ఠస్సామి. మా నో త్వం భో గోవిన్ద, పజహి, మా పరిచ్చజీతి. అథ మహాపురిసో యం రాజా చిన్తేసి, తస్స అత్తని అభావం దస్సేన్తో –

“న మత్థి ఊనం కామేహి, హింసితా మే న విజ్జతి;
అమనుస్సవచో సుత్వా, తస్మాహం న గహే రమే”తి. –

ఆహ. తత్థ **న మత్థీ**తి న మే అత్థి. **గహే**తి గేహే. అథ నం రాజా పుచ్ఛి –

“అమనుస్సో కథం వణ్ణో, కిం తే అత్థం అభాసథ;
యఞ్చ సుత్వా జహాసి నో, గేహే అమ్హే చ కేవలీ”తి.

తత్థ **జహాసి నో, గేహే అమ్హే చ కేవలీ**తి బ్రాహ్మణస్స సమ్పత్తిభరితే గేహే సబ్బహావసేన అత్తనో గేహే కరోన్తో యం సుత్వా అమ్హాకం గేహే చ అమ్హే చ కేవలీ సబ్బే అపరిసేసే జమ్బుదీపవాసినో జహాసీతి వదతి.

అథస్స ఆచిక్ఖన్తో మహాపురిసో **ఉపవుత్థస్స మే పుబ్బే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉపవుత్థస్సా**తి చత్తారో మాసే ఏకీభావం ఉపగన్త్వా వుత్థస్స. **యిట్ఠకామస్స మే సతో**తి యజితుకామస్స మే సమానస్స. **అగ్గి పజ్జలితో ఆసి, కుసపత్తపరిత్థతో**తి కుసపత్తేహి పరిత్థతో సప్పిదధిమధుఆదీని పక్ఖిపిత్వా అగ్గి జలయితుమారద్ధో ఆసి, ఏవం అగ్గిం జాలేత్వా “మహాజనస్స దానం దస్సామీ”తి ఏవం చిన్తేత్వా ఠితస్స మమాతి అయమేత్థ అత్థో.

సనన్తనోతి సనఙ్కుమారో బ్రహ్మా. తతో రాజా సయమ్పి పబ్బజితుకామో హుత్వా **సద్దహామీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **కథం వత్తేథ అఞ్ఞథా**తి కథం తుమ్హే అఞ్ఞథా వత్తిస్సథ. **తే తం అనువత్తిస్సామా**తి తే మయమ్పి తుమ్హేయేవ అనువత్తిస్సామ, అనుపబ్బజిస్సామాతి అత్థో. “అనువజిస్సామా”తిపి పాఠో, తస్స అనుగచ్ఛిస్సామాతి అత్థో. **అకాచో**తి నిక్కాచో అకక్కసో. **గోవిన్దస్సానుసాసనే**తి తవ గోవిన్దస్స సాసనే. భవన్తం గోవిన్దమేవ సత్థారం కరిత్వా చరిస్సామాతి వదతి.

ఛ ఖత్తియఆమన్తనావణ్ణనా

౩౨౨. యేన తే ఛ ఖత్తియా తేనుపసఙ్కమీతి రేణుం రాజానం “సాధు మహారాజ రజ్జం నామ మాతరం పితరం భాతిభగినీఆదయోపి మారేత్వా గణ్హన్తేసు సత్తేసు ఏవం మహన్తం రజ్జసిరిం పహాయ పబ్బజితుకామేన ఉళారం మహారాజేన కత”న్తి ఉపత్థమ్భేత్వా దళ్హతరమస్స ఉస్సాహం కత్వా ఉపసఙ్కమి . **ఏవం సమచిన్తేసు**న్తి రఞ్ఞో చిన్తితనయేనేవ కదాచి బ్రాహ్మణస్స భోగా పరిహీనా భవేయ్యున్తి మఞ్ఞమానా సమచిన్తేసుం. **ధనేన సిక్ఖేయ్యామా**తి ఉపలాపేయ్యామ సఙ్గణ్హేయ్యామ. **తావతకం ఆహరీయత**న్తి తావతకం ఆహరాపియతు గణ్హియతు, యత్తకం ఇచ్ఛథ, తత్తకం గణ్హథాతి వుత్తం హోతి. **భవన్తానంయేవ వాహసా**తి భవన్తే పచ్చయం కత్వా, తుమ్హేహి దిన్నత్తాయేవ పహూతం సాపతేయ్యం జాతం.

౩౨౩. సచే జహథ కామానీతి సచే వత్థుకామే చ కిలేసకామే చ పరిచ్చజథ. **యత్థ సత్తో పుథుజ్జనో**తి యేసు కామేసు పుథుజ్జనో సత్తో లగ్గో లగ్గితో. **ఆరమ్భవ్హో దళ్హా హోథా**తి ఏవం సన్తే వీరియం ఆరభథ, అసిథిలపరక్కమతం అధిట్ఠాయ దళ్హా

భవథ. **ఖన్తీబలసమాహితాతి** ఖన్తిబలేన సమన్నాగతా భవథాతి రాజానం ఉస్సాహం జనేతి.

ఏస మగ్గో ఉజుమగ్గోతి ఏస కరుణాఝానమగ్గో ఉజుమగ్గో నామ. **ఏస మగ్గో అనుత్తరో**తి ఏసేవ బ్రహ్మలోకూపపత్తియా అసదిసమగ్గో ఉత్తమమగ్గో నామ. **సద్ధమ్మో సబ్భి రక్ఖితో**తి ఏసో ఏవ చ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేహి సబ్భిరక్ఖితధమ్మో నామ. ఇతి కరుణాఝానస్స వణ్ణభణనేనాపి తేసం అనివత్తనత్థాయ దళ్హీకమ్మమేవ కరోతి.

కో ను ఖో పన భో జానాతి జీవితానన్తి భో జీవితం నామ ఉదకపుప్ఫుళూపమం తిణగ్గే ఉస్సావబిన్దూపమం తఙ్ఖణవిద్ధంసనధమ్మం, తస్స కో గతిం జానాతి, కిస్మిం ఖణే భిజ్జిస్సతి? **గమనీయో సమ్పరాయో**తి పరలోకో పన అవస్సం గన్తబ్బోవ, తత్థ పణ్డితేన కులపుత్తేన **మన్తాయం బోద్ధబ్బం.** మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ మన్తేతబ్బం బుజ్ఝితబ్బం, ఉపపరిక్ఖితబ్బఞ్చ జానితబ్బఞ్చాతి అత్థో. కరణత్థే వా భుమ్మం. **మన్తాయం బోద్ధబ్బ**న్తి మన్తాయ బుజ్ఝితబ్బం, ఞాణేన జానితబ్బన్తి అత్థో. కిం బుజ్ఝితబ్బం? జీవితస్స దుజ్జానతా, సమ్పరాయస్స చ అవస్సం గమనీయతా, బుజ్ఝిత్వా చ పన సబ్బపలిబోధే ఛిన్దిత్వా **కత్తబ్బం కుసలం చరితబ్బం బ్రహ్మచరియం.** కస్మా? యస్మా నత్థి జాతస్స అమరణం.

బ్రాహ్మణమహాసాలాదీనం ఆమన్తనావణ్ణనా

౩౨౪. అప్పేసక్ఖా చ అప్పలాభా చాతి భో పబ్బజ్జా నామ అప్పయసా చేవ, పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ హి రజ్జం పహాయ పబ్బజితం విహేఠేత్వా విహేఠేత్వా లామకం అనాథం కత్వావ కథేన్తి. అప్పలాభా చ, సకలగామం చరిత్వాపి అజ్ఝోహరణీయం దుల్లభమేవ. ఇదం పన **బ్రహ్మఞ్ఞం మహేసక్ఖఞ్చ** మహాయసత్తా, **మహాలాభఞ్చ** లాభసక్కారసమ్పన్నత్తా. భవఞ్హి ఏతరహి సకలజమ్బుదీపే అగ్గపురోహితో సబ్బత్థ అగ్గాసనం అగ్గోదకం అగ్గభత్తం అగ్గగన్ధం అగ్గమాలం లభతీతి.

రాజావ రఞ్ఞన్తి అహఞ్హి భో ఏతరహి పకతిరఞ్ఞం మజ్ఝే చక్కవత్తిరాజా వియ. **బ్రహ్మావ బ్రహ్మాన**న్తి పకతిబ్రహ్మానం మజ్ఝే మహాబ్రహ్మాసదిసో. **దేవతావ గహపతికాన**న్తి అవసేసగహపతికానం పనమ్హి సక్కదేవరాజసదిసో.

భరియానం ఆమన్తనావణ్ణనా

౩౨౫. చత్తారీసా భరియా సాదిసియోతి సాదిసియోవ చత్తారీసా భరియా, అఞ్ఞా పనస్స తీసు వయేసు నాటకిత్థియో బహుకాయేవ.

మహాగోవిన్దపబ్బజ్జావణ్ణనా

౩౨౬. చారికం చరతీతి గామనిగమపటిపాటియా చారికం చరతి, గతగతట్ఠానే **బుద్ధకోలాహలం** వియ హోతి. మనుస్సా "మహాగోవిన్దపణ్డితో కిర ఆగచ్ఛతీ"తి సుత్వా పురేతరమేవ మణ్డపం కారేత్వా మగ్గం అలఙ్కరిత్వా పచ్చుగ్గన్త్వా గణ్హిత్వా ఏన్తి, మహాలాభసక్కారో మహోఘో వియ అజ్ఝోత్థరన్తో ఉప్పజ్జి. **సత్తపురోహితస్సా**తి సత్తన్నం రాజూనం పురోహితస్స. ఇతి యథా ఏతరహి ఏవరూపేసు వా ఠానేసు కిస్మిఞ్చిదేవ దుక్ఖే ఉప్పన్నే "నమో బుద్ధస్సా"తి వదన్తి, ఏవం తదా "నమత్థు మహాగోవిన్దస్స బ్రాహ్మణస్స, నమత్థు సత్తపురోహితస్సా"తి వదన్తి.

౩౨౭. మేత్తాసహగతేనాతిఆదినా నయేన పాళియం బ్రహ్మవిహారావ ఆగతా, మహాపురిసో పన సబ్బాపి అట్ఠ సమాపత్తియో చ పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేసి. **సావకానఞ్చ బ్రహ్మలోకసహబ్యతాయ మగ్గం దేసేసీతి** బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మునా సహభావాయ మగ్గం కథేసి.

౩౨౮. సబ్బేనసబ్బన్తి యే అట్ఠ చ సమాపత్తియో పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేసుం. **యే న సబ్బేన సబ్బం సాసనం ఆజానింసూతి** యే అట్ఠసు సమాపత్తీసు ఏకసమాపత్తిమ్పి న జానింసు, న సక్ఖింసు నిబ్బత్తేతుం. **అమోఘాతి** సవిపాకా. **అవఞ్ఝాతి** న వఞ్ఝా. సబ్బనిహీనం పసవన్తి గన్ధబ్బకాయం పసవి. **సఫలాతి** అవసేసదేవలోకూపపత్తీహి సాత్థా. **సఉద్రయాతి** బ్రహ్మలోకూపపత్తియా సవుడ్ఢి.

౩౨౯. సరామహన్తి సరామి అహం పఞ్చసిఖ, ఇమినా కిర పదేన అయం సుత్తన్తో బుద్ధభాసితో నామ జాతో. **న నిబ్బిదాయాతి** న వట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయ. **న విరాగాయాతి** న వట్టే విరాగత్థాయ. **న నిరోధాయాతి** న వట్టస్స నిరోధత్థాయ. **న ఉపసమాయాతి** న వట్టస్స ఉపసమనత్థాయ. **న అభిఞ్ఞాయాతి** న వట్టం అభిజాననత్థాయ. **న సమ్బోధాయాతి** న కిలేసనిద్దావిగమేన వట్టతో పబుజ్ఝనత్థాయ. **న నిబ్బానాయాతి** న అమతనిబ్బానత్థాయ.

ఏకన్తనిబ్బిదాయాతి ఏకన్తమేవ వట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయ. ఏత్థ పన **నిబ్బిదాయాతి** విపస్సనా. **విరాగాయాతి** మగ్గో. **నిరోధాయ ఉపసమాయాతి** నిబ్బానం. **అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయాతి** మగ్గో. **నిబ్బానాయాతి** నిబ్బానమేవ. ఏవం ఏకస్మిం ఠానే విపస్సనా, తీసు మగ్గో, తీసు నిబ్బానం వుత్తన్తి ఏవం వవత్థానకథా వేదితబ్బా. పరియాయేన పన సబ్బానిపేతాని మగ్గవేవచనానిపి నిబ్బానవేవచనానిపి హోన్తియేవ. **సమ్మాదిట్ఠిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం విసుద్ధిమగ్గే సచ్చవణ్ణనాయం వుత్తమేవ.

౩౩౦. యే న సబ్బేనసబ్బన్తి యే చత్తారోపి అరియమగ్గే పరిపూరేతుం న జానన్తి, తీణి వా ద్వే వా ఏకం వా నిబ్బత్తేన్తి. **సబ్బేసంయేవ ఇమేసం కులపుత్తానన్తి** బ్రహ్మచరియచిణ్ణకులపుత్తానం. **అమోఘా…పే.… సఫలా సఉద్రయాతి** అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

భగవన్తం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వాతి (దీ. ని. ౨.౧౮౪) భగవతో ధమ్మదేసనం చిత్తేన సమ్పటిచ్ఛన్తో అభినన్దిత్వా వాచాయ పసంసమానో అనుమోదిత్వా మహన్తం అఞ్జలిం సిరస్మిం పతిట్ఠపేత్వా పసన్నలాఖారసే నిముజ్జమానో వియ దసబలస్స ఛబ్బణ్ణరస్మిజాలన్తరం పవిసిత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దిత్వా తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా భగవన్తం అభిత్థవన్తో అభిత్థవన్తో సత్థు పురతో అన్తరధాయిత్వా అత్తనో దేవలోకమేవ అగమాసీతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాగోవిన్దసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. మహాసమయసుత్తవణ్ణనా

నిదానవణ్ణనా

౩౩౧. ఏవం మే సుతన్తి మహాసమయసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **సక్కేసూ**తి అమ్బట్ఠసుత్తే వుత్తేన ఉప్పత్తినయేన “సక్యా వత, భో కుమారా”తి ఉదానం పటిచ్చ **సక్యా**తి లద్ధనామానం రాజకుమారానం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీసద్దేన “సక్కా”తి వుచ్చతి, తస్మిం సక్కేసు జనపదే. **మహావనే**తి సయంజాతే అరోపితే హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధే మహతి వనే. **సబ్బేహేవ అరహన్తేహీ**తి ఇమం సుత్తం కథితదివసేయేవ పత్తఅరహత్తేహి.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – సాకియకోలియా కిర కపిలవత్థునగరస్స చ కోలియనగరస్స చ అన్తరే రోహిణిం నామ నదిం ఏకేనేవ ఆవరణేన బన్ధాపేత్వా సస్సాని కరోన్తి, అథ జేట్ఠమూలమాసే సస్సేసు మిలాయన్తేసు ఉభయనగరవాసికానమ్పి కమ్మకరా సన్నిపతింసు. తత్థ కోలియనగరవాసినో ఆహంసు – “ఇదం ఉదకం ఉభతో హరియమానం న తుమ్హాకం న అమ్హాకం పహోస్సతి, అమ్హాకం పన సస్సం ఏకేన ఉదకేనేవ నిప్ఫజ్జిస్సతి, ఇదం ఉదకం అమ్హాకం దేథా”తి. కపిలవత్థునగరవాసినో ఆహంసు – “తుమ్హేసు కోట్ఠే పూరేత్వా ఠితేసు మయం రత్తసువణ్ణనీలమణికాళకహాపణే చ గహేత్వా పచ్ఛిపసిబ్బకాదిహత్థా న సక్ఖిస్సామ తుమ్హాకం ఘరద్వారే విచరితుం, అమ్హాకమ్పి సస్సం ఏకేనేవ ఉదకేన నిప్ఫజ్జిస్సతి, ఇదం ఉదకం అమ్హాకం దేథా”తి. “న మయం దస్సామా”తి. “మయమ్పి న దస్సామా”తి. ఏవం కలహం వడ్ఢేత్వా ఏకో ఉట్ఠాయ ఏకస్స పహారం అదాసి, సోపి అఞ్ఞస్సాతి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం పహరిత్వా రాజకులానం జాతిం ఘట్టేత్వా కలహం వడ్ఢయింసు.

కోలియకమ్మకరా వదన్తి – “తుమ్హే కపిలవత్థువాసికే గహేత్వా గజ్జథ, యే సోణసిఙ్గాలాదయో వియ అత్తనో భగినీహి సద్ధిం సంవసింసు. ఏతేసం హత్థినో చ అస్సా చ ఫలకావుధాని చ అమ్హాకం కిం కరిస్సన్తీ”తి? సాకియకమ్మకరాపి వదన్తి – “తుమ్హే దాని కుట్ఠినో దారకే గహేత్వా గజ్జథ, యే అనాథా నిగ్గతికా తిరచ్ఛానా వియ కోలరుక్ఖే వసింసు, ఏతేసం హత్థినో చ అస్సా చ ఫలకావుధాని చ అమ్హాకం కిం కరిస్సన్తీ”తి? తే గన్త్వా తస్మిం కమ్మే నియుత్తఅమచ్చానం కథేసుం, అమచ్చా రాజకులానం కథేసుం, తతో సాకియా – “భగినీహి సద్ధిం సంవాసికానం థామఞ్చ బలఞ్చ దస్సేస్సామా”తి యుద్ధసజ్జా నిక్ఖమింసు. కోలియాపి – “కోలరుక్ఖవాసీనం థామఞ్చ బలఞ్చ దస్సేస్సామా”తి యుద్ధసజ్జా నిక్ఖమింసు.

భగవాపి రత్తియా పచ్చూససమయేవ మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం వోలోకేన్తో ఇమే ఏవం యుద్ధసజ్జే నిక్ఖమన్తే అద్దస. దిస్వా – “మయి గతే అయం కలహో వూపసమిస్సతి ను ఖో ఉదాహు నో”తి ఉపధారేన్తో – “అహమేత్థ గన్త్వా కలహవూపసమనత్థం తీణి జాతకాని కథేస్సామి, తతో కలహో వూపసమిస్సతి. అథ సామగ్గిదీపనత్థాయ ద్వే జాతకాని కథేత్వా **అత్తదణ్డసుత్తం** దేసేస్సామి. దేసనం సుత్వా ఉభయనగరవాసినోపి అడ్ఢతియాని అడ్ఢతియాని కుమారసతాని దస్సన్తి, అహం తే పబ్బాజేస్సామి, తదా మహాసమాగమో భవిస్సతీ”తి సన్నిట్ఠానమకాసి. తస్మా ఇమేసు యుద్ధసజ్జేసు నిక్ఖమన్తేసు కస్సచి అనారోచేత్వా సయమేవ పత్తచీవరమాదాయ గన్త్వా ద్విన్నం సేనానం అన్తరే ఆకాసే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఛబ్బణ్ణరస్మియో విస్సజ్జేత్వా నిసీది.

కపిలవత్థువాసినో భగవన్తం దిస్వావ – “అమ్హాకం ఞాతిసేట్ఠో సత్థా ఆగతో, దిట్ఠో ను ఖో తేన అమ్హాకం కలహకారణభావో”తి చిన్తేత్వా – “న ఖో పన సక్కా భగవతి ఆగతే అమ్హేహి పరస్స సరీరే సత్థం పాతేతుం, కోలియనగరవాసినో అమ్హే హనన్తు వా పచన్తు వా”తి ఆవుధాని ఛడ్డేత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా నిసీదింసు. కోలియనగరవాసినోపి తథేవ చిన్తేత్వా ఆవుధాని ఛడ్డేత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా నిసీదింసు.

భగవా జానన్తోవ – “కస్మా ఆగతత్థ మహారాజా”తి పుచ్ఛి. భగవా, న తిత్థకీళాయ న పబ్బతకీళాయ న నదీకీళాయ న గిరిదస్సనత్థం, ఇమస్మిం పన ఠానే సఙ్గామం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఆగతమ్హాతి. కిం నిస్సాయ వో కలహో మహారాజాతి? ఉదకం, భన్తేతి. ఉదకం కిం అగ్ఘతి మహారాజాతి? అప్పగ్ఘం, భన్తేతి. పథవీ నామ కిం అగ్ఘతి మహారాజాతి? అనగ్ఘా, భన్తేతి. ఖత్తియా కిం అగ్ఘన్తి మహారాజాతి? ఖత్తియా నామ అనగ్ఘా భన్తేతి. అప్పమూలకం ఉదకం నిస్సాయ కిమత్థం అనగ్ఘే ఖత్తియే నాసేథ, మహారాజాతి? “కలహే అస్సాదో నామ నత్థి, కలహవసేన మహారాజా అట్ఠానే వేరం కత్వా ఏకాయ రుక్ఖదేవతాయ కాళసీహేన సద్ధిం బద్ధాఘాతో సకలమ్పి ఇమం కప్పం అనుప్పత్తోయేవా”తి వత్వా **ఫన్దనజాతకం** కథేసి. తతో “పరపత్తియేన నామ మహారాజా న భవితబ్బం. పరపత్తియా హుత్వా హి ఏకస్స ససకస్స కథాయ తియోజనసహస్సవిత్థతే హిమవన్తే చతుప్పదగణా మహాసముద్దం పక్ఖన్దినో అహేసుం. తస్మా పరపత్తియేన న భవితబ్బ”న్తి వత్వా **పథవీఉన్ద్రియజాతకం** కథేసి. తతో – “కదాచి, మహారాజా, దుబ్బలోపి మహబ్బలస్స రన్ధం వివరం పస్సతి, కదాచి మహబ్బలో దుబ్బలస్స. లటుకికాపి హి సకుణికా హత్థినాగం ఘాతేసీ”తి వత్వా **లటుకికజాతకం** కథేసి. ఏవం కలహవూపసమత్థాయ తీణి జాతకాని కథేత్వా సామగ్గిపరిదీపనత్థాయ ద్వే జాతకాని కథేసి. కథం? సమగ్గానఞ్హి మహారాజా కోచి ఓతారం నామ పస్సితుం న సక్కోతీతి వత్వా **రుక్ఖధమ్మజాతకం** కథేసి. తతో “సమగ్గానం మహారాజా కోచి వివరం పస్సితుం నాసక్ఖి. యదా పన అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదమకంసు, అథ తే నేసాదపుత్తో జీవితా వోరోపేత్వా ఆదాయ గతో. వివాదే అస్సాదో నామ నత్థీ”తి వత్వా **వట్టకజాతకం** కథేసి. ఏవం ఇమాని పఞ్చ జాతకాని కథేత్వా అవసానే అత్తదణ్డసుత్తం కథేసి.

రాజానో పసన్నా – “సచే సత్థా నాగమిస్స, మయం సహత్థా అఞ్ఞమఞ్ఞంయేవ వధిత్వా లోహితనదిం పవత్తయిస్సామ, అమ్హాకం పుత్తభాతరో గేహద్వారే న పస్సేయ్యామ, సాసనపటిసాసనమ్పి నో ఆహారణకో న భవిస్సతి. సత్థారం నిస్సాయ నో జీవితం లద్ధం. సచే పన సత్థా అగారం అజ్ఝావసిస్స, ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు రజ్జమస్స హత్థగతం అభవిస్స, అతిరేకసహస్సం ఖో పనస్స పుత్తా అభవిస్సంసు, తతో ఖత్తియపరివారోవ అవిచరిస్స. తం ఖో పనేస సమ్పత్తిం పహాయ నిక్ఖమిత్వా సమ్బోధిం పత్తో, ఇదానిపి ఖత్తియపరివారోయేవ విచరతూ”తి ఉభయనగరవాసినో అడ్ఢతియాని అడ్ఢతియాని కుమారసతాని అదంసు. భగవా తే పబ్బాజేత్వా మహావనం అగమాసి. తేసం గరుగారవవసేన న అత్తనో రుచియా పబ్బజితానం అనభిరతి ఉప్పజ్జి. పురాణదుతియికాయోపి నేసం “అయ్యపుత్తా ఉక్కణ్ఠన్తు, ఘరావాసో న సణ్ఠాతీ”తిఆదీని వత్వా సాసనం పేసేన్తి. తే అతిరేకతరం ఉక్కణ్ఠింసు.

భగవా ఆవజ్జన్తో తేసం అనభిరతభావం ఞత్వా “ఇమే భిక్ఖూ మాదిసేన బుద్ధేన సద్ధిం ఏకతో వసన్తా ఉక్కణ్ఠన్తి, హన్ద నేసం కుణాలదహస్స వణ్ణం కథేత్వా తత్థ నేత్వా అనభిరతిం వినోదేస్సామీ”తి కుణాలదహస్స వణ్ణం కథేసి. తే తం దట్ఠుకామా అహేసుం. దట్ఠుకామత్థ, భిక్ఖవే, కుణాలదహన్తి? ఆమ భగవాతి. యది ఏవం, ఏథ, గచ్ఛామాతి. ఇద్ధిమన్తానం భగవా గమనట్ఠానం మయం కథం గమిస్సామాతి? తుమ్హే గన్తుకామా హోథ, అహం మమానుభావేన గహేత్వా

గమిస్సామీతి. సాధు, భన్తేతి. అథ భగవా పఞ్చ భిక్ఖుసతాని గహేత్వా ఆకాసే ఉప్పతిత్వా కుణాలదహే పతిట్ఠాయ తే భిక్ఖూ ఆహ – "భిక్ఖవే, ఇమస్మిం కుణాలదహే యేసం మచ్ఛానం నామం న జానాథ, తేసం నామం పుచ్ఛథా"తి.

తే పుచ్ఛింసు, భగవా పుచ్ఛితపుచ్ఛితం కథేసి. న కేవలం మచ్ఛానంయేవ, తస్మిం వనసణ్డే రుక్ఖానమ్పి పబ్బతపాదే ద్విపదచతుప్పదసకుణానమ్పి నామాని పుచ్ఛాపేత్వా కథేసి. అథ ద్వీహి సకుణేహి ముఖతుణ్డకేన డంసిత్వా గహితదణ్డకే నిసిన్నో కుణాలసకుణరాజా పురతో పచ్ఛతో ఉభోసు పస్సేసు సకుణసఙ్ఘపరివుతో ఆగచ్ఛతి. భిక్ఖూ తం దిస్వా – "ఏస, భన్తే, ఇమేసం సకుణానం రాజా భవిస్సతి, పరివారా ఏతే ఏతస్సా"తి మఞ్ఞామాతి. ఏవమేవ, భిక్ఖవే, అయమ్పి మమ వంసో మమ పవేణీతి. ఇదాని తావ మయం, భన్తే, ఏతే సకుణే పస్సామ. యం పన భగవా "అయమ్పి మమ వంసో మమ పవేణీ"తి ఆహ, తం సోతుకామమ్హాతి. సోతుకామత్థ భిక్ఖవేతి? ఆమ, భగవాతి. తేన హి సుణాథాతి తీహి గాథాసతేహి మణ్డేత్వా **కుణాలజాతకం** కథేన్తో అనభిరతిం వినోదేసి. దేసనాపరియోసానే సబ్బేపి సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు, మగ్గేనేవ చ నేసం ఇద్ధిపి ఆగతా. భగవా – "హోతు తావ ఏత్తకం ఏతేసం భిక్ఖూన"న్తి ఆకాసే ఉప్పతిత్వా మహావనమేవ అగమాసి. తేపి భిక్ఖూ గమనకాలే దసబలస్స ఆనుభావేన గన్త్వా ఆగమనకాలే అత్తనో ఆనుభావేన భగవన్తం పరివారేత్వా మహావనే ఓతరింసు.

భగవా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదిత్వా తే భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా – "ఏథ, భిక్ఖవే, నిసీదథ, ఉపరిమగ్గత్తయవజ్ఝానం వో కిలేసానం పహానాయ కమ్మట్ఠానం కథేస్సామీ"తి కమ్మట్ఠానం కథేసి. భిక్ఖూ చిన్తేసుం – "భగవా అమ్హాకం అనభిరతభావం ఞత్వా కుణాలదహం నేత్వా అనభిరతిం వినోదేసి, తత్థ సోతాపత్తిఫలప్పత్తానం నో ఇదాని ఇధ తిణ్ణం మగ్గానం కమ్మట్ఠానం అదాసి, న ఖో పనమ్హేహి 'సోతాపన్నా మయ'న్తి వీతినామేతుం వట్టతి, ఉత్తమపురిససదిసేహి నో భవితుం వట్టతీ"తి తే దసబలస్స పాదే వన్దిత్వా ఉట్ఠాయ నిసీదనం పప్ఫోటేత్వా విసుం విసుం పబ్భారరుక్ఖమూలేసు నిసీదింసు.

భగవా చిన్తేసి – "ఇమే భిక్ఖూ పకతియాపి అవిస్సట్ఠకమ్మట్ఠానా, లద్ధుపాయస్స పన భిక్ఖునో కిలమనకారణం నామ నత్థి. గచ్ఛన్తా గచ్ఛన్తా చ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్వా – "అత్తనా అత్తనా పటిలద్ధగుణం ఆరోచేస్సామా'తి మమ సన్తికం ఆగమిస్సన్తి. ఏతేసు ఆగతేసు దససహస్సచక్కవాళే దేవతా ఏకచక్కవాళే సన్నిపతిస్సన్తి, మహాసమయో భవిస్సతి, వివిత్తే ఓకాసే మయా నిసీదితుం వట్టతీ"తి. తతో వివిత్తే ఓకాసే బుద్ధాసనం పఞ్ఞపేత్వా నిసీది.

సబ్బపఠమం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా గతథేరో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. తతో అపరో తతో అపరోతి పఞ్చసతాపి పదుమినియం పదుమాని వియ వికసింసు. సబ్బపఠమం అరహత్తప్పత్తభిక్ఖు – "భగవతో ఆరోచేస్సామీ"తి పల్లఙ్కం వినిబ్భుజిత్వా నిసీదనం పప్ఫోటేత్వా ఉట్ఠాయ దసబలాభిముఖో అహోసి. ఏవం అపరోపి అపరోపీతి పఞ్చసతాపి భత్తసాలం పవిసన్తా వియ పటిపాటియావ ఆగమంసు. పఠమం ఆగతో వన్దిత్వా నిసీదనం పఞ్ఞపేత్వా ఏకమన్తం నిసీదిత్వా పటిలద్ధగుణం ఆరోచేతుకామో – "అత్థి ను ఖో అఞ్ఞో కోచి, నత్థీ"తి నివత్తిత్వా ఆగమనమగ్గం ఓలోకేన్తో అపరమ్పి అద్దస అపరమ్పి అద్దస. ఇతి సబ్బేపి తే ఆగన్త్వా ఏకమన్తం నిసీదిత్వా అయం ఇమస్స హరాయమానో న కథేసి, అయం ఇమస్స హరాయమానో న కథేసీతి. ఖీణాసవానం కిర ద్వే ఆకారా హోన్తి – "అహో వత మయా పటిలద్ధగుణం సదేవకో లోకో ఖిప్పమేవ పటివిజ్ఝేయ్యా"తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి. పటిలద్ధభావం పన నిధిలద్ధపురిసో వియ న అఞ్ఞస్స ఆరోచేతుకామో హోతి.

ఏవం ఓసీదమత్తే పన తస్మిం అరియమణ్డలే పాచీనయుగన్ధరపరిక్ఖేపతో అబ్భా, మహికా, ధూమో, రజో, రాహూతి ఇమేహి ఉపక్కిలేసేహి విప్పముత్తం బుద్ధుప్పాదపటిమణ్డితస్స లోకస్స రామణేయ్యకదస్సనత్థం పాచీనదిసాయ ఉక్ఖిత్తరజతమయమహాఆదాసమణ్డలం వియ, నేమివట్టియం గహేత్వా పరివత్తియమానరజతచక్కసస్సిరికం పుణ్ణచన్దమణ్డలం ఉల్లఙ్ఘిత్వా అనిలపథం పటిపజ్జిత్థ. ఇతి ఏవరూపే ఖణే లయే ముహుత్తే భగవా సక్కేసు విహరతి కపిలవత్థుస్మిం మహావనే మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సబ్బేహేవ అరహన్తేహి.

తత్థ భగవాపి మహాసమ్మతస్స వంసే ఉప్పన్నో, తేపి పఞ్చసతా భిక్ఖూ మహాసమ్మతస్స కులే ఉప్పన్నా. భగవాపి ఖత్తియగబ్భే జాతో, తేపి ఖత్తియగబ్భే జాతా. భగవాపి రాజపబ్బజితో, తేపి రాజపబ్బజితా. భగవాపి సేతచ్ఛత్తం పహాయ హత్థగతం చక్కవత్తిరజ్జం నిస్సజ్జేత్వా పబ్బజితో, తేపి సేతచ్ఛత్తం పహాయ హత్థగతాని రజ్జాని నిస్సజ్జేత్వా పబ్బజితా. ఇతి భగవా పరిసుద్ధే ఓకాసే పరిసుద్ధే రత్తిభాగే సయం పరిసుద్ధో పరిసుద్ధపరివారో వీతరాగో వీతరాగపరివారో వీతదోసో వీతదోసపరివారో వీతమోహో వీతమోహపరివారో నిత్తణ్హో నిత్తణ్హపరివారో నిక్కిలేసో నిక్కిలేసపరివారో సన్తో సన్తపరివారో దన్తో దన్తపరివారో ముత్తో ముత్తపరివారో అతివియ విరోచతీతి. వణ్ణభూమి నామేసా, యత్తకం సక్కోతి, తత్తకం వత్తబ్బం. ఇతి ఇమే భిక్ఖూ సన్ధాయ వుత్తం – "పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సబ్బేహేవ అరహన్తేహీ"తి.

యేభుయ్యేనాతి బహుతరా సన్నిపతితా, మన్దా న సన్నిపతితా అసఞ్ఞా అరూపావచరదేవతా సమాపన్నదేవతా చ. తత్రాయం సన్నిపాతక్కమో మహావనస్స కిర సామన్తా దేవతా చలింసు – "ఆయామ, భో బుద్ధదస్సనం నామ బహూపకారం, ధమ్మస్సవనం బహూపకారం, భిక్ఖుసఙ్ఘదస్సనం బహూపకారం, ఆయామ ఆయామా"తి మహాసద్దం కురుమానా ఆగన్త్వా భగవన్తఞ్చ తంముహుత్తం అరహత్తప్పత్తఖీణాసవే చ వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు. ఏతేనేవ ఉపాయేన తాసం తాసం సద్దం సుత్వా సద్దన్తరఅడ్ఢగావుతగావుతఅడ్ఢయోజనయోజనాదివసేన తియోజనసహస్సవిత్థతే హిమవన్తే, తిక్ఖత్తుం తేసట్ఠియా నగరసహస్సేసు, నవనవుతియా దోణముఖసతసహస్సేసు, ఛన్నవుతియా పట్టనకోటిసతసహస్సేసు, ఛపణ్ణాసాయ రతనాకరేసూతి సకలజమ్బుదీపే, పుబ్బవిదేహే, అపరగోయానే, ఉత్తరకురుమ్హి, ద్వీసు పరిత్తదీపసహస్సేసూతి సకలచక్కవాళే, తతో దుతియతతియచక్కవాళేతి ఏవం దససహస్సచక్కవాళేసు దేవతా సన్నిపతితాతి వేదితబ్బా. దససహస్సచక్కవాళఞ్హి ఇధ దసలోకధాతుయోతి అధిప్పేతా. తేన వుత్తం – "దసహి చ లోకధాతూహి దేవతా యేభుయ్యేన సన్నిపతితా హోన్తీ"తి.

ఏవం సన్నిపతితాహి దేవతాహి సకలచక్కవాళగబ్భం యావ బ్రహ్మలోకా సూచిఘరే నిరన్తరం పక్ఖిత్తసూచీహి వియ పరిపుణ్ణం హోతి. తత్ర బ్రహ్మలోకస్స ఏవం ఉచ్చత్తనం వేదితబ్బం. లోహపాసాదే కిర సత్తకూటాగారసమో పాసాణో బ్రహ్మలోకే ఠత్వా అధో ఖిత్తో చతూహి మాసేహి పథవిం పాపుణాతి. ఏవం మహన్తే ఓకాసే యథా హేట్ఠా ఠత్వా ఖిత్తాని పుప్ఫాని వా ధూమో వా ఉపరి గన్తుం, ఉపరి వా ఠత్వా ఖిత్తసాసపా హేట్ఠా ఓతరితుం అన్తరం న లభన్తి, ఏవం నిరన్తరం దేవతా అహేసుం. యథా ఖో పన చక్కవత్తిరఞ్ఞో నిసిన్నట్ఠానం అసమ్బాధం హోతి, ఆగతాగతా మహేసక్ఖా ఖత్తియా ఓకాసం లభన్తియేవ, పరతో పరతో పన అతిసమ్బాధం హోతి, ఏవమేవ భగవతో నిసిన్నట్ఠానం అసమ్బాధం, ఆగతాగతా మహేసక్ఖా దేవతా చ మహాబ్రహ్మానో చ ఓకాసం లభన్తియేవ. అపిసుదం భగవతో ఆసన్నాసన్నట్ఠానే మహాపరినిబ్బానే వుత్తనయేనేవ వాలగ్గకోటినితుదనమత్తే పదేసే దసపి వీసమ్పి సబ్బపరతో తింసమ్పి దేవతా సుఖుమే సుఖుమే అత్తభావే మాపేత్వా అట్ఠంసు. సట్ఠి సట్ఠి దేవతా అట్ఠంసు.

సుద్ధావాసకాయికానన్తి సుద్ధావాసవాసీనం. **సుద్ధావాసా** నామ సుద్ధానం అనాగామిఖీణాసవానం ఆవాసా పఞ్చ బ్రహ్మలోకా. **ఏతదహోసీతి** కస్మా అహోసి? తే కిర బ్రహ్మానో సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠితా బ్రహ్మభవనం ఓలోకేన్తా పచ్ఛాభత్తే భత్తగేహం వియ సుఞ్ఞతం అద్దసంసు. తతో “కుహిం బ్రహ్మానో గతా”తి ఆవజ్జన్తా మహాసమాగమం ఞత్వా – “అయం సమాగమో మహా, మయం ఓహీనా, ఓహీనకానం ఓకాసో దుల్లభో హోతి, తస్మా గచ్ఛన్తా అతుచ్ఛహత్థా హుత్వా ఏకేకం గాథం అభిసఙ్ఖరిత్వా గచ్ఛామ. తాయ మహాసమాగమే చ అత్తనో ఆగతభావం జానాపేస్సామ, దసబలస్స చ వణ్ణం భాసిస్సామా”తి. ఇతి తేసం సమాపత్తితో వుట్ఠాయ ఆవజ్జితత్తా ఏతదహోసి.

౩౩౨. భగవతో పురతో పాతురహంసూన్తి పాళియం భగవతో సన్తికే అభిముఖట్ఠానేయేవ ఓతిణ్ణా వియ కత్వా వుత్తా, న ఖో పనేత్థ ఏవం అత్థో వేదితబ్బో. తే పన బ్రహ్మలోకే ఠితాయేవ గాథా అభిసఙ్ఖరిత్వా ఏకో పురత్థిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతరి, ఏకో దక్ఖిణచక్కవాళముఖవట్టియం, ఏకో పచ్ఛిమచక్కవాళముఖవట్టియం, ఏకో ఉత్తరచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతరి. తతో పురత్థిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతిణ్ణబ్రహ్మా నీలకసిణం సమాపజ్జిత్వా నీలరస్మియో విస్సజ్జిత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతానం మణిచమ్మం పటిముఞ్చన్తో వియ అత్తనో ఆగతభావం జానాపేత్వా బుద్ధవీథి నామ కేనచి ఓత్థరితుం న సక్కా, తస్మా పహటబుద్ధవీథియావ ఆగన్త్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. ఏకమన్తం ఠితో అత్తనా అభిసఙ్ఖతం గాథం అభాసి.

దక్ఖిణచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతిణ్ణబ్రహ్మాపి పీతకసిణం సమాపజ్జిత్వా పీతరస్మియో సువణ్ణపభం ముఞ్చిత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతానం సువణ్ణపటం పారుపేన్తో వియ అత్తనో ఆగతభావం జానాపేత్వా తథేవ అట్ఠాసి. పచ్ఛిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతిణ్ణబ్రహ్మాపి లోహితకసిణం సమాపజ్జిత్వా లోహితరస్మియో ముఞ్చిత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతానం రత్తవరకమ్బలేన పరిక్ఖిపన్తో వియ అత్తనో ఆగతభావం జానాపేత్వా తథేవ అట్ఠాసి. ఉత్తరచక్కవాళముఖవట్టియం ఓతిణ్ణబ్రహ్మాపి ఓదాతకసిణం సమాపజ్జిత్వా ఓదాతరస్మియో ముఞ్చిత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతానం సుమనపటం పారుపన్తో వియ అత్తనో ఆగతభావం జానాపేత్వా తథేవ అట్ఠాసి.

పాళియం పన “భగవతో పురతో పాతురహంసు. అథ ఖో తా దేవతా భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసూ”తి ఏవం ఏకక్ఖణం వియ పురతో పాతుభావో చ అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠితభావో చ వుత్తో, సో ఇమినా అనుక్కమేన అహోసి, ఏకతో కత్వా పన దస్సితో. గాథాభాసనం పన పాళియం విసుం విసుంయేవ వుత్తం.

తత్థ **మహాసమయోతి** మహాసమూహో. **పవనం** వుచ్చతి వనసణ్డో. ఉభయేనపి భగవా ఇమస్మిం వనసణ్డే అజ్జ మహాసమూహో మహాసన్నిపాతోతి ఆహ. తతో యేసం సో సన్నిపాతో, తే దస్సేతుం **దేవకాయా సమాగతాతి** ఆహ. తత్థ **దేవకాయాతి** దేవఘటా. **ఆగతమ్హ ఇమం ధమ్మసమయన్తి** ఏవం సమాగతే దేవకాయే దిస్వా మయమ్పి ఇమం ధమ్మసమూహం ఆగతా. కిం కారణా? **దక్ఖితాయే అపరాజితసఙ్ఘం,** కేనచి అపరాజితం అజ్జేవ తయో మారే మద్దిత్వా విజితసఙ్గామం ఇమం అపరాజితసఙ్ఘం దస్సనత్థాయ ఆగతమ్హాతి అత్థో. సో పన బ్రహ్మా ఇమం గాథం భాసిత్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా పురత్థిమచక్కవాళముఖవట్టియంయేవ అట్ఠాసి.

అథ దుతియో వుత్తనయేనేవ ఆగన్త్వా అభాసి. తత్థ **తత్ర భిక్ఖవోతి** తస్మిం సన్నిపాతట్ఠానే భిక్ఖూ. **సమాదహంసూతి** సమాధినా యోజేసుం. **చిత్తమత్తనో ఉజుకం అకంసూతి** అత్తనో చిత్తం సబ్బే వఙ్కకుటిలజిమ్హభావే హరిత్వా ఉజుకం

అకరింసు. **సారథీవ నేత్తాని గహేత్వాతి** యథా సమప్పవత్తేసు సిన్ధవేసు ఓధస్తపతోదో సారథి సబ్బయోత్తాని గహేత్వా అచోదేన్తో అవారేన్తో తిట్ఠతి, ఏవం ఛళఙ్గుపేక్ఖాసమన్నాగతా గుత్తద్వారా సబ్బేపేతే పఞ్చసతా భిక్ఖూ ఇన్ద్రియాని రక్ఖన్తి పణ్డితా, ఏతే దట్ఠుం ఇధాగతమ్హ భగవాతి. సోపి గన్త్వా యథాఠానేయేవ అట్ఠాసి.

అథ తతియో వుత్తనయేనేవ ఆగన్త్వా అభాసి. తత్థ **ఛేత్వా ఖీలన్తి** రాగదోసమోహఖీలం ఛిన్దిత్వా. **పలిఘన్తి** రాగదోసమోహపలిఘమేవ. **ఇన్దఖీలన్తి**పి రాగదోసమోహఇన్దఖీలమేవ. **ఊహచ్చ మనేజాతి** ఏతే తణ్హాఏజాయ అభావేన అనేజా భిక్ఖూ ఇన్దఖీలం ఊహచ్చ సమూహనిత్వా. **తే చరన్తీ**తి చతూసు దిసాసు అప్పటిహతచారికం చరన్తి. **సుద్ధాతి** నిరుపక్కిలేసా. **విమలాతి** నిమ్మలా. ఇదం తస్సేవ వేవచనం. **చక్ఖుమతాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమన్తేన. **సుదన్తాతి** చక్ఖుతోపి దన్తా, సోతతోపి ఘానతోపి జివ్హాతోపి కాయతోపి మనతోపి దన్తా. **సుసునాగాతి** తరుణనాగా. తే ఏవరూపేన అనుత్తరేన యోగాచరియేన దమితే తరుణనాగే దస్సనాయ ఆగతమ్హ భగవాతి. సోపి గన్త్వా యథాఠానేయేవ అట్ఠాసి.

అథ చతుత్థో వుత్తనయేనేవ ఆగన్త్వా అభాసి. తత్థ **గతాసే**తి నిబ్బేమతికసరణగమనేన గతా. సోపి గన్త్వా యథాఠానేయేవ అట్ఠాసి.

దేవతాసన్నిపాతవణ్ణనా

333. అథ భగవా ఓలోకేన్తో పథవీతలతో యావ చక్కవాళముఖవట్టిపరిచ్ఛేదా యావ అకనిట్ఠబ్రహ్మలోకా దేవతాసన్నిపాతం దిస్వా చిన్తేసి – "మహా అయం దేవతాసమాగమో, భిక్ఖూ పన ఏవం మహా దేవతాయ సమాగమోతి న జానన్తి, హన్ద, నేసం ఆచిక్ఖామీ"తి, ఏవం చిన్తేత్వా "అథ ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ"తి సబ్బం విత్థారేతబ్బం. తత్థ **ఏతపరమాతి** ఏతం పరమం పమాణం ఏతేసన్తి ఏతపరమా. ఇదాని బుద్ధానం పన అభావా "యేపి తే, భిక్ఖవే, ఏతరహీ"తి తతియో వారో న వుత్తో. **ఆచిక్ఖిస్సామి, భిక్ఖవేతి** కస్మా ఆహ? దేవతానం చిత్తకల్లతాజననత్థం. దేవతా కిర చిన్తేసుం – "భగవా ఏవం మహన్తే సమాగమే మహేసక్ఖానంయేవ దేవతానం నామగోత్తాని కథేస్సతి, అప్పేసక్ఖానం కిం కథేస్సతీ"తి? అథ భగవా "ఇమా దేవతా కిం చిన్తేన్తీ"తి ఆవజ్జన్తో ముఖేన హత్థం పవేసేత్వా హదయమంసం మద్దన్తో వియ సభణ్డం చోరం గణ్హన్తో వియ చ తం తాసం చిత్తాచారం ఞత్వా – "దససహస్సచక్కవాళతో ఆగతాగతానం అప్పేసక్ఖమహేసక్ఖానం సబ్బాసమ్పి దేవతానం నామగోత్తం కథేస్సామీ"తి చిన్తేసి.

బుద్ధా నామ మహన్తా ఏతే సత్తవిసేసా, యం సదేవకస్స లోకస్స దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా, న కిఞ్చి కత్థచి నీలాదివసేన విభత్తరూపారమ్మణేసు రూపారమ్మణం వా భేరీసద్దాదివసేన విభత్తసద్దారమ్మణాదీసు విసుం విసుం సద్దాదిఆరమ్మణం వా అత్థి, యం ఏతేసం ఞాణముఖే ఆపాథం నాగచ్ఛతి. యథాహ –

> "యం భిక్ఖవే సదేవకస్స లోకస్స…పే… సదేవమనుస్సాయ దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా, తమహం జానామి, తమహం పస్సామి, తమహం అబ్భఞ్ఞాసి"న్తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪).

ఏవం సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణో భగవా సబ్బాపి తా దేవతా భబ్బాభబ్బవసేన ద్వే కోట్ఠాసే అకాసి. "కమ్మావరణేన వా సమన్నాగతా"తిఆదినా నయేన వుత్తా సత్తా **అభబ్బా** నామ. తే ఏకవిహారే వసన్తేపి బుద్ధా న ఓలోకేన్తి. విపరీతా పన **భబ్బా** నామ, తే దూరే వసన్తేపి గన్త్వా సఙ్గణ్హన్తి. తస్మా తస్మిమ్పి దేవతాసన్నిపాతే యే అభబ్బా, తే పహాయ భబ్బే పరిగ్గహేసి. పరిగ్గహేత్వా – "ఏత్తకా ఏత్థ రాగచరితా, ఏత్తకా దోసచరితా, ఏత్తకా మోహచరితా"తి చరితవసేన ఛ కోట్ఠాసే అకాసి. అథ నేసం సప్పాయం ధమ్మదేసనం ఉపధారయన్తో – "రాగచరితానం దేవతానం **సమ్మాపరిబ్బాజనియసుత్తం** కథేస్సామి, దోసచరితానం **కలహవివాదసుత్తం,** మోహచరితానం **మహాబ్యూహసుత్తం,** వితక్కచరితానం **చూళబ్యూహసుత్తం,** సద్ధాచరితానం **తువట్టకపటిపదం,** బుద్ధిచరితానం **పురాభేదసుత్తం** కథేస్సామీ"తి దేసనం వవత్థపేత్వా పున తం పరిసం మనసాకాసి – "అత్తజ్ఝాసయేన ను ఖో జానేయ్య, పరజ్ఝాసయేన అట్ఠుప్పత్తికేన పుచ్ఛావసేనా"తి. తతో "పుచ్ఛావసేన జానేయ్యా"తి ఞత్వా "అత్థి ను ఖో కోచి దేవతానం అజ్ఝాసయం గహేత్వా చరితవసేన పఞ్హం పుచ్ఛితుం సమత్థో"తి "తేసు పఞ్చసతేసు భిక్ఖూసు ఏకోపి న సక్కోతీ"తి అద్దస. తతో అసీతిమహాసావకే ద్వే అగ్గసావకే చ సమన్నాహరిత్వా "తేపి న సక్కోన్తీ"తి దిస్వా చిన్తేసి "సచే పచ్చేకబుద్ధో భవేయ్య, సక్కుణేయ్య ను ఖో"తి "సోపి న సక్కుణేయ్యా"తి ఞత్వా "సక్కసుయామాదీసు కోచి సక్కుణేయ్యా"తి సమన్నాహరి. సచే హి తేసు కోచి సక్కుణేయ్య, తం పుచ్ఛాపేత్వా అత్తనా విస్సజ్జేయ్య, న పన తేసుపి కోచి సక్కోతి.

అథస్స ఏతదహోసి – "మాదిసో బుద్ధోయేవ సక్కుణేయ్య, అత్థి పన కత్థచి అఞ్ఞో బుద్ధో"తి అనన్తాసు లోకధాతూసు అనన్తఞాణం పత్థరిత్వా ఓలోకేన్తో అఞ్ఞం బుద్ధం న అద్దస. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం ఇదాని అత్తనా సమం న పస్సేయ్య, సో జాతదివసేపి బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయం వుత్తనయేన అత్తనా సమం అపస్సన్తో – "అగ్గోహమస్మి లోకస్సా"తి అప్పటివత్తియం సీహనాదం నది. ఏవం అఞ్ఞం అత్తనా సమం అపస్సిత్వా చిన్తేసి – "సచే అహం పుచ్ఛిత్వా అహమేవ విస్సజ్జేయ్యం, ఏవమ్పేతా దేవతా న సక్ఖిస్సన్తి పటివిజ్ఝితుం. అఞ్ఞస్మిం పన బుద్ధేయేవ పుచ్ఛన్తే మయి చ విస్సజ్జన్తే అచ్ఛేరకం భవిస్సతి, సక్ఖిస్సన్తి చ దేవతా పటివిజ్ఝితుం, తస్మా నిమ్మితబుద్ధం మాపేస్సామీ"తి అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ – "పత్తచీవరగహణం ఆలోకితవిలోకితం సమిఞ్జితపసారితఞ్చ మమ సదిసంయేవ హోతూ"తి కామావచరచిత్తేహి పరికమ్మం కత్వా పాచీనయుగన్ధరపరిక్ఖేపతో ఉల్లఙ్ఘమానం చన్దమణ్డలం భిన్దిత్వా నిక్ఖమన్తం వియ రూపావచరచిత్తేన అధిట్ఠాసి.

దేవసఙ్ఘో తం దిస్వా – "అఞ్ఞోపి ను ఖో, భో, చన్దో ఉగ్గతో"తి ఆహ. అథ చన్దం ఓహాయ ఆసన్నతరే జాతే "న చన్దో, సూరియో ఉగ్గతో"తి, పున ఆసన్నతరే జాతే "న సూరియో, దేవవిమానం ఏక"న్తి, పున ఆసన్నతరే జాతే "న దేవవిమానం, దేవపుత్తో ఏకో"తి, పున ఆసన్నతరే జాతే "న దేవపుత్తో, మహాబ్రహ్మా ఏకో"తి, పున ఆసన్నతరే జాతే "న మహాబ్రహ్మా, అపరోపి భో బుద్ధో ఆగతో"తి ఆహ. తత్థ పుథుజ్జనదేవతా చిన్తయింసు – "ఏకబుద్ధస్స తావ అయం దేవతాసన్నిపాతో, ద్విన్నం కీవ మహన్తో భవిస్సతీ"తి. అరియదేవతా చిన్తయింసు – "ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే బుద్ధా నామ నత్థి, అద్ధా భగవతా అత్తనా సదిసో అఞ్ఞో ఏకో బుద్ధో నిమ్మితో"తి.

అథ తస్స దేవసఙ్ఘస్స పస్సన్తస్సేవ నిమ్మితబుద్ధో ఆగన్త్వా దసబలం అవన్దిత్వావ సమ్ముఖట్ఠానే సమసమం కత్వా మాపితే ఆసనే నిసీది. భగవతోపి ద్వత్తింస మహాపురిసలక్ఖణాని, నిమ్మితస్సాపి ద్వత్తింసావ, భగవతోపి సరీరా ఛబ్బణ్ణరస్మియో నిక్ఖమన్తి , నిమ్మితస్సాపి, భగవతో సరీరరస్మియో నిమ్మితస్స సరీరే పటిహఞ్ఞన్తి, నిమ్మితస్స సరీరరస్మియో భగవతో కాయే పటిహఞ్ఞన్తి. తా ద్విన్నమ్పి బుద్ధానం సరీరతో ఉగ్గమ్మ అకనిట్ఠభవనం ఆహచ్చ తతో

పటినివత్తిత్వా దేవతానం మత్థకపరియన్తే ఓతరిత్వా చక్కవాళముఖవట్టియం పతిట్ఠహింసు. సకలచక్కవాళగబ్భం సువణ్ణమయవజ్కగోపానసీవినద్ధమివ చేతియఘరం విరోచిత్థ. దససహస్సచక్కవాళదేవతా ఏకచక్కవాళే రాసిభూతా ద్విన్నం బుద్ధానం రస్మిగబ్భన్తరం పవిసిత్వా అట్ఠంసు. నిమ్మితబుద్ధో నిసీదన్తోయేవ దసబలస్స బోధిపల్లఙ్కే కిలేసప్పహానం అభిత్థవన్తో –

“పుచ్ఛామి మునిం పహూతపఞ్ఞం,
తిణ్ణం పారఙ్గతం పరినిబ్బుతం ఠితత్తం;
నిక్ఖమ్మ ఘరా పనుజ్జ కామే,
కథం భిక్ఖు సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్యా”తి. (సు॰ ని॰ ३६१) –

గాథం అభాసి. సత్థా దేవతానం తావ చిత్తకల్లతాజననత్థం ఆగతాగతానం నామగోత్తాని కథేస్సామీతి చిన్తేత్వా **ఆచిక్ఖిస్సామి, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ.

३३४. తత్థ **సిలోకమనుకస్సామీ**తి అక్ఖరపదనియమితం వచనసఙ్ఘాతం పవత్తయిస్సామి. **యత్థ భుమ్మా తదస్సితా**తి యేసు యేసు ఠానేసు భుమ్మా దేవతా తం తం నిస్సితా. **యే సితా గిరిగబ్భర**న్తిఆదీహి తేసం భిక్ఖూనం వణ్ణం కథేసి, యే భిక్ఖూ గిరికుచ్ఛిం నిస్సితాతి అత్థో. **పహితత్తా**తి పేసితచిత్తా. **సమాహితా**తి అవిక్ఖిత్తా.

పుథూతి బహుజనా. **సీహావ సల్లీనా**తి సీహా వియ నిలీనా ఏకత్తం ఉపగతా. **లోమహంసాభిసమ్భునో**తి లోమహంసం అభిభవిత్వా ఠితా, నిబ్భయాతి వుత్తం హోతి. **ఓదాతమనసా సుద్ధా**తి ఓదాతచిత్తా హుత్వా సుద్ధా. **విప్పసన్నామనావిలా**తి విప్పసన్నా అనావిలా.

భియ్యోపఞ్చసతే ఞత్వాతి సమ్మాసమ్బుద్ధేన సద్ధిం అతిరేకపఞ్చసతే భిక్ఖూ జానిత్వా. **వనే కాపిలవత్థవే**తి కపిలవత్థుసమీపమ్హి జాతే వనసణ్డే. **తతో ఆమన్తయీ సత్థా**తి తదా ఆమన్తయి. **సావకే సాసనే రతే**తి అత్తనో ధమ్మదేసనాయ సవనన్తే జాతత్తా సావకే సిక్ఖత్తయసాసనే రతత్తా సాసనే రతే. ఇదం సబ్బం – “సిలోకమనుకస్సామీ”తి వచనతో అఞ్ఞేన వుత్తం వియ కత్వా వదతి.

దేవకాయా అభిక్కన్తా, తే విజానాథ భిక్ఖవోతి తే దిబ్బచక్ఖునా విజానాథాతి తేసం భిక్ఖూనం దిబ్బచక్ఖుఞాణాభినీహారత్థాయ కథేసి. **తే చ ఆతప్పమకరుం, సుత్వా బుద్ధస్స సాసన**న్తి తే చ భిక్ఖూ తం బుద్ధసాసనం సుత్వా తావదేవ తదత్థాయ వీరియం కరింసు.

ఏవం కతమత్తాతప్పానంయేవ **తేసం పాతురహు ఞాణం.** కీదిసం? అమనుస్సానం దస్సనం దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఉప్పజ్జి. న తం తేహి తస్మిం ఖణే పరికమ్మం కత్వా ఉప్పాదితం. అరియమగ్గేనేవ హి తం నిప్ఫన్నం. అమనుస్సదస్సనత్థం పనస్స అభినీహారమత్తమేవ కతం. సత్థాపి – “అత్థి తుమ్హాకం ఞాణం, తం నీహరిత్వా తేన హి తే విజానాథా”తి ఇదమేవ సన్ధాయ “తే విజానాథ, భిక్ఖవో”తి ఆహ.

అప్పేకే సతమద్దక్ఖున్తి తేసు భిక్ఖూసు ఏకచ్చే భిక్ఖూ అమనుస్సానం సతం అద్దసంసు. **సహస్సం అథ సత్తరిన్తి** ఏకే సహస్సం. ఏకే సత్తతి సహస్సాని.

సతం ఏకే సహస్సానన్తి ఏకే సతసహస్సం అద్దసంసు. **అప్పేకేనన్తమద్దక్ఖున్తి** విపులం అద్దసంసు, సతవసేన సహస్సవసేన చ అపరిచ్ఛిన్నేపి అద్దసంసూతి అత్థో. కస్మా? యస్మా **దిసా సబ్బా ఫుటా అహుం,** భరితా సమ్ఫుణ్ణావ అహేసుం.

తఞ్చ సబ్బం అభిఞ్ఞాయాతి యం తేసు ఏకేనేకేన దిట్ఠం, తఞ్చ సబ్బం జానిత్వా. **వవత్థిత్వాన చక్ఖుమాతి** హత్థతలే లేఖం వియ పచ్చక్ఖతో వవత్థపేత్వా పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా సత్థా. **తతో ఆమన్తయీతి** పుబ్బే వుత్తగాథమేవ నామగోత్తకిత్తనత్థాయ ఆహ. తుమ్హే ఏతే విజానాథ, పస్సథ, ఓలోకేథ, యే వోహం కిత్తయిస్సామీతి అయమేత్థ సమ్బన్ధో. **గిరాహీతి** వచనేహి. **అనుపుబ్బసోతి** అనుపటిపాటియా.

౩౩౫. సత్తసహస్సా తే యక్ఖా, భుమ్మా కాపిలవత్థవాతి సత్తసహస్సా తావేత్థ కపిలవత్థుం నిస్సాయ నిబ్బత్తా భుమ్మా యక్ఖాయేవాతి వదతి . **ఇద్ధిమన్తోతి** దిబ్బఇద్ధియుత్తా. **జుతిమన్తోతి** ఆనుభావసమ్పన్నా. **వణ్ణవన్తోతి** సరీరవణ్ణసమ్పన్నా. **యసస్సినోతి** పరివారసమ్పన్నా. **మోదమానా అభిక్కామున్తి** తుట్ఠచిత్తా ఆగతా. **భిక్ఖూనం సమితిం వనన్తి** ఇమం మహావనం భిక్ఖూనం సన్తికం భిక్ఖూనం దస్సనత్థాయ ఆగతా. అథ వా **సమితిన్తి** సమూహం, భిక్ఖుసమూహం దస్సనాయ ఆగతాతిపి అత్థో.

ఛసహస్సా హేమవతా, యక్ఖా నానత్తవణ్ణినోతి ఛసహస్సా హేమవతపబ్బతే నిబ్బత్తయక్ఖా, తే చ సబ్బేపి నీలాదివణ్ణవసేన నానత్తవణ్ణా.

సాతాగిరా తిసహస్సాతి సాతాగిరిపబ్బతే నిబ్బత్తయక్ఖా తిసహస్సా.

ఇచ్చేతే సోళససహస్సాతి ఏతే సబ్బేపి సోళససహస్సా హోన్తి.

వేస్సామిత్తా పఞ్చసతాతి వేస్సామిత్తపబ్బతే నిబ్బత్తా పఞ్చసతా.

కుమ్భీరో రాజగహికోతి రాజగహనగరే నిబ్బత్తో కుమ్భీరో నామ యక్ఖో. **వేపుల్లస్స నివేసనన్తి** తస్స వేపుల్లపబ్బతో నివేసనం నివాసనట్ఠానన్తి అత్థో. **భియ్యో నం సతసహస్సం, యక్ఖానం పయిరుపాసతీతి** తం అతిరేకం యక్ఖానం సతసహస్సం పయిరుపాసతి. **కుమ్భీరో రాజగహికో, సోపాగా సమితిం వనన్తి** సోపి కుమ్భీరో సపరివారో ఇమం వనం భిక్ఖుసమితిం దస్సనత్థాయ ఆగతో.

౩౩౬. పురిమఞ్చ దిసం రాజా, ధతరట్ఠో పసాసతీతి పాచీనదిసం అనుసాసతి. **గన్ధబ్బానం అధిపతీతి** చతూసుపి దిసాసు గన్ధబ్బానం జేట్ఠకో. సబ్బే తే తస్స వసే వత్తన్తి. **మహారాజా యసస్సినోతి** మహాపరివారో ఏసో మహారాజా.

పుత్తాపి తస్స బహవో, ఇన్దనామా మహబ్బలాతి తస్స ధతరట్ఠస్స బహవో మహబ్బలా పుత్తా, తే సబ్బే సక్కస్స దేవరఞ్ఞో నామధారకా.

విరూళ్హో తం పసాసతీతి తం దిసం విరూళ్హో అనుసాసతి.

పుత్తాపి తస్సాతి తస్సాపి తాదిసాయేవ పుత్తా. పాళియం పన "మహబ్బలా"తి లిఖన్తి. అట్ఠకథాయం సబ్బవారేసు "మహాబలా"తి పాఠో.

"పురిమం దిసం ధతరట్ఠో, దక్ఖిణేన విరూళ్హకో;
పచ్ఛిమేన విరూపక్ఖో, కువేరో ఉత్తరం దిసం.

చత్తారో తే మహారాజా, సమన్తా చతురో దిసా;
దద్దల్లమానా అట్ఠంసు, వనే కాపిలవత్థవే"తి.

ఇమా పన గాథా సబ్బసఙ్గాహికవసేన వుత్తా.

అయఞ్హేత్థ అత్థో – దససహస్సచక్కవాళే ధతరట్ఠా నామ మహారాజానో అత్థి. తే సబ్బేపి కోటిసతసహస్సకోటిసతసహస్సగన్ధబ్బపరివారా ఆగన్త్వా పురత్థిమాయ దిసాయ కపిలవత్థుమహావనతో పట్ఠాయ చక్కవాళగబ్భం పూరేత్వా ఠితా. ఏవం దక్ఖిణదిసాదీసు విరూళ్హకాదయో. తేనేవాహ – "సమన్తా చతురో దిసా, దద్దల్లమానా అట్ఠంసూ"తి. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – "సమన్తా చక్కవాళేహి ఆగన్త్వా చతురో దిసా పబ్బతమత్థకేసు అగ్గిక్ఖన్ధా వియ సుట్ఠు జలమానా ఠితా"తి. తే పన యస్మా కపిలవత్థువనమేవ సన్ధాయ ఆగతా, తస్మా చక్కవాళం పూరేత్వా చక్కవాళేన సమసమా ఠితాపి – "వనే కాపిలవత్థవే"తి వుత్తా.

332. తేసం మాయావినో దాసా, ఆగుం వఞ్చనికా సఠాతి తేసం మహారాజానం కతపాపపటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ మాయాయ యుత్తా కుటిలాచారా దాసా అత్థి, యే సమ్ముఖపరమ్ముఖవఞ్చనాహి లోకం వఞ్చనతో "వఞ్చనికా"తి చ, కేరాటియసాఠేయ్యేన సమన్నాగతత్తా "సఠా"తి చ వుచ్చన్తి, తేపి ఆగతాతి అత్థో. **మాయా కుటేణ్డు విటేణ్డు, విటుచ్చ విటుటో సహా**తి తే దాసా సబ్బేపి మాయాకారకావ. నామేన పనేత్థ ఏకో **కుటేణ్డు** నామ, ఏకో **విటేణ్డు** నామ. పాళియం పన "వేటేణ్డూ"తి లిఖన్తి. ఏకో **విటుచ్చ** నామ, ఏకో **విటుటో** నామ. **సహా**తి సోపి విటుటో తేహి సహేవ ఆగతో.

చన్దనో కామసేట్ఠో చ, కిన్నిఘణ్డు నిఘణ్డు చాతి అపరో కిన్నిఘణ్డు నామ. పాళియం పన "కిన్నుఘణ్డూ"తి లిఖన్తి. **నిఘణ్డు చా**తి అఞ్ఞో నిఘణ్డు నామ, ఏత్తకా దాసా. ఇతో పరే పన –

"పనాదో ఓపమఞ్ఞో చ, దేవసుతో చ మాతలి;
చిత్తసేనో చ గన్ధబ్బో, నళో రాజా జనేసభో;
ఆగుం పఞ్చసిఖో చేవ, తిమ్బరూ సూరియవచ్ఛసా"తి. –

ఇమే దేవరాజానో. తత్థ **దేవసుతో**తి దేవసారథి. **చిత్తసేనో**తి చిత్తో చ సేనో చ చిత్తసేనో చ. **గన్ధబ్బో**తి అయం చిత్తసేనో గన్ధబ్బకాయికో దేవపుత్తో, న కేవలం చేస, సబ్బే పేతే పనాదాదయో గన్ధబ్బా ఏవ. **నళోరాజా**తి నళకారదేవపుత్తో నామేకో. **జనేసభో**తి జనవసభో దేవపుత్తో. **ఆగుం పఞ్చసిఖో చేవా**తి పఞ్చసిఖో చేవ దేవపుత్తో ఆగతో. **తిమ్బరూ**తి తిమ్బరూ నామ గన్ధబ్బదేవరాజా. **సూరియవచ్ఛసా**తి తస్సేవ ధీతా.

ఏతే చఞ్ఞే చ రాజానో, గన్ధబ్బా సహ రాజుభీతి ఏతే చ నామవసేన వుత్తగన్ధబ్బరాజానో అఞ్ఞే చ ఏతేహి రాజూహి సద్ధిం బహూ గన్ధబ్బా. **మోదమానా అభిక్కాముం, భిక్ఖూనం సమితిం వనన్తి** హట్ఠతుట్ఠచిత్తా భిక్ఖుసఙ్ఘసమితిం ఇమం వనం ఆగతాతి అత్థో.

౩౩౮. అథాగుం నాగసా నాగా, వేసాలా సహతచ్ఛకాతి నాగసదహవాసికా చ వేసాలీవాసికా చ నాగా సహ తచ్ఛకనాగపరిసాయ ఆగతాతి అత్థో. **కమ్బలస్సతరాతి** కమ్బలో చ అస్సతరో చ. ఏతే కిర సినేరుపాదే వసన్తి, సుపణ్ణేహిపి అనుద్ధరణీయా మహేసక్ఖనాగా **పాయాగా సహ ఞాతిభీతి** పయాగతిత్థవాసినో చ సహ ఞాతిసఙ్ఘేన ఆగతా.

యామునా ధతరట్ఠా చాతి యమునవాసినో చ ధతరట్ఠకులే ఉప్పన్నా నాగా చ. **ఏరావణో మహానాగోతి** ఏరావణో చ దేవపుత్తో, జాతియా నాగో న హోతి. నాగవోహారేన పనేస వోహరియతి. **సోపాగాతి** సోపి ఆగతో.

యే నాగరాజే సహసా హరన్తీతి యే ఇమే వుత్తప్పకారే నాగే లోభాభిభూతా సాహసం కత్వా హరన్తి గణ్హన్తి. **దిబ్బా దిజా పక్ఖీ విసుద్ధచక్ఖూతి** దిబ్బానుభావతో దిబ్బా మాతుకుచ్ఛితో చ అణ్డకోసతో చాతి ద్వే వారే జాతాతి దిజా పక్ఖయుత్తతాయ పక్ఖీ యోజనసతన్తరేపి యోజనసహస్సన్తరేపి నాగే దస్సనసమత్థచక్ఖుతాయ విసుద్ధచక్ఖూ. **వేహాయసా తే వనమజ్ఝప్పత్తాతి** తే ఆకాసేనేవ ఇమం మహావనం సమ్పత్తా. **చిత్రా సుపణ్ణా ఇతి తేస నామన్తి** తేసం "చిత్రసుపణ్ణా"తి నామం.

అభయం తదా నాగరాజానమాసి, సుపణ్ణతో ఖేమమకాసి బుద్ధోతి తస్మా సబ్బేపి తే అఞ్ఞమఞ్ఞం **సణ్హాహి వాచాహి ఉపవ్హయన్తా** మిత్తా వియ బన్ధవా వియ చ సముల్లపన్తా సమ్మోదమానా ఆలిఙ్గన్తా హత్థే గణ్హన్తా అంసకూటే హత్థం ఠపేన్తా హట్ఠతుట్ఠచిత్తా. **నాగా సుపణ్ణా సరణమకంసు బుద్ధన్తి** బుద్ధంయేవ సరణం గతా.

౩౩౯. జితా వజిరహత్థేనాతి ఇన్దేన దేవరఞ్ఞా జితా. **సముద్దం అసురాసితాతి** మహాసముద్దవాసినో సుజాతాయ అసురకఞ్ఞాయ కారణా సబ్బేపి **భాతరో వాసవస్సేతే, ఇద్ధిమన్తో యసస్సినో.**

తేసు **కాలకఞ్చా మహాభిస్మాతి** కాలకఞ్చా చ మహన్తే భింసనే అత్తభావే మాపేత్వా ఆగమింసు. **అసురా దానవేఘసాతి దానవేఘసా** నామ అఞ్ఞే ధనుగ్గహఅసురా. **వేపచిత్తి సుచిత్తి చ, పహారాదో నముచీ సహాతి** వేపచిత్తిఅసురో, సుచిత్తిఅసురో చాతి ఏతే చ అసురా నముచి చ మారో దేవపుత్తో ఏతేహి సహేవ ఆగతో. ఇమే అసురా మహాసముద్దవాసినో, అయం పరనిమ్మితదేవలోకవాసీ, కస్మా ఏతేహి సహాగతోతి? అచ్ఛన్దికత్తా. తేపి హి అచ్ఛన్దికా అభబ్బా, అయమ్పి తాదిసోయేవ. తస్మా ధాతుసో సంసన్దమానో ఆగతో.

సతఞ్చ బలిపుత్తానన్తి బలినో మహాఅసురస్స పుత్తానం సతం. **సబ్బే వేరోచనామకాతి** సబ్బే అత్తనో మాతులస్స రాహుస్సేవ నామధరా. **సన్నయ్హిత్వా బలిసేనన్తి** అత్తనో బలిసేనం సన్నయ్హిత్వా సబ్బే కతసన్నాహావ హుత్వా. **రాహుభద్దముపాగమున్తి** రాహుఅసురిన్దం ఉపసఙ్కమింసు. **సమయో దాని భద్దన్తేతి** భద్దం తవ హోతు, సమయో తే భిక్ఖూనం సమితిం వనం ఉపసఙ్కమిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం దస్సనాయాతి అత్థో.

౩౪౦. ఆపో చ దేవా పథవీ, తేజో వాయో తదాగమున్తి ఆపోకసిణాదీసు పరికమ్మం కత్వా నిబ్బత్తా **ఆపోతి**ఆదినామకా దేవా ఆగముం. **వరుణా వారణా దేవా, సోమో చ యససా సహాతి** వరుణదేవతా , వారణదేవతా, సోమదేవతాతి ఏవం

నామకా చ దేవా యససా నామ దేవేన సహాగతాతి అత్థో. **మేత్తాకరుణాకాయికాతి** మేత్తాఝానే చ కరుణాఝానే చ పరికమ్మం కత్వా నిబ్బత్తదేవా. **ఆగుం దేవా యసస్సినోతి** ఏతేపి మహాయసా దేవా ఆగతా.

దసేతే దసధా కాయా, సబ్బే నానత్తవణ్ణినోతి తే దసధా ఠితా దస దేవకాయా సబ్బే నీలాదివసేన నానత్తవణ్ణా ఆగతాతి అత్థో.

వేణ్డూ చ దేవాతి వేణ్డుదేవతా చ. **సహలి చాతి** సహలిదేవతా చ. **అసమా చ దువే యమాతి** అసమదేవతా చ ద్వే చ యమకా దేవా. **చన్దస్సూపనిసా దేవా, చన్దమాగుం పురక్ఖత్వాతి** చన్దనిస్సితకా దేవా చన్దం పురతో కత్వా ఆగతా. తథా సూరియనిస్సితకా దేవా సూరియం పురక్ఖత్వా. **నక్ఖత్తాని పురక్ఖత్వాతి** నక్ఖత్తనిస్సితాపి దేవా నక్ఖత్తాని పురతో కత్వా ఆగతా. **ఆగుం మన్దవలాహకాతి** వాతవలాహకా, అబ్భవలాహకా, ఉణ్హవలాహకా ఏతే సబ్బేపి వలాహకాయికా "మన్దవలాహకా" నామ వుచ్చన్తి. తేపి ఆగతాతి అత్థో. **వసూనం వాసవో సేట్ఠో, సక్కోపాగా పురిన్దదోతి** వసూనం దేవతానం సేట్ఠో వాసవో యో సక్కోతి చ, పురిన్దదోతి చ వుచ్చతి, సోపి ఆగతో.

దసేతే దసధా కాయాతి ఏతేపి దస దేవకాయా దసధావ ఆగతా. **సబ్బే నానత్తవణ్ణినోతి** నీలాదివసేన నానత్తవణ్ణా.

అథాగుం సహభూ దేవాతి అథ సహభూ నామ దేవా ఆగతా. **జలమగ్గిసిఖారివాతి** అగ్గిసిఖా వియ జలన్తా. జలమగ్గి చ సిఖారివాతి ఇమాని తేసం నామానీతిపి వుత్తం. **అరిట్ఠకా చ రోజా చాతి** అరిట్ఠకదేవా చ రోజదేవా చ. **ఉమాపుప్ఫనిభాసినోతి ఉమాపుప్ఫదేవా** నామ ఏతే దేవా . ఉమాపుప్ఫసదిసా హి తేసం సరీరాభా, తస్మా "ఉమాపుప్ఫనిభాసినో"తి వుచ్చన్తి.

వరుణా సహధమ్మా చాతి ఏతే చ ద్వే జనా. **అచ్చుతా చ అనేజకాతి** అచ్చుతదేవతా చ అనేజకదేవతా చ. **సులేయ్యరుచిరా ఆగున్తి** సులేయ్యా చ రుచిరా చ ఆగతా. **ఆగుం వాసవనేసినోతి** వాసవనేసీదేవా నామ ఆగతా. **దసేతే దసధా కాయాతి** ఏతేపి దసదేవకాయా దసధావ ఆగతా.

సమానా మహాసమానాతి సమానా చ మహాసమానా చ. **మానుసా మానుసుత్తమాతి** మానుసా చ మానుసుత్తమా చ. **ఖిడ్డాపదోసికా ఆగుం, ఆగుం మనోపదోసికాతి** ఖిడ్డాపదోసికా మనోపదోసికా చ దేవా ఆగతా.

అథాగుం హరయో దేవాతి హరిదేవా నామ ఆగతా. **యే చ లోహితవాసినోతి** లోహితవాసినో చ ఆగతా. **పారగా మహాపారగాతి** ఏతే చ దువిధా ఆగతా. **దసేతే దసధా కాయాతి** ఏతేపి దసదేవకాయా దసధావ ఆగతా.

సుక్కా కరమ్భా అరుణా, ఆగుం వేఘనసా సహాతి ఏతే సుక్కాదయో తయో, తేహి సహ వేఘనసా చ ఆగతా. **ఓదాతగయ్హా పామోక్ఖాతి** ఓదాతగయ్హా నామ పామోక్ఖదేవా ఆగతా. **ఆగుం దేవా విచక్ఖణాతి** విచక్ఖణా నామ దేవా ఆగతా.

సదామత్తా హారగజాతి సదామత్తా చ హారగజా చ. **మిస్సకా చ యసస్సినోతి** యససమ్పన్నా మిస్సకదేవా చ. **థనయం ఆగ పజ్జున్నోతి** పజ్జున్నో చ దేవరాజా థనయన్తో ఆగతో. **యో దిసా అభివస్సతీతి** యో యం యం దిసం యాతి, తత్థ తత్థ దేవో వస్సతి. **దసేతే దసధా కాయాతి** ఏతేపి దసదేవకాయా దసధా ఆగతా.

ఖేమియా తుసితా యామాతి ఖేమియా దేవా తుసితపురవాసినో చ యామాదేవలోకవాసినో చ. **కథకా చ యససినోతి** యససమ్పన్నా కథకదేవా చ. పాళియం పన "కట్ఠకా చా"తి లిఖన్తి. **లమ్బీతకా లామసేట్ఠాతి** లమ్బితకదేవా చ లామసేట్ఠదేవా చ. **జోతినామా చ ఆసవాతి** పబ్బతమత్థకే కతనళగ్గిక్ఖన్ధో వియ జోతమానా జోతిదేవా నామ అత్థి, తే చ ఆసా చ దేవా ఆగతాతి అత్థో. పాళియం పన "జాతినామా"తి లిఖన్తి. ఆసా దేవతా ఛన్దవసేన **ఆసవాతి** వుత్తా. **నిమ్మానరతినో ఆగుం, అథాగుం పరనిమ్మితా. దసేతే దసధా కాయాతి** ఏతేపి దస దేవకాయా దసధావ ఆగతా.

సట్ఠేతే దేవనికాయాతి ఏతే చ ఆపో చ దేవాతిఆదికా ఛ దసకా సట్ఠి దేవనికాయా సబ్బే నీలాదివసేన నానత్తవణ్ణినో. **నామన్వయేన ఆగచ్ఛున్తి** నామభాగేన నామకోట్ఠాసేన ఆగతా. **యే చఞ్ఞే సదిసా సహాతి** యే చ అఞ్ఞేపి తేహి సదిసా వణ్ణేపి నామేపి ఏతాదిసాయేవ సేసచక్కవాళేసు దేవా, తేపి ఆగతాయేవాతి ఏకపదేనేవ కలాపం వియ పుటకం వియ చ కత్వా సబ్బా దేవతా నిద్దిసతి.

ఏవం దససు లోకధాతుసహస్సేసు దేవకాయే నిద్దిసిత్వా ఇదాని యదత్థం తే ఆగతా, తం దస్సేన్తో **పవుట్ఠజాతిన్తి** గాథమాహ. తస్సత్థో – పవుట్ఠా విగతా జాతి అస్సాతి అరియసఙ్ఘో పవుట్ఠజాతి నామ, **తం పవుట్ఠజాతిం** రాగదోసమోహఖీలానం అభావా **అఖీలం** చత్తారో ఓఘే తరిత్వా ఠితత్తా **ఓఘతిణ్ణం** చతున్నం ఆసవానం అభావేన **అనాసవం** అరియసఙ్ఘం దక్ఖేమ పస్సిస్సామ. తేసఞ్ఞేవ ఓఘానం తిణ్ణత్తా **ఓఘుతరం** ఆగుం అకరణతో **నాగం. అసితాతిగన్తి** కాళకభావాతీతం చన్దంవ సిరియా విరోచమానం దసబలఞ్చ దక్ఖేమ పస్సిస్సామాతి ఏతదత్థం సబ్బేపి తే నామన్వయేన ఆగచ్ఛుం, యే చఞ్ఞే సదిసా సహాతి.

౩౪౧. ఇదాని బ్రహ్మానో దస్సేన్తో **సుబ్రహ్మా పరమత్తో చాతిఆదిమాహ.** తత్థ **సుబ్రహ్మాతి** ఏకో బ్రహ్మా. పరమత్తోపి బ్రహ్మావ. **పుత్తా ఇద్ధిమతో సహాతి** ఏతే ఇద్ధిమతో బుద్ధస్స భగవతో పుత్తా అరియబ్రహ్మానో సహేవ ఆగతా. **సనఙ్కుమారో తిస్సో చాతి** సనఙ్కుమారో చ తిస్సమహాబ్రహ్మా చ. **సోపాగాతి** సోపి ఆగతో.

"సహస్సం బ్రహ్మలోకానం, మహాబ్రహ్మాభితిట్ఠతి;
ఉపపన్నో జుతిమన్తో, భిస్మాకాయో యసస్సి సో"తి. –

ఏత్థ **సహస్సం బ్రహ్మలోకానన్తి** ఏకఙ్గులియా ఏకసహస్సచక్కవాళే దసహి అఙ్గులీహి దససహస్సచక్కవాళే ఆలోకఫరణసమత్థానం మహాబ్రహ్మానం సహస్సం ఆగతం. **మహాబ్రహ్మాభితిట్ఠతీతి** యత్థ ఏకేకో మహాబ్రహ్మా అఞ్ఞే బ్రహ్మా అభిభవిత్వా తిట్ఠతి. **ఉపపన్నోతి** బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో. **జుతిమన్తోతి** ఆనుభావసమ్పన్నో. **భిస్మాకాయోతి** మహాకాయో, ద్వీహి తీహి మాగధికేహి గామక్ఖేత్తేహి సమప్పమాణఅత్తభావో. **యసస్సినోతి** అత్తభావసిరీసఙ్ఖాతేన యసేన సమన్నాగతో.

దసేత్థ ఇస్సరా ఆగుం, పచ్చేకవసవత్తినోతి ఏతస్మిఞ్చ బ్రహ్మసహస్సే యే పాటియేక్కం పాటియేక్కం వసం వత్తేన్తి, ఏవరూపా దస ఇస్సరా మహాబ్రహ్మానో ఆగతా. **తేసఞ్చ మజ్ఝతో ఆగ, హారితో పరివారితోతి** తేసం బ్రహ్మానం మజ్ఝే హారితో నామ మహాబ్రహ్మా సతసహస్సబ్రహ్మపరివారో ఆగతో.

౩౪౨. తే చ సబ్బే అభిక్కన్తే, సఇన్దే దేవే సబ్రహ్మకేతి తే సబ్బేపి సక్కం దేవరాజానం జేట్ఠకం కత్వా ఆగతే దేవకాయే, హారితమహాబ్రహ్మానం జేట్ఠకం కత్వా ఆగతే బ్రహ్మకాయే చ. **మారసేనా అభిక్కామీతి** మారసేనా అభిగతా. **పస్స కణ్హస్స**

మన్దియన్తి కాళకస్స మారస బాలభావం పస్సథ.

ఏథ గణ్హథ బన్ధథాతి ఏవం అత్తనో పరిసం ఆణాపేసి. **రాగేన బద్ధమత్థు వోతి** సబ్బం వో ఇదం దేవమణ్డలం రాగేన బద్ధం హోతు. **సమన్తా పరివారేథ, మా వో ముఞ్చిత్థ కోచి నన్తి** తుమ్హాకం ఏకోపి ఏతేసు ఏకమ్పి మా ముఞ్చి. “మా వో ముఞ్చేథా”తిపి పాఠో, ఏసేవత్థో.

ఇతి తత్థ మహాసేనో, కణ్హో సేనం అపేసయీతి ఏవం తత్థ మహాసమయే మహాసేనో మారో మారసేనం అపేసయి. **పాణినా తలమాహచ్చాతి** హత్థేన పథవీతలం పహరిత్వా. **సరం కత్వాన భేరవన్తి** మారవిభింసకదస్సనత్థం భయానకం సరఞ్చ కత్వా.

యథా పావుస్సకో మేఘో, థనయన్తో సవిజ్జుకోతి సవిజ్జుకో పావుస్సకమేఘో వియ మహాగజ్జితం గజ్జన్తో. **తదా సో పచ్చుదావత్తీతి** తస్మిం సమయే సో మారో తం విభింసనకం దస్సేత్వా పటినివత్తో . **సఙ్కుద్ధో అసయం వసేతి** సుట్ఠు కుద్ధో కుపితో కఞ్చి వసే వత్తేతుం అసక్కోన్తో అసయంవసే అసయంవసీ అత్తనో వసేన అకామకో హుత్వా నివత్తో. భగవా కిర “అయం మారో ఇమం మహాసమాగమం దిస్వా ‘అభిసమయన్తరాయం కరిస్సామీ’తి అన్తరన్తరే మారసేనం పేసేత్వా మారం విభింసకం దస్సేతీ”తి అఞ్ఞాసి. పకతి చేసా భగవతో, యత్థ అభిసమయో న భవిస్సతి, తత్థ మారం విభింసకం దస్సేన్తం న నివారేతి. యత్థ పన అభిసమయో హోతి, తత్థ యథా పరిసా నేవ మారస్స రూపం పస్సతి, న సద్దం సుణాతి, ఏవం అధిట్ఠాతీతి. ఇమస్మిఞ్చ సమాగమే మహాభిసమయో భవిస్సతి, తస్మా యథా దేవతా నేవ తస్స రూపం పస్సన్తి, న సద్దం సుణన్తి, ఏవం అధిట్ఠాసి. తేన వుత్తం –“తదా సో పచ్చుదావత్తి, సఙ్కుద్ధో అసయంవసే”తి.

౩౪౩. తఞ్చ సబ్బం అభిఞ్ఞాయ, వవత్థిత్వాన చక్ఖుమాతి తం సబ్బం భగవా జానిత్వా వవత్థపేత్వా చ.

మారసేనా అభిక్కన్తా, తే విజానాథ భిక్ఖవోతి భిక్ఖవే మారసేనా అభిక్కన్తా, తే తుమ్హే అత్తనో అనురూపం విజానాథ, ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జథాతి వదతి. **ఆతప్పమకరున్తి** ఫలసమాపత్తిం పవిసనత్థాయ వీరియం ఆరభింసు. **వీతరాగేహి పక్కామున్తి** మారో చ మారసేనా చ వీతరాగేహి అరియేహి దూరతోవ అపక్కముం. **నేసం లోమాపి ఇఞ్జయున్తి** తేసం వీతరాగానం లోమానిపి న చాలయింసు. అథ మారో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఆరబ్భ ఇమం గాథం అభాసి –

> “సబ్బే విజితసఙ్గామా, భయాతీతా యసస్సినో;
> మోదన్తి సహ భూతేహి, సావకా తే జనేసుతా”తి.

తత్థ **మోదన్తి సహ భూతేహీతి** దసబలస్స సాసనే భూతేహి సఞ్జాతేహి అరియేహి సద్ధిం మోదన్తి పమోదన్తి. **జనేసుతాతి** జనే విస్సుతా పాకటా అభిఞ్ఞాతా.

ఇదం పన మహాసమయసుత్తం నామ దేవతానం పియం మనాపం, తస్మా మఙ్గలం వదన్తేన అభినవట్ఠానేసు ఇదమేవ సుత్తం వత్తబ్బం. దేవతా కిర –“ఇమం సుత్తం సుణిస్సామా”తి ఓహితసోతా విచరన్తి. దేసనాపరియోసానే పనస్స కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పత్తా, సోతాపన్నాదీనం గణనా నత్థి.

దేవతానఞ్చస్స పియమనాపభావే ఇదం వత్థు – కోటిపబ్బతవిహారే కిర నాగలేణద్వారే నాగరుక్ఖే ఏకా దేవధీతా వసతి. ఏకో దహరో అన్తోలేణే ఇమం సుత్తం సజ్ఝాయతి. దేవధీతా సుత్వా సుత్తపరియోసానే మహాసద్దేన సాధుకారమదాసి. కో

ఏసోతి. అహం, భన్తే, దేవధీతాతి. కస్మా సాధుకారమదాసీతి? భన్తే, దసబలేన మహావనే నిసీదిత్వా కథితదివసే ఇమం సుత్తం సుత్వా అజ్జ అస్సోసిం, భగవతా కథితతో ఏకక్ఖరమ్పి అహాపేత్వా సుగ్గహితో అయం ధమ్మో తుమ్హేహీతి. దసబలస్స కథయతో సుతం తయాతి? ఆమ, భన్తేతి. మహా కిర దేవతాసన్నిపాతో అహోసి, త్వం కత్థ ఠితా సుణీతి?

అహం, భన్తే, మహావనవాసియా దేవతా, మహేసక్ఖాసు పన దేవతాసు ఆగచ్ఛన్తీసు జమ్బుదీపే ఓకాసం నాలత్థం, అథ ఇమం తమ్బపణ్ణిదీపం ఆగన్త్వా జమ్బుకోలపట్టనే ఠత్వా సోతుం ఆరద్ధమ్హి, తత్రాపి మహేసక్ఖాసు దేవతాసు ఆగచ్ఛన్తీసు అనుక్కమేన పటిక్కమమానా రోహణజనపదే మహాగామస్స పిట్ఠిభాగతో సముద్దే గలప్పమాణం ఉదకం పవిసిత్వా తత్థ ఠితా అస్సోసిన్తి. తుయ్హం ఠితట్ఠానతో దూరే సత్థారం పస్ససి దేవతేతి? కిం కథేథ, భన్తే, సత్థా మహావనే ధమ్మం దేసేన్తో నిరన్తరం మమఞ్ఞేవ ఓలోకేతీతి మఞ్ఞమానా ఓతప్పమానా ఊమీసు నిలయామీతి.

తం దివసం కిర కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పత్తా, తుమ్హేపి తదా అరహత్తం పత్తాతి? నత్థి, భన్తే. అనాగామిఫలం పత్తత్థ మఞ్ఞేతి? నత్థి, భన్తే. సకదాగామిఫలం పత్తత్థ మఞ్ఞేతి? నత్థి, భన్తే. తయో మగ్గే పత్తా దేవతా కిర గణనపథం అతీతా, సోతాపన్నా జాతత్థ మఞ్ఞేతి? దేవతా తం దివసం సోతాపత్తిఫలం పత్తత్తా హరాయమానా –"అపుచ్ఛితబ్బం పుచ్ఛతి అయ్యో"తి ఆహ. తతో నం సో భిక్ఖు ఆహ – "సక్కా పన దేవతే, తవ అత్తభావం అమ్హాకం దస్సేతు"న్తి? న సక్కా భన్తే సకలకాయం దస్సేతుం, అఙ్గులిపబ్బమత్తం దస్సేస్సామి అయ్యస్సాతి కుఞ్చికఛిద్దేన అఙ్గులిం అన్తోలేణాభిముఖం అకాసి, చన్దసహస్ససూరియసహస్సఉగ్గమనకాలో వియ అహోసి. దేవధీతా "అప్పమత్తా, భన్తే, హోథా"తి దహరభిక్ఖుం వన్దిత్వా అగమాసి. ఏవం ఇమం సుత్తం దేవతానం పియం మనాపం, మమాయన్తి నం దేవతాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాసమయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సక్కపఞ్హసుత్తవణ్ణనా

నిదానవణ్ణనా

౩౪౪. ఏవం మే సుతన్తి సక్కపఞ్హసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **అమ్బసణ్డా నామ బ్రాహ్మణగామో**తి సో కిర గామో అమ్బసణ్డానం అవిదూరే నివిట్ఠో, తస్మా "అమ్బసణ్డా" త్వేవ వుచ్చతి. **వేదియకే పబ్బతే**తి సో కిర పబ్బతో పబ్బతపాదే జాతేన మణివేదికాసదిసేన నీలవనసణ్డేన సమన్తా పరిక్ఖిత్తో, తస్మా 'వేదియకపబ్బతో' త్వేవ సఙ్ఖ్యం గతో. **ఇన్దసాలగుహాయ**న్తి పుబ్బేపి సా ద్విన్నం పబ్బతానం అన్తరే గుహా, ఇన్దసాలరుక్ఖో చస్సా ద్వారే, తస్మా 'ఇన్దసాలగుహా'తి సఙ్ఖ్యం గతా. అథ నం కుట్టేహి పరిక్ఖిపిత్వా ద్వారవాతపానాని యోజేత్వా సుపరినిట్ఠితసుధాకమ్మమాలాకమ్మలతాకమ్మవిచిత్తం లేణం కత్వా భగవతో అదంసు. పురిమవోహారవసేన పన "ఇన్దసాలగుహా" త్వేవ నం సఞ్జానన్తి. తం సన్ధాయ వుత్తం 'ఇన్దసాలగుహాయ'న్తి.

ఉస్సుక్కం ఉదపాదీతి ధమ్మికో ఉస్సాహో ఉప్పజ్జి. ననుచ ఏస అభిణ్హదస్సావీ భగవతో, న సో దేవతాసన్నిపాతో నామ అత్థి, యత్థాయం న ఆగతపుబ్బో, సక్కేన సదిసో అప్పమాదవిహారీ దేవపుత్తో నామ నత్థి. అథ కస్మా బుద్ధదస్సనం అనాగతపుబ్బస్స వియ అస్స ఉస్సాహో ఉదపాదీతి? మరణభయేన సన్తజ్జితత్తా. తస్మిం కిరస్స సమయే ఆయు పరిక్ఖీణో, సో పఞ్చ పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా "పరిక్ఖీణో దాని మే ఆయూ"తి అఞ్ఞాసి. యేసఞ్చ దేవపుత్తానం మరణనిమిత్తాని ఆవి భవన్తి, తేసు యే పరిత్తకేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తా, తే "కుహిం ను ఖో ఇదాని నిబ్బత్తిస్సామా"తి భయం సన్తాసం ఆపజ్జన్తి. యే కతభీరుత్తానా బహుం పుఞ్ఞం కత్వా నిబ్బత్తా, తే అత్తనా దిన్నదానం రక్ఖితసీలం భావితభావనఞ్చ ఆగమ్మ "ఉపరిదేవలోకే సమ్పత్తిం అనుభవిస్సామా"తి న భాయన్తి.

సక్కో పన దేవరాజా పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా దసయోజనసహస్సం దేవనగరం, యోజనసహస్సుబ్బేధం వేజయన్తం, తియోజనసతికం సుధమ్మదేవసభం, యోజనసతుబ్బేధం పారిచ్ఛత్తకం, సట్ఠియోజనికం పణ్డుకమ్బలసిలం, అడ్ఢతియా నాటకకోటియో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవపరిసం, నన్దనవనం, చిత్తలతావనం , మిస్సకవనం, ఫారుసకవనన్తి ఏతం సబ్బసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా "నస్సతి వత భో మే అయం సమ్పత్తీ"తి భయాభిభూతో అహోసి.

తతో "అత్థి ను ఖో కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా లోకపితామహో మహాబ్రహ్మా వా, యో మే హదయనిస్సితం సోకసల్లం సముద్ధరిత్వా ఇమం సమ్పత్తిం థావరం కరేయ్యా"తి ఓలోకేన్తో కఞ్చి అదిస్వా పున అద్దస "మాదిసానం సతసహస్సానమ్పి ఉప్పన్నం సోకసల్లం సమ్మాసమ్బుద్ధో ఉద్ధరితుం పటిబలో"తి. అథేవం పరివితక్కేన్తస్స తేన ఖో పన సమయేన సక్కస్స దేవానమిన్దస్స ఉస్సుక్కం ఉదపాది భగవన్తం దస్సనాయ.

కహం ను ఖో భగవా ఏతరహి విహరతీతి కతరస్మిం జనపదే కతరం నగరం ఉపనిస్సాయ కస్స పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తో కస్స అమతం ధమ్మం దేసయమానో విహరతీతి. **అద్దసా ఖో**తి అద్దక్ఖి పటివిజ్ఝి. **మారిసా**తి పియవచనమేతం, దేవతానం పాటియేక్కో వోహారో. నిద్దుక్ఖాతిపి వుత్తం హోతి. కస్మా పనేస దేవే ఆమన్తేసి? సహాయత్థాయ. పుబ్బే కిరేస భగవతి సళలఘరే విహరన్తే ఏకకోవ దస్సనాయ అగమాసి. సత్థా "అపరిపక్కం తావస్స ఞాణం, కతిపాహం పన అతిక్కమిత్వా మయి ఇన్దసాలగుహాయం విహరన్తే పఞ్చ పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా మరణభయభీతో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతాహి సద్ధిం

ఉపసఙ్కమిత్వా చుద్దస పఞ్హే పుచ్ఛిత్వా ఉపేక్ఖాపఞ్హవిస్సజ్జనావసానే అసీతియా దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా ఓకాసం నాకాసి. సో “మమ పుబ్బేపి ఏకకస్స గతత్తా సత్థారా ఓకాసో న కతో, అద్ధా మే నత్థి మగ్గఫలస్స ఉపనిస్సయో, ఏకస్స పన ఉపనిస్సయే సతి చక్కవాళపరియన్తాయపి పరిసాయ భగవా ధమ్మం దేసేతియేవ. అవస్సం ఖో పన ద్వీసు దేవలోకేసు కస్సచి దేవస్స ఉపనిస్సయో భవిస్సతి, తం సన్ధాయ సత్థా ధమ్మం దేసేస్సతి. తం సుత్వా అహమ్పి అత్తనో దోమనస్సం వూపసమేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా సహాయత్థాయ ఆమన్తేసి.

ఏవం భద్దం తవాతి ఖో దేవా తావతింసాతి ఏవం హోతు మహారాజ, గచ్ఛామ భగవన్తం దస్సనాయ, దుల్లభో బుద్ధుప్పాదో, భద్దం తవ, యో త్వం “పబ్బతకీళం నదీకీళం గచ్ఛామా”తి అవత్వా అమ్హే ఏవరూపేసు ఠానేసు నియోజేసీతి. **పచ్చస్సోసు**న్తి తస్స వచనం సిరసా సమ్పటిచ్ఛింసు.

౩౪౫. పఞ్చసిఖం గన్ధబ్బదేవపుత్తం ఆమన్తేసీతి దేవే తావ ఆమన్తేతు, ఇమం కస్మా విసుం ఆమన్తేసి? ఓకాసకరణత్థం. ఏవం కిరస్స అహోసి “ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా గహేత్వా ధురేన పహరన్తస్స వియ సత్థారం ఉపసఙ్కమితుం న యుత్తం, అయం పన పఞ్చసిఖో దసబలస్స ఉపట్ఠాకో వల్లభో ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే గన్త్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా ధమ్మం సుణాతి, ఇమం పురతో పేసేత్వా ఓకాసం కారేత్వా ఇమినా కతోకాసే ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ”తి ఓకాసకరణత్థం ఆమన్తేసి.

ఏవం భద్దం తవాతి సో “ఏవం మహారాజ, హోతు, భద్దం తవ, యో త్వం మం ‘ఏహి, మారిస, ఉయ్యానకీళాదీని వా నటసమజ్జాదీని వా దస్సనాయ గచ్ఛామా’తి అవత్వా ‘బుద్ధం పస్సిస్సామ, ధమ్మం సోస్సామా’తి వదసీ”తి దళ్హతరం ఉపత్థమ్భేన్తో దేవానమిన్దస్స వచనం పటిస్సుత్వా అనుచరియం సహచరణం ఏకతో గమనం ఉపాగమి.

తత్థ **బేలువపణ్డు**న్తి బేలువపక్కం వియ పణ్డువణ్ణం. తస్స కిర సోవణ్ణమయం పోక్ఖరం, ఇన్దనీలమయో దణ్డో, రజతమయా తన్తియో, పవాళమయా వేరకా, వీణాపత్తకం గావుతం, తన్తిబన్ధనట్ఠానం గావుతం, ఉపరి దణ్డకో గావుతన్తి తిగావుతప్పమాణా వీణా. ఇతి సో తం వీణం ఆదాయ సమపఞ్ఞాసముచ్ఛనా ముచ్ఛేత్వా అగ్గనఖేహి పహరిత్వా మధురం గీతస్సరం నిచ్ఛారేత్వా సేసదేవే సక్కస్స గమనకాలం జానాపేన్తో ఏకమన్తం అట్ఠాసి. ఏవం తస్స గీతవాదితసఞ్ఞాయ సన్నిపతితే దేవగణే **అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో...పే.... వేదియకే పబ్బతే పచ్చుట్ఠాసి.**

౩౪౬. అతిరివ ఓభాసజాతోతి అఞ్ఞేసు దివసేసు ఏకస్సేవ దేవస్స వా మారస్స వా బ్రహ్మునో వా ఓభాసేన ఓభాసజాతో హోతి, తందివసం పన ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతానం ఓభాసేన అతిరివ ఓభాసజాతో ఏకపజ్జోతో సహస్సచన్దసూరియఉగ్గతకాలసదిసో అహోసి. **పరితో గామేసు మనుస్సా**తి సమన్తా గామేసు మనుస్సా. పకతిసాయమాసకాలేయేవ కిర గామమజ్ఝే దారకేసు కీళన్తేసు తత్థ సక్కో అగమాసి, తస్మా మనుస్సా పస్సిత్వా ఏవమాహంసు. నను చ మజ్ఝిమయామే దేవతా భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తి, అయం కస్మా పఠమయామస్సాపి పురిమభాగేయేవ ఆగతోతి? మరణభయేనేవ తజ్జితత్తా. **కింసు నామా**తి కింసు నామ భో ఏతం, కో ను ఖో అజ్జ మహేసక్ఖో దేవో వా బ్రహ్మా వా భగవన్తం పఞ్హం పుచ్ఛితుం ధమ్మం సోతుం ఉపసఙ్కమన్తో, కథంసు నామ భో భగవా పఞ్హం విస్సజ్జేస్సతి ధమ్మం దేసేస్సతి, లాభా అమ్హాకం, యేసం నో ఏవం దేవతానం కఙ్ఖావినోదకో సత్థా అవిదూరే విహారే వసతి, యే లభామ థాలకభిక్ఖమ్పి కటచ్ఛుభిక్ఖమ్పి దాతున్తి సంవిగ్గా లోమహట్ఠజాతా ఉద్ధగ్గలోమా హుత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం సిరస్మిం పతిట్ఠపేత్వా నమస్సమానా అట్ఠంసు.

౩౪౭. దురుపసఙ్కమాతి దుపయిరుపాసియా. అహం సరాగో సదోసో సమోహో, సత్థా వీతరాగో వీతదోసో వీతమోహో, తస్మా దుపయిరుపాసియా తథాగతా మాదిసేన. **ఝాయీతి** లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయీ. తస్మిఞ్ఞేవ ఝానే రతాతి **ఝానరతా. తదన్తరం పటిసల్లీనాతి** తదన్తరం పటిసల్లీనా సమ్పతి పటిసల్లీనా వా. తస్మా న కేవలం ఝాయీ ఝానరతాతి దురుపసఙ్కమా, ఇదానిమేవ పటిసల్లీనాతిపి దురుపసఙ్కమా. **పసాదేయ్యాసీతి** ఆరాధేయ్యాసి, ఓకాసం మే కారేత్వా దదేయ్యాసీతి వదతి. **బేలువపణ్డువీణం ఆదాయాతి** నను పుబ్బేవ ఆదిన్నాతి? ఆమ , ఆదిన్నా. మగ్గగమనవసేన పన అంసకూటే లగ్గితా, ఇదాని నం వామహత్థే ఠపేత్వా వాదనసజ్జం కత్వా ఆదియి. తేన వుత్తం "ఆదాయా"తి.

పఞ్చసిఖగీతగాథావణ్ణనా

౩౪౮. అస్సావేసీతి సావేసి. **బుద్ధూపసఞ్హితాతి** బుద్ధం ఆరబ్భ బుద్ధం నిస్సయం కత్వా పవత్తాతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

వన్దే తే పితరం భద్దే, తిమ్బరుం సూరియవచ్ఛసేతి ఏత్థ **సూరియవచ్ఛసాతి** సూరియసమానసరీరా. తస్సా కిర దేవధీతాయ పాదన్తతో రస్మి ఉట్ఠహిత్వా కేసన్తం ఆరోహతి, తస్మా బాలసూరియమణ్డలసదిసా ఖాయతి, ఇతి నం "సూరియవచ్ఛసా"తి సఞ్జానన్తి. తం సన్ధాయాహ – "భద్దే, సూరియవచ్ఛసే, తవ పితరం తిమ్బరుం గన్ధబ్బదేవరాజానం వన్దామీ"తి. **యేన జాతాసి కల్యాణీతి** యేన కారణభూతేన యం తిమ్బరుం దేవరాజానం నిస్సాయ త్వం జాతా, కల్యాణీ సబ్బఙ్గసోభనా. **ఆనన్దజననీ మమాతి** మయ్హం పీతిసోమనస్సవడ్ఢనీ.

వాతోవ సేదతం కన్తోతి యథా సఞ్జాతసేదానం సేదహరణత్థం వాతో ఇట్ఠో హోతి కన్తో మనాపో, ఏవన్తి అత్థో. **పానీయంవ పిపాసతోతి** పాతుమిచ్ఛన్తస్స పిపాసతో పిపాసాభిభూతస్స. **అఙ్గీరసీతి** అఙ్గే రస్మియో అస్సాతి అఙ్గీరసీ, తమేవ ఆరబ్భ ఆలపన్తో వదతి. **ధమ్మో అరహతామివాతి** అరహన్తానం నవలోకుత్తరధమ్మో వియ.

జిఘచ్ఛతోతి భుఞ్జితుకామస్స ఖుదాభిభూతస్స. **జలన్తమివ వారినాతి** యథా కోచి జలన్తం జాతవేదం ఉదకకుమ్భేన నిబ్బాపేయ్య, ఏవం తవ కారణా ఉప్పన్నం మమ కామరాగపరిళాహం నిబ్బాపేహీతి వదతి.

యుత్తం కిఞ్జక్ఖరేణునాతి పదుమకేసరరేణునా యుత్తం. **నాగో ఘమ్మాభితత్తో వాతి** ఘమ్మాభితత్తహత్థీ వియ. **ఓగాహే తే థనూదరన్తి** యథా సో నాగో పోక్ఖరణిం ఓగాహిత్వా పివిత్వా అగ్గసోణ్డమత్తం పఞ్ఞాయమానం కత్వా నిముగ్గో సుఖం సాతం విన్దతి, ఏవం కదా ను ఖో తే థనూదరం థనవేమజ్ఝం ఉదరఞ్చ ఓతరిత్వా అహం సుఖం సాతం పటిలభిస్సామీతి వదతి.

"అచ్చఙ్కుసోవ నాగోవ, జితం మే తుత్తతోమరం;
కారణం నప్పజానామి, సమ్మత్తో లక్ఖణూరుయా"తి. –

ఏత్థ **తుత్తం** వుచ్చతి కణ్ణమూలే విజ్ఝనఅయదణ్డకో. **తోమరన్తి** పాదాదీసు విజ్ఝనదణ్డతోమరం. **అఙ్కుసోతి** మత్థకే విజ్ఝనకుటిలకణ్టకో. యో చ నాగో పభిన్నమత్తో అచ్చఙ్కుసో హోతి, అఙ్కుసం అతీతో; అఙ్కుసేన విజ్ఝియమానోపి వసం న గచ్ఛతి, సో "జితం మయా తుత్తతోమరం, యో అహం అఙ్కుసస్సపి వసం న గచ్ఛామీ"తి మదదప్పేన కిఞ్చి కారణం న

బుజ్ఝతి. యథా సో అచ్ఛజ్కసో నాగో "జితం మే తుత్తతోమర"న్తి కిఞ్చి కారణం నప్పజానాతి, ఏవం అహమ్పి లక్ఖణసమ్పన్నఊరుతాయ లక్ఖణూరుయా సమ్మత్తో మత్తో పమత్తో ఉమ్మత్తో వియ కిఞ్చి కారణం నప్పజానామీతి వదతి. అథ వా అచ్ఛజ్కసోవ నాగో అహమ్పి సమ్మత్తో లక్ఖణూరుయా కిఞ్చి తతో విరాగకారణం నప్పజానామి. కస్మా? యస్మా తేన నాగేన వియ జితం మే తుత్తతోమరం, న కస్సచి వదతో వచనం ఆదియామి.

తయి గేధితచిత్తోస్మీతి భద్దే లక్ఖణూరు తయి బద్ధచిత్తోస్మి. **గేధితచిత్తో**తి వా గేధం అజ్ఝుపేతచిత్తో. **చిత్తం విపరిణామితన్తి** పకతిం జహిత్వా ఠితం. **పటిగన్తుం న సక్కోమీ**తి నివత్తితుం న సక్కోమి. **వఙ్కఘస్తోవ అమ్బుజో**తి బళిసం గిలిత్వా ఠితమచ్ఛో వియ. "ఘసో"తిపి పాఠో, అయమేవత్థో.

వామూరూతి వామాకారేన సణ్ఠితఊరు, కదలిక్ఖన్ధసదిసఊరూతి వా అత్థో. **సజా**తి ఆలిఙ్గ. **మన్దలోచనే**తి ఇత్థియో న తిఖిణం నిజ్ఝాయన్తి మన్దం ఆలోచేన్తి ఓలోకేన్తి, తస్మా "మన్దలోచనా"తి వుచ్చన్తి. **పలిస్సజా**తి సబ్బతోభాగేన ఆలిఙ్గ. **ఏతం మే అభిపత్థిత**న్తి ఏతం మయా అభిణ్హం పత్థితం.

అప్పకో వత మే సన్తోతి పకతియావ మన్దో సమానో. **వేల్లితకేసియా**తి కేసా ముఞ్చిత్వా పిట్ఠియం విస్సట్ఠకాలే సప్పో వియ వేల్లన్తా గచ్ఛన్తా అస్సాతి వేల్లితకేసీ, తస్సా వేల్లితకేసియా. **అనేకభావో సముప్పాదీ**తి అనేకవిధో జాతో. **అనేకభాగో**తి వా పాఠో. **అరహన్తేవ దక్ఖిణా**తి అరహన్తమ్హి దిన్నదానం వియ నానప్పకారతో పభిన్నో.

యం మే అత్థి కతం పుఞ్ఞన్తి యం మయా కతం పుఞ్ఞమత్థి. **అరహన్తేసు తాదిసూ**తి తాదిలక్ఖణప్పత్తేసు అరహన్తేసు. **తయా సద్ధిం విపచ్చత**న్తి సబ్బం తయా సద్ధిమేవ విపాకం దేతు.

ఏకోదీతి ఏకీభావం గతో. **నిపకో సతో**తి నేపక్కం వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ సమన్నాగతోతి నిపకో. సతియా సమన్నాగతత్తా సతో. **అమతం ముని జిగీసానో**తి యథా సో బుద్ధముని అమతం నిబ్బానం జిగీసతి పరియేసతి, ఏవం తం అహం సూరియవచ్ఛసే జిగీసామి పరియేసామి. యథా వా సో అమతం జిగీసానో ఏసన్తో గవేసన్తో విచరతి, ఏవాహం తం ఏసన్తో గవేసన్తో విచరామీతిపి అత్థో.

యథాపి ముని నన్దేయ్య, పత్వా సమ్బోధిముత్తమన్తి యథా బుద్ధముని బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్వా నన్దేయ్య తోసేయ్య. **ఏవం నన్దేయ్య**న్తి ఏవమేవ అహమ్పి తయా మిస్సీభావం గతో నన్దేయ్యం, పీతిసోమనస్సజాతో భవేయ్యన్తి వదతి.

తాహం భద్దే వరేయ్యాహేతి **అహే**తి ఆమన్తనం, అహే భద్దే సూరియవచ్ఛసే, సక్కేన దేవానమిన్దేన "కిం ద్వీసు దేవలోకేసు దేవరజ్జం గణ్హసి, సురియవచ్ఛస"న్తి, ఏవం వరే దిన్నే దేవరజ్జం పహాయ "సూరియవచ్ఛసం గణ్హామీ"తి ఏవం తం అహం వరేయ్యం ఇచ్ఛేయ్యం గణ్హేయ్యన్తి అత్థో.

సాలంవ న చిరం ఫుల్లన్తి తవ పితు నగరద్వారే నచిరం పుప్ఫితో సాలో అత్థి. సో అతివియ మనోహరో. తం నచిరం ఫుల్లసాలం వియ. **పితరం తే సుమేధసే**తి అతిసస్సిరీకం తవ పితరం **వన్దమానో నమస్సామి** నమో కరోమి. **యస్సాసేతాదిసీ పజా**తి యస్స ఆసి ఏతాదిసీ ధీతా.

౩౪౯. సంసన్దతీతి కస్మా గీతసద్దస్స చేవ వీణాసద్దస్స చ వణ్ణం కథేసి? కిం తత్థ భగవతో సారాగో అత్థీతి? నత్థి. ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ ఉపేక్ఖకో భగవా ఏతాదిసేసు ఠానేసు, కేవలం ఇట్ఠానిట్ఠం జానాతి, న తత్థ రజ్జతి. వుత్తమ్పి చేతం "సంవిజ్జతి ఖో, ఆవుసో, భగవతో చక్ఖు, పస్సతి భగవా చక్ఖునా రూపం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి ఖో, ఆవుసో, భగవతో సోత"న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౨). సచే పన వణ్ణం న కథేయ్య, పఞ్చసిఖో "ఓకాసో మే కతో"తి న జానేయ్య. అథ సక్కో "భగవతా పఞ్చసిఖస్స ఓకాసో న కతో"తి దేవతా గహేత్వా తతోవ పటినివత్తేయ్య, తతో మహాజానియో భవేయ్య. వణ్ణే పన కథితే "కతో భగవతా పఞ్చసిఖస్స ఓకాసో"తి దేవతాహి సద్ధిం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జనావసానే అసీతియా దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిస్సతీతి ఞత్వా వణ్ణం కథేసి.

తత్థ **కదా సంయూళ్హాతి** కదా గన్థితా పిణ్డితా. **తేన ఖో పనాహం, భన్తే, సమయేనాతి** తేన సమయేన తస్మిం తుమ్హాకం సమ్బోధిప్పత్తితో పట్ఠాయ అట్ఠమే సత్తాహే. **భద్దా నామ సూరియవచ్ఛసాతి** నామతో భద్దా సరీరసమ్పత్తియా సూరియవచ్ఛసా. **భగినీతి** వోహారవచనమేతం, దేవధీతాతి అత్థో. **పరకామినీతి** పరం కామేతి అభికఙ్ఖతి.

ఉపనచ్చన్తియాతి నచ్చమానాయ. సా కిర ఏకస్మిం సమయే చాతుమహారాజికదేవేహి సద్ధిం సక్కస్స దేవరాజస్స నచ్చం దస్సనత్థాయ గతా, తస్మిఞ్చ ఖణే సక్కో తథాగతస్స అట్ఠ యథాభుచ్చే గుణే పయిరుదాహాసి. ఏవం తస్మిం దివసే గన్త్వా నచ్చన్తీ అస్సోసి.

సక్కూపసఙ్కమవణ్ణనా

౩౫౦. పటిసమ్మోదతీతి "సంసన్దతి ఖో తే"తిఆదీని వదన్తో భగవా సమ్మోదతి, పఞ్చసిఖో పటిసమ్మోదతి. గాథా చ భాసన్తో పఞ్చసిఖో సమ్మోదతి, భగవా పటిసమ్మోదతి. **ఆమన్తేసీతి** జానాపేసి. తస్స కిరేవం అహోసి "అయం పఞ్చసిఖో మయా మమ కమ్మేన పేసితో అత్తనో కమ్మం కరోతి. ఏవరూపస్స సత్థు సన్తికే ఠత్వా కామగుణూపసఞ్హితం అననుచ్ఛవికం కథేసి, నటా నామ నిల్లజ్జా హోన్తి, కథేన్తో విప్పకారమ్పి దస్సేయ్య, హన్ద నం మమ కమ్మం జానాపేమీ"తి చిన్తేత్వా ఆమన్తేసి.

౩౫౧. ఏవఞ్చ పన తథాగతాతి ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి ఠపితవచనం. **అభివదన్తీతి** అభివాదనసమ్పటిచ్ఛనేన వడ్ఢితవచనేన వదన్తి. **అభివదితోతి** వడ్ఢితవచనేన వుత్తో.

ఉరున్దా సమపాదీతి మహన్తా వివటా అహోసి, అన్ధకారో గుహాయం అన్తరధాయి. **ఆలోకో ఉదపాదీతి** యో పకతియా గుహాయం అన్ధకారో, సో అన్తరహితో, ఆలోకో జాతో. సబ్బమేతం ధమ్మసఙ్గాహకానం వచనం.

౩౫౨. చిరపటికాహం, భన్తేతి చిరతో అహం, చిరతో పట్ఠాయాహం దస్సనకామోతి అత్థో. **కేహిచి కేహిచి కిచ్చకరణీయేహీతి** దేవానం ధీతా చ పుత్తా చ అఙ్కే నిబ్బత్తన్తి, పాదపరిచారికా ఇత్థియో సయనే నిబ్బత్తన్తి, తాసం మణ్డనపసాధనకారికా దేవతా సయనం పరివారేత్వా నిబ్బత్తన్తి, వేయ్యావచ్చకరా అన్తోవిమానే నిబ్బత్తన్తి, ఏతేసం అత్థాయ అడ్డకరణం నామ నత్థి. యే పన సీమన్తరే నిబ్బత్తన్తి, తే "తవ సన్తకా, మమ సన్తకా"తి నిచ్ఛేతుం అసక్కోన్తా అడ్డం కరోన్తి, సక్కం దేవరాజానం పుచ్ఛన్తి. సో "యస్స విమానం ఆసన్నతరం, తస్స సన్తకా"తి వదతి. సచే ద్వేపి సమట్ఠానే హోన్తి, "యస్స విమానం ఓలోకేన్తీ ఠితా, తస్స సన్తకా"తి వదతి. సచే ఏకమ్పి న ఓలోకేతి, తం ఉభిన్నం కలహుపచ్ఛేదనత్థం

అత్తనో సన్తకం కరోతి. కీళాదీనిపి కిచ్చాని కరణీయానేవ. ఏవరూపాని తాని కరణీయాని సన్ధాయ “కేహిచి కేహిచి కిచ్చకరణీయేహీ”తి ఆహ.

సలళాగారకేతి సలళమయగన్ధకుటియం. **అఞ్ఞతరేన సమాధినాతి** తదా కిర భగవా సక్కస్సేవ అపరిపాకగతం ఞాణం విదిత్వా ఓకాసం అకారేతుకామో ఫలసమాపత్తివిహారేన నిసీది. తం ఏస అజానన్తో “అఞ్ఞతరేన సమాధినా”తి ఆహ. **భూజతి చ నామాతి భూజతీతి** తస్సా నామం. **పరిచారికాతి** పాదపరిచారికా దేవధీతా. సా కిర ద్వే ఫలాని పత్తా, తేనస్సా దేవలోకే అభిరతియేవ నత్థి. నిచ్చం భగవతో ఉపట్ఠానం ఆగన్త్వా అఞ్జలిం సిరసి ఠపేత్వా భగవన్తం నమస్సమానా తిట్ఠతి. **నేమిసద్దేన తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠితోతి** “సమాపన్నో సద్దం సుణాతీ”తి నో వత రే వత్తబ్బే, నను భగవా సక్కస్స దేవానమిన్దస్స “అపిచాహం ఆయస్మతో చక్కనేమిసద్దేన తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠితో”తి భణతీతి. తిట్ఠతు నేమిసద్దో, సమాపన్నో నామ అన్తోసమాపత్తియం కణ్ణమూలే ధమమానస్స సఙ్ఖయుగళస్సాపి అసనిసన్నిపాతస్సాపి సద్దం న సుణాతి. భగవా పన “ఏత్తకం కాలం సక్కస్స ఓకాసం న కరిస్సామీ”తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా కాలవసేన ఫలసమాపత్తిం సమాపన్నో. సక్కో “న దాని మే సత్థా ఓకాసం కరోతీ”తి గన్ధకుటిం పదక్ఖిణం కత్వా రథం నివత్తేత్వా దేవలోకాభిముఖం పేసేసి. గన్ధకుటిపరివేణం రథసద్దేన సమోహితం పఞ్చఙ్గికతూరియం వియ అహోసి. భగవతో యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స రథసద్దేనేవ పఠమావజ్జనం ఉప్పజ్జి, తస్మా ఏవమాహ.

గోపకవత్థువణ్ణనా

౩౫౩. **సీలేసు పరిపూరకారినీతి** పఞ్చసు సీలేసు పరిపూరకారినీ. **ఇత్థిత్తం విరాజేత్వాతి** ఇత్థిత్తం నామ అలం, న హి ఇత్థిత్తే ఠత్వా చక్కవత్తిసిరిం, న సక్కమారబ్రహ్మసిరియో పచ్చనుభవితుం, న పచ్చేకబోధిం, న సమ్మాసమ్బోధిం గన్తుం సక్కాతి ఏవం ఇత్థిత్తం విరాజేతి నామ. మహన్తమిదం పురిసత్తం నామ సేట్ఠం ఉత్తమం, ఏత్థ ఠత్వా సక్కా ఏతా సమ్పత్తియో పాపుణితున్తి ఏవం పన పురిసత్తం భావేతి నామ. సాపి ఏవమకాసి. తేన వుత్తం – “ఇత్థిత్తం విరాజేత్వా పురిసత్తం భావేత్వా”తి. **హీనం గన్ధబ్బకాయన్తి** హీనం లామకం గన్ధబ్బనికాయం. కస్మా పన తే పరిసుద్ధసీలా తత్థ ఉప్పన్నాతి? పుబ్బనికన్తియా. పుబ్బేపి కిర నేసం ఏతదేవ వసితట్ఠానం, తస్మా నికన్తివసేన తత్థ ఉప్పన్నా. **ఉపట్ఠానన్తి** ఉపట్ఠానసాలం. **పారిచరియన్తి** పరిచరణభావం. గీతవాదితేహి అమ్హే పరిచరిస్సామాతి ఆగచ్ఛన్తి.

పటిచోదేసీతి సారేసి. సో కిర తే దిస్వా “ఇమే దేవపుత్తా అతివియ విరోచేన్తి అతివణ్ణవన్తో, కిం ను ఖో కమ్మం కత్వా ఆగతా”తి ఆవజ్జన్తో “భిక్ఖూ అహేసు”న్తి అద్దస. తతో “భిక్ఖూ హోన్తు, సీలేసు పరిపూరకారినో”తి ఉపధారేన్తో “పరిపూరకారినో”తి అద్దస. “పరిపూరకారినో హోన్తు, అఞ్ఞో గుణో అత్థి నత్థీ”తి ఉపధారేన్తో “ఝానలాభినో”తి అద్దస. “ఝానలాభినో హోన్తు, కుహిం వాసికా”తి ఉపధారేన్తో “మయ్హంవ కులూపకా”తి అద్దస. పరిసుద్ధసీలా నామ ఛసు దేవలోకేసు యత్థిచ్ఛన్తి, తత్థ నిబ్బత్తన్తి. ఇమే పన ఉపరిదేవలోకే చ న నిబ్బత్తా. ఝానలాభినో నామ బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తన్తి, ఇమే చ బ్రహ్మలోకే న నిబ్బత్తా. అహం పన ఏతేసం ఓవాదే ఠత్వా దేవలోకసామికస్స సక్కస్స దేవానమిన్దస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో, ఇమే హీనే గన్ధబ్బకాయే నిబ్బత్తా. అట్ఠివేధపుగ్గలా నామేతే వట్టేత్వా వట్టేత్వా గాళ్హం విజ్ఝితబ్బాతి చిన్తేత్వా **కుతోముఖా నామాతిఆదీహి** వచనేహి పటిచోదేసి.

తత్థ **కుతోముఖాతి** భగవతి అభిముఖే ధమ్మం దేసేన్తే తుమ్హే కుతోముఖా కిం అఞ్ఞా విహితా ఇతో చితో చ ఓలోకయమానా ఉదాహు నిద్దాయమానా? **దుద్దిట్ఠరూపన్తి** దుద్దిట్ఠసభావం దట్ఠుం అయుత్తం . **సహధమ్మికేతి** ఏకస్స సత్థు సాసనే సమాచిణ్ణధమ్మే కతపుఞ్ఞే. **తేసం భన్తేతి** తేసం గోపకేన దేవపుత్తేన ఏవం వత్వా పున "అహో తుమ్హే నిల్లజ్జా అహిరికా"తిఆదీహి వచనేహి పటిచోదితానం ద్వే దేవా దిట్ఠేవ ధమ్మే సతిం పటిలభింసు.

కాయం బ్రహ్మపురోహితన్తి తే కిర చిన్తయింసు – "నటేహి నామ నచ్చన్తేహి గాయన్తేహి వాదేన్తేహి ఆగన్త్వా దాయో నామ లభితబ్బో అస్స, అయం పన అమ్హాకం దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ పక్ఖిత్తలోణం ఉద్ధనం వియ తటతటాయతేవ, కిం ను ఖో ఇద"న్తి ఆవజ్జన్తా అత్తనో సమణభావం పరిసుద్ధసీలతం ఝానలాభితం తస్సేవ కులూపకభావఞ్చ దిస్వా "పరిసుద్ధసీలా నామ ఛసు దేవలోకేసు యథారుచితే ఠానే నిబ్బత్తన్తి, ఝానలాభినో బ్రహ్మలోకే. మయం ఉపరిదేవలోకేపి బ్రహ్మలోకేపి నిబ్బత్తితుం నాసక్ఖిమ్హ. అమ్హాకం ఓవాదే ఠత్వా అయం ఇత్థికా ఉపరి నిబ్బత్తా, మయం భిక్ఖూ సమానా భగవతి బ్రహ్మచరియం చరిత్వా హీనే గన్ధబ్బకాయే నిబ్బత్తా. తేన నో అయం ఏవం నిగ్గణ్హాతీ"తి ఞత్వా తస్స కథం సుణన్తాయేవ తేసు ద్వే జనా పఠమజ్ఝానసతిం పటిలభిత్వా ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తా అనాగామిఫలేయేవ పతిట్ఠహింసు. అథ నేసం నో పరిత్తో కామావచరత్తభావో ధారేతుం నాసక్ఖి. తస్మా తావదేవ చవిత్వా బ్రహ్మపురోహితేసు నిబ్బత్తా. నో చ నేసం కాయో తత్థ ఠితానంయేవ నిబ్బత్తో. తేన వుత్తం – "తేసం, భన్తే, గోపకేన దేవపుత్తేన పటిచోదితానం ద్వే దేవా దిట్ఠేవ ధమ్మే సతిం పటిలభింసు కాయం బ్రహ్మపురోహిత"న్తి.

తత్థ **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** తస్మిఞ్ఞేవ అత్తభావే ఝానసతిం పటిలభింసు. తత్థేవ ఠత్వా చుతా పన కాయం బ్రహ్మపురోహితం బ్రహ్మపురోహితసరీరం పటిలభింసూతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **ఏకో పన దేవోతి** ఏకో దేవపుత్తో నికన్తిం ఛిన్దితుం అసక్కోన్తో కామే అజ్ఝావసి, తత్థేవ ఆవాసికో అహోసి.

౩౫౪. **సఙ్ఘఞ్చుపట్ఠాసిన్తి** సఙ్ఘఞ్చ ఉపట్ఠాసిం.

సుధమ్మతాయాతి ధమ్మస్స సున్దరభావేన. **తిదివూపపన్నోతి** తిదివే తిదసపురే ఉపపన్నో. **గన్ధబ్బకాయూపగతే వసీనేతి** గన్ధబ్బకాయం ఆవాసికో హుత్వా ఉపగతే. **యే చ మయం పుబ్బే మనుస్సభూతాతి** యే పుబ్బే మనుస్సభూతా మయం అన్నేన పానేన ఉపట్ఠహిమ్హాతి ఇమినా సద్ధిం యోజేత్వా అత్థో వేదితబ్బో.

పాదూపసఙ్గయ్హాతి పాదే ఉపసఙ్గయ్హ పాదధోవనపాదమక్ఖనానుప్పదానేన పూజేత్వా చేవ వన్దిత్వా చ. **సకే నివేసనేతి** అత్తనో ఘరే. ఇమస్సాపి పదస్స ఉపట్ఠహిమ్హాతి ఇమినావ సమ్బన్ధో.

పచ్చత్తం వేదితబ్బోతి అత్తనావ వేదితబ్బో. **అరియాన సుభాసితానీతి** తుమ్హేహి వుచ్చమానాని బుద్ధానం భగవన్తానం సుభాసితాని.

తుమ్హే పన సేట్ఠముపాసమానాతి ఉత్తమం బుద్ధం భగవన్తం ఉపాసమానా అనుత్తరే బుద్ధసాసనే వా. **బ్రహ్మచరియన్తి** సేట్ఠచరియం. **భవతూపపత్తీతి** భవన్తానం ఉపపత్తి.

అగారే వసతో మయ్హన్తి ఘరమజ్ఝే వసన్తస్స మయ్హం.

స్వజ్జాతి సో అజ్జ. **గోతమసావకేనాతి** ఇధ గోపకో గోతమసావకోతి వుత్తో. **సమేచ్చాతి** సమాగన్త్వా.

హన్ద వియాయామ బ్యాయామాతి హన్ద ఉయ్యమామ బ్యాయమామ. **మా నో మయం పరపేస్సా అహుమ్హాతి** **నోతి** నిపాతమత్తం, మా మయం పరస్స పేసనకారకావ అహుమ్హాతి అత్థో. **గోతమసాసనానీతి** ఇధ పకతియా పటివిద్ధం పఠమజ్ఝానమేవ గోతమసాసనానీతి వుత్తం, తం అనుస్సరం అనుస్సరిత్వాతి అత్థో.

చిత్తాని విరాజయిత్వాతి పఞ్చకామగుణికచిత్తాని విరాజయిత్వా. **కామేసు ఆదీనవన్తి** విక్ఖమ్భనవసేన పఠమజ్ఝానేన కామేసు ఆదీనవం అద్దసంసు, సముచ్ఛేదవసేన తతియమగ్గేన. **కామసంయోజనబన్ధనానీతి** కామసఞ్ఞోజనాని చ కామబన్ధనాని చ. **పాపిమయోగానీతి** పాపిమతో మారస్స యోగభూతాని, బన్ధనభూతానీతి అత్థో. **దురచ్చయానీతి** దురతిక్కమాని. **సఇన్దా దేవా సపజాపతికాతి** ఇన్దం జేట్ఠకం కత్వా ఉపవిట్ఠా సఇన్దా పజాపతిం దేవరాజానం జేట్ఠకం కత్వా ఉపవిట్ఠా సపజాపతికా. **సభాయుపవిట్ఠాతి** సభాయం ఉపవిట్ఠా, నిసిన్నాతి అత్థో.

వీరాతి సూరా. **విరాగాతి** వీతరాగా. **విరజం కరోన్తాతి** విరజం అనాగామిమగ్గం కరోన్తా ఉప్పాదేన్తా. **నాగోవ సన్నాని గుణానీతి** కామసఞ్ఞోజనబన్ధనాని ఛేత్వా దేవే తావతింసే అతిక్కమింసు. **సంవేగజాతస్సాతి** జాతసంవేగస్స సక్కస్స.

కామాభిభూతి దువిధానమ్పి కామానం అభిభూ. **సతియా విహీనాతి** ఝానసతివిరహితా.

తిణ్ణం తేసన్తి తేసు తీసు జనేసు. **ఆవసినేత్థ ఏకోతి** తత్థ హీనే కాయే ఏకోయేవ ఆవాసికో జాతో. **సమ్బోధిపథానుసారినోతి** అనాగామిమగ్గానుసారినో. **దేవేపి హీళేన్తీతి** ద్వే దేవలోకే హీళేన్తా అధోకరోన్తా ఉపచారప్పనాసమాధీహి సమాహితత్తా అత్తనో పాదపంసుం దేవతానం మత్థకే ఓకిరన్తా ఆకాసే ఉప్పతిత్వా గతాతి.

ఏతాదిసీ ధమ్మప్పకాసనేత్థాతి ఏత్థ సాసనే ఏవరూపా ధమ్మప్పకాసనా, యాయ సావకా ఏతేహి గుణేహి సమన్నాగతా హోన్తి. **న తత్థ కిం కఙ్ఖతి కోచి సావకోతి** కిం తత్థ తేసు సావకేసు కోచి ఏకసావకోపి బుద్ధాదీసు వా చాతుద్దిసభావే వా న కఙ్ఖతి "సబ్బదిసాసు అసజ్జమానో అగయ్హమానో విహరతీ"తి. ఇదాని భగవతో వణ్ణం భణన్తో "నితిణ్ణఓఘం విచికిచ్ఛఛిన్నం, బుద్ధం నమస్సామ జినం జనిన్ద"న్తి ఆహ. తత్థ **విచికిచ్ఛఛిన్నన్తి** ఛిన్నవిచికిచ్ఛం. **జనిన్దన్తి** సబ్బలోకుత్తమం.

యం తే ధమ్మన్తి యం తవ ధమ్మం. **అజ్ఝగంసు తేతి** తే దేవపుత్తా అధిగతా. **కాయం బ్రహ్మపురోహితన్తి** అమ్హాకం పస్సన్తానంయేవ బ్రహ్మపురోహితసరీరం. ఇదం వుత్తం హోతి – యం తవ ధమ్మం జానిత్వా తేసం తిణ్ణం జనానం తే ద్వే విసేసగూ అమ్హాకం పస్సన్తానంయేవ కాయం బ్రహ్మపురోహితం అధిగన్త్వా మగ్గఫలవిసేసం అజ్ఝగంసు, మయమ్పి తస్స ధమ్మస్స పత్తియా ఆగతమ్హాసి మారిసాతి. **ఆగతమ్హసేతి** సమ్పత్తమ్హ. **కతావకాసా భగవతా, పఞ్హం పుచ్ఛేము మారిసాతి** సచే నో భగవా ఓకాసం కరోతి, అథ భగవతా కతావకాసా హుత్వా పఞ్హం, మారిస, పుచ్ఛేయ్యామాతి అత్థో.

మఘమాణవవత్థు

౩౨౨. దీఘరత్తం విసుద్ధో ఖో అయం యక్ఖోతి చిరకాలతో పభుతి విసుద్ధో. కీవ చిరకాలతో? అనుప్పన్నే బుద్ధే మగధరట్ఠే మచలగామకే మఘమాణవకాలతో పట్ఠాయ. తదా కిరేస ఏకదివసం కాలస్సేవ వుట్ఠాయ గామమజ్ఝే మనుస్సానం గామకమ్మకరణట్ఠానం గన్త్వా అత్తనో ఠితట్ఠానం పాదన్తేనేవ పంసుకచవరం అపనేత్వా రమణీయమకాసి, అఞ్ఞో ఆగన్త్వా తత్థ

అట్ఠాసి. సో తావతకేనేవ సతిం పటిలభిత్వా మజ్ఝే గామస్స ఖలమణ్డలమత్తం ఠానం సోధేత్వా వాలుకం ఓకిరిత్వా దారూని ఆహరిత్వా సీతకాలే అగ్గిం కరోతి, దహరా చ మహల్లకా చ ఆగన్త్వా తత్థ నిసీదన్తి.

అథస్స ఏకదివసం ఏతదహోసి – "మయం నగరం గన్త్వా రాజరాజమహామత్తాదయో పస్సామ, ఇమేసుపి చన్దిమసూరియేసు 'చన్దో నామ దేవపుత్తో, సూరియో నామ దేవపుత్తో'తి వదన్తి. కిం ను ఖో కత్వా ఏతే ఏతా సమ్పత్తియో అధిగతా"తి? తతో "నాఞ్ఞం కిఞ్చి, పుఞ్ఞకమ్మమేవ కత్వా"తి చిన్తేత్వా "మయాపి ఏవంవిధసమ్పత్తిదాయకం పుఞ్ఞకమ్మమేవ కత్తబ్బ"న్తి చిన్తేసి.

సో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ యాగుం పివిత్వా వాసిఫరసుకుదాలముసలహత్థో చతుమహాపథం గన్త్వా ముసలేన పాసాణే ఉబ్బాలేత్వా పవట్టేతి, యానానం అక్ఖపటిఘాతరుక్ఖే హరతి, విసమం సమం కరోతి, చతుమహాపథే సాలం కరోతి, పోక్ఖరణిం ఖణతి, సేతుం బన్ధతి, ఏవం దివసం కమ్మం కత్వా అత్థఙ్గతే సూరియే ఘరం ఏతి. తం అఞ్ఞో పుచ్ఛి – "భో, మఘ, త్వం పాతోవ నిక్ఖమిత్వా సాయం అరఞ్ఞతో ఏసి, కిం కమ్మం కరోసీ"తి? పుఞ్ఞకమ్మం కరోమి. సగ్గగామిమగ్గం సోధేమీతి. కిమిదం, భో, పుఞ్ఞం నామాతి? త్వం న జానాసీతి? ఆమ, న జానామీతి. నగరం గతకాలే దిట్ఠపుబ్బా తే రాజరాజమహామత్తాదయోతి? ఆమ, దిట్ఠపుబ్బాతి. పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా తేహి తం ఠానం లద్ధం, అహమ్పి ఏవంవిధసమ్పత్తిదాయకం కమ్మం కరోమి. "చన్దో నామ దేవపుత్తో, సూరియో నామ దేవపుత్తో"తి సుతపుబ్బం తయాతి? ఆమ సుతపుబ్బన్తి. ఏతస్స సగ్గస్స గమనమగ్గం అహం సోధేమీతి. ఇదం పన పుఞ్ఞకమ్మం కిం తవేవ వట్టతి, అఞ్ఞస్స న వట్టతీతి? న కస్సచేతం వారితన్తి. యది ఏవం స్వే అరఞ్ఞం గమనకాలే మయ్హమ్పి సద్దం దేహీతి. పునదివసే తం గహేత్వా గతో, ఏవం తస్మిం గామే తేత్తింస మనుస్సా తరుణవయా సబ్బే తస్సేవ అనువత్తకా అహేసుం. తే ఏకచ్ఛన్దా హుత్వా పుఞ్ఞకమ్మాని కరోన్తా విచరన్తి. యం దిసం గచ్ఛన్తి, మగ్గం సమం కరోన్తా ఏకదివసేనేవ కరోన్తి, పోక్ఖరణిం ఖణన్తా, సాలం కరోన్తా, సేతుం బన్ధన్తా ఏకదివసేనేవ నిట్ఠాపేన్తి.

అథ నేసం గామభోజకో చిన్తేసి – "అహం పుబ్బే ఏతేసు సురం పివన్తేసు పాణఘాతాదీని కరోన్తేసు చ కహాపణాదివసేన చేవ దణ్డబలివసేన చ ధనం లభామి. ఇదాని ఏతేసం పుఞ్ఞకరణకాలతో పట్ఠాయ ఏత్తకో ఆయో నత్థి, హన్ద నే రాజకులే పరిభిన్దామీ"తి రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా చోరే, మహారాజ, పస్సామీతి. కుహిం, తాతాతి? మయ్హం గామేతి. కిం చోరా నామ, తాతాతి? రాజాపరాధికా దేవాతి. కిం జాతికాతి? గహపతిజాతికా దేవాతి. గహపతికా కిం కరిస్సన్తి, తయా జానమానేన కస్మా మయ్హం న కథితన్తి? భయేన, మహారాజ, న కథేమి, ఇదాని మా మయ్హం దోసం కరేయ్యాథాతి. అథ రాజా "అయం మయ్హం మహారవం రవతీ"తి సద్దహిత్వా "తేన హి గచ్ఛ, త్వమేవ నే ఆనేహీ"తి బలం దత్వా పేసేసి. సో గన్త్వా దివసం అరఞ్ఞే కమ్మం కత్వా సాయమాసం భుఞ్జిత్వా గామమజ్ఝే నిసీదిత్వా "స్వే కిం కమ్మం కరిస్సామ, కిం మగ్గం సమం కరోమ, పోక్ఖరణిం ఖణామ, సేతుం బన్ధామా"తి మన్తయమానేయేవ తే పరివారేత్వా "మా ఫన్దిత్థ, రఞ్ఞో ఆణా"తి బన్ధిత్వా పాయాసి. అథ ఖో నేసం ఇత్థియో "సామికా కిర వో 'రాజాపరాధికా చోరా'తి బన్ధిత్వా నియ్యన్తీ"తి సుత్వా "అతిచిరేన కూటా ఏతే 'పుఞ్ఞకమ్మం కరోమా'తి దివసే దివసే అరఞ్ఞేవ అచ్ఛన్తి, సబ్బకమ్మన్తా పరిహీనా, గేహే న కిఞ్చి వడ్ఢతి, సుట్ఠు బద్ధా సుట్ఠు గహితా"తి వదింసు.

గామభోజకోపి తే నేత్వా రఞ్ఞో దస్సేసి. రాజా అనుపపరిక్ఖిత్వాయేవ "హత్థినా మద్దాపేథా"తి ఆహ. తేసు నీయమానేసు మఘో ఇతరే ఆహ – "భో, సక్ఖిస్సథ మమ వచనం కాతు"న్తి? తవ వచనం కరోన్తాయేవమ్హ ఇమం భయం పత్తా, ఏవం

సన్తేపి తవ వచనం కరోమ, భణ భో, కిం కరోమాతి? ఏత్థ భో వట్టే చరన్తానం నామ నిబద్ధం ఏతం, కిం పన తుమ్హే చోరాతి? న చోరమ్హాతి. ఇమస్స లోకస్స సచ్చకిరియా నామ అవస్సయో, తస్మా సట్బేపి "యది అమ్హే చోరా, హత్థీ మద్దతు, అథ న చోరా, మా మద్దతూ"తి సచ్చకిరియం కరోథాతి. తే తథా అకంసు. హత్థీ ఉపగన్తుమ్పి న సక్కోతి, విరవన్తో పలాయతి, హత్థిం తుత్తతోమరఙ్కుసేహి కోట్టేన్తాపి ఉపనేతుం న సక్కోన్తి. "హత్థిం ఉపనేతుం న సక్కోమా"తి రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. తేన హి ఉపరి కటేన పటిచ్ఛాదేత్వా మద్దాపేథాతి. ఉపరి కటే దిన్నే దిగుణరవం విరవన్తో పలాయతి.

రాజా సుత్వా పేసుఞ్ఞకారకం పక్కోసాపేత్వా ఆహ – "తాత, హత్థీ మద్దితుం న ఇచ్ఛతీ"తి? ఆమ, దేవ, జేట్ఠకమాణవో మన్తం జానాతి, మన్తస్సేవ అయమానుభావోతి. రాజా తం పక్కోసాపేత్వా "మన్తో కిర తే అత్థీ"తి పుచ్ఛి? నత్థి, దేవ, మయ్హం మన్తో, సచ్చకిరియం పన మయం కరిమ్హ – "యది అమ్హే రఞ్ఞో చోరా, మద్దతు, అథ న చోరా, మా మద్దతూ"తి, సచ్చకిరియాయ నో ఏస ఆనుభావోతి. కిం పన, తాత, తుమ్హే కమ్మం కరోథాతి? అమ్హే, దేవ, మగ్గం సమం కరోమ, చతుమహాపథే సాలం కరోమ , పోక్ఖరణిం ఖణామ, సేతుం బన్ధామ, ఏవరూపాని పుఞ్ఞకమ్మాని కరోన్తా విచరిమ్హాతి.

అయం తుమ్హే కిమత్థం పిసుణేసీతి? అమ్హాకం పమత్తకాలే ఇదఞ్చిదఞ్చ లభతి, అప్పమత్తకాలే తం నత్థి, ఏతేన కారణేనాతి. తాత, అయం హత్థీ నామ తిరచ్ఛానో, సోపి తుమ్హాకం గుణే జానాతి. అహం మనుస్సో హుత్వాపి న జానామి, తుమ్హాకం వసనగామం తుమ్హాకంయేవ పున అహరణీయం కత్వా దేమి, అయమ్పి హత్థీ తుమ్హాకంయేవ హోతు, పేసుఞ్ఞకారకోపి తుమ్హాకంయేవ దాసో హోతు. ఇతో పట్ఠాయ మయ్హమ్పి పుఞ్ఞకమ్మం కరోథాతి ధనం దత్వా విస్సజ్జేసి. తే ధనం గహేత్వా వారేన వారేన హత్థిం ఆరుయ్హ గచ్ఛన్తా మన్తయన్తి "భో పుఞ్ఞకమ్మం నామ అనాగతభవత్థాయ కరియతి, అమ్హాకం పన అన్తోఉదకే పుప్ఫితం నీలుప్పలం వియ ఇమస్మిఞ్ఞేవ అత్తభావే విపాకం దేతి. ఇదాని అతిరేకం పుఞ్ఞం కరిస్సామా"తి, కిం కరోమాతి? చతుమహాపథే థావరం కత్వా మహాజనస్స విస్సమనసాలం కరోమ, ఇత్థీహి పన సద్ధిం అపత్తికం కత్వా కరిస్సామ, అమ్హేసు హి "చోరా"తి గహేత్వా నీయమానేసు ఇత్థీనం ఏకాపి చిన్తామత్తకమ్పి అకత్వా "సుబద్ధా సుగహితా"తి ఉట్ఠహింసు, తస్మా తాసం పత్తిం న దస్సామాతి. తే అత్తనో గేహాని గన్త్వా హత్థినో తేత్తింసపిణ్డం దేన్తి, తేత్తింస తిణముట్ఠియో ఆహరన్తి, తం సబ్బం హత్థిస్స కుచ్ఛిపూరం జాతం. తే అరఞ్ఞం పవిసిత్వా రుక్ఖే ఛిన్దన్తి, ఛిన్నం ఛిన్నం హత్థీ కడ్ఢిత్వా సకటపథే ఠపేసి. తే రుక్ఖే తచ్ఛేత్వా సాలాయ కమ్మం ఆరభింసు.

మఘస్స గేహే సుజాతా, సుధమ్మా, చిత్తా, నన్దాతి చతస్సో భరియాయో అహేసుం. సుధమ్మా వడ్ఢకిం పుచ్ఛతి – "తాత, ఇమే సహాయా కాలస్సేవ గన్త్వా సాయం ఏన్తి, కిం కమ్మం కరోన్తీ"తి? "సాలం కరోన్తి, అమ్మా"తి. "తాత, మయ్హమ్పి సాలాయ పత్తిం కత్వా దేహీ"తి. "ఇత్థీహి అపత్తికం కరోమా"తి ఏతే వదన్తీతి. సా వడ్ఢకిస్స అట్ఠ కహాపణే దత్వా "తాత, యేన కేనచి ఉపాయేన మయ్హం పత్తికం కరోహీ"తి ఆహ. సో "సాధు అమ్మా"తి వత్వా పురేతరం వాసిఫరసుం గహేత్వా గామమజ్ఝే ఠత్వా "కిం భో అజ్జ ఇమస్మిమ్పి కాలే న నిక్ఖమథా"తి ఉచ్చాసద్దం కత్వా "సట్బే మగ్గం ఆరుళ్హా"తి ఞత్వా "గచ్ఛథ తావ తుమ్హే, మయ్హం పపఞ్చో అత్థీ"తి తే పురతో కత్వా అఞ్ఞం మగ్గం ఆరుయ్హ కణ్ణికూపగం రుక్ఖం ఛిన్దిత్వా తచ్ఛేత్వా మట్ఠం కత్వా ఆహరిత్వా సుధమ్మాయ గేహే ఠపేసి – "మయా దేహీతి వుత్తదివసే నీహరిత్వా దదేయ్యాసీ"తి.

అథ నిట్ఠితే దబ్బసమ్భారకమ్మే భూమికమ్మతో పట్ఠాయ చయబన్ధనథమ్భుస్సాపన సఙ్ఘాటయోజన కణ్ణికమఞ్చబన్ధనేసు కతేసు సో వడ్ఢకీ కణ్ణికమఞ్చే నిసీదిత్వా చతూహి దిసాహి గోపానసియో ఉక్ఖిపిత్వా "భో ఏకం పముట్ఠం అత్థీ"తి ఆహ. కిం భో పముట్ఠం, సబ్బమేవ త్వం పముస్ససీతి. ఇమా భో గోపానసియో కత్థ పతిట్ఠహిస్సన్తీతి?

కణ్ణికా నామ లద్ధుం వట్టతీతి. కుహిం భో ఇదాని సక్కా లద్ధున్తి? కులానం గేహే సక్కా లద్ధున్తి. ఆహిణ్డన్తా పుచ్ఛథాతి. తే అన్తోగామం పవిసిత్వా పుచ్ఛిత్వా సుధమ్మాయ ఘరద్వారే "ఇమస్మిం ఘరే కణ్ణికా అత్థీ"తి ఆహంసు. సా "అత్థీ"తి ఆహ. హన్ద మూలం గణ్హాహీతి. మూలం న గణ్హామి, సచే మమ పత్తిం కరోథ, దస్సామీతి. ఏథ భో మాతుగామస్స పత్తిం న కరోమ, అరఞ్ఞం గన్త్వా రుక్ఖం ఛిన్దిస్సామాతి నిక్ఖమింసు.

తతో వడ్ఢకీ "కిం న లద్ధా, తాత, కణ్ణికా"తి పుచ్ఛి. తే తమత్థం ఆరోచయింసు. వడ్ఢకీ కణ్ణికమఞ్చే నిసిన్నోవ ఆకాసం ఉల్లోకేత్వా "భో అజ్జ నక్ఖత్తం సున్దరం, ఇదం అఞ్ఞం సంవచ్ఛరం అతిక్కమిత్వా సక్కా లద్ధుం, తుమ్హేహి చ దుక్ఖేన ఆభతా దబ్బసమ్భారా, తే సకలసంవచ్ఛరేన ఇమస్మిఞ్ఞేవ ఠానే పూతికా భవిస్సన్తి. దేవలోకే నిబ్బత్తకాలే తస్సాపి ఏకస్మిం కోణే సాలా హోతు, ఆహరథ న"న్తి ఆహ. సాపి యావ తే న పున ఆగచ్ఛన్తి, తావ కణ్ణికాయ హేట్ఠిమతలే "అయం సాలా **సుధమ్మా** నామా"తి అక్ఖరాని ఛిన్దాపేత్వా అహతేన వత్థేన వేఠేత్వా ఠపేసి. కమ్మికా ఆగన్త్వా – "ఆహర, రే కణ్ణికం , యం హోతు తం హోతు. తుయ్హమ్పి పత్తిం కరిస్సామా"తి ఆహంసు. సా నీహరిత్వా "తాతా, యావ అట్ఠ వా సోళస వా గోపానసియో న ఆరోహన్తి, తావ ఇమం వత్థం మా నిబ్బేఠయిత్థా"తి వత్వా అదాసి. తే "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా గహేత్వా గోపానసియో ఆరోపేత్వావ వత్థం నిబ్బేఠేసుం.

ఏకో మహాగామికమనుస్సో ఉద్ధం ఉల్లోకేన్తో అక్ఖరాని దిస్వా "కిం, భో, ఇద"న్తి అక్ఖరఞ్ఞుం మనుస్సం పక్కోసాపేత్వా దస్సేసి. సో "సుధమ్మా నామ అయం సాలా"తి ఆహ. "హరథ, భో, మయం ఆదితో పట్ఠాయ సాలం కత్వా నామమత్తమ్పి న లభామ, ఏసా రతనమత్తేన కణ్ణికరుక్ఖేన సాలం అత్తనో నామేన కారేతీ"తి విరవన్తి. వడ్ఢకీ తేసం విరవన్తానంయేవ గోపానసియో పవేసేత్వా ఆణిం దత్వా సాలాకమ్మం నిట్ఠాపేసి.

సాలం తిధా విభజింసు, ఏకస్మిం కోట్ఠాసే ఇస్సరానం వసనట్ఠానం అకంసు, ఏకస్మిం దుగ్గతానం, ఏకస్మిం గిలానానం. తేత్తింస జనా తేత్తింస ఫలకాని పఞ్ఞపేత్వా హత్థిస్స సఞ్ఞం అదంసు – "ఆగన్తుకో ఆగన్త్వా యస్స అత్థతే ఫలకే నిసీదతి, తం గహేత్వా ఫలకసామికస్సేవ గేహే పతిట్ఠపేహి. తస్స పాదపరికమ్మపిట్ఠిపరికమ్మఖాదనీయభోజనీయసయనాని సబ్బాని ఫలకసామికస్సేవ భారో భవిస్సతీ"తి. హత్థీ ఆగతాగతం గహేత్వా ఫలకసామికస్స గేహం నేతి, సో తస్స తం దివసం కత్తబ్బం కరోతి.

మఘమాణవో సాలతో అవిదూరే ఠానే కోవిళారరుక్ఖం రోపాపేసి, మూలే చస్స పాసాణఫలకం అత్థరి. **నన్దా** నామస్స భరియా అవిదూరే పోక్ఖరణిం ఖణాపేసి, **చిత్తా** మాలావచ్ఛే రోపాపేసి, సబ్బజేట్ఠికా పన ఆదాసం గహేత్వా అత్తభావం మణ్డయమానావ విచరతి. మఘో తం ఆహ – "భద్దే, సుధమ్మా, సాలాయ పత్తికా జాతా, నన్దా పోక్ఖరణిం ఖణాపేసి, చిత్తా మాలావచ్ఛే రోపాపేసి. తవ పన పుఞ్ఞకమ్మం నామ నత్థి, ఏకం పుఞ్ఞం కరోహి, భద్దే"తి సా "త్వం కస్స కారణా కరోసి, నను తయా కతం మయ్హమేవా"తి వత్వా అత్తభావమణ్డనమేవ అనుయుఞ్జతి.

మఘో యావతాయుకం ఠత్వా తతో చవిత్వా తావతింసభవనే సక్కో హుత్వా నిబ్బత్తి, తేపి తేత్తింస గామికమనుస్సా కాలఙ్కత్వా తేత్తింస దేవపుత్తా హుత్వా తస్సేవ సన్తికే నిబ్బత్తా. సక్కస్స వేజయన్తో నామ పాసాదో సత్త యోజనసతాని ఉగ్గచ్ఛి, ధజో తీణి యోజనసతాని ఉగ్గచ్ఛి, కోవిళారరుక్ఖస్స నిస్సన్దేన సమన్తా తియోజనసతపరిమణ్డలో పఞ్చదసయోజనపరిణాహక్ఖన్ధో పారిచ్ఛత్తకో నిబ్బత్తి, పాసాణఫలకస్స నిస్సన్దేన పారిచ్ఛత్తకమూలే సట్ఠియోజనికా

పణ్ణుకమ్బలసిలా నిబ్బత్తి. సుధమ్మాయ కణ్ణికరుక్ఖస్స నిస్సన్దేన తియోజనసతికా సుధమ్మా దేవసభా నిబ్బత్తి. నన్దాయ పోక్ఖరణియా నిస్సన్దేన పఞ్ఞాసయోజనా నన్దా నామ పోక్ఖరణీ నిబ్బత్తి. చిత్తాయ మాలావచ్ఛవత్థునిస్సన్దేన సట్ఠియోజనికం చిత్తలతావనం నామ ఉయ్యానం నిబ్బత్తి.

సక్కో దేవరాజా సుధమ్మాయ దేవసభాయ యోజనికే సువణ్ణపల్లఙ్కే నిసిన్నో తియోజనికే సేతచ్ఛత్తే ధారియమానే తేహి దేవపుత్తేహి తాహి దేవకఞ్ఞాహి అడ్ఢతియాహి నాటకకోటీహి ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతాహి చ పరివారితో మహాసమ్పత్తిం ఓలోకేన్తో తా తిస్సో ఇత్థియో దిస్వా "ఇమా తావ పఞ్ఞాయన్తి, సుజాతా కుహి"న్తి ఓలోకేన్తో "అయం మమ వచనం అకత్వా గిరికన్దరాయ బకసకుణికా హుత్వా నిబ్బత్తా"తి దిస్వా దేవలోకతో ఓతరిత్వా తస్సా సన్తికం గతో. సా దిస్వావ సఞ్జానిత్వా అధోముఖా జాతా. "బాలే, ఇదాని కిం సీసం న ఉక్ఖిపసి? త్వం మమ వచనం అకత్వా అత్తభావమేవ మణ్డయమానా వీతినామేసి. సుధమ్మాయ చ నన్దాయ చ చిత్తాయ చ మహాసమ్పత్తి నిబ్బత్తా, ఏహి అమ్హాకం సమ్పత్తిం పస్సా"తి దేవలోకం నేత్వా నన్దాయ పోక్ఖరణియా పక్ఖిపిత్వా పల్లఙ్కే నిసీది.

నాటకిత్థియో "కుహిం గతత్థ, మహారాజా"తి పుచ్ఛింసు. సో అనారోచేతుకామోపి తాహి నిప్పీళియమానో "సుజాతాయ సన్తిక"న్తి ఆహ. కుహిం నిబ్బత్తా, మహారాజాతి? కన్దరపాదేతి. ఇదాని కుహిన్తి? నన్దాపోక్ఖరణియం మే విస్సట్ఠాతి. ఏథ, భో, అమ్హాకం అయ్యం పస్సామాతి సబ్బా తత్థ అగమంసు. సా పుబ్బే సబ్బజేట్ఠికా హుత్వా తా అవమఞ్ఞిత్థ. ఇదాని తాపి తం దిస్వా – "పస్సథ, భో అమ్హాకం అయ్యాయ ముఖం కక్కటకవిజ్ఝనసూలసదిస"న్తిఆదీని వదన్తియో కేళిం అకంసు. సా అతివియ అట్టియమానా సక్కం దేవరాజానం ఆహ – "మహారాజ, ఇమాని సువణ్ణరజతమణివిమానాని వా నన్దాపోక్ఖరణీ వా మయ్హం కిం కరిస్సతి, జాతిభూమియేవ మహారాజ సత్తానం సుఖా, మం తత్థేవ కన్దరపాదే విస్సజ్జేహీ"తి. సక్కో తం తత్థ విస్సజ్జేత్వా "మమ వచనం కరిస్ససీ"తి ఆహ. కరిస్సామి, మహారాజాతి. పఞ్చ సీలాని గహేత్వా అఖణ్డాని కత్వా రక్ఖ, కతిపాహేన తం ఏతాసం జేట్ఠికం కరిస్సామీతి. సా తథా అకాసి.

సక్కో కతిపాహస్స అచ్చయేన "సక్కా ను ఖో సీలం రక్ఖితు"న్తి గన్త్వా మచ్ఛరూపేన ఉత్తానకో హుత్వా తస్సా పురతో ఉదకపిట్ఠే ఓసరతి, సా "మతమచ్ఛకో భవిస్సతీ"తి గన్త్వా సీసే అగ్గహేసి. మచ్ఛో నఙ్గుట్ఠం చాలేసి. సా "జీవతి మఞ్ఞే"తి ఉదకే విస్సజ్జేసి. సక్కో ఆకాసే ఠత్వా "సాధు, సాధు, రక్ఖసి సిక్ఖాపదం, ఏవం తం రక్ఖమానం కతిపాహేనేవ నాటకానం జేట్ఠికం కరిస్సామీ"తి ఆహ. తస్సాపి పఞ్చ వస్ససతాని ఆయు అహోసి. ఏకదివసమ్పి ఉదరపూరం నాలత్థం, సుక్ఖిత్వా పరిసుక్ఖిత్వా మిలాయమానాపి సీలం అఖణ్డేత్వా కాలఙ్కత్వా బారాణసియం కుమ్భకారగేహే నిబ్బత్తి.

సక్కో "కుహిం నిబ్బత్తా"తి ఓలోకేన్తో దిస్వా "తతో ఇధ ఆనేతుం న సక్కా, జీవితవుత్తిమస్సా దస్సామీ"తి సువణ్ణఏళాలుకానం యానకం పూరేత్వా మజ్ఝే గామస్స మహల్లకవేసేన నిసీదిత్వా "ఏళాలుకాని గణ్హథా"తి ఉక్కుట్ఠిమకాసి. సమన్తా గామవాసికా ఆగన్త్వా "దేహి, తాతా"తి ఆహంసు. అహం సీలరక్ఖకానం దేమి, తుమ్హే సీలం రక్ఖథాతి. తాత మయం సీలం నామ కీదిసన్తిపి న జానామ, మూలేన దేహీతి. "సీలరక్ఖకానంయేవ దమ్మీ"తి ఆహ. "ఏథ, రే కోసి అయం ఏళాలుకమహల్లకో"తి సబ్బే నివత్తింసు.

సా దారికా పుచ్ఛి – "అమ్మ, తుమ్హే ఏళాలుకత్థాయ గతా తుచ్ఛహత్థావ ఆగతా"తి. కోసి, అమ్మ, ఏళాలుకమహల్లకో "అహం సీలరక్ఖకానం దమ్మీ"తి వదతి, నూనిమస్స దారికా సీలం ఖాదిత్వా వత్తన్తి, మయం సీలమేవ న జానామాతి. సా

“మయ్హం ఆనీతం భవిస్సతీ”తి గన్త్వా “ఏళాలుకం, తాత, దేహీ”తి ఆహ. “త్వం సీలాని రక్ఖసి అమ్మా”తి? “ఆమ, తాత రక్ఖామీ”తి. ఇదం మయా తుయ్హమేవ ఆభతన్తి గేహద్వారే యానేన సద్ధిం ఠపేత్వా పక్కామి. సాపి యావజీవం సీలం రక్ఖిత్వా చవిత్వా వేపచిత్తిఅసురస్స ధీతా హుత్వా నిబ్బత్తి. సీలనిస్సన్దేన పాసాదికా అహోసి. సో “ధీతువివాహమఙ్గలం కరిస్సామీ”తి అసురే సన్నిపాతేసి.

సక్కో “కుహిం నిబ్బత్తా”తి ఓలోకేన్తో “అసురభవనే నిబ్బత్తా, అజ్జస్సా వివాహమఙ్గలం కరిస్సన్తీ”తి దిస్వా “ఇదాని యంకిఞ్చి కత్వా ఆనేతబ్బా మయా”తి అసురవణ్ణం నిమ్మినిత్వా గన్త్వా అసురానం అన్తరే అట్ఠాసి. “తవ సామికం వదేహీ”తి తస్సా హత్థే పితా పుప్ఫదామం అదాసి “యం ఇచ్ఛసి, తస్సూపరి ఖిపాహీ”తి. సా ఓలోకేన్తీ సక్కం దిస్వా పుబ్బసన్నివాసేన సఞ్జాతసినేహా “అయం మే సామికో”తి తస్సూపరి దామం ఖిపి. సో తం బాహాయ గహేత్వా ఆకాసే ఉప్పతి, తస్మిం ఖణే అసురా సఞ్జానింసు. తే “గణ్హథ, గణ్హథ, జరసక్కం, వేరికో అమ్హాకం, న మయం ఏతస్స దారికం దస్సామా”తి అనుబన్ధింసు. వేపచిత్తి పుచ్ఛి “కేనాహటా”తి? “జరసక్కేన మహారాజా”తి. “అవసేసేసు అయమేవ సేట్ఠో, అపేథా”తి ఆహ. సక్కో నం నేత్వా అడ్ఢతియకోటినాటకానం జేట్ఠికట్ఠానే ఠపేసి. సా సక్కం వరం యాచి – “మహారాజ, మయ్హం ఇమస్మిం దేవలోకే మాతా వా పితా వా భాతా వా భగినీ వా నత్థి, యత్థ యత్థ గచ్ఛసి, తత్థ తత్థ మం గహేత్వావ గచ్ఛ మహారాజా”తి. సక్కో “సాధూ”తి పటిఞ్ఞం అదాసి.

ఏవం మచలగామకే మఘమాణవకాలతో పట్ఠాయ విసుద్ధభావమస్స సమ్పస్సన్తో భగవా “దీఘరత్తం విసుద్ధో ఖో అయం యక్ఖో”తి ఆహ. **అత్థసఞ్హితన్తి** అత్థనిస్సితం కారణనిస్సితం.

పఞ్హవేయ్యాకరణవణ్ణనా

౩౫౭. కిం సంయోజనాతి కిం బన్ధనా, కేన బన్ధనేన బద్ధా హుత్వా. **పుథుకాయాతి** బహుజనా. **అవేరాతి** అప్పటిఘా. **అదణ్డాతి** ఆవుధదణ్డధనదణ్డవినిముత్తా. **అసపత్తాతి** అపచ్చత్థికా. **అబ్యాపజ్జాతి** విగతదోమనస్సా. **విహరేము అవేరినోతి** అహో వత కేనచి సద్ధిం అవేరినో విహరేయ్యామ, కత్థచి కోపం న ఉప్పాదేత్వా అచ్ఛరాయ గహితకం జమ్బుసహస్సేన సద్ధిం పరిభుఞ్జేయ్యామాతి దానం దత్వా పూజం కత్వా చ పత్థయన్తి. **ఇతి చ నేసం హోతీతి** ఏవఞ్చ నేసం అయం పత్థనా హోతి. **అథ చ పనాతి** ఏవం పత్థనాయ సతిపి.

ఇస్సామచ్ఛరియసంయోజనాతి పరసమ్పత్తిఖీయనలక్ఖణా ఇస్సా, అత్తసమ్పత్తియా పరేహి సాధారణభావస్స అసహనలక్ఖణం మచ్ఛరియం, ఇస్సా చ మచ్ఛరియఞ్చ సంయోజనం ఏతేసన్తి ఇస్సామచ్ఛరియసంయోజనా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన ఇస్సామచ్ఛరియాని అభిధమ్మే వుత్తానేవ.

ఆవాసమచ్ఛరియేన పనేత్థ యక్ఖో వా పేతో వా హుత్వా తస్సేవ ఆవాసస్స సఙ్కారం సీసేన ఉక్ఖిపిత్వా విచరతి. కులమచ్ఛరియేన తస్మిం కులే అఞ్ఞేసం దానాదీని కరోన్తే దిస్వా “భిన్నం వతిదం కులం మమా”తి చిన్తయతో లోహితమ్పి ముఖతో ఉగ్గచ్ఛతి, కుచ్ఛివిరేచనమ్పి హోతి, అన్తానిపి ఖణ్డాఖణ్డాని హుత్వా నిక్ఖమన్తి. లాభమచ్ఛరియేన సఙ్ఘస్స వా గణస్స వా సన్తకే లాభే మచ్ఛరాయిత్వా పుగ్గలికపరిభోగేన పరిభుఞ్జిత్వా యక్ఖో వా పేతో వా మహాఅజగరో వా హుత్వా నిబ్బత్తతి. సరీరవణ్ణగుణవణ్ణమచ్ఛరియేన పన పరియత్తిధమ్మమచ్ఛరియేన చ అత్తనోవ వణ్ణం వణ్ణేతి, న పరేసం వణ్ణం, “కిం వణ్ణో ఏసో”తి తం తం దోసం వదన్తో పరియత్తిఞ్చ కస్సచి కిఞ్చి అదేన్తో దుబ్బణ్ణో చేవ ఏళమూగో చ హోతి.

అపిచ ఆవాసమచ్ఛరియేన లోహగేహే పచ్చతి. కులమచ్ఛరియేన అప్పలాభో హోతి. లాభమచ్ఛరియేన గూథనిరయే నిబ్బత్తతి. వణ్ణమచ్ఛరియేన భవే నిబ్బత్తస్స వణ్ణో నామ న హోతి. ధమ్మమచ్ఛరియేన కుక్కుళనిరయే నిబ్బత్తతి. ఇదం పన ఇస్సామచ్ఛరియసంయోజనం సోతాపత్తిమగ్గేన పహీయతి. యావ తం నప్పహీయతి, తావ దేవమనుస్సా అపేరతాదీని పత్థయన్తాపి వేరాదీహి న పరిముచ్చన్తియేవ.

తిణ్ణా మేత్థ కఙ్ఖాతి ఏతస్మిం పఞ్హే మయా తుమ్హాకం వచనం సుత్వా కఙ్ఖా తిణ్ణాతి వదతి, న మగ్గవసేన తిణ్ణకఙ్ఖతం దీపేతి. **విగతా కథంకథా**తి ఇదం కథం, ఇదం కథన్తి అయమ్పి కథంకథా విగతా.

౩౫౮. **నిదానాదీని** వుత్తత్థానేవ. **పియాప్పియనిదాన**న్తి పియసత్తసఙ్ఖారనిదానం మచ్ఛరియం, అప్పియసత్తసఙ్ఖారనిదానా ఇస్సా. ఉభయం వా ఉభయనిదానం. పబ్బజితస్స హి సద్ధివిహారికాదయో, గహట్ఠస్స పుత్తాదయో హత్థిఅస్సాదయో వా సత్తా పియా హోన్తి కేళాయితా మమాయితా, ముహుత్తమ్పి తే అపస్సన్తో అధివాసేతుం న సక్కోతి. సో అఞ్ఞం తాదిసం పియసత్తం లభన్తం దిస్వా ఇస్సం కరోతి. “ఇమినా అమ్హాకం కిఞ్చి కమ్మం అత్థి, ముహుత్తం తావ నం దేథా”తి తమేవ అఞ్ఞేహి యాచితో “న సక్కా దాతుం, కిలమిస్సతి వా ఉక్కణ్ఠిస్సతి వా”తిఆదీని వత్వా మచ్ఛరియం కరోతి. ఏవం తావ ఉభయమ్పి పియసత్తనిదానం హోతి. భిక్ఖుస్స పన పత్తచీవరపరిక్ఖారజాతం, గహట్ఠస్స వా అలఙ్కారాదిఉపకరణం పియం హోతి మనాపం, సో అఞ్ఞస్స తాదిసం ఉప్పజ్జమానం దిస్వా “అహో వతస్స ఏవరూపం న భవేయ్యా”తి ఇస్సం కరోతి, యాచితో వాపి “మయమ్పేతం మమాయన్తా న పరిభుఞ్జామ, న సక్కా దాతు”న్తి మచ్ఛరియం కరోతి. ఏవం ఉభయమ్పి పియసఙ్ఖారనిదానం హోతి. అప్పియే పన తే వుత్తప్పకారే సత్తే చ సఙ్ఖారే చ లభిత్వా సచేపిస్స తే అమనాపా హోన్తి, తథాపి కిలేసానం విపరీతవుత్తితాయ “ఠపేత్వా మం కో అఞ్ఞో ఏవరూపస్స లాభీ”తి ఇస్సం వా కరోతి, యాచితో తావకాలికమ్పి అదదమానో మచ్ఛరియం వా కరోతి. ఏవం ఉభయమ్పి అప్పియసత్తసఙ్ఖారనిదానం హోతి.

ఛన్దనిదానన్తి ఏత్థ పరియేసనఛన్దో, పటిలాభఛన్దో, పరిభోగఛన్దో, సన్నిధిఛన్దో, విస్సజ్జనఛన్దోతి పఞ్చవిధో ఛన్దో.

కతమో **పరియేసనఛన్దో?** ఇధేకచ్చో అతిత్తో ఛన్దజాతో రూపం పరియేసతి, సద్దం. గన్ధం. రసం. ఫోట్ఠబ్బం పరియేసతి, ధనం పరియేసతి. అయం పరియేసనఛన్దో.

కతమో **పటిలాభఛన్దో?** ఇధేకచ్చో అతిత్తో ఛన్దజాతో రూపం పటిలభతి, సద్దం. గన్ధం. రసం. ఫోట్ఠబ్బం పటిలభతి, ధనం పటిలభతి. అయం పటిలాభఛన్దో.

కతమో **పరిభోగఛన్దో?** ఇధేకచ్చో అతిత్తో ఛన్దజాతో రూపం పరిభుఞ్జతి, సద్దం. గన్ధం. రసం. ఫోట్ఠబ్బం పరిభుఞ్జతి, ధనం పరిభుఞ్జతి. అయం పరిభోగఛన్దో.

కతమో **సన్నిధిఛన్దో?** ఇధేకచ్చో అతిత్తో ఛన్దజాతో ధనసన్నిచయం కరోతి “ఆపదాసు భవిస్సతీ”తి. అయం సన్నిధిఛన్దో.

కతమో **విస్సజ్జనఛన్దో?** ఇధేకచ్చో అతిత్తో ఛన్దజాతో ధనం విస్సజ్జేతి, హత్థారోహానం, అస్సారోహానం, రథికానం, ధనుగ్గహానం – “ఇమే మం రక్ఖిస్సన్తి గోపిస్సన్తి మమాయిస్సన్తి సమ్పరివారయిస్సన్తీ”తి. అయం విస్సజ్జనఛన్దో. ఇమే పఞ్చ

ఛన్దా. ఇధ తణ్హామత్తమేవ, తం సన్ధాయ ఇదం వుత్తం.

వితక్కనిదానోతి ఏత్థ "లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో"తి (దీ. ని. ౨.౧౧౦) ఏవం వుత్తో వినిచ్ఛయవితక్కో వితక్కో నామ. **వినిచ్ఛయో**తి ద్వే వినిచ్ఛయా తణ్హావినిచ్ఛయో చ, దిట్ఠివినిచ్ఛయో చ. అట్ఠసతం తణ్హావిచరితం తణ్హావినిచ్ఛయో నామ. ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో దిట్ఠివినిచ్ఛయో నామాతి ఏవం వుత్తతణ్హావినిచ్ఛయవసేన హి ఇట్ఠానిట్ఠపియాప్పియవవత్థానం న హోతి. తదేవ హి ఏకచ్చస్స ఇట్ఠం హోతి, ఏకచ్చస్స అనిట్ఠం పచ్చన్తరాజమజ్ఝిమదేసరాజూనం గణ్డుప్పాదమిగమంసాదీసు వియ. తస్మిం పన తణ్హావినిచ్ఛయవినిచ్ఛితే పటిలద్ధవత్థుస్మిం "ఏత్తకం రూపస్స భవిస్సతి, ఏత్తకం సద్దస్స, ఏత్తకం గన్ధస్స, ఏత్తకం రసస్స, ఏత్తకం ఫోట్ఠబ్బస్స భవిస్సతి, ఏత్తకం మయ్హం భవిస్సతి, ఏత్తకం పరస్స భవిస్సతి, ఏత్తకం నిదహిస్సామి, ఏత్తకం పరస్స దస్సామీ"తి వవత్థానం వితక్కవినిచ్ఛయేన హోతి. తేనాహ "ఛన్దో ఖో, దేవానమిన్ద, వితక్కనిదానో"తి.

పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖానిదానోతి తయో పపఞ్చా తణ్హాపపఞ్చో, మానపపఞ్చో, దిట్ఠిపపఞ్చోతి. తత్థ అట్ఠసతతణ్హావిచరితం తణ్హాపపఞ్చో నామ. నవవిధో మానో మానపపఞ్చో నామ. ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో దిట్ఠిపపఞ్చో నామ. తేసు ఇధ తణ్హాపపఞ్చో అధిప్పేతో. కేనట్ఠేన పపఞ్చో? మత్తపమత్తాకారపాపనట్ఠేన పపఞ్చో. తంసమ్పయుత్తా సఞ్ఞా పపఞ్చసఞ్ఞా. సఙ్ఖా వుచ్చతి కోట్ఠాసో "సఞ్ఞానిదానా హి పపఞ్చసఙ్ఖా"తిఆదీసు వియ. ఇతి పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖానిదానోతి పపఞ్చసఞ్ఞాకోట్ఠాసనిదానో వితక్కోతి అత్థో.

పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖానిరోధసారుప్పగామినీన్తి ఏతిస్సా పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖాయ ఖయో నిరోధో వూపసమో, తస్స సారుప్పఞ్చేవ తత్థ గామినిం చాతి సహ విపస్సనాయ మగ్గం పుచ్ఛతి.

వేదనాకమ్మట్ఠానవణ్ణనా

౩౫౯. అథస్స భగవా **సోమనస్సంపాహ**న్తి తిస్సో వేదనా ఆరభి. కిం పన భగవతా పుచ్ఛితం కథితం, అపుచ్ఛితం, సానుసన్ధికం, అననుసన్ధికన్తి? పుచ్ఛితమేవ కథితం, నో అపుచ్ఛితం, సానుసన్ధికమేవ, నో అననుసన్ధికం. దేవతానఞ్హి రూపతో అరూపం పాకటతరం, అరూపేపి వేదనా పాకటతరా. కస్మా? దేవతానఞ్హి కరజకాయం సుఖుమం, కమ్మజం బలవం, కరజకాయస్స సుఖుమత్తా, కమ్మజస్స బలవత్తా ఏకాహారమ్పి అతిక్కమిత్వా న తిట్ఠన్తి, ఉణ్హపాసాణే ఠపితసప్పిపిణ్డి వియ విలీయన్తీతి సబ్బం **బ్రహ్మజాలే** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. తస్మా భగవా సక్కస్స తిస్సో వేదనా ఆరభి. దువిధఞ్హి కమ్మట్ఠానం – రూపకమ్మట్ఠానం, అరూపకమ్మట్ఠానఞ్చ. రూపపరిగ్గహో, అరూపపరిగ్గహోతిపి ఏతదేవ వుచ్చతి. తత్థ భగవా యస్స రూపం పాకటం, తస్స సఙ్ఖేపమనసికారవసేన వా విత్థారమనసికారవసేన వా చతుధాతువవత్థానం విత్థారేన్తో రూపకమ్మట్ఠానం కథేతి. యస్స అరూపం పాకటం, తస్స అరూపకమ్మట్ఠానం కథేతి. కథేన్తో చ తస్స వత్థుభూతం రూపకమ్మట్ఠానం దస్సేత్వావ కథేతి, దేవానం పన అరూపకమ్మట్ఠానం పాకటన్తి అరూపకమ్మట్ఠానవసేన వేదనా ఆరభి.

తివిధో హి అరూపకమ్మట్ఠానే అభినివేసో – ఫస్సవసేన, వేదనావసేన, చిత్తవసేనాతి. కథం? ఏకచ్చస్స హి సఙ్ఖిత్తేన వా విత్థారేన వా పరిగ్గహితే రూపకమ్మట్ఠానే తస్మిం ఆరమ్మణే చిత్తచేతసికానం పఠమాభినిపాతో తం ఆరమ్మణం ఫుసన్తో ఉప్పజ్జమానో **ఫస్సో** పాకటో హోతి. ఏకచ్చస్స తం ఆరమ్మణం అనుభవన్తీ ఉప్పజ్జమానా **వేదనా** పాకటా హోతి. ఏకచ్చస్స తం ఆరమ్మణం పరిగ్గహేత్వా తం విజానన్తం ఉప్పజ్జమానం **విఞ్ఞాణం** పాకటం హోతి.

తత్థ యస్స ఫస్సో పాకటో హోతి, సోపి న కేవలం ఫస్సోవ ఉప్పజ్జతి, తేన సద్ధిం తదేవ ఆరమ్మణం అనుభవమానా వేదనాపి ఉప్పజ్జతి, సఞ్జానమానా సఞ్ఞాపి, చేతయమానా చేతనాపి, విజానమానం విఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీతి ఫస్సపఞ్చమకేయేవ పరిగ్గణ్హాతి. యస్స వేదనా పాకటా హోతి, సోపి న కేవలం వేదనావ ఉప్పజ్జతి, తాయ సద్ధిం తదేవ ఆరమ్మణం ఫుసమానో ఫస్సోపి ఉప్పజ్జతి, సఞ్జానమానా సఞ్ఞాపి, చేతయమానా చేతనాపి, విజానమానం విఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీతి ఫస్సపఞ్చమకేయేవ పరిగ్గణ్హాతి. యస్స విఞ్ఞాణం పాకటం హోతి, సోపి న కేవలం విఞ్ఞాణమేవ ఉప్పజ్జతి, తేన సద్ధిం తదేవారమ్మణం ఫుసమానో ఫస్సోపి ఉప్పజ్జతి, అనుభవమానా వేదనాపి, సఞ్జానమానా సఞ్ఞాపి, చేతయమానా చేతనాపి ఉప్పజ్జతీతి ఫస్సపఞ్చమకేయేవ పరిగ్గణ్హాతి.

సో "ఇమే ఫస్సపఞ్చమకా ధమ్మా కిం నిస్సితా"తి ఉపధారేన్తో "వత్థునిస్సితా"తి పజానాతి. వత్థు నామ కరజకాయో, యం సన్ధాయ వుత్తం – "ఇదఞ్చ పన మే విఞ్ఞాణం ఏత్థ సితం ఏత్థ పటిబద్ధ"న్తి. సో అత్థతో భూతాని చేవ ఉపాదారూపాని చ. ఏవమేత్థ వత్థు రూపం, ఫస్సపఞ్చమకా నామన్తి నామరూపమత్తమేవ పస్సతి. రూపఞ్చేత్థ రూపక్ఖన్ధో, నామం చత్తారో అరూపినో ఖన్ధాతి పఞ్చక్ఖన్ధమత్తం హోతి. నామరూపవినిముత్తా హి పఞ్చక్ఖన్ధా, పఞ్చక్ఖన్ధవినిముత్తం వా నామరూపం నత్థి. సో "ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా కిం హేతుకా"తి ఉపపరిక్ఖన్తో "అవిజ్జాదిహేతుకా"తి పస్సతి. తతో "పచ్చయో చేవ పచ్చయుప్పన్నఞ్చ ఇదం, అఞ్ఞో సత్తో వా పుగ్గలో వా నత్థి, సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జమత్తమేవా"తి సప్పచ్చయనామరూపవసేన తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా విపస్సనాపటిపాటియా "అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా"తి సమ్మసన్తో విచరతి , సో అజ్జ అజ్జాతి పటివేధం ఆకఙ్ఖమానో తథారూపే దివసే ఉతుసప్పాయం, పుగ్గలసప్పాయం, భోజనసప్పాయం, ధమ్మసవనసప్పాయం వా లభిత్వా ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నోవ విపస్సనం మత్థకం పాపేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాతి. ఏవమిమేసమ్పి తిణ్ణం జనానం యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం కథితం హోతి.

ఇధ పన భగవా అరూపకమ్మట్ఠానం కథేన్తో వేదనాసీసేన కథేసి. ఫస్సవసేన హి విఞ్ఞాణవసేన వా కథియమానం ఏతస్స న పాకటం హోతి, అన్ధకారం వియ ఖాయతి. వేదనావసేన పన పాకటం హోతి. కస్మా? వేదనానం ఉప్పత్తియా పాకటతాయ. సుఖదుక్ఖవేదనానఞ్హి ఉప్పత్తి పాకటా. యదా సుఖం ఉప్పజ్జతి, తదా సకలం సరీరం ఖోభేన్తం మద్దన్తం ఫరమానం అభిసన్దయమానం సతధోతసప్పిం ఖాదాపయన్తం వియ, సతపాకతేలం మక్ఖయమానం వియ, ఘటసహస్సేన పరిళాహం నిబ్బాపయమానం వియ, "అహో సుఖం, అహో సుఖ"న్తి వాచం నిచ్ఛారయమానమేవ ఉప్పజ్జతి. యదా దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, తదా సకలసరీరం ఖోభేన్తం మద్దన్తం ఫరమానం అభిసన్దయమానం తత్తఫాలం పవేసేన్తం వియ, విలీనతమ్బలోహేన ఆసిఞ్చన్తం వియ, సుక్ఖతిణవనప్పతిమ్హి అరఞ్ఞే దారుఉక్కాకలాపం ఖిపమానం వియ "అహో దుక్ఖం, అహో దుక్ఖ"న్తి విప్పలాపయమానమేవ ఉప్పజ్జతి. ఇతి సుఖదుక్ఖవేదనానం ఉప్పత్తి పాకటా హోతి.

అదుక్ఖమసుఖా పన దుద్దీపనా అన్ధకారేన వియ అభిభూతా. సా సుఖదుక్ఖానం అపగమే సాతాసాతపటిక్ఖేపవసేన మజ్ఝత్తాకారభూతా అదుక్ఖమసుఖా వేదనాతి నయతో గణ్హన్తస్స పాకటా హోతి. యథా కిం? యథా అన్తరా పిట్ఠిపాసాణం ఆరుహిత్వా పలాతస్స మిగస్స అనుపదం గచ్ఛన్తో మిగలుద్దకో పిట్ఠిపాసాణస్స ఓరభాగేపి పరభాగేపి పదం దిస్వా మజ్ఝే అపస్సన్తోపి "ఇతో ఆరుళ్హో, ఇతో ఓరుళ్హో, మజ్ఝే పిట్ఠిపాసాణే ఇమినా పదేసేన గతో భవిస్సతీ"తి నయతో జానాతి . ఏవం ఆరుళ్హట్ఠానే పదం వియ హి సుఖవేదనాయ ఉప్పత్తి పాకటా హోతి, ఓరుళ్హట్ఠానే పదం వియ దుక్ఖవేదనాయ ఉప్పత్తి పాకటా హోతి, ఇతో ఆరుయ్హ, ఇతో ఓరుయ్హ, మజ్ఝే ఏవం గతోతి నయతో గహణం వియ సుఖదుక్ఖానం అపగమే

సాతాసాతపటిక్ఖేపవసేన మజ్ఝత్తాకారభూతా అదుక్ఖమసుఖా వేదనాతి నయతో గణ్హన్తస్స పాకటా హోతి. ఏవం భగవా పఠమం రూపకమ్మట్ఠానం కథేత్వా పచ్ఛా అరూపకమ్మట్ఠానం వేదనావసేన నివత్తేత్వా దస్సేసి.

న కేవలఞ్చ ఇధేవ ఏవం దస్సేసి, **మహాసతిపట్ఠానే, మజ్ఝిమనికాయమ్హి సతిపట్ఠానే, చూళతణ్హాసఙ్ఖయే, మహాతణ్హాసఙ్ఖయే, చూళవేదల్లసుత్తే, మహావేదల్లసుత్తే, రట్ఠపాలసుత్తే, మాగణ్డియసుత్తే, ధాతువిభఙ్గే, ఆనేఞ్జసప్పాయే, సకలే వేదనాసంయుత్తే**తి ఏవం అనేకేసు సుత్తన్తేసు పఠమం రూపకమ్మట్ఠానం కథేత్వా పచ్ఛా అరూపకమ్మట్ఠానం వేదనావసేన నివత్తేత్వా దస్సేసి. యథా చ తేసు తేసు, ఏవం ఇమస్మిమ్పి సక్కపఞ్హే పఠమం రూపకమ్మట్ఠానం కథేత్వా పచ్ఛా అరూపకమ్మట్ఠానం వేదనావసేన నివత్తేత్వా దస్సేసి. రూపకమ్మట్ఠానం పనేత్థ వేదనాయ ఆరమ్మణమత్తకంయేవ సఙ్ఖిత్తం, తస్మా పాళియం నారుళ్హం భవిస్సతి.

౩౬౦. అరూపకమ్మట్ఠానే యం తస్స పాకటం వేదనావసేన అభినివేసముఖం, తమేవ దస్సేతుం **సోమనస్సంపాహం, దేవానమిన్దాతిఆదిమాహ.** తత్థ **దువిధేనా**తి ద్వివిధేన, ద్వీహి కోట్ఠాసేహీతి అత్థో. **ఏవరూపం సోమనస్సం న సేవితబ్బ**న్తి ఏవరూపం గేహసితసోమనస్సం న సేవితబ్బం. గేహసితసోమనస్సం నామ “తత్థ కతమాని ఛ గేహసితాని సోమనస్సాని? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యానం రూపానం ఇట్ఠానం కన్తానం మనాపానం మనోరమానం లోకామిసపటిసంయుత్తానం పటిలాభం వా పటిలాభతో సమనుపస్సతో, పుబ్బే వా పటిలద్ధపుబ్బం అతీతం నిరుద్ధం విపరిణతం సమనుస్సరతో ఉప్పజ్జతి సోమనస్సం, యం ఏవరూపం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి గేహసితం సోమనస్స”న్తి ఏవం ఛసు ద్వారేసు వుత్తకామగుణనిస్సితం సోమనస్సం (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౬).

ఏవరూపం సోమనస్సం సేవితబ్బన్తి ఏవరూపం నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్సం సేవితబ్బం. నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్సం నామ – “తత్థ కతమాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని సోమనస్సాని? రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా, దుక్ఖా, విపరిణామధమ్మాతి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో ఉప్పజ్జతి సోమనస్సం, యం ఏవరూపం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్స”న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౮) ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అనిచ్చాదివసేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఉస్సుక్కాపేతుం సక్కోన్తస్స “ఉస్సుక్కితా మే విపస్సనా”తి సోమనస్సజాతస్స ఉప్పన్నం సోమనస్సం. **సేవితబ్బ**న్తి ఇదం నేక్ఖమ్మవసేన, విపస్సనావసేన, అనుస్సతివసేన, పఠమజ్ఝానాదివసేన చ ఉప్పజ్జనకసోమనస్సం సేవితబ్బం నామ.

తత్థ **యం చే సవితక్కం సవిచార**న్తి తస్మిమ్పి నేక్ఖమ్మసితే సోమనస్సే యం నేక్ఖమ్మవసేన, విపస్సనావసేన, అనుస్సతివసేన, పఠమజ్ఝానవసేన చ ఉప్పన్నం సవితక్కం సవిచారం సోమనస్సన్తి జానేయ్య. **యం చే అవితక్కం అవిచార**న్తి యం పన దుతియతతియజ్ఝానవసేన ఉప్పన్నం అవితక్కం అవిచారం సోమనస్సన్తి జానేయ్య. **యే అవితక్కే అవిచారే, తే పణీతతరే**తి ఏతేసుపి ద్వీసు యం అవితక్కం అవిచారం, తం పణీతతరన్తి అత్థో.

ఇమినా కిం కథితం హోతి? ద్విన్నం అరహత్తం కథితం. కథం? ఏకో కిర భిక్ఖు సవితక్కసవిచారే సోమనస్సే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా “ఇదం సోమనస్సం కిం నిస్సిత”న్తి ఉపధారేన్తో “వత్థునిస్సిత”న్తి పజానాతీతి ఫస్సపఞ్చమకే వుత్తనయేనేవ అనుక్కమేన అరహత్తే పతిట్ఠాతి. ఏకో అవితక్కఅవిచారే సోమనస్సే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా వుత్తనయేనేవ అరహత్తే పతిట్ఠాతి. తత్థ అభినివిట్ఠసోమనస్సేసుపి సవితక్కసవిచారతో అవితక్కఅవిచారం పణీతతరం.

సవితక్కసవిచారసోమనస్సవిపస్సనాతోపి అవితక్కఅవిచారవిపస్సనా పణీతతరా. సవితక్కసవిచారసోమనస్సఫలసమాపత్తితోపి అవితక్కఅవిచారసోమనస్సఫలసమాపత్తియేవ పణీతతరా. తేనాహ భగవా "యే అవితక్కే అవిచారే, తే పణీతతరే"తి.

౩౬౧. **ఏవరూపం దోమనస్సం న సేవితబ్బన్తి** ఏవరూపం గేహసితదోమనస్సం న సేవితబ్బం. గేహసితదోమనస్సం నామ – "తత్థ కతమాని ఛ గేహసితాని దోమనస్సాని? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యానం రూపానం ఇట్ఠానం కన్తానం మనాపానం మనోరమానం లోకామిసపటిసంయుత్తానం అప్పటిలాభం వా అప్పటిలాభతో సమనుపస్సతో పుబ్బే వా అపటిలద్ధపుబ్బం అతీతం నిరుద్ధం విపరిణతం సమనుస్సరతో ఉప్పజ్జతి దోమనస్సం, యం ఏవరూపం దోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి గేహసితదోమనస్స"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౭). ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణం నానుభవిం, నానుభవిస్సామి, నానుభవామీతి వితక్కయతో ఉప్పన్నం కామగుణనిస్సితం దోమనస్సం.

ఏవరూపం దోమనస్సం సేవితబ్బన్తి ఏవరూపం నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సం సేవితబ్బం. నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సం నామ – "తత్థ కతమాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని దోమనస్సాని? రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా, దుక్ఖా, విపరిణామధమ్మాతి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ దిస్వా అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠాపేతి 'కుదాస్సు నామాహం తదాయతనం, ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సామి, యదరియా ఏతరహి ఆయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తీ'తి. ఇతి అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠాపయతో ఉప్పజ్జతి పిహాపచ్చయా దోమనస్సం, యం ఏవరూపం దోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మసితదోమనస్స"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౭) ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అనుత్తరవిమోక్ఖసఙ్ఖాతఅరియఫలధమ్మేసు పిహం ఉపట్ఠపేత్వా తదధిగమాయ అనిచ్చాదివసేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఉస్సుక్కాపేతుమసక్కోన్తస్స ఇమమ్పి పక్ఖం, ఇమమ్పి మాసం, ఇమమ్పి సంవచ్ఛరం విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరియభూమిం పాపుణితుం నాసక్ఖిన్తి అనుసోచతో ఉప్పన్నం దోమనస్సం. **సేవితబ్బన్తి** ఇదం నేక్ఖమ్మవసేన, విపస్సనావసేన, అనుస్సతివసేన, పఠమజ్ఝానాదివసేన చ ఉప్పజ్జనకదోమనస్సం సేవితబ్బం నామ.

తత్థ **యం చే సవితక్కసవిచారన్తి** తస్మిమ్పి దువిధే దోమనస్సే గేహసితదోమనస్సమేవ సవితక్కసవిచారదోమనస్సం నామ. నేక్ఖమ్మవసేన, విపస్సనావసేన, అనుస్సతివసేన, పఠమదుతియజ్ఝానవసేన చ ఉప్పన్నదోమనస్సం పన అవితక్కఅవిచారదోమనస్సన్తి వేదితబ్బం. నిప్పరియాయేన పన అవితక్కఅవిచారదోమనస్సం నామ నత్థి. దోమనస్సిన్ద్రియఞ్హి ఏకంసేన అకుసలఞ్చేవ సవితక్కసవిచారఞ్చ, ఏతస్స పన భిక్ఖునో మగ్గానవసేన సవితక్కసవిచారన్తి చ అవితక్కఅవిచారన్తి చ వుత్తం.

తత్రాయం నయో – ఇధ భిక్ఖు దోమనస్సపచ్చయభూతే సవితక్కసవిచారధమ్మే అవితక్కఅవిచారధమ్మే చ దోమనస్సపచ్చయా ఏవ ఉప్పన్నే మగ్గఫలధమ్మే చ అఞ్ఞేసం పటిపత్తిదస్సనవసేన దోమనస్సన్తి గహేత్వా "కదా ను ఖో మే సవితక్కసవిచారదోమనస్సే విపస్సనా పట్ఠపితా భవిస్సతి, కదా అవితక్కఅవిచారదోమనస్సే"తి చ "కదా ను ఖో మే సవితక్కసవిచారదోమనస్సఫలసమాపత్తి నిబ్బత్తితా భవిస్సతి, కదా అవితక్కఅవిచారదోమనస్సఫలసమాపత్తీ"తి చిన్తేత్వా తేమాసికం, ఛమాసికం, నవమాసికం వా పటిపదం గణ్హాతి. తేమాసికం గహేత్వా పఠమమాసే ఏకం యామం జగ్గతి, ద్వే యామే నిద్దాయ ఓకాసం కరోతి, మజ్ఝిమే మాసే ద్వే యామే జగ్గతి, ఏకం యామం నిద్దాయ ఓకాసం కరోతి, పచ్ఛిమమాసే చఙ్కమనిసజ్జాయేవ యాపేతి. ఏవం చే అరహత్తం పాపుణాతి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే పాపుణాతి, విసేసేత్వా ఛమాసికం

గణ్హాతి. తత్రాపి ద్వే ద్వే మాసే వుత్తనయేన పటిపజ్జిత్వా అరహత్తం పాపుణితుం అసక్కోన్తో విసేసేత్వా నవమాసికం గణ్హాతి. తత్రాపి తయో తయో మాసే తథేవ పటిపజ్జిత్వా అరహత్తం పాపుణితుం అసక్కోన్తస్స "న లద్ధం వత మే సబ్రహ్మచారీహి సద్ధిం విసుద్ధిపవారణం పవారేతు"న్తి ఆవజ్జతో దోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, అస్సుధారా పవత్తన్తి గామన్తపబ్భారవాసీమహాసీవత్థేరస్స వియ.

మహాసీవత్థేరవత్థు

థేరో కిర అట్ఠారస మహాగణే వాచేసి. తస్సోవాదే ఠత్వా తింససహస్సా భిక్ఖూ అరహత్తం పాపుణింసు. అథేకో భిక్ఖు "మయ్హం తావ అబ్భన్తరే గుణా అప్పమాణా, కీదిసా ను ఖో మే ఆచరియస్స గుణా"తి ఆవజ్జన్తో పుథుజ్జనభావం పస్సిత్వా "అమ్హాకం ఆచరియో అఞ్ఞేసం అవస్సయో హోతి, అత్తనో భవితుం న సక్కోతి, ఓవాదమస్స దస్సామీ"తి ఆకాసేన గన్త్వా విహారసమీపే ఓతరిత్వా దివాట్ఠానే నిసిన్నం ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా వత్తం దస్సేత్వా ఏకమన్తం నిసీది.

థేరో – "కిం కారణా ఆగతోసి పిణ్డపాతికా"తి ఆహ. ఏకం అనుమోదనం గణ్హిస్సామీతి ఆగతోస్మి, భన్తేతి. ఓకాసో న భవిస్సతి, ఆవుసోతి? వితక్కమాళకే ఠితకాలే పుచ్ఛిస్సామి, భన్తేతి. తస్మిం ఠానే అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. భిక్ఖాచారమగ్గే, భన్తేతి. తత్రాపి అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. దుపట్టనివాసనట్ఠానే, సఙ్ఘాటిపారుపనట్ఠానే, పత్తనీహరణట్ఠానే, గామే చరిత్వా ఆసనసాలాయం యాగుపీతకాలే, భన్తేతి. తత్థ అట్ఠకథాథేరా అత్తనో కఙ్ఖం వినోదేన్తి, ఆవుసోతి. అన్తోగామతో నిక్ఖన్తకాలే పుచ్ఛిస్సామి, భన్తేతి. తత్రాపి అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తి, ఆవుసోతి. అన్తరామగ్గే, భన్తే, భోజనసాలాయం భత్తకిచ్చపరియోసానే, భన్తే, దివాట్ఠానే, పాదధోవనకాలే, ముఖధోవనకాలే, భన్తేతి? తదా అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. తతో పట్ఠాయ యావ అరుణా అపరే పుచ్ఛన్తి, ఆవుసోతి. దన్తకట్ఠం గహేత్వా ముఖధోవనత్థం గమనకాలే, భన్తేతి? తదా అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. ముఖం ధోవిత్వా ఆగమనకాలే, భన్తేతి? తత్రాపి అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. సేనాసనం పవిసిత్వా నిసిన్నకాలే, భన్తేతి? తత్రాపి అఞ్ఞే పుచ్ఛన్తీతి. భన్తే, నను ముఖం ధోవిత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా తయో చత్తారో పల్లఙ్కే ఉసుమం గాహాపేత్వా యోనిసోమనసికారే కమ్మం కరోన్తానం ఓకాసకాలేన భవితబ్బం సియా, మరణఖణమ్పి న లభిస్సథ, భన్తే, ఫలకసదిసత్థ భన్తే పరస్స అవస్సయో హోథ, అత్తనో భవితుం న సక్కోథ, న మే తుమ్హాకం అనుమోదనాయ అత్థోతి ఆకాసే ఉప్పతిత్వా అగమాసి.

థేరో – "ఇమస్స భిక్ఖునో పరియత్తియా కమ్మం నత్థి, మయ్హం పన అఙ్కుసకో భవిస్సామీతి ఆగతో"తి ఞత్వా "ఇదాని ఓకాసో న భవిస్సతి, పచ్చూసకాలే గమిస్సామీ"తి పత్తచీవరం సమీపే కత్వా సబ్బం దివసభాగం పఠమయామమజ్ఝిమయామఞ్చ ధమ్మం వాచేత్వా పచ్ఛిమయామే ఏకస్మిం థేరే ఉద్దేసం గహేత్వా నిక్ఖన్తే పత్తచీవరం గహేత్వా తేనేవ సద్ధిం నిక్ఖన్తో. నిసిన్నఅన్తేవాసికా ఆచరియో కేనచి పపఞ్చేన నిక్ఖన్తోతి మఞ్ఞింసు. నిక్ఖన్తో థేరో కోచి దేవ సమానాచరియభిక్ఖూతి సఞ్ఞం అకాసి.

థేరో కిర "మాదిసస్స అరహత్తం నామ కిం, ద్వీహతీహేనేవ పాపుణిత్వా పచ్చాగమిస్సామీ"తి అన్తేవాసికానం అనారోచేత్వావ ఆసాళ్హీమాసస్స జుణ్హపక్ఖతేరసియా నిక్ఖన్తో గామన్తపబ్భారం గన్త్వా చఙ్కమం ఆరుయ్హ కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో తం దివసం అరహత్తం గహేతుం నాసక్ఖి. ఉపోసథదివసే సమ్పత్తే "ద్వీహతీహేన అరహత్తం గణ్హిస్సామీతి ఆగతో , గహేతుం పన నాసక్ఖిం. తయో మాసే పన తీణి దివసాని వియ యావ మహాపవారణా తావ జానిస్సామీ"తి వస్సం ఉపగన్త్వాపి గహేతుం నాసక్ఖి. పవారణాదివసే చిన్తేసి – "అహం ద్వీహతీహేన అరహత్తం గణ్హిస్సామీతి ఆగతో , తేమాసేనాపి

నాసక్ఖిం, సబ్రహ్మచారినో పన విసుద్ధిపవారణం పవారేస్సీ”తి. తస్సేవం చిన్తయతో అస్సుధారా పవత్తన్తి. తతో “న మఞ్చే మయ్హం చతూహి ఇరియాపథేహి మగ్గఫలం ఉప్పజ్జిస్సతి, అరహత్తం అప్పత్వా నేవ మఞ్చే పిట్ఠిం పసారేస్సామి, న పాదే ధోవిస్సామీ”తి మఞ్చం ఉస్సాపేత్వా ఠపేసి. పున అన్తోవస్సం పత్తం, అరహత్తం గహేతుం నాసక్ఖియేవ. ఏకూనతింసపవారణాసు అస్సుధారా పవత్తన్తి. గామదారకా థేరస్స పాదేసు ఫాలితట్ఠానాని కణ్టకేహి సిబ్బన్తి, దవం కరోన్తాపి “అయ్యస్స మహాసీవత్థేరస్స వియ పాదా హోన్తూ”తి దవం కరోన్తి.

థేరో తింససంవచ్ఛరే మహాపవారణాదివసే ఆలమ్బణఫలకం నిస్సాయ ఠితో “ఇదాని మే తింస వస్సాని సమణధమ్మం కరోన్తస్స, నాసక్ఖిం అరహత్తం పాపుణితుం, అద్ధా మే ఇమస్మిం అత్తభావే మగ్గో వా ఫలం వా నత్థి, న మే లద్ధం సబ్రహ్మచారీహి సద్ధిం విసుద్ధిపవారణం పవారేతు”న్తి చిన్తేసి. తస్సేవం చిన్తయతోవ దోమనస్సం ఉప్పజ్జి, అస్సుధారా పవత్తన్తి. అథ అవిదూరట్ఠానే ఏకా దేవధీతా రోదమానా అట్ఠాసి. “కో ఏత్థ రోదసీ”తి? “అహం, భన్తే, దేవధీతా”తి. “కస్మా రోదసీ”తి? “రోదమానేన మగ్గఫలం నిబ్బత్తితం, తేన అహమ్పి ఏకం ద్వే మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేస్సామీతి రోదామి, భన్తే”తి.

తతో థేరో – “భో మహాసీవత్థేర, దేవతాపి తయా సద్ధిం కేళిం కరోన్తి, అనుచ్ఛవికం ను ఖో తే ఏత”న్తి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం అగ్గహేసి. సో “ఇదాని నిపజ్జిస్సామీ”తి సేనాసనం పటిజగ్గిత్వా మఞ్చకం పఞ్ఞపేత్వా ఉదకట్ఠానే ఉదకం పచ్చుపట్ఠపేత్వా “పాదే ధోవిస్సామీ”తి సోపానఫలకే నిసీది.

అన్తేవాసికాపిస్స “అమ్హాకం ఆచరియస్స సమణధమ్మం కాతుం గచ్ఛన్తస్స తింస వస్సాని, సక్ఖి ను ఖో విసేసం నిబ్బత్తేతుం, నాసక్ఖీ”తి ఆవజ్జయమానా “అరహత్తం పత్వా పాదధోవనత్థం నిసిన్నో”తి దిస్వా “అమ్హాకం ఆచరియో అమ్హాదిసేసు అన్తేవాసికేసు తిట్ఠన్తేసు ‘అత్తనావ పాదే ధోవిస్సతీ’తి అట్ఠానమేతం, అహం ధోవిస్సామి అహం ధోవిస్సామీ”తి తింససహస్సానిపి ఆకాసేన గన్త్వా వన్దిత్వా “పాదే ధోవిస్సామ, భన్తే”తి ఆహంసు. ఆవుసో, ఇదాని తింస వస్సాని హోన్తి మమ పాదానం అధోతానం, తిట్ఠథ, తుమ్హే, అహమేవ ధోవిస్సామీతి.

సక్కోపి ఆవజ్జన్తో – “మయ్హం అయ్యో మహాసీవత్థేరో అరహత్తం పత్తో తింససహస్సానం అన్తేవాసికానం ‘పాదే ధోవిస్సామా’తి ఆగతానం పాదే ధోవితుం న దేతి. మాదిసే పన ఉపట్ఠాకే తిట్ఠన్తే ‘మయ్హం అయ్యో సయం పాదే ధోవిస్సతీ’తి అట్ఠానమేతం, అహం ధోవిస్సామీ”తి సన్నిట్ఠానం కత్వా సుజాతాయ దేవియా సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సన్తికే పాతురహోసి. సో సుజం అసురకఞ్ఞం పురతో కత్వా “అపేథ, భన్తే, మాతుగామో”తి ఓకాసం కారేత్వా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా పురతో ఉక్కుటికో నిసీదిత్వా “పాదే ధోవిస్సామి, భన్తే”తి ఆహ. కోసియ, ఇదాని మే తింస వస్సాని పాదానం అధోతానం, దేవతానఞ్చ పకతియాపి మనుస్ససరీరగన్ధో నామ జేగుచ్ఛో, యోజనసతే ఠితానమ్పి కణ్ఠే ఆసత్తకుణపం వియ హోతి, అహమేవ ధోవిస్సామీతి. భన్తే, అయం గన్ధో నామ న పఞ్ఞాయతి, తుమ్హాకం పన సీలగన్ధో ఛ దేవలోకే అతిక్కమిత్వా ఉపరి భవగ్గం పత్వా ఠితో. సీలగన్ధతో అఞ్ఞో ఉత్తరితరో గన్ధో నామ నత్థి, భన్తే, తుమ్హాకం సీలగన్ధేనమ్హి ఆగతోతి వామహత్థేన గోప్ఫకసన్ధియం గహేత్వా దక్ఖిణహత్థేన పాదతలం పరిమజ్జి. దహరకుమారస్సేవ పాదా అహేసుం. సక్కో పాదే ధోవిత్వా వన్దిత్వా దేవలోకమేవ గతో.

ఏవం “న లభామి సబ్రహ్మచారీహి సద్ధిం విసుద్ధిపవారణం పవారేతు”న్తి ఆవజ్జన్తస్స ఉప్పన్నం దోమనస్సం నిస్సాయ భిక్ఖునో మఞ్ఞనవసేన విపస్సనాయ ఆరమ్మణమ్పి విపస్సనాపి మగ్గోపి ఫలమ్పి సవితక్కసవిచారదోమనస్సన్తి చ

అవితక్కావిచారదోమనస్సన్తి చ వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

తత్థ ఏకో భిక్ఖు సవితక్కసవిచారదోమనస్సే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఇదం దోమనస్సం కిం నిస్సితన్తి ఉపధారేన్తో వత్థునిస్సితన్తి పజానాతీతి ఫస్సపఞ్చమకే వుత్తనయేనేవ అనుక్కమేన అరహత్తే పతిట్ఠాతి. ఏకో అవితక్కావిచారే దోమనస్సే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా వుత్తనయేనేవ అరహత్తే పతిట్ఠాతి. తత్థ అభినివిట్ఠదోమనస్సేసుపి సవితక్కసవిచారతో అవితక్కఅవిచారం పణీతతరం. సవితక్కసవిచారదోమనస్సవిపస్సనాతోపి అవితక్కావిచారదోమనస్సవిపస్సనా పణీతతరా. సవితక్కసవిచారదోమనస్సఫలసమాపత్తితోపి అవితక్కావిచారదోమనస్సఫలసమాపత్తియేవ పణీతతరా . తేనాహ భగవా – “యే అవితక్కఅవిచారే తే పణీతతరే”తి.

౩౬౨. **ఏవరూపా ఉపేక్ఖా న సేవితబ్బాతి** ఏవరూపా గేహసితఉపేక్ఖా న సేవితబ్బా. గేహసితఉపేక్ఖా నామ “తత్థ కతమా ఛ గేహసితఉపేక్ఖా. చక్ఖునా రూపం దిస్వా ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖా బాలస్స మూళ్హస్స పుథుజ్జనస్స అనోధిజినస్స అవిపాకజినస్స అనాదీనవదస్సావినో అస్సుతవతో పుథుజ్జనస్స, యా ఏవరూపా ఉపేక్ఖా, రూపం సా నాతివత్తతి, తస్మా సా ఉపేక్ఖా గేహసితాతి వుచ్చతీ”తి ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే గుళపిణ్డికే నిలీనమక్ఖికా వియ రూపాదీని అనతివత్తమానా తత్థేవ లగ్గా లగ్గితా హుత్వా ఉప్పన్నా కామగుణనిస్సితా ఉపేక్ఖా న సేవితబ్బా.

ఏవరూపా ఉపేక్ఖా సేవితబ్బాతి ఏవరూపా నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖా సేవితబ్బా. నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖా నామ – “తత్థ కతమా ఛ నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖా? రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం ‘పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ, సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా, దుక్ఖా, విపరిణామధమ్మా’తి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖా, యా ఏవరూపా ఉపేక్ఖా, రూపం సా అతివత్తతి, తస్మా సా ఉపేక్ఖా నేక్ఖమ్మసితాతి వుచ్చతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౮). ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠానిట్ఠఆరమ్మణే ఆపాథగతే ఇట్ఠే అరజ్జన్తస్స, అనిట్ఠే అదుస్సన్తస్స, అసమపేక్ఖనే అసమ్ముయ్హన్తస్స ఉప్పన్నా విపస్సనా ఞాణసమ్పయుత్తా ఉపేక్ఖా. అపిచ వేదనాసభాగా తత్ర మజ్ఝత్తుపేక్ఖాపి ఏత్థ ఉపేక్ఖావ. తస్మా **సేవితబ్బాతి** అయం నేక్ఖమ్మవసేన విపస్సనావసేన అనుస్సతిట్ఠానవసేన పఠమదుతియతతియచతుత్థజ్ఝానవసేన చ ఉప్పజ్జనకఉపేక్ఖా సేవితబ్బా నామ.

ఏత్థ **యం చే సవితక్కం సవిచారన్తి** తాయపి నేక్ఖమ్మసితఉపేక్ఖాయ యం నేక్ఖమ్మవసేన విపస్సనావసేన అనుస్సతిట్ఠానవసేన పఠమజ్ఝానవసేన చ ఉప్పన్నం సవితక్కసవిచారం ఉపేక్ఖన్తి జానేయ్య. **యం చే అవితక్కం అవిచారన్తి** యం పన దుతియజ్ఝానాదివసేన ఉప్పన్నం అవితక్కావిచారం ఉపేక్ఖన్తి జానేయ్య. **యే అవితక్కే అవిచారే తే పణీతతరేతి** ఏతాసు ద్వీసు యా అవితక్కఅవిచారా, సా పణీతతరాతి అత్థో. ఇమినా కిం కథితం హోతి ? ద్విన్నం అరహత్తం కథితం. ఏకో హి భిక్ఖు సవితక్కసవిచారఉపేక్ఖాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అయం ఉపేక్ఖా కిం నిస్సితాతి ఉపధారేన్తో వత్థునిస్సితాతి పజానాతీతి ఫస్సపఞ్చమకే వుత్తనయేనేవ అనుక్కమేన అరహత్తే పతిట్ఠాతి. ఏకో అవితక్కావిచారాయ ఉపేక్ఖాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా వుత్తనయేనేవ అరహత్తే పతిట్ఠాతి. తత్థ అభినివిట్ఠఉపేక్ఖాసుపి సవితక్కసవిచారతో అవితక్కావిచారా పణీతతరా. సవితక్కసవిచారఉపేక్ఖావిపస్సనాతోపి అవితక్కావిచారఉపేక్ఖావిపస్సనాపణీతతరా. సవితక్కసవిచారఉపేక్ఖాఫలసమాపత్తితోపి అవితక్కావిచారుపేక్ఖాఫలసమాపత్తియేవ పణీతతరా. తేనాహ భగవా “యే అవితక్కే అవిచారే తే పణీతతరే”తి.

౩౬౩. ఏవం పటిపన్నో ఖో, దేవానమిన్ద, భిక్ఖు పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖానిరోధసారుప్పగామినిం పటిపదం పటిపన్నో హోతీతి భగవా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠపేసి. సక్కో పన సోతాపత్తిఫలం పత్తో. బుద్ధానఞ్హి అజ్ఝాసయో హీనో న హోతి, ఉక్కట్ఠోవ హోతి. ఏకస్సపి బహూనమ్పి ధమ్మం దేసేన్తా అరహత్తేనేవ కూటం గణ్హన్తి. సత్తా పన అత్తనో అనురూపే ఉపనిస్సయే ఠితా కేచి సోతాపన్నా హోన్తి, కేచి సకదాగామీ, కేచి అనాగామీ, కేచి అరహన్తో. రాజా వియ హి భగవా, రాజకుమారా వియ వేనేయ్యా. యథా హి రాజా భోజనకాలే అత్తనో పమాణేన పిణ్డం ఉద్ధరిత్వా రాజకుమారానం ఉపనేతి, తే తతో అత్తనో ముఖప్పమాణేనేవ కబళం కరోన్తి, ఏవం భగవా అత్తజ్ఝాసయానురూపాయ దేసనాయ అరహత్తేనేవ కూటం గణ్హాతి. వేనేయ్యా అత్తనో ఉపనిస్సయప్పమాణేన తతో సోతాపత్తిఫలమత్తం వా సకదాగామిఅనాగామిఅరహత్తఫలమేవ వా గణ్హన్తి. సక్కో పన సోతాపన్నో జాతో. సోతాపన్నో చ హుత్వా భగవతో పురతోయేవ చవిత్వా తరుణసక్కో హుత్వా నిబ్బత్తి, దేవతానఞ్హి చవమానానం అత్తభావస్స గతాగతట్ఠానం నామ న పఞ్ఞాయతి, దీపసిఖాగమనం వియ హోతి. తస్మా సేసదేవతా న జానింసు. సక్కో పన సయం చుతత్తా భగవా చ అప్పటిహతఞాణత్తా ద్వేవ జనా జానింసు. అథ సక్కో చిన్తేసి “మయ్హఞ్హి భగవతా తీసు ఠానేసు నిబ్బత్తితఫలమేవ కథితం, అయఞ్చ పన మగ్గో వా ఫలం వా సకుణికాయ వియ ఉప్పతిత్వా గహేతుం న సక్కా, ఆగమనీయపుబ్బభాగపటిపదాయ అస్స భవితబ్బం. హన్దాహం ఉపరి ఖీణాసవస్స పుబ్బభాగపటిపదం పుచ్ఛామీ”తి.

పాతిమోక్ఖసంవరవణ్ణనా

౩౬౪. తతో తం పుచ్ఛన్తో **కథం పటిపన్నో పన, మారిసాతిఆదిమాహ.** తత్థ **పాతిమోక్ఖసంవరాయాతి** ఉత్తమజేట్ఠకసీలసంవరాయ. **కాయసమాచారమ్పీతిఆది** సేవితబ్బకాయసమాచారాదివసేన పాతిమోక్ఖసంవరదస్సనత్థం వుత్తం. సీలకథా చ నామేసా కమ్మపథవసేన వా పణ్ణత్తివసేన వా కథేతబ్బా హోతి.

తత్థ కమ్మపథవసేన కథేన్తేన అసేవితబ్బకాయసమాచారో తావ పాణాతిపాతఅదిన్నాదానమిచ్ఛాచారేహి కథేతబ్బో. పణ్ణత్తివసేన కథేన్తేన కాయద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదవీతిక్కమవసేన కథేతబ్బో. సేవితబ్బకాయసమాచారో పాణాతిపాతాదివేరమణీహి చేవ కాయద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదఅవీతిక్కమేన చ కథేతబ్బో. అసేవితబ్బవచీసమాచారో ముసావాదాదివచీదుచ్చరితేన చేవ వచీద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదవీతిక్కమేన చ కథేతబ్బో. సేవితబ్బవచీసమాచారో ముసావాదాదివేరమణీహి చేవ వచీద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదఅవీతిక్కమేన చ కథేతబ్బో.

పరియేసనా పన కాయవాచాహి పరియేసనాయేవ. సా కాయవచీసమాచారగహణేన గహితాపి సమానా యస్మా ఆజీవట్ఠమకసీలం నామ ఏతస్మిఞ్ఞేవ ద్వారద్వయే ఉప్పజ్జతి, న ఆకాసే, తస్మా ఆజీవట్ఠమకసీలదస్సనత్థం విసుం వుత్తా. తత్థ నసేవితబ్బపరియేసనా అనరియపరియేసనాయ కథేతబ్బా. సేవితబ్బపరియేసనా అరియపరియేసనాయ. వుత్తఞ్హేతం –

> “ద్వేమా, భిక్ఖవే, పరియేసనా అనరియా చ పరియేసనా, అరియా చ పరియేసనా. కతమా చ, భిక్ఖవే, అనరియా పరియేసనా? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో అత్తనా జాతిధమ్మో సమానో జాతిధమ్మంయేవ పరియేసతి, అత్తనా జరాధమ్మో, బ్యాధిధమ్మో, మరణధమ్మో, సోకధమ్మో, సంకిలేసధమ్మో సమానో సంకిలేసధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, జాతిధమ్మం వదేథ? పుత్తభరియం, భిక్ఖవే , జాతిధమ్మం, దాసిదాసం జాతిధమ్మం అజేళకం జాతిధమ్మం, కుక్కుటసూకరం జాతిధమ్మం, హత్థిగవాస్సవళవం జాతిధమ్మం, జాతరూపరజతం జాతిధమ్మం. జాతిధమ్మా హేతే, భిక్ఖవే, ఉపధయో, ఏత్థాయం గథితో ముచ్ఛితో అజ్ఝాపన్నో అత్తనా జాతిధమ్మో సమానో జాతిధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, జరాధమ్మం వదేథ? పుత్తభరియం, భిక్ఖవే, జరాధమ్మం...పే.... జరాధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, బ్యాధిధమ్మం వదేథ? పుత్తభరియం, భిక్ఖవే, బ్యాధిధమ్మం, దాసిదాసం బ్యాధిధమ్మం, అజేళకం, కుక్కుటసూకరం, హత్థిగవాస్సవళవం బ్యాధిధమ్మం. బ్యాధిధమ్మా హేతే, భిక్ఖవే, ఉపధయో, ఏత్థాయం గథితో ముచ్ఛితో అజ్ఝాపన్నో అత్తనా బ్యాధిధమ్మో సమానో బ్యాధిధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, మరణధమ్మం వదేథ? పుత్తభరియం, భిక్ఖవే, మరణధమ్మం...పే.... మరణధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, సోకధమ్మం వదేథ? పుత్తభరియం...పే.... సోకధమ్మంయేవ పరియేసతి.

కిఞ్చ, భిక్ఖవే, సంకిలేసధమ్మం వదేథ...పే.... జాతరూపరజతం సంకిలేసధమ్మం. సంకిలేసధమ్మా , హేతే, భిక్ఖవే, ఉపధయో, ఏత్థాయం గథితో ముచ్ఛితో అజ్ఝాపన్నో అత్తనా సంకిలేసధమ్మో సమానో సంకిలేసధమ్మంయేవ పరియేసతి. అయం, భిక్ఖవే, అనరియా పరియేసనాతి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౪).

అపిచ కుహనాదివసేన పఞ్చవిధా, అగోచరవసేన ఛబ్బిధా వేజ్జకమ్మాదివసేన ఏకవీసతివిధా, ఏవం పవత్తా సబ్బాపి అనేసనా అనరియపరియేసనాయేవాతి వేదితబ్బా.

“కతమా చ, భిక్ఖవే, అరియా పరియేసనా? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో అత్తనా జాతిధమ్మో సమానో జాతిధమ్మే ఆదీనవం విదిత్వా అజాతం అనుత్తరం యోగక్ఖేమం నిబ్బానం పరియేసతి, అత్తనా జరాధమ్మో, బ్యాధి, మరణ, సోక, సంకిలేసధమ్మో సమానో సంకిలేసధమ్మే ఆదీనవం విదిత్వా అసంకిలిట్ఠం అనుత్తరం యోగక్ఖేమం నిబ్బానం పరియేసతి. అయం అరియా పరియేసనాతి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౫).

అపిచ పఞ్చ కుహనాదీని ఛ అగోచరే ఏకవీసతివిధఞ్చ అనేసనం వజ్జేత్వా భిక్ఖాచరియాయ ధమ్మేన సమేన పరియేసనాపి అరియపరియేసనాయేవాతి వేదితబ్బా.

ఏత్థ చ యో యో “న సేవితబ్బో”తి వుత్తో, సో సో పుబ్బభాగే పాణాతిపాతాదీనం సమ్భారపరియేసనాపయోగకరణగమనకాలతో పట్ఠాయ న సేవితబ్బోవ. ఇతరో ఆదితో పట్ఠాయ సేవితబ్బో, అసక్కోన్తేన చిత్తమ్పి ఉప్పాదేతబ్బం. అపిచ సఙ్ఘభేదాదీనం అత్థాయ పరక్కమన్తానం దేవదత్తాదీనం వియ కాయసమాచారో న సేవితబ్బో, దివసస్స ద్వత్తిక్ఖత్తుం తిణ్ణం రతనానం ఉపట్ఠానగమనాదివసేన పవత్తో ధమ్మసేనాపతిమహామోగ్గల్లానత్థేరాదీనం వియ కాయసమాచారో సేవితబ్బో. ధనుగ్గహపేసనాదివసేన వాచం భిన్దన్తానం దేవదత్తాదీనం వియ వచీసమాచారో న

సేవితబ్బో, తిణ్ణం రతనానం గుణకిత్తనాదివసేన పవత్తో ధమ్మసేనాపతిమహామోగ్గల్లానత్థేరాదీనం వియ వచీసమాచారో సేవితబ్బో. అనరియపరియేసనం పరియేసన్తానం దేవదత్తాదీనం వియ పరియేసనా న సేవితబ్బా, అరియపరియేసనమేవ పరియేసన్తానం ధమ్మసేనాపతిమహామోగ్గల్లానత్థేరాదీనం వియ పరియేసనా సేవితబ్బా.

ఏవం పటిపన్నో ఖోతి ఏవం అసేవితబ్బం కాయవచీసమాచారం పరియేసనఞ్చ పహాయ సేవితబ్బానం పారిపూరియా పటిపన్నో, దేవానమిన్ద, భిక్ఖు పాతిమోక్ఖసంవరాయ ఉత్తమజేట్ఠకసీలసంవరత్థాయ పటిపన్నో నామ హోతీతి భగవా ఖీణాసవస్స ఆగమనీయపుబ్బభాగపటిపదం కథేసి.

ఇన్ద్రియసంవరవణ్ణనా

३६७. దుతియపుచ్ఛాయం **ఇన్ద్రియసంవరాయా**తి ఇన్ద్రియానం పిధానాయ, గుత్తద్వారతాయ సంవుతద్వారతాయాతి అత్థో. విస్సజ్జనే పనస్స **చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం రూపమ్పీ**తిఆది సేవితబ్బరూపాదివసేన ఇన్ద్రియసంవరదస్సనత్థం వుత్తం. తత్థ **ఏవం వుత్తే**తి హేట్ఠా సోమనస్సాదిపఞ్హావిస్సజ్జనానం సుతత్తా ఇమినాపి ఏవరూపేన భవితబ్బన్తి సఞ్జాతపటిభానో భగవతా ఏవం వుత్తే సక్కో దేవానమిన్దో భగవన్తం ఏతదవోచ, ఏతం **ఇమస్స ఖో అహం, భన్తే**తి ఆదికం వచనం అవోచ. భగవాపిస్స ఓకాసం దత్వా తుణ్హీ అహోసి. కథేతుకామోపి హి యో అత్థం సమ్పాదేతుం న సక్కోతి, అత్థం సమ్పాదేతుం సక్కోన్తో వా న కథేతుకామో హోతి, న తస్స భగవా ఓకాసం కరోతి. అయం పన యస్మా కథేతుకామో చేవ, సక్కోతి చ అత్థం సమ్పాదేతుం తేనస్స భగవా ఓకాసమకాసి.

తత్థ **ఏవరూపం న సేవితబ్బ**న్తి ఆదీసు అయం సఙ్ఖేపో – యం రూపం పస్సతో రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, తం న సేవితబ్బం న దట్ఠబ్బం న ఓలోకేతబ్బన్తి అత్థో. యం పన పస్సతో అసుభసఞ్ఞా వా సణ్ఠాతి, పసాదో వా ఉప్పజ్జతి, అనిచ్చసఞ్ఞాపటిలాభో వా హోతి, తం సేవితబ్బం.

యం చిత్తక్ఖరం చిత్తబ్యఞ్జనమ్పి సద్దం సుణతో రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, ఏవరూపో సద్దో న సేవితబ్బో. యం పన అత్థనిస్సితం ధమ్మనిస్సితం కుమ్భదాసిగీతమ్పి సుణన్తస్స పసాదో వా ఉప్పజ్జతి, నిబ్బిదా వా సణ్ఠాతి, ఏవరూపో సద్దో సేవితబ్బో.

యం గన్ధం ఘాయతో రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, ఏవరూపో గన్ధో న సేవితబ్బో. యం పన గన్ధం ఘాయతో అసుభసఞ్ఞాదిపటిలాభో హోతి, ఏవరూపో గన్ధో సేవితబ్బో.

యం రసం సాయతో రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, ఏవరూపో రసో న సేవితబ్బో. యం పన రసం సాయతో ఆహారే పటికూలసఞ్ఞా చేవ ఉప్పజ్జతి, సాయితపచ్చయా చ కాయబలం నిస్సాయ అరియభూమిం ఓక్కమితుం సక్కోతి, మహాసీవత్థేరభాగినేయ్యసీవసామణేరస్స వియ పరిభుఞ్జన్తస్సేవ కిలేసక్ఖయో వా హోతి, ఏవరూపో రసో సేవితబ్బో.

యం ఫోట్ఠబ్బం ఫుసతో రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, ఏవరూపం ఫోట్ఠబ్బం న సేవితబ్బం. యం పన ఫుసతో సారిపుత్తత్థేరాదీనం వియ ఆసవక్ఖయో చేవ, వీరియఞ్చ సుపగ్గహితం, పచ్ఛిమా చ జనతా దిట్ఠానుగతిం ఆపాదనేన అనుగ్గహితా హోతి, ఏవరూపం ఫోట్ఠబ్బం సేవితబ్బం. సారిపుత్తత్థేరో కిర తింస వస్సాని మఞ్చే పిట్ఠిం న పసారేసి. తథా

మహామొగ్గల్లానత్థేరో. మహాకస్సపత్థేరో వీసవస్ససతం మఞ్చే పిట్ఠిం న పసారేసి. అనురుద్ధత్థేరో పణ్ణాస వస్సాని. భద్దియత్థేరో తింస వస్సాని. సోణత్థేరో అట్ఠారస వస్సాని. రట్ఠపాలత్థేరో ద్వాదస. ఆనన్దత్థేరో పన్నరస. రాహులత్థేరో ద్వాదస. బాకులత్థేరో అసీతి వస్సాని. నాళకత్థేరో యావపరినిబ్బానా మఞ్చే పిట్ఠిం న పసారేసీతి.

యే మనోవిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే సమన్నాహరన్తస్స రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, "అహో, వత యం పరేసం పరవిత్తూపకరణం తం మమస్సా"తిఆదినా నయేన వా అభిజ్ఝాదీని ఆపాథమాగచ్ఛన్తి ఏవరూపా ధమ్మా న సేవితబ్బా. "సబ్బే సత్తా అవేరా హోన్తూ"తి ఏవం మేత్తాదివసేన, యే వా పన తిణ్ణం థేరానం ధమ్మా, ఏవరూపా సేవితబ్బా. తయో కిర థేరా వస్సూపనాయికదివసే కామవితక్కాదయో అకుసలవితక్కా న వితక్కేతబ్బాతి కతికం అకంసు. అథ పవారణదివసే సఙ్ఘత్థేరో సఙ్ఘనవకం పుచ్ఛి – "ఆవుసో, ఇమస్మిం తేమాసే కిత్తకే ఠానే చిత్తస్స ధావితుం దిన్న"న్తి? న, భన్తే, పరివేణపరిచ్ఛేదతో బహి ధావితుం అదాసిన్తి. దుతియం పుచ్ఛి – "తవ ఆవుసో"తి? నివాసగేహతో, భన్తే, బహి ధావితుం న అదాసిన్తి. అథ ద్వేపి థేరం పుచ్ఛింసు "తుమ్హాకం పన, భన్తే"తి? నియకజ్ఝత్తఖన్ధపఞ్చకతో, ఆవుసో, బహి ధావితుం న అదాసిన్తి. తుమ్హేహి, భన్తే, దుక్కరం కతన్తి. ఏవరూపో మనోవిఞ్ఞేయ్యో ధమ్మో సేవితబ్బో.

౩౬౬. **ఏకన్తవాదా**తి ఏకోయేవ అన్తో వాదస్స ఏతేసం, న ద్వేధా గతవాదాతి **ఏకన్తవాదా,** ఏకఞ్ఞేవ వదన్తీతి పుచ్ఛతి. **ఏకన్తసీలా**తి ఏకాచారా. **ఏకన్తఛన్దా**తి ఏకలద్ధికా. **ఏకన్తఅజ్ఝోసానా**తి ఏకన్తపరియోసానా.

అనేకధాతు నానాధాతు ఖో, దేవానమిన్ద, లోకోతి దేవానమిన్ద, అయం లోకో అనేకజ్ఝాసయో నానజ్ఝాసయో. ఏకస్మిం గన్తుకామే ఏకో ఠాతుకామో హోతి. ఏకస్మిం ఠాతుకామే ఏకో సయితుకామో హోతి. ద్వే సత్తా ఏకజ్ఝాసయా నామ దుల్లభా. తస్మిం అనేకధాతునానాధాతుస్మిం లోకే యం యదేవ ధాతుం యం యదేవ అజ్ఝాసయం సత్తా అభినివిసన్తి గణ్హన్తి, తం తదేవ. **థామసా పరామాసా**తి థామేన చ పరామాసేన చ. **అభినివిస్స వోహరన్తీ**తి సుట్ఠు గణ్హిత్వా వోహరన్తి, కథేన్తి దీపేన్తి కిత్తేన్తి. **ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ**న్తి ఇదం అమ్హాకమేవ వచనం సచ్చం, అఞ్ఞేసం వచనం మోఘం తుచ్ఛం నిరత్థకన్తి.

అచ్చన్తనిట్ఠాతి అన్తో వుచ్చతి వినాసో, అన్తం అతీతా నిట్ఠా ఏతేసన్తి అచ్చన్తనిట్ఠా. యా ఏతేసం నిట్ఠా, యో పరమస్సాసో నిబ్బానం, తం సబ్బేసం వినాసాతిక్కన్తం నిచ్చన్తి వుచ్చతి. **యోగక్ఖేమో**తి నిబ్బానస్సేవ నామం, అచ్చన్తో యోగక్ఖేమో ఏతేసన్తి **అచ్చన్తయోగక్ఖేమీ.** సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మం అరియమగ్గం చరన్తీతి **బ్రహ్మచారీ.** అచ్చన్తత్థాయ బ్రహ్మచారీ **అచ్చన్తబ్రహ్మచారీ.** **పరియోసాన**న్తిపి నిబ్బానస్స నామం. అచ్చన్తం పరియోసానం ఏతేసన్తి **అచ్చన్తపరియోసానా.**

తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తాతి తణ్హాసఙ్ఖయోతి మగ్గోపి నిబ్బానమ్పి. మగ్గో తణ్హం సఙ్ఖిణాతి వినాసేతీతి తణ్హాసఙ్ఖయో. నిబ్బానం యస్మా తం ఆగమ్మ తణ్హా సఙ్ఖీయతి వినస్సతి, తస్మా తణ్హాసఙ్ఖయో. తణ్హాసఙ్ఖయేన మగ్గేన విముత్తా, తణ్హాసఙ్ఖయే నిబ్బానే విముత్తా అధిముత్తాతి **తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తా.**

ఏత్తావతా చ భగవతా చుద్దసపి మహాపఞ్హా బ్యాకతా హోన్తి. చుద్దస మహాపఞ్హా నామ ఇస్సామచ్ఛరియం ఏకో పఞ్హో, పియాప్పియం ఏకో, ఛన్దో ఏకో, వితక్కో ఏకో, పపఞ్చో ఏకో, సోమనస్సం ఏకో, దోమనస్సం ఏకో, ఉపేక్ఖా ఏకో, కాయసమాచారో ఏకో, వచీసమాచారో ఏకో, పరియేసనా ఏకో, ఇన్ద్రియసంవరో ఏకో, అనేకధాతు ఏకో, అచ్చన్తనిట్ఠా ఏకోతి.

౩౬౭. **ఏజా**తి చలనట్ఠేన తణ్హా వుచ్చతి. సా పీళనట్ఠేన **రోగో**, అన్తో పదుస్సనట్ఠేన **గణ్డో**, అనుప్పవిట్ఠట్ఠేన **సల్లం. తస్మా అయం పురిసో**తి యస్మా ఏజా అత్తనా కతకమ్మానురూపేన పురిసం తత్థ తత్థ అభినిబ్బత్తత్థాయ కడ్ఢతి, తస్మా అయం పురిసో తేసం తేసం భవానం వసేన ఉచ్చావచం ఆపజ్జతి. బ్రహ్మలోకే ఉచ్చో హోతి, దేవలోకే అవచో. దేవలోకే ఉచ్చో, మనుస్సలోకే అవచో. మనుస్సలోకే ఉచ్చో, అపాయే అవచో. **యేసాహం, భన్తే**తి యేసం అహం భన్తే. సన్ధివసేన పనేత్థ "యేసాహ"న్తి హోతి. **యథాసుతం యథాపరియత్త**న్తి యథా మయా సుతో చేవ ఉగ్గహితో చ, ఏవం. **ధమ్మం దేసేమీ**తి సత్తవతపదం ధమ్మం దేసేమి. **న చాహం తేస**న్తి అహం పన తేసం సావకో న సమ్పజ్జామి. **అహం ఖో పన, భన్తే**తిఆదినా అత్తనో సోతాపన్నభావం జానాపేతి.

సోమనస్సపటిలాభకథావణ్ణనా

౩౬౮. **వేదపటిలాభ**న్తి తుట్ఠిపటిలాభం. **దేవాసురసఙ్గామో**తి దేవానఞ్చ అసురానఞ్చ సఙ్గామో. **సముపబ్యూళ్హో**తి సమాపన్నో నలాటేన నలాటం పహరణాకారప్పత్తో వియ. ఏతేసం కిర కదాచి మహాసముద్దపిట్ఠే సఙ్గామో హోతి తత్థ పన ఛేదనవిజ్ఝనాదీహి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘాతో నామ నత్థి, దారుమేణ్డకయుద్ధం వియ జయపరాజయమత్తమేవ హోతి. కదాచి దేవా జినన్తి, కదాచి అసురా. తత్థ యస్మిం సఙ్గామే దేవా పున అపచ్చాగమనాయ అసురే జినింసు, తం సన్ధాయ **తస్మిం ఖో పన భన్తే**తిఆదిమాహ. **ఉభయమేత**న్తి ఉభయం ఏతం. దువిధమ్పి ఓజం ఏత్థ దేవలోకే దేవాయేవ పరిభుఞ్జిస్సన్తీతి ఏవమస్స ఆవజ్జన్తస్స బలవపీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జి. **సదణ్డావచరో**తి సదణ్డావచరకో, దణ్డగ్గహణేన సత్థగ్గహణేన సద్ధిం అహోసి, న నిక్ఖిత్తదణ్డసత్థోతి దస్సేతి. **ఏకన్తనిబ్బిదాయా**తి ఏకన్తేనేవ వట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయాతి సబ్బం మహాగోవిన్దసుత్తే వుత్తమేవ.

౩౬౯. **పవేదేసీ**తి కథేసి దీపేసి. **ఇధేవా**తి ఇమస్మిఞ్ఞేవ ఓకాసే. **దేవభూతస్స మే సతో**తి దేవస్స మే సతో. **పునరాయు చ మే లద్ధో**తి పున అఞ్ఞేన కమ్మవిపాకేన మే జీవితం లద్ధన్తి, ఇమినా అత్తనో చుతభావం చేవ ఉపపన్నభావఞ్చ ఆవికరోతి.

దివియా కాయాతి దిబ్బా అత్తభావా. **ఆయుం హిత్వా అమానుస**న్తి దిబ్బం ఆయుం జహిత్వా. **అమూళ్హో గబ్భమేస్సామీ**తి నియతగతికత్తా అమూళ్హో హుత్వా. **యత్థ మే రమతీ మనో**తి యత్థ మే మనో రమిస్సతి, తత్థేవ ఖత్తియకులాదీసు గబ్భం ఉపగచ్ఛిస్సామీతి సత్తక్ఖత్తుం దేవే చ మానుసే చాతి ఇమమత్థం దీపేతి.

ఞాయేన విహరిస్సామీతి మనుస్సేసు ఉపపన్నోపి మాతరం జీవితా వోరోపనాదీనం అభబ్బత్తా ఞాయేన కారణేన సమేన విహరిస్సామీతి అత్థో.

సమ్బోధి చే భవిస్సతీతి ఇదం సకదాగామిమగ్గం సన్ధాయ వదతి, సచే సకదాగామీ భవిస్సామీతి దీపేతి. **అఞ్ఞాతా విహరిస్సామీ**తి అఞ్ఞాతా ఆజానితుకామో హుత్వా విహరిస్సామి. **స్వేవ అన్తో భవిస్సతీ**తి సో ఏవ మే మనుస్సలోకే అన్తో భవిస్సతీతి.

పున దేవో భవిస్సామి, దేవలోకస్మిం ఉత్తమోతి పున దేవలోకస్మిం ఉత్తమో సక్కో దేవానమిన్దో భవిస్సామీతి వదతి.

అన్తిమే వత్తమానమ్హీతి అన్తిమే భవే వత్తమానే. **సో నివాసో భవిస్సతీ**తి యే తే ఆయునా చ పఞ్ఞాయ చ అకనిట్ఠా జేట్ఠకా సబ్బదేవేహి పణీతతరా దేవా, అవసానే మే సో నివాసో భవిస్సతి . అయం కిర తతో సక్కత్తభావతో చుతో తస్మిం

అత్తభావే అనాగామిమగ్గస్స పటిలద్ధత్తా ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ హుత్వా అవిహాదీసు నిబ్బత్తన్తో అవసానే అకనిట్ఠే నిబ్బత్తిస్సతి. తం సన్ధాయ ఏవమాహ. ఏస కిర అవిహేసు కప్పసహస్సం వసిస్సతి, అతప్పేసు ద్వే కప్పసహస్సాని, సుదస్సేసు చత్తారి కప్పసహస్సాని, సుదస్సీసు అట్ఠ, అకనిట్ఠేసు సోళసాతి ఏకతింస కప్పసహస్సాని బ్రహ్మాయుం అనుభవిస్సతి. సక్కో దేవరాజా అనాథపిణ్డికో గహపతి విసాఖా మహాఉపాసికాతి తయోపి హి ఇమే ఏకప్పమాణఆయుకా ఏవ, వట్టాభిరతసత్తా నామ ఏతేహి సదిసా సుఖభాగినో నామ నత్థి.

౩౬౦. అపరియోసితసఙ్కప్పోతి అనిట్ఠితమనోరథో. **యస్సు మఞ్ఞామి సమణేతి** యే చ సమణే పవివిత్తవిహారినోతి మఞ్ఞామి.

ఆరాధనాతి సమ్పాదనా. **విరాధనాతి** అసమ్పాదనా. **న సమ్పాయన్తీతి** సమ్పాదేత్వా కథేతుం న సక్కోన్తి.

ఆదిచ్చబన్ధునన్తి ఆదిచ్చోపి గోతమగోత్తో, భగవాపి గోతమగోత్తో, తస్మా ఏవమాహ. **యం కరోమసీతి** యం పుబ్బే బ్రహ్మునో నమక్కారం కరోమ. **సమం దేవేహీతి** దేవేహి సద్ధిం, ఇతో పట్ఠాయ ఇదాని అమ్హాకం బ్రహ్మునో నమక్కారకరణం నత్థీతి దస్సేతి. **సామం కరోమాతి** నమక్కారం కరోమ.

౩౬౧. పరామసిత్వాతి తుట్ఠచిత్తో సహాయం హత్థేన హత్థమ్హి పహరన్తో వియ పథవిం పహరిత్వా, సక్ఖిభావత్థాయ వా పహరిత్వా "యథా త్వం నిచ్చలో, ఏవమహం భగవతీ"తి. **అజ్ఝిట్ఠపఞ్హాతి** అజ్ఝేసితపఞ్హా పత్థితపఞ్హా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

సక్కపఞ్హసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

៩. మహాసతిపట్ఠానసుత్తవణ్ణనా

ఉద్దేసవారకథావణ్ణనా

౩౭౩. ఏవం మే సుతన్తి మహాసతిపట్ఠానసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గోతి** కస్మా భగవా ఇదం సుత్తమభాసి? కురురట్ఠవాసీనం గమ్భీరదేసనాపటిగ్గహణసమత్థతాయ. కురురట్ఠవాసినో కిర భిక్ఖూ భిక్ఖునియో ఉపాసకా ఉపాసికాయో ఉతుపచ్చయాదిసమ్పన్నత్తా తస్స రట్ఠస్స సప్పాయఉతుపచ్చయసేవనేన నిచ్చం కల్లసరీరా కల్లచిత్తా చ హోన్తి. తే చిత్తసరీరకల్లతాయ అనుగ్గహితపఞ్ఞాబలా గమ్భీరకథం పటిగ్గహేతుం సమత్థా హోన్తి. తేన నేసం భగవా ఇమం గమ్భీరదేసనాపటిగ్గహణసమత్థతం సమ్పస్సన్తో ఏకవీసతియా ఠానేసు కమ్మట్ఠానం అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా ఇదం గమ్భీరత్థం మహాసతిపట్ఠానసుత్తం అభాసి. యథా హి పురిసో సువణ్ణచఙ్కోటకం లభిత్వా తత్థ నానాపుప్ఫాని పక్ఖిపేయ్య, సువణ్ణమఞ్జూసం వా పన లభిత్వా సత్తరతనాని పక్ఖిపేయ్య, ఏవం భగవా కురురట్ఠవాసిపరిసం లభిత్వా గమ్భీరదేసనం దేసేసి. తేనేవేత్థ అఞ్ఞానిపి గమ్భీరత్థాని ఇమస్మిం దీఘనికాయే **మహానిదానం** మజ్ఝిమనికాయే **సతిపట్ఠానం, సారోపమం, రుక్ఖోపమం, రట్ఠపాలం, మాగణ్డియం, ఆనేఞ్జసప్పాయన్తి** అఞ్ఞానిపి సుత్తాని దేసేసి.

అపిచ తస్మిం జనపదే చతస్సో పరిసా పకతియావ సతిపట్ఠానభావనానుయోగమనుయుత్తా విహరన్తి, అన్తమసో దాసకమ్మకరపరిజానాపి సతిపట్ఠానపటిసంయుత్తమేవ కథం కథేన్తి. ఉదకతిత్థసుత్తకన్తనట్ఠానాదీసుపి నిరత్థకకథా నామ నప్పవత్తతి. సచే కాచి ఇత్థీ "అమ్మ, త్వం కతరం సతిపట్ఠానభావనం మనసికరోసీ"తి పుచ్ఛితా "న కిఞ్చీ"తి వదతి, తం గరహన్తి "ధిరత్థు తవ జీవితం, జీవమానాపి త్వం మతసదిసా"తి. అథ నం "మా దాని పున ఏవమకాసీ"తి ఓవదిత్వా అఞ్ఞతరం సతిపట్ఠానం ఉగ్గణ్హాపేన్తి. యా పన "అహం అసుకసతిపట్ఠానం నామ మనసికరోమీ"తి వదతి, తస్సా "సాధు సాధూ"తి సాధుకారం కత్వా "తవ జీవితం సుజీవితం, త్వం నామ మనుస్సత్తం పత్తా, తవత్థాయ సమ్మాసమ్బుద్ధో ఉప్పన్నో"తిఆదీహి పసంసన్తి. న కేవలఞ్చేత్థ మనుస్సజాతికావ సతిపట్ఠానమనసికారయుత్తా, తే నిస్సాయ విహరన్తా తిరచ్ఛానగతాపి.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర నటకో సువపోతకం గహేత్వా సిక్ఖాపేన్తో విచరతి. సో భిక్ఖునుపస్సయం ఉపనిస్సాయ వసిత్వా గమనకాలే సువపోతకం పముస్సిత్వా గతో. తం సామణేరియో గహేత్వా పటిజగ్గింసు. బుద్ధరక్ఖితోతి నామం అకంసు. తం ఏకదివసం పురతో నిసిన్నం దిస్వా మహాథేరీ ఆహ – "బుద్ధరక్ఖితా"తి. కిం, అయ్యేతి? అత్థి తే కోచి భావనామనసికారోతి? నత్థి, అయ్యేతి. ఆవుసో, పబ్బజితానం సన్తికే వసన్తేన నామ విస్సట్ఠఅత్తభావేన భవితుం న వట్టతి, కోచిదేవ మనసికారో ఇచ్ఛితబ్బో, త్వం పన అఞ్ఞం న సక్ఖిస్ససి, "అట్ఠి అట్ఠీ"తి సజ్ఝాయం కరోహీతి. సో థేరియా ఓవాదే ఠత్వా "అట్ఠి అట్ఠీ"తి సజ్ఝాయన్తో చరతి.

తం ఏకదివసం పాతోవ తోరణగ్గే నిసీదిత్వా బాలాతపం తపమానం ఏకో సకుణో నఖపఞ్జరేన అగ్గహేసి. సో "కిరి కిరీ"తి సద్దమకాసి. సామణేరియో సుత్వా "అయ్యే బుద్ధరక్ఖితో సకుణేన గహితో, మోచేమ న"న్తి లేడ్డుఆదీని గహేత్వా అనుబన్ధిత్వా మోచేసుం . తం ఆనేత్వా పురతో ఠపితం థేరీ ఆహ – "బుద్ధరక్ఖిత, సకుణేన గహితకాలే కిం చిన్తేసీ"తి? న, అయ్యే, అఞ్ఞం కిఞ్చి చిన్తేసిం, అట్ఠిపుఞ్జోవ అట్ఠిపుఞ్జం గహేత్వా గచ్ఛతి, కతరస్మిం ఠానే విప్పకిరిస్సతీతి, ఏవం అయ్యే అట్ఠిపుఞ్జమేవ

చిన్తేసిన్తి. సాధు, సాధు, బుద్ధరక్ఖిత, అనాగతే భవక్ఖయస్స తే పచ్చయో భవిస్సతీతి. ఏవం తత్థ తిరచ్ఛానగతాపి సతిపట్ఠానమనసికారయుత్తా. తస్మా నేసం భగవా సతిపట్ఠానబుద్ధిమేవ జనేన్తో ఇదం సుత్తమభాసి.

తత్థ **ఏకాయనోతి** ఏకమగ్గో. మగ్గస్స హి –

"మగ్గో పన్థో పథో పజ్జో, అఞ్జసం వటుమాయనం;
నావా ఉత్తరసేతూ చ, కుల్లో చ భిసిసఙ్కమో"తి.

బహూని నామాని. స్వాయమిధ అయననామేన వుత్తో, తస్మా **ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గోతి** ఏత్థ ఏకమగ్గో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో న ద్విధా పథభూతోతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. అథ వా ఏకేన అయితబ్బోతి ఏకాయనో. ఏకేనాతి గణసఙ్గణికం పహాయ వూపకట్ఠేన పవివిత్తచిత్తేన. అయితబ్బో పటిపజ్జితబ్బో, అయన్తి వా ఏతేనాతి అయనో, సంసారతో నిబ్బానం గచ్ఛన్తీతి అత్థో. ఏకస్స అయనో ఏకాయనో. **ఏకస్సాతి** సేట్ఠస్స. సబ్బసత్తసేట్ఠో చ భగవా, తస్మా భగవతోతి వుత్తం హోతి. కిఞ్చాపి హి తేన అఞ్ఞేపి అయన్తి, ఏవం సన్తేపి భగవతోవ సో అయనో తేన ఉప్పాదితత్తా. యథాహ "సో హి, బ్రాహ్మణ, భగవా అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా"తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౭౯). అయతీతి వా అయనో, గచ్ఛతి పవత్తతీతి అత్థో. ఏకస్మిం అయనోతి ఏకాయనో, ఇమస్మింయేవ ధమ్మవినయే పవత్తతి, న అఞ్ఞత్థాతి వుత్తం హోతి. యథాహ – "ఇమస్మిం ఖో, సుభద్ద, ధమ్మవినయే అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో ఉపలబ్భతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౪). దేసనాభేదోయేవ హేసో, అత్థతో పన ఏకోవ. అపిచ ఏకం అయతీతి ఏకాయనో. పుబ్బభాగే నానాముఖభావనానయప్పవత్తోపి అపరభాగే ఏకం నిబ్బానమేవ గచ్ఛతీతి వుత్తం హోతి. యథాహ బ్రహ్మా సహమ్పతి –

ఏకాయనం జాతిఖయన్తదస్సీ,
మగ్గం పజానాతి హితానుకమ్పీ;
ఏతేన మగ్గేన తరింసు పుబ్బే,
తరిస్సన్తి యే చ తరన్తి ఓఘన్తి. (సం॰ ని॰ ౫.౪౦౯);

కేచి పన "న పారం దిగుణం యన్తీ"తి గాథానయేన యస్మా ఏకవారం నిబ్బానం గచ్ఛతి, తస్మా "ఏకాయనో"తి వదన్తి, తం న యుజ్జతి. ఇమస్స హి అత్థస్స సకిం అయనోతి ఇమినా బ్యఞ్జనేన భవితబ్బం. యది పన ఏకం అయనమస్స ఏకా గతి పవత్తీతి ఏవం అత్థం యోజేత్వా వుచ్చేయ్య, బ్యఞ్జనం యుజ్జేయ్య, అత్థో పన ఉభయథాపి న యుజ్జతి. కస్మా? ఇధ పుబ్బభాగమగ్గస్స అధిప్పేతత్తా. కాయాదిచతుఆరమ్మణప్పవత్తో హి పుబ్బభాగసతిపట్ఠానమగ్గో ఇధాధిప్పేతో, న లోకుత్తరో, సో చ అనేకవారమ్పి అయతి, అనేకఞ్చస్స అయనం హోతి.

పుబ్బేపి చ ఇమస్మిం పదే మహాథేరానం సాకచ్ఛా అహోసియేవ. తిపిటకచూళనాగత్థేరో పుబ్బభాగసతిపట్ఠానమగ్గోతి ఆహ. ఆచరియో పనస్స తిపిటకచూళసుమత్థేరో మిస్సకమగ్గోతి ఆహ. పుబ్బభాగో భన్తేతి? మిస్సకో, ఆవుసోతి. ఆచరియే పన పునప్పునం భణన్తే అప్పటిబాహిత్వా తుణ్హీ అహోసి. పఞ్హం అవినిచ్ఛినిత్వావ ఉట్ఠహింసు. అథాచరియత్థేరో నహానకోట్ఠకం గచ్ఛన్తో "మయా మిస్సకమగ్గో కథితో, చూళనాగో పుబ్బభాగమగ్గోతి ఆదాయ వోహరతి, కో ను ఖో ఏత్థ నిచ్ఛయో"తి సుత్తన్తం ఆదితో పట్ఠాయ పరివత్తేన్తో "యో హి కోచి , భిక్ఖవే, ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానే ఏవం భావేయ్య సత్త

వస్సానీ"తి ఇమస్మిం ఠానే సల్లక్ఖేసి. లోకుత్తరమగ్గో ఉప్పజ్జిత్వా సత్త వస్సాని తిట్ఠమానో నామ నత్థి, మయా వుత్తో మిస్సకమగ్గో న లబ్భతి. చూళనాగేన దిట్ఠో పుబ్బభాగమగ్గోవ లబ్భతీతి ఞత్వా అట్ఠమియం ధమ్మసవనే సఙ్ఘట్టే అగమాసి.

పోరాణకత్థేరా కిర పియధమ్మసవనా హోన్తి, సద్దం సుత్వావ "అహం పఠమం, అహం పఠమ"న్తి ఏకప్పహారేనేవ ఓసరన్తి. తస్మిఞ్చ దివసే చూళనాగత్థేరస్స వారో, తేన ధమ్మాసనే నిసీదిత్వా బీజనిం గహేత్వా పుబ్బగాథాసు వుత్తాసు థేరస్స ఆసనపిట్ఠియం ఠితస్స ఏతదహోసి – "రహో నిసీదిత్వా న వక్ఖామీ"తి. పోరాణకత్థేరా హి అనుసూయకా హోన్తి. న అత్తనో రుచిమేవ ఉచ్ఛుభారం వియ ఏవం ఉక్ఖిపిత్వా విచరన్తి, కారణమేవ గణ్హన్తి, అకారణం విస్సజ్జేన్తి. తస్మా థేరో "ఆవుసో, చూళనాగా"తి ఆహ. సో ఆచరియస్స వియ సద్దోతి ధమ్మం ఠపేత్వా "కిం భన్తే"తి ఆహ. ఆవుసో, చూళనాగ, మయా వుత్తో మిస్సకమగ్గో న లబ్భతి, తయా వుత్తో పుబ్బభాగసతిపట్ఠానమగ్గోవ లబ్భతీతి. థేరో చిన్తేసి – "అమ్హాకం ఆచరియో సబ్బపరియత్తికో తేపిటకో సుతబుద్ధో, ఏవరూపస్సాపి నామ భిక్ఖునో అయం పఞ్హో ఆలులేతి, అనాగతే మమ భాతికా ఇమం పఞ్హం ఆలులేస్సన్తీతి సుత్తం గహేత్వా ఇమం పఞ్హం నిచ్చలం కరిస్సామీ"తి పటిసమ్భిదామగ్గతో "ఏకాయనమగ్గో వుచ్చతి పుబ్బభాగసతిపట్ఠానమగ్గో".

మగ్గానట్ఠఙ్గికో సేట్ఠో, సచ్చానం చతురో పదా;
విరాగో సేట్ఠో ధమ్మానం, ద్విపదానఞ్చ చక్ఖుమా.

ఏసేవ మగ్గో నత్థఞ్ఞో, దస్సనస్స విసుద్ధియా;
ఏతఞ్హి తుమ్హే పటిపజ్జథ, మారసేనప్పమద్దనం;
ఏతఞ్హి తుమ్హే పటిపన్నా, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథాతి. –

సుత్తం ఆహరిత్వా ఠపేసి.

మగ్గోతి కేనట్ఠేన మగ్గో? నిబ్బానగమనట్ఠేన నిబ్బానత్థికేహి మగ్గనీయట్ఠేన చ. **సత్తానం విసుద్ధియా**తి రాగాదీహి మలేహి అభిజ్ఝావిసమలోభాదీహి చ ఉపక్కిలేసేహి కిలిట్ఠచిత్తానం సత్తానం విసుద్ధత్థాయ. తథా హి ఇమినావ మగ్గేన ఇతో సతసహస్సకప్పాధికానం చతున్నం అసఙ్ఖ్యేయ్యానం ఉపరి ఏకస్మింయేవ కప్పే నిబ్బత్తే తణ్హఙ్కరమేధఙ్కరసరణఙ్కరదీపఙ్కరనామకే బుద్ధే ఆదిం కత్వా సక్యమునిపరియోసానా అనేకే సమ్మాసమ్బుద్ధా అనేకసతా పచ్చేకబుద్ధా గణనపథం వీతివత్తా అరియసావకా చాతి ఇమే సత్తా సబ్బే చిత్తమలం పవాహేత్వా పరమవిసుద్ధిం పత్తా. రూపమలవసేన పన సంకిలేసవోదానపఞ్ఞత్తియేవ నత్థి. తథా హి –

"రూపేన సంకిలిట్ఠేన, సంకిలిస్సన్తి మాణవా;
రూపే సుద్ధే విసుజ్ఝన్తి, అనక్ఖాతం మహేసినా.

చిత్తేన సంకిలిట్ఠేన, సంకిలిస్సన్తి మాణవా;
చిత్తే సుద్ధే విసుజ్ఝన్తి, ఇతి వుత్తం మహేసినా".

యథాహ – “చిత్తసంకిలేసా, భిక్ఖవే, సత్తా సంకిలిస్సన్తి, చిత్తవోదానా విసుజ్ఝన్తీ”తి. తఞ్చ చిత్తవోదానం ఇమినా సతిపట్ఠానమగ్గేన హోతి. తేనాహ “సత్తానం విసుద్ధియా”తి.

సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయాతి సోకస్స చ పరిదేవస్స చ సమతిక్కమాయ పహానాయాతి అత్థో, అయఞ్హి మగ్గో భావితో **సన్తతిమహామత్తా**దీనం వియ సోకసమతిక్కమాయ, **పటాచారా**దీనం వియ పరిదేవసమతిక్కమాయ సంవత్తతి. తేనాహ “సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయా”తి. కిఞ్చాపి హి సన్తతిమహామత్తో –

“యం పుబ్బే తం విసోధేహి, పచ్ఛా తే మాతు కిఞ్చనం;
మజ్ఝే చే నో గహేస్ససి, ఉపసన్తో చరిస్ససీ”తి. (సు॰ ని॰ ౯౪౫);

ఇమం గాథం సుత్వావ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్తో. పటాచారా –

“న సన్తి పుత్తా తాణాయ, న పితా నాపి బన్ధవా;
అన్తకేనాధిపన్నస్స, నత్థి ఞాతీసు తాణతా”తి. (ధ॰ ప॰ ౨౮౮);

ఇమం గాథం సుత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితా. యస్మా పన కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు కఞ్చి ధమ్మం అనామసిత్వా భావనా నామ నత్థి, తస్మా తేపి ఇమినావ మగ్గేన సోకపరిదేవే సమతిక్కన్తాతి వేదితబ్బా.

దుక్ఖదోమనస్సానం అత్థఙ్గమాయాతి కాయికదుక్ఖస్స చేతసికదోమనస్సస్స చాతి ఇమేసం ద్విన్నం అత్థఙ్గమాయ, నిరోధాయాతి అత్థో. అయఞ్హి మగ్గో భావితో తిస్సత్థేరాదీనం వియ దుక్ఖస్స, సక్కాదీనం వియ చ దోమనస్సస్స అత్థఙ్గమాయ సంవత్తతి.

తత్రాయం అత్థదీపనా – సావత్థియం కిర **తిస్సో** నామ కుటుమ్బికపుత్తో చత్తాలీస హిరఞ్ఞకోటియో పహాయ పబ్బజిత్వా అగామకే అరఞ్ఞే విహరతి. తస్స కనిట్ఠభాతు భరియా “గచ్ఛథ, నం జీవితా వోరోపేథా”తి పఞ్చసతే చోరే పేసేసి. తే గన్త్వా థేరం పరివారేత్వా నిసీదింసు. థేరో ఆహ – “కస్మా ఆగతత్థ ఉపాసకా”తి? తం జీవితా వోరోపేస్సామాతి. పాటిభోగం మే ఉపాసకా, గహేత్వా అజ్జేకరత్తిం జీవితం దేథాతి. కో తే, సమణ, ఇమస్మిం ఠానే పాటిభోగో భవిస్సతీతి? థేరో మహన్తం పాసాణం గహేత్వా ద్వే ఊరుట్ఠీని భిన్దిత్వా “వట్టతి ఉపాసకా పాటిభోగో”తి ఆహ. తే అపక్కమిత్వా చఙ్కమనసీసే అగ్గిం కత్వా నిపజ్జింసు. థేరస్స వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా సీలం పచ్చవేక్ఖతో పరిసుద్ధం సీలం నిస్సాయ పీతిపామోజ్జం ఉప్పజ్జి. తతో అనుక్కమేన విపస్సనం వడ్ఢేన్తో తియామరత్తిం సమణధమ్మం కత్వా అరుణుగ్గమనే అరహత్తం పత్తో ఇమం ఉదానం ఉదానేసి –

“ఉభో పాదాని భిన్దిత్వా, సఞ్ఞపేస్సామి వో అహం;
అట్టియామి హరాయామి, సరాగమరణం అహం.

ఏవాహం చిన్తయిత్వాన, యథాభూతం విపస్సిసం;
సమ్పత్తే అరుణుగ్గమ్హి, అరహత్తమపాపుణి”న్తి.

అపరేపి **తింస భిక్ఖూ** భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞవిహారే వస్సం ఉపగన్త్వా “ఆవుసో, తియామరత్తిం సమణధమ్మోవ కాతబ్బో, న అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సన్తికం ఆగన్తబ్బ”న్తి వత్వా విహరింసు. తేసం సమణధమ్మం కత్వా పచ్చూససమయే పచలాయన్తానం ఏకో బ్యగ్ఘో ఆగన్త్వా ఏకేకం భిక్ఖుం గహేత్వా గచ్ఛతి. న కోచి “మం బ్యగ్ఘో గణ్హీ”తి వాచమ్పి నిచ్ఛారేసి. ఏవం పఞ్చసు దససు భిక్ఖూసు ఖాదితేసు ఉపోసథదివసే “ఇతరే, ఆవుసో , కుహి”న్తి పుచ్ఛిత్వా ఞత్వా చ “ఇదాని గహితేన గహితోమ్హీతి వత్తబ్బ”న్తి వత్వా విహరింసు . అథ అఞ్ఞతరం దహరభిక్ఖుం పురిమనయేనేవ బ్యగ్ఘో గణ్హి. సో “బ్యగ్ఘో భన్తే”తి ఆహ. భిక్ఖూ కత్తరదణ్డే చ ఉక్కాయో చ గహేత్వా మోచేస్సామాతి అనుబన్ధింసు. బ్యగ్ఘో భిక్ఖూనం అగతిం ఛిన్నతటట్ఠానమారుయ్హ తం భిక్ఖుం పాదఙ్గుట్ఠకతో పట్ఠాయ ఖాదితుం ఆరభి. ఇతరేపి “ఇదాని సప్పురిస, అమ్హేహి కత్తబ్బం నత్థి, భిక్ఖూనం విసేసో నామ ఏవరూపే ఠానే పఞ్ఞాయతీ”తి ఆహంసు. సో బ్యగ్ఘముఖే నిపన్నోవ తం వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో యావ గోప్ఫకా ఖాదితసమయే సోతాపన్నో హుత్వా, యావ జణ్ణుకా ఖాదితసమయే సకదాగామీ, యావ నాభియా ఖాదితసమయే అనాగామీ హుత్వా, హదయరూపే అఖాదితేయేవ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్వా ఇమం ఉదానం ఉదానేసి –

“సీలవా వతసమ్పన్నో, పఞ్ఞవా సుసమాహితో;
ముహుత్తం పమాదమన్వాయ, బ్యగ్ఘేనోరుద్ధమానసో.

పఞ్జరస్మిం గహేత్వాన, సిలాయ ఉపరీ కతో;
కామం ఖాదతు మం బ్యగ్ఘో, అట్ఠియా చ న్హారుస్స చ;
కిలేసే ఖేపయిస్సామి, ఫుసిస్సామి విముత్తియ”న్తి.

అపరోపి పీతమల్లత్థేరో నామ గిహికాలే తీసు రజ్జేసు పటాకం గహేత్వా తమ్బపణ్ణిదీపం ఆగమ్మ రాజానం పస్సిత్వా రఞ్ఞా కతానుగ్గహో ఏకదివసం కిలఞ్జకాపణసాలద్వారేన గచ్ఛన్తో “రూపం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం, తం పజహథ, తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ”తి న తుమ్హాకవాక్యం సుత్వా చిన్తేసి “నేవ కిర రూపం అత్తనో, న వేదనా”తి. సో తంయేవ అఙ్కుసం కత్వా నిక్ఖమిత్వా మహావిహారం గన్త్వా పబ్బజ్జం యాచిత్వా పబ్బజితో ఉపసమ్పన్నో ద్వేమాతికా పగుణా కత్వా తింస భిక్ఖూ గహేత్వా గబలవాలియఅఙ్గణం గన్త్వా సమణధమ్మం అకాసి. పాదేసు అవహన్తేసు జణ్ణుకేహి చఙ్కమతి. తమేనం రత్తిం ఏకో మిగలుద్దకో మిగోతి మఞ్ఞమానో పహరి. సత్తి నినివిజ్ఝిత్వా గతా, సో తం సత్తిం హరాపేత్వా పహరణముఖాని తిణవట్టియా పూరాపేత్వా పాసాణపిట్ఠియం అత్తానం నిసీదాపేత్వా ఓకాసం కారేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్వా ఉక్కాసితసద్దేన ఆగతానం భిక్ఖూనం బ్యాకరిత్వా ఇమం ఉదానం ఉదానేసి –

“భాసితం బుద్ధసేట్ఠస్స, సబ్బలోకగ్గవాదినో;
న తుమ్హాకమిదం రూపం, తం జహేయ్యాథ భిక్ఖవో.

అనిచ్చా వత సఙ్ఖారా, ఉప్పాదవయధమ్మినో;
ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝన్తి, తేసం వూపసమో సుఖో”తి.

ఏవం తావ అయం మగ్గో తిస్సత్థేరాదీనం వియ దుక్ఖస్స అత్థఙ్గమాయ సంవత్తతి.

సక్కో పన దేవానమిన్దో అత్తనో పఞ్చవిధపుబ్బనిమిత్తం దిస్వా మరణభయసన్తజ్జితో దోమనస్సజాతో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛి. సో ఉపేక్ఖాపఞ్హవిస్సజ్జనావసానే అసీతిసహస్సాహి దేవతాహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. సా చస్స ఉపపత్తి పున పాకతికావ అహోసి.

సుబ్రహ్మాపి దేవపుత్తో అచ్ఛరాసహస్సపరివుతో సగ్గసమ్పత్తిం అనుభోతి. తత్థ పఞ్చసతా అచ్ఛరాయో రుక్ఖతో పుప్ఫాని ఓచినన్తియో చవిత్వా నిరయే ఉప్పన్నా. సో “కిం ఇమా చిరాయన్తీ”తి ఉపధారేన్తో తాసం నిరయే నిబ్బత్తనభావం ఞత్వా “కిత్తకం ను ఖో మమ ఆయూ”తి ఉపపరిక్ఖన్తో అత్తనో ఆయుపరిక్ఖయం విదిత్వా చవిత్వా తత్థేవ నిరయే నిబ్బత్తనభావం దిస్వా భీతో అతివియ దోమనస్సజాతో హుత్వా “ఇమం మే దోమనస్సం సత్థా వినయిస్సతి, న అఞ్ఞో”తి అవసేసా పఞ్చసతా అచ్ఛరాయో గహేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛి –

“నిచ్చం ఉత్రస్తమిదం చిత్తం, నిచ్చం ఉబ్బిగ్గిదం మనో;
అనుప్పన్నేసు కిచ్చేసు, అథో ఉప్పతితేసు చ;
సచే అత్థి అనుత్రస్తం, తం మే అక్ఖాహి పుచ్ఛితోతి. (సం॰ ని॰ ౧.౯౮);

తతో నం భగవా ఆహ –

“నాఞ్ఞత్ర బోజ్ఝా తపసా, నాఞ్ఞత్రిన్ద్రియసంవరా;
నాఞ్ఞత్ర సబ్బనిస్సగ్గా, సోత్థిం పస్సామి పాణిన”న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౯౮);

సో దేసనాపరియోసానే పఞ్చహి అచ్ఛరాసతేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ తం సమ్పత్తిం థావరం కత్వా దేవలోకమేవ అగమాసీతి. ఏవం అయం మగ్గో భావితో సక్కాదీనం వియ దోమనస్సస్స అత్థఙ్గమాయ సంవత్తతీతి వేదితబ్బో.

ఞాయస్స అధిగమాయాతి ఞాయో వుచ్చతి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, తస్స అధిగమాయ, పత్తియాతి వుత్తం హోతి. అయఞ్హి పుబ్బభాగే లోకియో సతిపట్ఠానమగ్గో భావితో లోకుత్తరమగ్గస్స అధిగమాయ సంవత్తతి. తేనాహ “ఞాయస్స అధిగమాయా”తి. **నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయాతి** తణ్హావానవిరహితత్తా నిబ్బానన్తి లద్ధనామస్స అమతస్స సచ్ఛికిరియాయ, అత్తపచ్చక్ఖతాయాతి వుత్తం హోతి. అయఞ్హి మగ్గో భావితో అనుపుబ్బేన నిబ్బానసచ్ఛికిరియం సాధేతి. తేనాహ “నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా”తి.

తత్థ కిఞ్చాపి “సత్తానం విసుద్ధియా”తి వుత్తే సోకసమతిక్కమాదీని అత్థతో సిద్ధానేవ హోన్తి, ఠపేత్వా పన సాసనయుత్తికోవిదే అఞ్ఞేసం న పాకటాని, న చ భగవా పఠమం సాసనయుత్తికోవిదం జనం కత్వా పచ్ఛా ధమ్మం దేసేతి. తేన తేనేవ పన సుత్తేన తం తం అత్థం ఞాపేతి. తస్మా ఇధ యం యం అత్థం ఏకాయనమగ్గో సాధేతి, తం తం పాకటం కత్వా దస్సేన్తో “సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయా”తిఆదిమాహ. యస్మా వా యా సత్తానం విసుద్ధి ఏకాయనమగ్గేన సంవత్తతి, సా సోకపరిదేవానం సమతిక్కమేన హోతి. సోకపరిదేవానం సమతిక్కమో దుక్ఖదోమనస్సానం అత్థఙ్గమేన, దుక్ఖదోమనస్సానం అత్థఙ్గమో ఞాయస్సాధిగమేన, ఞాయస్సాధిగమో నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ. తస్మా ఇమమ్పి కమం దస్సేన్తో “సత్తానం విసుద్ధియా”తి వత్వా “సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయా”తిఆదిమాహ.

అపిచ వణ్ణభణనమేతం ఏకాయనమగ్గస్స. యథేవ హి భగవా – “ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేస్సామి యదిదం ఛఛక్కానీ”తి (మ. ని. ౩.౪౨౦) ఛఛక్కదేసనాయ అట్ఠహి పదేహి వణ్ణం అభాసి. యథా చ అరియవంసదేసనాయ “చత్తారోమే, భిక్ఖవే, అరియవంసా అగ్గఞ్ఞా రత్తఞ్ఞా వంసఞ్ఞా పోరాణా అసంకిణ్ణా అసంకిణ్ణపుబ్బా న సఙ్కీయన్తి న సఙ్కీయిస్సన్తి, అప్పటికుట్ఠా సమణేహి బ్రాహ్మణేహి విఞ్ఞూహీ”తి (అ. ని. ౪.౨౮) నవహి పదేహి వణ్ణం అభాసి; ఏవం ఇమస్సాపి ఏకాయనమగ్గస్స సత్తానం విసుద్ధియాతిఆదీహి సత్తహి పదేహి వణ్ణం అభాసి. కస్మాతి చే, తేసం భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననత్థం. వణ్ణభాసనఞ్హి సుత్వా తే భిక్ఖూ “అయం కిర మగ్గో హదయసన్తాపభూతం సోకం, వాచావిప్పలాపభూతం పరిదేవం, కాయికఅసాతభూతం దుక్ఖం, చేతసికఅసాతభూతం దోమనస్సన్తి చత్తారో ఉపద్దవే హనతి, విసుద్ధిం ఞాయం నిబ్బానన్తి తయో విసేసే ఆవహతీ”తి ఉస్సాహజాతా ఇమం ధమ్మదేసనం ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బం ధారేతబ్బం, వాచేతబ్బం, ఇమఞ్చ మగ్గం భావేతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి. ఇతి తేసం భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననత్థం వణ్ణం అభాసి. కమ్బలవాణిజాదయో కమ్బలాదీనం వణ్ణం వియ.

యథా హి సతసహస్సగ్ఘనికపణ్డుకమ్బలవాణిజేన ‘కమ్బలం గణ్హథా’తి ఉగ్ఘోసితేపి అసుకకమ్బలోతి న తావ మనుస్సా జానన్తి. కేసకమ్బలవాళకమ్బలాదయోపి హి దుగ్గన్ధా ఖరసమ్ఫస్సా కమ్బలాత్వేవ వుచ్చన్తి. యదా పన తేన గన్ధారకో రత్తకమ్బలో సుఖుమో ఉజ్జలో సుఖసమ్ఫస్సోతి ఉగ్ఘోసితం హోతి, తదా యే పహోన్తి, తే గణ్హన్తి. యే నప్పహోన్తి, తేపి దస్సనకామా హోన్తి; ఏవమేవ ‘ఏకాయనో, భిక్ఖవే, అయం మగ్గో’తి వుత్తేపి అసుకమగ్గోతి న తావ పాకటో హోతి. నానప్పకారకా హి అనియ్యానికమగ్గాపి మగ్గాత్వేవ వుచ్చన్తి. “సత్తానం విసుద్ధియా”తిఆదిమ్హి పన వుత్తే “అయం కిర మగ్గో చత్తారో ఉపద్దవే హనతి, తయో విసేసే ఆవహతీ”తి ఉస్సాహజాతా ఇమం ధమ్మదేసనం ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బం ధారేతబ్బం వాచేతబ్బం, ఇమఞ్చ మగ్గం భావేతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీతి వణ్ణం భాసన్తో “సత్తానం విసుద్ధియా”తిఆదిమాహ. యథా చ సతసహస్సగ్ఘనికపణ్డుకమ్బలవాణిజూపమా; ఏవం రత్తజమ్బునదసువణ్ణఉదకప్పసాదకమణిరతనసువిసుద్ధముత్తరతనపవాళాదివాణిజూపమాదయోపేత్థ ఆహరితబ్బా.

యదిదన్తి నిపాతో, యే ఇమేతి అయమస్స అత్థో. **చత్తారో**తి గణనపరిచ్ఛేదో. తేన న తతో హేట్ఠా, న ఉద్ధన్తి సతిపట్ఠానపరిచ్ఛేదం దీపేతి. **సతిపట్ఠానా**తి తయో సతిపట్ఠానా సతిగోచరోపి తిధా పటిపన్నేసు సావకేసు సత్థునో పటిఘానునయవీతివత్తతాపి, సతిపి. “చతున్నం , భిక్ఖవే, సతిపట్ఠానానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ దేసేస్సామి, తం సుణాథ…పే.… కో చ, భిక్ఖవే, కాయస్స సముదయో. ఆహారసముదయా కాయస్స సముదయో”తిఆదీసు (సం. ని. ౫.౪౦౮) హి సతిగోచరో సతిపట్ఠానన్తి వుచ్చతి. తథా “కాయో ఉపట్ఠానం నో సతి, సతి పన ఉపట్ఠానఞ్చేవ సతి చా”తిఆదీసుపి (పటి. మ. ౩.౩౫). తస్సత్థో – పతిట్ఠాతి అస్మిన్తి **పట్ఠానం.** కా పతిట్ఠాతి? సతి. సతియా పట్ఠానం **సతిపట్ఠానం,** పధానం ఠానన్తి వా పట్ఠానం. సతియా పట్ఠానం సతిపట్ఠానం హత్థిట్ఠానఅస్సట్ఠానాదీని వియ.

“తయో సతిపట్ఠానా యదరియో సేవతి, యదరియో సేవమానో సత్థా గణమనుసాసితుం అరహతీ”తి (మ. ని. ౩.౩౧౧) ఏత్థ తిధా పటిపన్నేసు సావకేసు సత్థునో పటిఘానునయవీతివత్తతా “సతిపట్ఠాన”న్తి వుత్తా. తస్సత్థో – పట్ఠపేతబ్బతో పట్ఠానం, పవత్తయితబ్బతోతి అత్థో. కేన పట్ఠపేతబ్బతోతి? సతియా. సతియా పట్ఠానం సతిపట్ఠానం. “చత్తారో సతిపట్ఠానా భావితా బహులీకతా సత్త సమ్బోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౪౭) పన సతియేవ “సతిపట్ఠాన”న్తి వుచ్చతి.

తస్సత్థో – పట్ఠాతీతి పట్ఠానం, ఉపట్ఠాతి ఓక్కన్దిత్వా పక్ఖన్దిత్వా పత్థరిత్వా పవత్తతీతి అత్థో. సతియేవ సతిపట్ఠానం. అథ వా సరణట్ఠేన సతి, ఉపట్ఠానట్ఠేన పట్ఠానం. ఇతి సతి చ సా పట్ఠానం చాతిపి సతిపట్ఠానం. ఇదమిధాధిప్పేతం.

యది ఏవం కస్మా “సతిపట్ఠానా”తి బహువచనం? సతిబహుత్తా. ఆరమ్మణభేదేన హి బహుకా ఏతా సతియో. అథ మగ్గోతి కస్మా ఏకవచనం? మగ్గట్ఠేన ఏకత్తా. చతస్సోపి హి ఏతా సతియో మగ్గట్ఠేన ఏకత్తం గచ్ఛన్తి. వుత్తఞ్హేతం – “మగ్గోతి కేనట్ఠేన మగ్గో? నిబ్బానగమనట్ఠేన. నిబ్బానత్థికేహి మగ్గనీయట్ఠేన చా”తి. చతస్సోపి చేతా అపరభాగే కాయాదీసు ఆరమ్మణేసు కిచ్చం సాధయమానా నిబ్బానం గచ్ఛన్తి, ఆదితో పట్ఠాయ చ నిబ్బానత్థికేహి మగ్గియన్తి, తస్మా చతస్సోపి ఏకో మగ్గోతి వుచ్చన్తి. ఏవఞ్చ సతి వచనానుసన్ధినా సానుసన్ధికావ దేసనా హోతి, “మారసేనప్పమద్దనం, వో భిక్ఖవే, మగ్గం దేసేస్సామి, తం సుణాథ...పే.... కతమో చ, భిక్ఖవే, మారసేనప్పమద్దనో మగ్గో? యదిదం సత్త బోజ్ఝఙ్గా”తిఆదీసు (సం. ని. ౫.౨౨౪) వియ. యథా మారసేనప్పమద్దనోతి చ, సత్త బోజ్ఝఙ్గాతి చ అత్థతో ఏకం, బ్యఞ్జనమేవేత్థ నానం . ఏవం “ఏకాయనమగ్గో”తి చ “చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి చ అత్థతో ఏకం, బ్యఞ్జనమేవేత్థ నానం, తస్మా మగ్గట్ఠేన ఏకత్తా ఏకవచనం. ఆరమ్మణభేదేన సతిబహుత్తా బహువచనం వేదితబ్బం.

కస్మా పన భగవతా చత్తారోవ సతిపట్ఠానా వుత్తా అనూనా అనధికాతి? వేనేయ్యహితత్తా. తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితసమథయానికవిపస్సనాయానికేసు హి మన్దతిక్ఖవసేన ద్వేధా ద్వేధా పవత్తేసు వేనేయ్యేసు మన్దస్స తణ్హాచరితస్స ఓళారికం కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం విసుద్ధిమగ్గో, తిక్ఖస్స సుఖుమం వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం. దిట్ఠిచరితస్సపి మన్దస్స నాతిప్పభేదగతం చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం విసుద్ధిమగ్గో, తిక్ఖస్స అతిప్పభేదగతం ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానం విసుద్ధిమగ్గో. సమథయానికస్స చ మన్దస్స అకిచ్ఛేన అధిగన్తబ్బనిమిత్తం పఠమం సతిపట్ఠానం విసుద్ధిమగ్గో, తిక్ఖస్స ఓళారికారమ్మణే అసణ్ఠహనతో దుతియం. విపస్సనాయానికస్సపి మన్దస్స నాతిప్పభేదగతారమ్మణం తతియం, తిక్ఖస్స అతిప్పభేదగతారమ్మణం చతుత్థం. ఇతి చత్తారోవ వుత్తా అనూనా అనధికాతి.

సుభసుఖనిచ్చఅత్తభావవిపల్లాసప్పహానత్థం వా. కాయో హి అసుభో, తత్థ చ సుభవిపల్లాసవిపల్లత్థా సత్తా. తేసం తత్థ అసుభభావదస్సనేన తస్స విపల్లాసస్స పహానత్థం పఠమం సతిపట్ఠానం వుత్తం. సుఖం నిచ్చం అత్తాతి గహితేసుపి చ వేదనాదీసు వేదనా దుక్ఖా, చిత్తం అనిచ్చం, ధమ్మా అనత్తా, తేసు చ సుఖనిచ్చఅత్తవిపల్లాసవిపల్లత్థా సత్తా. తేసం తత్థ దుక్ఖాదిభావదస్సనేన తేసం విపల్లాసానం పహానత్థం సేసాని తీణి వుత్తానీతి ఏవం సుభసుఖనిచ్చఅత్తభావవిపల్లాసప్పహానత్థం వా చత్తారోవ వుత్తా అనూనా అనధికాతి వేదితబ్బా. న కేవలఞ్చ విపల్లాసప్పహానత్థమేవ, అథ ఖో చతురోఘయోగాసవగన్థఉపాదానఅగతిపహానత్థమ్పి చతుబ్బిధాహారపరిఞ్ఞత్థఞ్చ చత్తారోవ వుత్తాతి వేదితబ్బా. అయం తావ పకరణనయో.

అట్ఠకథాయం పన సరణవసేన చేవ ఏకత్తసమోసరణవసేన చ ఏకమేవ సతిపట్ఠానం ఆరమ్మణవసేన చత్తారోతి ఏతదేవ వుత్తం. యథా హి చతుద్వారే నగరే పాచీనతో ఆగచ్ఛన్తా పాచీనదిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా పాచీనద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి, దక్ఖిణతో. పచ్ఛిమతో. ఉత్తరతో ఆగచ్ఛన్తా ఉత్తరదిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా ఉత్తరద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి; ఏవం – సమ్పదమిదం వేదితబ్బం. నగరం వియ హి నిబ్బానమహానగరం, ద్వారం వియ అట్ఠఙ్గికో లోకుత్తరమగ్గో, పాచీనదిసాదయో వియ కాయాదయో.

యథా పాచీనతో ఆగచ్ఛన్తా పాచీనదిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా పాచీనద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి, ఏవం కాయానుపస్సనాముఖేన ఆగచ్ఛన్తా చుద్దసవిధేన కాయానుపస్సనం భావేత్వా కాయానుపస్సనాభావనానుభావనిబ్బత్తేన అరియమగ్గేన ఏకం నిబ్బానమేవ ఓసరన్తి. యథా దక్ఖిణతో ఆగచ్ఛన్తా దక్ఖిణాయ దిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా దక్ఖిణద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి, ఏవం వేదనానుపస్సనాముఖేన ఆగచ్ఛన్తా నవవిధేన వేదనానుపస్సనం భావేత్వా వేదనానుపస్సనాభావనానుభావనిబ్బత్తేన అరియమగ్గేన ఏకం నిబ్బానమేవ ఓసరన్తి. యథా పచ్ఛిమతో ఆగచ్ఛన్తా పచ్ఛిమదిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా పచ్ఛిమద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి, ఏవం చిత్తానుపస్సనాముఖేన ఆగచ్ఛన్తా సోళసవిధేన చిత్తానుపస్సనం భావేత్వా చిత్తానుపస్సనాభావనానుభావనిబ్బత్తేన అరియమగ్గేన ఏకం నిబ్బానమేవ ఓసరన్తి. యథా ఉత్తరతో ఆగచ్ఛన్తా ఉత్తరదిసాయ ఉట్ఠానకం భణ్డం గహేత్వా ఉత్తరద్వారేన నగరమేవ పవిసన్తి, ఏవం ధమ్మానుపస్సనాముఖేన ఆగచ్ఛన్తా పఞ్చవిధేన ధమ్మానుపస్సనం భావేత్వా ధమ్మానుపస్సనాభావనానుభావనిబ్బత్తేన అరియమగ్గేన ఏకం నిబ్బానమేవ ఓసరన్తి. ఏవం సరణవసేన చేవ ఏకత్తసమోసరణవసేన చ ఏకమేవ సతిపట్ఠానం ఆరమ్మణవసేన చత్తారోవ వుత్తాతి వేదితబ్బా.

కతమే చత్తారోతి కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛా. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **భిక్ఖవే**తి ధమ్మపటిగ్గాహకపుగ్గలాలపనమేతం. **భిక్ఖూ**తి పటిపత్తిసమ్పాదకపుగ్గలనిదస్సనమేతం. అఞ్ఞేపి చ దేవమనుస్సా పటిపత్తిం సమ్పాదేన్తియేవ, సేట్ఠత్తా పన పటిపత్తియా భిక్ఖుభావదస్సనతో చ “భిక్ఖూ”తి ఆహ. భగవతో హి అనుసాసనిం సమ్పటిచ్ఛన్తేసు భిక్ఖు సేట్ఠో, సబ్బప్పకారాయ అనుసాసనియా భాజనభావతో. తస్మా సేట్ఠత్తా “భిక్ఖూ”తి ఆహ. తస్మిం గహితే పన సేసా గహితావ హోన్తి, రాజగమనాదీసు రాజగ్గహణేన సేసపరిసా వియ. యో చ ఇమం పటిపత్తిం పటిపజ్జతి, సో భిక్ఖు నామ హోతీతి పటిపత్తియా భిక్ఖుభావదస్సనతోపి “భిక్ఖూ”తి ఆహ. పటిపన్నకో హి దేవో వా హోతు మనుస్సో వా, భిక్ఖూతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతియేవ యథాహ –

> “అలఙ్కతో చేపి సమం చరేయ్య,
> సన్తో దన్తో నియతో బ్రహ్మచారీ;
> సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం,
> సో బ్రాహ్మణో సో సమణో స భిక్ఖూ”తి. (ధ. ప. ౧౪౨);

కాయేతి రూపకాయే. రూపకాయో హి ఇధ అఙ్గపచ్చఙ్గానం కేసాదీనఞ్చ ధమ్మానం సమూహట్ఠేన హత్థికాయరథకాయాదయో వియ కాయోతి అధిప్పేతో. యథా చ సమూహట్ఠేన, ఏవం కుచ్ఛితానం ఆయట్ఠేన. కుచ్ఛితానఞ్హి పరమజేగుచ్ఛానం సో ఆయోతిపి కాయో. ఆయోతి ఉప్పత్తిదేసో. తత్రాయం వచనత్థో. ఆయన్తి తతోతి ఆయో. కే ఆయన్తి? కుచ్ఛితా కేసాదయో. ఇతి కుచ్ఛితానం ఆయోతి కాయో.

కాయానుపస్సీతి కాయే అనుపస్సనసీలో కాయం వా అనుపస్సమానో. కాయేతి చ వత్వాపి పున కాయానుపస్సీతి దుతియకాయగ్గహణం అసమ్మిస్సతో వవత్థానఘనవినిబ్భోగాదిదస్సనత్థం కతన్తి వేదితబ్బం. తేన న కాయే వేదనానుపస్సీ వా, చిత్తధమ్మానుపస్సీ వా, అథ ఖో కాయానుపస్సీయేవాతి కాయసఙ్ఖాతే వత్థుస్మిం కాయానుపస్సనాకారస్సేవ దస్సనేన అసమ్మిస్సతో వవత్థానం దస్సితం హోతి. తథా న కాయే అఙ్గపచ్చఙ్గవినిముత్తఏకధమ్మానుపస్సీ, నాపి కేసలోమాదివినిముత్తఇత్థిపురిసానుపస్సీ, యోపి చేత్థ కేసలోమాదికో భూతుపాదాయసమూహసఙ్ఖాతో కాయో, తత్థపి న

భూతుపాదాయవినిముత్తఏకధమ్మానుపస్సీ, అథ ఖో రథసమ్భారానుపస్సకో వియ అఙ్గపచ్చఙ్గసమూహానుపస్సీ, నగరావయవానుపస్సకో వియ కేసలోమాదిసమూహానుపస్సీ, కదలిక్ఖన్ధపత్తవట్టివినిబ్భుజకో వియ రిత్తముట్ఠివినివేఠకో వియ చ భూతుపాదాయసమూహానుపస్సీయేవాతి నానప్పకారతో సమూహవసేనేవ కాయసఙ్ఖాతస్స వత్థునో దస్సనేన ఘనవినిబ్భోగో దస్సితో హోతి. న హేత్థ యథావుత్తసమూహవినిముత్తో కాయో వా ఇత్థీ వా పురిసో వా అఞ్ఞో వా కోచి ధమ్మో దిస్సతి, యథావుత్తధమ్మసమూహమత్తేయేవ పన తథా తథా సత్తా మిచ్ఛాభినివేసం కరోన్తి. తేనాహు పోరాణా –

> “యం పస్సతి న తం దిట్ఠం, యం దిట్ఠం తం న పస్సతి;
> అపస్సం బజ్ఝతే మూళ్హో, బజ్ఝమానో న ముచ్చతీ”తి.

ఘనవినిబ్భోగాదిదస్సనత్థన్తి వుత్తం, ఆదిసద్దేన చేత్థ అయమ్పి అత్థో వేదితబ్బో. అయఞ్హి ఏతస్మిం కాయే కాయానుపస్సీయేవ, న అఞ్ఞధమ్మానుపస్సీతి వుత్తం హోతి. యథా అనుదకభూతాయపి మరీచియా ఉదకానుపస్సినో హోన్తి, న ఏవం అనిచ్చదుక్ఖానత్తఅసుభభూతేయేవ ఇమస్మిం కాయే నిచ్చసుఖఅత్తసుభభావానుపస్సీ, అథ ఖో కాయానుపస్సీ అనిచ్చదుక్ఖానత్తఅసుభాకారసమూహానుపస్సీయేవాతి వుత్తం హోతి. అథ వా య్వాయం పరతో “ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అరఞ్ఞగతో వా…పే॰… సో సతోవ అస్ససతీ”తిఆదినా నయేన అస్సాసపస్సాసాదిచుణ్ణికజాతఅట్ఠికపరియోసానో కాయో వుత్తో, యో చ “ఇధేకచ్చో పథవీకాయం అనిచ్చతో అనుపస్సతి, ఆపోకాయం తేజోకాయం వాయోకాయం కేసకాయం లోమకాయం ఛవికాయం చమ్మకాయం మంసకాయం రుధిరకాయం న్హారుకాయం అట్ఠికాయం అట్ఠిమిఞ్జకాయ”న్తి (పటి॰ మ॰ ౩.౩౫) పటిసమ్భిదాయం కాయో వుత్తో, తస్స సబ్బస్స ఇమస్మిఞ్ఞేవ కాయే అనుపస్సనతో కాయే కాయానుపస్సీతి ఏవమ్పి అత్థో వేదితబ్బో.

అథ వా కాయే అహన్తి వా మమన్తి వా ఏవం గహేతబ్బస్స యస్స కస్సచి అననుపస్సనతో, తస్స తస్సేవ పన కేసలోమాదికస్స నానాధమ్మసమూహస్స అనుపస్సనతో కాయే కేసాదిధమ్మసమూహసఙ్ఖాతకాయానుపస్సీతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

అపిచ “ఇమస్మిం కాయే అనిచ్చతో అనుపస్సతి, నో నిచ్చతో”తిఆదినా అనుక్కమేన పటిసమ్భిదాయం ఆగతనయస్స సబ్బస్సేవ అనిచ్చలక్ఖణాదినో ఆకారసమూహసఙ్ఖాతస్స కాయస్స అనుపస్సనతోపి కాయే కాయానుపస్సీతి ఏవమ్పి అత్థో దట్ఠబ్బో. తథా హి అయం కాయే కాయానుపస్సనాపటిపదం పటిపన్నో భిక్ఖు ఇమం కాయం అనిచ్చానుపస్సనాదీనం సత్తన్నం అనుపస్సనానం వసేన అనిచ్చతో అనుపస్సతి, నో నిచ్చతో. దుక్ఖతో అనుపస్సతి, నో సుఖతో. అనత్తతో అనుపస్సతి, నో అత్తతో. నిబ్బిన్దతి, నో నన్దతి, విరజ్జతి, నో రజ్జతి, నిరోధేతి. నో సముదేతి, పటినిస్సజ్జతి, నో ఆదియతి. సో తం అనిచ్చతో అనుపస్సన్తో నిచ్చసఞ్ఞం పజహతి , దుక్ఖతో అనుపస్సన్తో సుఖసఞ్ఞం పజహతి, అనత్తతో అనుపస్సన్తో అత్తసఞ్ఞం పజహతి, నిబ్బిన్దన్తో నన్దిం పజహతి , విరజ్జన్తో రాగం పజహతి, నిరోధేన్తో సముదయం పజహతి, పటినిస్సజ్జన్తో ఆదానం పజహతీతి వేదితబ్బో.

విహరతీతి ఇరియతి. **ఆతాపీ**తి తీసు భవేసు కిలేసే ఆతాపేతీతి ఆతాపో, వీరియస్సేతం నామం. ఆతాపో అస్స అత్థీతి ఆతాపీ. **సమ్పజానో**తి సమ్పజఞ్ఞసఙ్ఖాతేన ఞాణేన సమన్నాగతో. **సతిమా**తి కాయపరిగ్గాహికాయ సతియా సమన్నాగతో. అయం పన యస్మా సతియా ఆరమ్మణం పరిగ్గహేత్వా పఞ్ఞాయ అనుపస్సతి, న హి సతివిరహితస్స అనుపస్సనా నామ

అత్థి, తేనేవాహ – "సతిఞ్చ ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, సబ్బత్థికం వదామీ"తి (సం. ని. ౫.౨౩౪). తస్మా ఏత్థ "కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీ"తి ఏత్తావతా కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం వుత్తం హోతి. అథ వా యస్మా అనాతాపినో అన్తోసఙ్కోపో అన్తరాయకరో హోతి, అసమ్పజానో ఉపాయపరిగ్గహే అనుపాయపరివజ్జనే చ సమ్ముయ్హతి, ముట్ఠస్సతి ఉపాయాపరిచ్చాగే అనుపాయాపరిగ్గహే చ అసమత్థో హోతి, తేనస్స తం కమ్మట్ఠానం న సమ్పజ్జతి. తస్మా యేసం ధమ్మానం ఆనుభావేన తం సమ్పజ్జతి, తేసం దస్సనత్థం "ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా"తి ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

ఇతి కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం సమ్పయోగఙ్గఞ్చస్స దస్సేత్వా ఇదాని పహానఙ్గం దస్సేతుం **వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సన్తి** వుత్తం. తత్థ **వినేయ్యాతి** తదఙ్గవినయేన వా విక్ఖమ్భనవినయేన వా వినయిత్వా. **లోకేతి** తస్మింయేవ కాయే. కాయో హి ఇధ లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకోతి అధిప్పేతో. యస్మా పనస్స న కాయమత్తేయేవ అభిజ్ఝాదోమనస్సం పహీయతి, వేదనాదీసుపి పహీయతియేవ. తస్మా పఞ్చపి ఉపాదానక్ఖన్ధా లోకోతి విభఙ్గే వుత్తం. లోకసఙ్ఖాతత్తా వా తేసం ధమ్మానం అత్థుద్ధారనయేనేతం వుత్తం. యం పనాహ – "తత్థ కతమో లోకో? స్వేవ కాయో లోకో"తి, అయమేవేత్థ అత్థో. తస్మిం లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం వినేయ్యాతి ఏవం సమ్బన్ధో దట్ఠబ్బో. యస్మా పనేత్థ అభిజ్ఝాగ్గహణేన కామచ్ఛన్దో, దోమనస్సగ్గహణేన బ్యాపాదో సఙ్గహం గచ్ఛతి, తస్మా నీవరణపరియాపన్నబలవధమ్మద్వయదస్సనేన నీవరణప్పహానం వుత్తం హోతీతి వేదితబ్బం.

విసేసేన చేత్థ అభిజ్ఝావినయేన కాయసమ్పత్తిమూలకస్స అనురోధస్స, దోమనస్సవినయేన కాయవిపత్తిమూలకస్స విరోధస్స, అభిజ్ఝావినయేన చ కాయే అభిరతియా, దోమనస్సవినయేన కాయభావనాయ అనభిరతియా, అభిజ్ఝావినయేన కాయే అభూతానం సుభసుఖభావాదీనం పక్ఖేపస్స, దోమనస్సవినయేన కాయే భూతానం అసుభాసుఖభావాదీనం అపనయనస్స చ పహానం వుత్తం. తేన యోగావచరస్స యోగానుభావో యోగసమత్థతా చ దీపితా హోతి. యోగానుభావో హి ఏస, యదిదం అనురోధవిరోధవిప్పముత్తో అరతిరతిసహో అభూతపక్ఖేపభూతాపనయనవిరహితో చ హోతి. అనురోధవిరోధవిప్పముత్తో చేస అరతిరతిసహో అభూతం అపక్ఖిపన్తో భూతఞ్చ అనపనయన్తో యోగసమత్థో హోతీతి.

అపరో నయో "కాయే కాయానుపస్సీ"తి ఏత్థ అనుపస్సనాయ కమ్మట్ఠానం వుత్తం. "విహరతీ"తి ఏత్థ వుత్తవిహారేన కమ్మట్ఠానికస్స కాయపరిహరణం, "ఆతాపీ"తిఆదీసు పన ఆతాపేన సమ్మప్పధానం, సతిసమ్పజఞ్ఞేన సబ్బత్థకకమ్మట్ఠానం, కమ్మట్ఠానపరిహరణూపాయో వా. సతియా వా కాయానుపస్సనావసేన పటిలద్ధసమథో, సమ్పజఞ్ఞేన విపస్సనా అభిజ్ఝాదోమనస్సవినయేన భావనాబలం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

విభఙ్గే పన **అనుపస్సీతి** తత్థ "కతమా అనుపస్సనా? యా పఞ్ఞా పజాననా విచయో పవిచయో ధమ్మవిచయో సల్లక్ఖణా ఉపలక్ఖణా పచ్చుపలక్ఖణా పణ్డిచ్చం కోసల్లం నేపుఞ్ఞం వేభబ్యా చిన్తా ఉపపరిక్ఖా భూరీమేధా పరిణాయికా విపస్సనా సమ్పజఞ్ఞం పతోదో పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం పఞ్ఞాసత్థం పఞ్ఞాపాసాదో పఞ్ఞాఆలోకో పఞ్ఞాఓభాసో పఞ్ఞాపజ్జోతో పఞ్ఞారతనం అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి, అయం వుచ్చతి అనుపస్సనా. ఇమాయ అనుపస్సనాయ ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపగతో సముపగతో ఉపపన్నో సమ్పన్నో సమన్నాగతో, తేన వుచ్చతి అనుపస్సీతి. **విహరతీతి** ఇరియతి పవత్తతి పాలేతి యపేతి యాపేతి చరతి విహరతి, తేన వుచ్చతి విహరతీతి. **ఆతాపీతి** తత్థ కతమం ఆతాపం? యో చేతసికో వీరియారమ్భో నిక్కమో పరక్కమో ఉయ్యామో వాయామో ఉస్సాహో ఉస్సోళ్హీ థామో ధితి అసిథిలపరక్కమతా అనిక్ఖిత్తఛన్దతా అనిక్ఖిత్తధురతా ధురసమ్పగ్గాహో వీరియం

వీరియిన్ద్రియం వీరియబలం సమ్మావాయామో, ఇదం వుచ్చతి ఆతాపం. ఇమినా ఆతాపేన ఉపేతో హోతి...పే.... సమన్నాగతో , తేన వుచ్చతి ఆతాపీతి. **సమ్పజానోతి** తత్థ కతమం సమ్పజఞ్ఞం? యా పఞ్ఞా పజాననా విచయో పవిచయో ధమ్మవిచయో సల్లక్ఖణా ఉపలక్ఖణా పచ్చుపలక్ఖణా పణ్డిచ్చం కోసల్లం నేపుఞ్ఞం వేభబ్యా చిన్తా ఉపపరిక్ఖా భూరీమేధా పరిణాయికా విపస్సనా సమ్పజఞ్ఞం పతోదో పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం పఞ్ఞాసత్థం పఞ్ఞాపాసాదో పఞ్ఞాఆలోకో పఞ్ఞాఓభాసో పఞ్ఞాపజ్జోతో పఞ్ఞారతనం అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి, ఇదం వుచ్చతి సమ్పజఞ్ఞం. ఇమినా సమ్పజఞ్ఞేన ఉపేతో హోతి ...పే.... సమన్నాగతో, తేన వుచ్చతి సమ్పజానోతి. **సతిమాతి** తత్థ కతమా సతి? యా సతి అనుస్సతి పటిస్సతి సతి సరణతా ధారణతా అపిలాపనతా అసమ్ముసనతా సతి సతిన్ద్రియం సతిబలం సమ్మాసతి , అయం వుచ్చతి సతి. ఇమాయ సతియా ఉపేతో హోతి...పే.... సమన్నాగతో, తేన వుచ్చతి సతిమాతి.

వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సన్తి తత్థ కతమో లోకో? స్వేవ కాయో లోకో. పఞ్చపి ఉపాదానక్ఖన్ధా లోకో, అయం వుచ్చతి లోకో. తత్థ కతమా అభిజ్ఝా? యో రాగో సారాగో అనునయో అనురోధో నన్దీ నన్దిరాగో చిత్తస్స సారాగో, అయం వుచ్చతి అభిజ్ఝా. తత్థ కతమం దోమనస్సం? యం చేతసికం అసాతం చేతసికం దుక్ఖం చేతోసమ్ఫస్సజా అసాతా దుక్ఖా వేదనా, ఇదం వుచ్చతి దోమనస్సం. ఇతి అయఞ్చ అభిజ్ఝా, ఇదఞ్చ దోమనస్సం ఇమమ్హి లోకే వినీతా హోన్తి పటివినీతా సన్తా సమితా వూపసమితా అత్థఙ్గతా అబ్భత్థఙ్గతా అప్పితా బ్యప్పితా సోసితా విసోసితా బ్యన్తీకతా, తేన వుచ్చతి వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్స”న్తి (విభ॰ ౩౫౭-౩౬౨).

ఏవమేతేసం పదానం అత్థో వుత్తో. తేన సహ అయం అట్ఠకథానయో యథా సంసన్దతి, ఏవం వేదితబ్బో. అయం తావ కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానుద్దేసస్స అత్థవణ్ణనా.

ఇదాని వేదనాసు. చిత్తే. ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి...పే.... వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సన్తి ఏత్థ **వేదనాసు వేదనానుపస్సీతి** ఏవమాదీసు వేదనాదీనం పున వచనే పయోజనం కాయానుపస్సనాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. వేదనాసు వేదనానుపస్సీ. చిత్తే చిత్తానుపస్సీ. ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీతి ఏత్థ పన **వేదనాతి** తిస్సో వేదనా, తా చ లోకియా ఏవ. చిత్తమ్పి లోకియం, తథా ధమ్మా. తేసం విభాగో నిద్దేసవారే పాకటో భవిస్సతి. కేవలం పనిధ యథా వేదనా అనుపస్సితబ్బా, తథా తా అనుపస్సన్తో “వేదనాసు వేదనానుపస్సీ”తి వేదితబ్బో. ఏస నయో చిత్తధమ్మేసుపి. కథఞ్చ వేదనా అనుపస్సితబ్బాతి? సుఖా తావ వేదనా దుక్ఖతో, దుక్ఖా సల్లతో, అదుక్ఖమసుఖా అనిచ్చతో. యథాహ –

“యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద, దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో;
అదుక్ఖమసుఖం సన్తం, అద్దక్ఖి నం అనిచ్చతో;
స వే సమ్మద్దసో భిక్ఖు, ఉపసన్తో చరిస్సతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౪.౨౫౩);

సబ్బా ఏవ చేతా “దుక్ఖా”తిపి అనుపస్సితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం – “యం కిఞ్చి వేదయితం, తం దుక్ఖస్మిన్తి వదామీ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౫౯). సుఖదుక్ఖతోపి చ అనుపస్సితబ్బా. యథాహ “సుఖా వేదనా ఠితిసుఖా విపరిణామదుక్ఖా”తి (మ॰ ని॰

౧.౪౬౨) సబ్బం విత్థారేతబ్బం. అపిచ అనిచ్చాదిసత్తఅనుపస్సనావసేనపి అనుపస్సితబ్బా. సేసం నిద్దేసవారేయేవ పాకటం భవిస్సతి.

చిత్తధమ్మేసుపి చిత్తం తావ ఆరమ్మణాధిపతిసహజాతభూమికమ్మవిపాకకిరియాదినానత్తభేదానం అనిచ్చాదిఅనుపస్సనానం నిద్దేసవారే ఆగతసరాగాదిభేదానఞ్చ వసేన అనుపస్సితబ్బం. ధమ్మా సలక్ఖణసామఞ్ఞలక్ఖణానం సుఞ్ఞతధమ్మస్స అనిచ్చాదిసత్తానుపస్సనానం నిద్దేసవారే ఆగతసన్తాదిభేదానఞ్చ వసేన అనుపస్సితబ్బా. సేసం వుత్తనయమేవ. కామఞ్చేత్థ యస్స కాయసఙ్ఖాతే లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం పహీనం, తస్స వేదనాదీసుపి తం పహీనమేవ. నానాపుగ్గలవసేన పన నానాచిత్తక్ఖణికసతిపట్ఠానభావనావసేన చ సబ్బత్థ వుత్తం. యతో వా ఏకత్థ పహీనం సేసేసుపి పహీనం హోతి, తేనేవస్స తత్థ పహానదస్సనత్థమ్పి ఏతం వుత్తన్తి వేదితబ్బన్తి.

ఉద్దేసవారకథా నిట్ఠితా.

కాయానుపస్సనా ఆనాపానపబ్బవణ్ణనా

౩౭౪. ఇదాని సేయ్యథాపి నామ ఛేకో విలీవకారకో థూలకిలఞ్జసణ్హకిలఞ్జచఙ్కోటకపేళాపుటాదీని ఉపకరణాని కత్తుకామో ఏకం మహావేణుం లభిత్వా చతుధా భిన్దిత్వా తతో ఏకేకం వేణుఖణ్డం గహేత్వా ఫాలేత్వా తం తం ఉపకరణం కరేయ్య, ఏవమేవ భగవా సతిపట్ఠానదేసనాయ సత్తానం అనేకప్పకారం విసేసాధిగమం కత్తుకామో ఏకమేవ సమ్మాసతిం "చత్తారో సతిపట్ఠానా. కతమే చత్తారో? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీ"తిఆదినా నయేన ఆరమ్మణవసేన చతుధా భిన్దిత్వా తతో ఏకేకం సతిపట్ఠానం గహేత్వా కాయం విభజన్తో "కథఞ్చ భిక్ఖవే"తిఆదినా నయేన నిద్దేసవారం వత్తుమారద్ధో.

తత్థ **కథఞ్చాతిఆది** విత్థారేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – భిక్ఖవే, కేన చ పకారేన భిక్ఖు కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీతి? ఏస నయో సబ్బపుచ్ఛావారేసు. **ఇధ భిక్ఖవే భిక్ఖూతి** భిక్ఖవే ఇమస్మిం సాసనే భిక్ఖు. అయఞ్హేత్థ ఇధసద్దో సబ్బప్పకారకాయానుపస్సనానిబ్బత్తకస్స పుగ్గలస్స సన్నిస్సయభూతసాసనపరిదీపనో అఞ్ఞసాసనస్స తథాభావపటిసేధనో చ. వుత్తఞ్హేతం "ఇధేవ భిక్ఖవే, సమణో…పే… సుఞ్ఞా పరప్పవాదా సమణేభి అఞ్ఞేహీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౩౯). తేన వుత్తం "ఇమస్మిం సాసనే భిక్ఖూ"తి.

అరఞ్ఞగతో వా రుక్ఖమూలగతో వా సుఞ్ఞాగారగతో వాతి ఇదమస్స సతిపట్ఠానభావనానురూపసేనాసనపరిగ్గహపరిదీపనం. ఇమస్స హి భిక్ఖునో దీఘరత్తం రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు అనువిసటం చిత్తం కమ్మట్ఠానవీథిం ఓతరితుం న ఇచ్ఛతి, కూటగోణయుత్తరథో వియ ఉప్పథమేవ ధావతి. తస్మా సేయ్యథాపి నామ గోపో కూటధేనుయా సబ్బం ఖీరం పివిత్వా వడ్ఢితం కూటవచ్ఛం దమేతుకామో ధేనుతో అపనేత్వా ఏకమన్తే మహన్తం థమ్భం నిఖణిత్వా తత్థ యోత్తేన బన్ధేయ్య. అథస్స సో వచ్ఛో ఇతో చితో చ విప్ఫన్దిత్వా పలాయితుం అసక్కోన్తో తమేవ థమ్భం ఉపనిసీదేయ్య వా ఉపనిపజ్జేయ్య వా, ఏవమేవ ఇమినాపి భిక్ఖునా దీఘరత్తం రూపారమ్మణాదిరసపానవడ్ఢితం దుట్ఠచిత్తం దమేతుకామేన రూపాదిఆరమ్మణతో అపనేత్వా అరఞ్ఞం వా రుక్ఖమూలం వా సుఞ్ఞాగారం వా పవిసిత్వా తత్థ సతిపట్ఠానారమ్మణత్థమ్భే సతియోత్తేన బన్ధితబ్బం. ఏవమస్స తం చిత్తం ఇతో చితో చ

విప్ఫన్దిత్వాపి పుబ్బే ఆచిణ్ణారమ్మణం అలభమానం సతియోత్తం ఛిన్దిత్వా పలాయితుం అసక్కోన్తం తమేవారమ్మణం ఉపచారప్పనావసేన ఉపనిసీదతి చేవ ఉపనిపజ్జతి చ. తేనాహు పోరాణా –

> “యథా థమ్భే నిబన్ధేయ్య, వచ్ఛం దమం నరో ఇధ;
> బన్ధేయ్యేవం సకం చిత్తం, సతియారమ్మణే దళ్హ”న్తి.

ఏవమస్సేతం సేనాసనం భావనానురూపం హోతి. తేన వుత్తం “ఇదమస్స సతిపట్ఠానభావనానురూపసేనాసనపరిగ్గహపరిదీపన”న్తి.

అపిచ యస్మా ఇదం కాయానుపస్సనాయ ముద్ధభూతం సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం విసేసాధిగమదిట్ఠధమ్మసుఖవిహారపదట్ఠానం ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం ఇత్థిపురిసహత్థిఅస్సాదిసద్దసమాకులం గామన్తం అపరిచ్చజిత్వా న సుకరం సమ్పాదేతుం, సద్దకణ్డకత్తా ఝానస్స. అగామకే పన అరఞ్ఞే సుకరం యోగావచరేన ఇదం కమ్మట్ఠానం పరిగ్గహేత్వా ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తదేవ ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణితుం, తస్మాస్స అనురూపసేనాసనం దస్సేన్తో భగవా, “అరఞ్ఞగతో వా”తిఆదిమాహ.

వత్థువిజ్జాచరియో వియ హి భగవా. సో యథా వత్థువిజ్జాచరియో నగరభూమిం పస్సిత్వా సుట్ఠు ఉపపరిక్ఖిత్వా “ఏత్థ నగరం మాపేథా”తి ఉపదిసతి, సోత్థినా చ నగరే నిట్ఠితే రాజకులతో మహాసక్కారం లభతి, ఏవమేవ యోగావచరస్స అనురూపసేనాసనం ఉపపరిక్ఖిత్వా “ఏత్థ కమ్మట్ఠానమనుయుఞ్జితబ్బ”న్తి ఉపదిసతి, తతో తత్థ కమ్మట్ఠానమనుయుఞ్జన్తేన యోగినా అనుక్కమేన అరహత్తే పత్తే “సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా”తి మహన్తం సక్కారం లభతి.

అయం పన భిక్ఖు దీపిసదిసోతి వుచ్చతి. యథా హి మహాదీపిరాజా అరఞ్ఞే తిణగహనం వా వనగహనం వా పబ్బతగహనం వా నిస్సాయ నిలీయిత్వా వనమహింసగోకణ్ణసూకరాదయో మిగే గణ్హాతి, ఏవమేవ అయం అరఞ్ఞాదీసు కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో భిక్ఖు యథాక్కమేన చత్తారో మగ్గే చేవ చత్తారి అరియఫలాని చ గణ్హాతి. తేనాహు పోరాణా –

> “యథాపి దీపికో నామ, నిలీయిత్వా గణ్హతీ మిగే;
> తథేవాయం బుద్ధపుత్తో, యుత్తయోగో విపస్సకో;
> అరఞ్ఞం పవిసిత్వాన, గణ్హాతి ఫలముత్తమ”న్తి.

తేనస్స పరక్కమజవయోగ్గభూమిం అరఞ్ఞసేనాసనం దస్సేన్తో భగవా “అరఞ్ఞగతో వా”తిఆదిమాహ. ఇతో పరం ఇమస్మిం ఆనాపానపబ్బే యం వత్తబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తమేవ. **సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, దక్ఖో భమకారో వా**తి ఇదఞ్హి ఉపమామత్తమేవ **ఇతి అజ్ఝత్తం వా కాయే**తి ఇదం అప్పనామత్తమేవ చ తత్థ అనాగతం, సేసం ఆగతమేవ.

యం పన అనాగతం, తత్థ **దక్ఖో**తి ఛేకో. **దీఘం వా అఞ్ఛన్తో**తి మహన్తానం భేరీపోక్ఖరాదీనం లిఖనకాలే హత్థే చ పాదే చ పసారేత్వా దీఘం కడ్ఢన్తో. **రస్సం వా అఞ్ఛన్తో**తి ఖుద్దకానం దన్తసూచివేధకాదీనం లిఖనకాలే మన్దమన్దం రస్సం కడ్ఢన్తో. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏవం అయమ్పి భిక్ఖు అద్ధానవసేన ఇత్తరవసేన చ పవత్తానం అస్సాసపస్సాసానం వసేన దీఘం వా

అస్ససన్తో దీఘం అస్ససామీతి పజానాతి…పే.… పస్ససిస్సామీతి సిక్ఖతీతి. తస్సేవం సిక్ఖతో అస్సాసపస్సాసనిమిత్తే చత్తారి ఝానాని ఉప్పజ్జన్తి, సో ఝానా వుట్ఠహిత్వా అస్సాసపస్సాసే వా పరిగ్గణ్హాతి ఝానఙ్గాని వా.

తత్థ అస్సాసపస్సాసకమ్మికో “ఇమే అస్సాసపస్సాసా కిం నిస్సితా? వత్థునిస్సితా. వత్థు నామ కరజకాయో, కరజకాయో నామ చత్తారి మహాభూతాని ఉపాదారూపఞ్చా”తి ఏవం రూపం పరిగ్గణ్హాతి. తతో తదారమ్మణే ఫస్సపఞ్చమకే నామన్తి. ఏవం నామరూపం పరిగ్గహేత్వా తస్స పచ్చయం పరియేసన్తో అవిజ్జాదిపటిచ్చసముప్పాదం దిస్వా “పచ్చయపచ్చయుప్పన్నధమ్మమత్తమేవేతం, అఞ్ఞో సత్తో వా పుగ్గలో వా నత్థీ”తి వితిణ్ణకఙ్ఖో సప్పచ్చయనామరూపే తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో అనుక్కమేన అరహత్తం పాపుణాతి. ఇదం ఏకస్స భిక్ఖునో యావ అరహత్తా నియ్యానముఖం.

ఝానకమ్మికోపి “ఇమాని ఝానఙ్గాని కిం నిస్సితాని, వత్థునిస్సితాని, వత్థు నామ కరజకాయో ఝానఙ్గాని నామం, కరజకాయో రూప”న్తి నామరూపం వవత్థపేత్వా తస్స పచ్చయం పరియేసన్తో అవిజ్జాదిపచ్చయాకారం దిస్వా “పచ్చయపచ్చయుప్పన్నధమ్మమత్తమేవేతం, అఞ్ఞో సత్తో వా పుగ్గలో వా నత్థీ”తి వితిణ్ణకఙ్ఖో సప్పచ్చయనామరూపే తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో అనుక్కమేన అరహత్తం పాపుణాతి. ఇదమేకస్స భిక్ఖునో యావ అరహత్తా నియ్యానముఖం.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం అత్తనో వా అస్సాసపస్సాసకాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. **బహిద్ధా వా**తి పరస్స వా అస్సాసపస్సాసకాయే. **అజ్ఝత్తబహిద్ధా వా**తి కాలేన అత్తనో, కాలేన పరస్స అస్సాసపస్సాసకాయే. ఏతేనస్స పగుణకమ్మట్ఠానం అట్ఠపేత్వా అపరాపరం సఞ్చరణకాలో కథితో. ఏకస్మిం కాలే పనిదం ఉభయం న లబ్భతి.

సముదయధమ్మానుపస్సీ వాతి యథా నామ కమ్మారస్స భస్తఞ్చ గగ్గరనాళిఞ్చ తజ్జఞ్చ వాయామం పటిచ్చ వాతో అపరాపరం సఞ్చరతి, ఏవం భిక్ఖునో కరజకాయఞ్చ నాసపుటఞ్చ చిత్తఞ్చ పటిచ్చ అస్సాసపస్సాసకాయో అపరాపరం సఞ్చరతి. కాయాదయో ధమ్మా సముదయధమ్మా, తే పస్సన్తో “సముదయధమ్మానుపస్సీ వా కాయస్మిం విహరతీ”తి వుచ్చతి. **వయధమ్మానుపస్సీ వా**తి యథా భస్తాయ అపనీతాయ గగ్గరనాళియా భిన్నాయ తజ్జే చ వాయామే అసతి నో వాతో నప్పవత్తతి, ఏవమేవ కాయే భిన్నే నాసపుటే విద్ధస్తే చిత్తే చ నిరుద్ధే అస్సాసపస్సాసకాయో నామ నప్పవత్తతీతి కాయాదినిరోధా అస్సాసపస్సాసనిరోధోతి ఏవం పస్సన్తో “వయధమ్మానుపస్సీ వా కాయస్మిం విహరతీ”తి వుచ్చతి. **సముదయవయధమ్మానుపస్సీ వా**తి కాలేన సముదయం కాలేన వయం అనుపస్సన్తో. **అత్థి కాయోతి వా పనస్సా**తి కాయోవ అత్థి, న సత్తో, న పుగ్గలో, న ఇత్థీ, న పురిసో, న అత్తా, న అత్తనియం, నాహం, న మమ, న కోచి, న కస్సచీతి ఏవమస్స సతి పచ్చుపట్ఠితా హోతి.

యావదేవాతి పయోజనపరిచ్ఛేదవవత్థాపనమేతం. ఇదం వుత్తం హోతి – యా సా సతి పచ్చుపట్ఠితా హోతి, సా న అఞ్ఞదత్థాయ. అథ ఖో యావదేవ ఞాణమత్తాయ అపరాపరం ఉత్తరుత్తరి ఞాణపమాణత్థాయ చేవ సతిపమాణత్థాయ చ, సతిసమ్పజఞ్ఞానం వుడ్ఢత్థాయాతి అత్థో. **అనిస్సితో చ విహరతీ**తి తణ్హానిస్సయదిట్ఠినిస్సయానం వసేన అనిస్సితోవ విహరతి. **న చ కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీ**తి లోకస్మిం కిఞ్చి రూపం వా…పే.… విఞ్ఞాణం వా “అయం మే అత్తా వా అత్తనియం వా”తి న

గణ్హాతి. **ఏవమ్పీ**తి ఉపరి అత్థం ఉపాదాయ సమ్పిణ్డనత్థో పి-కారో. ఇమినా పన పదేన భగవా ఆనాపానపబ్బదేసనం నియ్యాతేత్వా దస్సేతి.

తత్థ అస్సాసపస్సాసపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చం, తస్సా సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా సముదయసచ్చం ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, దుక్ఖపరిజాననో సముదయపజహనో నిరోధారమ్మణో అరియమగ్గో మగ్గసచ్చం. ఏవం చతుసచ్చవసేన ఉస్సక్కిత్వా నిబ్బుతిం పాపుణాతీతి ఇదమేకస్స అస్సాసపస్సాసవసేన అభినివిట్ఠస్స భిక్ఖునో యావ అరహత్తా నియ్యానముఖన్తి.

ఆనాపానపబ్బం నిట్ఠితం.

ఇరియాపథపబ్బవణ్ణనా

౩౭౩. ఏవం అస్సాసపస్సాసవసేన కాయానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని ఇరియాపథవసేన విభజితుం **పున చపర**న్తిఆదిమాహ. తత్థ కామం సోణసిఙ్గాలాదయోపి గచ్ఛన్తా "గచ్ఛామా"తి జానన్తి, న పనేతం ఏవరూపం జాననం సన్ధాయ వుత్తం. ఏవరూపఞ్హి జాననం సత్తూపలద్ధిం న పజహతి, అత్తసఞ్ఞం న ఉగ్ఘాటేతి, కమ్మట్ఠానం వా సతిపట్ఠానభావనా వా న హోతి. ఇమస్స పన భిక్ఖునో జాననం సత్తూపలద్ధిం పజహతి, అత్తసఞ్ఞం ఉగ్ఘాటేతి కమ్మట్ఠానఞ్చేవ సతిపట్ఠానభావనా చ హోతి. ఇదఞ్హి "కో గచ్ఛతి, కస్స గమనం, కిం కారణా గచ్ఛతీ"తి ఏవం సమ్పజాననం సన్ధాయ వుత్తం. ఠానాదీసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ కో గచ్ఛతీతి? న కోచి సత్తో వా పుగ్గలో వా గచ్ఛతి. కస్స గమనన్తి? న కస్సచి సత్తస్స వా పుగ్గలస్స వా గమనం. కిం కారణా గచ్ఛతీతి ? చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన గచ్ఛతి. తస్మా ఏస ఏవం పజానాతి – "గచ్ఛామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి , తం వాయం జనేతి, వాయో విఞ్ఞత్తిం జనేతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన సకలకాయస్స పురతో అభినీహారో గమనన్తి వుచ్చతి. ఠానాదీసుపి ఏసేవ నయో.

తత్రాపి హి "తిట్ఠామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి, తం వాయం జనేతి, వాయో విఞ్ఞత్తిం జనేతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన సకలకాయస్స కోటితో పట్ఠాయ ఉస్సితభావో ఠానన్తి వుచ్చతి. "నిసీదామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి, తం వాయం జనేతి, వాయో విఞ్ఞత్తిం జనేతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన హేట్ఠిమకాయస్స సమిఞ్జనం ఉపరిమకాయస్స ఉస్సితభావో నిసజ్జాతి వుచ్చతి. "సయామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి, తం వాయం జనేతి, వాయో విఞ్ఞత్తిం జనేతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన సకలసరీరస్స తిరియతో పసారణం సయనన్తి వుచ్చతీతి.

తస్స ఏవం పజానతో ఏవం హోతి "సత్తో గచ్ఛతి, సత్తో తిట్ఠతీ"తి వుచ్చతి, అత్థతో పన కోచి సత్తో గచ్ఛన్తో వా ఠితో వా నత్థి. యథా పన "సకటం గచ్ఛతి, సకటం తిట్ఠతీ"తి వుచ్చతి, న చ కిఞ్చి సకటం నామ గచ్ఛన్తం వా ఠితం వా అత్థి, చత్తారో పన గోణే యోజేత్వా ఛేకమ్హి సారథిమ్హి పాజేన్తే "సకటం గచ్ఛతి, సకటం తిట్ఠతీ"తి వోహారమత్తమేవ హోతి, ఏవమేవ అజాననట్ఠేన సకటం వియ కాయో, గోణా వియ చిత్తజవాతా, సారథి వియ చిత్తం. "గచ్ఛామి తిట్ఠామీ"తి చిత్తే ఉప్పన్నే వాయోధాతు విఞ్ఞత్తిం జనయమానా ఉప్పజ్జతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన గమనాదీని పవత్తన్తి, తతో "సత్తో గచ్ఛతి, సత్తో తిట్ఠతి, అహం గచ్ఛామి, అహం తిట్ఠామీ"తి వోహారమత్తం హోతి. తేనాహ –

“నావా మాలుతవేగేన, జియావేగేన తేజనం;
యథా యాతి తథా కాయో, యాతి వాతాహతో అయం.

యన్తం సుత్తవసేనేవ, చిత్తసుత్తవసేనిదం;
పయుత్తం కాయయన్తమ్పి, యాతి ఠాతి నిసీదతి.

కో నామ ఏత్థ సో సత్తో, యో వినా హేతుపచ్చయే;
అత్తనో ఆనుభావేన, తిట్ఠే వా యది వా వజే”తి.

తస్మా ఏవం హేతుపచ్చయవసేనేవ పవత్తాని గమనాదీని సల్లక్ఖేన్తో ఏస “గచ్ఛన్తో వా గచ్ఛామీతి పజానాతి, ఠితో వా, నిసిన్నో వా, సయానో వా సయానోమ్హీతి పజానాతీ”తి వేదితబ్బో.

యథా యథా వా పనస్స కాయో పణిహితో హోతి, తథా తథా నం పజానాతీతి సబ్బసఙ్గాహికవచనమేతం. ఇదం వుత్తం హోతి – యేన యేన వా ఆకారేనస్స కాయో ఠితో హోతి, తేన తేన నం పజానాతి. గమనాకారేన ఠితం గచ్ఛతీతి పజానాతి. ఠాననిసజ్జసయనాకారేన ఠితం సయానోతి పజానాతీతి.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం అత్తనో వా చతుఇరియాపథపరిగ్గణ్హనేన కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. **బహిద్ధా వా**తి పరస్స వా చతుఇరియాపథపరిగ్గణ్హనేన. **అజ్ఝత్తబహిద్ధా వా**తి కాలేన అత్తనో, కాలేన పరస్స చతుఇరియాపథపరిగ్గణ్హనేన కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. **సముదయధమ్మానుపస్సీ వా**తిఆదీసు పన అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయోతిఆదినా నయేన పఞ్చహాకారేహి రూపక్ఖన్ధస్స సముదయో చ వయో చ నీహరితబ్బో. తఞ్హి సన్ధాయ ఇధ “సముదయధమ్మానుపస్సీ వా”తిఆది వుత్తం. **అత్థి కాయోతి వా పనస్సా**తిఆది వుత్తసదిసమేవ.

ఇధాపి చతుఇరియాపథపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చం, తస్సా సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా సముదయసచ్చం, ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, దుక్ఖపరిజాననో సముదయపజహనో నిరోధారమ్మణో అరియమగ్గో మగ్గసచ్చం. ఏవం చతుసచ్చవసేన ఉస్సక్కిత్వా నిబ్బుతిం పాపుణాతీతి ఇదమేకస్స చతుఇరియాపథపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో యావ అరహత్తా నియ్యానముఖన్తి.

ఇరియాపథపబ్బం నిట్ఠితం.

చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బవణ్ణనా

౩౭౬. ఏవం ఇరియాపథవసేన కాయానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని చతుసమ్పజఞ్ఞవసేన విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ . తత్థ **అభిక్కన్తే**తిఆదీని **సామఞ్ఞఫలే** వణ్ణితాని. **ఇతి అజ్ఝత్తం వా**తి ఏవం చతుసమ్పజఞ్ఞపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా కాయే, పరస్స వా కాయే, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. ఇధాపి **సముదయవయధమ్మానుపస్సీ**తిఆదీసు రూపక్ఖన్ధస్సేవ సముదయో చ వయో చ నీహరితబ్బో. సేసం వుత్తసదిసమేవ.

ఇధ చతుసమ్పజఞ్ఞపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చం, తస్సా సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా సముదయసచ్చం, ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, వుత్తప్పకారో అరియమగ్గో మగ్గసచ్చం. ఏవం చతుసచ్చవసేన ఉస్సక్కిత్వా నిబ్బుతిం పాపుణాతీతి ఇదమేకస్స చతుసమ్పజఞ్ఞపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో వసేన యావ అరహత్తా నియ్యానముఖన్తి.

చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బం నిట్ఠితం.

పటికూలమనసికారపబ్బవణ్ణనా

౩౭౭. ఏవం చతుసమ్పజఞ్ఞవసేన కాయానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని పటికూలమనసికారవసేన విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **ఇమమేవ కాయన్తి**ఆదీసు యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం సబ్బాకారేన విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే కాయగతాసతికమ్మట్ఠానే వుత్తం. **ఉభతోముఖాతి** హేట్ఠా చ ఉపరి చాతి ద్వీహి ముఖేహి యుత్తా. **నానావిహితస్సాతి** నానావిధస్స.

ఇదం పనేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం – ఉభతోముఖా పుతోళి వియ హి చాతుమహాభూతికో కాయో, తత్థ మిస్సేత్వా పక్ఖిత్తనానావిధధఞ్ఞం వియ కేసాదయో ద్వత్తింసాకారా, చక్ఖుమా పురిసో వియ యోగావచరో, తస్స తం పుతోళిం ముఞ్చిత్వా పచ్చవేక్ఖతో నానావిధధఞ్ఞస్స పాకటకాలో వియ యోగినో ద్వత్తింసాకారస్స విభూతకాలో వేదితబ్బో. **ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి** ఏవం కేసాదిపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా కాయే, పరస్స వా కాయే, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ ద్వత్తింసాకారపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం పురిమసదిసమేవాతి.

పటికూలమనసికారపబ్బం నిట్ఠితం.

ధాతుమనసికారపబ్బవణ్ణనా

౩౭౮. ఏవం పటికూలమనసికారవసేన కాయానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని ధాతుమనసికారవసేన విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ. తత్థాయం ఓపమ్మసంసన్దనేన సద్ధిం అత్థవణ్ణనా – యథా కోచి గోఘాతకో వా తస్సేవ వా భత్తవేతనభతో అన్తేవాసికో గావిం వధిత్వా వినివిజ్ఝిత్వా చతస్సో దిసా గతానం మహాపథానం వేమజ్ఝట్ఠానసఙ్ఖాతే చతుమహాపథే కోట్ఠాసం కోట్ఠాసం కత్వా నిసిన్నో అస్స, ఏవమేవ భిక్ఖు చతున్నం ఇరియాపథానం యేన కేనచి ఆకారేన ఠితత్తా యథాఠితం, యథాఠితత్తా చ యథాపణిహితం కాయం "అత్థి ఇమస్మిం కాయే పథవీధాతు…పే.… వాయోధాతూ"తి ఏవం పచ్చవేక్ఖతి.

కిం వుత్తం హోతి – యథా గోఘాతకస్స గావిం పోసేన్తస్సాపి ఆఘాతనం ఆహరన్తస్సాపి ఆహరిత్వా తత్థ బన్ధిత్వా ఠపేన్తస్సపి వధేన్తస్సాపి వధితం మతం పస్సన్తస్సాపి తావదేవ గావీతి సఞ్ఞా న అన్తరధాయతి, యావ నం పదాలేత్వా బిలసో న విభజతి. విభజిత్వా నిసిన్నస్స పనస్స గావీతి సఞ్ఞా అన్తరధాయతి, మంససఞ్ఞా పవత్తతి. నాస్స ఏవం హోతి – "అహం గావిం విక్కిణామి, ఇమే గావిం హరన్తీ"తి. అథ ఖ్వస్స "అహం మంసం విక్కిణామి, ఇమే మంసం హరన్తి" చ్చేవ హోతి; ఏవమేవ ఇమస్సాపి భిక్ఖునో పుబ్బే బాలపుథుజ్జనకాలే గిహిభూతస్సాపి పబ్బజితస్సాపి తావదేవ సత్తోతి వా పుగ్గలోతి వా సఞ్ఞా న అన్తరధాయతి, యావ ఇమమేవ కాయం యథాఠితం యథాపణిహితం ఘనవినిబ్భోగం కత్వా

ధాతుసో న పచ్చవేక్ఖతి. ధాతుసో పచ్చవేక్ఖతో పనస్స సత్తసఞ్ఞా అన్తరధాయతి, ధాతువసేనేవ చిత్తం సన్తిట్ఠతి. తేనాహ భగవా – "'ఇమమేవ కాయం యథాఠితం యథాపణిహితం ధాతుసో పచ్చవేక్ఖతి 'అత్థి ఇమస్మిం కాయే పథవీధాతు ఆపోధాతు తేజోధాతు వాయోధాతూ'తి. సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, దక్ఖో గోఘాతకో వా...పే.... వాయోధాతూ"తి. గోఘాతకో వియ హి యోగీ, గావీతి సఞ్ఞా వియ సత్తసఞ్ఞా, చతుమహాపథో వియ చతుఇరియాపథో, బిలసో విభజిత్వా నిసిన్నభావో వియ ధాతుసో పచ్చవేక్ఖణన్తి అయమేత్థ పాళివణ్ణనా. కమ్మట్ఠానకథా పన విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితా.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం చతుధాతుపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా కాయే, పరస్స వా కాయే, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ చతుధాతుపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా నియ్యానముఖం వేదితబ్బం, సేసం పురిమసదిసమేవాతి.

ధాతుమనసికారపబ్బం నిట్ఠితం.

నవసివథికపబ్బవణ్ణనా

౩౮౯. ఏవం ధాతుమనసికారవసేన కాయానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని నవహి సివథికపబ్బేహి విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **సేయ్యథాపి పస్సేయ్యా**తి యథా పస్సేయ్య. **సరీరన్తి** మతసరీరం. **సివథికాయ ఛడ్డిత**న్తి సుసానే అపవిద్ధం. ఏకాహం మతస్స అస్సాతి **ఏకాహమతం.** ద్వీహం మతస్స అస్సాతి **ద్వీహమతం.** తీహం మతస్స అస్సాతి **తీహమతం.** కమ్మారభస్తా వియ వాయునా ఉద్ధం జీవితపరియాదానా యథానుక్కమం సముగ్గతేన సూనభావేన ఉద్ధుమాతత్తా ఉద్ధుమాతం, ఉద్ధుమాతమేవ **ఉద్ధుమాతకం.** పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం ఉద్ధుమాతన్తి ఉద్ధుమాతకం. వినీలం వుచ్చతి విపరిభిన్నవణ్ణం, వినీలమేవ **వినీలకం.** పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం వినీలన్తి వినీలకం. మంసుస్సదట్ఠానేసు రత్తవణ్ణస్స పుబ్బసన్నిచయట్ఠానేసు సేతవణ్ణస్స యేభుయ్యేన చ నీలవణ్ణస్స నీలట్ఠానేసు నీలసాటకపారుతస్సేవ ఛవసరీరస్సేతం అధివచనం. పరిభిన్నట్ఠానేహి నవహి వా వణముఖేహి విస్సన్దమానపుబ్బం విపుబ్బం, విపుబ్బమేవ విపుబ్బకం. పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం విపుబ్బన్తి విపుబ్బకం. విపుబ్బకం జాతం తథాభావం గతన్తి **విపుబ్బకజాతం.**

సో ఇమమేవ కాయన్తి సో భిక్ఖు ఇమం అత్తనో కాయం తేన కాయేన సద్ధిం ఞాణేన ఉపసంహరతి ఉపనేతి. కథం? **అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవంభావీ ఏవంఅనతీతో**తి. ఇదం వుత్తం హోతి – ఆయు, ఉస్మా, విఞ్ఞాణన్తి ఇమేసం తిణ్ణం ధమ్మానం అత్థితాయ అయం కాయో ఠానగమనాదిఖమో హోతి, ఇమేసం పన విగమా అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవం పూతికసభావోయేవ, **ఏవంభావీ** ఏవం ఉద్ధుమాతాదిభేదో భవిస్సతి, **ఏవంఅనతీతో** ఏవం ఉద్ధుమాతాదిభావం అనతిక్కన్తోతి. **ఇతి అజ్ఝత్తం వా**తి ఏవం ఉద్ధుమాతాదిపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా కాయే, పరస్స వా కాయే, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి.

ఖజ్జమానన్తి ఉదరాదీసు నిసీదిత్వా ఉదరమంసఓట్ఠమంసఅక్ఖికూటాదీని లుఞ్చిత్వా లుఞ్చిత్వా ఖాదియమానం. **సమంసలోహిత**న్తి సావసేసమంసలోహితయుత్తం. **నిమంసలోహితమక్ఖిత**న్తి మంసే ఖీణేపి లోహితం న సుస్సతి, తం సన్ధాయ వుత్తం "నిమంసలోహితమక్ఖిత"న్తి. **అఞ్ఞేనా**తి అఞ్ఞేన దిసాభాగేన. **హత్థట్ఠిక**న్తి చతుసట్ఠిభేదమ్పి హత్థట్ఠికం పాటియేక్కం పాటియేక్కం విప్పకిణ్ణం. **పాదట్ఠికా**దీసుపి ఏసేవ నయో.

తేరోవస్సికానీతి అతిక్కన్తసంవచ్ఛరాని. **పూతీనీ**తి అబ్భోకాసే ఠితాని వాతాతపవుట్ఠిసమ్ఫస్సేన తేరోవస్సికానేవ పూతీని హోన్తి, అన్తోభూమిగతాని పన చిరతరం తిట్ఠన్తి. **చుణ్ణకజాతానీ**తి చుణ్ణం చుణ్ణం హుత్వా విప్పకిణ్ణాని. సబ్బత్థ నో ఇమమేవాతి వుత్తనయేన ఖజ్జమానాదీనం వసేన యోజనా కాతబ్బా. **ఇతి అజ్ఝత్తం వా**తి ఏవం ఖజ్జమానాదిపరిగ్గణ్హనేన యావ చుణ్ణకభావా అత్తనో వా కాయే, పరస్స వా కాయే కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి.

ఇధ పన ఠత్వా నవసివథికా సమోధానేతబ్బా. ఏకాహమతం వాతి హి ఆదినా నయేన వుత్తా సబ్బాపి ఏకా, కాకేహి వా ఖజ్జమానన్తిఆదికా ఏకా, అట్ఠికసఙ్ఖలికం సమంసలోహితం న్హారుసమ్బన్ధన్తి ఏకా, నిమంసలోహితమక్ఖితం న్హారుసమ్బన్ధన్తి ఏకా, అపగతమంసలోహితం న్హారుసమ్బన్ధన్తి ఏకా, అట్ఠికాని అపగతసమ్బన్ధానీతిఆదికా ఏకా అట్ఠికాని సేతాని సఙ్ఖవణ్ణపటిభాగానీతి ఏకా, పుఞ్జకితాని తేరోవస్సికానీతి ఏకా, పూతీని చుణ్ణకజాతానీతి ఏకాతి.

ఏవం ఖో, భిక్ఖవేతి ఇదం నవసివథికా దస్సేత్వా కాయానుపస్సనం నిట్ఠపేన్తో ఆహ. తత్థ నవసివథికపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చం, తస్సా సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా సముదయసచ్చం, ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, దుక్ఖపరిజాననో సముదయపజహనో నిరోధారమ్మణో అరియమగ్గో మగ్గసచ్చం. ఏవం చతుసచ్చవసేన ఉస్సక్కిత్వా నిబ్బుతిం పాపుణాతీతి ఇదం నవసివథికపరిగ్గాహకానం భిక్ఖూనం యావ అరహత్తా నియ్యానముఖన్తి.

నవసివథికపబ్బం నిట్ఠితం.

ఏత్తావతా చ ఆనాపానపబ్బం, ఇరియాపథపబ్బం, చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బం, పటికూలమనసికారపబ్బం, ధాతుమనసికారపబ్బం, నవసివథికపబ్బానీతి చుద్దసపబ్బా కాయానుపస్సనా నిట్ఠితా హోతి. తత్థ ఆనాపానపబ్బం, పటికూలమనసికారపబ్బన్తి ఇమానేవ ద్వే అప్పనాకమ్మట్ఠానాని, సివథికానం పన ఆదీనవానుపస్సనావసేన వుత్తత్తా సేసాని ద్వాదసాపి ఉపచారకమ్మట్ఠానానేవాతి.

కాయానుపస్సనా నిట్ఠితా.

వేదనానుపస్సనావణ్ణనా

౩౮౦. ఏవం భగవా చుద్దసవిధేన కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం కథేత్వా ఇదాని నవవిధేన వేదనానుపస్సనం కథేతుం **కథఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సుఖం వేదన**న్తి కాయికం వా చేతసికం వా సుఖం వేదనం వేదయమానో "అహం సుఖం వేదనం వేదయామీ"తి పజానాతీతి అత్థో. తత్థ కామం ఉత్తానసేయ్యకాపి దారకా థఞ్ఞపివనాదికాలే సుఖం వేదయమానా "సుఖం వేదనం వేదయామా"తి పజానన్తి, న పనేతం ఏవరూపం జాననం సన్ధాయ వుత్తం. ఏవరూపఞ్హి జాననం సత్తూపలద్ధిం న జహతి, అత్తసఞ్ఞం న ఉగ్ఘాటేతి, కమ్మట్ఠానం వా సతిపట్ఠానభావనా వా న హోతి. ఇమస్స పన భిక్ఖునో జాననం సత్తూపలద్ధిం జహతి, అత్తసఞ్ఞం ఉగ్ఘాటేతి, కమ్మట్ఠానఞ్చేవ సతిపట్ఠానభావనా చ హోతి. ఇదఞ్హి "కో వేదయతి, కస్స వేదనా, కిం కారణా వేదనా"తి ఏవం సమ్పజానవేదియనం సన్ధాయ వుత్తం.

తత్థ కో వేదయతీతి న కోచి సత్తో వా పుగ్గలో వా వేదయతి. కస్స వేదనాతి న కస్సచి సత్తస్స వా పుగ్గలస్స వా వేదనా. కిం కారణా వేదనాతి వత్థుఆరమ్మణావ పనస్స వేదనా, తస్మా ఏస ఏవం పజానాతి "తం తం సుఖాదీనం వత్థుం ఆరమ్మణం కత్వా వేదనావ వేదయతి తం పన వేదనాయ పవత్తిం ఉపాదాయ'అహం వేదయామీ'తి వోహారమత్తం హోతీ"తి. ఏవం వత్థుం ఆరమ్మణం కత్వా వేదనావ వేదయతీతి సల్లక్ఖేన్తో ఏస "సుఖం వేదనం వేదయామీతి పజానాతీ"తి వేదితబ్బో చిత్తలపబ్బతే అఞ్ఞతరత్థేరో వియ.

థేరో కిర అఫాసుకకాలే బలవవేదనాయ నిత్థునన్తో అపరాపరం పరివత్తతి, తమేకో దహరో ఆహ – "కతరం వో, భన్తే, ఠానం రుజ్జతీ"తి. ఆవుసో, పాటియేక్కం రుజ్జనట్ఠానం నామ నత్థి, వత్థుం ఆరమ్మణం కత్వా వేదనావ వేదయతీతి. ఏవం జాననకాలతో పట్ఠాయ అధివాసేతుం వట్టతి నో, భన్తే,తి. అధివాసేమి, ఆవుసోతి. అధివాసనా, భన్తే, సేయ్యోతి. థేరో అధివాసేసి. వాతో యావ హదయా ఫాలేసి, మఞ్చకే అన్తాని రాసికతాని అహేసుం. థేరో దహరస్స దస్సేసి "వట్టతావుసో, ఏత్తకా అధివాసనా"తి. దహరో తుణ్హీ అహోసి. థేరో వీరియసమతం యోజేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణిత్వా **సమసీసీ** హుత్వా పరినిబ్బాయి.

యథా చ సుఖం, ఏవం దుక్ఖం...పే.... నిరామిసం అదుక్ఖమసుఖం వేదనం వేదయమానో "నిరామిసం అదుక్ఖమసుఖం వేదనం వేదయామీ"తి పజానాతి. ఇతి భగవా రూపకమ్మట్ఠానం కథేత్వా అరూపకమ్మట్ఠానం కథేన్తో యస్మా ఫస్సవసేన చిత్తవసేన వా కథియమానం పాకటం న హోతి , అన్ధకారం వియ ఖాయతి, వేదనానం పన ఉప్పత్తిపాకటతాయ వేదనావసేన పాకటం హోతి, తస్మా సక్కపఞ్హే వియ ఇధాపి వేదనావసేన అరూపకమ్మట్ఠానం కథేసి. తత్థ "దువిధఞ్హి కమ్మట్ఠానం రూపకమ్మట్ఠానం అరూపకమ్మట్ఠానఞ్చా"తిఆది కథామగ్గో **సక్కపఞ్హే** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

తత్థ **సుఖం వేదన**న్తిఆదీసు అయం అపరోపి పజాననపరియాయో, సుఖం వేదనం వేదయామీతి పజానాతీతి సుఖవేదనాక్ఖణే దుక్ఖవేదనాయ అభావతో సుఖం వేదనం వేదయమానో "సుఖం వేదనంయేవ వేదయామీ"తి పజానాతి. తేన యా పుబ్బే భూతపుబ్బా దుక్ఖవేదనా, తస్స ఇదాని అభావతో ఇమిస్సా చ సుఖాయ వేదనాయ ఇతో పఠమం అభావతో వేదనా నామ అనిచ్చా అధువా విపరిణామధమ్మా, ఇతిహ తత్థ సమ్పజానో హోతి. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా –

> "యస్మిం, అగ్గివేస్సన, సమయే సుఖం వేదనం వేదేతి, నేవ తస్మిం సమయే దుక్ఖం వేదనం వేదేతి, న అదుక్ఖమసుఖం వేదనం వేదేతి, సుఖంయేవ తస్మిం సమయే వేదనం వేదేతి. యస్మిం, అగ్గివేస్సన, సమయే దుక్ఖం...పే.... అదుక్ఖమసుఖం వేదనం వేదేతి, నేవ తస్మిం సమయే సుఖం వేదనం వేదేతి, న దుక్ఖం వేదనం వేదేతి, అదుక్ఖమసుఖంయేవ తస్మిం సమయే వేదనం వేదేతి. సుఖాపి, ఖో, అగ్గివేస్సన, వేదనా అనిచ్చా సఙ్ఖతా పటిచ్చసముప్పన్నా ఖయధమ్మా వయధమ్మా విరాగధమ్మా నిరోధధమ్మా. దుక్ఖాపి, ఖో...పే.... అదుక్ఖమసుఖాపి ఖో, అగ్గివేస్సన, వేదనా అనిచ్చా...పే.... నిరోధధమ్మా. ఏవం పస్సం, అగ్గివేస్సన, సుతవా అరియసావకో సుఖాయపి వేదనాయ నిబ్బిన్దతి, దుక్ఖాయపి వేదనాయ నిబ్బిన్దతి, అదుక్ఖమసుఖాయపి వేదనాయ నిబ్బిన్దతి, నిబ్బిన్దం విరజ్జతి, విరాగా విముచ్చతి, విముత్తస్మిం 'విముత్తమీ'తి ఞాణం హోతి, 'ఖీణా జాతి, వుసితం బ్రహ్మచరియం, కతం కరణీయం, నాపరం ఇత్థత్తాయా'తి పజానాతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౫).

సామిసం వా సుఖన్తిఆదీసు సామిసా సుఖా నామ పఞ్చకామగుణామిససన్నిస్సితా ఛ గేహసితసోమనస్సవేదనా. **నిరామిసా సుఖా** నామ ఛ నేక్ఖమ్మసితసోమనస్సవేదనా. **సామిసా దుక్ఖా** నామ ఛ గేహసితదోమనస్సవేదనా. **నిరామిసా దుక్ఖా** నామ ఛ నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సవేదనా. **సామిసా అదుక్ఖమసుఖా** నామ ఛ గేహసితఉపేక్ఖావేదనా. **నిరామిసా అదుక్ఖమసుఖా** నామ ఛ నేక్ఖమ్మసితఉపేక్ఖావేదనా. తాసం విభాగో **సక్కపఞ్హే** వుత్తోయేవ.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం సుఖవేదనాదిపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా వేదనాసు, పరస్స వా వేదనాసు, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరతి. **సముదయవయధమ్మానుపస్సీ వా**తి ఏత్థ పన అవిజ్జాసముదయా వేదనాసముదయోతిఆదీహి పఞ్చహి పఞ్చహి ఆకారేహి వేదనానం సముదయఞ్చ వయఞ్చ పస్సన్తో "సముదయధమ్మానుపస్సీ వా వేదనాసు విహరతి, వయధమ్మానుపస్సీ వా వేదనాసు విహరతి, కాలేన సముదయధమ్మానుపస్సీ వా వేదనాసు, కాలేన వయధమ్మానుపస్సీ వా వేదనాసు విహరతీ"తి వేదితబ్బో. ఇతో పరం కాయానుపస్సనాయం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ వేదనాపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా వేదనాపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం, సేసం తాదిసమేవాతి.

వేదనానుపస్సనా నిట్ఠితా.

చిత్తానుపస్సనావణ్ణనా

౩౮౧. ఏవం నవవిధేన వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం కథేత్వా ఇదాని సోళసవిధేన చిత్తానుపస్సనం కథేతుం **కథఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సరాగ**న్తి అట్ఠవిధలోభసహగతం. **వీతరాగ**న్తి లోకియకుసలాబ్యాకతం. ఇదం పన యస్మా సమ్మసనం న ధమ్మసమోధానం తస్మా ఇధ ఏకపదేపి లోకుత్తరం న లబ్భతి. సేసాని చత్తారి అకుసలచిత్తాని నేవ పురిమపదం న పచ్ఛిమపదం భజన్తి. **సదోస**న్తి దువిధదోమనస్ససహగతం. **వీతదోస**న్తి లోకియకుసలాబ్యాకతం. సేసాని దస అకుసలచిత్తాని నేవ పురిమపదం, న పచ్ఛిమపదం భజన్తి. **సమోహ**న్తి విచికిచ్ఛాసహగతఞ్చేవ, ఉద్ధచ్చసహగతఞ్చాతి దువిధం. యస్మా పన మోహో సబ్బాకుసలేసు ఉప్పజ్జతి, తస్మా సేసానిపి ఇధ వట్టన్తియేవ. ఇమస్మింయేవ హి దుకే ద్వాదసాకుసలచిత్తాని పరియాదిన్నానీతి. **వీతమోహ**న్తి లోకియకుసలాబ్యాకతం. **సఙ్ఖిత్త**న్తి థినమిద్ధానుపతితం. ఏతఞ్హి సఙ్కుటితచిత్తం నామ. **విక్ఖిత్త**న్తి ఉద్ధచ్చసహగతం, ఏతఞ్హి పసటచిత్తం నామ.

మహగ్గతన్తి రూపారూపావచరం. **అమహగ్గత**న్తి కామావచరం. **సఉత్తర**న్తి కామావచరం. **అనుత్తర**న్తి రూపావచరం అరూపావచరఞ్చ. తత్రాపి సఉత్తరం రూపావచరం, అనుత్తరం అరూపావచరమేవ. **సమాహిత**న్తి యస్స అప్పనాసమాధి ఉపచారసమాధి వా అత్థి. **అసమాహిత**న్తి ఉభయసమాధివిరహితం . **విముత్త**న్తి తదఙ్గవిక్ఖమ్భనవిముత్తీహి విముత్తం. **అవిముత్త**న్తి ఉభయవిముత్తివిరహితం. సముచ్ఛేదపటిప్పస్సద్ధినిస్సరణవిముత్తీనం పన ఇధ ఓకాసోవ నత్థి.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం సరాగాదిపరిగ్గణ్హనేన యస్మిం యస్మిం ఖణే యం యం చిత్తం పవత్తతి, తం తం సల్లక్ఖేన్తో అత్తనో వా చిత్తే, పరస్స వా చిత్తే, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స చిత్తే చిత్తానుపస్సీ విహరతి. **సముదయవయధమ్మానుపస్సీ**తి ఏత్థ పన అవిజ్జాసముదయా విఞ్ఞాణసముదయోతి ఏవం పఞ్చహి పఞ్చహి ఆకారేహి విఞ్ఞాణస్స సముదయో చ వయో చ నీహరితబ్బో. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ చిత్తపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం పదయోజనం కత్వా చిత్తపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం తాదిసమేవాతి.

చిత్తానుపస్సనా నిట్ఠితా.

ధమ్మానుపస్సనా నీవరణపబ్బవణ్ణనా

౩౮౨. ఏవం సోళసవిధేన చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం కథేత్వా ఇదాని పఞ్చవిధేన ధమ్మానుపస్సనం కథేతుం **కథఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. అపిచ భగవతా కాయానుపస్సనాయ సుద్ధరూపపరిగ్గహో కథితో, వేదనాచిత్తానుపస్సనాహి సుద్ధఅరూపపరిగ్గహో. ఇదాని రూపారూపమిస్సకపరిగ్గహం కథేతుం "కథఞ్చ, భిక్ఖవే"తిఆదిమాహ. కాయానుపస్సనాయ వా రూపక్ఖన్ధపరిగ్గహోవ కథితో, వేదనానుపస్సనాయ వేదనాక్ఖన్ధపరిగ్గహోవ, చిత్తానుపస్సనాయ విఞ్ఞాణక్ఖన్ధపరిగ్గహోవ ఇదాని సఞ్ఞాసఙ్ఖారక్ఖన్ధపరిగ్గహమ్పి కథేతుం "కథఞ్చ, భిక్ఖవే"తిఆదిమాహ.

తత్థ **సన్త**న్తి అభిణ్హసముదాచారవసేన సంవిజ్జమానం. **అసన్త**న్తి అసముదాచారవసేన వా పహీనత్తా వా అసంవిజ్జమానం. **యథా చా**తి యేన కారణేన కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదో హోతి. **తఞ్చ పజానాతీ**తి తఞ్చ కారణం పజానాతి. ఇతి ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

తత్థ సుభనిమిత్తే అయోనిసోమనసికారేన కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదో హోతి. **సుభనిమిత్తం** నామ సుభమ్పి సుభనిమిత్తం, సుభారమ్మణమ్పి సుభనిమిత్తం. **అయోనిసోమనసికారో** నామ అనుపాయమనసికారో ఉప్పథమనసికారో అనిచ్చే నిచ్చన్తి వా, దుక్ఖే సుఖన్తి వా, అనత్తని అత్తాతి వా, అసుభే సుభన్తి వా మనసికారో. తం తత్థ బహులం పవత్తయతో కామచ్ఛన్దో ఉప్పజ్జతి. తేనాహ భగవా – "అత్థి, భిక్ఖవే, సుభనిమిత్తం, తత్థ అయోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదాయ ఉప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

అసుభనిమిత్తే పన యోనిసోమనసికారేనస్స పహానం హోతి. **అసుభనిమిత్తం** నామ అసుభమ్పి అసుభారమ్మణమ్పి. **యోనిసోమనసికారో** నామ ఉపాయమనసికారో పథమనసికారో అనిచ్చే అనిచ్చన్తి వా, దుక్ఖే దుక్ఖన్తి వా, అనత్తని అనత్తాతి వా, అసుభే అసుభన్తి వా మనసికారో. తం తత్థ బహులం పవత్తయతో కామచ్ఛన్దో పహీయతి. తేనాహ భగవా – "అత్థి, భిక్ఖవే, అసుభనిమిత్తం, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స అనుప్పాదాయ ఉప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స పహానాయా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

అపిచ ఛ ధమ్మా కామచ్ఛన్దస్స పహానాయ సంవత్తన్తి అసుభనిమిత్తస్స ఉగ్గహో, అసుభభావనానుయోగో, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా, భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి. దసవిధఞ్హి అసుభనిమిత్తం ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి కామచ్ఛన్దో పహీయతి, భావేన్తస్సాపి ఇన్ద్రియేసు పిహితద్వారస్సాపి చతున్నం పఞ్చన్నం ఆలోపానం ఓకాసే సతి ఉదకం పివిత్వా యాపనసీలతాయ భోజనమత్తఞ్ఞునోపి. తేనేవ వుత్తం –

> "చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;
>
> అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో"తి. (థేరగా॰ ౯౮౩);

అసుభకమ్మికతిస్సత్థేరసదిసే అసుభభావనారతే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సపి కామచ్ఛన్దో పహీయతి, ఠాననిసజ్జాదీసు దసఅసుభనిస్సితసప్పాయకథాయ పహీయతి, తేన వుత్తం – “ఛ ధమ్మా కామచ్ఛన్దస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనకామచ్ఛన్దస్స అరహత్తమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి పజానాతి.

పటిఘనిమిత్తే అయోనిసోమనసికారేన పన బ్యాపాదస్స ఉప్పాదో హోతి. తత్థ పటిఘమ్పి పటిఘనిమిత్తం , పటిఘారమ్మణమ్పి పటిఘనిమిత్తం. అయోనిసోమనసికారో సబ్బత్థ ఏకలక్ఖణోవ. తం తస్మిం నిమిత్తే బహులం పవత్తయతో బ్యాపాదో ఉప్పజ్జతి. తేనాహ భగవా – “అత్థి, భిక్ఖవే, పటిఘనిమిత్తం , తత్థ అయోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా బ్యాపాదస్స ఉప్పాదాయ ఉప్పన్నస్స వా బ్యాపాదస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయా”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

మేత్తాయ పన చేతోవిముత్తియా యోనిసోమనసికారేనస్స పహానం హోతి. తత్థ **మేత్తా**తి వుత్తే అప్పనాపి ఉపచారోపి వట్టతి. **చేతోవిముత్తీ**తి అప్పనావ. యోనిసోమనసికారో వుత్తలక్ఖణోవ. తం తత్థ బహులం పవత్తయతో బ్యాపాదో పహీయతి. తేనాహ భగవా – “అత్థి, భిక్ఖవే, మేత్తా చేతోవిముత్తి, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా బ్యాపాదస్స అనుప్పాదాయ ఉప్పన్నస్స వా బ్యాపాదస్స పహానాయా”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

అపిచ ఛ ధమ్మా బ్యాపాదస్స పహానాయ సంవత్తన్తి మేత్తానిమిత్తస్స ఉగ్గహో మేత్తాభావనానుయోగో కమ్మస్సకతాపచ్చవేక్ఖణా పటిసఙ్ఖానబహులతా కల్యాణమిత్తతా సప్పాయకథాతి. ఓదిస్సకఅనోదిస్సకదిసాఫరణానఞ్హి అఞ్ఞతరవసేన మేత్తం ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి బ్యాపాదో పహీయతి, ఓధిసోఅనోధిసోఫరణవసేన మేత్తం భావేన్తస్సాపి. “త్వం ఏతస్స కుద్ధో కిం కరిస్ససి, కిమస్స సీలాదీని వినాసేతుం సక్ఖిస్ససి, నను త్వం అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనో కమ్మేనేవ గమిస్ససి, పరస్స కుజ్ఝనం నామ వీతచ్చితఙ్గార తత్తఅయ సలాకగూథాదీని గహేత్వా పరం పహరితుకామతాసదిసం హోతి. ఏసోపి తవ కుద్ధో కిం కరిస్సతి, కిం తే సీలాదీని వినాసేతుం సక్ఖిస్సతి, ఏస అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనో కమ్మేనేవ గమిస్సతి, అప్పటిచ్ఛితపహేణకం వియ పటివాతం ఖిత్తరజోముట్ఠి వియ చ ఏతస్సేవేస కోధో మత్థకే పతిస్సతీ”తి ఏవం అత్తనో చ పరస్స చ కమ్మస్సకతం పచ్చవేక్ఖతోపి, ఉభయకమ్మస్సకతం పచ్చవేక్ఖిత్వా పటిసఙ్ఖానే ఠితస్సాపి, అస్సగుత్తత్థేరసదిసే మేత్తాభావనారతే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి బ్యాపాదో పహీయతి. ఠాననిసజ్జాదీసు మేత్తానిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం – “ఛ ధమ్మా బ్యాపాదస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనస్స బ్యాపాదస్స అనాగామిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి పజానాతి.

అరతిఆదీసు అయోనిసోమనసికారేన థినమిద్ధస్స ఉప్పాదో హోతి. **తన్దీ** నామ కాయాలసియతా. **విజమ్భితా** నామ కాయవినమనా. **భత్తసమ్మదో** నామ భత్తముచ్ఛా భత్తపరిళాహో. **చేతసో లీనత్తం** నామ చిత్తస్స లీనాకారో. ఇమేసు అరతిఆదీసు అయోనిసోమనసికారం బహులం పవత్తయతో థినమిద్ధం ఉప్పజ్జతి. తేనాహ – “అత్థి, భిక్ఖవే, అరతి తన్దీ విజమ్భితా భత్తసమ్మదో చేతసో లీనత్తం, తత్థ అయోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా థినమిద్ధస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా థినమిద్ధస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయా”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

ఆరమ్భధాతుఆదీసు పన యోనిసోమనసికారేనస్స పహానం హోతి. **ఆరమ్భధాతు** నామ పఠమారమ్భవీరియం. **నిక్కమధాతు** నామ కోసజ్జతో నిక్ఖన్తతాయ తతో బలవతరం. **పరక్కమధాతు** నామ పరం పరం ఠానం అక్కమనతో తతోపి

బలవతరం. ఇమస్మిం తిప్పభేదే వీరియే యోనిసోమనసికారం బహులం పవత్తయతో థినమిద్ధం పహీయతి. తేనాహ – “అత్థి, భిక్ఖవే, ఆరమ్భధాతు నిక్కమధాతు పరక్కమధాతు, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా థినమిద్ధస్స అనుప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా థినమిద్ధస్స పహానాయా”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

అపిచ ఛ ధమ్మా థినమిద్ధస్స పహానాయ సంవత్తన్తి – అతిభోజనే నిమిత్తగ్గాహో, ఇరియాపథసమ్పరివత్తనతా, ఆలోకసఞ్ఞామనసికారో, అబ్భోకాసవాసో, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి. ఆహరహత్థక తత్రవట్టక అలంసాటక కాకమాసక భుత్తవమితకభోజనం భుఞ్జిత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానే నిసిన్నస్స హి సమణధమ్మం కరోతో థినమిద్ధం మహాహత్థీ వియ ఓత్థరన్తం ఆగచ్ఛతి, చతుపఞ్చఆలోపఓకాసం పన ఠపేత్వా పానీయం పివిత్వా యాపనసీలస్స భిక్ఖునో తం న హోతీతి ఏవం అతిభోజనే నిమిత్తం గణ్హన్తస్సాపి థినమిద్ధం పహీయతి. యస్మిం ఇరియాపథే థినమిద్ధం ఓక్కమతి, తతో అఞ్ఞం పరివత్తేన్తస్సాపి, రత్తిం చన్దాలోకదీపాలోకఉక్కాలోకే దివా సూరియాలోకం మనసికరోన్తస్సాపి, అబ్భోకాసే వసన్తస్సాపి, మహాకస్సపత్థేరసదిసే పహీనథినమిద్ధే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి థినమిద్ధం పహీయతి. ఠాననిసజ్జాదీసు ధుతఙ్గనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం – “ఛ ధమ్మా థినమిద్ధస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనస్స థినమిద్ధస్స అరహత్తమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి పజానాతి.

చేతసో అవూపసమే అయోనిసోమనసికారేన ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స ఉప్పాదో హోతి. **అవూపసమో** నామ అవూపసన్తాకారో, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చమేవేతం అత్థతో. తత్థ అయోనిసోమనసికారం బహులం పవత్తయతో ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం ఉప్పజ్జతి. తేనాహ – “అత్థి, భిక్ఖవే, చేతసో అవూపసమో, తత్థ అయోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయా”తి.

సమాధిసఙ్ఖాతే పన చేతసో వూపసమే యోనిసోమనసికారేనస్స పహానం హోతి. తేనాహ – “అత్థి, భిక్ఖవే, చేతసో వూపసమో, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స అనుప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పహానాయా”తి.

అపిచ ఛ ధమ్మా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పహానాయ సంవత్తన్తి బహుస్సుతతా పరిపుచ్ఛకతా వినయే పకతఞ్ఞుతా వుద్ధసేవితా కల్యాణమిత్తతా సప్పాయకథాతి. బాహుస్సచ్చేనపి హి ఏకం వా ద్వే వా తయో వా చత్తారో వా పఞ్చ వా నికాయే పాళివసేన అత్థవసేన చ ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతి. కప్పియాకప్పియపరిపుచ్ఛాబహులస్సాపి, వినయపఞ్ఞత్తియం చిణ్ణవసిభావతాయ పకతఞ్ఞునోపి, వుడ్ఢే మహల్లకత్థేరే ఉపసఙ్కమన్తస్సాపి, ఉపాలిత్థేరసదిసే వినయధరే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతి, ఠాననిసజ్జాదీసు కప్పియాకప్పియనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం – “ఛ ధమ్మా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనే ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చే ఉద్ధచ్చస్స అరహత్తమగ్గేన , కుక్కుచ్చస్స అనాగామిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి పజానాతి.

విచికిచ్ఛాఠానీయేసు ధమ్మేసు అయోనిసోమనసికారేన విచికిచ్ఛాయ ఉప్పాదో హోతి. **విచికిచ్ఛాఠానీయా ధమ్మా** నామ పునప్పునం విచికిచ్ఛాయ కారణత్తా విచికిచ్ఛావ. తత్థ అయోనిసోమనసికారం బహులం పవత్తయతో విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి. తేనాహ – “అత్థి, భిక్ఖవే, విచికిచ్ఛాఠానీయా ధమ్మా, తత్థ అయోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో

అనుప్పన్నాయ వా విచికిచ్ఛాయ ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నాయ వా విచికిచ్ఛాయ భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨).

కుసలాదిధమ్మేసు యోనిసోమనసికారేన పనస్సా పహానం హోతి, తేనాహ – "అత్థి, భిక్ఖవే, కుసలాకుసలా ధమ్మా సావజ్జానవజ్జా ధమ్మా సేవితబ్బాసేవితబ్బా ధమ్మా హీనపణీతా ధమ్మా కణ్హసుక్కసప్పటిభాగా ధమ్మా. తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో, అనుప్పన్నాయ వా విచికిచ్ఛాయ అనుప్పాదాయ; ఉప్పన్నాయ వా విచికిచ్ఛాయ పహానాయా"తి.

అపిచ ఛ ధమ్మా విచికిచ్ఛాయ పహానాయ సంవత్తన్తి బహుస్సుతతా, పరిపుచ్ఛకతా, వినయే పకతఞ్ఞుతా, అధిమోక్ఖబహులతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి. బాహుస్సచ్చేనపి హి ఏకం వా...పే॰... పఞ్చ వా నికాయే పాళివసేన చ అత్థవసేన చ ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి విచికిచ్ఛా పహీయతి, తీణి రతనాని ఆరబ్భ పరిపుచ్ఛాబహులస్సాపి, వినయే చిణ్ణవసీభావస్సాపి, తీసు రతనేసు ఓకప్పనియసద్ధాసఙ్ఖాతఅధిమోక్ఖబహులస్సాపి, సద్ధాధిముత్తే వక్కలిత్థేరసదిసే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి విచికిచ్ఛా పహీయతి, ఠాననిసజ్జాదీసు తిణ్ణం రతనానం గుణనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం – "ఛ ధమ్మా విచికిచ్ఛాయ పహానాయ సంవత్తన్తీ"తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనాయ విచికిచ్ఛాయ సోతాపత్తిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి పజానాతి.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం పఞ్చనీవరణపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా ధమ్మేసు, పరస్స వా ధమ్మేసు, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి. సముదయవయా పనేత్థ సుభనిమిత్తఅసుభనిమిత్తాదీసు అయోనిసోమనసికారయోనిసోమనసికారవసేన పఞ్చసు నీవరణేసు వుత్తాయేవ నీహరితబ్బా. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ నీవరణపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా నీవరణపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం తాదిసమేవాతి.

నీవరణపబ్బం నిట్ఠితం.

ఖన్ధపబ్బవణ్ణనా

౩౮౩. ఏవం పఞ్చనీవరణవసేన ధమ్మానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని పఞ్చక్ఖన్ధవసేన విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసూ**తి ఉపాదానస్స ఖన్ధా ఉపాదానక్ఖన్ధా, ఉపాదానస్స పచ్చయభూతా ధమ్మపుఞ్జా ధమ్మరాసయోతి అత్థో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన ఖన్ధకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా.

ఇతి రూపన్తి ఇదం రూపం, ఏత్తకం రూపం, న ఇతో పరం రూపం అత్థీతి సభావతో రూపం పజానాతి. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పన రూపాదీని విసుద్ధిమగ్గే ఖన్ధకథాయమేవ వుత్తాని. **ఇతి రూపస్స సముదయో**తి ఏవం అవిజ్జాసముదయాదివసేన పఞ్చహాకారేహి రూపస్స సముదయో. **ఇతి రూపస్స అత్థఙ్గమో**తి ఏవం అవిజ్జానిరోధాదివసేన పఞ్చహాకారేహి రూపస్స అత్థఙ్గమో. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే ఉదయబ్బయఞాణకథాయ వుత్తో.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం పఞ్చక్ఖన్ధపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా ధమ్మేసు, పరస్స వా ధమ్మేసు, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి. సముదయవయా పనేత్థ "అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయో"తిఆదీనం పఞ్చసు ఖన్ధేసు వుత్తానం పఞ్ఞాసాయ లక్ఖణానం వసేన నీహరితబ్బా. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ ఖన్ధపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా ఖన్ధపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం తాదిసమేవాతి.

ఖన్ధపబ్బం నిట్ఠితం.

ఆయతనపబ్బవణ్ణనా

౩౮౪. ఏవం పఞ్చక్ఖన్ధవసేన ధమ్మానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని ఆయతనవసేన విభజితుం **పున చపర**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఛసు అజ్ఝత్తికబాహిరేసు ఆయతనేసూ**తి చక్ఖు సోతం ఘానం జివ్హా కాయో మనోతి ఇమేసు ఛసు అజ్ఝత్తికేసు, రూపం సద్దో గన్ధో రసో ఫోట్ఠబ్బో ధమ్మోతి ఇమేసు ఛసు బాహిరేసు. **చక్ఖుఞ్చ పజానాతీ**తి చక్ఖుపసాదం యాథావసరసలక్ఖణవసేన పజానాతి. **రూపే చ పజానాతీ**తి బహిద్ధా చతుసముట్ఠానికరూపఞ్చ యాథావసరసలక్ఖణవసేన పజానాతి. **యఞ్చ తదుభయం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సంయోజన**న్తి యఞ్చ తం చక్ఖుం చేవ రూపే చాతి ఉభయం పటిచ్చ. కామరాగసంయోజనం పటిఘ, మాన, దిట్ఠి, విచికిచ్ఛా, సీలబ్బతపరామాస, భవరాగ, ఇస్సా, మచ్ఛరియ, అవిజ్జాసంయోజనన్తి దసవిధం సంయోజనం ఉప్పజ్జతి, తఞ్చ యాథావసరసలక్ఖణవసేన పజానాతి.

కథం పనేతం ఉప్పజ్జతీతి? చక్ఖుద్వారే తావ ఆపాథగతం ఇట్ఠారమ్మణం కామస్సాదవసేన అస్సాదయతో అభినన్దతో కామరాగసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. అనిట్ఠారమ్మణే కుజ్ఝతో పటిఘసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. "ఠపేత్వా మం కో అఞ్ఞో ఏతం ఆరమ్మణం విభావేతుం సమత్థో అత్థీ"తి మఞ్ఞతో మానసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. ఏతం రూపారమ్మణం నిచ్చం ధువన్తి గణ్హతో దిట్ఠిసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. "ఏతం రూపారమ్మణం సత్తో ను ఖో, సత్తస్స ను ఖో"తి విచికిచ్ఛతో విచికిచ్ఛాసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. "సమ్పత్తిభవే వత నో ఇదం సులభం జాత"న్తి భవం పత్థేన్తస్స భవరాగసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. "ఆయతిమ్పి ఏవరూపం సీలబ్బతం సమాదియిత్వా సక్కా లద్ధు"న్తి సీలబ్బతం సమాదియన్తస్స సీలబ్బతపరామాససంయోజనం ఉప్పజ్జతి. "అహో వత తం రూపారమ్మణం అఞ్ఞే న లభేయ్యు"న్తి ఉసూయతో ఇస్సాసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. అత్తనా లద్ధం రూపారమ్మణం అఞ్ఞస్స మచ్ఛరాయతో మచ్ఛరియసంయోజనం ఉప్పజ్జతి. సబ్బేహేవ సహజాతఅఞ్ఞాణవసేన అవిజ్జాసంయోజనం ఉప్పజ్జతి.

యథా చ అనుప్పన్నస్సాతి యేన కారణేన అసముదాచారవసేన అనుప్పన్నస్స తస్స దసవిధస్సాపి సంయోజనస్స ఉప్పాదో హోతి, తఞ్చ కారణం పజానాతి. **యథా చ ఉప్పన్నస్సా**తి అప్పహీనట్ఠేన పన సముదాచారవసేన వా ఉప్పన్నస్స తస్స దసవిధస్సాపి సంయోజనస్స యేన కారణేన పహానం హోతి, తఞ్చ కారణం పజానాతి. **యథా చ పహీనస్సా**తి తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానవసేన పహీనస్సాపి తస్స దసవిధస్స సంయోజనస్స యేన కారణేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి, తఞ్చ పజానాతి. కేన కారణేన పనస్స ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి?
దిట్ఠివిచికిచ్ఛాసీలబ్బతపరామాసఇస్సామచ్ఛరియభేదస్స తావ పఞ్చవిధస్స సంయోజనస్స సోతాపత్తిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి. కామరాగపటిఘసంయోజనద్వయస్స ఓళారికస్స సకదాగామిమగ్గేన, అణుసహగతస్స

అనాగామిమగ్గేన, మానభవరాగావిజ్జాసంయోజనత్తయస్స అరహత్తమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి. **సోతఞ్చ పజానాతి సద్దే చాతిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో. అపిచేత్థ **ఆయతనకథా** విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే ఆయతననిద్దేసే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం అజ్ఝత్తికాయతనపరిగ్గణ్హనేన అత్తనో వా ధమ్మేసు బాహిరాయతనపరిగ్గణ్హనేన పరస్స వా ధమ్మేసు, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి. సముదయవయా పనేత్థ "అవిజ్జాసముదయా చక్ఖుసముదయో"తి రూపాయతనస్స రూపక్ఖన్ధే, అరూపాయతనేసు మనాయతనస్స విఞ్ఞాణక్ఖన్ధే, ధమ్మాయతనస్స సేసక్ఖన్ధేసు వుత్తనయేన నీహరితబ్బా. లోకుత్తరధమ్మా న గహేతబ్బా. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ ఆయతనపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా ఆయతనపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం తాదిసమేవాతి.

ఆయతనపబ్బం నిట్ఠితం.

బోజ్ఝఙ్గపబ్బవణ్ణనా

౩౮౫. ఏవం ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనవసేన ధమ్మానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని బోజ్ఝఙ్గవసేన విభజితుం **పున చపరన్తిఆదిమాహ**. తత్థ **బోజ్ఝఙ్గేసూతి** బుజ్ఝనకసత్తస్స అఙ్గేసు. **సన్తన్తి** పటిలాభవసేన సంవిజ్జమానం. **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గన్తి** సతిసఙ్ఖాతం సమ్బోజ్ఝఙ్గం. ఏత్థ హి సమ్బుజ్ఝతి ఆరద్ధవిపస్సకతో పట్ఠాయ యోగావచరోతి **సమ్బోధి**. యాయ వా సో సతిఆదికాయ సత్తధమ్మసామగ్గియా సమ్బుజ్ఝతి కిలేసనిద్దాతో ఉట్ఠాతి, సచ్చాని వా పటివిజ్ఝతి, సా ధమ్మసామగ్గీ సమ్బోధి. తస్స సమ్బోధిస్స, తస్సా వా సమ్బోధియా అఙ్గన్తి **సమ్బోజ్ఝఙ్గం**. తేన వుత్తం – "సతిసఙ్ఖాతం సమ్బోజ్ఝఙ్గ"న్తి. సేససమ్బోజ్ఝఙ్గేసుపి ఇమినావ నయేన వచనత్థో వేదితబ్బో.

అసన్తన్తి అప్పటిలాభవసేన అవిజ్జమానం. **యథా చ అనుప్పన్నస్సాతిఆదీసు** పన సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స తావ "అత్థి, భిక్ఖవే, సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి (సం. ని. ౫.౨౩౨) ఏవం ఉప్పాదో హోతి. తత్థ సతియేవ సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా. యోనిసోమనసికారో వుత్తలక్ఖణోయేవ. తం తత్థ బహులం పవత్తయతో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి.

అపిచ చత్తారో ధమ్మా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి సతిసమ్పజఞ్ఞం ముట్ఠస్సతిపుగ్గలపరివజ్జనతా ఉపట్ఠితస్సతిపుగ్గలసేవనతా తదధిముత్తతాతి. అభిక్కన్తాదీసు హి సత్తసు ఠానేసు సతిసమ్పజఞ్ఞేన, భత్తనిక్ఖిత్తకాకసదిసే ముట్ఠస్సతిపుగ్గలే పరివజ్జనేన, తిస్సదత్తత్థేరఅభయత్థేరసదిసే ఉపట్ఠితస్సతిపుగ్గలే సేవనేన, ఠాననిసజ్జాదీసు సతిసముట్ఠాపనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతాయ చ సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి. ఏవం చతూహి కారణేహి ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స పన "అత్థి, భిక్ఖవే, కుసలాకుసలా ధమ్మా…పే… కణ్హసుక్కసప్పటిభాగా ధమ్మా, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి.

అపిచ సత్త ధమ్మా ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి పరిపుచ్ఛకతా వత్థువిసదకిరియా ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా దుప్పఞ్ఞపుగ్గలపరివజ్జనా పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా గమ్భీరఞాణచరియపచ్చవేక్ఖణా తదధిముత్తతాతి. తత్థ **పరిపుచ్ఛకతా**తి ఖన్ధధాతుఆయతనఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గఝానఙ్గసమథవిపస్సనానం అత్థసన్నిస్సితపరిపుచ్ఛాబహులతా. **వత్థువిసదకిరియా**తి అజ్ఝత్తికబాహిరానం వత్థూనం విసదభావకరణం. యదా హిస్స కేసనఖలోమాని దీఘాని హోన్తి, సరీరం వా ఉస్సన్నదోసఞ్చేవ సేదమలమక్ఖితఞ్చ, తదా అజ్ఝత్తికం వత్థు అవిసదం హోతి అపరిసుద్ధం. యదా పన చీవరం జిణ్ణం కిలిట్ఠం దుగ్గన్ధం హోతి, సేనాసనం వా ఉక్లాపం, తదా బాహిరవత్థు అవిసదం హోతి అపరిసుద్ధం. తస్మా కేసాదిఛేదాపనేన ఉద్ధంవిరేచనఅధోవిరేచనాదీహి సరీరసల్లహుకభావకరణేన ఉచ్ఛాదననహాపనేన చ అజ్ఝత్తికవత్థు విసదం కాతబ్బం. సూచికమ్మధోవనరజనపరిభణ్డకరణాదీహి బాహిరవత్థు విసదం కాతబ్బం. ఏతస్మిఞ్హి అజ్ఝత్తికబాహిరే వత్థుమ్హి అవిసదే ఉప్పన్నేసు చిత్తచేతసికేసు ఞాణమ్పి అవిసదం హోతి అపరిసుద్ధం అపరిసుద్ధాని దీపకపల్లవట్టితేలాని నిస్సాయ ఉప్పన్నదీపసిఖాయ ఓభాసో వియ. విసదే పన అజ్ఝత్తికబాహిరే వత్థుమ్హి ఉప్పన్నేసు చిత్తచేతసికేసు ఞాణమ్పి విసదం హోతి పరిసుద్ధాని దీపకపల్లవట్టితేలాని నిస్సాయ ఉప్పన్నదీపసిఖాయ ఓభాసో వియ. తేన వుత్తం "వత్థువిసదకిరియా ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తతీ"తి.

ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా నామ సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం సమభావకరణం. సచే హిస్స సద్ధిన్ద్రియం బలవం హోతి, ఇతరాని మన్దాని, తతో వీరియిన్ద్రియం పగ్గహకిచ్చం, సతిన్ద్రియం ఉపట్ఠానకిచ్చం, సమాధిన్ద్రియం అవిక్ఖేపకిచ్చం, పఞ్ఞిన్ద్రియం దస్సనకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి. తస్మా తం ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణేన వా, యథా వా మనసికరోతో బలవం జాతం, తథా అమనసికారేన హాపేతబ్బం. వక్కలిత్థేరవత్థు చేత్థ నిదస్సనం. సచే పన వీరియిన్ద్రియం బలవం హోతి, అథ సద్ధిన్ద్రియం అధిమోక్ఖకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి, న ఇతరాని ఇతరకిచ్చభేదం. తస్మా తం పస్సద్ధాదిభావనాయ హాపేతబ్బం. తత్రాపి సోణత్థేరస్స వత్థు దస్సేతబ్బం. ఏవం సేసేసుపి ఏకస్స బలవభావే సతి ఇతరేసం అత్తనో కిచ్చేసు అసమత్థతా వేదితబ్బా.

విసేసతో పనేత్థ సద్ధాపఞ్ఞానం సమాధివీరియానఞ్చ సమతం పసంసన్తి. బలవసద్ధో హి మన్దపఞ్ఞో ముధప్పసన్నో హోతి, అవత్థుస్మిం పసీదతి. బలవపఞ్ఞో మన్దసద్ధో కేరాటికపక్ఖం భజతి, భేసజ్జసముట్ఠితో వియ రోగో అతేకిచ్ఛో హోతి. చిత్తుప్పాదమత్తేనేవ కుసలం హోతీతి అతిధావిత్వా దానాదీని అకరోన్తో నిరయే ఉప్పజ్జతి. ఉభిన్నం సమతాయ వత్థుస్మింయేవ పసీదతి. బలవసమాధిం పన మన్దవీరియం సమాధిస్స కోసజ్జపక్ఖత్తా కోసజ్జం అభిభవతి. బలవవీరియం మన్దసమాధిం వీరియస్స ఉద్ధచ్చపక్ఖత్తా ఉద్ధచ్చం అభిభవతి. సమాధి పన వీరియేన సంయోజితో కోసజ్జే పతితుం న లభతి, వీరియం సమాధినా సంయోజితం ఉద్ధచ్చే పతితుం న లభతి. తస్మా తదుభయం సమం కాతబ్బం. ఉభయసమతాయ హి అప్పనా హోతి.

అపిచ సమాధికమ్మికస్స బలవతీపి సద్ధా వట్టతి. ఏవం సద్దహన్తో ఓకప్పేన్తో అప్పనం పాపుణిస్సతి. సమాధిపఞ్ఞాసు పన సమాధికమ్మికస్స ఏకగ్గతా బలవతీ వట్టతి. ఏవఞ్హి సో అప్పనం పాపుణాతి. విపస్సనాకమ్మికస్స పఞ్ఞా బలవతీ వట్టతి. ఏవఞ్హి సో లక్ఖణపటివేధం పాపుణాతి. ఉభిన్నం పన సమతాయపి అప్పనా హోతియేవ. సతి పన సబ్బత్థ బలవతీ వట్టతి. సతి హి చిత్తం ఉద్ధచ్చపక్ఖికానం సద్ధావీరియపఞ్ఞానం వసేన ఉద్ధచ్చపాతతో, కోసజ్జపక్ఖికేన చ సమాధినా కోసజ్జపాతతో రక్ఖతి. తస్మా సా లోణధూపనం వియ సబ్బబ్యఞ్జనేసు, సబ్బకమ్మికఅమచ్చో వియ చ, సబ్బరాజకిచ్చేసు సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బా. తేనాహ – "సతి చ పన సబ్బత్థికా వుత్తా భగవతా, కిం కారణా? చిత్తఞ్హి సతిపటిసరణం, ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా చ సతి, న వినా

సతియా చిత్తస్స పగ్గహనిగ్గహో హోతీ” తి. **దుప్పఞ్ఞపుగ్గలపరివజ్జనా** నామ ఖన్ధాదిభేదే అనోగాళ్హపఞ్ఞానం దుమ్మేధపుగ్గలానం ఆరకా పరివజ్జనం. **పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా** నామ సమపఞ్ఞాసలక్ఖణపరిగ్గాహికాయ ఉదయబ్బయపఞ్ఞాయ సమన్నాగతపుగ్గలసేవనా. **గమ్భీరఞాణచరియపచ్చవేక్ఖణా** నామ గమ్భీరేసు ఖన్ధాదీసు పవత్తాయ గమ్భీరపఞ్ఞాయ పభేదపచ్చవేక్ఖణా. **తదధిముత్తతా** నామ ఠానసిసజ్జాదీసు ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతా. ఏవం ఉప్పన్నస్స పన్నస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స “అత్థి, భిక్ఖవే, ఆరమ్భధాతు నిక్కమధాతు పరక్కమధాతు, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ”తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి.

అపిచ ఏకాదస ధమ్మా వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి అపాయభయపచ్చవేక్ఖణతా ఆనిసంసదస్సావితా గమనవీథిపచ్చవేక్ఖణతా పిణ్డపాతాపచాయనతా దాయజ్జమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా సత్థుమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా జాతిమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా సబ్రహ్మచారిమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా కుసీతపుగ్గలపరివజ్జనతా ఆరద్ధవీరియపుగ్గలసేవనతా తదధిముత్తతాతి.

తత్థ నిరయేసు పఞ్చవిధబన్ధనకమ్మకారణతో పట్ఠాయ మహాదుక్ఖానుభవనకాలేపి, తిరచ్ఛానయోనియం జాలఖిపనకుమీనాదీహి గహితకాలేపి, పాజనకణ్టకాదిప్పహారతున్నస్స సకటవహనాదికాలేపి, పేత్తివిసయే అనేకానిపి వస్ససహస్సాని ఏకం బుద్ధన్తరమ్పి ఖుప్పిపాసాహి ఆతురీభూతకాలేపి, కాలకఞ్చికఅసురేసు సట్ఠిహత్థఅసీతిహత్థప్పమాణేన అట్ఠిచమ్మమత్తేనేవ అత్తభావేన వాతాతపాదిదుక్ఖానుభవనకాలేపి న సక్కా వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గం ఉప్పాదేతుం, అయమేవ తే భిక్ఖు కాలో వీరియకరణాయాతి ఏవం అపాయభయం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి.

న సక్కా కుసీతేన నవలోకుత్తరధమ్మం లద్ధుం, ఆరద్ధవీరియేనేవ సక్కా అయమానిసంసో వీరియస్సాతి ఏవం ఆనిసంసదస్సావినోపి ఉప్పజ్జతి. సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధమహాసావకేహి తే గతమగ్గో గన్తబ్బో, సో చ న సక్కా కుసీతేన గన్తున్తి ఏవం గమనవీథిం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. యే తం పిణ్డపాతాదీహి ఉపట్ఠహన్తి, ఇమే తే మనుస్సా నేవ ఞాతకా, న దాసకమ్మకరా, నాపి తం నిస్సాయ జీవిస్సామాతి తే పణీతాని చీవరాదీని దేన్తి. అథ ఖో అత్తనో కారానం మహప్ఫలతం పచ్చాసీసమానా దేన్తి. సత్థారాపి “అయం ఇమే పచ్చయే పరిభుఞ్జిత్వా కాయదళ్హీబహులో సుఖం విహరిస్సతీ”తి న ఏవం సమ్పస్సతా తుయ్హం పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా. అథ ఖో “అయం ఇమే పరిభుఞ్జమానో సమణధమ్మం కత్వా వట్టదుక్ఖతో ముచ్చిస్సతీ”తి తే పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా, సో దాని త్వం కుసీతో విహరన్తో న తం పిణ్డం అపచాయిస్సతి. ఆరద్ధవీరియస్సేవ హి పిణ్డపాతాపచాయనం నామ హోతీతి ఏవం పిణ్డపాతాపచాయనం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి అయ్యమిత్తత్థేరస్స వియ.

థేరో కిర కస్సకలేణే నామ పటివసతి. తస్స చ గోచరగామే ఏకా మహాఉపాసికా థేరం పుత్తం కత్వా పటిజగ్గతి. సా ఏకదివసం అరఞ్ఞం గచ్ఛన్తీ ధీతరం ఆహ – “అమ్మ, అసుకస్మిం ఠానే పురాణతణ్డులా, అసుకస్మిం సప్పి, అసుకస్మిం ఖీరం, అసుకస్మిం ఫాణితం, తవ భాతికస్స అయ్యమిత్తస్స ఆగతకాలే భత్తం పచిత్వా ఖీరసప్పిఫాణితేహి సద్ధిం దేహి, త్వఞ్చ

భుఞ్జేయ్యాసి. అహం పన హియ్యో పక్కపారివాసికభత్తం కఞ్జియేన భుత్తామ్హీ”తి. దివా కిం భుఞ్జిస్ససి అమ్మా,తి? సాకపణ్ణం పక్ఖిపిత్వా కణతణ్డులేహి అమ్బిలయాగుం పచిత్వా ఠపేహి అమ్మా,తి.

థేరో చీవరం పారుపిత్వా పత్తం నీహరన్తోవ తం సద్దం సుత్వా అత్తానం ఓవది “మహాఉపాసికా కిర కఞ్జియేన పారివాసికభత్తం భుఞ్జి, దివాపి కణపణ్ణమ్బిలయాగుం భుఞ్జిస్సతి , తుయ్హం అత్థాయ పన పురాణతణ్డులాదీని ఆచిక్ఖతి, తం నిస్సాయ ఖో పనేసా నేవ ఖేత్తం న వత్థుం న భత్తం న వత్థం పచ్చాసీసతి, తిస్సో పన సమ్పత్తియో పత్థయమానా దేతి, త్వం ఏతిస్సా తా సమ్పత్తియో దాతుం సక్ఖిస్ససి, న సక్ఖిస్ససీతి, అయం ఖో పన పిణ్డపాతో తయా సరాగేన సదోసేన సమోహేన న సక్కా గణ్హితు”న్తి పత్తం థవికాయ పక్ఖిపిత్వా గణ్ఠికం ముఞ్చిత్వా నివత్తిత్వా కస్సకలేణమేవ గన్త్వా పత్తం హేట్ఠామఞ్చే చీవరం చీవరవంసే ఠపేత్వా “అరహత్తం అపాపుణిత్వా న నిక్ఖమిస్సామీ”తి వీరియం అధిట్ఠహిత్వా నిసీది. దీఘరత్తం అప్పమత్తో హుత్వా నివుత్థభిక్ఖు విపస్సనం వడ్ఢేత్వా పురేభత్తమేవ అరహత్తం పత్వా వికసమానమివ పదుమం మహాఖీణాసవో సితం కరోన్తోవ నిసీది. లేణద్వారే రుక్ఖమ్హి అధివత్థా దేవతా –

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
యస్స తే ఆసవా ఖీణా, దక్ఖిణేయ్యోసి మారిసా”తి. –

ఉదానం ఉదానేత్వా “భన్తే, పిణ్డాయ పవిట్ఠానం తుమ్హాదిసానం అరహన్తానం భిక్ఖం దత్వా మహల్లకిత్థియో దుక్ఖా ముచ్చిస్సన్తీ”తి ఆహ. థేరో ఉట్ఠహిత్వా ద్వారం వివరిత్వా కాలం ఓలోకేన్తో “పాతోయేవా”తి ఞత్వా పత్తచీవరమాదాయ గామం పావిసి.

దారికాపి భత్తం సమ్పాదేత్వా “ఇదాని మే భాతా ఆగమిస్సతి, ఇదాని ఆగమిస్సతీ”తి ద్వారం ఓలోకయమానా నిసీది. సా థేరే ఘరద్వారం సమ్పత్తే పత్తం గహేత్వా సప్పిఫాణితయోజితస్స ఖీరపిణ్డపాతస్స పూరేత్వా హత్థే ఠపేసి. థేరో “సుఖం హోతూ”తి అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. సాపి తం ఓలోకయమానా అట్ఠాసి. థేరస్స హి తదా అతివియ పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో అహోసి, విప్పసన్నాని ఇన్ద్రియాని, ముఖం బన్ధనా పవుత్తతాలపక్కం వియ అతివియ విరోచిత్థ.

మహాఉపాసికా అరఞ్ఞా ఆగన్త్వా “కిం, అమ్మ, భాతికో తే ఆగతో”తి పుచ్ఛి. సా సబ్బం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. ఉపాసికా “అజ్జ మమ పుత్తస్స పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పత్త”న్తి ఞత్వా “అభిరమతి తే, అమ్మ, భాతా బుద్ధసాసనే, న ఉక్కణ్ఠతీ”తి ఆహ.

మహన్తం ఖో పనేతం సత్థుదాయజ్జం యదిదం సత్త అరియధనాని నామ, తం న సక్కా కుసీతేన గహేతుం. యథా హి విప్పటిపన్నం పుత్తం మాతాపితరో “అయం అమ్హాకం అపుత్తో”తి పరిబాహిరం కరోన్తి, సో తేసం అచ్చయేన దాయజ్జం న లభతి, ఏవం కుసీతోపి ఇదం అరియధనదాయజ్జం న లభతి, ఆరద్ధవీరియోవ లభతీతి **దాయజ్జమహత్తం** పచ్చవేక్ఖతోపి ఉప్పజ్జతి.

మహా ఖో పన తే సత్థా, సత్థునో హి తే మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణకాలేపి అభినిక్ఖమనేపి అభిసమ్బోధియమ్పి ధమ్మచక్కప్పవత్తనయమకపాటిహారియదేవోరోహనఆయుసఙ్ఖారవోస్సజ్జనేసుపి పరినిబ్బానకాలేపి దససహస్సిలోకధాతు

అకమ్పిత్థ, యుత్తం ను తే ఏవరూపస్స సత్థు సాసనే పబ్బజిత్వా కుసీతేన భవితున్తి ఏవం **సత్థుమహత్తం** పచ్చవేక్ఖతోపి ఉప్పజ్జతి.

జాతియాపి త్వం ఇదాని న లామకజాతికో, అసమ్భిన్నాయ మహాసమ్మతపవేణియా ఆగతఉక్కాకరాజవంసే జాతోసి, సుద్ధోదనమహారాజస్స చ మహామాయాదేవియా చ నత్తా, రాహులభద్దస్స కనిట్ఠో, తయా నామ ఏవరూపేన జినపుత్తేన హుత్వా న యుత్తం కుసీతేన విహరితున్తి ఏవం **జాతిమహత్తం** పచ్చవేక్ఖతోపి ఉప్పజ్జతి.

సారిపుత్తమహామోగ్గల్లానా చేవ అసీతి చ మహాసావకా వీరియేనేవ లోకుత్తరధమ్మం పటివిజ్ఝింసు, త్వం ఏతేసం సబ్రహ్మచారీనం మగ్గం పటిపజ్జసి, న పటిపజ్జసీతి ఏవం **సబ్రహ్మచారిమహత్తం** పచ్చవేక్ఖతోపి ఉప్పజ్జతి.

కుచ్ఛిం పూరేత్వా ఠితఅజగరసదిసే విస్సట్ఠకాయికచేతసికవీరియే కుసీతపుగ్గలే పరివజ్జన్తస్సాపి ఆరద్ధవీరియే పహితత్తే పుగ్గలే సేవన్తస్సాపి ఠాననిసజ్జాదీసు వీరియుప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స "అత్థి, భిక్ఖవే, పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి . తత్థ పీతియేవ పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా నామ. తస్సా ఉప్పాదకమనసికారో యోనిసోమనసికారో నామ.

అపిచ ఏకాదస ధమ్మా పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి బుద్ధానుస్సతి, ధమ్మ, సఙ్ఘ , సీల, చాగ, దేవతానుస్సతి ఉపసమానుస్సతి లూఖపుగ్గలపరివజ్జనతా సినిద్ధపుగ్గలసేవనతా పసాదనీయసుత్తన్తపచ్చవేక్ఖణతా తదధిముత్తతాతి. బుద్ధగుణే అనుస్సరన్తస్సాపి హి యావ ఉపచారా సకలసరీరం ఫరమానో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి, ధమ్మసఙ్ఘగుణే అనుస్సరన్తస్సాపి, దీఘరత్తం అఖణ్డం కత్వా రక్ఖితం చతుపారిసుద్ధిసీలం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, గిహినోపి దససీలం పఞ్చసీలం పఞ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, దుబ్భిక్ఖభయాదీసు పణీతభోజనం సబ్రహ్మచారీనం దత్వా "ఏవం నామ అదమ్హా"తి చాగం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, గిహినోపి ఏవరూపే కాలే సీలవన్తానం దిన్నదానం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, యేహి గుణేహి సమన్నాగతా దేవతా దేవత్తం పత్తా, తథారూపానం గుణానం అత్తని అత్థితం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, సమాపత్తియా విక్ఖమ్భితా కిలేసా సట్ఠిపి సత్తతిపి వస్సాని న సముదాచరన్తీతి పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, చేతియదస్సనబోధిదస్సనథేరదస్సనేసు అసక్కచ్చకిరియాయ సంసూచితలూఖభావే బుద్ధాదీసు పసాదసినేహాభావేన గద్రభపిట్ఠే రజసదిసే లూఖపుగ్గలే పరివజ్జన్తస్సాపి, బుద్ధాదీసు పసాదబహులే ముదుచిత్తే సినిద్ధపుగ్గలే సేవన్తస్సాపి, రతనత్తయగుణపరిదీపకే పసాదనీయసుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు పీతిఉప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స "అత్థి, భిక్ఖవే, కాయపస్సద్ధి చిత్తపస్సద్ధి, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి.

అపిచ సత్త ధమ్మా పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి పణీతభోజనసేవనతా ఉతుసుఖసేవనతా ఇరియాపథసుఖసేవనతా మజ్ఝత్తపయోగతా సారద్ధకాయపుగ్గలపరివజ్జనతా పస్సద్ధకాయపుగ్గలసేవనతా తదధిముత్తతాతి. పణీతఞ్హి సినిద్ధం సప్పాయభోజనం భుఞ్జన్తస్సాపి, సీతుణ్హేసు చ ఉతూసు ఠానాదీసు చ ఇరియాపథేసు సప్పాయఉతుఞ్చ ఇరియాపథఞ్చ సేవన్తస్సాపి పస్సద్ధి ఉప్పజ్జతి. యో పన మహాపురిసజాతికో సబ్బఉతుఇరియాపథక్ఖమో హోతి, న తం సన్ధాయేతం వుత్తం. యస్స సభాగవిసభాగతా అత్థి, తస్సేవ విసభాగే ఉతుఇరియాపథే వజ్జేత్వా సభాగే సేవన్తస్స ఉప్పజ్జతి. మజ్ఝత్తపయోగో వుచ్చతి అత్తనో చ పరస్స చ కమ్మస్సకతాపచ్చవేక్ఖణా. ఇమినా మజ్ఝత్తపయోగేన ఉప్పజ్జతి. యో లేడ్డుదణ్డాదీహి పరం విహేఠయమానో విచరతి, ఏవరూపం సారద్ధకాయం పుగ్గలం పరివజ్జన్తస్సాపి, సంయతపాదపాణిం పస్సద్ధకాయం పుగ్గలం సేవన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు పస్సద్ధిఉప్పాదనత్థాయ నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స "అత్థి, భిక్ఖవే, సమథనిమిత్తం అబ్యగ్గనిమిత్తం, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో, అనుప్పన్నస్స వా సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి. తత్థ సమథోవ సమథనిమిత్తం అవిక్ఖేపట్ఠేన చ అబ్యగ్గనిమిత్తన్తి.

అపిచ ఏకాదస ధమ్మా సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి వత్థువిసదకిరియతా ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనతా నిమిత్తకుసలతా సమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనతా సమయే చిత్తస్స నిగ్గణ్హనతా సమయే సమ్పహంసనతా సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా అసమాహితపుగ్గలపరివజ్జనతా సమాహితపుగ్గలసేవనతా ఝానవిమోక్ఖపచ్చవేక్ఖణతా తదధిముత్తతాతి. తత్థ **వత్థువిసదకిరియతా** చ **ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనతా** చ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

నిమిత్తకుసలతా నామ కసిణనిమిత్తస్స ఉగ్గహణకుసలతా. **సమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనతాతి** యస్మిం సమయే అతిసిథిలవీరియతాదీహి లీనం చిత్తం హోతి, తస్మిం సమయే ధమ్మవిచయవీరియపీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనేన తస్స పగ్గణ్హనం. **సమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనతాతి** యస్మిం సమయే ఆరద్ధవీరియతాదీహి ఉద్ధతం చిత్తం హోతి, తస్మిం సమయే పస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనేన తస్స నిగ్గణ్హనం. **సమయే సమ్పహంసనతాతి** యస్మిం సమయే చిత్తం పఞ్ఞాపయోగమన్దతాయ వా ఉపసమసుఖానధిగమేన వా నిరస్సాదం హోతి, తస్మిం సమయే అట్ఠసంవేగవత్థుపచ్చవేక్ఖణేన సంవేజేతి . **అట్ఠ సంవేగవత్థూని** నామ జాతి జరా బ్యాధి మరణాని చత్తారి, అపాయదుక్ఖం పఞ్చమం, అతీతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, అనాగతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, పచ్చుప్పన్నే ఆహారపరియేట్ఠిమూలకం దుక్ఖన్తి. రతనత్తయగుణానుస్సరణేన చ పసాదం జనేతి, అయం వుచ్చతి "సమయే సమ్పహంసనతా"తి.

సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా నామ యస్మిం సమయే సమ్మాపటిపత్తిం ఆగమ్మ అలీనం అనుద్ధతం అనిరస్సాదం ఆరమ్మణే సమప్పవత్తం సమథవీథిపటిపన్నం చిత్తం హోతి, తదాస్స పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు న బ్యాపారం ఆపజ్జతి, సారథి వియ సమప్పవత్తేసు అస్సేసు. అయం వుచ్చతి – "సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా"తి. **అసమాహితపుగ్గలపరివజ్జనతా** నామ ఉపచారం వా అప్పనం వా అప్పత్తానం విక్ఖిత్తచిత్తానం పుగ్గలానం ఆరకా పరివజ్జనం. **సమాహితపుగ్గలసేవనా** నామ ఉపచారేన వా అప్పనాయ వా సమాహితచిత్తానం సేవనా భజనా పయిరుపాసనా. **తదధిముత్తతా** నామ ఠాననిసజ్జాదీసు

సమాధిఉప్పాదనత్థంయేవ నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతా. ఏవఞ్హి పటిపజ్జతో ఏస ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స "అత్థి, భిక్ఖవే, ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా, తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నస్స వా ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తతీ"తి ఏవం ఉప్పాదో హోతి. తత్థ ఉపేక్ఖావ ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మా నామ.

అపిచ పఞ్చ ధమ్మా ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి సత్తమజ్ఝత్తతా సఙ్ఖారమజ్ఝత్తతా సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలపరివజ్జనతా సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తపుగ్గలసేవనతా తదధిముత్తతాతి. తత్థ ద్వీహాకారేహి **సత్తమజ్ఝత్తతం** సముట్ఠాపేతి "త్వం అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనోవ కమ్మేన గమిస్ససి, ఏసోపి అత్తనోవ కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనోవ కమ్మేన గమిస్సతి, త్వం కం కేలాయసీ"తి ఏవం కమ్మస్సకతాపచ్చవేక్ఖణేన, "పరమత్థతో సత్తోయేవ నత్థి, సో త్వం కం కేలాయసీ"తి ఏవం నిస్సత్తపచ్చవేక్ఖణేన చాతి. ద్వీహేవాకారేహి **సఙ్ఖారమజ్ఝత్తతం** సముట్ఠాపేతి – "ఇదం చీవరం అనుపుబ్బేన వణ్ణవికారతఞ్చేవ జిణ్ణభావఞ్చ ఉపగన్త్వా పాదపుఞ్ఛనచోళకం హుత్వా యట్ఠికోటియా ఛడ్డనీయం భవిస్సతి, సచే పనస్స సామికో భవేయ్య, నాస్స ఏవం వినస్సితుం దదేయ్యా"తి ఏవం అస్సామికభావపచ్చవేక్ఖణేన చ, "అనద్ధనియం ఇదం తావకాలిక"న్తి ఏవం తావకాలికభావపచ్చవేక్ఖణేన చాతి. యథా చ చీవరే, ఏవం పత్తాదీసుపి యోజనా కాతబ్బా.

సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలపరివజ్జనతాతి ఏత్థ యో పుగ్గలో గిహీ వా అత్తనో పుత్తధీతాదికే, పబ్బజితో వా అత్తనో అన్తేవాసికసమానుపజ్ఝాయకాదికే మమాయతి, సహత్థేనేవ నేసం కేసచ్ఛేదనసూచికమ్మచీవరధోవనరజనపత్తపచనాదీని కరోతి, ముహుత్తమ్పి అపస్సన్తో "అసుకో సామణేరో కుహిం అసుకో దహరో కుహి"న్తి భన్తమిగో వియ ఇతో చితో చ ఓలోకేతి, అఞ్ఞేన కేసచ్ఛేదనాదీనం అత్థాయ "ముహుత్తం అసుకం పేసేథా"తి యాచియమానోపి "అమ్హేపి తం అత్తనో కమ్మం న కారేమ, తుమ్హే నం గహేత్వా కిలమేస్సథా"తి న దేతి, అయం సత్తకేలాయనో నామ.

యో పన చీవరపత్తథాలకకత్తరయట్ఠిఆదీని మమాయతి, అఞ్ఞస్స హత్థేన పరామసితుమ్పి న దేతి, తావకాలికం యాచితో "మయమ్పి ఇదం మమాయన్తా న పరిభుఞ్జామ, తుమ్హాకం కిం దస్సామా"తి వదతి, అయం **సఙ్ఖారకేలాయనో** నామ. యో పన తేసు ద్వీసుపి వత్థూసు మజ్ఝత్తో ఉదాసినో, అయం **సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తో** నామ. ఇతి అయం ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఏవరూపం సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలం ఆరకా పరివజ్జన్తస్సాపి, సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తపుగ్గలం సేవన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు తదుప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరి హోతీతి పజానాతి.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం అత్తనో వా సత్త సమ్బోజ్ఝఙ్గే పరిగ్గణ్హిత్వా, పరస్స వా, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స సమ్బోజ్ఝఙ్గే పరిగ్గణ్హిత్వా ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి. సముదయవయా పనేత్థ సమ్బోజ్ఝఙ్గానం నిబ్బత్తినిరోధవసేన వేదితబ్బా. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ బోజ్ఝఙ్గపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా బోజ్ఝఙ్గపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం. సేసం తాదిసమేవాతి.

బోజ్ఝఙ్గపబ్బం నిట్ఠితం.

చతుసచ్చపబ్బవణ్ణనా

౩౮౬. ఏవం సత్తబోజ్ఝఙ్గవసేన ధమ్మానుపస్సనం విభజిత్వా ఇదాని చతుసచ్చవసేన విభజితుం **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం పజానాతీ**తి ఠపేత్వా తణ్హం తేభూమకధమ్మే "ఇదం దుక్ఖ"న్తి యథాసభావతో పజానాతి, తస్సేవ ఖో పన దుక్ఖస్స జనికం సముట్ఠాపికం పురిమతణ్హం "అయం దుక్ఖసముదయో"తి, ఉభిన్నం అప్పవత్తినిబ్బానం "అయం దుక్ఖనిరోధో"తి, దుక్ఖపరిజాననం సముదయపజహనం నిరోధసచ్ఛికరణం అరియమగ్గం "అయం దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదా"తి యథాసభావతో పజానాతీతి అత్థో. అవసేసా అరియసచ్చకథా ఠపేత్వా జాతిఆదీనం పదభాజనకథం విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితాయేవ.

దుక్ఖసచ్చనిద్దేసవణ్ణనా

౩౮౮. పదభాజనే పన **కతమా చ, భిక్ఖవే, జాతీ**తి భిక్ఖవే, యా జాతిపి దుక్ఖాతి ఏవం వుత్తా జాతి, సా కతమాతి ఏవం సబ్బపుచ్ఛాసు అత్థో వేదితబ్బో. **యా తేసం తేసం సత్తానన్తి** ఇదం "ఇమేసం నామా"తి నియమాభావతో సబ్బసత్తానం పరియాదానవచనం. **తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే**తి ఇదమ్పి సబ్బసత్తనికాయపరియాదానవచనం జననం **జాతి** సవికారానం పఠమాభినిబ్బత్తక్ఖన్ధానమేతం అధివచనం. **సఞ్జాతీ**తి ఇదం తస్సా ఏవ ఉపసగ్గమణ్డితవేవచనం. సా ఏవ అనుపవిట్ఠాకారేన ఓక్కమనట్ఠేన **ఓక్కన్తి.** నిబ్బత్తిసఙ్ఖాతేన అభినిబ్బత్తనట్ఠేన **అభినిబ్బత్తి.** ఇతి అయం చతుబ్బిధాపి సమ్ముతికథా నామ . **ఖన్ధానం పాతుభావో**తి అయం పన పరమత్థకథా. ఏకవోకారభవాదీసు ఏకచతుపఞ్చభేదానం ఖన్ధానంయేవ పాతుభావో, న పుగ్గలస్స, తస్మిం పన సతి పుగ్గలో పాతుభూతోతి వోహారమత్తం హోతి. **ఆయతనానం పటిలాభో**తి ఆయతనాని పాతుభవన్తానేవ పటిలద్ధాని నామ హోన్తి, సో తేసం పాతుభావసఙ్ఖాతో పటిలాభోతి అత్థో.

౩౮౯. జరాతి సభావనిద్దేసో. **జీరణతా**తి ఆకారభావనిద్దేసో. **ఖణ్డిచ్చన్తి**ఆది వికారనిద్దేసో. దహరకాలస్మిఞ్హి దన్తా సమసేతా హోన్తి. తేయేవ పరిపచ్చన్తే అనుక్కమేన వణ్ణవికారం ఆపజ్జిత్వా తత్థ తత్థ పత్తన్తి. అథ పతితఞ్చ ఠితఞ్చ ఉపాదాయ ఖణ్డితదన్తా ఖణ్డితా నామ. ఖణ్డితానం భావో **ఖణ్డిచ్చ**న్తి వుచ్చతి. అనుక్కమేన పణ్డరభూతాని కేసలోమాని పలితాని నామ. పలితాని సఞ్జాతాని అస్సాతి పలితో, పలితస్స భావో **పాలిచ్చం.** జరావాతప్పహారేన నోసితమంసలోహితతాయ వలియో తచస్మిం అస్సాతి వలిత్తచో, తస్స భావో **వలిత్తచతా.** ఏత్తావతా దన్తకేసలోమతచేసు వికారదస్సనవసేన పాకటీభూతా పాకటజరా దస్సితా.

యథేవ హి ఉదకస్స వా వాతస్స వా అగ్గినో వా తిణరుక్ఖాదీనం సమ్భగ్గపలిభగ్గతాయ వా ఝామతాయ వా గతమగ్గో పాకటో హోతి, న చ సో గతమగ్గో తానేవ ఉదకాదీని, ఏవమేవ జరాయ దన్తాదీనం ఖణ్డిచ్చాదివసేన గతమగ్గో పాకటో, చక్ఖుం ఉమ్మిలేత్వాపి గయ్హతి, న చ ఖణ్డిచ్చాదీనేవ జరా. న హి జరా చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా హోతి. యస్మా పన జరం పత్తస్స ఆయు హాయతి, తస్మా జరా "ఆయునో సంహానీ"తి ఫలూపచారేన వుత్తా. యస్మా దహరకాలే సుప్పసన్నాని సుఖుమమ్పి అత్తనో విసయం సుఖేనేవ చ గణ్హనసమత్థాని చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని జరం పత్తస్స పరిపక్కాని ఆలులితాని అవిసదాని ఓళారికమ్పి అత్తనో విసయం గహేతుం అసమత్థాని హోన్తి, తస్మా "ఇన్ద్రియానం పరిపాకో"తిపి ఫలూపచారేనేవ వుత్తా.

౩౯౦. మరణనిద్దేసే **యన్తి** మరణం సన్ధాయ నపుంసకనిద్దేసో, యం మరణం చుతీతి వుచ్చతి, చవనతాతి వుచ్చతీతి అయమేత్థ యోజనా. తత్థ **చుతీ**తి సభావనిద్దేసో. **చవనతా**తి ఆకారభావనిద్దేసో. మరణం పత్తస్స ఖన్ధా భిజ్జన్తి చేవ

అన్తరధాయన్తి చ అదస్సనం గచ్ఛన్తి, తస్మా తం **భేదో అన్తరధానన్తి** వుచ్చతి. **మచ్చుమరణన్తి** మచ్చుమరణం, న ఖణికమరణం. **కాలకిరియాతి** మరణకాలకిరియా. అయం సబ్బాపి సమ్ముతికథావ. **ఖన్ధానం భేదోతి** అయం పన పరమత్థకథా. ఏకవోకారభవాదీసు ఏకచతుపఞ్చభేదానం ఖన్ధానంయేవ భేదో, న పుగ్గలస్స, తస్మిం పన సతి పుగ్గలో మతోతి వోహారమత్తం హోతి.

కళేవరస్స నిక్ఖేపోతి అత్తభావస్స నిక్ఖేపో. మరణం పత్తస్స హి నిరత్థంవ కలిఙ్గరం అత్తభావో పతతి, తస్మా తం కళేవరస్స నిక్ఖేపోతి వుత్తం. జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదో పన సబ్బాకారతో పరమత్థతో మరణం. ఏతదేవ సమ్ముతిమరణన్తి పి వుచ్చతి. జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదమేవ హి గహేత్వా లోకియా "తిస్సో మతో, ఫుస్సో మతో"తి వదన్తి.

౩౯౧. **బ్యసనేనాతి** ఞాతిబ్యసనాదీసు యేన కేనచి బ్యసనేన. **దుక్ఖధమ్మేనాతి** వధబన్ధాదినా దుక్ఖకారణేన. **ఫుట్ఠస్సాతి** అజ్ఝోత్థటస్స అభిభూతస్స. **సోకోతి** యో ఞాతిబ్యసనాదీసు వా వధబన్ధనాదీసు వా అఞ్ఞతరస్మిం సతి తేన అభిభూతస్స ఉప్పజ్జతి సోచనలక్ఖణో సోకో. **సోచితత్తన్తి** సోచితభావో. యస్మా పనేస అబ్భన్తరే సోసేన్తో పరిసోసేన్తో ఉప్పజ్జతి, తస్మా **అన్తోసోకో అన్తోపరిసోకోతి** వుచ్చతి.

౩౯౨. "మయ్హం ధీతా, మయ్హం పుత్తో"తి ఏవం ఆదిస్స ఆదిస్స దేవన్తి పరిదేవన్తి ఏతేనాతి **ఆదేవో.** తం తం వణ్ణం పరికిత్తేత్వా దేవన్తి ఏతేనాతి **పరిదేవో.** తతో పరా ద్వే తస్సేవ భావనిద్దేసా.

౩౯౩. **కాయికన్తి** కాయపసాదవత్థుకం. దుక్ఖమనట్ఠేన **దుక్ఖం. అసాతన్తి** అమధురం. **కాయసమ్ఫస్సజం దుక్ఖన్తి** కాయసమ్ఫస్సతో జాతం దుక్ఖం. **అసాతం వేదయితన్తి** అమధురం వేదయితం.

౩౯౪. **చేతసికన్తి** చిత్తసమ్పయుత్తం. సేసం దుక్ఖే వుత్తనయమేవ.

౩౯౫. **ఆయాసోతి** సంసీదనవిసీదనాకారప్పత్తో చిత్తకిలమథో. బలవతరం ఆయాసో **ఉపాయాసో.** తతో పరా ద్వే అత్తత్తనియాభావదీపకా భావనిద్దేసా.

౩౯౮. **జాతిధమ్మానన్తి** జాతిసభావానం. **ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జతీతి** తణ్హా ఉప్పజ్జతి. **అహో వతాతి** పత్థనా. **న ఖో పనేతం ఇచ్ఛాయాతి** ఏవం జాతియా అనాగమనం వినా మగ్గభావనం న ఇచ్ఛాయ పత్తబ్బం. **ఇదమ్పీతి** ఏతమ్పి ఉపరి సేసాని ఉపాదాయ పికారో. **యమ్పిచ్ఛన్తి** యేనపి ధమ్మేన అలబ్భనేయ్యవత్థుం ఇచ్ఛన్తో న లభతి, తం అలబ్భనేయ్య వత్థుమ్హి ఇచ్ఛనం దుక్ఖం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౩౯౯. ఖన్ధనిద్దేసే రూపఞ్చ తం ఉపాదానక్ఖన్ధో చాతి **రూపుపాదానక్ఖన్ధో** ఏవం సబ్బత్థ.

సముదయసచ్చనిద్దేసవణ్ణనా

౪౦౦. **యాయం తణ్హాతి** యా అయం తణ్హా. **పోనోబ్భవికాతి** పునబ్భవకరణం పునోబ్భవో, పునోబ్భవో సీలం అస్సాతి **పోనోబ్భవికా.** నన్దీరాగేన సహ గతాతి **నన్దీరాగసహగతా.** నన్దీరాగేన సద్ధిం అత్థతో ఏకత్తమేవ గతాతి వుత్తం హోతి. **తత్రతత్రాభినన్దినీతి** యత్ర యత్ర అత్తభావో, తత్ర తత్ర అభినన్దినీ. రూపాదీసు వా ఆరమ్మణేసు తత్ర తత్ర అభినన్దినీ,

రూపాభినన్దినీ సద్ద, గన్ధ, రస, ఫోట్ఠబ్బ, ధమ్మాభినన్దినీతి అత్థో. **సేయ్యథిద**న్తి నిపాతో. తస్స సా కతమా చేతి అత్థో. కామే తణ్హా **కామతణ్హా,** పఞ్చకామగుణికరాగస్సేతం నామం. భవే తణ్హా **భవతణ్హా,** భవపత్థనావసేన ఉప్పన్నస్స సస్సతదిట్ఠిసహగతస్స రూపారూపభవరాగస్స చ ఝాననికన్తియా చేతం అధివచనం. విభవే తణ్హా **విభవతణ్హా,** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతరాగస్సేతం అధివచనం.

ఇదాని తస్సా తణ్హాయ వత్థుం విత్థారతో దస్సేతుం **సా ఖో పనేసా**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉప్పజ్జతీ**తి జాయతి. **నివిసతీ**తి పునప్పునం పవత్తివసేన పతిట్ఠహతి. **యం లోకే పియరూపం సాతరూప**న్తి యం లోకస్మిం పియసభావఞ్చేవ మధురసభావఞ్చ. **చక్ఖు లోకే**తిఆదీసు లోకస్మిఞ్హి చక్ఖాదీసు మమత్తేన అభినివిట్ఠా సత్తా సమ్పత్తియం పతిట్ఠితా అత్తనో చక్ఖుం ఆదాసతలాదీసు నిమిత్తగ్గహణానుసారేన విప్పసన్నం పఞ్చపసాదం సువణ్ణవిమానే ఉగ్ఘాటితమణిసీహపఞ్జరం వియ మఞ్ఞన్తి, సోతం రజతపనాళికం వియ, పామఙ్గసుత్తం వియ చ మఞ్ఞన్తి, "తుఙ్గనాసా"తి లద్ధవోహారం ఘానం వట్టిత్వా ఠపితహరితాలవట్టం వియ మఞ్ఞన్తి, జివ్హం రత్తకమ్బలపటలం వియ ముదుసినిద్ధమధురసదం మఞ్ఞన్తి, కాయం సాలలట్ఠిం వియ, సువణ్ణతోరణం వియ చ మఞ్ఞన్తి, మనం అఞ్ఞేసం మనేన అసదిసం ఉళారం మఞ్ఞన్తి. రూపం సువణ్ణకణికారపుప్ఫాదివణ్ణం వియ, సద్దం మత్తకరవీక కోకిలమన్దధమితమణివంసనిగ్ఘోసం వియ, అత్తనా పటిలద్ధాని చతుసముట్ఠానికగన్ధారమ్మణాదీని "కస్సఞ్ఞస్స ఏవరూపాని అత్థీ"తి మఞ్ఞన్తి. తేసం ఏవం మఞ్ఞమానానం తాని చక్ఖాదీని పియరూపాని చేవ సాతరూపాని చ హోన్తి. అథ నేసం తత్థ అనుప్పన్నా చేవ తణ్హా ఉప్పజ్జతి , ఉప్పన్నా చ తణ్హా పునప్పునం పవత్తివసేన నివిసతి. తస్మా భగవా "చక్ఖు లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతీ"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉప్పజ్జమానా**తి యదా ఉప్పజ్జమానా హోతి, తదా ఏత్థ ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

నిరోధసచ్చనిద్దేసవణ్ణనా

౪౦౧. **అసేసవిరాగనిరోధో**తిఆదీని సబ్బాని నిబ్బానవేవచనానేవ. నిబ్బానఞ్హి ఆగమ్మ తణ్హా అసేసా విరజ్జతి నిరుజ్ఝతి, తస్మా తం "తస్సాయేవ తణ్హాయ అసేసవిరాగనిరోధో"తి వుచ్చతి. నిబ్బానఞ్చ ఆగమ్మ తణ్హా చజియతి పటినిస్సజ్జియతి విముచ్చతి న అల్లీయతి, తస్మా నిబ్బానం "చాగో పటినిస్సగ్గో ముత్తి అనాలయో"తి వుచ్చతి. ఏకమేవ హి నిబ్బానం, నామాని పనస్స సబ్బసఙ్ఖతానం నామపటిపక్ఖవసేన అనేకాని హోన్తి. సేయ్యథిదం, అసేసవిరాగో అసేసనిరోధో చాగో పటినిస్సగ్గో ముత్తి అనాలయో రాగక్ఖయో దోసక్ఖయో మోహక్ఖయో తణ్హక్ఖయో అనుప్పాదో అప్పవత్తం అనిమిత్తం అప్పణిహితం అనాయూహనం అప్పటిసన్ధి అనుపపత్తి అగతి అజాతం అజరం అబ్యాధి అమతం అసోకం అపరిదేవం అనుపాయాసం అసంకిలిట్ఠన్తి.

ఇదాని మగ్గేన ఛిన్నాయ నిబ్బానం ఆగమ్మ అప్పవత్తిపత్తాయపి చ తణ్హాయ యేసు వత్థూసు తస్సా ఉప్పత్తి దస్సితా, తత్థేవ అభావం దస్సేతుం **సా ఖో పనేసా**తిఆదిమాహ. తత్థ యథా పురిసో ఖేత్తే జాతం తిత్తఅలాబువల్లిం దిస్వా అగ్గతో పట్ఠాయ మూలం పరియేసిత్వా ఛిన్దేయ్య, సా అనుపుబ్బేన మిలాయిత్వా అపణ్ణత్తిం గచ్ఛేయ్య. తతో తస్మిం ఖేత్తే తిత్తఅలాబు నిరుద్ధా పహీనాతి వుచ్చేయ్య, ఏవమేవ ఖేత్తే తిత్తఅలాబు వియ చక్ఖాదీసు తణ్హా. సా అరియమగ్గేన మూలచ్ఛిన్నా నిబ్బానం ఆగమ్మ అప్పవత్తిం గచ్ఛతి. ఏవం గతా పన తేసు వత్థూసు ఖేత్తే తిత్తఅలాబు వియ న పఞ్ఞాయతి.

యథా చ అటవితో చోరే ఆనేత్వా నగరస్స దక్ఖిణద్వారే ఘాతేయ్యుం, తతో అటవియం చోరా మతాతి వా మారితాతి వా వుచ్చేయ్యుం, ఏవం అటవియం చోరా వియ చక్ఖాదీసు తణ్హా. సా దక్ఖిణద్వారే చోరా వియ నిబ్బానం ఆగమ్మ నిరుద్ధత్తా నిబ్బానే నిరుద్ధా. ఏవం నిరుద్ధా పనేతేసు వత్థూసు అటవియం చోరా వియ న పఞ్ఞాయతి, తేనస్సా తత్థేవ నిరోధం దస్సేన్తో "చక్ఖు లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా పహీయమానా పహీయతి, ఏత్థ నిరుజ్ఝమానా నిరుజ్ఝతీ"తిఆదిమాహ.

మగ్గసచ్చనిద్దేసవణ్ణనా

౪౦౨. **అయమేవాతి** అఞ్ఞమగ్గపటిక్ఖేపనత్థం నియమనం. **అరియోతి** తం తం మగ్గవజ్ఝేహి కిలేసేహి ఆరకత్తా అరియభావకరత్తా చ అరియో. **దుక్ఖే ఞాణన్తిఆదినా** చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం దస్సితం. తత్థ పురిమాని ద్వే సచ్చాని వట్టం, పచ్ఛిమాని వివట్టం. తేసు భిక్ఖునో వట్టే కమ్మట్ఠానాభినివేసో హోతి, వివట్టే నత్థి అభినివేసో. పురిమాని హి ద్వే సచ్చాని "పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖం, తణ్హా సముదయో"తి ఏవం సఙ్ఖేపేన చ "కతమే పఞ్చక్ఖన్ధా, రూపక్ఖన్ధో"తిఆదినా నయేన విత్థారేన చ ఆచరియస్స సన్తికే ఉగ్గణ్హిత్వా వాచాయ పునప్పునం పరివత్తేన్తో యోగావచరో కమ్మం కరోతి. ఇతరేసు పన ద్వీసు సచ్చేసు నిరోధసచ్చం ఇట్ఠం కన్తం మనాపం, మగ్గసచ్చం ఇట్ఠం కన్తం మనాపన్తి ఏవం సవనేన కమ్మం కరోతి. సో ఏవం కరోన్తో చత్తారి సచ్చాని ఏకపటివేధేనేవ పటివిజ్ఝతి ఏకాభిసమయేన అభిసమేతి. దుక్ఖం పరిఞ్ఞాపటివేధేన పటివిజ్ఝతి, సముదయం పహానపటివేధేన, నిరోధం సచ్ఛికిరియాపటివేధేన, మగ్గం భావనాపటివేధేన పటివిజ్ఝతి. దుక్ఖం పరిఞ్ఞాభిసమయేన...పే.... మగ్గం భావనాభిసమయేన అభిసమేతి. ఏవమస్స పుబ్బభాగే ద్వీసు సచ్చేసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాసవనధారణసమ్మసనపటివేధో హోతి, ద్వీసు పన సవనపటివేధోయేవ. అపరభాగే తీసు కిచ్చతో పటివేధో హోతి, నిరోధే ఆరమ్మణపటివేధో. పచ్చవేక్ఖణా పన పత్తసచ్చస్స హోతి. అయఞ్చ ఆదికమ్మికో, తస్మా సా ఇధ న వుత్తా.

ఇమస్స చ భిక్ఖునో పుబ్బే పరిగ్గహతో "దుక్ఖం పరిజానామి, సముదయం పజహామి, నిరోధం సచ్ఛికరోమి, మగ్గం భావేమీ"తి ఆభోగసమన్నాహారమనసికారపచ్చవేక్ఖణా నత్థి, పరిగ్గహతో పట్ఠాయ హోతి. అపరభాగే పన దుక్ఖం పరిఞ్ఞాతమేవ...పే.... మగ్గో భావితోవ హోతి. తత్థ ద్వే సచ్చాని దుద్దసత్తా గమ్భీరాని, ద్వే గమ్భీరత్తా దుద్దసాని. దుక్ఖసచ్చఞ్హి ఉప్పత్తితో పాకటం, ఖాణుకణ్టకపహారాదీసు "అహో దుక్ఖ"న్తి వత్తబ్బతమ్పి ఆపజ్జతి. సముదయమ్పి ఖాదితుకామతాభుఞ్జితుకామతాదివసేన ఉప్పత్తితో పాకటం. లక్ఖణపటివేధతో పన ఉభయమ్పి గమ్భీరం. ఇతి తాని దుద్దసత్తా గమ్భీరాని. ఇతరేసం పన ద్విన్నం దస్సనత్థాయ పయోగో భవగ్గగహణత్థం హత్థప్పసారణం వియ అవీచిఫుసనత్థం పాదప్పసారణం వియ సతధా భిన్నస్స వాలస్స కోటియా కోటిపాదనం వియ చ హోతి. ఇతి తాని గమ్భీరత్తా దుద్దసాని. ఏవం దుద్దసత్తా గమ్భీరేసు గమ్భీరత్తా చ దుద్దసేసు చతూసు సచ్చేసు ఉగ్గహాదివసేన పుబ్బభాగఞాణుప్పత్తిం సన్ధాయ ఇదం **దుక్ఖే ఞాణన్తిఆది** వుత్తం. పటివేధక్ఖణే పన ఏకమేవ తం ఞాణం హోతి.

నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదయో కామబ్యాపాదవిహింసావిరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు తీసు ఠానేసు ఉప్పన్నస్స అకుసలసఙ్కప్పస్స పదపచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానో ఏకోవ కుసలసఙ్కప్పో ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాసఙ్కప్పో** నామ.

ముసావాదావేరమణిఆదయోపి ముసావాదాదీహి విరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు చతూసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ అకుసలదుస్సీల్యచేతనాయ పదపచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా

ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మావాచా** నామ .

పాణాతిపాతావేరమణిఆదయోపి పాణాతిపాతాదీహి విరమణసఙ్ఖాతం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు తీసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ అకుసలదుస్సీల్యచేతనాయ అకిరియతో పదపచ్చేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి, అయం **సమ్మాకమ్మన్తో** నామ.

మిచ్ఛాఆజీవన్తి ఖాదనీయభోజనీయాదీనం అత్థాయ పవత్తితం కాయవచీదుచ్చరితం. **పహాయాతి** వజ్జేత్వా. **సమ్మాఆజీవేనాతి** బుద్ధపసత్థేన ఆజీవేన. **జీవితం కప్పేతీతి** జీవితప్పవత్తిం పవత్తేతి. సమ్మాఆజీవోపి కుహనాదీహి విరమణసఙ్ఖాతం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసుయేవ సత్తసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ మిచ్ఛాజీవదుస్సీల్యచేతనాయ పదపచ్చేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి, అయం **సమ్మాఆజీవో** నామ.

అనుప్పన్నానన్తి ఏకస్మిం వా భవే తథారూపే వా ఆరమ్మణే అత్తనో న ఉప్పన్నానం. పరస్స పన ఉప్పజ్జమానే దిస్వా “అహో వత మే ఏవరూపా పాపకా అకుసలధమ్మా న ఉప్పజ్జేయ్యు”న్తి ఏవం అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయ. **ఛన్దం జనేతీతి** తేసం అనుప్పాదకపటిపత్తిసాధకం వీరియఛన్దం జనేతి. **వాయమతీతి** వాయామం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీతి** వీరియం పవత్తేతి. **చిత్తం పగ్గణ్హాతీతి** వీరియేన చిత్తం పగ్గహితం కరోతి. **పదహతీతి** కామం తచో చ న్హారు చ అట్ఠి చ అవసిస్సతూతి పదహానం పవత్తేతి.

ఉప్పన్నానన్తి సముదాచారవసేన అత్తనో ఉప్పన్నపుబ్బానం. ఇదాని తాదిసే న ఉప్పాదేస్సామీతి తేసం పహానాయ ఛన్దం జనేతి. **అనుప్పన్నానం కుసలానన్తి** అప్పటిలద్ధానం పఠమజ్ఝానాదీనం. **ఉప్పన్నానన్తి** తేసంయేవ పటిలద్ధానం. **ఠితియాతి** పునప్పునం ఉప్పత్తిపబన్ధవసేన ఠితత్థం. **అసమ్మోసాయాతి** అవినాసనత్థం. **భియ్యోభావాయాతి** ఉపరిభావాయ. **వేపుల్లాయాతి** విపులభావాయ. **భావనాయ పారిపూరియాతి** భావనాయ పరిపూరణత్థం. అయమ్పి సమ్మావాయామో అనుప్పన్నానం అకుసలానం అనుప్పాదనాదిచిత్తానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసుయేవ చతూసు ఠానేసు కిచ్చసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానం ఏకమేవ కుసలవీరియం ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మావాయామో** నామ.

సమ్మాసతిపి కాయాదిపరిగ్గాహకచిత్తానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన చతూసు ఠానేసు కిచ్చసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ సతి ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాసతి** నామ.

ఝానాని పుబ్బభాగేపి మగ్గక్ఖణేపి నానా, పుబ్బభాగే సమాపత్తివసేన నానా, మగ్గక్ఖణే నానామగ్గవసేన. ఏకస్స హి పఠమమగ్గో పఠమజ్ఝానికో హోతి, దుతియమగ్గాదయోపి పఠమజ్ఝానికా వా దుతియజ్ఝానాదీసు అఞ్ఞతరఝానికా వా. ఏకస్సపి పఠమమగ్గో దుతియాదీనం అఞ్ఞతరఝానికో హోతి, దుతియాదయోపి దుతియాదీనం అఞ్ఞతరజ్ఝానికా వా పఠమజ్ఝానికా వా. ఏవం చత్తారోపి మగ్గా ఝానవసేన సదిసా వా అసదిసా వా ఏకచ్చసదిసా వా హోన్తి. అయం పనస్స విసేసో పాదకజ్ఝాననియమేన హోతి.

పాదకజ్ఝాననియమేన తావ పఠమజ్ఝానలాభినో పఠమజ్ఝానా వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నో మగ్గో పఠమజ్ఝానికో హోతి. మగ్గఙ్గబోజ్ఝఙ్గాని పనేత్థ పరిపుణ్ణానేవ హోన్తి. దుతియజ్ఝానతో వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నో దుతియజ్ఝానికో హోతి.

మగ్గఙ్గాని పనేత్థ సత్త హోన్తి. తతియజ్ఝానతో వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నే తతియజ్ఝానికో. మగ్గఙ్గాని పనేత్థ సత్త , బోజ్ఝఙ్గాని ఛ హోన్తి. ఏస నయో చతుత్థజ్ఝానతో వుట్ఠాయ యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం.

ఆరుప్పే చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి, తఞ్చ లోకుత్తరం, నో లోకియన్తి వుత్తం, ఏత్థ కథన్తి? ఏత్థాపి పఠమజ్ఝానాదీసు యతో వుట్ఠాయ సోతాపత్తిమగ్గం పటిలభిత్వా అరూపసమాపత్తిం భావేత్వా సో ఆరుప్పే ఉప్పన్నో, తం ఝానికావస్స తత్థ తయో మగ్గా ఉప్పజ్జన్తి. ఏవం పాదకజ్ఝానమేవ నియమేతి.

కేచి పన థేరా "విపస్సనాయ ఆరమ్మణభూతా ఖన్ధా నియమేన్తీ"తి వదన్తి. కేచి "పుగ్గలజ్ఝాసయో నియమేతీ"తి వదన్తి. కేచి "వుట్ఠానగామినివిపస్సనా నియమేతీ"తి వదన్తి. తేసం వాదవినిచ్ఛయో విసుద్ధిమగ్గే వుట్ఠానగామినివిపస్సనాధికారే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, సమ్మాసమాధీతి అయం పుబ్బభాగే లోకియో అపరభాగే లోకుత్తరో సమ్మాసమాధీతి వుచ్చతి.

ఇతి అజ్ఝత్తం వాతి ఏవం అత్తనో వా చత్తారి సచ్చాని పరిగ్గణ్హిత్వా, పరస్స వా, కాలేన వా అత్తనో, కాలేన వా పరస్స చత్తారి సచ్చాని పరిగ్గణ్హిత్వా ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి. సముదయవయా పనేత్థ చతున్నం సచ్చానం యథాసమ్భవతో ఉప్పత్తినివత్తివసేన వేదితబ్బా. ఇతో పరం వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హి ఇధ చతుసచ్చపరిగ్గాహికా సతి దుక్ఖసచ్చన్తి ఏవం యోజనం కత్వా సచ్చపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం వేదితబ్బం, సేసం తాదిసమేవాతి.

చతుసచ్చపబ్బం నిట్ఠితం.

౪౦౪. ఏత్తావతా ఆనాపానపబ్బం చతుఇరియాపథపబ్బం చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బం ద్వత్తింసాకారం చతుధాతువవత్థానం నవసివథికా వేదనానుపస్సనా చిత్తానుపస్సనా నీవరణపరిగ్గహో ఖన్ధపరిగ్గహో ఆయతనపరిగ్గహో బోజ్ఝఙ్గపరిగ్గహో సచ్చపరిగ్గహోతి ఏకవీసతి కమ్మట్ఠానాని. తేసు ఆనాపానం ద్వత్తింసాకారం నవసివథికాతి ఏకాదస అప్పనాకమ్మట్ఠానాని హోన్తి. దీఘభాణకమహాసీవత్థేరో పన "నవసివథికా ఆదీనవానుపస్సనావసేన వుత్తా"తి ఆహ. తస్మా తస్స మతేన ద్వేయేవ అప్పనాకమ్మట్ఠానాని, సేసాని ఉపచారకమ్మట్ఠానాని. కిం పనేతేసు సబ్బేసు అభినివేసో జాయతీతి? న జాయతి. ఇరియాపథసమ్పజఞ్ఞనీవరణబోజ్ఝఙ్గేసు హి అభినివేసో న జాయతి, సేసేసు జాయతీతి. **మహాసీవత్థేరో** పనాహ "ఏతేసుపి అభినివేసో జాయతి. అయఞ్హి 'అత్థి ను ఖో మే చత్తారో ఇరియాపథా ఉదాహు నత్థి, అత్థి ను ఖో మే చతుసమ్పజఞ్ఞం ఉదాహు నత్థి, అత్థి ను ఖో మే పఞ్చనీవరణా ఉదాహు నత్థి, అత్థి ను ఖో మే సత్తబోజ్ఝఙ్గా ఉదాహు నత్థీ'తి ఏవం పరిగ్గణ్హాతి. తస్మా సబ్బత్థ అభినివేసో జాయతీ"తి.

యో హి కోచి, భిక్ఖవేతి యో హి కోచి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా. **ఏవం భావేయ్యా**తిఆదితో పట్ఠాయ వుత్తేన భావనానుక్కమేన భావేయ్య. **పాటికఙ్ఖ**న్తి పటికఙ్ఖితబ్బం ఇచ్ఛితబ్బం అవస్సంభావీతి అత్థో. **అఞ్ఞా**తి అరహత్తం. **సతి వా ఉపాదిసేసే**తి ఉపాదానసేసే వా సతి అపరిక్ఖీణే. **అనాగామితా**తి అనాగామిభావో.

ఏవం సత్తన్నం వస్సానం వసేన సాసనస్స నియ్యానికభావం దస్సేత్వా పున తతో అప్పతరేపి కాలే దస్సేన్తో **తిట్ఠన్తు, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. సబ్బమ్పి చేతం మజ్ఝిమస్స వేనేయ్యపుగ్గలస్స వసేన వుత్తం, తిక్ఖపఞ్ఞం పన సన్ధాయ “పాతోవ అనుసిట్ఠో సాయం విసేసం అధిగమిస్సతి, సాయం అనుసిట్ఠో పాతో విసేసం అధిగమిస్సతీ”తి వుత్తం. ఇతి భగవా “ఏవం నియ్యానికం, భిక్ఖవే, మమ సాసన”న్తి దస్సేత్వా ఏకవీసతియాపి ఠానేసు అరహత్తనికూటేన దేసితం దేసనం నియ్యాతేన్తో “ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో…పే॰… ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి ఆహ. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి. దేసనాపరియోసానే పన తింస భిక్ఖుసహస్సాని అరహత్తే పతిట్ఠహింసూతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాసతిపట్ఠానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పాయాసిరాజఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౪౦౬. ఏవం మే సుతన్తి పాయాసిరాజఞ్ఞసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **ఆయస్మా**తి పియవచనమేతం. **కుమారకస్సపో**తి తస్స నామం. కుమారకాలే పబ్బజితత్తా పన భగవతా "కస్సపం పక్కోసథ, ఇదం ఫలం వా ఖాదనీయం వా కస్సపస్స దేథా"తి వుత్తే "కతరకస్సపస్సా"తి. "కుమారకస్సపస్సా"తి ఏవం గహితనామత్తా తతో పట్ఠాయ వుడ్ఢకాలేపి "కుమారకస్సపో" త్వేవ వుచ్చతి. అపిచ రఞ్ఞో పోసావనికపుత్తత్తాపి తం కుమారకస్సపోతి సఞ్జానింసు.

అయం పనస్స పుబ్బయోగతో పట్ఠాయ ఆవిభావకథా – థేరో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సేట్ఠిపుత్తో అహోసి. అథేకదివసం భగవన్తం చిత్రకథిం ఏకం అత్తనో సావకం ఏతదగ్గే ఠపేన్తం దిస్వా భగవతో సత్తాహం దానం దత్వా "అహమ్పి భగవా అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స అయం థేరో వియ చిత్రకథీ సావకో భవామీ"తి పత్థనం కత్వా పుఞ్ఞాని కరోన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. తదా కిర పరినిబ్బుతస్స భగవతో సాసనే ఓసక్కన్తే పఞ్చ భిక్ఖూ నిస్సేణిం బన్ధిత్వా పబ్బతం ఆరుయ్హ సమణధమ్మం అకంసు. సఙ్ఘత్థేరో తతియదివసే అరహత్తం పత్తో, అనుథేరో చతుత్థదివసే అనాగామీ అహోసి, ఇతరే తయో విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తా దేవలోకే నిబ్బత్తా.

తేసం ఏకం బుద్ధన్తరం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సమ్పత్తిం అనుభవన్తానం ఏకో తక్కసిలాయం రాజకులే నిబ్బత్తిత్వా పక్కుసాతి నామ రాజా హుత్వా భగవన్తం ఉద్దిస్స పబ్బజిత్వా రాజగహం ఉద్దిస్స ఆగచ్ఛన్తో కుమ్భకారసాలాయం భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా అనాగామిఫలం పత్తో. ఏకో ఏకస్మిం సముద్దపట్టనే కులఘరే నిబ్బత్తిత్వా నావం ఆరుయ్హ భిన్ననావో దారుచీరాని నివాసేత్వా లాభసమ్పత్తిం పత్తో "అహం అరహా"తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా "న త్వం అరహా, గచ్ఛ, సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛా"తి అత్థకామాయ దేవతాయ చోదితో తథా కత్వా అరహత్తఫలం పత్తో.

ఏకో రాజగహే ఏకిస్సా కులదారికాయ కుచ్ఛిమ్హి ఉప్పన్నో. సా చ పఠమం మాతాపితరో యాచిత్వా పబ్బజ్జం అలభమానా కులఘరం గన్త్వా గబ్భం గణ్హి . గబ్భసణ్ఠితమ్పి అజానన్తి సామికం ఆరాధేత్వా తేన అనుఞ్ఞాతా భిక్ఖునీసు పబ్బజితా, తస్సా గబ్భనిమిత్తం దిస్వా భిక్ఖునియో దేవదత్తం పుచ్ఛింసు. సో "అస్సమణీ"తి ఆహ. దసబలం పుచ్ఛింసు. సత్థా ఉపాలిత్థేరం సమ్పటిచ్ఛాపేసి. థేరో సావత్థినగరవాసీని కులాని విసాఖఞ్చ ఉపాసికం పక్కోసాపేత్వా సోధేన్తో "పురే లద్ధో గబ్భో, పబ్బజ్జా అరోగా"తి ఆహ. సత్థా "సువినిచ్ఛితం అధికరణ"న్తి థేరస్స సాధుకారమదాసి. సా భిక్ఖునీ సువణ్ణబిమ్బసదిసం పుత్తం విజాయి. తం గహేత్వా రాజా పసేనది కోసలో పోసాపేసి. "కస్సపో"తి చస్స నామం కత్వా అపరభాగే అలఙ్కరిత్వా సత్థు సన్తికం నేత్వా పబ్బాజేసి. ఇతి నం రఞ్ఞో పోసావనికపుత్తత్తాపి "కుమారకస్సపో"తి సఞ్జానింసూతి. తం ఏకదివసం అన్ధవనే సమణధమ్మం కరోన్తం అత్థకామా దేవతా పఞ్హే ఉగ్గహాపేత్వా "ఇమే పఞ్హే భగవన్తం పుచ్ఛా"తి ఆహ. థేరో పఞ్హే పుచ్ఛిత్వా పఞ్హవిస్సజ్జనావసానే అరహత్తం పాపుణి. భగవాపి తం చిత్రకథికానం భిక్ఖూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి.

సేతబ్యాతి తస్స నగరస్స నామం. **ఉత్తరేన సేతబ్య**న్తి సేతబ్యతో ఉత్తరదిసాయ. **రాజఞ్ఞో**తి అనభిసిత్తకరాజా. **దిట్ఠిగత**న్తి దిట్ఠియేవ. యథా గూథగతం ముత్తగతన్తి వుత్తే న గూథాదితో అఞ్ఞం అత్థి, ఏవం దిట్ఠియేవ దిట్ఠిగతం. **ఇతిపి నత్థీ**తి తం తం కారణం అపదిసిత్వా ఏవమ్పి నత్థీతి వదతి. **పురా...పే.... సఞ్ఞాపేతీ**తి యావ న సఞ్ఞాపేతి.

చన్దిమసూరియఉపమావణ్ణనా

౪౧౧. ఇమే భో, కస్సప, చన్దిమసూరియాతి సో కిర థేరేన పుచ్ఛితో చిన్తేసి “అయం సమణో పఠమం చన్దిమసూరియే ఉపమం ఆహరి, చన్దిమసూరియసదిసో భవిస్సతి పఞ్ఞాయ, అనభిభవనీయో అఞ్ఞేన, సచే పనాహం ‘చన్దిమసూరియా ఇమస్మిం లోకే’తి భణిస్సామి, ‘కిం నిస్సితా ఏతే, కిత్తకపమాణా, కిత్తకం ఉచ్చా’తిఆదీహి పలివేఠేస్సతి. అహం ఖో పనేతం నిబ్బేఠేతుం న సక్ఖిస్సామి, ‘పరస్మిం లోకే’ ఇచ్చేవస్స కథేస్సామీ”తి. తస్మా ఏవమాహ.

భగవా పన తతో పుబ్బే న చిరస్సేవ **సుధాభోజనీయజాతకం** కథేసి. తత్థ “చన్దే చన్దో దేవపుత్తో, సూరియే సూరియో దేవపుత్తో”తి ఆగతం. భగవతా చ కథితం జాతకం వా సుత్తన్తం వా సకలజమ్బుదీపే పత్థటం హోతి, తేన సో “ఏత్థ నివాసినో దేవపుత్తా నత్థీ”తి న సక్కా వత్తున్తి చిన్తేత్వా **దేవా తే న మనుస్సా**తి ఆహ.

౪౧౨. అత్థి పన, రాజఞ్ఞ, పరియాయోతి అత్థి పన కారణన్తి పుచ్ఛతి. **ఆబాధికా**తి విసభాగవేదనాసఙ్ఖాతేన ఆబాధేన సమన్నాగతా. **దుక్ఖితా**తి దుక్ఖప్పత్తా. **బాళ్హగిలానా**తి అధిమత్తగిలానా. **సద్ధాయికా**తి అహం తుమ్హే సద్దహామి, తుమ్హే మయ్హం సద్ధాయికా సద్ధాయితబ్బవచనాతి అత్థో. **పచ్చయికా**తి అహం తుమ్హే పత్తియామి, తుమ్హే మయ్హం పచ్చయికా పత్తియాయితబ్బాతి అత్థో.

చోరాదిఉపమావణ్ణనా

౪౧౩. ఉద్దిసిత్వాతి తేసం అత్తానఞ్చ పటిసామితభణ్డకఞ్చ దస్సేత్వా, సమ్పటిచ్ఛాపేత్వాతి అత్థో. **విప్పలపన్తస్సా**తి “పుత్తో మే, ధీతా మే, ధనం మే”తి వివిధం పలపన్తస్స. **నిరయపాలేసూ**తి నిరయే కమ్మకారణికసత్తేసు. యే పన “కమ్మమేవ కమ్మకారణం కరోతి, నత్థి నిరయపాలా”తి వదన్తి. తే “తమేనం, భిక్ఖవే, నిరయపాలా”తి దేవదూతసుత్తం పటిబాహన్తి. మనుస్సలోకే రాజకులేసు కారణికమనుస్సా వియ హి నిరయే నిరయపాలా హోన్తి.

౪౧౫. వేళుపేసికాహీతి వేళువిలీవేహి. **సునిమ్మజ్జిథా**తి యథా సుట్ఠు నిమ్మజ్జితం హోతి, ఏవం నిమ్మజ్జథ, అపనేథాతి అత్థో.

అసుచీతి అమనాపో. **అసుచిసఙ్ఖాతో**తి అసుచికోట్ఠాసభూతో అసుచీతి ఞాతో వా. **దుగ్గన్ధో**తి కుణపగన్ధో. **జేగుచ్ఛో**తి జిగుచ్ఛితబ్బయుత్తో. **పటికూలో**తి దస్సనేనేవ పటిఘావహో. **ఉబ్బాధతీ**తి దివసస్స ద్విక్ఖత్తుం న్హాత్వా తిక్ఖత్తుం వత్థాని పరివత్తేత్వా అలఙ్కతపటిమణ్డితానం చక్కవత్తిఆదీనమ్పి మనుస్సానం గన్ధో యోజనసతే ఠితానం దేవతానం కణ్ఠే ఆసత్తకుణపం వియ బాధతి.

౪౧౬. పున పాణాతిపాతాదిపఞ్చసీలాని సమాదాయవత్తేన్తానం వసేన వదతి. **తావతింసాన**న్తి ఇదఞ్చ దూరే నిబ్బత్తా తావ మా ఆగచ్ఛన్తు, ఇమే కస్మా న ఏన్తీతి వదతి.

౪౧౮. జచ్చన్ధూపమో మఞ్ఞే పటిభాసీతి జచ్చన్ధో వియ ఉపట్ఠాసి. **అరఞ్ఞవనపత్థానీ**తి అరఞ్ఞకఙ్గయుత్తతాయ అరఞ్ఞాని, మహావనసణ్డతాయ వనపత్థాని. **పన్తానీ**తి దూరాని.

౪౧౯. **కల్యాణధమ్మో**తి తేనేవ సీలేన సున్దరధమ్మో. **దుక్ఖపటికూలే**తి దుక్ఖం అపత్థేన్తే. **సేయ్యో భవిస్సతీ**తి పరలోకే సుగతిసుఖం భవిస్సతీతి అధిప్పాయో.

౪౨౦. **ఉపవిజఞ్ఞా**తి ఉపగతవిజాయనకాలా, పరిపక్కగబ్భా న చిరస్సేవ విజాయిస్సతీతి అత్థో. **ఓపభోగ్గా భవిస్సతీ**తి పాదపరిచారికా భవిస్సతి. **అనయబ్యసన**న్తి మహాదుక్ఖం. అయోతి సుఖం, న అయో అనయో, దుక్ఖం. తదేతం సబ్బసో సుఖం బ్యసతి విక్ఖిపతీతి బ్యసనం. ఇతి అనయోవ బ్యసనం **అనయబ్యసనం,** మహాదుక్ఖన్తి అత్థో. **అయోనిసో**తి అనుపాయేన. **అపక్కం న పరిపాచేన్తీ**తి అపరిణతం అఖీణం ఆయుం అన్తరావ న ఉపచ్ఛిన్దన్తి. **పరిపాకం ఆగమేన్తీ**తి ఆయుపరిపాకకాలం ఆగమేన్తి. ధమ్మసేనాపతినాపేతం వుత్తం –

> “నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;
>
> కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథాతి. (థేరగా. ౧౦౦౧)

౪౨౧. **ఉబ్భిన్దిత్వా**తి మత్తికాలేపం భిన్దిత్వా.

౪౨౨. **రామణేయ్యక**న్తి రమణీయభావం. **వేలాసికా**తి ఖిడ్డాపరాధికా. **కోమారికా**తి తరుణదారికా. **తుయ్హం జీవ**న్తి సుపినదస్సనకాలే నిక్ఖమన్తం వా పవిసన్తం వా జీవం అపి ను పస్సన్తి. ఇధ చిత్తాచారం “జీవ”న్తి గహేత్వా ఆహ. సో హి తత్థ జీవసఞ్ఞీతి.

౪౨౩. **జియాయా**తి ధనుజియాయ, గీవం వేఠేత్వాతి అత్థో. **పత్థిన్నతరో**తి థద్ధతరో. ఇమినా కిం దస్సేతి? తుమ్హే జీవకాలే సత్తస్స పఞ్చక్ఖన్ధాతి వదన్తి, చవనకాలే పన రూపక్ఖన్ధమత్తమేవ అవసిస్సతి, తయో ఖన్ధా అప్పవత్తా హోన్తి, విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో గచ్ఛతి. అవసిట్ఠేన రూపక్ఖన్ధేన లహుతరేన భవితబ్బం, గరుకతరో చ హోతి. తస్మా నత్థి కోచి కుహిం గన్తాతి ఇమమత్థం దస్సేతి.

౪౨౪. **నిబ్బుత**న్తి వూపసన్తతేజం.

౪౨౫. **అనుపహచ్చా**తి అవినాసేత్వా. **ఆమతో హోతీ**తి అద్ధమతో మరితుం ఆరద్ధో హోతి. **ఓధునాథా**తి ఓరతో కరోథ. **సన్ధునాథా**తి పరతో కరోథ. **నిద్ధునాథా**తి అపరాపరం కరోథ. **తఞ్చాయతనం న పటిసంవేదేతీ**తి తేన చక్ఖునా తం రూపాయతనం న విభావేతి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౪౨౬. **సఙ్ఖధమో**తి సఙ్ఖధమకో. **ఉపలాపేత్వా**తి ధమిత్వా.

౪౨౭. **అగ్గికో**తి అగ్గిపరిచారకో. **ఆపాదేయ్య**న్తి నిప్ఫాదేయ్యం, ఆయుం వా పాపుణాపేయ్యం. **పోసేయ్య**న్తి భోజనాదీహి భరేయ్యం. **వడ్ఢేయ్య**న్తి వడ్ఢిం గమేయ్యం. **అరణీసహిత**న్తి అరణీయుగళం.

౪౨౮. **తిరోరాజానోపీ**తి తిరోరట్ఠే అఞ్ఞస్మిమ్పి జనపదే రాజానో జానన్తి. **అబ్యత్తో**తి అవిసదో అఛేకో. **కోపేనపీ**తి యే మం ఏవం వక్ఖన్తి, తేసు ఉప్పజ్జనకేన కోపేనపి ఏతం దిట్ఠిగతం హరిస్సామి పరిహరిస్సామీతి గహేత్వా విచరిస్సామి. **మక్ఖేనా**తి తయా వుత్తయుత్తకారణమక్ఖలక్ఖణేన మక్ఖేనాపి. **పలాసేనా**తి తయా సద్ధిం యుగగ్గాహలక్ఖణేన పలాసేనాపి.

४३०. హరితకపణ్ణన్తి యం కిఞ్చి హరితకం, అన్తమసో అల్లతిణపణ్ణమ్పి న హోతీతి అత్థో. **సన్నద్ధకలాపన్తి** సన్నద్ధధనుకలాపం. **అసిత్తోదకాని వటుమానీ**తి పరిపుణ్ణసలిలా మగ్గా చ కన్దరా చ. **యోగ్గానీ**తి బలిబద్దే.

బహునిక్ఖన్తరోతి **బహునిక్ఖన్తో** చిరనిక్ఖన్తోతి అత్థో. **యథాభతేన భణ్డేనా**తి యం వో తిణకట్ఠోదకభణ్డకం ఆరోపితం, తేన యథాభతేన యథారోపితేన, యథాగహితేనాతి అత్థో.

అప్పసారానీతి అప్పగ్ఘాని. **పణియానీ**తి భణ్డాని.

గూథభారికాదిఉపమావణ్ణనా

४३१. మమ చ సూకరభత్తన్తి మమ చ సూకరానం ఇదం భత్తం. **ఉగ్ఘరన్తన్తి** ఉపరి ఘరన్తం. **పగ్ఘరన్తన్తి** హేట్ఠా పరిస్సవన్తం. **తుమ్హే ఖ్వేత్థ భణే**తి తుమ్హే ఖో ఏత్థ భణే. అయమేవ వా పాఠో. **తథా హి పన మే సూకరభత్తన్తి** తథా హి పన మే అయం గూథో సూకరానం భత్తం.

४३४. ఆగతాగతం కలిం గిలతీతి ఆగతాగతం పరాజయగుళం గిలతి. **పజ్జోహిస్సామీ**తి పజ్జోహనం కరిస్సామి, బలికమ్మం కరిస్సామీతి అత్థో. **అక్ఖేహి దిబ్బిస్సామా**తి గుళేహి కీళిస్సామ. **లిత్తం పరమేన తేజసా**తి పరమతేజేన విసేన లిత్తం.

४३६. గామపట్టన్తి వుట్ఠితగామపదేసో వుచ్చతి. "గామపద"న్తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **సాణభారన్తి** సాణవాకభారం. **సుసన్నద్ధో**తి సుబద్ధో. **త్వం పజానాహీ**తి త్వం జాన. సచే గణ్హితుకామోసి, గణ్హాహీతి వుత్తం హోతి.

ఖోమన్తి ఖోమవాకం. **అయన్తి** కాళలోహం. **లోహన్తి** తమ్బలోహం. **సజ్ఝన్తి** రజతం. **సువణ్ణన్తి** సువణ్ణమాసకం. **అభినన్దింసూ**తి తుస్సింసు.

४३९. అత్తమనోతి సకమనో తుట్ఠచిత్తో. **అభిరద్ధో**తి అభిప్పసన్నో. **పఞ్హాపటిభానానీ**తి పఞ్హాపట్ఠానాని. **పచ్చనీకం కత్తబ్బన్తి** పచ్చనీకం పటివిరుద్ధం వియ కత్తబ్బం అమఞ్ఞిస్సం, పటిలోమగాహం గహేత్వా అట్ఠాసిన్తి అత్థో.

४३०. సఙ్ఘాతం ఆపజ్జన్తీతి సఙ్ఘాతం వినాసం మరణం ఆపజ్జన్తి. **న మహప్ఫలో**తి విపాకఫలేన న మహప్ఫలో హోతి. **న మహానిసంసో**తి గుణానిసంసేన మహానిసంసో న హోతి. **న మహాజుతికో**తి ఆనుభావజుతియా మహాజుతికో న హోతి. **న మహావిప్ఫారో**తి విపాకవిప్ఫారతాయ మహావిప్ఫారో న హోతి. **బీజనఙ్గలన్తి** బీజఞ్చ నఙ్గలఞ్చ. **దుక్ఖేత్తే**తి దుట్ఠుఖేత్తే నిస్సారఖేత్తే. **దుబ్భూమే**తి విసమభూమిభాగే. **పతిట్ఠాపేయ్యా**తి ఠపేయ్య. **ఖణ్డానీ**తి ఛిన్నభిన్నాని. **పూతీనీ**తి నిస్సారాని. **వాతాతపహతానీ**తి వాతేన చ ఆతపేన చ హతాని పరియాదిన్నతేజాని. **అసారాదానీ**తి తణ్డులసారాదానరహితాని పలాలాని. **అసుఖసయితానీ**తి యాని సుక్ఖాపేత్వా కోట్ఠే ఆకిరిత్వా ఠపితాని, తాని సుఖసయితాని నామ. ఏతాని పన న తాదిసాని. **అనుప్పవేచ్ఛేయ్యా**తి అనుపవేసేయ్య, న సమ్మా వస్సేయ్య, అన్వద్ధమాసం అనుదసాహం అనుపఞ్చాహం న వస్సేయ్యాతి అత్థో. **అపి ను తానీ**తి అపి ను ఏవం ఖేత్తబీజవుట్ఠిదోసే సతి తాని బీజాని అఙ్కురమూలపత్తాదీహి ఉద్ధం వుద్ధిం హేట్ఠా విరూళ్హిం సమన్తతో చ వేపుల్లం ఆపజ్జేయ్యున్తి . **ఏవరూపో ఖో రాజఞ్ఞ యఞ్ఞో**తి ఏవరూపం రాజఞ్ఞ దానం పరూపఘాతేన ఉప్పాదితపచ్చయతోపి దాయకతోపి పరిగ్గాహకతోపి అవిసుద్ధత్తా న మహప్ఫలం హోతి.

ఏవరూపో ఖో రాజఞ్ఞ యఞ్ఞోతి ఏవరూపం రాజఞ్ఞదానం అపరూపఘాతేన ఉప్పన్నపచ్చయతోపి అపరూపఘాతితాయ సీలవన్తదాయకతోపి సమ్మాదిట్ఠిఆదిగుణసమ్పన్నపటిగ్గాహకతోపి మహప్ఫలం హోతి. సచే పన గుణాతిరేకం నిరోధా వుట్ఠితం పటిగ్గాహకం లభతి, చేతనా చ విపులా హోతి, దిట్ఠేవ ధమ్మే విపాకం దేతీతి.

౪౩౯. ఇమం పన థేరస్స ధమ్మకథం సుత్వా పాయాసిరాజఞ్ఞో థేరం నిమన్తేత్వా సత్తాహం థేరస్స మహాదానం దత్వా తతో పట్ఠాయ మహాజనస్స దానం పట్ఠపేసి. తం సన్ధాయ **అథ ఖో పాయాసి రాజఞ్ఞో**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కణాజక**న్తి సకుణ్డకం ఉత్తణ్డులభత్తం. **బిలఙ్గదుతియ**న్తి కఞ్జికదుతియం. **ధోరకాని చ వత్థానీ**తి థూలాని చ వత్థాని. **గుళవాలకానీ**తి గుళదసాని, పుఞ్జపుఞ్జవసేన ఠితమహన్తదసానీతి అత్థో. **ఏవం అనుద్దిసతీ**తి ఏవం ఉపదిసతి. **పాదాపీ**తి పాదేనపి.

౪౪౦. **అసక్కచ్చ**న్తి సద్ధావిరహితం అస్సద్ధదానం. **అసహత్థా**తి న సహత్థేన. **అచిత్తీకత**న్తి చిత్తీకారవిరహితం, న చిత్తీకారమ్పి పచ్చుపట్ఠాపేత్వా న పణీతచిత్తం కత్వా అదాసి. **అపవిద్ధ**న్తి ఛడ్డితం విప్పతితం. **సుఞ్ఞం సేరీసక**న్తి సేరీసకం నామ ఏకం తుచ్ఛం రజతవిమానం ఉపగతో. తస్స కిర ద్వారే మహాసిరీసరుక్ఖో, తేన తం "సేరీసక"న్తి వుచ్చతి.

౪౪౧. **ఆయస్మా గవంపతీ**తి థేరో కిర పుబ్బే మనుస్సకాలే గోపాలదారకానం జేట్ఠకో హుత్వా మహతో సిరీసస్స మూలం సోధేత్వా వాలికం ఓకిరిత్వా ఏకం పిణ్డపాతికత్థేరం రుక్ఖమూలే నిసీదాపేత్వా అత్తనా లద్ధం ఆహారం దత్వా తతో చుతో తస్సానుభావేన తస్మిం రజతవిమానే నిబ్బత్తి. సిరీసరుక్ఖో విమానద్వారే అట్ఠాసి. సో పణ్ణాసాయ వస్సేహి ఫలతి, తతో పణ్ణాస వస్సాని గతానీతి దేవపుత్తో సంవేగం ఆపజ్జతి. సో అపరేన సమయేన అమ్హాకం భగవతో కాలే మనుస్సేసు నిబ్బత్తిత్వా సత్థు ధమ్మకథం సుత్వా అరహత్తం పత్తో. పుబ్బాచిణ్ణవసేన పన దివావిహారత్థాయ తదేవ విమానం అభిణ్హం గచ్ఛతి, తం కిరస్స ఉతుసుఖం హోతి. తం సన్ధాయ "తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా గవంపతీ"తిఆది వుత్తం.

సో సక్కచ్చం దానం దత్వాతి సో పరస్స సన్తకమ్పి దానం సక్కచ్చం దత్వా. **ఏవమారోచేసీ**తి "సక్కచ్చం దానం దేథా"తిఆదినా నయేన ఆరోచేసి. తఞ్చ పన థేరస్స ఆరోచనం సుత్వా మహాజనో సక్కచ్చం దానం దత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తో. పాయాసిస్స పన రాజఞ్ఞస్స పరిచారకా సక్కచ్చం దానం దత్వాపి నికన్తివసేన గన్త్వా తస్సేవ సన్తికే నిబ్బత్తా. తం కిర దిసాచారికవిమానం వట్టనిఅటవియం అహోసి. పాయాసిదేవపుత్తో చ ఏకదివసం వాణిజకానం దస్సేత్వా అత్తనో కతకమ్మం కథేసీతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

పాయాసిరాజఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ మహావగ్గస్సత్థవణ్ణనా.

మహావగ్గట్ఠకథా నిట్ఠితా.